

MB

17M.328/2

BABITS MIHÁLY

„ENGEM NEM LÁTOTT
SENKI MÉG.”

BABITS-OLVASÓKÖNYV II.

SZERKESZTETTE: SIPOS LAJOS

51 BABIITS – OLVASÓKÖNYV II.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BABITS KÖNYVTÁR
Szerkeszti SIPOS LAJOS

1. Babits Mihály: „Itt a halk és komoly beszéd ideje.” Interjúk, nyilatkozatok, vallomások. Szerk. Téglás János. Második, bővített kiadás. Celldömölk, Pauz-Westermann Könyvkiadó Kft, 1997.
2. A Babits család levelezése. Szerk. Buda Attila. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.
3. A vádlott: Babits Mihály. Dokumentumok, 1915-1920. Szerk. Téglás János. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.
- 4-5. „Engem nem látott senki még.” Babits-Olvasókönyv, I-II. Szerk. Sipos Lajos. Budapest, Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1999.
6. A Baumgarten-díj története. Dokumentumok, 1918-1947. Szerk. Téglás János. Budapest, Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó. Megjelenés előtt

BABITS MIHÁLY
PRÓZAI ÉS DRÁMAI MŰVEI, LEVELEZÉSE
Kritikai kiadás
Szerkeszti SIPOS LAJOS

REGÉNYEI

1. Babits Mihály: A gólyakalifa. Szerk. Éder Zoltán. Kártyavár. Szerk. Babits Kutatócsoport. Bp., Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1997.
2. Babits Mihály: Timár Virgil fia. Szerk. Sipos Lajos. Elza pilóta. Szerk. Buda Attila. Bp., Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó. Megjelenés előtt.

LEVELEZÉSE

1. Babits Mihály levelezése, 1890–1906. Szerk. Zsoldos Sándor. Bp., Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1998.
2. Babits Mihály levelezése, 1907–1909. Szerk. Szőke Mária. Bp., Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó. Megjelenés előtt.

„ENGEM NEM LÁTOTT SENKI MÉG.”

BABITS-OLVASÓKÖNYV

Második kötet

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BABITS KÖNYVTÁR
Szerkeszti SIPOS LAJOS

1. Babits Mihály: „Itt a halk és komoly beszéd ideje...”
Interjúk, nyilatkozatok, vallomások. Szerk. Téglás János. Második, bővített kiadás. Celldömölk, Pauz-Westermann Könyvkiadó Kft, 1997.
2. A Babits család levelezése. Szerk. Buda Attila. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.
3. A vádlott: Babits Mihály. Dokumentumok, 1915-1920. Szerk. Téglás János. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.
- 4–5. „Engem nem látott senki még.” Babits-Olvasókönyv. Szerk. Sipos Lajos Budapest, Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1999.
6. A Baumgarten-díj története. Dokumentumok, 1918-1947. Szerk. Téglás János Budapest, Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó. Megjelenés előtt

„ENGEM NEM LÁTOTT SENKI MÉG.”

BABITS-OLVASÓKÖNYV

Második kötet

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

**Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó
Budapest 1999**

„ENGEM NEM LÁTOTT SENKI MÉG.”

BABITS-OLVASÓKÖNYV

Második kötet

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BABITS KÖNYVTÁR
Szerkeszti SIPOS LAJOS

1. Babits Mihály: „Itt a halk és komoly beszéd ideje...”
Interjúk, nyilatkozatok, vallomások. Szerk. Téglás János. Második, bővített kiadás. Celldömölk, Pauz-Westermann Könyvkiadó Kft, 1997.
2. A Babits család levelezése. Szerk. Buda Attila. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.
3. A vádlott: Babits Mihály. Dokumentumok, 1915-1920. Szerk. Téglás János. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.
- 4–5. „Engem nem látott senki még.” Babits-Olvasókönyv. Szerk. Sipos Lajos Budapest, Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1999.
6. A Baumgarten-díj története. Dokumentumok, 1918-1947. Szerk. Téglás János Budapest, Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó. Megjelenés előtt

„ENGEM NEM LÁTOTT SENKI MÉG.”

BABITS-OLVASÓKÖNYV

Második kötet

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

**Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó
Budapest 1999**

409118

Készült az ELTE BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén

Szerkesztette, válogatta, a szöveget gondozta,
az utószót és a jegyzeteket írta
SIPOS LAJOS

Lektorálta:
KENYERES ZOLTÁN

A borító- és kötéstervező
BANGA FERENC

A könyv elkészítését és megjelenését támogatta
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Magyar Könyv Alapítvány
Nemzeti Kulturális Alap
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Oktatási Minisztérium
Országos Tudományos Kutatási Alap (OTKA)

© Babits Kutatócsoport

© Sipos Lajos

KB H1.328/2

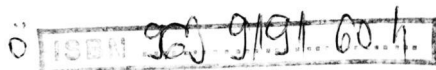

ISSN 1416-3292
ISBN 963 9191 39 6

2000

Kiadja a Korona Kiadó Kft.
1111 Budapest, Bartók Béla út 30.
Tel/fax: (06-1) 385-8089, 365-4387, 385-8661

A kiadásért felel Vilhelm József,
a Korona Kiadó Kft ügyvezető igazgatója.
Kiadói szerkesztő: dr. Horváth Gedeonné
Nyomdai előkészítés: Tordas és Társa Kft.
Készült a Gyomai Kner Nyomda Rt.-ben
az alapítás 117. esztendejében
Felelős vezető: Papp Lajos vezérigazgató

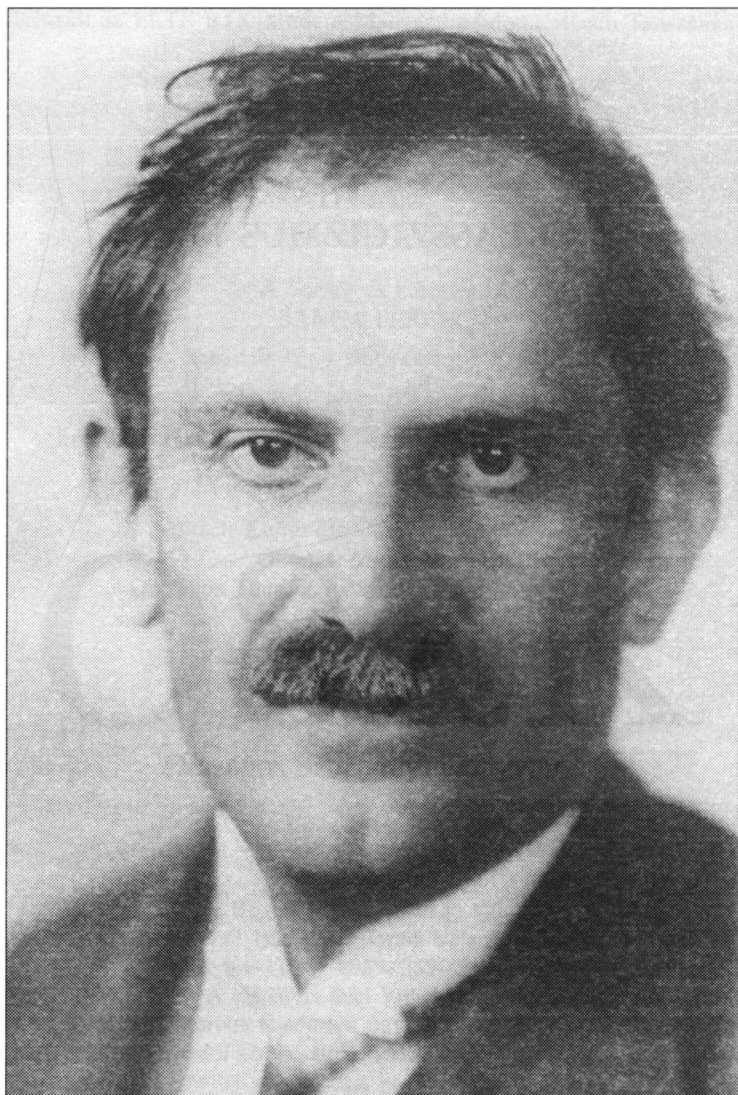

ÚJ KLASSZICIZMUS FELÉ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Babits 1931-ben

516. ÚJ KLASSZICIZMUS FELÉ

Mai író töprengése valami oltárnál

A művészet különös kompromisszum idő és örökkévalóság között. Még inkább az az irodalom, mely formájában egyúttal *beszéd* is; nemcsak alkot, hanem mond is valamit; s mint minden beszédnek, kérdések és válaszok közé kell iktatódnia.

Soha kínosabb probléma nem volt az irodalom aktualitása, mint épp manapság: mikor a Kor szinte évenként váltja képét és hangulatát, s mire az író lelkében feldolgozódtak s formát öntöttek volna korszerű mondanivalói: már el is avultak.

Az írónak választania kell idő és örökkévalóság, korszerű mondanivalók és örök emberi közt: a kompromisszum mindinkább lehetetlen.

De ha a korszerűt választja, nincs-e már elveszve? Mert lemond az *alkotásról a beszéd* kedvéért: ezáltal újságíróvá lesz, s önkényt adja fel igényeit a Korral szemben, mely úgysem igen hajlandó azokat elismerni.

A háború legiszonyúbb kiábrándulása talán a szellemi kultúra értékébe vetett hit megingása volt; mert csakugyan mit ért egész híres szellemi kultúránk a véres esztelenségek előtt?

Az író gyenge embernek bizonyult, akinek minden kultúrája csak arra volt jó, hogy a legellentétebb esztelenségeket igazolni tudja.

Szellemi kultúrájánál kedvesebbé vált a testi kultúra: mely legalább a testi élet rugalmasságát, erejét, intenzitását biztosítja.

Az író megszűnt a Kor emberi ideálja lenni: helyébe a bokszbajnok lépett.

Csakugyan választanunk kell: vagy egyszerű csatlósai és heroldjai leszünk a Kor csúcsait taposó bokszbajnoknak, elismerve a Szellem gyöngeségét és inferioritását;

vagy büszke daccal fordítva hátat a Kornak, alkotásokba menekülünk, melyeknek igazsága mélyebb, mint a Kor változó igazságai.

De nem magunkat csaljuk-e csak evvel? S mit ér az ily állandóság, mely túl van az életen? Az élet mégiscsak a Korokban él.

Mit ér a beszéd, mely nem felel semmire? És amire nem felel semmi?

Kell, hogy nem felelésünk is felelet legyen, és választ hívjon ki.

De hát hideg művészkedés attitűdjével felelünk a Kor kezdődő barbárságaira? Ez az út vezethet a szellemi kultúra méltóságában és fontosságában való hithez vissza?

Nem jutunk-e rajta inkább még mélyebben a zsákutcába, melyből már rég vergődve akarunk menekülni?

Rajzolni a világot és benyomásait, húsosan-életesen, hívencsúnyán, ahogy van és hozzátétel nélkül: ez volt soká az író egyetlen ambíciója. Miért érzik ezt az irodalmat ma mind többen és többen az egész világon fölöslegesnek, korlátozottnak, zsákutcának? Mert az eszközt tette céljává, s üres művészet lett, mondanivaló nélkül.

Eleinte volt mondanivalója. Eleinte léte maga mondanivaló volt: a természet előtti áhítat és alázat kifejezése. Moráltalansága maga morál volt: nem szabni emberi normáinkat az Isten világra. A bátorság morálja: szembenézni az igazsággal, bármilyen sivár is; az őszintesége: nem szépíteni magunkat semmiben; a szabadságé, mely semmit sem érez tilosnak vagy méltatlannak abból, amit Isten megteremtett.

Ma már – nem szenzáció a szabadság, ahol minden szabad. S az őszinteség önmagát veszti el, ha öncéllá lesz: aki azért őszinte, hogy őszinte legyen, az könnyen *túlmege* az őszinteségen, hogy *őszintébbnek lássék*. S bús kiábrándulások csüggedtjeinek több bátorság kell már a jót meglátni és feltárni a világban, mint a rosszat.

S talán éppen itt nyílik rés az új mondanivaló számára. Programok, iskolák, kik vergődve keresték az utat „a naturalizmus börtönéből”, nem vették észre ezt. Programokkal, logikai műveletekkel nem lehet meglelni a kiszabadulást: aki félretesz minden programot, annak az magától adódik.

Miután fölfedeztük a világ sötétebb oldalát: most újra fölfedezni hozzá az *egész világot*, s maga teljességében, elhanyagolt lelkiségével s már-már elfeledett fényességeivel együtt: mi más ez, mint út az *új klasszicizmus* felé?

Nem megtagadása a naturalizmusnak, hanem felhasználása és kiegészítése: visszatéréssel az örök Művészet folyton megcsorbuló és ismét kitellő természetes teljességéhez.

De egyúttal mondanivaló is: nem üres művészkedés többé: alkotás és beszéd egyszerre: új és modern mondanivaló, a korból s a kornak. Új mondanivaló, mert fölfedezés; és modern, *először*, mert a lelkiség fölfedezése.

Ha igaz, hogy a modern mondanivalónak a Kor világnézetéből kell fakadni: bizonyára semmi sem fakad inkább abból, mint a lelkiség mai fölfedezése. A naturalizmus a mechanikus világnézet irodalma volt: s a mechanikus világnézet kora mindenképpen lejárt. Ma már mindenki bergsonista, akaratlanul és öntudatlanul is; az élet senki előtt sem pusztá fizikai már; s a lélektanban a végső következményeket a freudisták vonták le, kik még az idegbetegségeket is lelki okokra vezetik vissza, s lelki gyógy móddal orvosolják.

Nem alkalmazkodik-e ehhez a modern regény is? A naturalisták *fiziológiai regénye* után a *lelki regény* foglalja el a tért.

Nem ugyan a sematikus és analizáló *pszichológiai regény*, a Bourget-féle. A lelkiségnek modern felfogása kizárja a sematizálást és az analízist.

A lelkiséget a maga elemezhetetlenségében, oszthatatlan feszültségében és mélységében látni, s nem többé testi és téri analógiák szerint: oly feladat, melyet a filozófia talán hiába tűz a tudomány elébe; de a költészetnek meg kell tudnia oldani.

S képzelhető-e jobb felelet a Bokszbajnoknak, mint felmutatni az Élet mélyén rejlő és működő letagadhatatlan lelki elvet, szuggerálni annak erejét és szabadságát?

Modern mondanivaló ez, *másodszor*, mert nemcsak a Korból jött, a Kor világnézetéből szűrődve: hanem a Kornak szól, fontos biztatással, választ hozva neki s választ várva tőle.

A lelkeség szabadságot jelent, s a szabadság tudata csakugyan fontos biztatás; fölcsillantani az Élet minden kényszerűségeinek mélyén eltemetett, fojtott, feledett szabadságot és felelősséget: igazi korszerű misszió. Teljesítése visszaadhatja a Szellemi Kultúra presztizsét.

Az Élet teljes és nem egyoldalú – klasszikus és nem naturalista – ábrázolása betöltheti ezt.

A szabadság csíráiban feltárni a Jó lehetőségét: nem hazug orvosság és nem romantika. Épp ellenkezőleg: a naturalizmus pesszimista romantikájának megtagadása kell ma ehhez.

Klasszicizmus: az inga visszatérése a kilengések után. Nem új kilengés ellenkező irányban: nem reakció. Klasszicizmus, túl már minden modernségen; túl a Jónak és Rossznak tudásán.

Hinni és hitet adni: nem naivság. Ellenkezőleg: felelet az a gyötrött kor naiv csüggedésére, mely már nem hisz a szabadságban, a Szellem hatalmában, a Jó lehetőségében: mint a gyerekek előtt, ki megütötte magát, sötétbe borul a világ.

(Holott csak tovább kellene látni! csak egy kicsit gondolkodni kéne! hogy megnőtt a Szellem, mióta állatok voltunk! mi mindent alkotott! mégis csak társadalmat! a régi vadság helyett! noha még ez is vad: de nem bolondság-e azt gondolni, hogy a Szellem megáll itt? amíg hisz önmagában, meg nem áll!)

Elfogulatlan átérzése az Életnek lehetetlen, hogy ezt a Hitet ne erősítse! Elfogulatlan és teljes művészet! Nem tendencia, s nem idealizálás: mert mit ér a Jó hite a Rossz tudása nélkül? De klasszicizmus: azaz teljesség! Nyisd ki szemeidet, s tekints ten-nen mélyeidbe, világ! Merd látni, mily rossz vagy, s merd megérezni, milyen jó vagy!

Ez a Művészet! Klasszikus művészet! Teljes, elfogulatlan, a Kor érzelmeivel és irányjaival nem törődő alkotások: s mégis azok, amelyekre szüksége van a Kornak: amelyek erősítik az Életet!

Így töpreng az író, valami Oltár előtt: az istennő bizonylaltal neveti.

Évek golyói gurulnak lábainál, s néha megcsillannak aranya
visszfényében.

Valahogyan csak lesz; addig is: hadd legyen szép az oltár!
Nyugat, 1925. okt. 1.

517. KEMÉNY GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Detroit, 1926. jan. 1.

Igen tisztelt Babits Úr:

Elsősorban is jó magyar szokás szerint boldog újesztendőt kívánok ha ugyan hihet még boldog esztendőben a magyar. Másodsorban pedig köszönetet akarok Önnek mondani az *Uj klasszicizmus felé* c. írásáért „Klasszicizmus: az inga visszatérése a kilengések után” – mondja Ön. És ebben a mondásban benne van mindaz, amit tennie kell a magyar írásnak. Én nem akarok semmiféle tanácsokat adni, hiszen 30 esztendő óta vagyok itt csaknem észrevétlenül, de magyar vagyok és szeretem a fajtámat kilengésekkel, vagy kilengések nélkül.

Rövid egy-két hónap múlva 30 esztendős magyar küzdelem után búcsút mondok a magyar írásnak és nekivágom penna-ekémet az angol írásnak, mert itt haldoklik a magyar szó, a magyar írás. Mi már keveset tehetünk érte, de Önöknek tenniük kell – mindent, mert csak a szellem erejével tartható életben a magyar fajta. Azért tehát az évtizedes surlódások feledésével fogjanak össze minden magyar értéket; mert „hinni és hitet adni: nem naívság.”

Fedezzék fel az „egész magyar világot” és teremtsék meg az új magyar klasszicizmust, erősítsék meg a Hitet. Köszönöm Önnek, hogy ebben a jóleső tudatban mondhatok búcsút a magyar írásnak, amiért 30 esztendőt úgyahogy én is eltöltöttem a taposó malomban. Ez éven majd – 30 év után először – ellátogatok Magyarországra és – ha megengedi – élőszóval elmondok egyetmást az ittvaló küzdelmekről. Azért merek ilyen bizalmasan ajánlkozni, mert tudomásom szerint Ön a ciszterci rendnél tanárkodott egyidőben, én pedig két évig tagja voltam annak a rendnek.

A *Nyugat* munkatársainak elküldöttem *Vas András* című könyvemmet, amit Móricz Zsigmondnak a *Nyugatban* megjelent cikke váltott ki belőlem. Ő ugyanis az *Amerikai Magyar Költők* c. füzetéről írt hatalmas cikkében rámutatott arra, hogy most már következnie kell a magyar munkás époszának. Elsősorban ezért írtam meg a *Vas Andrást és pedig vonatokon, villamosokon öt hónap alatt*.

Kosztolányi Dezső A magyar könyv pusztulása címen megszívlelésre méltó dolgot írt a *Nyugatban*, Schöpflin Aladár pedig „A becsületes kritika” szükségességéről értekezik. Helyes, okos dolgok, de csak annál különösebb, hogy a Vas Andrásról még csak szó sem esett a *Nyugatban*, pedig még holmi egyleti jubileumi évkönyvekről is esett közben említés. Nem szemrehányásként írom ezeket, de ha „Hitet kell adni”, akkor azokat is meg kellett volna erősíteni a Hit-ben, akik évtizedek után, idegen mezőkön jól, vagy rosszul, de mégis csak belekapaszkodtak a magyar írás szekerébe.

Mindezekután pedig legyen szabad arra kérnem, hogy a mellékelt két dollár ellenében kegyeskedjék megindíttatni mellékelt címemre a *Nyugatot* és pedig lehetőleg 1925 dec. 1-től kezdve. Egyben kérném szíves értesítését arra vonatkozólag, hogy kinél és milyen áron szerezhethném meg az Ön Dante-fordításait.

A sok fecsegésért szíves elnézését kérve, vagyok tisztelő híve

Országos Széchényi Könyvtár Kemény György

518. VIKÁR BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. jan. 8.

Kedves barátom,

Dante ülésünket a Petőfi-Társ. kérésére – minthogy ők óhajtanak 17-én u.o. ülést tartani – jan. 31-re (vas.) halasztottuk. Simonffy Margot tudatni fogja Veled, hogy mily részletet ad elő fordításodból. Eredeti Babits-verset is beiktatunk: ezt Somló István (Renaissance) fogja szavalni. Én egy kis conferanceot tartok *Költő és műfordító* címen arról, hogy a nyelvművészet

mennyiben föltétele a Dante-féle nehéz műformában mozgó költészet átültetésének. Elnököl: Csengery János.

Kérlek mindezek szíves tudomásúvételére.

Jan. 24 iki svéd matinénk (Uránia) nagyon szép lesz.

Egy páhollyal szívesen szolgál

régi híved

Vikár B.

519. BENEDEK MARCELL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. jan. 13.

Kedves Barátom,

Az általad kijelölt angolok rendelkezésedre állnak. Tehát abban maradunk, hogy az első betűk anyagát e hó végéig, a többit februárban leszel szíves megírni.

Ismételten köszönöm, hogy neveddel és munkáddal emeled a lexikon értékét.

Tisztelő, igaz híved

Benedek Marcell

520. AZ ERDÉLYI IRODALOM KÍVÜLRŐL

(Budapest. Az Ellenzék tudósítójától)

Hét esztendő telt el az erdélyi irodalom megszületése óta, s az új hajtás e rövid idő alatt annyira megerősödött, hogy kifelé is figyelmet ébresztett maga iránt. A régi centralizáló Budapest ma már ismerni kezdi az erdélyi irodalom értékeit, s nemcsak az irodalmi körök, hanem a közönség figyelmét is sikerült felébreszteni. Az új esztendő elején helyénvalónak találtuk, hogy mérleget állítsunk föl az erdélyi irodalom Magyarországon elért eredményeiről. [...]

Babits Mihályt, akit a Reviczky utcai otthonában kerestem föl, a tőle megszokott szerénységgel a következőkben nyilatkozik az erdélyi irodalomról:

– Én nem látom az erdélyi irodalomban azt a speciális szellemet, a tulajdonképpeni erdélyiséget, mely talán színesebb és vonzóbbá tehetné. Ezek az értékek talán leginkább Tamási Áron novelláiban jutnak kifejezésre. A költők nem képviselnek új irányzatot. Folytatói a háború előtti és háború alatti magyar lírának, s verseiken Ady hatásai erősen érezhetők. *Reményiket* jól ismerem, és sokra becsülöm. Ő még a *Fagyöngyök* megjelenése előtt felkeresett verseivel. Áprily is jó ismerősünk, hiszen már a második kötete jön a pesti könyvpiacra. A budapesti napilapokban megjelenő írásaikból ismerem a prózairókat is, Tabéry, Gyallay, Gulácsy jól ismert nevek. Berde Mária pedig már régen bemutatkozott előttünk. Tamásin kívül az általam várt erdélyiséget leginkább még Nyírőben találom meg.

Kár, hogy a személyes ismeretség hiányzik. Mi örömmel várjuk a nagyra nőtt erdélyi irodalom munkásait. Ahogy én az erdélyi helyzetet látom, az íróknak javára vált az elszigeteltség és az önmaguk erejére utaltság. Így az erdélyi tehetségek jobban kifejlődhetnek, mintha a magyarországi irodalmi központ őket is felhabzsolta volna.

Országos Széchényi Könyvtár

(v.l.)

Ellenzék (Kolozsvár), 1926. jan. 13.

521. EINCZINGER FERENC – BABITS MIHÁLYNAK

Dorog, 1926. jan. 15.

Kedves Mihály!

Ezuttal csak hivatalosan írok! Párom ugyanis erősködik, hogy most ő van soron s nagyban készül a levélírássra. Az Iparbanki váltót itt küldöm megnyugtatóstokra és közlöm, hogy a cement számlát is jó mélyre elástuk, hogy egyhamar ne kerüljön

elő. Fiskálistok igen buzdít arra, hogy csak fizettessem be Ve-
letek az illetéket; magam részéről nem nagy igyekezetet fejték
ki, mert valahogy én is úgy vagyok hangolva, hogy ha volt jog-
cím a megfellebbezésre, akkor tán még sem sürgős. Leg-
rosszabb esetben bekebelezik a házra, de addig a fellebbezést is
elintézhetik. [...]

Kérem Ilonkának kézcsokomat jelenteni, őszinte barátsággal,

Feri

522. KLEIN, STEFAN I. – BABITS MIHÁLYNAK

Frankfurt a. M., 1926. jan. 17.

Igen tisztelt Uram,

itt küldöm a *Frankfurter Zeitung*ban megjelent novella-for-
dítást. Mihelyt a honoráriumot <...> megkaptam, az összeg felét
el fogom küldeni. – Kérem, legyen szíves értesíteni, megkapta-e
leveletem és a pénzküldeményeket? – És kérem, értesítsen, mi-
kor lesz az új regénye *teljesen* birtokomban? – Legyen szíves,
felesége Önagységának megmondani, hogy a K. E. Magazint a
„Schutzverband deutscher Schriftsteller” utján bepöröltem. –

Sok üdvözlettel
őszinte tisztelője
Stefan I. Klein

523. KOLLÁR KÁLMÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Baja, 1926. jan. 21.

Kedves Mester!

Nagyon köszönöm a szíves és megértő válaszát. Mi nem
szeretnők nélkülözni a legnagyobb magyar lírikus és műfor-
dító előadását és bízunk, hogy egészségi állapota meg fogja

engedni, hogy a szürke ki alföldi város viszontlássza azt, akit akkor még nem tudott értékelni, akit ma azonban nemcsak értékel, de csodál.

A hitem szerint legszebb és legjobb dátum a március 21.-e. Addig kitavasodik, felmelegedik az idő és friss lesz ez a télen hervadozó város. Én úgy hiszem lehet vállalni ezt a kis utat, amikor Baján kívül Fülep Lajos is nagyon várja. Ő is nagyon szeretné a viszontlátást, az új találkozást.

Én ezt a dátumot gondolom a legmegfelelőbbnek, de választhat kedvére mert nincs az az előadás, melyet szívesen ne bocsátanánk a legjobbal cserébe.

Nagyon kérem, hogy jöjjön szívesen, mi nagy örömmel várjuk.

Őszinte tisztelettel köszönti

igaz híve:
Dr. Kollár Kálmán

524. NAGY EMMA – BABITS MIHÁLYNAK

Polgár, 1926. jan. 29.

Nagy Poétám –

A „dadaí alsójárás”-ba ide kent „óradíjas helyettes-tanár”-nak, (aki két hónapja tanít úgy, hogy még egy fillér fizetést sem kapott) – szerezze meg azt az örömet: Küldje el új verskötetét. Itt nem tudok hozzájutni. S úgymint – csak a lelki-látogatást adná vele vissza, most egy-évi megkeresésemért...

Hódoló híve:
Nagy Emma

Polgár, Szabolcs m., áll. polg. isk.

525. A FEMINISTÁK EGYESÜLETE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. febr. 25.

Mélyen tisztelt Mester,

Egyesületünk választmánya nevében leghálásabb köszönetünknek adunk kifejezést azért a szíves engedélyéért, hogy néhány gyönyörű költeményét Romain Rolland számára lefordítsuk és neki evvel a legmegfelelőbb születésnap-i örömet okozzuk. Ennek a számunkra megbecsülhetetlenül értékes szíveségnek némi viszonzása gyanánt legyen szabad átszarmaztatnunk Romain Rolland köszönő levelének a költeményekre és az Ön személyére vonatkozó szavait:

„Je suis heureux de lire et de relire ces poèmes
brûlants de douleur et d’amour. J’avais déjà une
gratitude personnelle à Michhael Babits, pour les
lignes qu’il m’a consacrées dans le „Liber Amicorum”.
Je vous prie de vouloir bien la lui exprimer, avec
mon admiration pour cette gerbe de feu”.

Abban a reményben, hogy a szíves fordító a sikerből bátorságot fog meríteni és a közel jövőben időt fog találni eredeti tervünk kivitelére: a *Husvét* lefordítására, ismételten leghálásabb köszönetünknek adunk kifejezést és vagyunk

Szirmai Oszkárné
h. ügyvezető

őszinte bámulói
és hálás hívei
Vámbéry Melanie
titkár

526. EINCZINGER FERENC – BABITS MIHÁLYNAK

Esztergom, 1926. márc. 2.

Kedves Ilonka és Mihály!

A nagyon elfoglalt Alexi késedelmeskedése miatt csak most írhatok elintézendő a „mezőgazdasági” részt.

Megállapodásunk szerint 8-9.én (Hétfő és Kedd) megy ki a birtokra, kulcs itt van, felássa a zöldségnek szükséges részt és átvizsgálja az egész telepet, fát, bokrot megpucolja és – no most nem tudom jó lesz-e, megállapodtam vele olyan értelemben is, hogy a borsót, zöldségmagvat, nyári spenótot, sóskát elveti, úgy hogy mire jöttök a legszükségesebb tavaszi munka rendben lesz. A mai időjárás úgysem alkalmas arra, hogy ezt nélküle Ti megtehetnétek. Ő mint mondja ismeri már a házi rendet és megelégedestekre fogja tudni elintézni. [...]

Az a csunya papiros azt jelenti, hogy a Kincstári illeték be volt már táblázva és most már, bizonyára a fellebbezés következtében, *nincs* már. Tehát ezt már fizetni nem kell.

A 4.920.000 Kás márc. 19.én lejáráó váltót majd annak idején becsületesen megfogyátok hosszabbítani, előre mindent megfogyok írni és küldeni.

Kissé kellemetlen helyzetbe kerültem Widmár úr terve szerint megindított vállalkozással, miután a Csodálatos Városok Esztergom számához készült felvételekről nem tudok mit mondani a felbuzdított fényképészemnek.

A drága befőzötteitekről való véleményünket nem merem leírni, csak annyit mondok, hogy a mi kútunk úgy befagyott, hogy 3 drb lett belőle.

Ez csak egy közbevetett értesítés, nem igazi levél, majd ilyen is jön.

Kézcsók és üdvözlettel
Feri

527. GYÖRGY OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Székesfehérvár, 1926. márc. 6.

Kedves Barátom!

Több dologban írok levelet. Talán sejtetd, ha ugyan olvastad, hogy a *Babits a költő* a. (jeligéje Nemo proph.ta [e?]. –) c. *Nyugati* pályaművet én írtam. Szeretném, ha ezt egyelőre más nem tudná rajtad kívül.

A tanulmány jó kritikát kapott, de, sajnos, még csak nem is közölték, talán kissé agresszív hangja miatt, lehet, hogy más volt az oka, pedig, ma is úgy vélem, hogy bár sietve készült, egyetlen nyertes vagy megdicsért pályamű sem foglalkozott oly beleéléssel, oly mélyrehatóan tárgyaival, mint én. Ezt ha elolvasod, magad is látni fogod. Én igen kérlek, ha lehet, szerezd vissza nékem a *Nyugattól*. Nemcsak az írói hiúság mondatja ezt velem; szeretném, ha az általános szólamokon kívül, amelyekkel még a *Nyugat* Babits-száma is tele volt és könyved (*Sziget és tenger*) mostani kritikái sem voltak sokkal többek, szeretném, ha az én essaymmel jobban megismertethetnék azokkal, akik<kel> dicsérnek talán olvasnak is, de érteni aligha értenek.

Az volt az ambicióm, hogy az első könyvet én írjam rólad; pályaművem is csak ennek a leendő könyvnek egy részlete volt. A magyar irodalom ugyis olyan szegény *élő* írókról szóló könyvekben. Nem gondolod, hogy az Athenaeum kiadná az őszre? Persze, ebben az ügyben éppen te tehetnél a legkevesebbet, mert magadról kellene szólnod. Ha sikerülne valahol elhelyeznem, akkor kérnélek, hogy javítsd ki a már megírt rész (a lírádról) talán néhol téves ténybeli adatait és hogy írd nekem valamit életről, melyet csak nagyon is nagy vonásokban ismerek. A nyáron aztán ezt és a prózádról, meg fordításaidról szóló részt is megírhatnám. Márciusban úgyis felmegyek az Athenaeumhoz (valószínűleg 6-án), hogy felajánljam most áprilisban megjelenő két könyvem bizományosságát, akkor a rólad szóló könyvről is beszélni akarok Heltainak.

Kéi új könyvemet magam adom ki (Versek és Verlaine ford.), de szeretném, ha pesti kiadó neve volna rajtuk.

Néhány ismerőssémmel úgy állapotdunk itt meg, hogy téged és talán még Karinthyt felkérünk, jönnétek le március vége felé, egy vasárnap délelőtt, irod. felolvasásra. Természetesen uti-költséget és honoráriumot adnánk. Hogy mennyit kérnétek, írd meg, ha tetszik a tervünk. Reggel indulnátok és délután vissza. Gyorssal 1 1/2 óra.

Ha így nem is, de legalább látogatóba lejöhetnél egyszer a feleségeddel hozzám. Csak viszonzása lenne az én látogatásomnak.

Válaszod várom.

Ölel szeretettel
György Oszkár

528. CIGÁNY A SIRALOMHÁZBAN

Úgy született hajdan a vers az ujjam alatt,
ahogy az Úr alkotott valami szárnyas
fényes, páncélos, ízelt bogarat.

Úgy született később az ajkamon, mint
a trombitahang, mint a trombitahang
katonák szomjas, cserepes ajkain.

De ma már oly halkan, elfolyva, remegve jön
mint beesett szemek gödreiben
remegve fölcsillan a könny.

Nem magamért sírok én: testvérem van millió
és a legtöbb oly szegény, oly szegény,
még álmából sem ismeri ami jó.

Kalibát ácsolna magának az erdőn: de tilos a fa
és örül ha egy nagy skatulyás házban
jut neki egy városi zord kis skatulya.

És örül hogy – ha nem bírja már s minden összetört –
átléphet az udvari erkély rácsán
s magához rántja jó anyja, a föld.

Szomorú világ ez! s a vers oly riadva muzsikál
mint cigány a siralomházban.
Hess, hess, ti sok verdeső, zümmögő, fényes bogár!

Ha holtakat nem ébreszt: mit ér a trombitaszó?
Csak a könny, csak a könny, csak a könny hull
s nem kérdi, mire jó?

Magyarország, 1926. ápr. 4.

529. POLITIZÁLJON-E AZ ÍRÓ VAGY NE POLITIZÁLJON?

(Az Est tudósítójától)

Herczeg Ferenc húsvétkor nyilatkozott egy lapban, s a politizáló mágnásokról beszélt. Erre a cikkekre nyílt levélben válaszolt Pallavicini György őrgróf, s válaszában fölvetette azt a kérdést, üdvös-e, ha az író politizál. Politizáljon-e az író? Vagy pedig fordítsa el tekintetét a politikától, és csak a művészet magasságából nézze az életet, az embereket, az örökös emberi küzdelmet? Érdekesnek és fontosnak találtuk néhány olyan irodalmi kitűnőségünknek a megkérdésését, akik eddig távol tudták tartani magukat a politikától.

Babits Mihály:

– Az író ne politizáljon! Magam is mindig abban voltam; s legalábbis annyira helyes ez, mint az, hogy „a mágnás ne politizáljon”! Az író a világ mágnása; az egyetlen az emberek kö-

zött, aki a kicsinyes érdekek, pártok, küzdelmek vashálójából – legalább a művészi ihlet pillanatára – ki tud szabadulni, aki fölülről, önzetlenül, elfogulatlanul, s mintegy céltalan szemeket tud vetni a világra: – mily szomorú volna, ha az ő látását is elvek, célok fátyoloznák – ha senki sem lenne, aki az Örökkévalóság hegyéről nézze az életet!

Az író ne politizáljon? De hát ki politizáljon akkor? A politika nem kicsiség manap: életünkbe nyúl be, s az élet mélyéből kell felfakadnia. Ki az, akinek lelkében az élet mélyének szükségletei és kívánságai hangossá érnek, hogyha nem az író? Ki a jövődök napraforgója? Átengedjük a kormányt az érdekek és pártok kicsiny embereinek? Átengedjük annak a legrosszabb értelemben demokratikus tömegnek, mely gyülekezeteinket a gyűlölet és a hazugság igéivel teleordítja? Tiltakozás nélkül hagyjuk irányoztatni életünket, nemzetünk életét az ostobaság és alacsonyság által?

Óh nem! A tiltakozás mindig hangosan és készen áll az író ajkain. De jöjjön ez a tiltakozás mindig a legmagasabbról, s csak ott, ahol igazi mély és szent érdekekhez nyúlnak! Mit törődik az író a politikusokkal s pártjaikkal? Sújtja őket hallgatásának megvetésével, s a kicsi küzdelmeket, a többé-kevésbé személyi intrikákat bizza reájuk: nekik való! De harsányan emelje föl szavát ott, ahol politikai érdekekből embereket gyilkolnak rakásra, fajokat uszítanak egymásra, nemzeteket csonkítanak és kultúrákat bénítanak; ahol a hazudott jövőért az eleven jelent áldozzák fel, vagy a barbárságot öröknek hazudva, gyermekgyilkosságot követnek el a születő reményen!

Az Est, 1926. ápr. 11.

530. MOLNÁR ANTAL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. ápr. 13.

Kedves Mihály,

értesítelek, hogy *A Danaidák* c. versedet megzenésítettem (három női hangra, tercett a capella) és ezt a művet az ápr. 19.én

hétfőn a Zeneműv. Főisk. nagytermében tartandó hangversenyen előadják (Sztójanovits-nővérek). Ha érdekel, hallgasd meg, szívesen látlak a tanári páholyban, nőddel együtt. (Jegyeket különben – ezt ismerőseidre tekintettel közlöm – a Thaliánál kapni. Andrassy út 4., Zipser kótaüzlet)

Szívből üdvözöl
igaz barátod
Molnár Antal

531. MARCONNAY TIBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. ápr. 21.

Kedves Barátom!

Hosszu novellámat remélem már elolvastad s értesítesz, ha a *Nyugat*nak leadod. Osváttal beszéltem róla s nem zárkózott el közlésétől, ha más baja nincs, mint az, hogy hosszú. Ha Te kiadásra ajánlod, úgy nekem nem kell még egyszer legépelni, de ha nem ajánlod kifejezetten, akkor még egyszer legépelem (elkérem a *Nyugattól*) és paralell fogom olvasatni a *Nyugat*mál meg egy könyvkiadóvállalatnál, mert sajnos nekem most soká várni nem lehet.

Gellért azt mondta az általad leadott verseimmel kapcsolatban, hogy azok közül Te egyet sem jelöltél meg, csak az volt jó amit először küldtél, tehát meg kellett magyaráznom, hogy Te nem azt az egyet választottad verseim közül, hanem azt magában küldtem el Neked. Osvát különben azt hiszem kötetemmel foglalkozni fog s megígérte, hogy rólam alkotott, 2-3 évvel ezelőtti véleményét revideálni fogja.

Remélem Nektek jót tesz a vidéki tartózkodás. Ha lesz rá alkalmam, engedelmekkel májusban fölkereslek egyszor, de előre bejelentem. Minden jót kíván, feleségednek kézcsókomat. Etta üdvözlését,

mély tisztelettel
őszinte híved
Marconnay Tibor

532. KLEIN, STEFAN I. – BABITS MIHÁLYNAK

Frankfurt a. M., 1926. máj.2.

Igen tisztelt Uram,

hálásan köszönöm utolsó levelét és az újabb regényrészt, – sajnos, néhány oldalt elfelejtett elküldeni, – az utolsó küldemény a 171 ik oldallal végződött, – az új küldemény a 184 oldallal kezdődik, – tehát 12 oldal hiányzik. – <Köz> Kérem, legyen szíves, ezt a 12 oldalt is elküldeni.

A novelláskönyv közben megjelent és valószínűleg már birtokába is jutott. – Elszámolást a kiadó még nem küldött. –

Arra van kilátás, hogy egy újabb, kisebb terjedelmű novelláskötetét is hamarosan el tudom helyezni. – Egy itteni kiadónak – Iris-Verlag – elküldtem a három mesét, – szombaton azt az értesítést kaptam, hogy a Johnny – nagyon tetszik nekik, – ha a kötetet ki tudom egészíteni, akkor valószínűleg hajlandók egy körülbelül 100 oldalas kis könyvet kiadni. – (A két másik mesét nem akarja a kiadó.)

A kötet kiegészítéséül most a következő novellákat elküldtem. (Nem tudom, vajjon teljesen pontosak e <a> novellák (magyar) címei!

A torony árnyéka

Drága élet

György, a favágó

Johnny, a tengerész

Szerelem

Mese a dekameronból.

Azt hiszem, a kiadó az első négyet el fogja fogadni. Mi legyen a novellák sorrendje? Mi legyen a kötet címe? – A sorrend talán a következő lehetne:

1 György, a favágó

2 Drága élet

3 Johnny, a tengerész

4 A torony árnyéka.

(Ugy gondolom, jobban hat, ha a kötetet egy magyar tárgyú novellával kezdjük.)

Címül egyelőre a „Schatten” szót választottam. – Ha a sorrend és a cím ellen van kifogása, kérem, közölje ezt póstafordultával!! – Azt hiszem, a kötet sorsa két héten belül eldől.

Szívélyes üdvözlettel
őszinte tisztelője
Stefan I. Klein

533. XIMENES, EMILIO ENRICO – BABITS MIHÁLYNAK

Milano, 1926. máj. 6.

Illustrissimo Signore,

L'Illustrazione Internazionale, allo scopo di farne oggetto di un apposito ed ampio studio da pubblicarsi in occasione del V anniversario della Marcia su Roma, indica un referendum mondiale fra le più significative personalità della Politica, dell'Arte e della Scienza, sopra i seguenti quesiti.

1°/ Quale è e sarà la portata economica- politica- sociale-finanziaria e morale del regime instaurato in Italia dal Fascismo?

2°/ Come si giudica la figura politica e morale dell'animatore e personificatore del Fascismo On Mussolini.

3°/ Quali saranno le pratiche conseguenze del regime nel domani: in quale rapporto esso si trova colle correnti del pensiero politico del passato, e su quali fondamenti scientifici posa il suo dottrinale?

4°/ Che se ne pensa del tramonto in Italia del parlamentarismo, istituzione che si ritenne sempre essenziale alla vita pubblica di un popolo?

5°/ Quale e saranno le influenze nel campo internazionale del fascismo?

Noi ci rivolgiamo a tutte le personalità mondiali, senza al-

cuna distinzione delle loro fedi politiche, anche a quelle conosciute notoriamente come avverse al fascismo perchè pensiamo che solo dal contrasto delle opinioni e dal loro scientifico commento, potrà uscirne un giudizio veritiero e preciso sul movimento fascista.

Comunque infatti si riguardi, esso è fenomeno storicamente nuovo, originale e complesso che va studiato nelle profonde e svariate cause, in tutte le sue conseguenze.

E perciò chiediamo che il giudizio della personalità interpellata segua quanto sia più possibile obbiettivamente, scevro da tutti quei preconcezioni e da quelle passionalità di parte che potrebbero offuscarne la sua retta comprensione e che sia elevato al grado e alla autorità di giudizio scientifico.

E. e. Ximenes

534. A FEMINISTÁK EGYESÜLETE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. máj. 12.

Igen tisztelt Mester,

Az a meleg érdeklődés, amelyet a Romain Rolland-nak szánt fordítások elkészítése tárgyában tanúsítani szíveskedett, a következő nagy kérésre bátorít bennünket:

pénteken, f. hó 21.-én este 6 órakor *békenapot* óhajtunk rendezni, amelyet nagyrészt Romain Rolland ünneplésének akarunk szentelni.

Kérjük, szíveskedjék ez alkalommal felolvasni közönségünk előtt azokat a költeményeit, amelyek fordítása oly nagy örömet okozott Romain Rolland-nak. Ugy érezzük, hogy az ünneplés színvonalát emelné, melegségét fokozná evvel a szíves közreműködéssel.

Sajnálattal halljuk, hogy a fővárostól távol van; de reméljük, hogy jó egészségben. Azért legyen szabad arra kérnünk: szíves-

kedjék nekünk a mellékelt lapon megsürgönyözni, remélhetjük-e kérésünk teljesítését.

Az ünnepi beszédet Lengyel Menyhért tartja, azonkívül Szabados Piroskát és Benedek Marcellt kértük fel közreműködésre.

Igaz nagyrabecsüléssel
hálás hívei:

Feministák Egyesülete.

Glücklich Vilma
ügyvezető

Vámbéry Melanie
titkár

535. GELLÉRT OSZKÁR ÉS OSVÁT ERNŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. máj. 18.

Kedves Barátunk, –

Nagyon kérünk, ha szánhatsz most rá némi időt, hogy a *Ny-*nak írj, legalább a Flaubert-fordítást vedd elő, sok okból fontos számunkra, hogy ezt a cikket előbb megkapjuk. Persze szép volna, ha a Bányai-cikket, vagy pláne a Karinthy-cikket is rövidesen megkaphatnók.

Szeretettel ölel
Kézcsókkal
Oszkár és Ernő

536. BABITS MIHÁLY – MIKES LAJOSNAK

Esztergom, 1926. máj. 31.

Kedves Barátom,

itt küldök két verset, tartozásom részleges törlesztése fejében; kérlek, fogadd szeretettel.

Hogy vagy és hogy vagytok? Mikor látunk? Én megvagyok, dolgozom.

Viszontlátásig
melegen üdvözöl
Babits Mihály

**537. BABITS MIHÁLY ÉS BABITS MIHÁLYNÉ –
MIKES LAJOSNAK**

Esztergom, 1926. jún. 9.

Kedves Mikes bácsi!

Mihály küldött Magának kb. két héttel ezelőtt 2 verset; mint-hogy nem jelentek meg, s választ sem kaptunk Maguktól, arra gondolunk, hogy talán a levél elveszett. Minden eshetőségre a verseket újra mellékelem, egy harmadik legújabb verssel megtoldva, s szépen megkérem Magát Mikes bácsi, ne tudja ezt be az előlegekbe, hanem a pénzt küldesse ide nekünk; ugyanis 15-én lejár itt az őszi építkezésünkből származó váltónk, amire legalább másfél milliót kell befizetnünk; előre is nagyon köszönjük kedvességét. De nagyon kérem drága Mikes bácsi, írjon legalább egy lapot, hogy levelem kezébe jutott-e, s a pénzt el tudja-e nekünk küldetni, mert okvetlenül kell addigra pénzt szereznünk.

Az előbbi levélben kértem Irmát, hogy látogassanak meg egyszer bennünket sőt, minél előbb, olyan büszke vagyok, hogy annyit szépült a viskónk, s nagyon szeretném már Maguknak megmutatni. Azt is szeretném, ha a gyerekeket is elhoznák, őket talán még érdekli a táj szépsége, ha apjukat nem is! Azonfelül szeretném még, ha rengeteg bokros teendői közt írna nekünk néha pár sort Magukról, hogy vannak? s mi sok ujság van a jó öreg Pesten? amint egy jó barátom illik! (Emlegettük a multkor Magát /többek közt/ mikor Ranschburg fiának esküvőjét olvastuk, hogy Mikes bácsi vehet most nászajándékot!)

És végül – hogy nem akart ugyan tőlem májusra 2 novellát venni, dehát lássa, drága Mikes bácsi, annyira szeretem Magát, hogy egyet se írtam, csakhogy ne bosszantsam vele. Ha még ezek után se szeret, már igazán nem tudom, mit csináljak!

De hagyok helyet Mihálynak is, nagyon várom Magukat mielőbb, s kérem, írjon! Irmával és a gyerekekkel együtt melegen üdvöзли

Babits Ilonka

Kedves Barátom,

én tulajdonképpen nem tudok írni, annyit írtam ma egész nap, dolgozva mint egy napszámos, a regényház kupoláján. Már a kupolánál tartok, s ideges türelmetlenséggel szeretném most már mindenáron befejezni; az a babonám: ha abbahagyom, so-hase lesz kész. Ép azért nem küldök neked több kéziratot mint ami mellékterményként önkényt születik (mint a mellékelték); mihelyt kész lesz a regény, próbálok belőle kivágni néhány tár-cára való novellát, a kisregényen kívül is, s ezzel törlesztem adósságomat. Kérlek, küldj valamelyes pénzt (18-áig) ha tudsz hogy fizethessek valamit a váltóra (melynek egész összege különben csak 5 millió, mégis „le akarják itt építeni”); de nagyon-nagyon kérlek, ha nem tudnál pénzt küldeni, akkor is értesíts egy sor levélben, hogy megkaptad irásomat. Valami elhagyottság érzése van rajtam, néha csüggedek mint távolságra és némaságra ítélt fegyenc: mert némaságra vagyok ítelve míg ez a regény nem kész. Minden sorod nagyon jól esne most; s mélyen jól esne még ha egyszer kijönnél ide! Add át kézcsókomat és üdvözletem a tiéidnek,

téged pedig melegen köszönt
igaz híved
Babits Mihály

538. KLEIN, STEFAN I. – BABITS MIHÁLYNAK

Frankfurt a. M., 1926. jún. 20.

[...] Az elszámolás alapján – eddig 325 márkát kapott, – még 6 márka 45 Pfenniget kap. – A napokban írtam a *Münchener Neuste Nachrichten* című lapnak, – ahol két írása már vagy egy féléve fekszik (félíg) elfogadva, – talán küld a lap pénzt [...]

539. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Esztergom, 1926. aug. 3.

Kedves Barátom,

szánom-bánom bűnömet. A kéziratok, melyeket a *Nyugattól* reklamáltál, nálam voltak, budapesti lakásomon. Minthogy már hónapok óta nem voltam Pesten, mindeddig nem tudtam őket hozzád juttatni. Tegnap végre kiszakítottam magamat munkámból és fölrándultam különböző ügyekben, melyek közt nem utolsó sorban a te kézírataid ügye is szerepelt. Magamhoz vettem őket és sietek mellékelve elküldeni.

A kéziratokat Gellért és Osvát küldték el nekem annakidején, mert az volt az érzésük, hogy a te érdekedben jobb ha ezek nem jönnek le a *Nyugatban*. Őszintén bevallom hogy ezt a véleményét én is osztottam s nem mertem a felelősséget vállalni azért, hogy leközlésük érdekében exponáljam magamat. Ez főleg vonatkozik a novellára, melynek megjelenése félek, hogy neked inkább kellemetlenséget, mint örömet okozott volna. Bizonytal tudod, hogy darázs-fészekbe nyúltál ebben az írásodban, s talán nem eléggé vértezett kezeiddel. A téma a mai időkben kétszeresen kényes s a *Nyugatban* háromszorosan az. Hidd el, én tisztelem bátorságodat s hiszem hogy hamarosan eljön a bátorság ideje: de épazért nem éri meg a kockázatot sem részedről, sem a *Nyugat* részéről, amit ma még jelentene...

Hasonló aggodalom szólhat – talán valamivel kisebb mértékben – a versciklus ellen. Mindezt összevéve, mondom, én nem

mertem vállalni a felelősséget, s kértem Gellértet és Osvátot, tegyenek a saját belátásuk szerint. Hozzájárult meggondolásunkhoz az a körülmény is, – de ezt már csak neked magadnak mondom így négy szemközt – hogy érzésem szerint e művek nem is állnak műveid rangsorában a legelső helyen, s nagyon sajnáltam volna hogy mikor oly gyönyörű dolgokat írsz máshova, épen a *Nyugat*-ban ne termésed legjavával szerepelj. (Legjobban tetszett nekem a szonettciklus első darabja. Egyébiránt kíváncsi volnék, ismered-e Carducci *Ça ira* című szonettciklusát, mely nagyon rokon a tieddel, s bizonyára nagyon érdekelne.)

Ugy-e nem veszed rossz néven őszinteségemet? Azt hallom hogy a szóbanforgó dolgokat másutt valahol akarod közölni. Erről nem beszéllek le, mert azt gondolom, hogy mondanivalójuk másutt nem nyeri azt a hangsúlyt, mint a *Nyugat*-ban, s így kockázatuk is csekélyebb.

Hogy vagy egyébként? Szeretném, ha kapnék tőled pár sor írást, és mégjobban ha egyszer meglátogatnál itt esztergomi kulipintyómban. Milyen kedves lenne ez! szép napokat tölthetnénk itt! Talán meg lehetne csinálni. Érdemes ide kijönni: alig találhatsz a mai Magyarországon szebb helyet. Gondold rá magadat, de jó előre írd meg, hogy még értesíthesselek.

Régi szeretettel öllelek. Bocsáss meg hogy nem írok többet magamról, de jól tudod hogy majdnem oly rossz levélíró vagyok mint te s már ennyi is sok tőlem

Babits Mihály

540. AZ INTEGRITÁS NEMZETI KULTURBIZOTTSÁG – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. aug. 10.

Nagyságos Urunk!

A magyar életet fojtogató bajok között nem utolsó helyet foglal el azoknak a silány, értéktelen, szinte kizárólag idegen

kulturtermékeknek a terjeszkedése, amelyekkel könyvkiadók és könyvterjesztők árasztják el nap-nap után a magyar közönséget.

Valóban az a hatalmas energia, anyagi erő, gyakorlati érzék és szervező tehetség, mely városon és vidéken, tisztviselők és lateinerek, gazdagok és szegények, férfiak és nők között tobozra évek óta a könyvvásárlók tízezreit, olyan tömegeket mozgósított, amelyek nagyobb és régibb kulturájú országnak is dicsőségére válnának.

Van könyvreéhes, szellemi táplálékraszomjas, könyvvásárlásrahajlandó közönség ebben a hazában, itt van tehát az ideje, hogy hozzáértő, nyomatékos szavu emberek kezükbe vegyék az irányítást, rendet teremtsenek a zűrzavarban, kiselejtezzék a magyar közönség nyakába szórt világszemétjét és megtörjék az utat az igazi magyar tehetségeknek és azoknak a világirodalmi értékeknek, amelyek gyarapodást jelentenek a magyar kultúra számára.

Ennek a célnak érdekében kértük fel az Integritás Nemzeti Kulturbizottságot, amelynek tagjait a mellékletben felsoroltak képezik.

E bizottság tehát a fentebb elsorolt bajok és tennivalók tudatában a következőkre irányozza működését:

1. A magyar szellemi élet szaktekintélyei bírálókat és ajánlások alapján segítségére lesznek a magyar könyvkiadóknak, hogy szóhoz juttassák az értékes magyar talentumot akkor is, ha a szerző kivívott hírneve, társadalmi vagy vagyoni helyzete nem biztosítja a sikert. A bizottság tehát bármely kiadó kérésére vállalja a bírálatot.

2. A külföldi irodalom termékei közül csak azoknak a kiadását és terjesztését veszik pártfogásuk alá, amelyek nyereséget jelentenek a magyar olvasók számára és egyúttal olyan magyar nyelvet és formát adott a fordító munkája, mely az idegen mű valóját híven és méltóan tolmácsolja a magyar lélek számára.

3. Bizottságunk tekintélye alatt működő vállalatoknak ki kell zárniok üzleti módszerükből minden olyan módszert, amely a magyar nemzeti kultúra integritását veszélyeztetné.

A bizottság tehát semminemű anyagi kötelezettséget nem vállal, csupán fentebb elsorolt céljaink eléréséhez nyújt erkölcsi pártfogást.

E bizottság

DISZELNÖKÉVÉ

szerénységünk teljes tudatában Nagyságodat bátorkodunk ezenel felkérni, csatolva teljes tisztelettel azon kérésünket, hogy céljaink elérésében bennünket nagybecsű pártfogásában részesíteni méltóztassék.

Hazafias tisztelettel
INTEGRITÁS NEMZETI KULTURBIZOTTSÁG
főtitkár

541. TÓTH ÁRPÁD, TÓTH ÁRPÁDNÉ, KARINTHY FRIGYES ÉS KARINTHY FRIGYESNÉ – BABITS MIHÁLYNAK ÉS BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1926. aug. 3.

Édes Ilonka és Mihályka, vasárnap, azaz 5-én a 10 órás vonattal érkezünk Karinthyékkal együtt, ha ez a nap nem felelne meg nektek, értesítsetek idejébe –

Viszontlátásig csókok Tóth Annus
Karinthy

Biztosan jövünk, ennivaló nem kell. Üdv. Aranka.

Ennivaló kell, és a 10 órai vonat úgy értendő, hogy mi innen 10-kor de. indulunk.

Pádi üdv!

542. BABITS MIHÁLY – SÁRKÖZI GYÖRGYNEK

Esztergom, 1926. aug.-szept.

Kedves barátom!

Itt küldöm vissza 3 ív korrektúrát, melyben még elég sok hiba van, úgy hogy még egy levonat szükségesnek látszik.

Azonkívül küldöm a 347-376. terjedő lapokat a kéziratból. [a *Halálfiából*] Arra kérek, ha az előző részletet nyomdába adod (amit Esztergomban adtam át), a kézirat 330. oldalán lévő fejezetcímet, mely ez volt *Gyula újból a színre lép*, változtasd meg így: *Élet és irodalom*. (A *Gyula újból* stb. fejezet a 359. kéziratoldalon kezdődik.)

Nagyon sokat dolgozom, nemsokára küldöm a befejezést is, mely körülbelül még egyszer ennyi (60 old.)

Mikor látunk?

Szívesen üdvözöl

Babits Mihály

543. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Budapest, 1926. szept. 10.

[...] október 24.-én lesz szerzői estem a Zeneakadémián. Boldoggá tennél és leköteleznél ha az estet néhány szóval hajlandó volnál bevezetni. [...]

544. MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Leányfalu, 1926. szept. 12.

Legnagyobb sajnálatunkra lehetetlen magyarázat élszóval

Ölelünk
Zsiga

545. BABITS MIHÁLY – AZ INTEGRITÁS NEMZETI KULTURBIZOTTSÁGNAK

Esztergom, 1926. szept. 20.

Az I n t e g r i t á s
Nemzeti Kulturbizottságnak
B u d a p e s t

Mélyen Tisztelt Bizottság!

Vidéken, munkába temetkezve, mostanig leveleimet sem küldtettem magam után, s így csak most ért hozzám az a végtelenül megtisztelő cím és feladat, melyet az Integritás Kulturbizottság számomra jutatni határozott.

A nagy bizalom, melyet ez a határozat az irányomban jelent, annál nagyobb öröm számomra, mert abban nemcsak eddigi munkásságom legméltóbb megbecsülését látom, hanem egyszermind alkalmat is, hogy a jövőben szolgálataira lehessek annak a nemes és helyes célnak, melyet a Bizottság zászlajára tűzött.

Kérem, tekintsenek engem úgy mint aki ennek a célnak eddig is hűséges katonája voltam, s annak érdekében ezentul is hűséges közkatoná buzgalmával és kitartásával szeretnék dolgozni.

Mégegyszer köszönve a megtisztelő bizalmat
vagyok

hazafias üdvözlettel
Babits Mihály

546. KUNCZ ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1926. okt. 18.

[...] légy szíves a karácsonyi magyar lapok számára írt cikkeid vagy novelláid egyikét másolatban az erdélyi *Ujságíró Al-*

manach számára megküldeni [...] azon igyekszünk, hogy ne csak az erdélyi irodalom, hanem az egyetemes magyar irodalom elismert értékei is reprezentálva legyenek benne [...] az Újság-író Almanachban megjelenendő cikkedet tekintsd olyannak, mint amely bevezetné azt az érárt, amely itt Erdélyben magyarországi és a mi kis irodalmunk újabb belső és szoros kapcsolatát jelentené [...]

547. ÓDRY ÁRPÁD – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. okt. 25.

[...] Szerény és igazán csekély szolgálatomért bőven megjutalmazva éreztem magam azzal, hogy elégedettnek láttalak és éreztem, hogy műveidet a közönség igazi lelkesedéssel ünnepli [...]

548. A NYUGAT KIADÓ ÉS IRODALMI RT. – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. okt. 28.

[...] Szerkesztő ur szerzői estjével kapcsolatban [...] alábbi költségeink merültek fel:

A műsorok kinyomtatása (két ízben)	K 694.000
hozzá való papír	-"- 132.000
külön postadíj a mellékletért	-"- 420.000

Összesen: K 1,246.000

Ezen kiadások egyik felét a legnagyobb készséggel magunkra vállaltuk, míg másik felét, azaz 623.000.- Koronát igen tisztelt Szerkesztő ur november havi járandóságából hoztunk – szives beleegyezése reményében – levonásba [...]

549. BESZÉLGETÉSEK A ZSIDÓKÉRDÉSRŐL

A szerzői estjéről beszél, amelynek gondolatai foglalkoztatják és a nagy regényéről, amelyen régóta dolgozik, és amelynek épp a finisénél tart. Valóban, az arcán is látszik kissé a kimerültség. Feketén vagyunk Babits Mihálynál. Készülő regényében, a *Halálfiatban*, mondja, sokszor és sokféle vonatkozásban lesz szó a zsidókról.

Szinte észrevétlenül térünk át a zsidókérdésre.

– Nem tudom, nehéz lesz most talán beszélnem róla – kezdi a költő –, mostanában nem foglalkoztat a kérdés. Ó, volt idő, amikor izgatott... Várjon, elmondom a történetét a zsidókhöz való viszonyomnak. A családom – anyai, apai ágon egyaránt – úgynevezett megyei család volt, apám táblabíró, a régimódi liberálisok közül való. Olyan szellemben nőttem fel, hogy gondolni sem tudtam az ember és ember közötti különbségtevésre. Elvileg az antiszemitizmusnak a pusztja lehetősége sem volt meg számomra. Gyermekkoromban, a kilencvenes évek elején, erősen mozgolódní kezdett Magyarországon az antiszemitizmus: hát én az antiszemita hecckáplánokat nem tudtam másnak látni, mint érthetetlen és komikus lényeknek. Papi gimnáziumba jártam. Az intézetben egyetlen zsidó fiú volt, az is az én osztályomban. Ezt az egy zsidó fiút mindenki megkülönböztetett tapintattal kezelte, a tanárok is valósággal kivételeztek vele: mindezt éppen azért, valami furcsa szánalomból, hogy ez a szegény fiú – zsidó. Mondhatnám: ennek a fiúnak protekciója volt a zsidó származása. Mellesleg: az eredménye az lett ennek a bánásmódnak, hogy a fiú érettségi után azonnal kikeresztelkedett... Azért ahogy Heinével jártam, arra vall, hogy a környezetem nagy liberalizmusa mögött mégis ott rejtett valami ellenségesség is a zsidókkal szemben. Heinét tudniillik én nagyon szerettem gyermekkoromban. Mikor aztán megtudtam, hogy zsidó, akkor – azt nem mondhatnám, hogy csökkent a szememben, de – ez igen rosszul esett nekem. Eszembe jut erről egy már halott barátom, egy rendkívül tehetséges filozófus – ne írjuk ki a nevét

–, aki kereszténynek született, de felnőtt férfi korában megtudta, hogy apja kikeresztelkedett zsidó volt. Ez a felfedezés úgy meg-
rázta, hogy öngyilkossági gondolatokkal kezdett foglalkozni.

De hogy visszatérjek a magam történetéhez: az egyetemen kerültem először zsidókkal közelebbi barátságba. S mivel ugyanekkor eszméltem rá először a magyar állapotok kulturá-
latlanságára is, egy időben egyenesen a magyar művelődés
mentsvárának kezdtem tartani a zsidóságot. Mert nagyon meg-
szerettem néhány zsidó ismerősömet. Csak hálával gondolhatok
rájuk: az ösztönzésekre, amelyeket tőlük kaptam, s arra, hogy
hittek bennem, ők először. Egyiküket meg is nevezem: boldo-
gult Kún József, szegedi tanárt, Kiss József keresztfiát, a jeles
költőt és főleg kiváló embert, feledhetetlen barátomat... A kom-
mün alatt eszméltem először a zsidókérdésre, mint magyar prob-
lémára. Pontosabban szólva, felmerült előttem az a kérdés, ho-
gyan hat a zsidó szellem a magyar kultúrában. A zsidó szellem-
nek nem a legkiválóbb képviselőire gondoltam itt, hanem az át-
lagára. Minden fajban, mint fajban, van valami nagyszerű, de
van valami kellemetlen és agresszív is. A magyar zsidóságban
ez elsősorban a szellemi élet terén jelentkezett, mint egy fele-
lőtlen s a nemzeti tényekkel nem számoló zsurnalizmus. De
éreztem, hogy egyetlen faj szelleme sem homogén, s hogy ezért,
mihelyt általános érvényű elméletet állít fel az ember, már meg-
hamisítja a dolgokat. Ezért nem is mondtam ki teoretikus ítéle-
teket: hanem megrajzoltam bizonyos jelenségeket. Ismeri a
Timár Virgil fia című regényemet, amelyben ezt megtettem. A
regény kész volt már a kommün alatt, de két évig hevertettem
a fiókomban, mert féltem, hogy félreértik. Csak a feleségem kí-
vántására adtam ki akkor is – és akkor is félreértették. A re-
gényben szereplő zsidó íróban többen magukra vélték ismerni.
Pedig én igazán senkiről nem akartam ott portrét rajzolni – ha
egy-egy vonást át is vettem általam is igen tisztelt zsidó írók
arcáról –, nem egyes embereket akartam én ábrázolni, hanem
egy típust. Hogy is formulázhatnám meg? A sznob, mégpedig
a kereszténységgel sznoboskodó zsidók kellemetlen típusát. De

ha a kommün alatt talán csírázni kezdett bennem valami antiszemitizmus, a kurzus alaposan kiölte. Mindjárt az első hetekben. Ekkoriban még augusztusban történt, hogy egy délután kihajoltam a nyitott ablakon. Borzalmas volt, amit láttam. Egy csomó kamasz botokkal vert egy öreg zsidót. Vége volt az antiszemitizmusomnak.

– Jaj, én is láttam ilyen dolgokat – szólal meg a költő felesége. – Budára mentem villamoson az édesanyámhoz. A végállomásnál egy zsidó fiatalembert vert egy csomó férfi. Iszonyatos volt A vér...

– Ezzel el is mondtam a történetét, hogy voltam a zsidókkal. Ma? Én régimódi liberális vagyok ma is. Babonának tartom, hogy a zsidó valami minden mástól különböző, misztikus fajta: olyan faj ez, mint a többi, hibákkal és erényekkel. Tehetséges faj. Szamárság az a néha zsidóktól is vallott felfogás, hogy ez a nép nem termel zseniket. Az emberiség legnagyobb zsenijeit közt zsidók is vannak. Hogy mást ne is említsek: ott van Jézus! Mindenesetre vannak ennek a népnek sajátos vonásai is: így a megértés különös könnyűsége, amely relativizmusra és arra vezet, amit destrukciónak is neveznek. A zsidó dialektikus és kritikai tehetségére gondolok. Nem egészséges dolog, ha a szellemi életben ezek az erők túltengenek: de – s erről sokan megfeledkeznek! – rájuk is szükség van. A magyar művelődési életnek is egészében nagy hasznára volt a zsidóság. És nem igaz, hogy megrontotta volna a magyar szellemet: legnagyobb alkotóinkban nyoma sincs zsidó hatásnak. A zsidó magyar íróknak pedig örülnünk kell: zsidó elemeik csak új színekkel gazdagították költészetünket, anélkül, hogy jellemét megváltoztatták volna.

Az emberiség palettáját is gazdagítja ez a tehetséges fajta a maga sajátos színével – s ezért, bár magyar szempontból örülnék, ha legjobbjai teljesen beolvadnának az én népembe, az emberiség és a zsidóság szempontjából szimpatikusnak találom a zsidóság megőrzésének törekvéseit. Abban a természetes daczban, amelyből a cionizmus fakadhatott, a faj mélyén rejlő önfenntartási ösztön jelentkezett – és nekem, mondom, szimpati-

kus a fajok önfenntartási ösztöne. A zsidó ember ma általában két nép közt lebeg: a zsidóság és a vendéglátó nép között. Ez természetellenes helyzet, és a zsidóknak dönteniük kell. Nem látok más utat számukra, csak kettőt: vagy a zsidóságot vállalják – s ez cionizmust jelent –, vagy a vendéglátó népet, de akkor minden konzekvenciával, a kikeresztelkedéssel együtt*

– És a hivatalos magyar zsidóság útja? – kérdeztük. – Nem lehet az ember vallásában hű zsidó, nemzeti érzésében pedig kizárólag magyar?

– Azt hiszem – feleli a költő –, felemás és nem egészen őszinte megoldás ez. De hát hogyan dönthetnék én – aki nem vagyok zsidó – zsidó emberek lelkiismereti kérdéseiben? Az élet komplikált s nem lehet ráerőszakolni a teória merevségét. Senkinek sem mondhatjuk: ez és ez az út van előtted, értsd meg azonnal és válassz! Bízunk a dolgot a történelemre, a fejlődésre!

Az interjúvolónak nem vita a feladata. Nem tehetett mást, mint hogy tudomásul vegye a nemes és nagy művész megállapításait.

Komlós Aladár

Múlt és Jövő, 1926. nov.

550. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Újtátrafüred, 1926. dec. 3. után

Kedves Dezsőm!

Nagy gyászodban én is osztozom s engedd meg, hogy – ha egy kis késéssel is – kifejezzem igaz részvéteimet. Elutazásom miatt későn kaptam a gyász hírt s nem tudtam írni előbb.

* Mondanunk sem kell, hogy az illusztris költő megállapításaival nem értünk mindenben egyet. A *Múlt és Jövő* ismételten leszögezte ezekben a kérdésekben a maga álláspontját, amelyet ebből az alkalomból is újra hangsúlyozni fölösleges. - Szerk. [Jegyzet a folyóiratból.]

Engedd meg egyúttal hogy megköszönjem új költeményedet, *Édes Annát*, s tiszta szívvel gratuláljak neked ehhez a remek alkotáshoz.

Ölel igaz híved

Babits Mihály

551. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1926. dec. 5.

Kedves Misim!

Már megint mit sem tudunk Rólatok, pedig sokat gondolok Reátok hogy valljon a nagy uton a hova készültök nem e ér baj? van e elég meleg ruhátok? mikor indultok? És meddig maradtok ott, persze ez mind az ottani jó elhelyeztetésektől függ remélem azonban hogy majd írtok ha megérkeztek oda, merre szándékoztok? még ezt sem tudjuk, írd meg kérlek mind ezen terveket, úgy gondolom hogy karácsonyra haza érhetnek a mit szívből ohajtanék, bizon szeretnélek látni, hogy vagy? Kipihented e már magad és készen van e már regényed? Ugy látszik a meginduláshoz sem lesz már jó időtök hisz csak most állt be a tél ma is elég kellemetlen időnk van egész nap esik. Remélem a bort jól megkaptátok, ezuttal fehérét küldtünk, az ideiből nem mertünk még szállítani pedig igen jó édes erős, nagyobb rész fehérét csináltunk vörös csak 16 hekto de ez válogatott a hegyről, már történtek is több jó eladások de nálunk még nem jártak borkezeskedők, pedig nagyon ohajtando volna.

Itt is mint az egész csonkított kis országunkban a választás foglalkoztatja az embereket, úgy látszik ismét Orffinek sikerül a ki most állandoan itt is tartozkodik édes anyjánál.

Remélem Ilona is vigyáz magára és jól felöltözködik, azt hiszem jó volna mind kettőtöknek egy jó meleg alsó jáger gyapju ing, ezzel mindenestre ellássátok magatokat.

Nenne is két hétig ágyban feküdt annyira meghűtötte magát

a sok temetőbe és templomba járással most azonban már ismét járja a miséket.

Angyus Licinél van mert Lici is már napok óta a szobát őrzi, különben készülnek Bpestre anyjával bevásárolni Pistinek sok a dolga a választások miatt ma vasárnap is inspekciós, itthonn a házban is megszapordtunk a héten Kurzéknaál kis leánya született nagy örömmre, lévén már egy négy éves kedves kis fiuk is.

Írj kérlek édes Misim és Ilonkám mindenről ne legyetek oly fukarok azokkal a betűkkel,

csokol szerető anyátok

552. SZABÓ LŐRINC – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1926. dec. 25.

Kedves Ilonka és Mihály,

most reggel kaptam a palace-beli ebédutáni Cigarettaázó Négyesszövetség üdvözlő lapját, lapotokat, és felszólításotoknak eleget téve siettem megirigyelni a jó menüt. Klára tultett rajtam ebben a tekintetben (is), én nagyon élveztem a tegnap esti kocsonyát. A kis Klára is kocsonyát evett, nem nagyon ismeri még ezt az ételt, és azt mondta rá, hogy „reszkető fagyalt”.

Tegnap lezajlott a karácsonyest; de mielőtt a gyerekek örömről írnék, beszámolok a visszautazásról. A villamos indult a Palace elől 8 óra 40-kor, fizettem 8 Èk-t, félár, a nagy csomagért pedig 2-t. Poprádon a vasuti pénztár tündére magyarul beszél, tehát nincs semmi nehézség. A jegy III. osztályon 26 Èk. volt Kassán át a magyar határig. (Az igazoló írást meg kell őriznetek mindvégig). Rettentő hideg volt, köd, nem élvezhettem a Poprádról oly szép teljes tátrai körképet. A II. o. Váróteremben vártam 8 óra 50 percig, jó fűtött helyiségben, s akkor értesültem róla, hogy a bohemín-kosice-i gyors 30 percet késik. Így aztán Vág direktorral és sógornőjével is találkozhattam még egyszer, akik aztán indultak, 9-kor fentről. Necuriaci meg nefajcsiati: valahogy így mondják a nemdohányzókat szlávul: ilyen feliratú

kocsiba szálltam és kaptam ülőhelyet. Harmadik állomás Kassa. Spisska nova Ves (Igló) s Kysak-obisovèe (Kőszeg-Abos) között a köd eltűnt, nagyszerűen kisütött a nap, de a Tátrából már semmit se lehetett látnom. Persze, a vidék (így is) nagyon szép; nézegettem is szorgalmasan, csak sok bajom volt az ablakok jégvirágerdejének olvasztgatásával. Legjobb eljárás és szabadalmat érdemlő találmány: zsebben megmelegített cseh vaspénzt kell az üvegre nyomni, és rögtön gyönyörű tiszta karika nyílik a fagyonzuzmarán. Én sokat játszottam így, és szép domborműveket (is) tudtam a szokolokkal az ablakra olvasztani-fagyasztani.

Kassára félórás késéssel érkeztünk (11 ó 35-kor). Ruhatár darabonkint egy korona. Ebéd a Schalkházban. Magyar kávéház a *Schalk*, a vasut felől, a dóm felé menet, balra; vagy a dómtól jobb felé a *Berger* (más néven Astoria vagy Andrassy). A Berger tulajának a fia, Berger Győző, intelligens vadzseni és 23 éves újságíró, mindent szívesen elintéz, (ha akarnátok valamit tudni vagy csinálni). E kávéház különszobájában van a kassai újságíróklub. Más derék újságíró: Kulcsár. Én beszélgettem velük, a Szabó Dezső-féle pénzbotrány éppen utazásom napjára esett.

Kassán már meggyőződtem róla, hogy III. osztályon nagyon keserves volna utazni a karácsonyi (és ujévi) tolongásban. Különösen a magyar vonalon. A cseheknél most (– nem tudom meddig –) dupla vonatok járnak a fővonalakon, ez segít a helyzeten valamit. Poprádról tehát – ezt elfelejtettem fentebb megírni – a rendes gyorson kívül egy másik, épp oly rendes, de 10 perccel az első után szaladó vonattal is el lehet most Kassára jutni. Én az elsővel utaztam.

Szóval Kassáról túlsúfoltan indult a magyar vonat (délután 3 óra 25 perckor), de a II. osztályban alig lézengett ember, s az első üres volt. Hihetetlenül elegáns nőekkel volt szerencsém együvé kerülni, és szinte rosszul esett a határon átmenni közülük az I-be. Az első vámvizsgálat szelíd volt, csak a túlsúfolt-ság tette undokká; nem történt semmi bajom: a másíknál megmutattam a babákat, s mint vártam, azt mondták rájuk, hogy ez semmi, és hogy ugye privát használatra? Miskolcon (20 perc

helyett) egy órát vártunk a hó miatt késő sátoraljaújhelyi csatlakozó gyorsvonatrészre, s végül 9 ó 50 p. helyett csak 11 óra előtt értünk be a Keletire. Egyszer átnéztem még utközben a III.-ba: rettenetes volt a hideg, a tolongás, és a lámpák sem égtek. Ugy látszik, ilyenkor költekezni kell. Szép színésznőim katonatisztekkel bizalmaskodtak a sötétben.

Hát ez a Beadeker.

Itthon sok baj, nemsok pénz. Még ma sem beszéltem Mikes bácsival, hogy részleteket tudjak. Könyvemről elég sokfelé írtak már; a Miskolcon megvett *Az Est* épp aznap írt a *Sátánról* meg a Verlaine-ről. Persze kénytelen vagyok ezeket a cikkeket kizárólag reklámnak felfogni, s annak bizony elég soványak. Klára elég jól néz ki, a gyerek nagyszerűen. Egész nap várt és az utolsó éjjel háromszor fölébredt s kérdezősködött, hogy megjöttem-e már.

A Jézuska igen jószívű volt vele szemben. Van valami 12 babája, köztük egész nagyok; nagy tulipános láda, uj, ernyős babakocsi, felfújható gummi-zsiráf, hinta, meg az ég tudja felsorolni, mi minden. Tele van velük az egész lakás, még jobban mint eddig. És vendég-gyerekek ha jönnek, a kis Bandi, hát mehetnek a pokolba. De szép nézegetni az örömeiket, rászánom még a mát meg a holnapot a pihenésre, hétfőn aztán kezdem a nemis-sejtem-mit: valami rosszat.

Pesten semmi hó. Legfeljebb a háztetőkön, itt-ott. De a hideg, az iszonyú; -6 volt ma reggel; és sokkal jobban érzem, mint a Tátrában. Kassán is nagyon fáztam már. A levegő szemét.

– – – Én is gondoltam időnkint a Palace-életre utközben, hogy például most gongoznak elsőt; most ezt vagy azt csinálnám; most, Füzesabonyban kezdődik a vacsora: megindulnak a felszolgáló kis operett-pincérlányok, stb. Ez már így van. Én sokat aludtam, Miskolctól kezdve szinte végig. Visszafelé rémes az ut egyedül. Odafelé kevésbé.

Isten veletek, jó egészséget és jó munkát. Markovicsot és feleségét üdvözlöm. Jó dumákat, Mihály munkája végére jó kirándulásokat, sok táncot és szép időt. Kezedet csókolom.

Lőrinc

(Most már nagyon jó nekem, mert Lőrinc itthon van. Köszönöm a babát és a pólyát. Jó üdülést kívánok mindkettőtöknek.

Sokszor csókollak,
Klára

553. GESZTESY GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Párizs, 1926. dec. 26.

Igen Tisztelt Uram!

Engedje meg, hogy a köztünk lefolyt levélváltásra (egy levelezőlapját annak idején köszönettel megkaptam) visszaemlékezve, az alábbi kérdéssel forduljak Önhöz:

A *Revue Mondiale* szeretné olvasóival a modern magyar irodalmi törekvéseket ismertetni. A szerkesztő nevében tehát van szerencsém megkérdeni módjában volna-e ennek a felszólításnak eleget tenni? Mondanom se kell, hogy a magam részéről rendkívül örülnék, ha ennek a francia részről jövő és megtisztelő felszólításnak azzal felelhetnék, hogy Ön, igen tisztelt Uram vállalkozik a cikk megírására. A *Revue Mondiale*, ugy Franciaországban mint a külföldön ismert és olvasott folyóirat [...] Nagyon le volnék kötelezve, ha minél előbb megtisztelne válaszával, hogy azután a részleteket megbeszélhessük. Fogadja igen tisztelt Uram őszinte nagyrabecsülésem és kiváló tiszteletem kifejezését.

Dr. Gesztesy Gyula
Követségi sajtóelőadó

554. A HÚSZÉVES „NYUGAT” ÜNNEPÉRE

Gyógyító messzeségbe, mialatt
egy kissé részeg, egy kissé bolond
s nagyon fáradt s még mindig szomju, szomju
lelkem, munkám és vonatom szalad

mint bárka az özönben, Ararat
csucsát keresve: íme elhagyott
társaim megzúdítják a harangot,
amelynek hangja minden madarat
oly nyugtalanná tesz bárkában, oly
vagyóvá: visszaszállni! Vissza hát,
ti madarak, szálljatok ünnepére
a Gyermeknek, aki ma már komoly
ifjú; vagy agg is, mondják! Agg a moly
első napjának estjén: míg a Fény
ifjú, bár világokon fut keresztül,
tengert tör át s sziklákat ostromol!

*

Óh milyen tenger s milyen szikla volt!
A tenger zúg még és a szikla áll
s mi fulladunk és köveken zuzódunk...
Mi kár? Csak ússzon egy kis fény e zord
országban is, a mindig tovatolt
holnap felé! Mi kár, ha fáj a kéz
amely a Lámpát tartja és takarja
a szél elől, mely minden fényt kiolt?
csak legyen új kéz, addig tartani,
míg ez omlásba-süllyedt nemzetet
a lengő láng nyomán a szakadékban
meglelik a Nap csákányossai –
kéz, tartani, s lehellet, szítani,
hogy úgy lobogjon, mint mikor ama
kuruc tüdő fútt rá s ama dacos kar
intett vele Isten felé: Ady!

1926. okt.-nov.

Nyugat, 1927. jan. 1.

555. BESZÉLGETÉS BABITS MIHÁLYAL ÉS FELESÉGÉVEL

[...] A szanatórium társalgójának meghitt sarkában várt rám Babits. A zeneteremből halk zongoramuzsika finomodott be... a hatalmas ablakokra sűrűn szálltak a hópelyhek... s a költőnek csapzott hajú művészfeje átszellemülve hajolt az előtte fekvő papírok fölé... dolgozott... A kép oly eredetien szép volt, hogy percekig nem mentem asztalához, megfigyeltem, hogy hogyan dolgozik. Azt a benyomást tette rám, hogy mikor alkot, senkivel és semmivel nem törődve, csak munkájának él, s ezt a benyomásom később Babits is igazolta. A munkájába merült költőt még sokáig el tudtam volna nézni, ha a portás érkezésem nem jelenti be.

Babits az előtte fekvő papírokat nyomban félretette, s a közvetlen fogadtatás utáni pár percre már megtudtam, hogy a papírok az utolsó lapjai annak a regénynek, mely Babits Mihály idejét s tehetségét évek óta leköti. Lapunk az első, mely a rövidesen megjelenő regényről beszámolhat.

Tulajdonképpen – mondja Babits – a regény nyugodt befejezése miatt jöttem erre a csodálatosan szép helyre. A háború előtt voltam utoljára a Tátrában s most éreztem, hogy munkám csak itt fogom tudni úgy befejezni, ahogy szeretném – hát eljöttünk ide. Még csak egy-két hét s befejezem legnagyobb munkám, melyen évek óta dolgozom. A regény címe *Halálfiái*, és negyven ívnyi (640 oldal) terjedelemben jelenik meg. Nagy részét már ki is nyomták, úgy hogy január végére készen lesz. *Halálfiái* című, most készülő regényem a háború előtti magyar közeposztály két, sőt mondhatnám három nemzedékének életét adja vissza. Apák s fiuk regénye. A hatalmas munka magva évekkal ezelőtt a *Pesti Napló*ban jelent meg, s éveken át dolgoztam fel legnagyobb regényemmé. Regényemben igyekeztem a való életet megírni. Nemcsak az egyszerű romanticizmus, hanem a divatossá vált naturális szexualizmusnak romantikájától is teljesen mentessé tettem, mert csak így tudtam mesterkéltség

nélkül őszinte lenni. Boldog vagyok, hogy végre befejezhetem, mert bizony sok mindentől elvont, nem figyelhettem meg eléggé az eseményeket s így nem is tanulhattam. Ugyanis a regényíró munkája nem olyan, mint a lírikusé: a regényírónak írás közben magába az írásba kell elzárkózva lenni, s a szükségesen kívül nem szabad magához engedni semmit. [...]

Közli: J. S. [Jakubovits Sándor]

Prágai Magyar Hirlap, 1927. jan. 1.

556. HOGYAN VÉGRENDELKEZETT BAUMGARTEN FERENC A MAGYAR ÍRÓKRA HAGYOTT SOKMILLIÁRDOS VAGYONÁRÓL

(A Reggel tudósítójától)

Január 18-án történt, hogy Tátrafüreden tüszős mandulagyulladás okozta szepszisben meghalt Baumgarten Ferenc, aki Baumgarten Izidor, a híres koronaügyész-helyettes régi, neves családjából származott s aki a német irodalmi körök egyik ismertebb tekintélye volt. A magyar sajtó alig vett tudomást a fiatal magyar tudós és író tragikus haláláról, aminek magyarázata leginkább az, hogy Baumgarten Ferenc szerény és exkluzív életű ember volt, és így Budapesten alig ismerték. Ez a rendkívül érdekes életű, tőlünk elszármazott tudós olyan gesztussal írta be nevét a magyar kultúra történetébe, amilyenre eddig még nem is volt példa. Baumgarten Ferenc ugyanis, amint ez vasárnap reggelre ismeretessé vált, 12-15 milliárdot hagyott a szégyen magyar írók támogatására, ami eddig a legnagyobb magyar kulturális alapítvány. [...]

A végrendelet rendelkezései szerint most mindenekelőtt az alapítólevelet készítik el. Ezért vasárnap táviratilag hívták haza Babits Mihályt, aki Szekszárdon tartózkodott, ahol most fejezte be legújabb regényét. [...]

A Reggel tudósítója a rendkívüli alapítvány ügyében kérdést intézett Babits Mihályhoz, aki vasárnap Budapestre érkezett. *Babits Mihály* a következőket mondta:

– A végrendelet szövegét csak a temetés után fogjuk közzétenni, és így az alapítványhoz az irodalmi szempontból hozzáfűzhető kommentár csak akkor lesz aktuális. Mindenesetre annyi bizonyos, hogy ez a nemes cselekedet a magyar irodalmi életben igen nagy jelentőségű.

A Reggel, 1927. jan. 24.

557. NAGY EMMA – BABITS MIHÁLYNAK

Szarvas, 1927. jan. 24.

Kedves Poétám!

Ma nyomták a kezembe a „jó hírt” Baumgarten Ferenc szokatlan-célú hagyatékáról. – Az összeg nem nagy – s ma – Magyarországon minden valamire-való író rossz sorsban van. – Ha mégis – a fiatalabbakra is gondolnak, – föltéve, ha kritikai érzéke irodalmilag is érdemesnek ítélt – gondoljon rám is. Mert még vagyok és akarok lenni. Azért hallgatok, mert – tanácsosabb volt nem elkeverednem lelki-idegenekkel egyfelől, – másfelől meg: az új-proletár (a magasabbrendű éhség proletárja) kemény hangjával még emlékeztet a régire – és nem óhajtja a sajtó. Külömben egész nap rabszolga vagyok. A szabolcsi tüdővész, vízesházás faluból végre elhoztak, *Szarvason* tanítok. De a fizetésem most is 1.020,000 K. és sem lakbér, sem vasúti kedvezmény, nyáron meg fizetés sem. Szívesebben elmennék külföldre szobalánynak, csak ám két öreg, öreg jó kis lélek tördeli értem a kezét otthon – s külön világukból aggódnak miattam s csökönyösen ragaszkodnak a „nyugdíjas”!-álláshoz... Őket nézem. Hozzájuk is rossz volt az élet, mert ők is becsületesek voltak. Szegény tanítói fizetésből hat gyermeket neveltek fel a ma-

gyar középosztály áldozat-bemutatására – s ma három majdnem földönfutó, – hát most én rikassam őket? – Nem én! Inkább vigyen el az ördög minden „dicsőség”-et s megváltónak hitt álmot. Van két könyvem, tíz év múlva kivilágítnak ebből a mai rengeteg tűzrealóból, azt én biztosan tudom. De a nyomorgásban kezdek kimerülni – Azért mondom, hogyha abból a kis pénzből nekem is jutna egy kis kocszra való, vagy mi – hát pirulás nélkül elfogadnám. Mert piruljon az állam! Nekem az oklevelem is jeles, még a működési bizonyítványaim is elsősorúak. (Maga biztosan emlékszik, mit jelent pedig álmoktól megszállott fejjel füzeteket javítani s buti kölykincéket feleltetni!) – én megtettem a magamét. – kérni nem szoktam, segítségeket igénybe nem veszek, – de azt érzem, hogy most szégyen nélkül szólhatok, az a jó ember éppen az ilyenféle lelki árvákra gondolhatott. (Szinte biztosra veszem, hogy a kötetemet ismerte. Jellemző, hogy mikor itthon kiadott könyvem előfzetési íveit szétküldtem, a *legelső ív*, mind a 12 helyen tele írva, – Berlinből érkezett vissza, ahol a személyesen ismeretlen Farkas Gyula ajánlására megvette minden kint élő kultur-magyar.)

Nem haragszik ugye, hogy zavartam? – Azt se szégyenlem, ha elmondja másoknak, mire kértem; de ha nem mondja el, az testvéri megértés lesz Magától.

Polgárra kért s megkapott könyvét (mivel előre is megköszöntem) azért nem köszöntem meg levélben, mert fájt, hogy ceruzával írta bele a nevét, mint az autogrammot kicsikaró dilettáns könyvgyűjtőknek szokták. Így!.. Mostmár lát hibáim tömkelegében: hiúságban, magam-bizásban, – s kenyér-körüli, földi nyomorúságban...

Isten áldja meg, Babits Mihály.

Kézszerítással:
Nagy Emma

Budapest, 1927. jan. 27.

Igen tisztelt Tanár Úr!

Nem akartam Önt telefonfelhívással zavarni, amikor most ideje úgyis, a nemes Baumgarten végrendelkezése által, melyet az Ön kezébe tett le, jobban igénybe van véve, mint valaha. El tudom képzelni, mily nagy követelményeket állítanak az Ön ítéletéhez igazságérzetéhez, de az Ön jóságához is. Kérem, ne vegye tőlem zokon, hogy én is zaklatom Önt. Ismeri Déry Tibort!!! Ő igazán megfelel minden feltételnek, melyet a nemes elhalálozott azoktól, akik jótéteményének részesei lehetnek, megkíván. Ő hű marad teljesen új irányához, bármennyire ostromolja is egész családjá, hogy le nem tagadható tehetségét mozarabokra, szindarabokra vagy akármilyen szenzációs regényre, a nagy közönség számára, használja fel. Én nem tudom, hogy Ön ismeri e ezen oldaláról, kedves Tanár Úr, de ő a legszerényebb, legigénytelenebb, legnyugodtabb ember és ez is az oka, amiért én írok Önnek. Ő nem tudta magát elhatározni arra, hogy Önt zaklassa, az Ön értékes idejét a saját részére igénybe vegye. Azt mondja, hogy Ön biztos fog rá gondolni, ha méltónak találná – a részesezők közé sorozni. De ugye néha pont nem jut az ember eszébe valaki. Mi ma telefonon beszélünk Szilasi Vilivel, aki Gyurgyenovacon van. Ha a munkája megengedné, biztos személyesen keresné fel Önt, hogy Tibort a szívére kösse. Főleg Vili és Lili azok, akik Déry Tibor azon érzését, hogy tehetségével irónak hivatott lenni, teljesen jogosnak találják és megerősítik, sőt őt anyagilag támogatják, mint jómagam és másik leányom is, de elégséges e ez egy emberséges existenciához?? Meg vagyok róla győződve, hogy egy teljesen méltóra gondol, ha Déry Tibort a concurrenciánál tekintetve veszi. Remélem ezt meg is fogja tenni, és meg vagyok róla győződve, hogy Déry, ha már nem kell félnie a mindennapi gondoktól és nem lesz kínozva általuk, még sokkal többet és jobbat fog produkálni.

Sokszor, sokszor köszöni előre is és üdvözli k. feleségét és Önt

Nina von Rosenberg

559. RÉVÉSZ BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Párizs, 1927. jan. 27.

Kedves Babits Mihály,

meg fogja érteni, hogy igen bizalmasan írom e levelet. Ha nem Önnel állanék szemben, nem is íródnának meg ezek a sorok.

Mindjárt megmondom, a Baumgartner-féle [!] fantasztikus és megható irodalmi alapítvány dolgában kérdezősködöm. Minden okom megvan reá, hogy a félénk remény foglalkoztasson. Szegénységi okokkal menekültem el Budapestről. Talán hallott róla, hogy a nagy söprés idején az Est-lapoknál engem is leszántáltak; felére csökkentették fizetésemet és mert nekem nem csak családomról kell gondoskodnom, de előregedett anyám háztartása is az én kötelezettségem, nem tehettem mást, mint a biztos elmerülés helyett, az akkor még olcsóbb Párist választottam és Athenaeum-előlegekkel valamennyire győztem, az itteni életet. Azóta, az ismert valutáris eltolódások, egyharmad értékűre nyomorították le kicsiny magyar pénzeimet. Megfeszített küzdelem a mostani sorsom, cikkírással kellene, kinnal bajjal, az egysulyt valahogy fenntartani.

Ilyen állapotban érkezik hozzám a hír, a Baumgartner[!]-alapítványról.

Klasszikus furcsaságokat olvasok a rendelkezés föltételeiről.

Olyan írók kapnák az ösztöndíjokat, akik soha se tértek le a maguk utjáról, rutint, divatot, hasznosságot félrehajtva követék a meggyőződésüket.

Szabad-e magamat Ön előtt, aki lát és megjegyez, ilyenfajta írónak minősítenem?

Szabad-e észre vennem, hogy nekem, még az arravaló írók

között is meg van a külön jellegem: szocialista író vagyok. Akadály ez? Vagy így is demonstrálnák, hogy az alapítvány szelleme átfogja az egész literatúrát?

Ugy van-e, hogy az alapítvány nem csupán egészen fiataloknak ítéli oda az ösztöndíjakat, de olyan íróknak is, akik a megjárt utjukkal bizonyosságot adtak egyéniségükről?

Mint mondom, minden bizalmassággal fordulok Önhöz és jelentkezésemről egyelőre ne tudjon senki, mint Ön, viszont mint láthatja, Ön előtt, kitárom való helyzetemet. Ha tényleg komoly segítség ez az írói ösztöndíj, igen nagy jelentőségű lenne a számomra. Nagyon akarnám, hogy legalább egyidőre, megkönnyüljön a sorsom. A kenyérkereső kínos cikkek helyett szeretnék regényt, darabot írni; volt is ilyen szándékom, amikor Párisba kijöttem, de elnehezedett, válságos körülményeim teljesen meghiusítják a legderekkabb törekvéseimet. Nagy sor lenne, ha ez az ösztöndíj atmoszférát teremtene körülöttem...

Kérem a barátságra, fáradozásra, tájékoztasson. Lehet-e szó arról, amivel jelentkezem? Valóság, amitől, ilyen messziről, a szemem megkáprázik? Körülbelül tanácskérés, amivel Önhöz fordulok és én hiven megfogadom azt, amit tanácsol, ahogyan tájékoztat.

Szeretettel és tisztelettel köszöntöm Feleségével együtt

barátja

Révész Béla

36. Bd Richard Lenoir

Hotel Meridional

560. BETHLEN ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

A M. Kir. Ministerelnök
és Gróf Bethlen Istvánné
tisztelettel meghívja

nagyságos

Babits Mihály író urat

1927. január hó 29. napján, szombaton, teára este 1/2 10 órakor

Válasz kéretik.

Nagykeresztek szallagjai viselendők

561. BAUMGARTEN FERENC ÉS ALAPÍTVÁNYA

Egy ember halt meg, aki igazi író volt: azaz a Szellem Embere. Mert mi más az Író? Noha különös és barbár kort élünk, ahol még a Toll sem áll mindig a Szellem pártján. Nem a Tollnak, hanem a Szellemnek élni: belső életet jelent; zárkózott, nemes és előkelő életet; – s ennek a halottnak élete ilyen volt.

Szerencsés messzeségben élt, távol minden szélsőségtől, magas ideálok szolgálatában.

Keveset írt; nem széles, hanem belsőseges hatásra számítva. A Szellem Embere „magányossá válik”, – hogy magát a Halottat idézzem – „nála a Névtelen Órák vívják ki jogukat”, amelyet másoknál elhomályosít „a drámai és kifelé ható lelki mozzanatok egyetlen érdeke”. – Magányosság! De micsoda magányosság ez, mely a legnagyobb szellemekkel köt össze, valami szent testvériségben, időn és téren fölül! Mimóza-lélek, mely becsukódik egy durva ujj érintésére: de kitarja magát lég és ég minden éltető áramának. Ez a *freemasonry* segíteni is tud testvéreim; ez a mimóza cselekvésre képes.

Franz F. Baumgarten németül írt. Művei a nagy áramokban úsznak, melyek Európa szellemének életét teszik; szent áramok! De Baumgarten Ferenc magyar ember volt: egy szomorú ország kertjének gyermeke, melynek fiai annyiszor szomjaznak hősen és hasztalan, elepedve, e szent Áramok felé! A magyar író tragikus helyzete talán Péterfy Jenő sorsában vált először problémájává Baumgartennek; akihez világnézetében és egész lelkial-

katában közel tudta magát. A mimóza-lélek különös rokonszenvvel érezhette át a Szellem Emberének sorvasztó küzdelmét a durva étellel, mely ellensége a Szellemnek. Hol borzasztóbb ez a küzdelem, mint Magyarországon? Hazánk a *virágokat hajtó szikla*: nagy tehetségek és sivár közöny hona; s tehetségeink összetörnek a Politika végleteiben, a klikkek hálóiban, a megalkuvások útvesztőiben, melyektől anyagi eszközök hijján nem bírják magukat függetleníteni. „Egy kis független nyugalmat, Melyben a dal megfoghat”: – nem véletlen talán, hogy erről a földről szállt el ez a sóhaj! Hol az Irodalom madarai vérző s gyakran tehetetlen szárnyakkal vergődnek az Ujságírás drótsövényei közt.

Ismerte-e Baumgarten a magyar író helyzetét? Ha nem ismerte, bizonyonnyal *megérezte*. Így támadt hatalmas alapítványa; szívből támadt, a Szellem és a Magyar Szellem sorsával való törődésből és együttérzésből: amilyent csak Annál lehet elképzelni, akinek egész élete a Szellem életébe olvadt. Nem a „tehetség jutalmazásáról” van itt szó; nem is könyöradományokról, apró nyomorok pillanatnyi enyhítésére. Szabadságról van szó, függetlenségről és munkalehetőségről a Szellem számára.

„Oly komoly törekvésű magyar írók hathatós támogatása, akik csakis eszményi célokat szolgálnak és így személyes előnyök kedvéért megalkuvást nem ismervén, anyagiakban szükségét szenvednek”, – ekként jelölte meg Baumgarten alapítványának célját. Mily pontos rátapintás ez a mondat arra, ami irodalmunk igazi életszükséglete, s hogy úgy mondjam, egyetlen orvossága! S mily jelentőssé válhat szellemi életünkben ily fordulat, mely lehetőséget ad, hogy mindig legyen néhány magyar író, a legkiválóbbakból, aki anyagi gond nélkül akár évekig dolgozhat egy munkán, akit nem hajt a pénzkeresés sürgős és kegyetlen kényszere, s aki fenntartás és megélhetésének veszélyeztetése nélkül írhatja minden irányban azt, ami szívéen fekszik; egy szóval, akinek ajtajánál nem ül szögezett szuronnyal az Éhség, a szigorú rabtartó.

E nagyszerű lehetőségek, e nemes törődés, e körültekintő céltudatosság, e mindenben a szükségletekhez szabott rendelkez-

zés, mely keményen megadja az irányt s kellő szabadságot hagy a részletekben a körülményekhez való alkalmazkodásra: mindenkép megérdemlik, hogy meghajtsuk zászlónkat a szerény és nemes élet előtt, melynek bucsúját jelentik s örök emlékévé válnak.

Mily nagy dolog, mily tökéletes önzetlenség, az életben a halálutániakkal törődni! Arról gondoskodni „aki helyünkre áll” visszavonult egyszerűségben szerényen és szótlanul készíteni a jövőt, melyet már látni sem fogunk, örök utat csinálni az Élet árcai és göröngyei között, hogy e barbár században is nyugodtan indulhasson el az isteni utas: a Szellem utasa!

Nyugat, 1927. febr.1.

562. SZILASI VILMOS – BABITS MIHÁLYNAK

Susine-Gjurgjenovac, 1927. febr. 3.

Drága Miskám!

Mondanom se kell mennyire örülök, hogy Baumgarten téged választott ki végrendelete végrehajtójának. Végre egy látható jele annak a hálának, mellyel neked az egész magyar nemzet tartozik. Főleg annak örülök, hogy lehetőséget kaptál a magyar irodalom egész fejlődésére befolyást gyakorolni s hogy – amire talán még ember soha annyira nem született, mint te, – a jövőendő irodalmi generatio nevelője lenni. Bizton nagyszerű intéstitiót fogsz csinálni ebből az alapítványból, olyat, amely nem csak kitüntetősdi játék, hanem valóban megmentője a legnagyobb irodalmi és szellemi javaknak.

Örömet csak tetézi, ha talán neked is, – a legeslegmélőbbnek jut annyi, hogy életed gondjain valamit enyhítsen, és egy kis függetlenséget és gondtalanságot biztosítson neked. – Örömet ellenben nagyon leszállította – és ez az ok, amiért írok neked, – anyósom ma érkezett levele, amelyben egész váratlanul arról értesít, hogy rám való hivatkozással hozzád fordult Déry Tibor érdekében. Azt nem tilthatom meg senkinek, –

főleg ha nem kérdez, hogy mit tegyen, mit ne, – de a rám való hivatkozás ellen határozottan tiltakoznom kell. <Én> Déryről való véleményemet ismered, – azt nem is akarom desavualni. Én őt rendkívüli tehetségnek és nagyszerű embernek tartom, szeretem műveit, bámulom erkölcsi bátorságát, kitartását, meggyőződéses hűségét – de még álmomban se jutott volna eszembe téged meggyőződésbeli kérdésben bárhogyan is befolyásolni akarni, s meg is vagyok róla győződve, – és ez irántad való tisztelettemnek egyik nagy motivuma, – hogy te minden ily befolyás számára hozzáférhetetlen vagy. Hosszú barátságunk egyik alapja egymás meggyőződéseinek teljes tisztelése. S nem hogy veled szemben nem, de soha senkivel szemben sem gyakoroltam a lelkiismereti kérdésekben való befolyásolás undok mesterségét. Nem kétkedem abban, hogy olyan befolyásolás nálad (telj) eredménytelen; csak arra kérlek, hidd el nekem, hogy épen úgy nálam ilyen befolyásolási törekvés gondolata is teljesen kizárt. Mindig nagyon örültem, ha valamilyen kérdésben veled azonos nézetem volt, s örültem volna, – és örülnék a jövőben, ha Déry esetében, amely hozzám közel áll lett volna vagy lenne ily közös véleményünk. De eltérő véleményeink csak gondolkozóba ejtettek, s ahol különbözők maradtak épúgy tiszteltem és fogom mindig tisztelni a te motivumaidat, mint te bizton az enyéimet. – Tekintsd tehát nevedet, mely tudtom és beleegyezésem nélkül került e kérdésbe ki nem ejtettnek, nem hogy ezáltal befolyásolatlanul határozz ily rendkívül fontos és csak tiszta lelkiismerettel kezelhető kérdésben, – mert azt levelem nélkül is tetted volna, hanem azért, hogy ne gondolj barátságunkra máskép, mint eddig tetted.– [...]

Kis húgomat sokszor csókolom, mellékelve küldök számára egy photographiát amit Lili csinált rólam Cortinában, ahol karácsonykor sieltünk. – Nehogy a csókolásért haragudj, – bizton csókolta a Lili is téged, ha Ilonkának ír. – Téged ölel igaz szeretettel

barátod
Vili

563. BERZEVICZY AZ ADY-KÉRDÉSRŐL

Berzeviczy Albert elnöki megnyitó beszéde a Kisfaludy Társaság ünnepi közgyűlésén

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet! Midőn a Kisfaludy Társaság ez évre eső 80-ik ünnepi közülését megnyitom s a megjelenteket tisztelettel üdvözlöm, több év óta először történvén meg, hogy közülésünket nem kell egy születési évforduló révén valamely letűnt jelesünkről való megemlékezéssel kötnünk össze, bevezetésül elmondani óhajtanék egyetmást Társaságunk helyzetéről irodalmunk mai jelenségei közepett.

Az Akadémia után, mely nemrég ünnepelte megalapításának századik évfordulóját, most már a kilencvenegy éves Kisfaludy Társaság is közeledik a centenárium tisztességéhez. Ha a hosszú élet és a gazdag tapasztalat az öreg embert feljogosítják arra, hogy szavát meghallgassák a fiatalabbak, talán Társaságunkat is megilleti ez a kiváltság az irodalomban.

Régi Társaság vagyunk, a multból származunk, a multban gyökerezünk és a multtól elszakadni nem akarunk. Ez nem maradiságot jelent, csak a nemzeti mult megbecsülését és átérzését, a nemzeti hagyományok szeretetét és a hitet a nemzeti lélekben, mint eleven valamiben, amely történetileg fejlődik, amelynek fejlődése megszakíthatatlan folytonosság, amelyben mindig benne van a mult eredménye, benne van a jelen hatása és benne van a jövő csirája s amely megnyilvánul irodalmunkban csak úgy, mint művészetünkben, politikai úgy, mint társadalmi életünkben.

Ez talán mind magától értetődő dolog, de azért mégis ellentmondással találkozik olykor, mert hiszen sokan vannak, akik azt tartják, hogy a mult oly teher, melyet le kell rázni magunkról, hogy mindennek a mából vagy legfőlebb a tegnaptól kell kiindulnia, hogy a külföld jelenkori hatása és példája az irodalomban előbbrevaló a hazai hagyományok utmutatásánál, s hogy amit magyar ember produkál, az szükségképp magyar, bár-

mennyire elszakadt a multtól és bármily kevés köze van a nemzetlélekhez.

Mi ezekkel szemben azt a felfogást képviseljük, hogy kétségkívül szükség van és szükség lesz mindig új célkitűzésekre, új irányokra és új formákra is, de ezeknek, ha valóban életrevalók, érvényesülését nem fogja szükségképp és mindig megakadályozni az, ha megvívják tusájukat a hagyományokhoz való ragaszkodással és a nemzetlélekhez való hűséggel. Ami ebből a tusából győzelmesen kerül ki, az hivatva van rá, hogy gyökeret verjen, hogy idővel maga is hagyománnyá váljék s mint ilyen, megtermékenyítse a jövőt.

Ebben látom én Társaságunk szerepét az irodalmi hagyományok fentartásában, azt a *józan irodalmi konzervativizmust, mely nem üldözi az újat, nem is zárkózik el előle, de mindig megmarad a nemzeti mult talaján* s nem hódol be rögtön mindennek, ami új, ami külföldön termett, vagy amit a gyakran kétes eredetű s mulékony napi vélemény pillanatnyilag felmagasztal.

Társaságunk azonban még egy más szempontól is gyakran látja magát félreértésnek és gáncsnak kitéve. Értem azt a megítélést, amelyben választásai, a maga kiegészítése szoktak részeseülni, az is, hogy kiket választ meg tagjaiul s még inkább az, hogy kiket nem választ meg.

Nem ismerek irodalmi testületet, mely e tekintetben a kritikát elkerülné; ha mások nem, a be nem választottak és az ő párthiveik mindig és mindenütt elégedetlenek voltak és elégedetlenek lesznek. Azonban a közvélemény és annak orgánumai e téren talán közelebb jutnának a tárgyilagos és igazságos ítélet utjához, ha szem előtt tartanának valamit, ami nagyon természetes, de amiről nagyon könnyen meg szoktunk feledkezni.

Az irodalmi társaság nem egyszerű névlajstroma az íróknak, amelyből egyetlen kitünőségnek sem szabad hiányoznia, de amelyben ezek a kitünőségek éppen csak a papiroson találkoznak, a valóságban soha. Ha az irodalmi társaság eleven valóság akar lenni, akkor abban oly íróknak kell találkozniok, akik nemcsak jelességüknél fogva méltók egymáshoz, hanem akik *haj-*

landók és eléggé lelki rokonok arra, hogy mint társaság együttes, közös munkára egyesüljenek. A felolvasások, a küldetések és képviselők, a bírálatok és pályázatok, a könyvkiadások és egyéb irodalmi kérdések, végül a propaganda minden neme, mind társas együttléte és társas tevékenységet feltételeznek. A tagválasztás tehát nemcsak azt jelenti, hogy a társaság lerója a maga elismerésének adóját egy kiváló íróval szemben, hanem azt is, hogy azt az író meg hívja a maga kebelében való közreműködésre s róla feltételezi, hogy erre a közreműködésre hajlandó és képes is. Minél többször kellett a Társaságnak e feltételezésben csalódnia, annál megokoltabb a választásoknál ennek a szempontnak is mérlegelése; mert ha e tekintetben a tagok többsége magára nézve kivételes mentességet venne igénybe, akkor előbb-utóbb a társasági működés egyáltalán lehetlenné válnék.

De éppen ebből a körülményből folyik az is, hogy sehol a világon a valamely társasághoz való tartozást nem tekintették s nem tekintik az elismert írói kiválóság elengedhetetlen kellékének, sőt mindig voltak és vannak jeles írók, akik önszántukból kívül maradtak minden társasági köteleken, mert magukat írói szabadságukban még e valóban laza és könnyű lekötöttség által sem akarják korlátoztatni.

Az elmondottak, azt hiszem, eléggé igazolják, hogy Társaságunk magatartása és eljárása nem szolgálhat okul arra, hogy belőle ma széles körökben ápolt irodalmi irányok iránt általában ellenséges állásfoglalásra lehessen következtetni.

Azonban másrészt céltalan volna tagadni, hogy *irodalmunkban ma bizonyos szakadás van*, hogy egyes, a szerencsés közepura ratalált s általános elismerésnek örvendő nagy tehetségeken kívül két tábort különböztethetünk meg, amelyek egymást nehezen értik meg, s melyek egyike konzervatív és a nemzeti jelleghez szigorúan ragaszkodik, míg a másik merészen ujit, s nem szeret különbséget tenni hazai és külföldi befolyás, példa, szellem között.

Az utóbbi iránynak nálunk kétségkívül legkiválóbb képviselője *Ady*, akivel ez alkalommal nemcsak azért kívánnék foglalkozni, mert társaságunk vele szemben eddig többnyire a barát-

ságtalan hallgatás szerepére szorítkozott, hanem azért is, mert Ady korai halála következtében az ő költői egyénisége mint lezárt egész áll előttünk, amely áttekintőbb és biztosabb ítélkezésre ad módot az irány felett is, amelyet oly sokakra nézve példaadólag képvisel.

Ady tehetségének és hatásának nagysága és rendkívülisége vita tárgya nem lehet. Tehetségét és hatását sem agyonhallgatással, sem ledorongolással, sem kiátkozó szent haraggal nem létezővé nem tehetjük. Egészen jogosult az a kivált fiatal írói körökből kindult elemző kritika, mely csodálóinak válogatás nélküli magasztalásaival szemben rámutat költészetének fogyatkozásaira és eltévelyedéseire. Az is valószínű, hogy az Ady-imádóknak izléstelen kéjtelme az emberileg szerencsétlen költő magánélete minden szennyének felkavarásában sokakra kijózanítólag fog hatni. Végül az Ady formájának – vagy inkább formátlanságának – utánczó, akik között vannak olyanok is, kik éppenséggel nem az Ady szellemében írnak, annyira tulhajtják ezt a formátlanságot, hogy ezzel valószínűen meg fogják érlelni a visszatérést a féktelen szabadosságtól a szigorubbán megkötött költői formához.

Ennyiben várható, hogy az Ady-kultusz némileg önmagát fogja megigazítani; azonban e várakozás nem intézi el az *Ady-kérdést*, mellyel szemben a tárgyilagos állásfoglalás annál szükségesebb volna, mert az átkozók és istenítők engesztelhetetlen harca *már-már kiegyenlíthetetlené tette a szakadást irodalmunkban.*

Adyval szemben a tárgyilagos ítéletet megnehezíti az ő saját intranzigenciája, mely alkut nem ismer s szinte megköveteli, hogy neki csak átkozói vagy csodálói legyenek:

„Szaladj tőlem, átkozz gyűlölj,

Avagy légy rám ujjongva büszke.”

Pedig Ady önmagával szemben igazságtalan, mikor költészetének egészét ennek a vagy-vagnak veti alá. Benne, költői lényének szilárd egysége ellenére nagy, kiegyenlíthetetlen ellentétek dolgoznak, *amelyek lehetővé teszik, hogy költészetének egyes megnyilatkozásai olyanoknak is tessenek, akik szertelen-*

ségeit visszautasítják. Vannak versei, melyek minden érző szivbe belémarkolnak s amelyeknek semmi közük mindent romboló titánkodásaihoz; különösen utolsó költeményeiben – a Heine Lasarusához hasonlíthatólag, – hangok csendülnek meg, amelyek megbánást, megtérést, sőt – a vallás békéje utáni vágyat látszanak elárulni. Itt-ott egy gyermekemlék, a szülőföld ellágyítja az ő kemény büszkeségét.

S ha ezekkel szemben azután olvassuk azt a *sok verset, amelyet alig lehet másnak minősíteni, mint egy beteg fantázia eltévedéseinek és egy beteg lélek megnyilatkozásainak, amelyek a világon semmi szépet, vonzót, enyhítőt, boldogítót nem látnak és nem láttatnak, azt a keresett homályt, mely gyakran teljes értelmetlenséget takar, azt a cinikus csapongást, mely gyakran alkoholgőzt látszik lehelni s maga vallja be, hogy nem tudja, „a szentlélek hajtja-e vagy a korcsma gőze”...., akkor ennek a fájdalmas ellentmondásnak a megfejtését keresve, nem utasíthatjuk el az oly megoldás gondolatát sem, mely a költőt jobbnak tünteti fel annál, aminek ő önmagát hirdeti.*

Az Ady-probléma a költő cinizmusának őszinteségén vagy tettetett voltán fordul meg.

Ady vérszerinti magyar volt, – szándékosan kerülöm a fajmagyar kifejezést, mellyel ma sokan visszaélnék – és sokat tartott erre, bár nemzetéről alig mondott valaha valami jót. El kell neki hinnünk, hogy magyarul érzett. Már most *a magyar nemzeti jelleg semmivel se ellenkezik oly mereven, mint a cinizmusal.* A magyar ember még a legdurvább és legműveletlenebb is, bizonyos dolgokat szenteknek és érinthetetleneknek tart s azokat legszilajabb kedvében sem tapodja lábbal. Ady, mikor ez ellen sokszor vét, határozottan magyartalan; honnan veszi ő, lelkéből meríti ezt a cinizmust?

Azt hiszem, itt az Ady költői pályájának egy tragikus vonására bukkanunk, mely sokat megmagyaráz. Őt ujitó merészsége s minden hagyománytól való elszakadása korán elidegenítette azoktól, akikhez különben talán lelkileg közelebb állhatott volna, s *azok táborába hajtotta, akiknek a felforgatás a felforgatá-*

sért kellett, azért, hogy minden költészetünkben honos ideált felduljon; akik talán öntudatosan, talán öntudatlanul már akkor készítették elő irodalmi téren azt a forradalmat, mely az országot végül vérbe és gyalázatba fullasztotta. Ezek benne emberükre találtak, annál inkább, mert törzsökös magyarsága kitűnő cégerül szolgált leplezni a hazátlan internacionalizmus céljait. Ezek pajzsukra emelték őt, mértéktelen tömjénezésükkel elkábitották, ölelésükkel tolták, vonszolták a szertelenségek lejtőjén lefelé s megtették őt az aranyborju-imádás költőjévé s ugyanakkor annak a proletárságnak a bárdjává, amely azután a vörös uralomban mutatta meg igazi ábrázatát. Adyra már csak halálos ágyán várt a keserves kiábrándulás: annak a forradalomnak a rombolása, amely az ő nevével is dicsekedett megindulásakor s amely, bár egy kaszárnyát Petőfiről nevezett el, nem találta helyénvalónak Adyt is e kétes megtiszteltetésben részesíteni.

Lehet, hogy tévedek, de bennem az Ady verseinek olvasása azt az érzést kelti, hogy *az ő végletes cinizmusa nem saját lényéből fakadt, hanem annak az irodalmi körnek a ráhatásából, amelynek ő – mindenesetre a saját hibájából is – egészen odaadta magát.*

Hátra van még az Ady hatásának vizsgálata: annak a kérdésnek a megvilágítása, vajjon Ady teremtette-e magának közönységét, vagy a korszak, mely pályája végét látta, magyarázója-e nagy hatásának, mely éppen e pályavégen tetőződik. Ezt a kérdést én határozottan az utóbbi alternatíva értelmében vélem eldöntendőnek.

Az Ady költői pályájának vége egybeesik a legnagyobb bukással, mely nemzetünket valaha érte. Egybeesik egy katasztrófával, amely a nemzet irtóztatós véráldozatát hiábavalóvá tette, amely által hazánk egy égbekiáltó igazságtalanság tehetetlen, néma áldozatává lett, amely egyszerre elpusztította vagy idegenek zsákmányává tette egy évszázadokra terjedő nezeti alkotás javarészét. Lehetett-e egyebet várni, mint azt, hogy a gyöngébb lelkeket ez a sors kétségbe fogja ejteni s hogy csalódásuk keserősége ellene fog fordulni azoknak az ideáloknak is, amelyeknek ed-

dig hiába áldoztak és meg fogja magát adni annak a „nihil”-nek, amely a pillanatnyi élvezeten kívül nem ismer más életcél?

Egy kétségbeesett, irányát, lelki egyensúlyát veszített, az életet habzsoló élvezetben feledni igyekvő nemzedék kapva kap az Ady versein, éppen mert benne látja minden eddigi ideáljainak megtagadóját. De épp oly bizonyos, hogy amily mértékben fogja egy boldogabb nemzedék a maga lelki egyensúlyát visszanyerni, oly mértékben fog visszatérni régi ideáljaihoz és fog elfordulni attól, aki azokat lerombolni segített. Nem Ady rontotta el korát, hanem jött, fájdalom, egy kor, amely szomjuhozta s ezért megértette Adyt és követte őt nem a költészet ama magaslataira, melyekre néha fel tudott emelkedni, hanem a lelki züllés ama legsötétebb mélységeibe, amelyekbe eltévedett.

Ebből a szempontból remélnünk lehet és kell is, hogy hatása idővel csökkenni fog; egy gyászos kor szomoru és sajnálatra méltó költőjeként irodalmunkban mindenesetre maradandó helyet fog elfoglalni.

Azt hiszem, e gondolatok során kell az Ady emlékével való kiengesztelődést keresnünk s talán ez is hozzájárulhat az irodalmunkban ma tátongó szakadás majdani áthidalásához.

Egyébként irodalmunk jelenségei olyanok, hogy nemzetünk mai nagy szerencsétlensége közepett is csak bizalomra és reményre hangolhatnak. Drámai irodalmunk oly sikereket ért el újabban, amelyekhez hasonlókat alig találunk a múltban. Ha nem azonosítjuk is magunkat mindazzal a drámai termékkel, amely ma megtalálja utját a külföldre, mint ahogy a külföldről behozottakkal sem vallunk minden esetben közösséget, magában véve az, hogy ma a magyar drámai költészet ugyszólván világszerte diadalokat ül, *vivmány, melyre méltatlanul megaláztatott nemzetünk büszke lehet* s melynek az irodalom minden táborra csak tapsolhat. Örömmel üdvözljük azt a meleg fogadtatást, amelyben néhány élő régibb költőnk verses művei éppen most részesülnek, nemkülönben azt a pezsgő irodalmi életet, mely magyar nyelven és tiszta magyar szellemben indult meg az elszakadt területeken, különösen Erdélyben s amellyel –

amennyiben azt a politikai féltékenység nem fogja gátolni, – szívesen fogunk kapcsolatokat keresni.

Az élet harc, teljes béke csak a halálban van; irodalmunkban bizonyára nem fog soha hiányozni a harc, de remélhetjük és munkálhatjuk is a közeledést a harcolók között is, mihelyt nem helyezkednek a felek egymással szemben a teljes tagadás álláspontjára, amit ma talán inkább lehet a velünk szemben állókról, mint rólunk elmondani.

A kor, a helyzet az erők egyesítését irodalmi téren is szükségesebbé teszi, mint valaha. Nemzeti ideáljaink soha el nem hagyható alapján szívesen fogjuk az egyesülés módjait keresni mi is, annál inkább, mert reméljük, hogy a közelmúlt keserű tanulságai sokakat vissza fognak tartani oly irodalmi utak követésétől, melyek már egyszer romlásba vittek.

Ünnepies közülésünk alkalmából melegen köszöntöm a Kisfaludy Társaság barátait!

Berzeviczy Albert

Budapesti Hírlap, 1927. febr. 8.

564. BABITS ANGYAL – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1927. febr. 11.

Kedves Misi!

Pistától hallottuk, hogy szerdán talán igazán megérkezel. Örömmel várunk és arra kérlek, hogy az itt mellékelt 3 féle pamutból hozz<a> magaddal, még pedig a zöldből 2 motringot, a barnából és kékből pedig egyet-egyet. Még arra is kérlek, hogy a mintákul mellékelt daraboknál vékonyabbat ne végy meg, inkább vastagabbat.

Tehát várunk és csókolunk sokszor Ilonkával együtt a viszontlátásig

Angyal

565. BABITS MIHÁLY NEM MER KIMOZDULNI HAZULRÓL, MERT MEGROHANJÁK A BAUMGARTEN-IGÉNYLŐK

(A Magyarország tudósítójától)

A tízmilliárdos Baumgarten-hagyaték ötletéből mindenki, aki hivatottan vagy hivatottság nélkül kezébe vette a tollat, abban bízik, hogy az egyébként kevés kivétellel rossz üzletnek bizonyuló munkásságát e hagyaték révén kellőképpen kamatoztathatja. A Baumgarten-hagyaték végrehajtói, Babits Mihály és Basch Lóránt dr. ügyvéd valóságos ostrom alatt állnak. Lakásukon állandóan szól a telefon: érdeklődnek, miképpen lehetne valami kis anyagi támogatáshoz jutni. Százával jelentkeznek az igénybejelentők, akik legtöbbször nem is elégednek meg egyszerű jelentkezéssel, hanem vaskos kötegeket küldenek. Az ismeretlenség jótékony homályában meghúzódnó írók előkeresik íróasztalukból az évek óta porosodó, szépen lemásolt és kiadásra váró versesköteteket, vaskos regényeket, és hónuk alá csapva viszik fel, hogy olvassák el és mondjanak ítéletet: jogosan kérik-e ők a támogatást a nagy összegű hagyatékból. Babits Mihály és Basch Lóránt dr. már szinte alig mernek kimozdulni a lakásukból, mindenütt megrohanják az ismert és kevésbé ismert írók.

Érdekesen vázolta előttünk ezt az inváziót *Babits Mihály*: – Nagyon szomorú jelenségnek tartom – mondta Babits – az igénybejelentőknek ezt a hatalmas táborát. Nem annyira ismert, mint inkább fel nem fedezett írók csapata keres fel, s legtöbbször magukkal hozzák sokszor évtizedes produkcióikat is, hogy olvassam el és mondjak ítéletet. Naponta a levelek óriási tömegét kapom, amikre természetesen nem tudok válaszolni, mert ehhez fizikai időm sincsen. De nemcsak levéllel keresnek fel, lakásomon is egymásután jelentkeznek az érdeklődők, akiknek a nagy részét természetesen nem is bocsátják be hozzám, hiszen akkor nem tudnék tőlük dolgozni, hanem egész nap csak felvilágosításokat kellene adnom. A baj az, hogy félreértik az alapít-

vány intencióit, mert a hagyaték nem főleg karitatív célokat szolgál, hanem elsősorban irodalmi szempontokat kell néznie a hagyaték végrehatójának.

– Különben is – folytatta Babits – az egész ügy még nem aktuális. Ugyanis csak most kezdtük meg az alapító oklevél megszövegezését, amely majd magában foglalja azokat a pontokat, amelyeknek alapján valaki részesülhet a hagyatékból. Ez a munka azonban nem készülhet el néhány nap alatt, mert előbb irodalmunk több kiváló képviselőjével akarom megtárgyalni a dolgot. A hagyatéki eljárás is hosszú hónapokig húzódhatik, így tehát most még kár az érdeklődés és az ajánlkozás, várjon mindenki türelmesen.

Magyarország, 1927. febr. 16.

566. MARCONNAY TIBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1927. febr. 17.

Kedves Barátom,

minthogy első levelemre válasz nem érkezett, mint előre jeleztem, elküldöm második leveletem, melyben már részleteket tárok föl.

Sajnálom, hogy a Baumgarten-alapítványról még nincs döntés. Ugy vélem, hogy ez a magyar irodalom érdekében szükséges volna, mert a jelenlegi állapot csak fölösleges izgalomban tartja a kedélyeket. Azt is hiszem, hogy jobb (volna), ha *sok* tehetséges írón lehetne most segíteni *s egyszerre*, nem kamatok alakjában, mert most olyan kétségbeejtő a helyzet, hogy csak lélegzethez juthasson a magyar író, már akkor is nagy jót teszünk vele.

De ez csak elvi jelentőségű dolog.

Ami a kivitelre (az adott kereten belül) vonatkozik, szívből ajánlom azt a módszert, hogy Te mindazoknak írsz, akikről ugy véled, hogy esetleg tekintetbe jöhetnek. Ezek küldjenek Hozzád

adatokat Életükről és Munkájukról s e módszer ál(tal) már sokkal kevesebb emberrel lesz dolgod.

Magamról tényként írom, hogy olyan időben jutottam szegénységbe, mikor nem lehetett Pesten elhelyezkedni s még most is ott tartok, hogy nincs állásom. Most is házalok írásaimmal. Soha meg nem alkudtam, ezért nem kötött le magának egy vállalat sem. Az utóbbi három évben 24 lapb(a) írtam Pesten, de bárcsak egybe írhattam volna állandóan! Te nem olvastad írásaim legnagyobb részét, de mondhatom, ma már odajutottunk, hogy nem az a fontos milyen lapba ír valaki, hanem, hogy milyen az írásának az értéke. Sok olyan írás van, amely kevésbé ismert lapokban jelenik meg s amely kitűnő [...]

Mély tisztelettel
Marconnay Tibor

567. LŐRINCZY GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1927. febr. 19.

[...] Jókai leányáról és unokájáról, Feszty Árpádnéről és Feszty Masáról van szó, akiket ajánlunk szíves figyelmedbe, jóindulatodba és pártfogásodba, hogy a Baumgarten-féle nagy alapítványból bizonyos segélyben részesüljenek. Fesztyné két híres memoárjával s leányával és minden életviszonyaival együtt teljesen megfelel az alapítvány rendelkezésének, azonkívül pedig Jókai-ivadék mindakettő. Babits Mihálynak nem szükséges, talán ennyit se volt szükséges, csak kötelességem, mondani.

Egyebekben szíves bocsánatodat kérem alkalmatlankodásomért. Sok szeretettel gondol rád mindig és hálásan a fiam iránt tanusított jóságodért, aki annak idején semmiféle bántalmazásodban sem vettem részt. [...]

568. HEVESI ANDRÁS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1927. febr. 24.

Mélyen tisztelt uram!

Berzeviczy Albert Kisfaludy Társasági beszéde újabb aktualitást adott a régóta húzódó vitának Ady Endre körül. Ez a vita egy sereg elvi kérdéssel függ össze, amelyeket eddig még nem sikerült tisztázni. Hogy ezen a téren valamivel közelebb jusunk az igazsághoz és közelebb hozzuk egymáshoz a kétféle magyar irodalom képviselőit, a 8 Órai Ujság hasábjain ankétet indítunk meg, amelyben pártkülönbség nélkül meg akarjuk szólaltatni a magyar irodalom valamennyi komoly értékét. Nagyon szeretném, ha Herczeg Ferencz társaságában Önt szólaltathatnám meg először ebben a vitában.

A kérdések a következők:

1. Milyen szerepe van egy írásmű esztétikai értékelésében a nemzeti karakternek?

2. Vannak-e a nemzeti karakternek olyan ismertető jelei, amelyek alapján kétségtelenül eldönthetjük, hogy az egyik magyar nyelvű írásmű a nemzeti karakter kifejezése, a másik nem az?

3. A nemzeti karakter állandó, vagy változó?

4. Az az irányzat, amelynek Ady Endre volt a vezére teljesen idegenül áll szemben a nemzeti karakterrel, vagy csak mást ért rajta, mint a hagyomány képviselői?

5. Ha mást ért rajta, miben különbözik az Ady Endre féle magyarság a magyarság hagyományos fogalmától?

6. Kíváncos-e, hogy a magyarság Ady Endrében kifejezést nyert fogalma maga is hagyománnyá váljon?

Válaszát előre is hálás köszönettel várva

maradok mély tisztelettel

Dr. Hevesi András

569. BABITS MIHÁLY – FALU TAMÁSNAK

Budapest, 1927. febr. és márc. 3. között

Igen tisztelt Uram,

a zsűriről szóló hírek egyelőre teljesen alaptalanok: hisz csak most indult meg a hagyatéki eljárás; s az alapítvány szervezétének megállapítása egyelőre a legáltalánosabb <elvi> kérdések (elvi) tisztázásának stádiumában van. Most még azt sem tudnám megmondani: lesz-e ilyen zsűri vagy nem? (hisz ez nagyon meggondolandó principiális probléma); annál kevésbé lehet szó még a zsűri tagjainak kijelöléséről. Erre még csak nem is gondoltunk.

Örülök azonban hogy ez az ügy végre – ha csak egy álhír révén is – érintkezésbe hozott Önnel, s így alkalmam van elküldeni Önnek a távolból üdvözetemet.

Szívélyes kézzorítással
igaz híve
Babits Mihály

570. BABITS MIHÁLY – FÜST MILÁNNAK

Budapest, 1927. márc. 2.

Kedves Milán,

gondolhatod, és gondolod is, milyen boldog lennék ha Henriken segíthetnék. A B.-alapítvány ügye még egész kezdetleges stádiumban van – az örökösödési <tárgyalás> eljárás, az alapítvány szervezetének megállapítása hónapokat igényel; egyelőre még nemcsak nevekről nem esett szó, de még a fő elvek is tisztázásra szorulnak. Azt sem tudom, fogom-e, és milyen mértékben, másokkal megosztani a felelősséget? Bizonyos hogy Henrik neve azok közé tartozik amelyekről nem szabad megfeledezni, (amennyiben nem esnék, mint németül-író, a meggondo-

landó és megállapítandó elvi határokon kívül). Én magam is gondoltam már őrá ez ügygel kapcsolatban. De megértheted hogy az ügy jelenlegi állásában, amikor még azt sem tudom, magam fogok-e a dologban dönteni vagy másokkal, s amikor egy örök időkre szóló alapítványról van szó melynek szervezetét és elveit nem szabad (és nem lehet) személyekre szabni: felelős választ még nem adhatok. – Bár ez a dolog hozhatná föl Henriket Pestre: senkisémet kívánja őt jobban ide mint én!

Viszontlátáság üdvözöl
Babits Mihály

571. ZADRAVECZ ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1927. márc. 2.

Nagyságos Uram!

Méltóztassék megengedni, hogy Röck Gyula író urnak hozzám intézett sorait bizalmas betekintés céljából elküldjem.

Meg vagyok győződve, hogy egy nagyon érdemes írón lesz segítve – ha meghallgatásra talál.

Országos Széchényi Könyvtár
tisztelettel:
Zadraveczi István
püspök

572. IGNOTUS – BABITS MIHÁLYNAK

Bécs, 1927. márc. 2.

Kedves Barátom,

köszönöm *Nyugat*beli válaszd s bocsánatodat kérem, hogy az ügyet, melyet, amennyiben az volt, rég elintéztünk egymás közt, megint előrángattam. De szükségem volt rá a bizonyításhoz, s megnyugvással s elégtétellel látom, hogy Te a gyakorlat felől

kerülve neki, nagyjában ugyanúgy látod a dolgot, mint én elméletben leszűrtem. Regényedet kétszeres érdeklődéssel várom.

Meleg üdvözléssel s minden barátsággal híved

Ignotus

573. FÜST MILÁN – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Budapest, 1927. márc. 18.

[...] Engedd meg, hogy a figyelmedbe ajánljak valakit. Illyés Gyulának a *Láthatár* című új lapban megjelent versei közül különösen az utolsó oly jó benyomást tett rám, hogy az illetőnek írtam, küldje be nekem verseskötetét. Verseskötete nincs, – néhány verset küldött, amelyek nem olyan sikerültek, mint a fent említett vers. – Leveléből azt is látom azonban, hogy az illető rendkívül tehetséges, eszes és rokonszenves ember lehet. Jól esnék, ha tudnám, hogy figyelemmel kíséritek munkásságát. (Meg fogom írni neki, hogy ezentúl nektek küldje munkáit.) – Olvasd el, légy szíves, a *Láthatárnak* azt a bizonyos versét, – *Szomorú béres* a címe. [...]

574. A KETTÉSZAKADT IRODALOM

Válasz Berzeviczy Albertnek

Elérkezettnek látjuk az órát, higgadtan foglalkozni a híressé lett beszéddel, mely a múlt hó közepe táján a Kisfaludy Társaság elnöki polcáról elhangzott.

Első pillanatra alig tűnt föl az egyébnek kemény és indokolatlan támadásnál. Ady szelleme s barátai ellen. Az első pillanat nem volt a higgadság ideje. A kikapott mondatok, melyeket az újságok a beszédből közöltek, érthető szenvedélyeket izgattak föl, pro és kontra, Ady barátai közt, kik a mieink is, s gyűlölői közt, kik minket sem szeretnek.

A szenvedélyek elhallgattak, a személyi ügyek medrükbe tértek már. A beszéd hiteles szövege megjelent az Akadémia folyóiratában, s az Akadémia elnöke, aki a beszédet mondta, néhány hírlapi nyilatkozattal is hozzájárult szavainak kommentálásához. Mindezen megnyilatkozások után jóhiszeműleg el kell fogadnunk, hogy a beszéd igazi célja nem támadás volt, hanem ellenkezőleg, az Akadémia elnöke érzi az irodalmi „erők egyesítésének”, szükségét, és „szívesen fogja keresni az egyesülés módjait is.”

Önmagunkhoz válnánk következetlenné, ha nem honorálnánk ily szándékot komoly és megfontolt válasszal e helyről, melyet ma talán még felelősebbnek érzünk ama tisztelt múltú Társaság emelvényénél is. Komplikált neg nem értékek esetén – mint amilyen a mai magyar irodalmat is oly vigasztalanul szakította ketté – legnagyobb szolgálat az őszinteség és elfogulatlan jóhiszeműség. „Remélhetjük és munkálhatjuk is a közeledést a harcolók között – mondja az Akadémia elnöke –, mihelyt nem helyezkednek a felek egymással szemben a teljes tagadás álláspontjára, amit ma talán inkább lehet a velünk szembenállókról, mint rólunk elmondani.” Nem hisszük, hogy valaha megérdemeltük volna a szemrehányást, mely e szavakban rejlik. Mikor és kivel szemben helyezkedtünk mi a „teljes tagadás álláspontjára”? Nemcsak arra – de még az elhallgatás álláspontjára sem! Elmondhatják-e ezt magukról a Hivatalos Irodalom képviselői? Az Akadémia elnöke maga megvallja, hogy a Társaság, melynek székéről beszél, még oly tagadhatatlan hatású jelenséggel szemben is, mint Ady, „eddig többnyire a barátságtalan hallgatás szerepére szorítkozott”. Ily váddal mi nem illethetjük magunkat. Az Akadémia legkonzervatívabb költői (például Vargha Gyula vagy Bárd Miklós, Schöpflin Aladár tollából) folyóiratunk hasábjain tanulmányszerű méltatást nyertek, talán előbb és érdemlegesebben, mint hivatalos orgánumaikban; s e sorok írója emlékszik, hogy legrégebb kritikáinak egyike, mely a *Nyugat*-ban megjelent, annak legforradalmibb első korszakában – gondolom, 1909-ben – épp az Akadémia elnökének egy könyvéről (a *Beatrix-királynéről*) szóló elismerő kritika volt.

Ez elvi pártatlanság más meggyőző példáit is lehetne kikeresni bizonytalansággal a *Nyugat* bármely évfolyamából. A „teljes tagadás” álláspontja tehát nem a miénk, éppoly kevésbé, mint a „barátságatlan elhallgatás”. Irodalmunk kettészakadását mi már rég fájdalmas átoknak érezzük; [...]

Nem hagyhatjuk azonban szó nélkül, amit az Elnöki Beszéd Adyról mond. Ez már a mi ügyünk. Ez egyúttal legjobb példája igazunknak; mert ime, mikor a Társaság felelős polcáról „több év óta először” hangzik el mintegy hivatalos beszámoló irodalmunk helyzetéről: a lámpás fénykévéje elhalt barátunk friss szobrán pihen meg, mely távol áll ama tisztelt Társaság kertjétől, de díszhelyén egy másik nagyobb és elevenebb kertnek, a magyar Költészet kertjének!

– Ady tehetségének és hatásának nagysága és rendkívülisége vita tárgya nem lehet – állapítja meg a hivatalos szónok, s e mondat e helyről magában is alkalmas lenne hosszú évek elkeseredett vitáinak vetni véget, ha a következő mondat rögtön újra nem kezdené a vitát; oly kardot cserélve, melynek szúrása tán még fájdalmasabb, mint a legkeményebb, legvisszautasítóbb kritika lehetne.

Az elnöki beszéd kritikája a költő helyett az embert éri – az embert és hazafit –, a szegény, meghalt Adyt, aki immár nem felkelhet erre, s talán még inkább minket. Ady élő barátait: mert hiszen szerinte a költő „végtelen cinizmusa nem saját lényéből fakadt, hanem annak az *irodalmi körnek* a ráhatásából, amelynek ő – mindenesetre a saját hibájából is – egészen odaadta magát”.

A minket illető személyi résszel hamar végezhetünk. Amennyiben a szavakban foglalt súlyos vádak csakugyan reánk vonatkoznak, legyen szabad azokat a leghatározottabban visszautasítanunk. Alig tudjuk elhinni, hogy ez így van. Mi bizonytalansággal nem tehetjük Adyt „az aranyborjú-imádás költőjévé”, annál kevésbé, mert mi magunk sem imádjuk az aranyborjút. Ha azt imádnók: nem volnánk ma is szegény költők. Arany borjú-imádók, úgy vélem, visszariadnának a magyar írás nemes, de nem jövedelmes mesterségétől. Éppoly kevésbé tehetjük mi nagy költőnket a „proletárság bárdjává”. Minket tisztán irodalmi kapcsok fűz-

nek össze, s a legkülönbözőbb politikai meggyőződésű emberek vannak és voltak mindig köztünk. Soha senkinek meggyőződését nem befolyásoltuk; legkevesbé Adyét, aki azt nem is tűrte volna. Ha pedig az a vád is reánk vonatkozna, hogy mi készítettünk elő bármily téren és bármily mértékben oly eseményt, „mely az országot vérbe és gyalázatba fullasztotta”: bizonynal szomorú, hogy ily vád magyar emberek közt komoly és vitathatatlanúságig objektív bizonyítás nélkül fölvetődhetik. [...]

Ady a világirodalom egyik legnagyobb költője; Ady egy szersmind a magyar nemzet egyik legméltóbb büszkesége is; s aki őt bármely politikai vagy irodalmi pártszempontok miatt nem tudja vagy nem akarja élvezni, a legmagasabb szellemi élmények egyikétől fosztja meg magát, s hasonlít ahhoz a guelfhez, aki a gibelin Dante könyvét olvasópolca helyett a máglyára tette. Igaz: az Ady ellen föltámadt ellenszenv érthető és természetes; nemcsak azért, mert „merészen újító” s formában és tartalomban egyaránt szokatlan költészet az övé, hanem azért is, mert maga a költő, kora szenvedélyeitől átfűtve, mint Dante, éppoly kevéssé kíméli az ellenpárt érzékenységeit, mint a nagy firenzei. De épp mert hatásának minden gátja e „gyászos kor” személyi és pártérzékenységeiben gyökerezik: biznyosra kell vennünk, hogy ez a hatás idővel nem csökkenni, hanem még növekedni fog; s ez kívánatos is, mert mit számítanak pártok és ellenpártok az örökévaló Szépség és Szent Magyarság csodálatos leheletéhez képest, mely Ady lapjaiból mindenütt megcsap bennünket?

Ez a mi érzésünk, ez a mi véleményünk.

De sohasem tagadtuk a kritika jogát, s bizonynal ha valakinek más véleménye van Adyról, s megírja: azt mi azért nem fogjuk ellenpártnak vagy éppen ellenségnek nézni; ily esztétikai véleménykülönség nem fog oly éket verni közénk, mely miatt a „magyar irodalom kettészakadásáról” lehessen panaszkodni. Az Akadémia elnöke egyik nyilatkozatában kijelentette, hogy ő szívesen nyújtja békejobbát, csak feltétlen kapitulációt ne kívánjunk tőle. Ilyesmit mi nem is kívánunk. Egyet azonban mint emberek és magyar emberek bizonynal jogosan kívánhatunk mi

is; és ez az, hogy legyen bár valaki munkáink esztétikai értéke felől bármely véleménnyel, emberi erkölcsünk komolyságát s hazafias szándékunk magátólértetődőségét ne vonja kétségbe. Lehetünk rossz írók, s erről mindenkinek joga van ítélni; de a hazaárulás rettenetes vád, s nem is irodalmi fórumra tartozik. Ha valakit hazaárulónak tartok, nem fogok vele kezdet; s ha egy honfitársamnak jobbomat nyújtom, azt már evvel a ténnyel tisztességes magyar embernek ítélem.

Hisszük, hogy az Akadémia elnöke egyetért velünk ebben. Akárhogy is: egy célt szolgálunk mindannyian: ennek a csodálatos – régi és még mindig fiatal – magyar Kultúrának megmunkálását – mindig új tavasz elé.

Nyugat, 1927. ápr. 1.

575. ZOLNAI BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1927. ápr. 2.

Kedves Mihály,

Gratulálok a *Kettőszakadt irodalomhoz* és várom a kéziratmorzsát, amit a *Széphalomnak* juttatsz... Az ápr. szám pár nap múlva megjelenik, Szerb Antal szép cikkével (*Az intellektuális költő*). A legszebb „békejobb” volna, ha Vargha Gyulával szerepelnél egy számban. Sok üdvözlettel és tisztelettel köszönt

Készséges híved
Zolnai Béla

576. SALGÓ ZOLTÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1927. ápr. 10.

Uram, – fogadja hálás köszönetemet s egyben üdvözlésemet a *Nyugatban* megjelent cikkért, mely megadta az objektív és

megfelelő választ Berzeviczynek és annak a tábornak, mely hozzá hasonlóan gondolkozik.

Egyszerű olvasó vagyok, aki komolyan szereti és figyeli az irodalmat és mindig büszke voltam arra, hogy Ady nagyságát már akkor észrevettem, amikor vagy 24 évvel ezelőtt négy verse jelent meg a Bródy Sándor-szerkesztette *Jövendőben*.

Berzeviczy támadása egy – irodalmi szempontból – konzervatív tábornak a hangja volt és erre a táborra jellemzőt szeretnék Önnel közölni.

Összekerültem pár hónap előtt egy asztalnál Raffay lutheránus püspökkel és Bartóky József íróval. Úgy kerültünk össze, hogy mindannyian szarvasi diákok voltunk. Ott véletlenül kezembe került egy iskolai értesítő, abban nyomban feltűnt Dr. Melich János egyetemi tanárnak, a szarvasi főgimnázium mostani felügyelőjének székfoglaló beszéde s abban ez a mondat:

„Ha nálunk is az Ady-kultusz belopózik tanáraink gondolatvilágába s vele az iskolába, akkor soha nem kerül vissza Máramaros és Erdély sója, a Tátra fenyvese, Gömör vasa.”

Természetes, hogy ez ellen élesen kifakadtam, mire parázs vita kerekedett hármunk között. Ebben a vitában, ezelőtt 3 hónappal, én képviseltem körülbelül azt a szempontot, melyet Ön cikkében olyan szépen kifejtett, – a püspök képviselte a korlátolt-konzervatív és Bartóky az intelligens-konzervatív álláspontot, körülbelül azt, amit két hónap múlva Berzeviczy.

Remélem, nem terheltem Önt azzal, hogy ezt a levelet megírtam.

Fogadja nagyrabecsülésem kifejezését.

Dr. Salgó Zoltán

577. A REGÉNY SOHASEM KÉSZÜLT EL

[...] Babits a *Halálfiát* igazában nem fejezte be [a *Pesti Napló* 1921-22-es változatának utolsó részével], a halálba érke-

zett Rác Nelli és az étellel makacsul birkózó Cenci néni jelenetével [...] Az „unalom” idejét, ahogy Babits nevezte ezt a kort, követnie kellett volna a Millennium idejének, az Ady előtti korszak ábrázolásának, s „a szörnyű Sors,-nak, ama rettenetes háborús vihar bemutatásának, ami visszavonhatatlanul a múltba süllyesztette Rác Nelli életét. A Babits-Hagyatékban föllelhető egy táblázat, amely a szereplők életkorát tünteti föl 1848 és 1918 között hat különböző évben [...] A táblázat szerint a teljes regény súlypontja áthelyeződött volna az 1900 utáni évekre, az író nemzedékének bemutatására. Emígy:

	1848	1883	1892	1896	1900	1907	1914	1918
Döme	19	54	63	67	71	78	85	89
Gita		1	10	14	18	25	32	36
Imruska			6	10	14	21	28	32
Nelli kisfia				3	7	14	21	25

A regény sohasem készült el ebben a kibővített formában. 1922 után Babits félretette a munkát. A *Halálfi* folytatására az 1925-ös feldafingi út alkalmával kerített sort [...] 1926-ban a feltételezhető folyamatos munka ellenére sem lett kész [...]

A *Halálfi*, amely az utolsó oldalon egy új regényt, a folytatást ígerte, végül is 1927 április első felében jutott el az olvasóhoz [...]

Sipos Lajos

Literatura, 1979. 1.

578. HALÁLFAI

Napok

5.

[...] Ez volt pedig a Szerelem kora Magyarországon, a frázissá vált és Jókaiból tanult szerelemé: mert ugyan mi érdekes lehetett volna egyéb az életben? Döme bácsi, más idők tanúja, túl már a szerelmen, csak unalmat talált sötét szobájában. Ama más idők – melyeket a történelem nagy időknek is mond – nagyobb szórakozásokat ismertek; de eszméik unt ereklyékké váltak, mint régi fegyverek, melyekre többé semmi szükség: hisz minden rendben: haza és szabadság! Mi adhatott még mámort e Szilárdság között? Döme fia, Ákos s Cenci fia, Imre, levonták a konzekvenciát. De ez romantikus konzekvencia volt: önállóbb lelkeké s dúsabb erszényeké. Másoknak csak paródia jutott a máorból: Salamontól hozatott butéliák s regényekből másolt holdvilágos elragadtatások. Döme azonban külön kor tanúja, tétlen és dohogva üldögélt elsötétített zsalui mögött, s ki-kijött folyton az udvarajtóba, akármilyen okból. Délután egyre az esőt jósolta:

Ma estére megjön. – (De az eső nem jött.) Most pedig, hogy ült az öreg kanapén, és időnként a nádszék felé nyúlt, hol a borosüveg és pohara várták domborulataikhoz idomult tenyerét; egyszerre váratlan könnyűség érezte izmaival, hogy az üveg üres: ami, pláne így vacsora felé már, nagyobb expedíció alkalma volt. Fölkelt, s vállára fektette nagy plédjét (mert a pincébe készült), majd gyertyát keresett. Vén ezüsttartóba dugta be a gyertyát, melyre még a felesége, szegény Stanci horgolt vastag pamutkráglit, s meggyújtotta. Kemény, vén léptei a hátsó udvar tégláin kopogtak, a gyertya vörösen pislogott még világos égben, nagy kulcsok, sötét üveg s szürke bádogtölcsér voltak a pléd alatt. Bort hozni: ezt oly kevéssé bírta volna másra, mint költő rimeit. [...]

Viharagyú!

4.

[...] Imrus gesztusa hősies volt; s Ady neve máris jelentett valamit. De Gyula csak annyit tudott Adyról, hogy értelmetlen verseket ír. Gyula épp előző este akadt össze valamelyik kávéházban egy züllött újságíróval, aki órák hosszat Ady-verseket figurázott ki, mindkettejük nagy multságára. Csakhogy Gyula épp az az ember volt, aki pillanatok alatt cserélte véleményét, s tudott alkalmazkodni az ifjakhoz. Gyulát percre sem riasztotta vissza az Ady forradalmi híre: épp ellenkezőleg!

Egy forradalmi kiáltás nem árt ebben a rongy országban! Mentül hangosabb, annál jobb! Dehát magyarázzák meg, mért kell annak épp érthetetlennek lennie? Nézzék el egy szegény öregembernek, ha ezt nem tudja belátni. Petőfi is forradalmár volt, és őt a gyerek is megérti...

Most esztétikai és irodalmi vita indult meg.

– Az új tartalomnak új formában, sőt új nyelven kell megjelenie – szolt Rosenberg. – Petőfit sem értették meg a maga korában.

– No de, engedelmet kérek, az lehet, hogy a tendenciáját, a szándékait nem értették: de a szavait csak lehetetlen volt nem érteni!

Imrus, váratlan *déserteur*, e ponton Gyula mellé állott. Miska fiának igazságérzetét nem vesztegethette meg a minden áron való *analógia*. Petőfi szavait valóban lehetetlen volt meg nem érteni bármikor is. De ez épp azért van, mert Petőfi nem volt eléggé művész. S Imrus kifejtette a művészet ezoterikus hitvallását.

– A művészet sohasem a tömegnek való, mindig csak a keveseknek. A művészet újat hoz a világra, folytatja az Isten teremtését maga is teremt új érzéseket, új szenzációkat hoz létre, melyeket először csak a legfogékonyabbak, legdifferenciáltabb idegzetűek tudnak befogadni, mert rendes ember csak „rendes” érzésekre képes. A művészet lényegében van valami dekadens.

– Eszerint a művészet nem épp csak a természetet utánozza?

– Sőt ellenkezőleg: Oscar Wilde azt mondja, hogy a természet utánozza a művészetet, és ez nem egész bolondság. A művészet újat hoz létre, megváltoztatja az Isten világát, legalább belül, az emberek lelkében, és végre ez a fontos, mert ki tudja, hogy *Ding an sich* egyáltalán létezik-e? A művészetnek három parancsa van: újat, újat, újat!

Rokonszenves hitvallás ifjaknak, kik az Unalom epochájában nőttek, s kiknek oly keveset adott ez a külső világ, hogy már jobb szeretik azt hinni: nincs is! Távol az élettől, mégis ők tapsolták az első szelet a vitorlának, mely a Nagybetűs Élet költőjét vitte már, gyors vizeken, az Óceán felé. De Gyula már készséggel velük tapsolt: nem lévén hiján könnyű és hangos tenyereknek. Gyula jó anyag volt ifjú apostolok buzgóságának: maga is örökifjú, ami magyarul örök kamaszt jelent. *Újat, újat, újat!*: Gyulának is kedves embléma volt; s illő is, talán egy gombolyaggal játszó kandúr rajza alatt. Gyula már kommentálta is. *A fekete zongorát*, amit Rosenberg szó szerint a fülébe szavalt.

– Nevelhető! – súgta Rosenberg Imrusnak.

– Ó, Zongora, Fekete Zongora, élet mámore, láza, harmóniája! – hozsannázta Gyula. – Hatalmas szimbóluma valaminek, amit mindannyian imádunk s utálunk sírunkig! *Vak mestere tépi, cibálja...* – harsogta, hogy a szomszéd asztaloktól odanéztek, s mintha valóban egy láthatatlan zongorát akarna túlzengeni. – Ha a lányom nem volna itt, megmondanám, micsoda ház ez az élet: amilyenben vak zenész szokta a zongorát verni! – Gyula élvezte a kényes témát.

– Ó, apa, előttem mindent mondhat! – tiltakozott Gitta: mert illenek-e prüd álszemérem tudós, modern nőhöz: ki még hozzá itt ül, egy Új Revü alapítói közt? Korunk jelszava: nyíltság és szabadság! s művészetben és tudományban nincsen tilos.

– Épp ezt a kérdést is meg kell beszélünk – ragadta meg Imrus a szót, visszaterelve erőszakkal a *revüre*, melynek dolga mintha kissé ködbe mosódott volna. Imrus az „erotikus” novelláról kezdett beszélni, amit Rosenberg a nyáron elküldött neki Gádorosra, s aminek a szerzője épp a jelenlevő „újságíró” volt.

– A művészetben minden szabad! – hirdette Imrus is, noha oly szemérmes különben. – A művészet minden fölött áll s önmagáért való! – Imrus a *l'art pour l'art* himnuszát ajzotta: ami őnekik nem hideg korlát volt, hanem fölszabadulás minden korlát alól; egy tágabb és szabadabb életnek önkényesen föltárt kapuja.

579. BABITS MIHÁLY NYILATKOZIK A HALÁLFIAIRÓL

Mióta a *Pesti Napló* hasábjain évekkal ezelőtt megjelent a *Halálfiái* első pár fejezete, az irodalmi világ és a nagyközönség egyforma türelmetlenséggel várta a hatalmasnak ígérkező mű megjelenését. A regény, évek nemes munkájának gyümölcse, s talán egy kivételes életben is kivételes alkotás, végre most elkészült, s az Athenaeum a jövő héten hozza forgalomba. Megkértük az író, hogy ebből az alkalomból mondja el a *Pesti Napló* közönségének azt, amit az utolsó szó leírása után még elmondandónak tart. Babits Mihály a következő rendkívül érdekes nyilatkozatot tette:

– Mit mondjak a *Halálfiáiról*? Különös módon nehéz nekem erről a regényről beszélni... Elmondjam röviden, mi volt a célom, a mondanivalóm ezzel az óriási könyvvel? Ha én ezt röviden el tudnám mondani! Akkor talán meg sem írtam volna ezt a könyvet! Úgy érzem magamat, mintha azt kívánnák, mondjam el valamely versem tartalmát prózában. Ha prózában lehetne elmondani, nem írtam volna versben. Ha röviden lehetne elmondani, nem írtam volna meg hétszáz sűrű oldalon. Vannak dolgok, amiket egyáltalán nem is lehet elmondani másként, mintha szavak helyett embereket veszek a tollam hegyére, s mondatok helyett eseményeket fűzök egymáshoz. Szavaim – emberek, és mondataim – események.

És most úgy érzem, még ezen a hétszáz oldalon sem írtam meg mindent, hogy még egyszer hétszáz oldal kellene, s talán meg fogom ezt is valaha írni... Addig is itt van a kész mű, ter-

jedelemre bizonytal a legnagyobb, amit valaha alkottam; s azt is elmondhatom róla, amit egy nagy költő mondott a maga fő művéről, hogy „több évre tett engem sovánnyá”. Hat év óta térek vissza-vissza hozzá: mert az első fejezeteket hat év előtt írtam, Fiesole csodálatos dombján, a világ egyik legszebb látványa előtt: nem törődve még e látvánnyal sem, teljesen befelé fordult szemmel, belső látványokra veszve... És így folytattam aztán a szekszárdi présházban, mely bizonytal közelebb állt ama belső látványok színhelyéhez, s az esztergomi dombon, mely valami magyar Fiesolét idéz, a Starnbergi-tó partján és Tátrafüred hóvilága fölött... Mindebből én semmit sem láttam. Magammal vittem börtönömet, klastromomat, aminek még ablaka sem volt...

Az olvasónak fogalma sincs róla, mennyi lemondást, micso-da aszkétizmust jelent az író számára egy igazi regény! A lírai költő boldog és szabad ember, olvashat, láthat, élhet, tárva tarthatja magát a világ röpködő, szálló benyomásainak. Nem így a regényíró, fölgült kincseinek, épülő alkotásának rabja. A múlt rabja, mert a regény a múlt anyagából épít, az élet már fölgült anyagából. A regényíró emlékeiből épít, önmagából fonja hálóját, mint a pók.

Azt mondják, a szeretet önző: az apa is önmagát szereti gyermekében. Ilyen önző szeretettel szeretem én is ezt a regényemet, melynek minden alakja abból a fából hajtott ki, amelyből én nőttem: levegője az én levegőm. Szeretem ezt a levegőt, különös szellőivel s néha egészségtelen fülledeéseivel... A regény alakjai azt az utat teszik meg, amit én megtettem; amit az egész mai Magyarország megtett. Azelőtt osztályozták a regényeket: történelmi és társadalmi regényekre. Manapság csak egyféle regény lehet: történelmi regény.

Ha csak az életrajzunkat írjuk meg: az is történelmi regény.

De én nem a magam életrajzát írom, hanem egy kicsit mindannyiunk életrajzát... Halálfiái vagyunk mindannyian. A történet dunántúli derűs szőlőhegyeken kezdődik, fazsindelyes tanácsokban, nagy kádak és prések közt, a bőség és boldogság lan-

kadásában, amely akkortájt ráfeküdt a magyar lelkekre. Mi, akik, ma férfi éveinket éljük, csodálatos ernyedés korában nőtünk föl; ez még az Ady előtti idő volt, a millennium kora. Különbözőleg áldott kor, csupa teljesültség és semmi izgalom; nem voltak akkor világnézetek, nem voltak ideálok, se jó, se rossz. Az emberek kicsiben éltek és kicsiben haltak meg, s a magyar föld tündére az Unalom volt, amelyhez Vörösmarty hajdan verset írt.

A magyar középosztály elszokott a küzdelemtől, biztos, gondtalan hivatalokba ült, majdnem elszokott az élettől is. Ki írta meg ennek a magyar lateiner középosztálynak a regényét? Azt hiszem, senki még... A parasztnak megvan a regénye, mint a grófnak, megvan a polgárnak, megvan a zsidónak; sajátos módon éppen annak az osztálynak a regénye hiányzik, amely a nemzet lelke és szelleme.

Ez a lélek aludt az időben. Az ő apátia új alakot öltött; egy új Pató Pál-típus alakult ki. A nemzet olyan volt, mint az alvó utas az országúton, némi kis pénzzel a zsebében, amit könnyű lesz elvenni tőle, s apró álmokkal a fejében, amelyeket könnyű elfeledni...

Kisváros és kicsinyes etikett uralkodik a lelkeken. S még kicsinyesebb az asszonyok élete. Az Unalom jegyesei ők, apró gondok napi vértanúi. Minden nagyban és igaziban való hit elveszik, s a Szerelem frázissá törpül, mint a Haza. Egy bolondos ember és egy frázisokban megtévedt asszony ideges szimptomái ennek a világnak, komplikált, feszélyezettségekkel teli viszonyokban, szomorú sorsok, különös züllésekkel...

Anyák és apák tragédiájában fiúk és lányok sorsa érik: s ez a regény épp annyira a fiúk regénye, mint az apaké. Két nemzedéken megy keresztül, s akik az elején kisgyerekek voltak, a végén átveszik a hősök szerepét. Ezek már mi vagyunk; akik új Magyarországnak nevezzük magunkat: rövid hajnal, mely zivatarba borult. Lázás ébredés egy egészségtelen déli álom után... S aztán a szörnyű Sors, a Fátum, keselyűk szava, a tragédia beteljesülése... A mi sorsunkban van valami a Bibliából, a fiú az apa vétkeiért lakol; s a hét kövér esztendőért hét sovány vezekel...

Bizonyos, hogy a *Halálfiái*, mint minden igaz regény, folytatást kíván, egy rettenetes második részt, mely tikkadásból a viharba visz. De az első elég magában is, egy metszet a Sors végtelen szövedékéből, alakokkal, kiknek átéltem minden idegrezdülését; miliók, melyeket az olvasó talán alig ismer, mint épp ama dunántúli borvárosokét is; egy házasságtörési regény a kilencvenes évekből, amikor ilyesmi volt a legnagyobb és legmodernebb szenzáció; a liberális magyar bíró regénye; egy társadalmi osztály genezise és kritikája; s egy Entwicklungsroman is, egy ifjúság története, úgy, ahogy van, minden romantika nélkül: éppoly távol a hazug eszményítéstől, mint a naturalizismus szexuális romantikájától, mely talán nem kevésbé hazug... Mindezt akartam, s mindebből talán valamit meg is csináltam e hétszáz oldalon. Mikroszkóp alá vettem az életet, s halkán e lármás korban s teljes szerénységgel kerültem el minden romantikus vagy naturalista túlságot; noha tudom, hogy manap leginkább a túlságok hatnak. Művemhez – úgy, mint más munkáimhoz is – egész külön nyelvet iparkodtam teremteni, melyet egyetlen kritikusom, a legszigorúbb és legkedvesebb, aki a feleségem, „halálfiái-stílusnak” nevez már. Mindez nem kis dolog, még hogyha nem is sikerült volna! Az apának a legkedvesebb gyermeke, aki legjobban hasonlít rá, aki legjobban hasonlít arra, akit szeret; s végre, akivel legtöbbet vesződött. Talán egy dolggal sem vesződtem annyit, mint ezzel a regénnyel, átérezve újra a művészet minden kínját és csüggedését. De már feledem a szenvedéseket, mint az anyák a vajúdas kínjait, és csak boldog órákra emlékszem – például a szekszárdi szőlőhegy tetején, a présház előtt, „tanya előtt”, ahogy ott nevezik. Egy vén fotőjben ülve messze beláttam a drága dombokat, s írógépem kattogását bizonyára kereplő hangjának vélték a szőlőt csipkedő madarak. Talán lehet majd valamit érezni mesém pergésében a hegyi kereplő szabad üteméből, rajzom színeiben az édes táj színéből...

[Kárpáti Aurél?]

Pesti Napló, 1927. ápr. 9.

580. HALÁLFIAI

Ketten voltunk veled: én és a
Munka. Engem szerettél és a Munkát
gyűlölted. De ő közöttünk ült makacs
harmadiknak. És te elhasználtad az
én életemet és fölépült
a Mű.

Először még erőtlen volt és
vértelen. És csak szakadozott konturokban
kisértett szenvedő képzeleted
kemény keretében. De én eleven voltam!
És hangosan boldog! És rugalmas ereimben
csengő ütemmel dobolt a vér.

Isteni lelket te adtál neki – de növekvő
testét tőlem rabolta; vért velőt vágát és
akaratot. S mind nagyobb lett, színesebb,
mind hangosabb lett s élőnél
élőbb. S legelső mozdulatával
meglóbálta fölöttem homunculus karjait.

És én elfogytam lassan. A leghalkabb
szó is fáj már. És imbolygó árnyékomat
mind halványabb sziluettben
verik vissza a közönyös falak.

Török Sophie

581. „...HÁLÁS KÖSZÖNET A HALÁLFIAIÉRT”

Budapest, 1927. ápr. 14.

Igen Tisztelt Kedves Barátom!

Hatalmas méretű regényednek megküldéséért őszinte köszö-
netet mondok. Szeretném mielőbb elolvasni. Ez a nagy munka

megérdemelte volna, hogy az Athenaeum jobb papirost adjon hozzá. Voltaképen kitelt volna belőle két vaskos kötet is.

Sokszoros üdvözlettel:
Pintér Jenő

*

Budapest, 1927. ápr. 16.

Kedves Barátom!

A husvéti ajándékot megkaptam, hálásan köszönöm. Szeretném „bírálati példány”-nak tekinteni, legalább is az a tervem, hogy írok róla a *Napkeletben*, bár nagyon is érzem a vállalkozás nehézségeit: kritikusi tollal nyomába indulni e testes kötet foglatának.

Jó ünnepeket Ilonkának kezét csókolom, Téged igaz barátsággal
ölel
Rédey Tivadar

*

Budapest, 1927. ápr. 16.

Kedves Babits,

nagyon köszönöm, hogy megemlékezett rólam és előre örülök a holnapi husvéti élvezetnek, mikor begubózom magam a regényébe. Hallatlan impozáns már kívülről is! [...]

Meleg üdvözlettel régi híve
[Ritoók] Emma

*

Budapest, 1927. ápr. 19.

Kedves kollega úr!

Nagyon köszönöm kedves figyelmét, hogy legújabb regényét elküldte számomra. A könyvet igen nagy élvezettel olvasom. Igaz tisztelettel és szíves üdvözlettel

Dr. Balassa József

Bécs, 1927. ápr. 21.

Kedves Barátom,

könyved megjött, – köszönöm, hogy megküldted, köszönöm ajánlásod s a sok mindent, mi a könyv s az ajánlás láttán felkelt bennem. Ha elolvastam, beszámolok majd – felteszem, hogy érdekel – benyomásaimról. Addig is melegen üdvözöllek azzal a mély tisztelettel, mellyel pályádat s munkádat kezdettől fogva követem.

Ignotus Hugó

*

Gleichenberg, 1927. máj. 5.

„... megérkezett Gleichenbergbe utaztában ... –, – mint látod, Kedves Mihály, velem van a regényed. Nagyszerű! Mancinak csak kostoló jut belőle, mert mindig magammal hurcolom. Ilonka kezét csókolom, neki és neked minden jót.

[Szabó] Lőrinc

*

Frankfurt, a. M., 1927. máj. 2.

Igen tisztelt Uram,

hálásan köszönöm a *Halálfi* című regénye elküldését. A regényt most még egyszer elejétől végeig elolvastam, – csodálatosan szép és hatalmas alkotás, melynek világsikere biztos! – A fordítást két-három nap múlva folytatom, – persze néhány hónapig bele fog tartani, míg a fordítással elkészülök. – A fordítás munkája már magában véve is nagyon nehéz lesz, – ha a fordítás kész, jön a gondos csiszolás, aztán a legépelés, és egy újabb gondos átnézés. – Van a fordításnak néhány nehézsége, amiről nem tudom, hogyan lesz a legjobb leküzdeni; t.i. – a magyar politikai és irodalmi vonatkozások, melyekről itt még a legműveltebb (német) olvasónak sincsen fogalma. – Ezeket a részeket, – noha csak mondatokról van szó, elhagyni nem <lehet> igen lehet, – ha magyarázó mellékmondatokat beletólok,

attól kell tartani, hogy a stílus egysége csorbát szenved, – széljegyzeteket a német kiadók nem akarnak, mert azt mondják, ezek rontják a könyv szépségét! Lehetne függelékben egyes vonatkozásokat megmagyarázni, – de <ezt> ez, azt hiszem, a legrosszabb megoldás! – Tud talán valami jó megoldást? – Annyiszor ígért kimerítő levelét egyre türelmetlenebbül várom. – Megkapta a *Jugend* támpéldányát és a honoráriumot?

A *Münchner Neueste Nachrichten* a 1 1/2 év előtt elfogadott novellát még mindig nem közölték! – A megjelenést tegnap ismét megreklamáltam.

Mielőbbi válaszát kérve, vagyok

szívélyes üdvözlettel
igaz tisztelője
Stefan I. Klein

*

Székesfehérvár, 1927. máj 20.

Kedves barátom!

A *Halálfi* megjelenése és nagy sikere alkalmából fogadd üdvözetemet.

Nagyon szeretném olvasni a regényedet, mert valamikor a *Pesti Napló*ban már olvastam egy részét, de most nincs elég pénzem ahhoz, hogy ily drága könyvet megvehessek. Bizonyos, hogy egyszer meg fogom szerezni, ha azonban te küldhetnél a kapott ingyenpéldányokból, hamarabb juthatnék hozzá.

Lásd el – kérlek – ajánlással is.

Baráti üdvözlettel
György Oszkár

*

Budapest, 1927. jun. 25.

Kedves Mihály!

Nagy örömmel vettük leveledet annál is inkább, mert megvallom, kissé fájdalmas volt számunkra bucsunélküli távozásod.

tok. No de most már minden rendben van, s mi örömmel fogjuk megragadni az alkalmat, hogy a legközelebbi időben kiránduljunk Hozzátok Esztergomba és megbeszéljük mindazt a sok, sok mindent, ami mondanivalónk van.

Sajnálom, hogy az alapítólevél, illetve az alapítványi szervezet kérdésében ilyen komplikációk támadtak, magam is azon a nézeten vagyok, hogy semmi körülmények között sem szabad engednetek, s a Baumgarten fivérek részéről jelentkező minden igényt nemcsak illoyalisnak, hanem egyenesen nemzetietlennek és irodalomellenesnek is tartok.

Végtelenül nagy élvezettel olvastuk el regényedet. Feleséggemmel csaknem naponta megvitattuk az olvasott fejezeteket, amelyek az élmények kimeríthetetlen kincsesházai, s amelyekből magasan lobog fel a magyar élet, s magyar földnek szerete- te. Azt hiszem ennél hatalmasabban nem revellálhattad volna lelkiségedet, amely minden rezdülésével összeforrott evvel a földdel, s az egyetemes magyar étellel. [...]

Sokszor ölel, csókol benneteket Ilonkával együtt

Szúdy Elemér
és felesége

*

Országos Széchényi Könyvtár

Nádudvar, 1927. júl. 3.

Kedves Babits,

Nagy tartozással tartozom Magának, aki legszebb ajándékát küldi el hozzám: hatalmas regényét melyet feldiszített számomra ajánló soraival. Mióta a nagy regény érkezett hozzám, a művészi megbecsülés és öröm, melyet a lelkemből kiváltott, mindig őrséget állt mellette és közben én, hajszolt életem ezer felgyülemlett zaklatottságában hasztalan várva, egy nyugalmas órát, napról napra halasztani voltam kénytelen annak a meleg, őszinte köszönetnek a kifejezését, mellyel nagynevű mesterére gondoltam.

Fogadja kérem innen, a pusztai csend jóttevő birodalmából, a régi tartozás kicsiny törlesztését: leghálásabb köszönetemet,

és legyen meggyőződve, hogy a mestermű nékem ajándékozott példányát, legbecsültebb emlékeim között fogom megőrizni.

Kedves feleségét szívemből üdvözlöm; jó nyarat s egészséget, és derős pihenést kívánva a nagy alkotás után és nagy alkotások előtt, üdvözlí

régi tisztelője
Tormay Cécile

*

Ostende, 1927. júl. 22.

Kedves Mihály

Odahaza egy pillanatnyi időm nem volt Magammal hoztam könyvedet elolvasni. Egyelőre csak köszönöm

meleg szeretettel
Ódry Árpád

*

Sennye, 1927. júl. 30.

Kedves Babits

Nagyon soká nem feleltem Ilonka és a Maga kedves soraira, pedig szerettem volna mindjárt más tervekkel előállni, az elmaradt bezerédi látogatásukat pótolni. [...]

A *Halálfi*aít olvastam. Nagyon sokszor fogom még olvasni s azt hiszem nem is szabadna róla (még) írni <...> egy-kétszeri elolvasás után. Igen igen szép ajándék ez <...> valamennyiünknek. Gyors első benyomás után, subjective beszélve, legjobban, igen nagyon, tetszik nekem benne az ahogy az egyszerű és mennyire élő emberek mindennapi élete közben mindig hallhatni *szárnysuhogást*. S azért hogy a színpalak mögött egyre ott járnak a halhatatlanok, a mindennapi ügyek bajok örök és általános emberi Sors dolgaivá lesznek, és ez annyira minden megerőltetés nélkül történik – (mikor p.o. egy mai embertypus v. jellemnek távol mythikus képmását eszünkbe juttatja egy szó,

egy név, stb.) hogy tiszta élvezet ez a minduntalan hogy ugy mondjam „felröppenés” más légkörbe. [...]

Nagyon köszönöm szívességét a verset illetőleg. Meddig lesznek még Esztergomban? Bizton remélem hogy még a nyár folyamán viszontlátásra számíthatok, s addig mindkettőjüket sokszor és szívből üdvözli

Békássy Emma

*

Budapest, 1927. okt. 21.

Kedves Barátom,

hálás köszönet a *Halálfiáiért*, s különösen részemre kedves soraidért benne, melyekre mindig büszke leszek.

Alig várom, hogy egyszer egy ünnepnapom legyen, amikor elolvashassam.

Abban a reményben, hogy most már talán módját fogjuk találni, hogy megtiszteld a *Magy. Szemlét* cikkeiddel, – amire én nagyon váraoznám, vagyok – a Nagyságos Asszony kezeit csókolva

őszinte tisztelettel
és szeretettel barátod
Szekfű Gyula

582. POLITIKA

Martinuzziak kora jött újra. Összeszorított fogak, keserű alkuvás, erdélyi ravaszság. Már látom a csukott ajk s nyitott szem hőseit.

A régi fények égnek még előttünk, se fogyva, se lengve: de lábunk óvatos, hogy el ne tiporjuk vetéseinket, és szóltan, tartott, lélekzetfojtott lett bennünk a Hit.

Óh, vetéseink, gyenge kis magvaink, sarjadjatok fűvé
gyűljetek pázsittá, duzzadjatok bársonnyá, kezdjétek szőni
a reményszín szőnyeget a Nap sugárlábai alá!

Most harcol ő a Tél óriásaival. A gazda
vár, kinéz, kerítést csinál, öntöz. A nagy vizek
zúgnak már. Vigyázni kell. Vésszel és áldással jön a Láng.

Az Est, 1927. ápr. 17.

583. RITOÓK EMMA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1927. máj. 3.

Kedves Babits,

nagyon szerettem volna személyesen beszélni magával, de annyira el vagyok most foglalva hogy nem tudom újra felkeresni. A Kulturszövetségről van szó, arra akarom kérni, de nagyon szépen, hogy fogadja el a tiszteletbeli tagságot benne. Azt gondoltam, hogy még Kosztolányit és Zilahy Lajost kérnénk fel, hogy a mi magyarjainknak, a nagy közönségnek is eleget tegyünk. Hogy maga milyen fontos nekünk, azt talán nem is tudja, mert az egyetlen író, akit mindkét oldalról feltétlenül elismernek és mivel itt összeegyeztetésről van szó nemcsak irányt, hanem ethikai értéket is képviselne a neve ebben a tekintetben.

Ugy-e nem utasítja vissza? Semmi kötelességgel nem jár, legfeljebb annyival, hogy a 17.-i közgyűlésen egy pár szót mondana. Ez egyszer csak! Akkor a program ez volna: én megnyitnám a gyűlést, alapszabályok felolvasása, tisztikar megválasztása és a maga zárószavai. Küldök egy nyomtatványt is, hogy világosan lássa, miről van szó.

A muzsikuskok közül Bartók, Dohnányi és Kodály lennének tiszteletbeli tagok; az első kettő már el is fogadta Kodály-lyal még nem beszéltem, de tudom, hogy nem fogja visszautasítani.

Ha az írókra nézve más kívánsága volna, kérem írja meg,

lehetőleg mihamar ezen lehet változtatni, még egyiknek sem írtam a dolgról.

A *Halálfi* nagyszerű, de van benne egy rész, amiben igazságtalannak találok. Egyszer az egészről szeretnék beszélni és arról is, hogy miért látszik a magyar ember kulturátlannak a zsidóval szemben. Mert az én véleményem szerint ez a látszat. Nagyon sok adatot tudok a saját tapasztalatomból, persze ez nem változtat azon, hogy a tények csakugyan azok lettek végeredményben, ahogyan leírta.

Meleg üdvözzel

Emma

A válaszáért estefelé elküldök, talán a leánynál hagyhatná.

584. SZILASI VILMOS – BABITS MIHÁLYNAK

Susine-Gjurgjenovac, 1927. máj 20.

Kedves Mihályom!

Bocsásd meg, hogy csak most köszönöm meg gyönyörű husvétii ajándékosodat. A könyv itten, Tomiban ért, s elviselhetővé, sőt egy egy órára boldoggá tette életemet; de az elfoglaltság és a sok izgalom megakadályoztak benne, hogy meg is írjam neked mindazt, amit olvasás közben éreztem. Lili még nem is látta a regényt, melyet már oly türelmetlenül várt, mert abban a hiszemben, hogy már utazom haza, nem küldtem el neki. S lassanként öt hét lett ebből a sivár munkából. Holnapután megyek haza.

Melegen és nagyon nagy örömmel gratulálok regényedhez s nagyon szeretném, hogy e kész remekmű méltó megaláztatással és a bevégzett jó munka boldog örömeivel töltsön el. Ilyen művet létrehozni még nagyon kevés embernek sikerült a világon. A legbiztosabb jele egy regény világirodalmi nagyságának, hogy alakjai feledhetetlenekké válnak s örök, szeretett társai az egész emberiségnek. Ilyen alak Nelli, akit senki se fog tudni elfeledni és bizton úgy szívébe zárja mindenki, mint Dickens Ágnesét,

vagy mint Dostojevski Sonjáját. Még feledhetlenebb talán Cenci néni alakja, egyike a legnagyobb művészettel meglátott és legjobban megelevenített alakoknak a világirodalomban. S a levegője az egész könyvnek, és s halhatatlanul mély poesis, amire senki se képes rajtad kívül. A magyar irodalom fő büszkesége e könyv s koronája minden eddigi munkádnak. Azonkívül azt hiszem a külföldnek is igen sokat fog mondani, mert oly sajátosan nemzeti, mert egy egészen egyéni nemzeti kultúra képe. Mindezen nagy irodalmi jelentősége mellett <...> még azt se kifogásolhatja senki hogy a mese nem elég érdekes. Én egész nap izgatottan vártam az órát, mikor tovább olvashatom s részvét, remény, fájdalom és aggodalom kísértett folyton, úgy együtt éltem és élek e kör embereivel. Az ábrázolás és hangulatkeltés ereje oly rendkívüli hogy a vidékek, házak, szobák és emberek levegője magikus erővel <kap> megfogja az embert. Én hetekig éltem Cenci néni társaságában, hallgattam hangját és szenvedtem Nellivel. Nagyobb boldogság nem lehet művész számára, mint így megörökíteni saját korát, saját környezetét, megörökíteni s megmutatni igaz mivoltát. Csak kegyetlen a könyv. Derűs és kedves órák alig esnek benne. Valami rosszabb leleselkedik minden lapon, mint a végzet, amelynek ünnepélyességében és kiválasztó voltában van valami nagyszerű. Itt a kényszerűség az úr, nem a végzet, rossz ura az életnek, mert még az illusiokat is elveszi. Gyönyörű a könyvben, hogy méltó a <...> sors és élet súlyosságához a hang is, mely róluk beszél. E valástalan vallásosságnak nincs szebb és mélyebb hangja a világirodalomban, mint könyved stílusa. Analytikus erejében és szenvedélyes ünnepélyességében igen gyakran Szt. Ágoston stílusának heves ritmusához megtévesztően hasonló, Nálad is úgy kibuggyan egy-egy mondat nyílásán a gazdag pszichológiai mondanivaló, mint egy tűszúrás nyomán a vér, s a körmondatok szélesedő gyűrűi elementarissá <bbá>, mindig feledhetlenebb erejűvé és benyomásúvá teszik a hangulatot. Szt. Ágostonra emlékeztetnek a nagyszerű jelzők (is), amelyek tartalmát egy olyan bensőségességből veszik, ami eddig teljesen ismeretlen (volt).

A lélek analysis századában élünk. De igazán felfedezve a lélek spontán szavai, az a nyelv, melyben a lélek saját magát magával láttatni tudja, itt, e könyvben van véleményem szerint először. E methodus túl megy azon a methoduson, mely a cselekedetek motívumait keresi. Te fölfeded a lélek szövetét, – hol a motívumok szálai fonódnak és erednek. – Minden lap egy újabb megrázó olvasmány és annyi tanulság, amennyit kevés filozofiai mű tud nyújtani.

Ennek az analytikus refrainszerűségnek vannak azonban nagy veszedelmei is, melyeket nem mindig sikerült elkerülnöd. Ha könyvednek van valami lényeges gyöngéje, akkor az abban a sok ismétlésben van, amit a folyton koncentrikus körökben elmélyítő módszer hozott magával. Regényed valóban sokat nyert volna, ha időt hagyta volna magadnak s gondosan megrövidítetted volna. Kedvenc alakjaid lelki szerkezeteinek elemzése túlon-túl ismétlődik, néha majdnem minden lapon s gyakran egészen paralell kifejezésekkel. – Ez nem alkalmas arra, hogy a megismertet meghittebbé tegye. Inkább meg van az a káros hatása, hogy az alakok belső életét megrögzíti, ezáltal magát az életet megállítja, fejlődéstelenné teszi. Az évek és események hosszú sora megtöri a változhatatlanság ezen gátjain, – talán nem is mulik az idő.

E bajon azonban könnyű lesz egy új kiadásba segíteni. Adja Isten, hogy ez új kiadás mielőbb aktualis legyen. Szégyen volna a magyar olvasókra, ha nem így volna. Nagyon kíváncsi vagyok a könyv hatására, mely már bizton kezd kialakulni. Meg vagyok győződve, hogy a hatás rendkívüli lesz, s meghozza számodra azt a sikert, melyet senki úgy nem érdemel meg a világon, mint te. –

Már hónapok, – vagy talán már évek óta nincs semmi hírem rólatok. Drága kis kedvencem is egészen megfeledkezett rólunk. A régi recept szerint, – ha az ember nem kap hírt, az mindig jó jel, mert az emberek olyankor írnak legkevésbé, ha nagyon jó dolguk van, – azt kell hinnem, hogy boldog meglepéssel élvezed életed fő művének nagyszerű elkészültét s az olvasás örö-

meiben duskálkodszt, melyekre már oly régen vártál. Bocsásd meg kérlek e kusza levelet; egész nap gépekkel, kazánokkal, izgalmakkal és kínokkal vagyok agyonfárasztva. Hál' Isten e napokban egész kész leszek, mert már úgy se bírnám soká. –

Még egyszer szívből köszönöm, hogy oly kedvesen gondoltál ránk s Ilonkát és téged nagy szeretettel sokszor öllelek

Vilid

585. NAGY ZOLTÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1927. júl. 4.

Kedves Mihály,

Nagyon köszönöm figyelmességedet, melylyel a Baumgarten-alapítvány ügyéről tájékoztattál. A leveledben írt körülmények között magam is helyesnek tartom, hogy nem zárkóztál el ettől az utolsó kísérlettől a per megakadályozására. Baráti tapogatózás valóban nem árthat az ügynek.

Én 9-én elutazom Velencébe, ahol a hónap végéig szándékozom maradni. Címemet közölni fogom Veled és ott is készséggel állok rendelkezésedre. Nem hiszem, hogy ennek a hónapnak a folyamán bármit is kellene tenni az ügyben, legfeljebb perttechnikai lépésekről lehet szó, szükség esetén irodavezetőm, Dr. Székely Sándor részt vehet ezekben a Basch utasításai szerint. Ha tehát ilyen szempontból szükség volna valami eljárásra, irodám távollétémben is rendelkezésedre áll.

Visszajövetelem után mindenesetre találkozunk, ha máshol nem, akkor az Előhegyen, ahol remélhetőleg mint napbarnított hajóslegény fogok megjelenni.

Ilonkának add át kézcsókomat. –

Szívélyes barátsággal ölel
tisztelő híved
Nagy Zoltán

586. BABITS MIHÁLY – MIKES LAJOSNAK

Esztergom, 1927. júl. 6.

Kedves Barátom,

ne haragudj hogy megint ilyen ügygel zavarlak – (ahelyett hogy az ígért és számodra készített verseket végre tető alá hoznám és elküldeném) – de sok szívességekkel fölbátorítottál arra hogy újabb szívességeket kérjek tőled, s nem tudok máshoz olyan bizalommal fordulni mint hozzád.

Arról van szó hogy az Athenaeumtól e hónapban a szokott ötmillió összegű pénzt nem kaptam meg; most már igazán sürgős szükség volna rá (mert havi számláinkat törleszteni kell); s nem tudjuk minek tulajdonítani az elmaradást.

Nagyon kérek ha teheted nézz utána a dolognak, és értesíts engem azonnal.

Hidd el, eléggé bánt hogy ilyesmivel minduntalan terhedre kell lennem, s ez is egyik oka annak, hogy alig várom már a napot, mikor hosszú betegségem óta fennálló adósságom az Athenaeumnál egészen törlesztve lesz – ami már nincs is talán olyan messze. A Poe-fordítások két vaskos kötetét hamarosan átnyujtom; s már majdnem elég anyagom van egy vers-, egy novella- és egy tanulmánykötetre is. Mindenikhez csak keveset kell még hozzátenni. Mindenik készen lehet még ez esztendőben. Ugy számítom hogy e munkákkal az adósságom – amiből már a *Halálfiái* is jórészt törlesztett – teljesen tul leszek. De addig is élni kell valamiből, hogy komolyan és nyugodtan dolgozni tudhassak. Ha a Baumgarten-ügy elintéződött volna, talán nem szorulnék többé előlegre. De ez még Isten tudja mikor lesz!

Nem tudom hogy fogynak könyveim (elsősorban a *Halálfiái*); bizonyos hogy az Athenaeum az utóbbit nem reklámozta úgy, mint nagysága és jelentősége szerint kívánhattam volna. Mindazáltal a mindenoldalról megnyilvánult érdeklődés és az osztatlan pártkülömbőség nélküli elismerés följogosít arra a hitre hogy a könyv eredménye anyagilag is többet fog jelenteni egy

muló könyvsikernél s arra a várakozásra hogy kiadóm ezentul fokozottabban igyekszik a további munkálkodás lehetőségét és nyugalmát számomra biztosítani. Te aki ezt a munkát nemcsak ismered, hanem azt szinte bába-módra segítetted létrejönni, bizonyára igazat adsz nekem ebben. Nem is írok többet; még egyszer kérek, ne haragudj ha terheltelek, de – ismétlem ezt is – senkihez sem fordulhatok oly bizalommal mint Hozzád. Kérek, értesíts azonnal ha lehet, hogy áll ez az ügy? Egyébiránt: mikor jössz ki hozzánk? Szívből ölel és szívességedet előre köszöni

Babits Mihály

587. BASCH LÓRÁNT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1927. júl. 26.

Kedves Tanár Ur!

Ma utazom Németországba a per előkészítésére. Csatoltan küldöm a *Reggel* egy közleményét; azt hiszem, egyik nyilatkozat sem vehető komolyan. –

Egry nem vállalta a képviselőlet Nyáryra való tekintettel aki erősen angazsálva van ebben a dologban.

Augusztus első napjaiban hazajövök és remélem, hogy akkor találok egy szabad napot, amikor felkereshetem Esztergomban. Addig is kedves feleségének kézcsókomat jelentem és vagyok

őszinte tisztelettel:
Dr. Basch Lóránt

588. KISS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1927. aug. 6.

Kedves Misi és Ilonka!

Már naponta készülünk nektek írni, hogy mégis így elmaradt oka a nagy meleg s a háztartás kezdetének nehézségei s az hogy

Anyinak újból baja van a lábával s a doktorok szerint újból hasonló műtétnek kellene alávetni magát. Így csak most köszönjük meg a szíves látást, ami igazán kedves volt és nagyon jól esett nekünk.

Szeretettel ölelünk benneteket
Pista
Angyus

589. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Esztergom, 1927. szept. 5.

Kedves Barátom,

arra kérlek várj a kérdéses Kassák-ügy elintézésével még egy hétig. Ujra elolvastam a cikket, s oly megjegyzéseim vannak melyeket veled, s talán Kassákkal is, személyesen kell megbeszélnem. A cikk igen gyenge: ezt első pillanatban nem vettem észre, mert elfogultan olvastam, s szokott skrupulózitással saját magam ellen voltam elfogult.

Ilonkával elhatároztuk hogy kb. egy hét múlva (10-edike körül) – talán végkép – Pestre megyünk. Máskülönben azonnal felutaznánk, de így inkább arra kérlek, várj addig, hisz magad mondtad hogy a dolog nem oly sürgős. A következő (szept. 15.-iki) számban a cikk még ne jelenjék meg; hisz eredeti tervünk szerint sem igen jelenhetett volna meg addigra.

A cikk kéziratát egy hét múlva fölviszem magammal Pestre.

Arra kérlek még hogy verseimből mielőbb *okvetlen küldjete* levonatot, mert változtatásokat akarok rajtuk tenni.

A viszontlátásig ölel híved

Babits Mihály

590. SZABÓ LŐRINC – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1927. szept. 6.

Kedves Miskám,

azt hiszem, régen nem szólítottalak keresztneveden; én magam is meglepődtem egy kicsit rajta, de már így hagynom. Biztosan nem haragszol meg érte, s talán ki is találod, hogy e régi-bizalmas baráti kezdetnek valami lírai oka van. Mert az van, nem tudom ugyan miért, de úgy van ahogy mondok: az imént leültem az írógép elé és összevissza írkáltam rajta – ugyanis tegnap elromlott az s betű, eltörött a szára és a szerelő épp most javította meg – szóval a gépen firkáltam s egyszerre rád gondoltam, új papírt tettem a gépbe és máris lekopogtam, hogy kedves Miskám... Valószínűleg jól érzem magamat. Általában különben is jobban érzem magamat egy idő óta, bármennyit kell aggódnom a pénzkérdések miatt, és ez a jobb-érzés már Julcsa néninél elkezdődött s most az új lakásunkban időnkint nálam egészen-szokatlan optimizmusban jelentkezik. Ilyenkor mindenkire és mindenre különleges szeretettel gondolok, örülök minden vacak apróságnak, ellenségeimről nem hiszem el, hogy ellenségeim, és szeretnék, nagyon szeretnék, hirtelen együtt lenni a barátaimmal. Szeretnék veled lenni, kedves Miskám, és megírom, minden apropo nélkül, hogy mindig is szerettem volna, és hogy nagyon nehezen nélkülöztelek elszakadásunk idején, mindig érdeklődtem irántad meg a dolgaid iránt, szerettem volna tudni, hogy nem vagy-e te is ilyenformán velem, azonban ezt nyíltan megkérdezni még Sárközitől sem mertem, mert nagyon büszke voltam. (A büszkeség ebben az esetben tehát gyávaság is volt: nem mertem, ezt huzd alá, nem mertem megkérdezni, annyira rosszul esett volna valami megnevelőt hallani.) Nem mondok, tartottam volna a haragot vagy mit még nagyon sokáig, de ha már eljöttetek, (ennek is jó ideje van már), én bizony most kikottyantom, hogy bennem nagyon kívánczozott meghalni az a látszat-harag. És most aztán kinevethetsz, ha akarsz, – egészen biztosra veszem, hogy nem fogsz kinevetni.

Nagyon egyedül vagyok én, kedves Miskám. Most már jóideje könnyebben viselem ezt a baráttalanságot, mint régen, de azért még mostanában is (fáj) ilyen egyedül érezni magamat. Régen, emlékszem rá, igen bizalmas természetű voltam, könnyen beszéltem és kibeszéltem, sejtelmem sem volt igazi rosszakaratról és intrikáról, ma már óvatosabb vagyok, sokszor olyan zárkózott, hogy elcsodálkozom magamon, s mindennek az a következménye, hogy új barátot én már aligha fogok szerezni. Megleszek a régiekkel, úgy-ahogy, legfeljebb javulni fog a viszonyom egyikhez-másikhoz. Azt nagyon szeretném, ha a miénk olyan lehetne, mint valamikor volt; szeretném, ha megint az a bizalom fűzne hozzám, amelyet nem tudok felejteni ma sem; és isten tudná felsorolni, mi minden volt már köztünk, ami ma nincs, mennyi jó... ami rossz volt, az elmúlt és nem igen térhetne vissza akkor sem, ha akarnánk, hiszen te már nem vagy olyan ideges, ez biztos, mint pár évvel ezelőtt, én pedig öregedtem s nem vagyok olyan (ez a hely kitöltetlen marad) stb., mint voltam. Ezt az utóbbit én szintén biztosra veszem.

Persze, nem azért írom ezeket, hogy – mondjuk – siettessem az összelelegedést, hanem csak azért, hogy tudd. Lehet, hogy ez a tudás maga is elősegítés és siettetés: az rendben volna, az ellen éppugy nem tiltakozom, ahogy nem tiltakozom magam ellen, ez ellen a mostani írásom ellen sem. Amit írtam, azt nem akarattal írtam, nem is akaratom ellenére, hanem valahogy kívül minden akaraton: mintha magammal beszélgetnék s magam előtt egyre kevesebb a titkolnivalóm.

Igen jól érzem magam ebben az új lakásban, egy kicsit tulcsöndesen, egy kicsit nem-véglegesen, de mégis nagyon-nagyon jól. Most kezdek rendes életet élni, eddig csavargó voltam. Amit ezzel a lakással tanultam, azt nem olvastam még semmiféle szociológiai könyvben; azt nem tanultam meg a házassággal. Ugy érzem, elveszett évnek kell tekintenem minden eddigit (a pesti évekre gondolok) és hogy minden energiámat már nagyon régen lakásszerzésre kellett volna fordítanom. Ezentul csak a <...> lakásomból, a kisgyermekemtől fogok tanulni.

Még van hely, hogy írjak erről a nevezetes lakásról. Azt tudjátok, hogy három szoba, fürdőszoba, hall. És hogy minden új. Azt is, hogy minden picike, csak a lakbér nagy. Már majdnem teljesen berendezkedtünk. Az én szobám van leginkább kész. Ide már csak függöny és szelontakaró kell. Van íróasztalom, két új, remek, keményfa -(könyv)állványom. Mind fekete. Köröskörül az egész szobában könyvek Egy ablak és egy üvegajtó az erkélyre, ahonnan széles, szabad, kertes a kilátás. Az ucca embertelenül csendes. Klárinál hiányzik a legtöbb apróság, sőt egy nagyobb butordarab is, egy emizett. Két ablak két uccára. A kislánynál egy ablak. Az ebédlőnek is használt hallt négyszárnyas, sárgafüggönyös üvegajtó választja el tőlem. A hallból a fürdőszobán át a gyerekekhez jutni, úgyhogy az egész lakás körben végigjárható. És szép parkett, sok villany! Ha kicsi is minden, egyuttal szép, és hely az eddigihez képest rengeteg van. – Ugy várom már, hogy vendégeim legyetek és megnézzetek mindent!

A lakásba még mindig nem szoktam teljesen bele, még mindig teszek-veszek, nézelődöm, javítok, tervezek, kritizálok. Az ilyesmi pedig, biztosan tudod, elvonja az ember figyelmét a munkától. De bárcsak ez volna a legnagyobb figyelem-elvonó!... Jó volna most valami könnyű és gépiesen végezhető munka, szoktatónak. Mert dolgozni akarok, sokat, és igyekszem lerázni magamról minden fölösleges terhet (a *Pandorával* együtt, amelyet nem csinálok tovább, mint biztosan hallottad, ezer ok miatt). Egészen új életet szeretnék kezdeni, s mondom, erősen reménykedem is sorsom föllendülésében.

Anyámék – ő és a hugom – már voltak nálunk, épp egy hete. Nekik persze tündéri szép az is, ami tökéletlen. Levittem őket egy napra a Balatonra. Szemesen voltunk. Még sose látták a Balatont, nem tudtak róla semmit, s ezt a tudatlanságukat nem tűrhettem tovább. Azért mentünk épp Szemesre, amely különben nagyszerű hely, mert ott nyaralt a gyerek. Látogatásunk napján aztán megbetegedett szegényke, úgyhogy haza kellett hozni. Itthon meg Klára esett ágynak: végkimerülés. Most egy

kis hízókurát próbál tartani, arzén és sztrichnin-injekciókat kap. Furcsa, hogy a sztrichnin erre is jó.

Isten veletek. Mihelyt Pestre jöttök, azonnal keressetek föl, – írjatok és legyetek vendégeink az első napon: háziasszonynak jól szokott jönni az átmenet – ha pedig szép az ős és maradtok, írjatok.

Szervusz Miska! Ilonka, csókolom a kezedet. Klára mindketőtöket üdvözöl. (Ne féljeteK, nem fekszik már!)

Még egyszer, szervusztok.

Sz. Lőrinc

591. A BAUMGARTEN-HAGYATÉK MEGTÁMADÁSA KÍNOS FELTŰNÉST KELT NÉMETORSZÁGBAN

(Az Est tudósítójától)

A halott nem kelhet ki sírjából, nem állhat oda az élő fivérek elé. Baumgarten Ferenc nem nyithatja elnémult száját, de helyette ezer száj harsogja a tiltakozás szavát a legtisztább emlékü halott megbántása ellen. A magyar irodalom legkiválóbb reprezentánsai utasították vissza a halott emléke ellen intézett támadást, amely egyben támadás a magyar irodalom ellen is. Német írói körökben is megdöbbenést keltett a fivérek eljárása, és a legkiválóbb német írók levelei tanúskodnak arról, Baumgarten Ferenc rendkívüli szellem, kiváló irodalmi személyiség volt, akit „elmezavarodott” jelzővel illetni méltatlan dolog. [...]

Babits Mihály, a kiváló író így nyilatkozott Baumgarten Ferencről:

– Baumgartennel az irodalom hozott össze. Ő elküldte nekem Németországból C. F. Meyerről írt kitűnő tanulmányát. Ebből levelezés keletkezett köztünk és tartott éveken át, anélkül, hogy egymást személyesen ismertük volna. Végre egy alkalommal, rövid ideig Pesten tartózkodva, meglátogatott. Mindössze egyszer-kétszer találkoztam vele, utoljára éppen 1923 őszén, amikor egy hosszú délutánon át, mely késő éjbe nyúlt, voltunk

együtt lakásomon. Majdnem kizárólag irodalmi kérdésekről beszélgettünk, és társalgását ugyanaz a kritikai élesség, biztos ítélet és szellemes forma tüntette ki, ami írásait.

Semmiről sem esett szó, ami az alapítvánnyal összefüggött volna. Szándékáról csak később értesültem egy rövid leveléből, melyet már Németországból írt s mely legtávolabbról sem árulta el a tervezett alapítvány nagyságát és jelentőségét. Erről én nem is sejtettem semmit, annál kevésbé, mert Baumgartennel azóta nem jöttem össze többé. Hallottam, hogy Pesten jártában keresett, de nem talált otthon.

Baumgartent kiválóan eszes és meggondolt embernek ismerem meg. A perlekedő fivérek feltevéseit az én szememben nemcsak kritikai műveinek írói önállósága és fegyelmezett logikája, hanem személyesen megismert egyénisége is kizárja. Baumgarten végrendeletét még csak nem is lehet a „különc” testamentumok közé sorolni. Ha valaki szükségét látja, hogy földi hagyatékát rendezze: mire gondol elsősorban, ha nem arra, ami földi életének legfontosabb, legbensőbb ügye volt? S ez volt Baumgarten számára az irodalom.

Nem kétlem, hogy a végrendelet megtámadása az alapítvány ügyét csak ideig-óráig késlelteti; de mondanom sem kell, hogy a mai szomorú viszonyok közt ez a késés is milyen nagy vesztesége az egész magyar kultúrának.

Az Est, 1927. szept. 7.

592. EGYFAJTA KULTÚRA

A fáradt, modern fajhoz tartozol
és már nem is tudsz a dolgokra gondolni.
Szók zsonganak, a dolgokat eltakarják.
Szók delíriuma nyugozó, nyüzsögő.
Játszanak, összefogóznak
benned,

cikázna, tünnek,
bukfenceznek, s olykor megállnak fejen
s már mind megfogatod önkénytelen:
„Kultúra!”
„A rút luk!”
Micsoda szimbolum!
Bum! Bum!

*

A dolgokra gondolni: érdemes?
A dolgok mennek... mennek...
maguktól.
Ahogy mégy, mégy te is az uccán,
hadverte, céltalan flangérozó,
rokkant zsebbel, és aggyal,
melyben a szók forognak,
s amit látsz, csupa szó.
„Nyakkendőkirály!”
Hogy kiabál!
Lángbetűkkel!
De nyomban aztán már másik kiabál:
„Pénztár.”
S „Rátz nép” lesz, amint fejtetőre áll.

*

„Pénztár” és „rátz nép”: van értelem ebben?
Semmi.
De mindig lehet
beletenni
költő módján, ki rímet összefűz. –
Hisz minden összefügg,
manap kivált,
mikor Belgrádot és Indiát
egyetlen vasháló kötözi
– s benne téged is: mit tehetsz ellene? –

két véletlen szó nem ostobább
mint e világ
vasakkal-fűzött s gyilkos véletlene.

*

Hát csak flangérozz, te világ-szegénye,
csörgetve vígan üres
zsebeid helyett zsúfolt agyadban
a szavak aprópénzét!
Új szavakat, avult szavakat!
s bolond szavakat, fületlengomb!
Egyik annyit ér, mint a másik.
Egyik odavisz, mint a másik.
Játék.
„Két áj!”
Áj, áj!
Óh Szó! jajgass, abajgass, kiabálj!

Nyugat, 1927. szept. 16.

593. LEFFLER BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Stockholm, 1927. szept. 19.

Mélyen tisztelt Uram!

Egy svéd könyvkiadó cég biztatásomra komolyan foglalkozik egy kötet magyar elbeszélés kiadásának tervével. Ebbe a kötetbe gyűjteném össze a már eddig megjelent svéd fordításim egy részét valamint (ezt) kiegészítve a még hiányzó reprezentatív magyar írók egy-két novellájával.

Van szerencsém azért tisztelettel megkérdezni vajjon hajlandó-e részemre *Novella az emberi húsról és csontról* című elbeszélésének svéd fordítási jogát átengedni? A novellát *Man-nen med Röntgen ögonen* címmel fordítottam le svédre. A for-

dítási jogért a svéd kiadó 10-15 (tíz-tizenöt) svéd koronát hajlandó adni.

Legyen szabad egyszersmind egy másik dologban is felkérni. Szeretném a Baumgarten-alapítványt – melyről a magyar lapok most annyit írnak – a svéd sajtóban ismertetni. Szerintem nagyon is emlékeztet az egész az irodalmi Nobel-díjra és így a svédek a dolog bizonytalannal nagyon fogja érdekelni. Szíveskedjék azért a dolog felől engem informálni. Nem szeretném, ha egyoldalú felvilágosítást adnék a svéd barátainknak.

Szíves válaszát köszönettel várva maradok szolgálatra mindig

kész régi híve:

Leffler Béla

594. TANULMÁNY A MAGYAR IRODALOMRÓL FRANCIA KÖZÖNSÉG SZÁMÁRA

Európa édes-keveset sejt a magyar szellemről, igazat szólva, mindeddig nem is sokat törődött avval. Ami töredék a magyar irodalomból eljutott külföldre – véletlen vagy egyenest nemzetközi piacra szánva is –, az azt alig reprezentálhatta; vagy ha igen, elszigetelten s figyelem nélkül maradt. Nem első eset a történelemben, hogy kivételes katasztrófa tár föl kivételes értékeket: Magyarországnak egy érthetetlen politikai tévedés áldozatává kellett lennie, míg észrevették, hogy ennek az eldugott kis népnek adnivalója van a világ számára.

Pedig a magyar lélek elejétől predesztinálva volt, új és különös hangot dobni az európai koncertbe: avval a predesztinációval, mely a különös vegyületeket predesztinálja a legváratlanabb kristályok kilövelésére. A magyar lélek igazán különös vegyület: a legtávolabbi elemekből összeállva. A gondolkodás alapformáját bizonytalannal a nyelv determinálja örök időkre, s nincs nyelv Európában, mely annyira különbözne szerkezetileg minden más európai nyelvtől, mint a magyar. A magyar szónak nin-

csen rokona itt, sőt alig van az egész világon: valami távoli, idegen, ázsiai zendül abban, amihez képest még az orosz is csak egy tőből fakadt testvére a nyugati testvér idiómáknak. E nyelvnek különös flegmatikus és mégis tüzes, ázsiai lélek felel meg, nagy folyamok közt és végtelen sztyeppéken kinyílt realiztikus szemlélet, józanul őrzött népszokások, különösen kemény ütem-érzék, egész sajátosságossá fejlődött dal és zene.

Mindez azonban magában alig bírna több érdekléssel az európai kultúrára, mint bármely távoli nép primitív vagy idegen kultúrája, s a magyar irodalomnak több igénye van a figyelemre, mint egy néprajzi excentrikum támaszthatna. A magyar kultúra nem idegen az európai kultúrával szemben: hanem annak egy különös testvérága vagy inkább tükörképe egy másfajta lélek tükrében – mert nem jelent-e más nyelv már magában is másfajta lelket? Mondják, a görög szellem bizonyos egyoldalúságainak oka az *egynyelvűség*; viszont a soknyelvű kultúra annyival plasztikusabbá is válik, mint a sztereoszkóp ikerképekből összeállt tüneménye. A magyar kultúra ezer év óta nyugati; de a nyelv – és a lélek – ma is keleti; nem jelenthet-e Európa számára mindenesetre már magában is különös érdekességet és tanulságokat ez a csodálatos *amalgám*, mely több amalgámnál – nem valami egzotikus s itt csenevészdedő import, hanem maga Európa nagyszerű növénye, mely egy kis cserép idgen földre ültetve új színeket és új illatot kapott? [...]

Mint már annyiszor, most is robbanásszerűen jött a változás, a XX. század első éveiben, és csoportosan a tehetségek, akik a változást hozták: ébredés, harc, valódi kultúrharc, új zászló és mégis régi, hirtelen és ideges fölszökés. A magyar irodalom, exogám természetéhez híven, most is kívülről látszott kapni az erőt, mint egy megfordított Anteusz; s az új irodalmi forradalom folyóirata a *Nyugat* nevet írta homlokára. Új kapcsolat a Nyugat új irányaival új kapcsolatot jelentett éppen a nemzetnek legrégebb és legmélyebb problémáival; a régi harc újrafölvételét jelentette, melyet már Szent István kezdett meg valaha, s mely nagy dolgok izgatott előestéjén. Új nyelvújítást is jelentett, nyelvújítást félbenmaradt lélek kielégítetlenségével. S ennek a

léleknek önkritikáját és önérzetét egyszerre: mert a vágy az elégedetlenség érzése, de az elégedetlenség is egyúttal, s mi más az elégedetlenség, mint az elfojtott erő tudata; A *Nyugat* mozgalma a magyarság lelkiismeretét kavarta fel újra, s épp ezért keltett oly heves visszahatást. A *Nyugat* szó nem valami új nyugati irányok utánzását tüzte ki, csak eszmélést rájuk, s eszmélést a magyarság helyzetére a modern Európa szellemi életében. Ez nem elszakadás a régi magyarságtól: ellenkezőleg, a régi bánya minden értékének s erejének, ami az új Európában is érték és erő lehet. S csakugyan ez az iskola, melyet hazájában még ma is leghevesebben támadnak, mint nemzetietlent, az európai irodalomnak oly műveket adott, melyek éppen e különös nemzet lelkének színei által hozhatnak ösztönzést és gazdagodást Nyugatnak is.

Az új mozgalom elismert vezére és első klasszikusa, Ady, az első ébresztő lökést Párizsban kapta – mint ahogy a Mária Terézia ifjai Bécsben –, de bizonytalán egészen mást tudna Párizsban visszaadni, mint amit tőle kapott. Hazájában a francia dekadensek hatását keresték benne; holott ez a hatás csak olyan volt, mint a folyékony anyagba dobott kő, mely a kikristályosodás folyamatát megindítja: a kristályok egyáltalán nem hasonlítanak ehhez a kőhöz. Ady semmiképpen nem dekadens: ő az Élet mohó és rajongó szerelmese, s nem is a művészi kiélés divatos értelmében, hanem az emberi kiélés teljességében Költészetében nyomon követhetni a fejlődést, ahogy öntudatra ébred, s ki kezdetben a „halál rokonának” érezte magát, mindig mélyebb és filozófikusabb hitvallásokat tesz az Élet pártján, melynek a Halál is csak szolgája. Ezt az életet hirdeti minduntalan megakadó életű nemzetének is, mely közt megjelenése pillanatában szinte ősök nélkül fölbukkant újjáéledésnek tűnik föl, noha szakítása inkább visszakapcsolódás a gyökeresebb magyar múlt problémáiba, átugorva a közvetlenül előtte járt henye és feledkező nemzedéket. Húrjain kuruc hangok zengnek vissza, s prófétai küldetésében logikus utóda Petőfinek, sőt Széchenyinek, és még régibb próféták egész sornak. mert minden magyar költő egy kissé próféta is, s Ady költészete elejétől végig egy próféta

szimbolikus kijelentése. Ady a kijelentő mondatok költője, ki sohasem írt le egyetlen fölkiáltójelet: ő a tipikus szimbolista költő, nem abban az értelemben, mint a francia szimbolisták, hanem ahogyan a keleti misztikusok vagy például Dante az. Ez a „pacsirta-álcás sirály” – ahogy magát nevezi – lírájában egy egységes Világlátomás szimbólumrendszerét rejtette el, keményebbet és komplikáltabbat, mint akárhány látnok és filozóf. A szimbólumok e gazdagsága valósággal keleti benne; próféciája azonban teljesen nyugati; s e prófécia mégis egy lírikus próféciája, ki nemcsak az Életet hirdeti, hanem a saját életének nyelvén hirdeti. Nála minden a saját életének szimbóluma, s az ő élete mindennek szimbóluma. Valóban, Ady élete szimbolikus, előre elrendelt életként jelenik meg, mint a Dantéé, s Ady teljes tudatossággal vállalja ezt a szerepet, melyhez egy nemzet, sőt egy földrész közelgő tragédiája adja meg a háttérrel és világítást. Ady hivatása egy világ összeomlásában is az Élet és az emberiség változatlan eszményeit lobogtatni, s a magyar szellem örök dicsősége az, hogy mikor az egész Európa legfelvilágosultabb szellemei csekély kivétellel a túlzó nacionalizmus és gyűlölködés ígét hirdették, e világháborúba besodort kis nemzet költői, élükön Adyval, egyéni és nemzeti tragikumukat képesek voltak az Emberiség szemszögéből látni, egyéni és nemzeti sorsukon át és túl az Emberiség kálváriáját átélni. Erre csak az a nemzet lehetett képes, amelynek „Európa” és az „Emberiség” nem pusztán elvont fogalmak voltak, hanem történelmének állandó iránypontjai és nagyon is konkrét küzdelmeinek tárgyai, mint a magyarnak. Bizonyos az, hogy a magyarság reprezentatív szellemei mindig távol voltak a kicsinyes nemzeti elfogultságoktól, s nemzettársaikkal szemben az emberiség közös sorsát érzik: vagyis a kis népek közös tragédiáját e nagy világban, „hiszen magyar, oláh, szláv bánat Mindigre egy bánat marad” – mint Ady mondja. Ezért tudták magukat, és tudják ma is, e nemzet költői fajukból kinőttnek és mégis véresen, fájdalmasan magyarnak mint Ady is.

Ady költői nagyságát ma már senki sem vitatja, költészete körül mégis elkeseredett s el ne hallgató viták folynak. Ady

mint forradalmár áll a köztudatban, holott forradalma valóságban a magyar lélek belső szuverén forradalma, s benne e lélek legnagyobb ellentmondásai egyesülnek. Ady szocialista és magyar úr egy személyben: magyarságának és úr voltának érzetével gőgösebb talán a XVI. század első báró költőjénél; még szocializmusa is gőgös és úri. Éppoly látszólagos ellentmondás a Nagy lett e látomásos és elragadtatott költőjének különös vonzódása a puritán Bibliához; mert a magyar költő szocializmusa és élethirdetése egyformán az Ember és Élet méltóságának és értékének abból a különös és megingathatatlan érzéséből táplálkozik, mely a magyar parasztnak is jellemzője, s melyben biztonnyal van valami biblikus. Ez értékérzés edzi nagygyá Adyt az Istennel és a sorssal való szembenállásában, mely e „hitetlenül hívő” lelket a legnagyobb vallási költők közé avatja; ez teszi pózát hatalmas és tragikus pózzá az események nagy tragédiái előtt; ez magyarázza gyűlöletét, mellyel az életpusztító háborút gyűlöli. Ady világnézetében és politikájában mindenesetre teljes ellentéte gróf Tiszának, ki a világháború előtti években a magyarság másik vezére volt. De e mélységesen magyar gyökerű, biblikus életérzésben az élethirdető, forradalmár költő rokon a fegyelmezett, puritán politikussal.

Ady egymagában még nem az egész új magyar irodalom. Ady csak első nagy halottja az új költők és írók falanxának, akik végzetes napjainkban még egyszer megpróbálták a magyar szellem üzenetét az emberiség számára közvetíteni. Miben áll ez a *message*? Azt nem lehetett volna e helyen elmondani. Hisszük, hogy előbb-utóbb utat tör az a világ figyelmébe, s Európa ráébred e különös sorsú kis nép szavára is, mely ezer év mélységéből hozta, s ezer éve formálja, érleli, tartogatja, oly közel, s mégis oly messzeségben, átszűrve mindig új meg új fájdalmas szíven és tüdőn. Az üzenet nem program vagy gondolati bölcsesség, hogy rövid jelszók kompendiumában pár lapon előadhassa valaki: másképp miért éltek és szenvedtek volna különös képességű lelkek, hogy életükből és szenvedésükből ötvözzék meg a hiányzó szavakat e komplikált üzenet elgondolására? A

magyar írók, kik e *message* mai letéteményesei, egymástól a legkülönbözőbbek: a valóság nyers ábrázolói s a lehetőségek fantasztikumába hatoló szinte matematikai szellemek; a faj hagyományai és a szoros formák korlátait tisztelő konzervatív művészek, éppúgy, mint minden korlátot széttörő s nemzetiségük korlátaiból is kikívánkozó forradalmárok. De az idegen szemében bizonytal, ha méltóképpen megismerné őket, sokan a legkonzervatívabbak közül forradalmian újnak látszanának; sokan a leginternacionálisabb törekvésűek közül sajtóságosan magyarnak. S e sajátosságból és magyarságból – mint egy tükör megjelenítő távlatából – mégis Európa arca tekint vissza Európára, az Ember arca az Emberre.

Nyugat, 1927. okt. 1.

595. JUHÁSZ GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Debrecen, 1927. okt. 25.

Igen tisztelt Uram,

fiatal társaságunk boldogan értesült Nagyságod elhatározásáról, hogy *november 27-én*, vasárnap d.u. 6 órakor tartandó emlék-ünnepünkön Ön is részt sziveskedik venni egy előadás-sal. Örömünket csak fokozza, ha ekkor Török Sophiet is üdvözölhetjük majd városunkban.

Magától értetődik, hogy itt tartózkodásuk minden mozzanatát szabadon irányíthatja Nagyságtok, amint erre ügyészünk, Schlotter Ferenc dr. már ígéretet is tett.

Részletes műsort mennél előbb küldünk s hálánk ismételt tolmácsolása mellett arra kérjük Nagyságodat, hogy leúta-zása pontos idejét, ha másként nem, Szabó Lőrinc barátunk útján, méltóztassék tudomásunkra hozni.

Vagyok Nagyságod iránt

igaz tisztelettel
Juhász Géza

Pécs, 1927. nov. 8.

Kedves Mester,

hálásan köszönöm nagyon szíves levelét: az abba foglalt meghívást a Baumgarten-alapítvány tanácsadó testületébe a legnagyobb örömmel elfogadom. Rendkívüli módon kitüntet, hogy az Ön bizalmából ennek a szűkkörű testületnek tagja lehetek; váratlan, mert nyilván érdemetlen megtisztelés ez számomra, melyet helyes önkritika mellett nem volna szabad elfogadnom és tartok tőle, némi elégedetlenséget fog kiváltani írói körökben. Igyekezni fogok azonban irodalmunk iránt érzett szeretettel megfelelni a rendkívül jól eső előlegezett bizalomnak; nagyon hálás

tisztelő híve
Thienemann T

597. BABITS: HALÁLFAI

Nem az elbeszélő költeménye, hanem a költő elbeszélése ez a könyv.

E néhány szóban sűrítetten elítélő és mégis értékelő kritikáját adom *Babits* regényének. Ritkán kerül elénk könyv, amely ennyire elhibázott konstrukciója ellenére is elmulaszthatatlanul figyelemre méltó írásművészet. Hétszáz sűrűn telenyomatott oldal, alig néhány ívre elégséges tartalommal s olyan egységes stílusban, ami már a puszta formavarázson túlmenő értéket jelent. Aki ezt a könyvet írta, elsőrangú művésze a szónak, van benne intuitív tartalom s a komponáláshoz szükséges önfegyelem, de egész magában nem makrokozmosz, hanem mikrokozmosz egyéniség. Intuitív ereje villanásos, nem tereket betöltő s kompozíciós készségét többnyire a mondatok gazdaságosan szigorú és esztétikusan tiszta megszerkesztésében éli ki. Az esztéta és versköltő megkülönböztetett tulajdonságai ezek.

Az utóbbi években egyre sűrűbben és tudatosabban hangzik fel az új magyar regény megkívánása a közönség részéről s az írók legkomolyabbjai kísérleteznek az új magyar regény megalakításával. Szerintem az eddigi kísérletek nem teljesítik be a szó szociális és esztétikai értelmében vett szintetikus regény fogalmát. Kétségtelenül hatalmas munkabírást és magasratörő ambíciókat reprezentálnak ezek a könyvek, de egészükben inkább csak az írók vállalkozó kedvének, mint alkotó szellemének dokumentumai. Vannak az új regények között, amelyek nem emelkednek túl az író egyéni keserveiből fölkevert pamfletten s vannak, amelyek minden igényességük dacára is megfeneklenek a szavak és mondatok ötvösművészetében. A *Halálfiak* mint kész munka az utóbbi kategóriába tartozik. Vitathatatlan, hogy *Babits* ebben a munkájában az új magyar regény megírására vállalkozott, nem alkudott meg a feladat nehézségeivel, az íróművész legnagyobb lelkiismeretességével járta meg az utat, amin elindult s mégis nem regény ez a könyv s a benne földolgozott témát, mint társadalmi jelenséget nem ismerő olvasó előtt a sokat hangoztatott magyar sors nem tudott teljesen kitakarózni a fátylak és drapériák alól. Könyvében csak valamivel adott többet az eddig megjelent s a magyar sorsot fölmutatni akaró új magyar regényeknél, csupán, mint esztétikus komolyabban vette írói feladatát s mint ember nagyobb morális megkötöttségeket és nehezebb munkamétódust vállalt politikailag beállított vagy újságírói könnyedséggel dolgozó társainál! De ezek a kvalitások nem a regény fajsúlyát, csupán a megírott könyv írásművészeti értékét emelik. [...]

Babits a *Halálfiak*ban nem lírai, hanem társadalmi regényt akart írni. Vagy talán még pontosabban kortörténelmi regényt. És társadalmi regénye-e a *Halálfiak*? Vagy eltekintve ettől a szűkítő meghatározástól, egyáltalán regénye-e ez a rengeteg terjedelmű könyv?

1. Nem társadalmi regény témamegválasztásánál és témabeállításánál fogva. Az író a magyarság egy korszakának a megmutatását tűzte ki céljául. Sőt nemcsak passzív szemlélője akart

lenni ennek a kornak, hanem mint bíráló és útmutató akart fel-
lépni vele szemben. *Babits* a költő magábamerülten, mestersé-
gesen elzárt területen dolgozik, egy könyvtárszobában vagy egy
ideológiákkal körülrárt földterületen s így csak a magyarság el-
fáradását, kicsinyes pénzgondjait és kultúra-iszonyát látja. Az
író csak a klasszikus könyvkultúrán keresztül érintkezik a vilá-
gal, vágyai lemorzsolódnak a család keretei között, alakjait a
lokálpatriotizmus uralja, témáját nem tudja felemelni általános
emberi jelentőségűvé, a cselekménynek nincs meghatározott
fejlődésvonala. S így ha a *Halálfiat* terjedelménél fogva re-
génynek értelmezzük, nem több egy vidéki esetről, egy család
jellegzetes leírásánál, stílusművészeti teljesítmény társadalmi
jelentőség nélkül.

2. Társadalmi szempontból a *Halálfiat* nem az az új magyar
regény, amit a politikai és gazdasági farkasvermeken túljutott
olvasóközönség igényelne, aminek a megteremtésére legjobb
íróink szinte morálisan kényszerítve érzik magukat. Marad a
másik kérdés, jó regény-e *Babits* regénye tisztán írásművészeti
szempontból? Nem. Témája kevés és túlon túl passzív természete-
tű egy hétszáz oldalas könyv kitöltésére, formájában lazán meg-
szerkesztett, a történet vonalvezetése szakadozott, némely olda-
lak az asszociációk gazdagságában és stílus-tisztaságban *Babits*
legjellegzetesebb verseivel egyenértékűek, más helyütt oldala-
kon, sőt fejezeteken át hosszadalmas, a legnagyobb figyelemmel
kiművelt mondatok egymásutánja. Könnyű lenne ellenem vetni,
hogy bizonyos elfogultsággal beszélek a regény témájáról, mert
hiszen igazság szerint nincs olyan kis téma, amelyből, mint köz-
ponti motívumból ne lehetne monumentálisan nagy jelentőségű
és formában gazdag írásművet felépíteni. Ez bizonyosan igaz s
*Babits*nál sem a téma jelentéktelenségén, hanem az írónak a té-
mához való viszonyán múik a regény jelentősége. A regényíró
részére a kívülről vett téma nem egyéb a mű nyers vázánál, a
történet gerincvonala, amire az író felfűzi és hozzáköti érzelmi
és gondolati mondanivalóit. A sikerülten nagy művészi alkotá-
sokat nem a téma különlegessége, hanem a művészen felsza-

badult kozmikus erők, az úgynevezett belső tartalom alakítja. A *Halálfiainak* a témája azonban nem a regény történésének gerincvonala, hanem ez maga az egész regény. Az író teljesen passzív szerepet tölt be a megadott keretek között, nem ő a témán, hanem a bizonytalanul alakuló téma uralkodik el a lírikus *Babits*on csakúgy, mint a mű szerkezetén. *Babits*ot mint konstruktört, formaszerkesztő regényírót elnyomja a téma, túlterjed az a saját belső méretein, elfelejti a regény miértjét s az író célját. *Babits* mindvégig, mint versköltő, *kisplasztikus* és stilizáló esztéta van jelen. A *Halálfiainak* nem jó regény, mert hiányzanak belőle a regény alapelemei s mert *Babits* nem a történetek könyörtelen szerkesztője, hanem a történet passzív résztvevője, lírai költő.

Babits elsődlegesen versköltő és minden szituációban lírikus. Ezt nemcsak sajátos költeményeivel, de az élet mindennapi dolgaival szemben tett állásfoglalásaival is bizonyítja. Az abszolút igazság fanatikusa, heroikus a hitben és morális gátlások riasztják vissza a cselekedettől! Nem a dolgok szokatlan ujsága vagy a lehetséges veszedelmek azok, amik őt megtörik, hanem a történetek időtartama. Rajongó és kétkedő egyszemélyben, hangulatokban lobogó költő s minden lobbanásnak az okát és értelmét kereső moralista gondolkodó. Meggyőződésem, hogy *Babits* moralizáló énje az, aki külső kényszerűségből regényírásra csábítja *Babits*ot a versköltőt s így történik meg, hogy *Babits* négy regénye négyszeres bizonyíték *Babits* költői volta mellett. Kétségtelenül nagyigényű és végtelen munkabírást követelő produkumok ezek a regények, de ami abszolút érték van bennük, azok a magasfeszültségű, robbanásokra beállított költő részleteredményei, alakok és helyzetek pillanatnyi megdicsőítése és a mondatok forma-tisztasága. *Babits* négy regénye közül a *Halálfiainak* a legnagyobb igényű s a legnagyobb áldozatkészséggel végigcsinált munka s ép ezért ez a könyv mutatja meg legtisztábban a szerző költői erőit és prózairói gyöngéit.

Rácz Józsi halálos szüretével kezdődik a regény. Józsi bácsi bort töltöget a vendégeknek s amíg Cenci, a sovány, kis asszony dolgozik, a férfiak Magyarország sorsa felől elmélkednek. [...]

Hiába várunk a főhőssel való találkozásra, a regény alakjai mind epizódalakok, egyikük sem tud kiemelkedni a milióból. Cenci nénit, mint az élet képviseletét jellemzi *Babits* s olyan szeretettel és bizalomkeltően beszél róla, hogy hiszünk is neki, látjuk, hogy Cenci néni elejét veszi a bajoknak, leszereli a készülő tragédiákat, de viszont egyszer sem találkozunk Cenci teremtő munkálkodásával. Hogy naphosszat dolgozik, harcol a konkurenciával és alkudozik a munkásokkal, ezt csak az író megjegyzéseiből vesszük tudomásul. Így kénytelenek vagyunk azt mondani, a regénynek ez a legaktívabb alakja is csak negatív jelentőségű eredményeket produkál, a még mindig erősen visszaható mult szimboluma ő, gondosságával elgyámoltalanítja a környezetét, letompítja az ütköző pontokat s végeredményében alig használ többet, mint amennyi kárt okoz a ki-kirobbanni akaró fiatal életek sorsában. Fölmérhetetlen tekintélye van a szűk családi körben, de idegenül és közömbösen áll szemben a nagy világgal. Cenci néni teljes ellentéte Döme bácsi, a kuruckodó öreg. Sohasem látjuk őt ott, ahol valamit cselekedni kellene, de mindennek nekiszögezi vérmes politikai frázisait, nem érzi át a család gazdasági és erkölcsi bajait, hajdani ideálok romjai között éledgel. Jókai-értelemben vett igazi regényfigura. Ugy kezeli a légycsapót, mint valamikori harcosok a kifent kardot s mégis sem nem oszt, sem nem szoroz a történés kialakulásában.

Ezután a két kiegyensúlyozott öreg után következik a második generáció. Miska, a tehetetlenségig becsületes bíró, Gyula, a nagystílű kalandorok epigónja, a romantikusan nőcsábász, a sikkasztó s végül Nelli és Jolán, kik mint anyjuk árnyékai imbolyognak és sopánkodnak *Sót* és *Gádoros* között. Miska alakja tisztán és plasztikusan megmintázott, azt az igényteleniséget, amivel ő benne áll az életben, *Babits* keményen és szimpatikus egyszerűséggel tudta megformálni. Igaz, hogy ez az alak sem él ebben a mindennapi életben, ideálok rabja, az állameszme és a morális törvények megtestesedett szimboluma. Éppen emiatt nem mint alakító, hanem csak mint elmélyítő, még szűkebb körre visszahúzó erő van jelen a regényben. Vele szemben

teljes aktivitással él Hintáss Gyula ügyvéd úr. Fejezeteken át azt hiszi az olvasó, hogy belőle fog kialakulni a regény főhőse, ő az egyetlen, aki a cselekményt előreviszi, aki megbontja a családi törvényeket, aki kultúráról szónokol, de sajnos, csak szónokol és szinte vidéki ripacsmódra eljátssza szerepét anélkül, hogy mélyebb és sorsfordítóbb emléket hagyna maga mögött. *Babits* nagy ígéretekkel indítja el ennek az alaknak az életét, de nincs benne elég keményszívűség ahhoz, hogy meredek és rövid pályát jelöljön ki a részére, túl közel engedte magához, bajlódik vele és játszik vele mindaddig, míg az el nem veszi érdekességét és így abból, aki főhősnek indult, regényes vidéki figura lesz.

Babits szerint a regény főalakja a harmadik generációból kerül elő. Imruska, az érzékeny kis gyerek, aki csodálkozással és valami elidegenítő szeméremmel nézi a körülötte történendőket, hogy magában maradjon, a könyvek felé fordul s az egyhangú családi életből belelép a kultúra színes és romantikus világába. Babits úgy érzi, hogy ez az az út, ami az élet országába vezet, s az olvasó úgy érzi, Imruska el is fogja érni az ígért földjét. De amennyiben a család tehetetlenül lekötődött a szőlőhegyekhez, ahol elvesztette magát a borgőzben, ugyanúgy Imruska is lekötődött a könyvekhez s megfeneklett valami, részére áttörhetetlen kultúrromantikában. S amíg ebben a világban élt, úgy látszott az ő élete kialakulásával, az életnek egy új színe kapcsolódik bele a regény történetébe. *Babits* keményen tartja kezében ezt a figurát, rajta keresztül ítéletet mond a környező dolgokról és személyekről. Imruskában jelentkeznek az élet szociális elemei, meglátja a vidék lemarasztaló tehetetlenségét és megsejti, hogy az eddig látottakon és hallottakon kívül még létezik valami egyéb is, egy kultúrában gazdag és morális törvények szerint cselekvő világ. Ott, ahol valami liberális fölényrel a zsidót csak éppen, hogy embernek fogadták el, őszinte forradalmi lépéssel ő odáig bátorodik, hogy nemcsak embernek ismeri el a zsidót, hanem tanulni is hajlandó tőle, igényesebbnek és tevékenyebbnek ismeri el rokoni hozzátartozóinál. Az ideálok romantikus hőse ő, aki többé nem akarja elismerni a szűk

családi keretek áttörhetetlenségét s egy napon ebben a családi körben kimondja, hogy úgy őket, mint az egész tehetetlen és vakon lefelé hanyatló dzsentri világot az életre érdemteleneknek, a *halálfiainak* tartja. Imruska világszemléleti harcban áll környezetével, dolgozni akar a jövőért és hiszi, hogy föl tudja magát szabadítani a múlt tradíciói alól. S ha a megindult vonal be tudta volna futni fölfelé ívelő pályáját, ez bizonyíték lett volna a regényíró *Babits* mellett. De Imruska kikerült az eddig csak könyvekből ismert és a saját fantáziájából fölépített nagyvilágba s ott kint egyszerre bátoralanoknak és elégteleneknek bizonyultak az erői. Benne volt a családjának és osztályának dekadenciája, kialakult előtte a dolgok formája anélkül, hogy ő eltökélt szándékkal és szívós kitartással hozzá tudott volna nyúlni. Kívánta a nagy és végleges változásokat és megtorpant vagy elcsúszott az első próbálkozó lépések után. Megviselten és meghasonlottan visszakerült Cenci szárnyai alá a vidékre. Már nem mondta rá a környezetére, hogy a halál fiai, de egy kívülről szemlélő már őt sem láthatta volna egyébnek a *Halálfiainak* egyikénél.

Állítólag *Babits* öt évig írta a *Halálfiainak*, s én úgy érzem és ezt nagyon is természetesnek tartom. *Babits* egy ellentétes lelki fejlődésen ment át ez alatt az idő alatt. Ő él Imruska személyében, saját ítéleteit és rajongásait mondja ki rajta keresztül s Imruska kettétörött pályafutása is az író alapos vagy alap nélküli meghasonlásából következik. Ugy érzem, regénye elején *Babits* valahová egészen máshová készült, mint ahová a könyv végén megérkezett. S természetes, hogy ez nemcsak Imruska pszichikai életvonalában, hanem a regény szerkezetében is megmutatkozik. Körülbelül a könyv közepén könnyen kimutatható ez a törés, a történés fejlődésének az irányvonala bizonytalan lesz, fejezeteken át nem történik semmi, a mondatok mögül szinte kiérezzük az író tétovaságát, tépelődéseit önmaga sorsa és a külvilág alakulása fölött. Az írónak ezzel a lelki átalakulásával megpecsételődött a regény sorsa. *Babits* Imruska figurájában kultúr-harcosnak és társadalom-reformernek készült, de egy pillanatban kihunytak előtte a lámpák, a fele útról visszakényszer-

rült oda, ahonnan elindult és ugyanez történt könyvével is. A *Halálfiái* az új, nagy magyar regénynek indult s csak részleteiben tartalmaz új értékeket.

Ott a legérdekesebb a könyv, ahol túl a regény tendenciáin, *Babits* a mélyen érző és tiszta szavú költő beszél. Ilyen részlet például a pénztárcával játszó gyerekek jelenetei, vagy Imruskának első találkozása a fiatal és csábító Noémivel. Különben is Noémi figuráját tartom a regény legmegmintázottabb szereplőjének. A történetben alig van jelentősége, mégis plasztikusan és elfelejthetetlenül marad meg az olvasó emlékében. Nincsenek benne különösebb, tudatosított tendenciák, de él és életet sugároz magából.

Mindvégig inkább a könyv hibáiról, mint erényeiről beszélttem. Már a cikkem elején elismertem, hogy a *Halálfiái* az egyik legszebb teljesítménye az utóbbi évek magyar irodalmának s éppen ezért kötelezve éreztem magam arra, hogy őszinte és lehetőleg mélyreható kritikát mondjak a regényről. A kritikus hivatása nem lehet az, hogy megvállveregesse a szerzőt vagy föntartás nélkül ódat írjon hozzá. Az író minden művében egy új világkép megteremtésére készül föl, a kritikusnak pedig kötelessége, hogy úgy az író, mint az olvasót elsősorban a befejezett mű fogyatékoságaira figyelmeztesse. Mert hiszen azzal, hogy a munkával, mint életünk egyik jelenségével foglalkozik: eleve elismerte annak jelentőségét és kötelező megbecsülését.

Kassák Lajos

Századunk, 1927. nov. 9.

598. SZILASI VILMOS – BABITS MIHÁLYNAK

Feldafing, 1927. nov. 26.

Kedves Miskám!

Nagy szeretettel gondolok rád, mai születésnapod alkalmából s kívánom neked a legjobbakat, amiket csak kívánni lehet.

Heidegger könyve most megjelent különnyomatként s fogadd tőlem szeretettel küldött születésnap ajándékként. Remélem sok örömd lesz belőle, és lesz idő rendszeresen tanulmányozni. [...]

Nagyon fáj nekem Kassák kritikája, mert mutatja, hogy neked, a legnagyobb magyar költőnek és írónak mily értetlenségekkel kell küzdened. A *Halálfi* a legszebb magyar könyv. Nem hiszem, hogy aki kritizálja is, valaha el tudná feledni Cencit, Miskát, Nellyt, Imruskát. E könyv az egyetlen a világirodalomban, melyben az essayista protrait rajzolóművészete egyesül az elbeszélő nagyszerű képességeivel, s melyben emberek atmosphaerájukkal, „idejükkel” úgy élnének, mint ebben. Nem sociális tett, – de micsoda vicc az a kívánság. Művészi tett s annak a legnagyobb. Rendkívül mély és az élet ábrázolásához elsőrendűen alkalmas az a filozofiai gondolat, hogy ami egy embernek legszemélyesebb tulajdonsága, ami által tehát leginkább jellemezhetőbb, egyszersmint az, ami elmulásának gyökere. Legszemélyesebb életünk tesz a halál fiaivá, – ép az, amiről azt szokták mondani, hogy örök az emberben, ép az az elmulás mozgatója, mindenikünknek saját ideje van, ép azért, hogy saját volta van. Ez filozofiailag is a legnagyobb igazság, nem relativizmus, hanem ép a megértése annak, miben áll embernek lenni. S sehol a világirodalomban senki sem teremtett alakokat, akik annyira „saját idejükben” élnének, életük természetes idejében, mint a <...> Te alakjaid. Ez regényedet örökre halhatatlanná teszi. Ha valamit ajánlhatnék e remekmű csorbítatlanságának elérésére, az az volna, hogy egy új <...> kiadás-kor nézd át megint gondosan s töröld azokat a portraitszerű jellemzéseket, amelyek ismétlései előzőknek, s melyek ép azért, hogy regényed hosszú időközben és lassan készült, kissé elszaporodtak. Mindig újra meg újra beleírtad magad alakjaidba s így előálltak ismétlődések. Ezek fárasztók az olvasóra s mutatják, hogy ez utolsó simításra már nem telt az alkotás feszültségéből. De a mulasztás, pláne hogy egy kis distantíát kaptál regényedhez, játszva pótolható Adja Isten, hogy erre minél előbb

alkalmad legyen, s minél előbb elvégezd, – a legszebb volna itt
Feldafingben [...]

igaz barátod
Vili

599. JOBB ÉS BAL

I.

Láng, láng, meddig cibálnak badar
szelek
jobbra és balra? Hajlik a láng jobbra,
hajlik balra de mit neki
jobb és bal: ki csak *fölfelé* tör?
Melyik égtáj
mondhatja őt övének? Jobbra vagy
balra csak rokont keres,
kit áttüzesítsen, s magával röptsen!

II.

Ki állíthat
jobbra vagy balra engem?
Labdázatok, mindenkié vagyok!
Csak majd az Isten
ha az Itélet trombitája szól,
állítand jobbra vagy balra.
A többi: játék. (Noha sírnom kell rajta.)

III.

A többi: játék! bolond, noha véres,
vad játék olykor, melyben a szegény
méla gyerek szédülten, ütlegek közt
ing, míg el nem jó Apja, s kézenfogva

el nem viszi... ing, mint a báb
dülöng
bizonytalan színpadán.

IV.

S tán
ilyen báb vagyok én is – de a bábót
drótjai tartják; s tudjátok meg, izmos
drótjaimat nem kétfelülről
rángatják, hanem Valaki fölülről
igazítja
kimondhatatlan ujjal.

Az Est, 1927. dec. 25.

600. BABITS MIHÁLY – SZILASI VILMOSNAK

Budapest, 1927. dec. 24-31 között

Kedves Vilikém,

az írógépbbe csusztatom ezt a levélpapírt: talán így könnyebben és hamarabb tudom megírni neked azt a levelet, amit már oly régóta szeretnék! Sajnos, most még csak nem is a munka, legalább nem az irodalmi munka akadályozott meg abban, hogy levelet írjak: bár ugy lenne! De ahelyett a kellemetlen és terhes ügyek egész forgataga szakadt rám, melyek nyilván azért fásrasztanak olyan rettenetes módon mert nem nekem valók. Nem annyira a fizikai idő hiányzott az íráshoz, mint az energia, a relatív gondtalanság és izgalom-mentesség, ha csak pár percre is, egy kis *emberi lélekezés* – azt hiszem, megérted ezt. Most karácsonyra is csak úgy tudtam magamnak pár napi lélekezést szerezni, hogy két nappal később utazom Szekszárdra, mint-ahogy azt elhíreszteltem, s így most azt hiszik, nem vagyok Pes-

ten s békén hagynak; Szekszárdon már megint nem vagyok a magam ura.

– Ember tervez, Isten végez: a levelet itt abba kellett hagynom, amiből láthatod, hogy az ellopott két napot sem sikerült magam számára fölhasználnom. Szekszárdon pedig csakugyan nem voltam a magam ura, úgy hogy csak most, visszaérkezve folytatom ezt az írást. Bizony rossz állapotban vagyok, ideges és kuszált, rámférne egypár kiszakadt, gondtalan nap – amilyeneket Feldafingben töltöttünk együtt – ha másért nem, legalább hogy elolvashassam azt a gyönyörűnek ígérkező filozófiai könyvet, a Heidegger művét, amit olyan kedvesen elküldöttél. Eddig csak izelítőül lapozhattam át, s a tartalmából úgy látom, hogy valóságos élmény lehet számomra, ha egyszer eljön az idő amikor egészen át tudom adni magamat a gondolatok e világának. Talán ha a Baumgarten-ügy a megvalósulás stádiumába jut, ami végre is nincs kizárva hogy megtörténik, esetleg már a közel-jövőben is. Talán tudod hogy a Baumgarten-atyafiság pörrel támadta meg a B. Ferenc végrendeletét: ebben a pörben egyeség létesült, melynek perfektté válása már csak rövid idő kérdése lehet. Ezzel nagy kő esik le nyakamról, mert ki sem mondhatom, mennyi izgalmat és kellemetlenséget, s azonkívül munkát és idővesztést is jelentett számomra ez az undoknak ígérkező pör. Ennek köszönhető hogy kedves és váratlan ajándékokat most nem tudom avval viszonzni, amivel kellene és szeretném: avval hogy új könyvem, saját új írásomat küldjem cserébe. Egy fél éve nem dolgoztam semmit, és bár három-négy művem is itt hever, amit csak be kellene fejeznom, ezen a karácsonyon semmi sem jött tőlem könyvpiacra. Mégis remélem, hogy nemsokára, legkésőbb husvétra, fogok neked küldeni valami szépet és jót. Ha mást nem: új verskötetet, aminek egypár versét neked már mutattam is: most szedem őket sajtó alá, s hiszem hogy szép és jó lesz. Regényen csak akkor fogok tudni megint dolgozni, ha a B.-ügy végkép tető alá kerül.

Erre nézve is szeretnék kérdezni, illetve kérni tőled valamit. Arra kérlek, te aki jól ismered, ismertesd velem néhány sorban

Czebe Gyula tudományos működését, tájékoztass annak jelentőségéről, önállóságáról, sorold föl főbb írásait, s hogy hol férhetnék némelyikhez hozzá, tájékoztass arról is, van-e esszé-szerűbb, irodalmilag is szép formájú műve? Bár másfelől is megpróbálok tájékozódni, fontos nekem a te utbaigazításod. Mondanom sem kell hogy ez a kérdésem teljesen bizalmas, s kérlek arról senkinek se szólj, legkevésbé neki magának! Ha az egyesség most csakugyan meglesz, a B.-díjak tavasszal kiosztásra kerülnek, s én már most szeretnék értesüléseket szerezni mindazon nevekről, melyek akkor valószínűleg szóba kerülhetnek.

Amint az egyesség meglesz, – ha meglesz – az a tervünk hogy elutazunk. Erre nekem már oly szükségem van, mint a fulladozónak a levegőre, s ebben a reményben élek és tartom magam már hónapok óta. Olaszországba akarok menni, s azt hiszem, senkisem vágyott még úgy erre a földre, mint én, aki pedig már sokszor voltam ott. Egyébiránt most oly részébe mennék, ahol még nem jártam: Szicíliába. – De már évek óta oly rabnak érzem magam, hogy most sem merem reményleni igazában a szabadulást, ami abból állna, odamenni, ahova akarok, ahova kedvem van...

Ősz elején avval jöttünk be Pestre – a B.-ügy első tárgyalása napján – hogy harmadnap visszautazunk, s folytatjuk nyaralásunkat Esztergomban – mellesleg, Esztergom már sokkal szebb, jobb, kényelmesebb, mint ahogy ti láttátok. Tehát harmadnap vissza akartunk menni, s azóta folyton akartunk, egész a hidegek beálltáig: és egyetlen napra sem jutottunk vissza, mindennap közbe jött valami: ebből megítélhető, milyen folytonos zaklatottságban élünk, s mennyire nem úgy ahogy szeretnénk. (Ez újból visszavezet a levélírásbeli hanyagságért való Canossa-járáásra.)

Dehát most már eleget irtam magunkról s Ilonkának is kell hagynom helyet. Ha nem is írunk, folyton emlegetünk, s minden érdekel, ami tőletek és rólatok jön. Hogy töltöttétek az ünnepeket? mit dolgozol? mi ujság Feldafingban stb. Mikor jöttök Pest-

re? Szeretnénk veletek lenni. Lilinek kézcsókot és sok üdvözlé-
tet küldök; a régi szeretettel,

melegen ölel
Mihályod

601. ÖRÖKÖSÖDÉSI HÁBORÚ

A két világháború közötti [...] Baumgarten irodalmi díj története 1923-ban kezdődött. Mégpedig azzal, hogy az egyébként (akkor már) Németországban élő Baumgarten Ferenc a 19. században felemelkedő, földbirtokokban és bankban utazó – de több mérnököt és jogászt is adó – családjával összeveszve végrendelezett, s testamentumában azon „magyar írók hathatós támogatására” szánta tekintélyes vagyonát, akik „minden vallási, faji és társadalmi előítéllettől mentesek, és csakis eszményi célokat szolgálnak, és így, személyes előnyök kedvéért megalkuvást nem ismervén anyagiakban szükségét szenvednek”. A végrendelet végrehajtójának az igencsak vagyonos örökhagyó a „szeretve bámult magyar költőt”, a nála csak három évvel fiatalabb Babits Mihályt, valamint egykori iskolatársát, „legjobb barátját”, Basch Lóránt ügyvédet jelölte ki.

Baumgarten a végrendeletét alig 43 éves korában készítette, így a család gondolhatta volna akár múltó szeszélynek. Maga Babits is egy későbbi visszaemlékezésében azt írja, hogy bár tudott a végrendeletről, de azt 1927 januárjáig, az alapító váratlanul, fiatalon bekövetkezett haláláig nem is vette komolyan, s csak akkor mérte fel a rá testált feladat horderejét, amikor a végrendelet szövegét megismerve megtudta, hogy évenként tekintélyesebb summa szétosztásának a felelőssége hárul rá, mint amennyivel a kultuszárca rendelkezik. Az alapítvány tiszta jövedelme ugyanis – a Sas (később Guszev, ma ismét Sas) és a gróf Tisza István (ma: József Attila) utca sarkán álló bérház bevétele, valamint az értékpapírok hozamai (ezek voltak a díjazásra használható összegek) következtében a harmincas évek legelején elérte a 75-80 ezer pengőt. Ebből évente 5-5 ezer pengő a kurátorokat illette.

Az alapítvány működtetése azonban már a kezdet kezdetén akadályokba ütközött. Nagy pénzről lévén szó, először a végrendeletből kitagadott rokonok próbálták elérni, hogy Baumgarten Ferencet a bíróság nyilvánítsa utólag örültnek. A per előkészületeit nagy sajtókampány kísérte. A jobboldali, némi zsidózástól sohasem ózdkodó *Magyarság* – amelyet akkoriban a később a szélsőjobbon landoló Milotay István szerkesztett – például azzal az érveléssel áll az egyébként szintén zsidó származású Baumgarten-rokonság mellé, hogy „meg akarják semmisíteni Baumgarten Ferenc végrendeletét, amely kozmopolita írók kitenyésztesére tízmilliárdos alapítványt létesített”. Az Est Lapok konzern három orgánumának – *Az Est*, a *Pesti Napló* és a *Magyarország* – hasábjain viszont az alapítvány ügyét támogató írások látnak napvilágot. A kampány szervezője az Est Lapok irodalmi szerkesztője, Mikes Lajos lett, aki e harchoz megnyerte még Babits régi ellenfelét, a 20. század első két évtizedének teljhatalmú irodalmi pápáját, egyebek mellett Babitsnak a tanári pályáról való eltanácsolásában is részt vállaló Rákosi Jenőt is. [...] Az ügyben ugyancsak megszólaló Karinthy Frigyes a *Pesti Napló*ban jellemzőnek vélte, hogy ha valaki a magyar irodalom segítségére siet, akkor rögtön lesznek olyanok, akik a mecénásról „legkevesebb, hogy azt feltételezik: elmebeteg”.

A per végül is egyezséggel zárult. A díjazás eszerint egy évvel később indult, mivel a vagyon egyéves jövedelméből előbb egy szegényebb Baumgarten-rokont elégítettek ki. Az ügygel kapcsolatos bizonytalanság mindenesetre alkalmat teremtett a hatalom, ez esetben Klebelsberg Kunó kultuszminiszter számára, hogy vonakodjon az alapítvány bejegyeztetésétől, mígnem a két kurátor az alapító oklevél később sokszor citált 28. paragrafusában hajlandó volt rögzíteni azt az előírást, miszerint a díjazottak listáját a miniszternek mindenkor jóvá kell hagynia.

Murányi Gábor

Heti Világgazdaság, 1996. jún. 8.

602. BAUMGARTEN FERENCZ IRODALMI ALAPÍTVÁNY ALAPÍTÓ OKLEVELE

I. Az alapítvány keletkezése és célja

1. §.

A „Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány” (székhelye Budapest) Baumgarten Ferencz író 1923. október 17-én kelt végrendeletén alapszik, melynek az alapítványt meghatározó rendelkezése a következő:

„Magyarországon fekvő minden ingó és ingatlan vagyonomat egy, a nevemet viselő örök alapítványnak hagyományozom, melynek céljául szükölködő magyar írók anyagi gondjainak enyhítését tűzöm ki. Ezen alapítvány létesítésénél nem a tehetség jutalmazása lebeg szemem előtt, hanem oly komoly törekvésű, – akár a szépirodalmat, akár a tudományt művelő, – magyar írók hathatós támogatása, akik minden vallási, faji és társadalmi előítélettől mentesek és csakis eszményi célokat szolgálnak és így személyes előnyök kedvéért megalkuvást nem ismervén, anyagiakban szükségét szenvednek. Az alapítvány vagyonának állaga soha ne legyen csorbítható és annak csakis a jövedelme fordíttassék a fent irt cél elérésére. Az alapító oklevél megállapítására Babits Mihályt (Budapest, VIII. Reviczky-utca 7), a szeretve bámult magyar költőt és Basch Lorántot (Budapest, V. Balaton-utca 2), legjobb barátomat kérem fel és reájuk bízom különösen, hogy ők határozzák meg az alapítványi vagyon kezelésének mikéntjét, az alapítvány jövedelméből történő részesítés módozatait, az alapítvány szervezetét és külső képviselőjét és a támogatásban részesülő írók kiválasztását. Az alapítvány kura-tóriumába öbelőlük álljon és ők jelöljék ki utódaikat.

Az alapítvány jövedelmének egynegyede egyenlő részben Babits Mihályt és Basch Lorántot illesse. Ez intézkedés nem vonatkozik az ő hivatalbeli utódaikra.”

Ezen végrendeleti megbízás folytán az alapító oklevelet

alulírottak a következőkben állapítják meg, annak hangsúlyozásával, hogy az alapítvány végrehajtásánál mindenkor és mindenben magának a végrendeletnek intézkedései az irányadók, mindazokkal a magyarázatokkal és kifejtésekkel együtt, amelyek a jelen alapítólevélben foglaltak.

2. §.

A végrendeletnek az alapítvány célját meghatározó rendelkezése akként értendő, hogy az alapítvány célja a magasabb eszményeket követő magyar irodalom színvonalának emelése, magyar írók anyagi helyzetének könnyítése által.

3. §.

E cél elérését az alapítvány akként óhajtja biztosítani, hogy az alapítvány jövedelméből arra rászoruló magyar írók az alábbi módok és feltételek szerint támogatásban (évdíj, rendkívüli segély) részesíthetnek.

4. §.

Minthogy az alapító szándéka nem a tehetség utólagos jutalmazása volt, hanem az, hogy a tehetségnek a lehetőséget eszményi célu munkák alkotására megadja, támogatásban csakis olyan írók részesíthetők, akiknél minden reménység meg van arra, hogy ezt az anyagi könnyebbséget ily művek megírására fogják felhasználni.

Ekként csak oly író jöhet tekintetbe, akinek tehetsége és komoly kulturális törekvése épügy, mint jelleme megfelel a végrendelet által megkívánt magas igényeknek. Kizáratik minden olyan író, akinek munkássága nyilvánvalóan politikai agitáció eszköze, vagy aki csupán az irodalmi divat és könnyü érvényesülés szempontjai szerint igazodik.

Minthogy az alapítvány a magyar nemzet irodalmának fej-

lesztését kell, hogy szolgálja, kizáratik természetesen az az író is, aki nemzetellenes tendenciát követ, ugyszintén az, akinek működése a közrendre, vagy közerkölcsökre kétségtelen veszélyt jelent.

Tudományos írók a díjakban csak akkor részesülhetnek, ha műveik forma és stílus tekintetében irodalmi értékűek is.

Az egyes írók munkásságának megítélésénél csak nyomtatásban megjelent műveik szolgáljanak alapul, ez alól kivétel csupán rendkívüli esetekben tehető. [...]

IV. Kuratórium

15. §.

Az alapítványt minden peres és perenkívüli ügyben a kuratórium képviseli, mely két tagból áll: egy íróból (irodalmi végrehajtó) és egy jogászból (alapítványi ügyvivő), kinek ügyvédi vagy bírói képesítése legyen.

Az alapítvány nevében a kuratórium két tagja mindenben csak együttesen járhat el és cselekedhetik.

16. §.

A kuratórium kezeli az alapítvány vagyonát és jövedelmeit és az ő feladata a jövedelem évenkénti felosztása; ehhez képest a díjban vagy segélyben részesítendő írók kiválasztása is a kurátorok hatáskörébe tartozik.

17. §.

Az irányításra irodalmi kérdésekben az irodalmi végrehajtó, vagyoni kérdésekben az alapítványi ügyvivő van hivatva, határozatait azonban a két kurátor csak egyhangulag hozhatja.

A kurátorok közti nézeteltérés esetén irodalmi kérdésekben a tanácsadó testület, vagyoni kérdésekben az alapítványi tanács határoz.

18. §.

Az alapító által kijelölt két kurátor tisztje elfogalásakor utódjait és pedig mindegyik sorrend szerint három-három utódot kijelölni tartozik. A következő kurátorok tisztjük elfogalásakor az utódok névsorát akként tartoznak kiegészíteni, hogy mindig három-három utód legyen kijelölve.

A kurátorok utódjaikul csak önjogu magyar állampolgárokat jelölhetnek ki, kik befolyásoknak nem engedő és elfogulatlan és csakis meggyőződésüket követő jellemek. Ha a kijelölt utódok valamelyike időközben elhalna, vagy a gondnoki tiszt betöltésére alkalmatlanná válnék, a kurátor utódainak névsorát más személlyel köteles kiegészíteni. A kurátoroknak jogában áll az általuk eszközölt utódkijelölést bármikor megváltoztatni.

A kijelölést az írókurátor a tanácsadó testület elnökénél (23. §), a jogászkurátor az alapítványi tanács elnökénél, (25. §) és mindkettő másodpéldányban a m. kir. Vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnál (alapítványi ügyosztály) is leteendő nyílt iratban köteles eszközölni. E kijelölő iratok átvevői azokat megtekinthetik, de tartoznak borítékba zárni, lepecsételni és hivatalos titokként kezelni.

A kijelölést tartalmazó irat a kurátori tiszt megüresedésekor haladéktalanul felbontandó és közzéteendő; az utódlás ezzel a ténnyel önmagától beáll.

Ha valamely kurátor után bármely okból még sem maradna kijelölt utód, vagy a kijelöltek egyike sem vállalná a kurátorságot, ily esetben az írókurátort a tanácsadó testület, a jogászt az alapítványi tanács jelöli ki harminc napon belül.

19. §.

Kívánatos, hogy a hivatalba lépő kurátorok az alapító irodalom-kritikai munkáit az ő intencióinak és írói eszményeinek megismerése és azoknak érvényre juttatása céljából alapos tanulmány tárgyává tegyék.

Az alapítvány irodalmi végrehajtója utódjának, az alapítvány kifejlődő tradíciói és a mindenkori irodalmi helyzet szerint adjon végrendeletszerű utmutatást.

20. §.

Az első kurátorok díjazását maga a végrendelet állapítja meg. Utódaik tiszteletdíja az alapítvány nyers jövedelmének együttvéve 6%-a, mely a két kurátort egyenlő arányban illeti.

Ha az évdíjat már élvező írók valamelyike válik kurátorrá, ez az évdíj élvezetében újabb meghosszabbítások nélkül is mindaddig megmaradhat, (külön kurátori díjra azonban nem tarthat igényt), amíg vagy kurátorsága meg nem szűnik, vagy az évdíj élvezhetésének legmesszebb időhatára, azaz 12 év le nem járt Ezen egyetlen esettől eltekintve, a kurátor nem részesedhetik évdíjban. A tiszteről lemondó kurátor évdíja meg nem hosszabbítható. [...]

VII. Vegyes intézkedések

28. §.

Jelen alapítvány felett a kormányhatósági főfelügyeleti jogot a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter gyakorolja.

A főfelügyeleti jog gyakorolhatása végett a kurátorok az évdíjakat odaitélő határozatokat a tanácsadó testület esetleges észrevételeivel együtt a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjeszteni kötelesek.

Ha az évdíj odaitélését tartalmazó valamely határozat törvénybe, vagy törvényes jogszabályba ütközik, avagy az alapítólevél rendelkezéseivel merőben ellenkezik (24. !), azt a főfelügyeleti hatóság megsemmisítheti; a felterjesztéstől számított 30 nap elteltével azonban a határozat végrehajtható.

29. §.

Az alapítvány 1928. év folyamán a kuratórium és az alapítványi tanács által egyértelműen meghatározandó időpontban lép életbe. [...]

31. §.

Ezen alapítólevél rendelkezései közül, a kurátorok és az alapítványi tanács egyértelmű határozatával, a főfelügyeleti hatóság jóváhagyása mellett, az évdíjak és rendkívüli segélyek összegére, a tartalékalap legkisebb mértékére és az alapítványi tanács tagjainak működési díjaira vonatkozó rendelkezések a változott viszonyokhoz képest módosíthatók.

32. §.

Az alapítólevél öt eredeti példányban állítottatott ki, amelyek közül egy eredeti példányt a m. kir. Vallás- és közoktatásügyi miniszterium irattára, egyet a közalapítványi kir. ügyigazgatóság, egyet a tanácsadó testület mindenkori elnöke, kettőt pedig a mindenkori kurátorok őriznek.

Alulírott kurátorok a fenti 5. §-ban felsorolt alapítványi vagyontörvényes átvételét elismerik és annak sértetlen megőrzéséért és a jövedelmek rendeltetésszerű felhasználásáért úgy a maguk, mint utódaik nevében is, ezeket kötelezően, teljes vagyoni felelősséget vállalnak.

Kelt Budapesten, 1928. május 1.

Babits Mihály s.k.

Basch Loránt s.k.

603. ASZLÁNYI KÁROLY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1927–29 között

Igen tisztelt Uram!

Napok után féligájultan az álmatlanságtól és hidegtől kérem Önt, kölcsönözzön nekem egy pár pengőt hogy egy éjszakára tő alá kerüljek. Minden igyekezetemmel rajta leszek, hogy visszafizessem és megháláljam Önnek azt, amit most ugyszólva[n]önkivületi állapotban kérni bátorkodom.

Kérem legyen meggyőződve, hogy csak a legkutyább, nyomorultabb szükség vitt rá, hogy zaklassam önt.

Híve
Aszlányi Károly

604. A DEBRECENI ADY ENDRE TÁRSASÁG – BABITS MIHÁLYNAK

Debrecen, 1928. jan. 16.

A Debreceni Ady Endre-Társaság f. hó 15.-én tartott első választmányi ülésében mély hálával és tisztelettel emlékezett meg Nagyságodról, mint aki Társaságunknak első ünnepségén – a félszázados Ady-émlékünnepen – önzetlenül szerepet vállalni kegyeskedett.

Társaságunk megbízásából ezuton fejezzük ki Nagyságodnak igaz és mély köszönetünket. Benső örömünkre szolgál, hogy Nagyságodban ezentul nemcsak irodalmunk vezérlő alakját tisztelhetjük, hanem Társaságunknak segítő jóbarátját is.

Fogadja Nagyságod mély hálánk ismételt kifejezését és maradunk

Juhász Géza
ügyv. elnök

hódoló tisztelettel
dr. Kardos László
főtítkár

605. BABITS MIHÁLY – TESSITORI NÓRÁNAK

Budapest, 1928. febr.

Kedves Tessitori Nóra

Sietve írom ezt a pár sort, hogy idejében megkapja. Nagyon kérem

1. semmiesetre se hívja meg a minisztert. Ez nem jó ötlet. Bocsásson meg, hogy ezt kerekén kimondom. Maga nem ismeri a magyar viszonyokat. A meghívás úgy tűnnek föl mintha tőlem származna, s ez engem nagyon feszélyezne. Ugysem valószínű hogy a miniszter lejöjjön; és ezt én nem is kívánnám – sőt! Isten őrizzen ilyen hivatalos képviselőtől. Rettenetes még rágondolni is! Egészen idegen tőlem a gondolat, s ismétlem, végtelenül feszélyezne az a látszat hogy ilyen módon lépéseket csinálók, melyek toladó lépéseknek tetszenek. Ismétlem: semmiesetre! és ezért írok expressz.

2. Kérem a *Vita és Vallomás* cikket ne ajándékozza a Kaszinónak. Ha tetszik, a *Nyugat* Babits-számát vagy bármely könyvet – azt a cikket azonban ne, mert nem ajánlatos és nem helyes, ma amikor már egészen más érában élünk, vissza idézni az emberekben azon izgatott évek mentalitását, amikor e cikk íródott.

3. A *Húsvét előttöt* mindenesetre mondja el: erről ne hagyja magát Pistától lebeszélni. De a *Halál Automobilon* című versről szívesen lemondanék magam is, mert ezt a fiatalkori verset kevésbé szeretem. Én különben nem akarok beleszólni a műsorába; csak egy verset ajánlok esetleges figyelmébe, amely a *Sziget és Tengerben* van, s a címe: *Könnyű dalt szeretnék írni a kedveshez*. A felsorolt versek közül jobb szeretném ha nem választaná az olyanokat mint *Szittál-e lassú mérgeket*, a *Sziget nem elég magas*, *Kanizsai Dorottya*; a politikai vonatkozásokból már elég, s ezek csak untatnák a publikumot; – ellenben jó a *Bogárkák jó haláláért*, *Pesti Éj*; *Anyám nevére*, *Gretna Green* vagy tán még inkább *Édes az otthon!* – De mondom, mindezt magára bízom.

4. A *Napkelet* 1927. júliusi száma lelkes és szép kritikát kö-

zölt a *Halálfiairól* (Rédey Tivadartól), mely teljesen elfogulatlan: hasonló kritika volt a *Sziget és a tengerről* annakidején. Talán meg tudom szerezni, s elküldeni; de ez talán a szekszárdi Kaszinó könyvtárában is megvan egyébiránt a *Napkelet* kritikai rovatában, más írókról szóló cikkekben is, minduntalan rá lehet találni nevemre, melyet általában illő tisztelettel és elfogulatlansággal emlegetnek.

Most sietek lezárni, s elküldeni e levelet. Szívélyes üdvözléssel a viszontlátásig.

Babits Mihály

606. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Budapest, 1928. márc. 13.

[...] Engedd meg hogy ezuton köszönjük meg Neked azt a páratlan élvezetet amit az *Uri murival* szereztél [...]

607. DIENES VALÉRIA – BABITS MIHÁLYNAK ÉS BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1928. márc. 21. előtt

Drága Mihály és Ilonka,

én egy éve mulasztásban vagyok veletek szemben és minden baráti hűtlenséget elgondolhattok rólam; és én nem próbálom védeni az eltűnésemet látókörötökből, csak megmondom, hogy minden látszó dolgok dacára is mindig szeretetben gondolok rátok, és mindig kívánnám, hogy elmehessek látni benneteket. Egy éve, hogy Mihály küldte nekem a *Halálfiait*, ezt a borzasztó valóságkönyvet, és ennyi ideig nem tudtam rá semmit mondani. Mindazért, mert mikor nem a kisfiam kenyere után futok, azon igen kevés időben, egy másik valóságban járok, ahol egyedül kell lenni [...]

Szeretettel ölel

Valéria

608. BABITS MIHÁLY JELÖLÉSÉT A KISFALUDY TÁRSASÁGBA VOINOVICH GÉZA A KÖLTŐVEL EGYETÉRTÉSBEN VISSZAVONTA

Nagy érdeklődést keltett irodalmi körökben az a hír, hogy a Kisfaludy Társaság tagjai közé fogja választani Babits Mihályt, a kiváló költőt. A hír azért keltett a szokottnál is nagyobb érdeklődést, mert többen a Kisfaludy Társaság tagjai közül eddig nem tartották szükségesnek Babits Mihály tagságát, és a társaság nemzeti szellemére hivatkoztak, mint olyanra, ami Babits Mihály beválasztásánál veszélyeztetve volna.

Ennek ellenére a Kisfaludy Társaság egyik zárt ülésén, amelyen a megüresedett tagsági helyekre való jelöléseket beszélték meg, meglepetésszerűen Berzeviczy Albert és Voinovich Géza Babits Mihály nevét említették fel, mint a legalkalmasabbat az egyik megüresedett helyre.

Berzeviczy Albert és Voinovich Géza bejelentésének váratlan következménye lett. Kiderült ugyanis, hogy már nem is olyan nagy azoknak a tagoknak a száma, akik Babits Mihálytól, illetőleg Babits Mihály költészetétől féltik a társaság nemzeti szellemét. Berzeviczy Albert és Voinovich Géza indítványát a legtöbben a magukévá tették, sőt Benedek Elek a következő markáns szavakkal állt a költő mellé:

– Mirólunk már rég nem fogja senki sem tudni, kik voltunk, amikor Babits Mihályt az iskolában fogják tanítani.

Ezen a tanácskozó ülésen alakult ki az a kép is, hogy kik azok, akik Babits Mihály jelölése ellen vannak. A kiszivárgott hírek szerint az ellenzéki csoportnak Jakab Ödön, Szász Károly és Szász Béla az aktív mozgatói.

Irodalmi körökben nagy meglepetéssel értesültek Berzeviczy Albert és Voinovich Géza, de különösen Berzeviczy Albert nyílt állásfoglalásáról, mert ebben a fordulatban is annak a régóta erjedő mozgalomnak elindulását látták, amely azt célozza, hogy a két pártra szakadt magyar irodalmat kibékítse és közös útra terelje [...]

Az ügyben a mai napon, mint értesültünk, új és meglepő fordulat történt, amennyiben Voinovich Géza és Berzeviczy Albert, illetve az ő javaslatukkal magukat azonosító kisfaludysták visszavonták javaslatukat, és a megüresedett tagsági helyre mégsem jelölték Babits Mihályt. Voinovich Géza Babits Mihállyal egyetértően vonta vissza a javaslatát [...]

Magyar Hírlap, 1928. márc. 29.

609. ÚJ MYTHOLÓGIA

Nemzeteket láttam, hatalmas szörnyeket, küzdeni, óriás testtel, s ez óriás testben mily fájó az emberi átom!
Taréjuk véresen ing még, levágott farkuk vonaglik
bús tartományokban, és feszülő, páncélos karjuk
vergődő kis nemzet-férgeket
szorít kegyetlen.

Nagy szörny-anyádhoz hiába kiáltasz,
ki nem érti fájdalom-nyelvedet
s kivel élned, élned és halnod kell ma.
Ellene bizsagsz-é a testnek, melyben hús vagy?
mellyel egy vagy? Tudnád-e nem szeretni?
harcának gátja lenni, áruló,
beteg parány, kívágni-való?
(bár végül jaj mindig a beteg parányoké lesz a szó).

Várj és nézz! Már sok szörny harctere volt ez a föld
a mesés halgyíkoktól a veszedelmes istenekig
és a türelmetlen szektákon át, míg ezek eljöttek
s fölfaltak szektákat és isteneket.

Ők is meghalnak egyszer. Légy büszke, kis átom,
legkisebb s legnagyobb! alfa és ómega te,
minden szörnyek bölcsője s temetője.
Te bennük vagy, de ők is tebenned, ki szörnyeid

magadból alkotod s magadért. Széthullanak ők
de te maradsz, hulláikból építve jövőd
harcainak új s új fálánkszait.

Óh tennen halandó hadaid rabja – mert az Ember harcainak
egynapos hadai csupán e nemzetek – óh lelkes átom,
ki messzebb látsz a testnél, melynek átoma vagy!
Túrj és nézz! Élj és halj ha kell! Pusztulj és maradj!
Légy hű és légy szabad! Gondolj a madarakra,
kik hívek a fához, mely fészükét adja,
s mégis kilátnak, kiszállnak a légi magasba!
Két hazában otthonosak: polgárai a fáknak
s együtt örök polgárai mind égnek és szabadságnak.

Pesti Napló, 1928. ápr. 8.

610. BABITS MIHÁLY – A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERNEK

Budapest, 1928. ápr. 16.

Nagyméltóságú Minister Úr!
Kegyelmes Uram!

Nagyméltóságod kegyes volt engem 1928. febr. 14-én kelt
4.010/1928. V. ü. o. számú határozatával a kommunizmus alatti ma-
gatartásom miatt ellenem emelt vádak alól felmenteni és 1928. jan.
1-től kezdődő hatállyal számomra a nyugdíjat újból folyósítani.

Most azzal a kéressel jövök Nagyméltóságodhoz, méltóztas-
sék kegyesen folyósítani a feleségem után illetékes családi pót-
lékot is[...]

Kérésemet a Nagyméltóságú Minister Ur kegyes figyelmébe
ajánlva maradok Nagyméltóságodnak

alázatos szolgája
Babits Mihály
nyugalmazott áll. középiskolai tanár

**611. BETHLEN ISTVÁN MINISZTERELNÖK –
BABITS MIHÁLYNAK**

A M. Kir. Ministerelnök
és Gróf Bethlen Istvánné
tisztelettel meghívja

nagyságos

Babits Mihály író urat
1928 április hó 21 én szombaton, teára
este 10 órakor

Válasz kéretik.

612. BABITS MIHÁLY – TESSITORI NÓRÁNAK

Budapest, 1928. ápr. 21.

Kedves Tessitori Nóra,

nemcsak hogy nem haragszom a húsvéti est elmaradásáért, hanem nekem ez valósággal jókor jött. Ugyanis az történt, hogy mikor én éppen két napja időztem a Svábhegyi Szanatóriumban, hogy egy kissé helyrehozzam idegzetemet, a feleségem hirtelen megbetegedett vakbélgyulladásban. Abba kellett hagynom a kúrát; kórházba szállítottuk, ahol már meg is operálták. Képzelve milyen izgalom volt ez! Szerencsére az operáció simán folyt le, s reméljük, hogy a gyógyulás is simán fog lefolyni; mégis ezekben a zaklatott dolgokban megviselve, bizonyosan nehezemre esett volna Szekszárdra menni, és ott előadást tartani; hova szégyen Ilonka nem is jöhetett volna még velem [...]

Legközelebb többet; addig üdvözetet és kézcsókot küld, s még egyszer mielőbbi javulást kíván

Babits Mihály

613. BABITS MIHÁLY – BETHLEN ISTVÁNNAK

Nápoly, 1928. máj. 3.

Kegyelmes Uram!

Pár hét óta olaszországi uton lévén, ide küldtettem magam után postámat, s e postával egyidejűleg juttatták hozzám a meghívót Kegyelmes Uram április 21-iki teájára, melyen legnagyobb sajnálatomra nem jelenhettem meg, melyről mostanig nem is tudtam.

Engedje meg, Kegyelmes Uram, hogy, ha önhibámon kívül elkésve is, mély tiszteletet mondjak a szíves meghívásért, és fölhasználjam egyuttal az alkalmat, hogy kifejezzem azt a nagy és nagyon őszinte tiszteletet, melyet Kegyelmes Uram iránt mindig éreztem és érzek.

Hálás köszönetemet ismételve maradok

a Kegyelmes Urnak
kész híve és alázatos szolgája
Babits Mihály

614. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Taormina, 1928. máj.

Kedves Barátom,

Agosto Bayer, honfitársunk, festő, itt él Taorminában, és tudja azt hogy a *Nyugat* összeköttetésben van Gorkij Maximmal, arra kért engem, adjak neki néhány sor ajánló írást a nagy íróhoz, akit nagyon szeretne fölkeresni és lerajzolni. Én ezt nem tehetem meg a magam nevében, mert én viszont semmiféle nexusban sem állok Gorkijjal. Kérlek, ha a *Nyugat* körül valaki megteheti, küldjétek el címére (Taormina, Largo Polisseno, 6), Bayer <...> Ágost most olasz lapokba rajzol.

Egyébként szép utunk volt, (bár az idő nem nagyon kedvezett) – és most már fordulunk is visszafelé.

Nemsokára találkozunk. Remélem, jól vagytok. Add át kézsókomat és üdvözetemet; téged is sokszor és melegen üdvözöl igaz hived

Babits Mihály

(U.i. Bayer május végéig marad itt)

Gizit sokszor csókolom, Oszkárt üdvözlöm

Ilonka

615. NÉGYSZEMKÖZT BABITS MIHÁLYAL

Budapest (Az Ellenzék munkatársától)

[...] Tervei felől érdeklődöm.

– Sok van – mondja –, de valamennyi még csupa terv. A *Halálfiat* természetesen folytatni fogom; ez persze hosszú évek munkáját jelenti. E folytatólagos kötet eseményei Fogarassal indulnak, ez lesz az erdélyi rész színtere, és a regény az erdélyi miliő határozott, konkrét körvonalazásával kezdődik. Hiszen jól ismerem Erdélyt, beutaztam teljesen, aminthogy beutaztam s nagyon jól ismerem egész Magyarországot; igaz, a háború óta nem jártam lenn, bár télen Bánffy Miklós az *Erdélyi Helikon* vendégéül hívott Móricz Zsigmonddal együtt; – készülünk, le is mentünk volna, de aztán bizonyos körülmények miatt el kellett halasztanunk az utazást... A *Halálfiat* folytatásával kisebb novellákat szeretnék írni, melyek e regényem körül csoportosulnának. Úgy gondoltam, hogy az események azon szereplőit, kik a *Halálfiat*ban nem jutnak szóhoz, vagy csak pár vonással említettnek, egy-egy ilyen novella hőségé teszem. Szándékom továbbá egy kisebb regényt is írni. Fantasztikus, helyesebben: formailag különös regény ez, jövőben játszódo his-

tóriával, mely a mai állapotok konzekvenciáit ad absurdum véve mutatja be.

Egyébként a közeljövőben egész sor könyvem jelenik meg, valamennyi az Athenaeum kiadásában. Megjelennek összes verseim s ezzel együtt a legújabbaknak gyűjteménye külön foglalatban is. Kiadom továbbá Poe Edgar novelláinak fordítását; az első kötet anyaga már megjelenésre készen is áll. Végül egy tanulmánykötetet készítek sajtó alá a *Nyugatban* évek óta megjelent dolgaimból

Az előbbi vonatkozások után érthető érdeklődéssel kértem nyilatkozatát az erdélyi magyar irodalomról.

– Mindenekelőtt le kell szögezmem – feleli –, magyar irodalom csak egy van, s az erdélyi irodalmat csak mint ezen egyedül létező magyar irodalom külön részét tiszteltem. Viszont csodálatosnak tartom az erdélyi magyarság életképességét s megbecsülhetetlennek azt az óriási kulturális munkát, melyet ily rövid idő alatt teremteni képesek voltak. [...]

Most már gyors egymásutánban kérek választ följegyzett kérdéseimre.

– Magyar színház, magyar darabok?

– Színházba nem járok. Nem szeretem színpadjaink technikailag ügyesen összeszerkesztett, de tartalmatlan, üres és abszolúte nem irodalmi darabjait. Móricz Zsigmond *Úri muriját* azonban megnéztem, ott voltam a főpróbáján, s mondhatom, nagyon-nagyon tetszett!

– A mai fiatal generáció törekvései nem vezetnek-e újabb irodalmi kettészakadásra?

– Nem hinném – felelte határozottan. – Én őszinte érdeklődéssel és figyelemmel kísérem a fiatalok törekvéseit, s megállapíthatom, hogy azok, akikkel személyesen érintkezem, valamennyien komoly, higgadt s mérsékelt gondolkodásúak, s a legteljesebb megértéssel ítélik meg a dolgokat. Hiszem, hogy a mai fiatalság zárt egységet alkot, egyébként pedig megjegyzem, hogy a kettészakadást mindig a tehetségtelenek csinálják. [...]

– Beszéljen – kértem – lelke legszeretettebb gyermekéről: a versről.

– Albert Thibaudet a *Les Nouvelles Littéraires* egyik utóbbi számában arról beszél, hogy a versköltészet az irodalomban elvesztette principátusát. A romantikusoknál s a parnasszistáknál a vers vezetett. A költők képezték az avantgárdot. Ma alig van verskötet, amelyről beszélnének. Ma a fiatalok regényt és novellát írnak, nem pedig verset. Így van ez külföldön, így van nálunk is. Kétségtelen: a vers válságát éli; a költők hiába kísérleteznek, megoldást nem találnak. Én nem tartom kizártnak, sőt nagyon is lehetségesnek tartom azt, hogy – nem a szabad vers, a szabad vers semmi esetre, de – a magyar vers lesz a kibontakozás... Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, különös betegsége jelenünknek, hogy ma abszolút műveletlen elemek akarnak és tudnak irodalmat csinálni! Ennek részben maga az irodalom is oka; addig hangoztatták, hogy az irodalomnak ösztönszerűnek kell lenni, hogy ma már teljes mértékben megvalósult, s szinte uralkodóvá vált ez az annyira óhajtott követelmény. Pedig hát nehéz elképzelni igazi nagy irodalmi szellemet, mely kulturátlan maradjon, s teljesen semlegesen viselkedjék múltja és hagyománya iránt! [...]

Bisztray Gyula

Ellenzék (Kolozsvár), 1928. máj. 7.

616. A MAGYAR GOETHE-TÁRSASÁG – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1928. máj. 21.

Van szerencsénk Nagyságodnak tudomására hozni, hogy folyó hó 19-én megtartott évi közgyűlésünk Nagyságodat a Társaság tiszteletbeli tagjául egyhangú lelkesedéssel megválasztotta.

E választással Egyesületünk önmagát tisztelte meg. Engedje remélnünk, hogy a magyar Goethe-kultusz terjesztését, s a ma-

gyar-német szellemi érintkezések mélyítését célzó Társaságunk Nagyságod meleg érdeklődésére számíthat.

Kiváló tisztelettel:

v.b.b.t. elnök

Vikár Béla
társelnök

Dr. Wildner Ödön
főtitkár

617. SZERB ÍRÓ VAGYOK-E?

[...] Én minden nemzetet tisztetek, s mindenképp kitüntető érzés számomra, ha egy szomszéd nemzet kultúrája bármily mértékben vagy értelemben magáénak szeretne vallani. De ki kell térnem a kitüntetés elől, egyszerűen azért, mert téves premisszákon alapul. Én nem vagyok szerb, sem egyáltalán szláv, s nem is tudok róla, hogy valaha is valamelyik ősöm az lett volna. Ha úgy volna, nem tagadnám, sőt talán büszke is lennék rá. Elvégre méltó büszkeség volna egy írónak abból a fajból származtatni magát, amely Tolsztojt hozta a világra, amely a nagyszerű orosz irodalmat teremtette. Magyarországomon sem esne ezzel csorba. Szláv vér Petőfi ereiben is folyt – s magyar lelket táplált!

S elvégre, senki sem tudhatja, milyen vér folyik ereiben. Nemzetek vannak, de ki látott tiszta fajt? [...]

Mindenki arra büszke, aki *ő* – ahonnan *ő* jött, amit *ő* hozott: mi mást tud adni az Emberiségnek? Minden faj tele ajándékokkal – minden nemzet és minden osztály tele –, de mindenki csak a magáét adhatja. Mindenki gazdag lehet a magáéval, de csak a magáéval. Milyen értelmetlen kérdés: ki szeretnél lenni, ha nem te volnál? Mit érne bármi kincs teneked akkor? *Nem* te volnál gazdag! Egyetlen kincsed magad vagy, akit örököltél: nemzedből kinőtt egyéniséged értékei. Ezekből adhatsz valami újat a világnak: idegenből csupán kapnod lehet.

Ezért tiltakozik valami ösztönösen az íróban nemzetiségének meghamisítása ellen: missziójának meghamisítása az. Az író missziója a nemzete öröklött lelkének mélyeiből hozott vagy abból benne kitermelődött színekkel, kincsekkel gazdagítani az emberiséget. Ez nem valami nacionális elzárkózás, hanem ellenkezőleg: aktív részvétel az emberség lelki életének sokhúrúvá szerelésében. Nem is megvetése az idegennek, hanem inkább az igazi tisztelet és megbecsülés álláspontja minden becsületes nemzeti kultúrával szemben, akár már kifejlett, magas értékek termelője az, akár, mint gondolom a szerb is, inkább ifjú erők, mint kész értékek letéteményese. Tisztelet és becsülés mindaddig, míg valóban autochton nemzeti kultúra, s nem akar lenni hódító és ragadozó nacionalizmus. Mert az – erőszakos vagy álnok – hódítás éppoly kevésbé tiszteletreméltó a kultúrában, mint a – politikában.

Az Est, 1928. június 10.

618. SCHÖPFLIN ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1928. jun. 24.

Kedves Barátom,

Osváttal és Gellérttel való megbeszélés alapján írom neked ezt a levelet, melyet, kérlek, tekints úgy, mint mindhárunk bizalmas kérését.

Az a szerencsétlen Tersánszky J.Jenő most rettenetes helyzetben van. Sehonnán, sehogy se tud pénzt előteremtteni, kiadók elzárkóznak előle, lapoknál régebből annyi kézírata hever, hogy újat már nem tud elhelyezni. A szó szoros értelmében éheznek, a nyomor már megtámadta egészségét, idegrendszere összeomlással fenyeget s attól kell tartani, hogy megismétli, most már alaposabban, pár év előtti öngyilkos kísérletét.

Sokat tanakodtunk, hogyan lehetne rajta segíteni, de nem tudunk semmi okosat kitalálni. Ostvátnak támadt az a kétségbeesettnek látszó ötlete, hogy nem jöhetne- e valamiképpen segítségére a

Baumgarten alap. Mi nem tudjuk, hogy áll jelenleg ez az ügy, lehet e most már egyáltalán a gyors-segélyekre fentartott 8-ad részből valami pénzt adni s ezért fordultunk Hozzád. Szándékunk egyidejűleg Basch dr. Úrral is beszélni e dologban, természetesen a te beleegyezésed fentartásával. Ha te jónak és lehetségesnek látod a dolgot, akkor arra kérünk, írd meg Baschnak közvetlenül a kívánságodat. Egy kiválóan tehetséges ember megmentéséről van szó, talán az életének megmentéséről nekem az a véleményem, hogy a Baumgarten-alapítványnak, ha egyáltalán van rá lehetőség, indokolt alkalom ez a közbelépésre.

Kérlek, értesíts nézetedről, illetőleg elhatározásodról, sürgősen mert a dolog sürgős.

Remélem, a jövő héten módot tudunk találni rá, hogy feleségemmel együtt kimehessünk hozzátok. Ha esetleg közben bejönne, remélem, hírt adsz magadról.

A Franklintól, ha jól tudom a napokban esedékes lesz az irodalmi tanácsi tiszteletdíj 40 pengője, majd intézkedem, hogy Esztergomba küldjék.

A viszontlátásig ölel, Ilonka kezeit csókolja szeretettel

Schöpflin Aladár

619. PINTÉR JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1928. jún. 28.

/28. szám.

Nagyságos
Babits Mihály urnak,
Budapest.

Tudomásulvétel végett közlöm a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak hozzám intézett alábbi rendeletét:

„30113/1928. IX. szám. Vonatkozással Babits Mihály nyug. budapesti VI. ker. áll. főgimnáziumi r. tanár (:lakik Budapesten,

VIII. ker. Reviczky u. 7. sz. alatt:) 1928. április havában kelt közvetlenül hozzám intézett kérelmére, felhívom a kir. Főigazgatóságot, közölje nevezettel, miszerint azon kérése, hogy részére az 1920. évi április hó 1-től – 1927. évi december hó végéig nem élvezett nyugdíja is utólag kiutaltassék – nem teljesíthető. Ugyanis az 1925. évi 7000 M.E. számú rendelet 41. pontjának 5. bekezdése értelmében a visszatartott illetmények (:jelen esetben nyugilletmények:) csak abban az esetben szolgáltatathatók utólag ki, ha a fegyelmi határozat (:ítélet:) külön kimondja, hogy ezeket a visszatartott illetményeket ki kell szolgáltatni. Budapest, 1928. évi június hó 15-én. A miniszter helyett: Dr. Nagy Árpád s.k. h. államtitkár.”

Pintér Jenő
tanker.kir.főigazgató

620. A BAUMGARTEN-CURÉE

Orbánhegy, 1928. július 22.

[...]Már az első hír fölrepülésekor hallottam erről az ostoba és beteg végrendeletéről. De annyira távol áll tőlem az ilyen dolog, úgy elundorodtam már beteg szellemi életünk körjeleitől, hogy nem vettem ügyet rá. Néha láttam fájdalmas reménységeket felnyílni, beteg éhségeket vacogni vagy acsarogni veszett irigységeket. Szánakoztam, undorodtam: de nem kerestem a dolog mélyebb értelmét [...]

A végrendekezés lényege az összes lapok eddigi közlései szerint a következő: Baumgarten egy rendkívül nagy összeget hagyott, hogy annak kamatjaiból szépirodalmi és tudományos írók jelentékeny támogatást kapjanak. De a pénzsegélyek odaítélésénél nem az író tehetsége az irányadó, vagy legalább is nem az a fő-irányadó szempont. Hanem:

1. *Az írónak mentesnek kell lennie minden faji, felekezeti vagy világnézeti elfogultságtól.*
2. *Olyan írók jöjjenek először is számításba: akiknek azért*

van szükségük segélyre, mert pályájukon és műveikben nem ismertek megalkuvást.

Íme: két csokor szép szó, nagyon szép szó. Milyen dús alkalom ez a két szó-bokréta, hogy a szombati balatoni vonat összes vigéce kultúrába nyílják és liberális szirmokat hullasson az úribb, a másodosztályú lelkéről. Sokkal szomorúbb lesz azonban azok meglepetése, akik a szavakban a tartalmat s e tartalom következményeit fogják keresni. [...]

[...] tegyük fel: hogy a művészen tényleg van elfogultság bizonyos faj vagy fajok ellen? Jelenti-e ez művészi alkotása alóbbrendűségét, művészi termése megromlását? Wagner antiszemita volt. Ki nagyobb zeneszerző: az antiszemita Wagner, vagy Zerkovitz, aki minden elképzelhető joron filozemita? Petőfi utálta a németeket. Ki jelent örökebb termést az irodalom számára: az antigermán Petőfi vagy a hétsávos, szeressük-egymást-os, Schlamadineres Herczeg Ferenc; Úgy-e nem is szabad ilyen disznóságot kérdezni?

És vajjon másként vagyunk-e a világnézeti és párt-elfogultságokkal? Mi a Dante Inferója? Egy halhatatlan pofon, melyet Dante megbántott világnézeti és politikai elfogultságában elcsattantott ellenfelei arcán, egy halhatatlan csók, melyet elvtársai és barátai homlokára csókolt. A művészi alkotások éppúgy a nagy akarati áramok és világtörténeti étvágyak mozdulásai, mint a háború és béke, a parlament és a diktatúra. Csak az eunukok, a kerítők és a szajhák mentesek „minden világnézeti és politikai elfogultságtól”. Van-e olyan kétlábú művésze az atyaistennek, akinek műve nem a saját, hanem az ángya vagy a hitelzője világnézetét szuggerálná? És van-e olyan művészi vagy bármilyen emberi világnézet, mely nem jelent harcot minden más olyan világnézet ellen, mely őt tagadja? És a Dante, a Rabelais, a Voltaire, az Hugo és száz más művész alkotásának a gígaszi feltörést nem éppen a világnézeti és történelmi „elfogultságok” adják? Egész bizonyos: az egész emberi örökkévalóságba felmagasló művészek csak azok lehetnek, akiknek „világnézeti elfogultságaik” vannak.

De különben is: mi a jóistencsudáját jelent az a másik feltételben hangzatos „megalkuvás nélküli kitartás”, hogyha nem egy ilyen elhivatással adott tartalom, egy ilyen organikus elfogultság mellett való kitartást? Mert, ha eltekintünk bizonyos l’art pour l’art-os esztéta elvektől, melyek csak a szellemi eunukok szekszuális bridgezései, mi a verébpötty mellett tarthat ki *megalkuvás nélkül* egy író, ha csak nem a benne ősileg adott ragaszkodás – elfogultság mellett egy olyan tartalom iránt, melyet végeredményben és legáltalánosabban: világnézetnek nevezhetünk?

Íme tehát: a végrendeletnek a sajtóban közölt liberál-humanisztiko-esztétiko feltételei üres képtelenségek, széllelbélelt gyermekes galagyolások. Azt pedig, hogy a díjak odaítélésénél nem a tehetség arányát teszi a legfőbb és döntő szempontnak: nem hiszem el semmiféle sajtónak. Most, mikor minden bolond, beteg és tehetségtelen naplopó irodalomnak gurul, épeszű ember ilyen roppant arányú felbujtással nem csábíthatja őket az irodalmi bűnözésre. Ez olyan bűn volna a kultúra ellen, melyet egy halottnak sem lehetne megbocsájtani.

De azért a cas-Baumgarten teljesen érthető s az emberi esendőségen túl hatalmas dokumentuma az én tragikus küzdelmem igazságainak. Ez a szegényvérű élet-fázós esztéta a halála után akarta megélni élethebb és emberibb életét. Nagy vagyonát ezért közcélra szánta. Műveltsége valami egyetemes célt keresett, a hála érzése vagyona forrása iránt Magyarországot jelölte ki. Hagyakozott tehát a magyar irodalom és tudomány számára. De a végrendelet írása alatt ebben a harcon és életen kívül élő esztétában is feláradt *az időtlen ősi elfogultság*, a temetők és elmúlt fájdalmak nagy szuggesztíója: a végtelen szeretet fajtája iránt. Ez a végrendelet, mely faji elfogulatlanságot követel a szegény íróktól: egy betegségig sajgó, tébolyodásig gyermekes, kétségbeesett, izzó faji elfogultságnak a gyümölcse.

Tudom, sokan azt fogják mondani, hogy kegyetlen voltam e sorokban. Nincs igazuk. Én nem a halott Baumgartennel bajlódtam. Én azt bíráltam benne: amivel ő irányító eleme akar lenni az életnek, amiben tovább akar élni, amiben tovább él. Ha ő

vagyonát: zsidó írók, vagy általánosabban, filozsemita írók számára hagyja: néma tisztelettel megyek el halálon túlrontó fajszeretete mellett. De ő az egyetemes magyar szellemi élet tényezőjévé akart örökölni s fajszeretete beteg bűjösdiójában olyan szerencsétlen formában nyilatkozott meg, hogy az a mi különben is ezer veszéllyel és betegséggel terhelt szellemi életünkben valóságos felbujtás lehet a szellemi szajhaságra, a gyáva lelki meghunyászkodásra, a magyar faj néma kiszolgáltatására minden rabló étvágyinak. A halott akarata csak addig szent, amíg és amennyiben része lehet az élők életakarátának. Emeljünk sírkövet, szépet Baumgartennek, őrizzük meg neve emlékét. De végrendelete beteg feltételeit még az emlékezetünkéből is töröljük ki. A díjak elosztásánál sohase figyeljünk egyébire: mint a magyar szellemi fejlődés mély imperatívuszaira, a magyar lélek orgánikus szükségeire. Ez a végrendelet tetszhetik az Isteneknek, az ördög tudja a gusztusokat. De a végrehajtása olyan legyen: hogy Catónak tetszedjék.

Szabó Dezső

Előörs, 1928. júl. 29.

621. BÁNFFY MIKLÓS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1929. aug. 12.

Kedves Barátom!

Kuncz Aladár közölte velem, hogy talán hajlandó volnál az *Erdélyi Helikon* című folyóiratunk számára egy cikket írni.

Rendkívül örülnénk ennek. És valóban igen jó gondolat az a mit Kuncz fölvetett vagyis a „magyar irodalom jövője” mint téma. De ha bármimást jobb szeretsz, mi ugyanúgy megörvendünk neki.

Igen nagyon leköteleznél, ha a hó 15-ére el tudnád juttatni a

kéziratot az *Erd. Helikon* címére (Cluj. Str. Bratianu 22.) mely esetben már a szeptemberi számunk büszkélkedhetne vele.

Melegen üdvözöl

igaz tisztelőd és híved
Bánffy Miklós

622. BABITS MIHÁLY – ZOLNAI BÉLÁNAK

1928. aug. 25. után

Igen tisztelt kedves Barátom,

köszönöm kedves levelezőlapodat, s levélben felelek, mert meg akarom írni hogy Juhász Gyulát én a B.-díjak egyikére már régen jelöltem magamban, s előttem ő kezdettől fogva a legkomolyabb jelöltek egyike volt. De a díjak csak januárban folyósíthatók; ez évben csupán csekély összeg áll rendelkezésre rendkívüli segélyek céljaira, s úgy érzem, nem volna méltó olyan emberhez mint Juhász Gyula, s nem is sokat használna, ha „segély” címén adnánk neki valamely nem-jelentékeny összeget. Megtettük ezt Tóth Árpáddal, akinél súlyos betegség és sürgős szükség indokolta; – de különben nem igen szeretném az elsőrangú gárda embereivel megtenni. Aztán Tóthnak még legalább hozzá méltó és a szükségnek megfelelő összeget tudtunk adni; de épen ez a nagyobb tétel már úgy kimerítette a csekély budget-t, hogy az év végéig már csak jelentéktelenebb segélyezésről lehet szó.

Őszintén megírtam ezeket Neked, de kérek hogy ne szólj róla senkinek, Juhásznak is legfelebb egész bizalmasan.

Már nem hiszel nekem ha kéziratot ígérek a *Széphalom* számára: de egyszer csak megleplek vele.

Addig is szívből köszönt
régi híved és tisztelőd
Babits Mihály

623. BALOGH JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1928. aug. 28.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr,

igen köszönöm a kis Dante ügyében írt szíves sorait, melyekre, külföldön kapván meg őket, csak most válaszolhatok.

Természetesen kész örömmel lépünk az Athenaeummal érintkezésbe. Az ajánlott módszert azonban tapasztalataink alapján nem tartom egészen megfelelőnek. Több szerzőnk van, akinek kiadójától engedelmet kell kérni és a tapasztalat azt mutatta, hogy a leghelyesebb a következő eljárás: Szerkesztő Úr szíveskednék bejelenteni az Athenaeumnak, hogy egy circa 80 kis oktáv oldalnyi terjedelmű Dante-ismertetést kíván írni és megkérdezi, vajjon az Athenaeum arra reflektál-e, *amennyiben* e füzet hamarosan elkészülne. Az Athenaeum remélhetően azt válaszolja, hogy a kézirat e percben nem érdekli (. hasonló jellegű vállalkozása az Athenaeumnak nincsen és ilyen témákkal – megítélés szerint – nem szívesen foglalkozik:). Erre Szerkesztő Úr teljesen szabadkezet nyer kéziratának értékesítésében.

Ezt a módszert már csak azért is vagyunk bátrak szíves figyelmébe ajánlani, mert, ha mi fordulunk az Athenaeumhoz, okvetlenül anyagi utakra terelődik a tárgyalás. Már pedig ilyen kis füzet, – fájdalom – Magyarországon csak szerény honoráriumot bír el. (: természetesen Szerkesztő Úr esetében szívesen teremténénk valamelyes kivételt) és ha az Athenaeumnak kellene a honorárium egy részét fizetni, nagyon kétlem, érdemes volna-e Szerkesztő Úrnak kis füzetünk megírásával bajlódni.

Nagy hála kötelezne, ha kegyes volna engem a fejleményekről értesíteni, hogy az Athenaeumtól szabadkezet nyervén, a magunk megállapodását létrehozassuk.

Igen tisztelt Szerkesztő Úrnak vagyok a Budapestről mostanság távol levő Szekfű Gyula szíves üdvözetét is tolmácsolva

készséges híve
Dr. Balogh József

624. A VERS JÖVENDŐJE

R. C. Trevelyan: *Thamyris, or is there a Future for Poetry?*
(London, 1927)

Régen olvastam valamit akkora érdeklődéssel, mint mostanában ezt a pár íves angol könyvecskét. Abból az izgatóan korszerű esszesorozatból való, amelyben többek közt a Bertrand Russel híres *Icarusa* megjelent, a „Tudomány jövőjéről” és a filozóf Schiller *Tantalusa*, az „Ember jövőjéről”. A legjobb mai szemek kutatják itt a Jövendő fátyolos arcát, az emberi kultúra teljes területén végig, egész a Divat jövőjéig, sőt magának a Jövendőmondásnak jövőjéig.

1. A költészet jövője nem kevésbé fátyolos, mint akármi másé. A Vers, a Poézis igazi teste és vehikuluma, napjainkban fölbomlási tüneteket mutat.

Azoknak, akik a magyar irodalom teljes és turáni autonómiájáról ábrándoznak, meggondolnivalót adhatna maga az a tény, hogy a magyar vers problémái és betegségei ennyire párhuzamosak az angoléival.

Az európai irodalom egy és oszthatatlan: etappjai úgy, mint válságai, mindenütt ugyanazok. Csak épp hogy a Vers válsága s problémái az angol lélekben mélyebb visszhangot költenek, mint máshol: lévén az angol léleknek a Vers nagyobb, mélyebb és máig is elevenebb élménye, mint bármely más nemzet lelkének Európában.

2. Az a folyamat, amelyben a Versírás megszűnt nagy, eleven, szociális művészet lenni, s mindjobban elvesztette régi fontosságát az emberiség lelki életében, azonos avval a folyamattal, amelyben a Vers mindjobban különvált a Zenétől: azaz a valódi Énekből, az énekelt versből lassanként skandált vers, recitált vers s végre már csak könyvből olvasott vers lett, a hangos versből néma. Ennek a fejlődésnek pedig utolsó állomása a modern *szabad vers*, mely a Zenével már az utolsó kapcsolatot is felmondja. Így észleljük itt azt a különös tünetet, hogy a Költészet, mennél jobban leszáll szárnyaló magasságaiból, mennél inkább

akar az Élet, a Nép, a Próza nyelvén szólni, annál távolabb jut attól, amit szociális és eleven művészetnek nevezhetünk; annál inkább egy kis céhnek hatástalan játéka lesz.

3. Fölszabadulni a *metrum* kényszere alól, nem jelent okvetlen gazdagodást. Ellenkezőleg: gazdagságot ad maga a kényszer, éppen azáltal, hogy a szabadság hangsúlyozását megengedi. A kényszerek közt minden kis szabadság kihangsúlyozódik. Ahol kényszer van, ott lázadni lehet; s éppen a vers apró lázadásai, az úgynevezett *hibák* azok, amik a verset kifejezővé és széppé teszik. Hiszen a jó vers nem a hibátlan, hanem az, ahol a hibák is a költő céljait szolgálják. A *metrum* ott jut igazi szerephez, ahol nem tartják be: mert kényszerít bizonyos szótagokat nyújtva, másokat szaporán, ismét másokat különös hangsúllyal vagy különös könnyedséggel ejteni, s ekként a halott betűnek is még mindig az élőszó melegét és elevenségét tudja kölcsönözni: míg a szabad vers végképp betű és irodalom.

4. Tiszta babona hát, hogy a forma kötetlen vagy tradícióatlan volta közelebb a meleg élőhanghoz. Az angol író nagy éleslátással leplezi le az ilyen modern babonáit az irodalomnak, amik között első helyen áll az *eredetiség babonája*. Régi nagy költők ezt a babonát nem ismerték. Nem oly ritka eset, amire az angol könyvecske több példát hoz: hogy a legszebb verseket elődjeik metrikai invencióinak modelljeire formálták. A költők szinte egymás vállaira álltak, egymás ihletét folytatták és kiegészítettek mint különös kertészek, hogy egyre gazdagabb s újszínűbb virágok szülessenek. Míg a mai költő először is *tabula rasát* iparkodik csinálni s mindent mindig elülről kezdeni. Amiből végre is csak simplex, szegényes s egymáshoz többé-kevésbé mégis hasonló dolgok jöhetnek ki: sohase gazdag, de nem is „kollektív” művészet.

5. Másik közkeletű babonája mai költészetünknek a retorikától való irtózás. Aki azt hiszi, hogy a meleg és eleven szó a mindennapi beszéddel jelent egyet, aki elvileg lemond a dikció emelkedettségéről, az a költészet szárnyait nyírja meg. Mit ér a madár, ha a földön marad? Arra a csiga is jó. Bizonyos, hogy a

retorika iránti ellenszenv a hamis és elcsévelt retorika elleni jogos reakcióból született meg: s ez igazat látszik adni az eredetiség babonájának De hát más a sas, és más a papírsárkány. Sasnak nem hányjuk szemére, ha úgy röpül, mint más sasok. De a rossz vers igazi papírmadár; akár köti földhöz a Próza zsinagye, akár nem. Minden szél játéka az, s mennél magasabbra száll, annál jobban zörög.

Könyvbarátok Lapja, 1928. júl.–szept.

625. BABITS MIHÁLY – A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK

Esztergom, 1928. szept.

Igen tisztelt Elnökség!

Budapestről való távollétem miatt csak most van alkalmam megköszönni azt a megtisztelő bizalmat, amellyel a Magyar Írók Egyesülete igazgató tanácsának tagjai közé választott.

Kérem az Elnökséget, legyen meggyőződve, hogy ezt a bizalmat értékelni tudom, és minden dologban készségesen állok rendelkezésére az Egyesületnek, mely a magyar írók érdekeit van hivatva képviselni.

Még egyszer köszönve a kitüntető választást maradok a nagyon tisztelt Egyesületnek és Elnökségnek

kész híve
Babits Mihály

626. HEGEDÜS LÓRÁNT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1928. szept. 7.

Kedves Barátom!

Ne vedd rossz néven, hogy zavarlak, bár azóta, hogy a háború után együtt jöttünk haza Pozsonyból, nem láttalak, s Te

legfeljebb annyit tudhatsz rólam, hogy tavaly a Kisfaludy-Társaságban megbuktam a Te jelöléssel.

Engemet a gond gyötör, hogy Jókai leánya, özv. Feszty Árpádné és zseniális leánya Feszty Masa, a legnagyobb nyomorban élnek Firenzében, dacára annak, hogy családirag mindent elkövetek, hogy a helyzetet segítsem. Úgy gondolom tehát, hogy Baumgarten-alapítványnak egy igen szép megindulása volna, ha valamilyen formában Jókai leányát segélyezné. E célból a másolatban idemellékeltem levelet írtam dr. Basch Loránt ügyvédnek és Schöpflin Aladár barátomnak. Most pedig Hozzád fordulok, mint aki fő mozgatója vagy az ügynek és a Te kezébe helyezem a kérdést.

Amennyiben a Baumgarten-alapítvány a levelemben említett irodalmi megbízást nem adhatná meg, úgy azt hiszem, irodalmi segélyben részesíthetné özv. Feszty Árpádnét és leányát, annál is inkább, mert igen csekély igényeik vannak: két tojásból élnek naponként.

Nagyon örülnék, ha megtisztelnél akár délelőtt 10-12 között a TÉBE-ben (V. Akadémia-u. 1. III. em.), akár lakásomon, 1. Orom-utca 4, bármely délután.

Sokszor köszönt régi barátod
Hegedüs Lóránt

627. BABITS MIHÁLY ÉS BASCH LÓRÁNT – AMBRUS ZOLTÁNNAK

Budapest, 1928. szept. 12.

Méltóságos Ur!

Méltóságod szives volt a Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapítvány tanácsadó testületének tagságát elfogadni. Ezért hálás köszönetünket ezuttal is kifejezve, van szerencsénk az alapító oklevelet megküldeni és közölni, hogy az alapítványi tanács határozata értelmében az alapítvány f. é. november 1-én lép életbe.

Amidőn kérjük, hogy bennünket munkásságunkban támogatni és az alapítvány ügyét kegyes pártfogásba venni méltóztassék, vagyunk kiváló tisztelettel

Babits Mihály
Dr. Basch Lóránt

628. TAMÁSI ÁRON – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvárt, 1928. szept. 14.

Nagyrabecsült Uram,
Kedves Bátyám,

engedje meg, hogy ezen az örvendetes napon, amikor először írok Önnek, s legközvetlenebb hangot használjam. Hálával és szeretettel vagyok eltelve kedves Bátyám iránt, a meglátott és felkarolt író hálájával és az egy célért küzdő magyar szeretetével.

Különös és Isten hírével való egy embernek a sorsa s még inkább egy íróembernek a sorsa. Az utóbbi napokban úgy látszott, hogy nagy próbát kell kiállanom, mert Szabó Dezső kiáltására minden bokorból ellenségek ugrottak elő, olyanok, akiknek én nem voltam soha ellensége. Kevés barátaimmal állottam a harcot, s még ha egyedül maradtam volna, ugyis állottam volna, mert én ebben az irodalmi harcban csak győzhetek.

Valószínűleg nem kerülte el kedves Bátyám figyelmét, hogy Szabó Dezső most megjelent *Szűzmáriás királyfi* című regényéről a bpesti *Előörs*ben egy förmedvényt írt, amelyet leküldött az ittvaló *Keleti Ujságnak* s ez leköszölte dacára annak, hogy megelőzőleg egy kolumnás cikkben magasztalta könyvemet. A dolog háta megett Pintér és Horváth erdélyi karikatura barátai állanak s ezekkel fogott össze Szabó Dezső ellenem, aki egyazon gyökérből jöttem, ahonnan ő.

Természetesen a különböző lapokban harc indult meg a könyvem körül, az erdélyi irodalom s főleg ennek székely iránya körül, amelyről végig a hivatalos irodalmi helyeken itt azt

mondják, hogy megbontja a magyar irodalom egységét. Több helyről és „magas” helyekről megkerestek engemet, hogy ne írjak faluról mindig és ne írjak székelyekről mindig, mert károsnak tartják.

S most ennek a felfogásnak kirobbanásakor jött a Baumgarten alapítvány 400.- pengős csekkje. Elképzelheti, hogy mit jelent ez és éppen ebben az időben. Új lendületet és a lendület folyamán újabb színeket a magyar irodalomnak.

Könyvem, amelyet kedves Bátyám valószínűleg megkapott már, szeptember végén az Athenaeumnál is meg fog jelenni. Ha megérdemli, nagyon kérem, irassanak a *Nyugatban* róla. Nekem az jelentene legtöbbet, ha kedves Bátyám írna, vagy Móricz Zsigmond.

Mellékelve néhány lap cikkét küldöm azzal a megjegyzéssel, hogy az átutalás megérkezésének hírére készültek s nekem a díj elnyerésének beállításában annál kevesebb szerepem lehet, mert értesítés, vagy a csekket kísérő levélben való megjelölés hiányában magam sem tudok semmi bizonyosat.

Ha most ősszel, vagy a tél folyamán felmehetek Bpestre, szíves engedelmevel fel fogom keresni, hogy szóval is megköszönjem azt a nagy örömet, Erdély és a magam örömét, amelyben áldott emlékü Baumgarten Ferencen kívül és őutána Önnek van legnagyobb része. Addig is szerető és hálás szívvel e sorokon keresztül köszönti

őszinte és ragaszkodó hive:
Tamási Áron

629. NAGY SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Debreczen, 1928. szept. 15.

[...] A legmélyebb tisztelettel hozzuk tudomására azt, hogy neve alatt Debreczenben fiatal írók és művészek társaságot alapítottunk [...]

630. AZ ÍRÁSTUDÓK ÁRULÁSA

Az ember, ha nagyon nagy a mondanivalója, önkénytelenül szerény lesz. Különös lámpaláz fogja el, nem a közönség, hanem önmaga előtt; önmagának közönségévé és színészévé válik, s örül, ha támaszkodhatik valamire, mint a színész a sűgóra. Ilyen támasza lámpalázamnak az a könyv, amit most magam elé teszek, mint a prédikátor a textusát; az az író, akibe belefogózom, mintegy kísérőbe e meredély szélén. (Ez a meredély az, aminek partján már Tolsztoj megszédült; mi maiak csak összefogózva merünk közel lépni: így lesz ez az írás – csak könyvismertetés.)

De ne gondolja senki, hogy azért választom ezt a formát – ilyen módon háttérbe húzódva –, mintha azt, amit leírok, nem akarnám egészen vállalni: mintha át kívánnám hárítani a felelősséget a textusra, melynél pedig jóval többet mondok; a kísérőre, akinél talán előbbre hajlok a szakadék fölött. Nem, ezt a föltevést mindenképp távol akarom tartani magamtól; és ezért hadd hivatkozzam már itt egy régi írásomra, amit még 1917-ben, a háború idejében írtam, s ami *Gondolat és írás* című könyvemben is olvasható. *A veszedelmes világnézet*: így kereszteltem el akkor ezt a régi cikket. Ebben már ugyanarról van szó, amiről most akarok beszélni: s az idegen író textusa helyett vehettem volna textust magamtól is, jóval régebbit, mint az idegené.

Kényes textus: de hát minden nagy téma egyúttal kényes is. És én úgy érzem, sehol se lehetne ma szabadabban beszélni erre a textusra, mint Magyarországon. Értve nem a fizikai szabadságot, hanem a Szellem függetlenségét. Az Igazság mindenütt mellesleges ma, és sok helyt ellenség: egyedül Magyarország liheg, eped, kiált Igazságért; ő az a nemzetek közt, melynek legmerészebb álma sem haladja túl a legminimálisabb Igazságot. Ha valahol otthont remélhet még a földön az Igazság régi elve: itt van az. E szerencsétlen és megalázott nemzet – a harci erő védtelen áldozata – szellemi tekintetben szerencsésebb, mint a büszke hatalmasok: szabadon nézhet szembe a Gondolattal, melytől az Erő fél, s egyszerre szeretheti hazáját és az Igazságot [...]

Julien Benda könyve, amelyhez itt gondolataimat fűzni kívánom – s amelynek címe: *Az írástudók árulása* –, talán közel jutott ehhez a problémához; mégpedig főképpen két fölfedezéssel.

Az egyik, hogy a probléma mindennek dacára erkölcsi jellegű. Hisz annak éreztük elejétől fogva; mégis már-már szinte kétségbeestünk ilyenén felállíthatósága felől. Hogyan lehessen erkölcsi problémát formulálni, ahol az erkölcs alapelvei váltak kétségessé? Matematikait sem formulázhatsz, ha kétség van a kétszer kettő körül. A világ azelőtt is a nyers erő útjain járt: de tudatában volt annak, hogy ez nem az erkölcs útja. Papjai és írástudói – noha maguk sem mindig éltek a szerint – állandóan és egyértelműleg hirdettek egy érdektelen és erőn felülálló s azoktól független erkölcsöt. A mi korunk írástudói távol vannak ettől az egyértelműségtől. A mai tudós tudja, hogy az erkölcsöt posztuláló ész másodlagos az ösztönökkel szemben; s irodalmunk az ösztönök korlátlan és szabad kiélését hirdeti. Ehhez képest az ösztönök közül azok, melyek nem az egyéni önzés ösztönei – a nemzeti és faji ösztönök –, minden értékskála csúcsára kerültek a legtöbb mai gondolkodó tábláján; míg az univerzális erkölcs elvei annyira vesztettek presztizsükből, hogy legalább a nemzetek közti érintkezésben csak a tények és erő jogát ismerték el. Ismétlem, nem arról van szó, hogy e szerint cselekedtek: mindig e szerint cselekedtek. Arról van szó, hogy ezt is *vallották*: maguk a próféták és írástudók ezt vallották.

Ilyenformán mindenki érezte, hogy naivság a Kor rettenetességeinek problémáját mint erkölcsi problémát fogalmazni. Innen ered, hogy szívesebben fogalmazták – még maguk a pacifisták is – praktikus-gazdasági vagy történetfilozófiai probléma gyanánt. De ezt valami rossz lelkiismerettel s mintegy nem őszintén tették, jól tudva magukban, hogy csak eltávolodnak vele attól a ponttól, ahol a „Kor elevenére” lehetne tapintani. Ez így csak keveseket érdekel, s már senkit sem ráz meg.

Julien Benda visszavitte a problémát az erkölcsi térre. És ezt második fölfedezésének segítségével tudta megcsinálni.

4.

Ez a második fölfedezés abból áll, hogy a Kor problémája: az írástudók problémája.

Ahol a gondolkodás, ott lakik a lelkiismeret is: nem aláiban vagy kézben, hanem a fejben. A nagy tömeg tétlen és vak, mint a test volna fej nélkül; megy, amerre viszik; neki nincsenek problémái a fizikai megélhetés problémáján kívül. A Kor lelkét az írástudókban kell keresni. Ők mozgatják a „század lépteit”; hatalmuk egyre nagyobb e papiroskorban. A modern újságírás mindjobban fölmenti a tömeget a gondolkozástól, kész gondolatokat szállítva neki, hogy beteljesedjen a munkafelosztás, amely differenciáltabb szervezetekben mind tökéletesebb. Ami a gondolkozásra, ugyanaz vonatkozik az érzésre is, és a tömegek lelki életének minden más „kollektív funkciójára”: mindezekért egyre kizárólagosabban az írástudók felelősek.

Mármint Julien Benda az írástudók szerepkörének betöltésében az utolsó évszázad folyamán nagy és mélyreható változást konstatál, melynek gyümölcsei most kezdenek megérni: s ebben ragadja meg ő a század problémáját.

Az írástudók történeti szerepe nyilvánvaló. Ez az osztály, mely a papi kasztból fejlődött ki, nem materiális érdekeket szolgált. Egyáltalán nem érdekeket szolgált. Történetünk biztonnal kisebb-nagyobb embercsoportok önző és véres harcaiból szövődik: de – akár a körülmények szerencsés találkozása folytán, ahogy Benda mondja, akár valamely fejlődéstani vagy teológus okból – kialakult a századok folyamán egy különös emberfajta, mely magasabb értékek letéteményesének érezte magát, túl a harcos csoport pusztá érdekein, azok fölött, azoktól független.

Ezek az értékek kezdetben isteni kinyilatkoztatások és parancsok voltak. S igaz, hogy az Isten eleinte a nemzet istene

vagy a törzsé: de mégsem a nemzet volt az Isten fölött, hanem az Isten a nemzet fölött. Az Isten a papok és próféták szavaival kellemetlen dolgokat üzenhetett a nemzetnek: gyakran korholta, és súlyos áldozatokra kötelezte. Bizonytalán gyakran volt az Isten szava is emberek eszköze; s a papság is sokszor állt különböző politikai csoportok szócsövének. De ezt sohasem vallotta be, és sohasem vallotta hivatásának. Ez visszaélés volt, és a hivatás elárulása.

S a társadalom akként fejlődött, hogy az írástudók kasztja, s az, amit hirdettek, még jobban és mindinkább messze szakadt a partikuláris érdekek közelségétől. A nemzeti és törzsi vallások helyét az univerzális Vallás foglalta el; majd az univerzális Tudomány. A nemzetek írástudói már nem csupán ösztönszerű és babonás félelemmel hirdettek egy földi harcokon felülálló metafizikai hatalmat, hanem teljes tudatossággal szakadtak külön belsejükben a földi érdekek szolgálatától, szemeiket az egy Istenre függesztve, vagy az egy igazságra. Papok és tudósok az elmúlt hosszú évszázadok alatt egyformán felháborodtak volna a gondolatra, hogy valamely földi közösség érdeke előbbre való lenne előttük Istennél, erkölcsnél vagy igazságnál, s még pláne, hogy Isten ígéjét vagy a tudomány törvényeit nemzetük vagy kasztjuk érdekei szerint formálnák. Azt hirdetni, hogy ezek az érdekek fölötte állanak a morálnak és igazságnak: nyilvánvaló képtelenség lett volna. A hitetlen materialista szemében éppúgy, mint a földön túli Isten papja előtt, az Igazság független volt az emberi harcoctól; s az igazi írástudó gyakran halt inkább vértanúhalált, hogyses az világi tekinteteknek rendelje alá.

5.

Julien Benda nem kíséri végig az írástudókat a történelem századaiban. Ő nem a tények embere; sőt az, aminek leleplezését és megbélyegzését maga elé tűzte, éppen a Szellem leborulása a Tények előtt. Ehhez képest nem is a tényekből indul ki, inkább az Írástudó platóni eszméjéből. Az Írástudó a Szellem embere;

a Szellem pedig tudvalevőleg az, ami az *egyes* helyett az *általánosra* néz; s ennél fogva mintegy felülemelkedik a tények és esetlegességek hálóján; a Szellem összekötő és törvényadó princípium; a Szellem embere *túllát* ösztönein; talán nem képes legyőzni őket, de képes kritizálni: azaz képes normákat alkotni, melyek függetlenek maguktól az ösztönöktől.

Tagadhatatlanul nagy dolog egy ilyen princípium jelenléte a társadalomban! Mondják, hogy a világ nem javul, s az embercsoportok ösztönei és harcai semmit sem veszítenek erkölcs nélküli kíméletlenségükből. Tömegeinkben nem vagyunk jobbak az állatoknál, s társadalmi és nemzeti életünk könnyen válik a vak ösztönök játékává. Mégis megkülönbözteti az emberi életet az állatokétól annak a princípiumnak a jelenléte, mely, ahogy mondtam, legalább *túllát* az ösztönökön, s elméleti tekintélyével mégiscsak hat, és kapukat tár. Nélküle bizonytalannal nem volna képzelhető az egyéni *struggle for life* formáinak a szelídülése, amely tényleg bekövetkezett. De még ha nem is hinnénk ebben a tényleges hatásban, lehetetlen tagadni hogy míg a Szellem princípiuma él az emberek között, addig nyílt kapu van, ígéret, út és lehetőség; égő fény van, amely, ha kialszik – mint egy gyöngy lámpa, amit még el is fűjtünk, miután részszegségünkben úgyse vettük hasznát –, az emberi világ, mintegy eldobva valami utolsó reménységét, úttalan tántorog bele egy kusza és végképp elborult erdőbe.

Ennek a princípiumnak őrei voltak az írástudók.

És ezeket az öröket vádolja Julien Benda árulással! A Szellem embereit vádolja, akik hűtlenné váltak a Szellemhez: a Vak Ösztönök dicsőítőit, harcok apostolait, az emberi Erkölcs és Közösség tagadóit, a Tények és Erő filozófusait [...]

7.

[...] az írástudók árulása független a pártoktól, és nem lehet vele csupán egyes túlsúlyra jutott pártokat vádolni, például a militarista vagy nacionalista gondolkodókat. Az „írástudók áru-

lása” nem lehet valamely baloldali ellenpártok harci jelszava. Ez valóságos képtelenség volna és nyilvánvaló logikai hiba. Aki arról panaszkodik, hogy az írástudók elárulva magas hivatásukat, leereszkedtek a világ harcaiba, nem követheti el éppen panaszával maga is azt a árulást, amelyről panaszkodik, a legkülönösebb ellentmondás nélkül. (Ami nem jelenti, hogy logikátlan korunkban ez az ellentmondás ne volna valószínű és sokaktól várható. De akkor olyan ellentmondás lesz ez, ami a tételt csak megerősíti; és elkövetője maga szolgáltat példát az „írástudók árulására”.) [...]

Párthoz vagy csoporthoz tartozni – szeretni azt és harcolni érdekében – ez maga még nem elárulása a Szellem princípiumának. A régi korok írástudói is pártokhoz tartoztak, s harcolták azok harcait, néha nagyon is szenvedélyesen. De ó, szegény naiv „régí írástudó”! neki még esze ágába sem jutott, hogy ezt a szenvedélyt máshogy is lehessen indokolni, akárcsak önmaga előtt is, mint meggyőződésével és az igazsággal. Büszkén hangoztatta – még ha nem úgy volt is –, hogy egyetlen célja és mindenekfölött való ösztönzője az Igazság, s csak ennek fel-sőbbségével képzelte igazolhatni ügye érdekeit. Vajon ugyanígy beszél a modern „írástudó” is? Távolról sem. Ő arra büszke, hogy „egynek érzi magát csoportjával” – nemzetével, fajával vagy a proletariátussal –, „annak érdekeit mindenek fölé helyezi”, nyíltan hangoztatja, hogy nem ismer erkölcsöt annak javán kívül, s nem is kutatja, hogy igaza van-e? Ha nincs, annál rosszabb az igazságra nézve. Ez az, amit Benda egészen új jelenségnek érez a Szellem birodalmában, és méltán.

8.

„A Szellem birodalmában”: ezt azért hangsúlyozom itt, mert evvel függ össze a második fontos megjegyezni való minden félreértés ellen; és ez az, hogy nem az írástudók magánéletéről van szó. Arról van szó, *amit hirdetnek*. Az írástudó is ember, és emberi adottságai vannak. Nem magunk választjuk meg a kö-

zösséget, amelybe tartozunk: az adva van természetrajzilag és történelmileg. Szeretni ezt a közösséget csak oly természetes, mint magunkat szeretni; s szeretni azt jobban mint magunkat, jobban, mint életünket: oly kitágulása a létnek egy önzetlenebb lét felé, mely semmiképp sem ellentétes a Szellem princípiumával, s melyet az írástudók minden korban egyformán magasztaltak. De jobban szeretni, mint az Erkölcsöt és az Igazságot: ez a kérdés! Az ember önmagát hibáival együtt szereti (ami még nem jelenti okvetlen, hogy nem akar e hibákon javítani). Hazáját is hibáival együtt szereti, s ebben még nincs oly nagy veszedelem. A veszedelem ott kezdődik, mikor hibákat, sőt bűnöket elvileg erényekké avat, azon egyetlen kritérium alapján, hogy az ő hazájának hibái azok – s ilyenformán minden objektív erkölcs nyilvánvaló tagadását hirdeti –, s teszi ezt nem naivul, hanem teljes tudatossággal, az írástudó felelős szószékéről.

Mily tragédia, ha az *igazi* írástudó tudja hibásnak vagy bűnösnek hazáját! Az erkölcsi felháborodásnak micsoda hangjai törnek ki belőle! Önkínzó haraggal fordul a bűnös anya ellen, dacolva annak vádjával, kitagadásával, száműzetésével... Szereti hazáját hibáiban is, de szó sincs róla, hogy *hibáival együtt* szeretné! Minden hibáját kétszer érzi, és szó sincs róla, hogy erényeknek látná! Gondoljunk a zsidó prófétákra, gondoljunk Dantéra vagy Adyra! De még nagyobb tragédia volna, ha egynek érezné magát hazájával hibáiban is, ha magában is érezné azokat, s nem tudná gyűlölni, noha jól látná, hogy hibák, hogy bűnök! Mily tragikus szavakat adhatna ez a tragikus helyzet egy igazi írástudó ajakára! A modern írástudó számára nem tragikus az. Ő a legkényelmesebb megoldást választja: a bűnt, mihelyt az ő hazája bűne az, *egyszerűen kinevezi erénynek* – és akkor többé semmi baj.

Bűnös nemzetekről beszélni sohasem volt aktuálisabb, mint ma, amikor már a „jámbor tömeg” tudatába is átment a szomorú tétel, melyet az új írástudók oly kedvtelve hangoztatnak: hogy a nemzetek lépteit nem az Erkölcs kormányozza. A birodalmak növekedésével s az erőviszonyok bonyolódásával a legcseké-

lyebb kérdés körül a politikai tények oly kusza hálózata szövődik, hogy a „jelenkori történelem” valószínűleg mindenki számára a veszélyes tények és erők kibogozhatatlan őserdeje. Mit csinálhat a magánember – vagy akár a politikus – ebben a tömkelegben? Nyilván aligha mást, mint amit a szegény vándor az őserdőben: bukdácsol, kerülgeti a fákat és bozótokat, óvja életét – vagy nemzete életét –, ahogy tudja, megy hol jobbra, hol balra, merre lehet, s nem az elérhetetlen csillag után, mely a távolban előtte ég: mert ha azt követné, betörné homlokát. Az írástudó is ily szegény vándor, magánéletében: de ő egyszersmind kalauz. Neki is bukdácsolnia kell, s kerülgetni az akadályokat jobbra és balra: de ő egyszersmind vállalta azt a tisztet, hogy folyton szem előtt tartja a Csillagot. Ő is tudja, hogy a Csillag elérhetetlen. De mégiscsak a Csillag az, ami e földi utakon irányt jelez. Aki egyenesen feléje megy, betöri homlokát, és elpusztul. De aki végképp elveszti szem elől, az eltéved, és céltalan tömkelegbe fullad.

Az „áruló” írástudó tehát nem avarral lesz árulóvá, ha lába nem megy egyenesen a Csillag felé, melyre ujja mutat. Az árulást akkor követi el, ha nem is mutat többé a Csillagra. Léptei magánügyek; de szavaiért és útjelzéséért felelős a világnak, melynek kalauzává szegődött. Jól tudom, hogy irodalmunk – mely az Áruló Írástudók korának irodalma – semmit sem értékel annyira, mint az élet nyers őszinteségét, és semmit sem bélyegez meg jobban az írástudóban, mint azt az úrt, mely hirdetett igéje s az élet közt „tátong”. Mégis ki kell mondanunk, hogy ez az úr kevésbé katasztrófális, mint a modern ígéhirdetők „életessége”: azaz szavaiknak őszinte alkalmazkodása az élethez. A háború bizonyosan nem krisztusi dolog; s Krisztus papja, aki békéről és testvériségről szónokol, s közbe megáldja a gyilkos fegyvereket, mindenképp szomorú és tragikus látvány. De mit tegyen a pap, aki mégiscsak ember és hazafi; aki ebben a szörnyű életben él, és szereti hazáját? Százszorta demoralizálőbb az a pap, aki nem cselekedteit, hanem ígét alkalmazza a vad élethez, s Béke és Testvériség helyett a harcot hirdeti, többé-kevésbé tudatosan félreértve a Krisztus szavait: „Nem békét, hanem harcot hozni jöttem e vi-

lára” – mintha ezekben nem a Szellem harcáról volna szó. Amaz talán gyenge papja az Istennek, de még mindig az Isten papja. Emez a Sátán papja. Áruló pap, áruló „írástudó” [...]

10.

Jól tudom, hogy azok ellen, amiket leírtam, a legkülönbözőbb ellenvetéseket lehet emelni. Viták vihara és tiltakozások tengere fogadta a Benda könyvét is, mutatva, hogy mélyen vágott a Kor elevenébe, vagy legalább a Kor írástudóinak szívébe, melyből vér helyett tinta csordul. S a lehetséges ellenvetések köre talán még nagyobb az én soraimmal szemben. Benda dolgozata egészben véve a politikai morál körében marad. Ő csupán a Hatalom és a Harc apostolainak, vagy a Tények és Történelem blazírtjainak kritikáját hívta ki maga ellen. De amit én mondok, az visszahatással bír „a kultúra egész mezejére”, s ellenérzést kelthet oly olvasóban is, ki egyébként politikailag legnagyobb ellensége a nemzetek és fajok *sacro egoismo*-jának és a történelmileg kiérett Tények áhítatos tiszteletének. Mert ez a – progresszív és „baloldali” világnézetű – olvasó ugyanakkor, többé-kevésbé nyíltan és tudatosan, barátja az ösztönélet modern fölszabadulásának, barátja annak a modern őszinteségnek, mely egész kultúránkat ennek az ösztönéletnek leplezetlen és nem cenzúrázott kifejezésévé avatja, tagadója az Ember fölött álló és tőle független Erkölcnek – előtte az Ember állván mindenekfölött – s rendszerint megvetője az Élet harcain felülemelkedő objektív és *l'art pour l'art* kultúrának: ő „életes” kultúrát szomjazik, az Élet és Cselekvés *aktivista* kultúráját.

Mindez csak még világosabbá teszi, hogy amit elmondtunk, az nem valamely jobb- vagy baloldali „világnézet” megtámasztása s az ellentétes világnézet megtámadása. Korunk úgynevezett „világnézetei” történeti termékek és különböző elveik egyáltalán nem a logikai összetartozóság alapján kerültek egymás mellé. Aki nem a véletlen és logikátlan tények, hanem a minden tényektől független Igazság nevében okoskodik, annak először is e „világnézetek” béklyóiból kell magát teljesen fölszabadíta-

ni. Az a készség és, hogy úgy mondjam, fegyelmezettség, amivel a modern írástudók hajlandók a körülöttünk harcoló világnézetek egyikének katonáivá szegődni – jobbra vagy balra állni –, s a választott világnézet elveinek véletlen és történelmileg lerakódott komplexumát – legalább főbb részeiben és egész összefüggésében – kritika nélkül elfogadni: úgyszólván csak egy újabb és eklatáns példája az „írástudók árulásának”. Akinek az Igazság a fontos, egyenként vonja vizsgálat alá az elveket, s egyiket elfogadja, másikat elveti, aszerint, amint igaznak vagy hamisnak tetszenek előtte. De a modern írástudónak nem az Igazság a fontos, hanem a „világnézet”: vagyis a harc, a párt. A Kor azt kiáltja:

– Színt kell vallani egyik vagy másik világnézet mellett!

Ehhez képest az írástudó rá sem gondol arra, hogy a környezete által készen kínált világnézetet mintegy tételenkénti kritikának vesse alá. *En bloc* elfogadja, vagy – ha lázadó természet – elveti. A pacifista például – a Béke barátja – már szinte evvel a ténnyel implicite *progresszívnek* vallja magát: azaz elfogad ráadásul egy egész sereg olyan állásfoglalást és doktrinát, melyekhez legalábbis gyakran semmi köze. Így rendszerint egyúttal szocialista: vagyis oly tan híve, mely tisztán az „erőt erő ellen” elvének s a tömegek harcos fegyelmezésének alapján állva, lényegében militarisztikus jellegű, sőt az ellentáborral közös erkölcs tagadásában is egy a legvégletesebb szellemű militarizmussal. Mondják, a nem szocialista gazdasági rendszer szükségszerű következménye és korrelátuma a háború. Nem tudom, igaz-e? de mindenesetre jellemző érv a modern írástudó szájában. A régi írástudó az igazsággal és erkölccsel érvelt; a mai a lehetőségekkel és gazdasági összefüggésekkel. Ez pedig semmiképp sem tartozik hatáskörébe. Ez a politikusok és közigazdák dolga: a praktikus tudomány és Cselekvés embereié. Nekik kell a Szükséges Rossznak ebben a tengerében, amit Életnek nevezünk, megtalálni a Legkisebb Rossz útját. Az igazi írástudó hivatása épp az, hogy e gazdasági és egyéb praktikus lehetőségekre és szükségszerűségekre nem tekintve, ébren tartsa e földön a tiszta erkölcs és logika tekintélyét és tudatát.

E hivatás modern félreismerése okozta, hogy a világnézetekből pártok lettek: az Ezmék leszálltak az Élet harcaiba, s elfogadták a politika minden logikátlan és változó *junktim*-ját. Így lépett sok helyütt *junktim*-ba a katolicizmus – melynek már neve is egyetemes jellegére és eredetére utal – a legkevésbé egyetemes elvű, lepartikulárisabb nacionalizmussal. Világért sem mondom, hogy a katolicizmus – az Egyetemes Vallás – ellentétes a nacionalizmussal: de semmi esetre sem involválják egymást szükségszerűleg. Éppoly kevésbé szükségszerű a *junktim* a militarista világnézet s a kulturális és erkölcsi konzervativizmus között. A modern militarizmus homlokegyenest ellenkező erkölcsön alapul, mint hagyományos kultúránk: úgyhogy még talán logikusabbnak tűnhetik föl a futurizmussal való szövetsége, amit a háború alatti Itáliában volt alkalmunk látni[...]

Nyugat, 1928. szept. 16.

631. KORODA PÁL – BABITS MIHÁLYNAK

Pusztazámor, 1928. okt. 1.

Nagyrabecsült Uram,

Örömmel olvasva levelét, az írástudókról írt cikkét is: Musset felsohajtása jut eszembe: La politique, voila notre misere!

Terheli az írástudókat, hogy beszélődtek szolgáluk politikusokhoz.

A gondolat irányító hatalma ellen lázongva vakösztönök, alávaló indulatok garázdálkodnak.

Hatalomra jutott a Forrongásokat rendező és értékesítő szövetség, mely nemzetközi és közkereseti. Ők rendezték a háborút, az ő műveik a Bourbonok kéjlakaiban kötött békeszerződések. Ők szervezték az írástudóikat, kiknek egy része a szó igaz értelmében írásnemtudó. Nyomatott betűikkel terjesztették a lelki dögvészt. Intézkedtek, hogy lélekből fakadó minden gondolat elfojtassék, minden nemes érzés elnyomassék. Hogy az emberisé-

get a költészet vigaszától megfosszák. És a gondolkodást annyira megbénítsák, hogy a nemzetközi és közkereseti társaság intézőit ne ismerhessék fel és az egymásra utaltak egymást marják. Valósuljon meg athéni Timon átka, hogy a föld a vadállatoké legyen.

Ellensúly: a gondolat uralmának helyreállítása. A l'art pour l'art elvét kell érvényesíteni a maga tisztaságában, a maga teljességében. „Heilige Poesie, himmelanhabe sie.” Lehetővé tehetjük-e ezt? Varázsszó igazíthat útba.

Floss regum Arthurus mondanaköre regél csodát művelő varázsszóról. Merlin tudja. Vivien kicsalja tőle. Emlegetik e szót, de sem az ősmonda, sem Tennyson nem idézi. Immerman színjátékában csak zárójelben említi: „Merlin megmondja Viviennek a szót.”

Efféle varázsszót ejt Heine a romantikusok ellen, kik feudalisták lettek. Ellenszerűen ajánlja a neoklasszicizmust.

Őn ezt tudatosabban mondta ki. És szélesebb körre alkalmazhatón. Ez a kimondás afféle varázsigé lehet, mely alkalmazva felszabadíthatja a költészetet a politika nyűgétől. Trónjára visszahelyezheti a gondolatot. Proszpero vissza ülhet trónjára, honnan Kalibán zavarta ki. A kikökkentett világ helyreállhat.

Részletesebben e levél keretében nem magyarázok. Csak azt említem, hogy a magyarság sorsán leghathatósabban fordíthatna: a szellemi hegemonia kiküzdése. A képességek erre megvannak. Csak „az átoksúlyt” kell megtörni.

Híve
Koroda Pál

632. OSVÁT ERNŐ – BABITS MIHÁLYNAK

[H.n.] 1928. október 15.

Kedves Barátom, – helyzetem olyan rossz s a segítség forrásai úgy kiapadtak, hogy, ami utolsónak maradt, kénytelen vagyok a Baumgarten-segélyalagnál kopogtatni. Kérlek, járj köz-

be, hogy kaphassak belőle. Azt hiszem, kérésemből, ha nem volna is teljesíthető, önként következik, hogy most már nem maradhatok a tanács tagja. Ne ítélj meg és kérlek, küldd válaszodat sietve.

Barátod
Osvát Ernő

633. VERSEK 1902–1927

Levelek, vélemények, kritikák

Ambrus Zoltán igen köszöni, hogy megtisztelte a *Versek* szíves elküldésével

Budapest, 1928. okt.

*

Kedves Mihály,

most adták át a *Verseket*, ezt a Te gyönyörű ajándékodat s olyan hálával és izgalommal vettem kézbe, mintha a magam első kötete vagy akár élet-jövendölése lenne! Engedd meg, hogy mindenekelőtt mélységes köszönetet mondjak érte s hidd el, hogy addig nem nyugszom, nem nyughatom, amíg azt a sok hangulatot, gondolatot, gimnáziumi és egyetemi emléket, amit ezek a versek már első látásra is felidéznek bennem, valahogyan, akárhogyan szavakba nem rögzítem. Minden valószínűség szerint, Te ma már mindnyájunk költője vagy; azt viszont biztosan tudom, hogy az én <k> Költőm vagy!

Feleségednek kézcsókkal, Néked mégegyszer hálás köszönettel

tisztelő és szerető híved:
Gyergyai Albert

Budapest, 1928. okt. 8.

*

Mélyen tisztelt Kolléga Úr!

Engedje meg, hogy midőn megköszönöm a kedves megtiszteltetést, új kötetét és az eléje írt néhány kitüntető sort, meleg szívvel köszöntsem munkássága negyedszázados jelzőkövénel. Az én esztetikai értékelésem szerint minden költői alkotás értékadója az az érzés, amelynek izzásából született, amelyből önkéntelen formát nyert. Ez a kettő, érzés és forma, egymástól elválaszthatatlan egység, és ennek harmoniája nélkül szép alkotás nem jöhet létre. Ezen belül az emberi érték a szerint emelkedik, amennyiben nagyobb kört ölel magához az érzés melege. Ezért látom én a legmagasabban Vörösmarty Emberek-korszakát, s ezért tisztellem és becsülöm én Babits Mihály költészetét a ma élők között talán a legnagyobbra. Bennem tehát az olvasó mond most hálás köszönetet a negyedszázados termés ajándékáért. De köszönettel tartozom katolikus lelkemmel is, mert minden ködbe-burkolózás ellenére is átérzem költészetén a katolikum szeretet-teljességét.

Adjon Isten egészséget, munkakedvet és lelki harmóniát a költőnek és embernek!

Őszinte, mély tisztelettel
igaz híve
Dr. Alszeghy Zsolt

Budapest, 1928. okt. 13.

*

Kedves Babits Mihályom,

a dedikált könyvet hálásan köszönöm; ezeken a szép őszi napokon egy régi tavasz friss erejét sugározza rám. Jó az a tudat, hogy nem éltünk hiába. 25 év fordulóján nagy tisztelettel és szeretettel köszönt:

Oláh Gábor

Debrecen, 1928. okt. 27.

*

Kedves Mihály!

Melegen köszönöm könyved. Megvallom, már aggódtam, hogy elfelejtetted nekem megküldeni, holott, – keseregtem, – nálam könyveid méltó helyen vannak, mert én nagyon szeretem azokat. – Szívből köszönöm, hogy nem felejtetted el! [...]

Feleségednek kezét csókolom, Téged ölellek!

Barátod:
Füst Milán

Budapest, 1928. nov. 1.

*

Kedves Babits,

Távollétem folytán csak most köszönhetem meg, nagyon hálasan, kötetnek küldését, mely verseit tartalmazza, melyet annyian, közöttük én is annyira szeretünk. Igazán örülnék, ha alkalmam volna élőszóval is megköszönhetni, hogy nem feledkezett meg rólunk.

Sok szíves üdvözlettel

Kornfeld Mórincné

Budapest, 1928. nov. 11.

*

Kedves fiam, Miska!

A negyedszázados poétikai termést nagy köszönettel vettem. Irántam való meleg érzésedet nagyon becsesnek tartom.

Nemes munkássághoz további erőt és kedvet kívánok: lelkedben harmóniát és megnyugvást. Légy meggyőződve arról, hogy öreg barátod szeretete és nagyrabecsülése megmarad mindvégig.

Szeretettel ölel:

Mózsi bátyád
[Gaál Mózes]

Budapest, 1928. nov. 12.

Kedves Mihályom,

Köszönöm könyvedet, mióta megkaptam, állandóan olvasom, – sok van benne, mit nem ismertem, de sok olyan szólal meg számomra ugyan úgy elálmélkodhatóan új hangon, magasabbról s mégis közelebből mit, azt hittem volt, ismerék. Eszembe jutnak az 1909-ben <írt> a *Nyugat*ban írt sorok Babits Mihályról: ki „fiatal évei gyertyáját iskolai dolgozatok javításával fogyasztja”. Ennek most lesz húsz éve – ami azóta történt és termett, az mind út és rakomány a maradandóság felé.

Szerencsét, elégedettséget, elégtételt és nem múló sikert kívánok hozzá.

Feleségednek kezét csókolom, Neked vagyok régi hódolattal

híved

Ignotus Hugo

Kedves Mihályom,

E percben veszem az értesítést, hogy Mollináry Gizellának új kötete van megjelenőben. Szépen kérek: törődj, a *Nyugat* számára, ezzel a könyvvel s szerzőjével, kit igen komolyan tehetségnek ítélek s ki egy kicsit az én felfedeztettem, tehát kötelességeim is vannak iránta.

Bécs, 1928. nov. 13.

*

Kedves Babits,

Ünnep volt számomra, mikor a *Verseket* kezembe vettem és az ünnepet még nagyobbra írta az az írás, mellyel feldíszítette őket részemre mesterük. Semmiesetre se tudja, milyen nagy örömet szerzett nékem nagy műve kincses ajándékával és nem tudja azt sem, milyen megilletődött tisztelettel, szeretettel és mennyi megrendültséggel, elragadtatással, mennyi magyar büszkeséggel veszem elő mindig újra a könyvét, zaklatott életem elvétett, nyugalmas, vasárnapi percei közben.

De hát az ilyesmit úgy se lehet tudni; elmondani se lehet.

Szívemből köszönöm, hogy gondolt reám és legyen meggyőződé, nagyszerű alkotásai épp úgy velem maradnak, mint ritka találkozásaink emlékei.

Őszinte csodálattal
Tormay Cécile

Budapest, 1928. nov. 17.

*

Drága Mihály!

Sok hála a könyvért. – Külön köszönet az egyetlen s így sokszorosan kitüntető ajánlásért. –

A versekről, Mihályom, mit is irhatnék?! – Boldogító szépségük igazán bearanyozza a velük töltött perceket.

Szeretettel ölelem
mindkettőjüket.
[Medgyaszay] Vilma

Budapest, 1928. nov. 18.

**634. BABITS MIHÁLY HUSZÖNÖT ÉVES ÍRÓI
JUBILEUMÁN A CIVILIZÁCIÓ VESZEDELMÉRŐL,
AZ IGAZSÁG, ESZTÉTIKA, ERKÖLCS
VÁLSÁGÁRÓL, AZ AMERIKANIZMUSRÓL
ÉS AZ ÖNMAGÁT TÖNKREKRITIZÁLÓ ÉSZRŐL
BESZÉL**

Huszönöt esztendő, amely teremtő munkával telt el, szép és értékes állomása minden emberi életnek, hiszen körülbelül csúcspontját és delelőjét jelzi az alkotó művész képességeinek, aki túljutva az ifjúság lázas keresésén, messze maga mögött hagyva az idegtépő izgalmak korszakát, a maga által választott

helyen megveti lábát és öntudattal nézhet körül. Seregszemlére vonultathatja az embereket, akik az elmúlt idő alatt mellette vagy ellene harcoltak, és joga van arra is, hogy elmondja véleményét mindarról, ami volt és ami van [...]

Az emberek huszönöt év előtt sem voltak morálisabbak, mint ma, akkor sem éltek tisztességesebben, mint most. De akkor megvolt bennük annak a tudata, hogy amit cselekszenek, ellentétes az igazsággal, a morállal, a becsülettel, mert megvolt az a látható támaszpont, a mérleg és zászló, amelyet a szellem embereinek csoportja még nem ejtett ki kezéből és amelyet időnként mint az emberiség szentségét, felmutattak mindenki szeme láttára. Az immoralitás, a morál nélkül való élet huszönöt esztendő alatt tudatossá vált, de úgy, hogy ugyanakkor elveszítette azt a mértéket, amiről saját hibáit megállapíthatta volna. A mai író, a mai filozófus, a pragmatista iskola tanítása szerint nem a matematikai érvényű, egy és oszthatatlan igazsághoz alkalmazkodik, hanem először az életet nézi meg, kiválaszt magának egy embercsoportot, és aztán annak szolgálatába áll.

Ez a fejlődés szinte elkerülhetetlenül a mai kultúra halálára vezet, mert a pusztulás csíráit hordja magában. Nem lehet elvitatni egy ilyen nagy, örök érvényű igazság hatását az emberiség fejlődésére, mert hiszen látjuk, hogy az előbb említett kétszer kettő négy érvényű morál, etika, esztétika mégis egy egész, nagy civilizációt hozott létre. Abban a pillanatban, amint ez megszűnik, vele együtt le hanyatlik ennek a civilizációnak napja is.

Szükségképpen a testi kultúra következik ennek a tévútnak végén, ahol a szellem feladata már alig lehet egyéb, mint a technikai, ügyességi és ügyeskedési formákban megbújva szolgálni a barbár életet. Ennek nagyon sok szomorú jelenségét látom már most is. Tagadhatatlan például Európa amerikanizálódása, vagy legalábbis annak a szellemi iránynak divatba jötte, amely szimpátiával és megértéssel tekint Amerika felé, és szeretne ott ösöket találni. Ez a kultúra az emberi ideálhoz közelebb állónak tekinti a bokszbajnokot, mint az író, és ha alaposan megfigyeljük, tulajdonképpen nincs is közvetlen kapcsolatban Ameriká-

val. Ez a fejlődés autochton, magából az európai szellemből sarjadzott és nem azonosítható a tengerentúliakkal – már csak azért sem, mert Amerika új írói, példának okáért, egészen európai szemmel nézik az amerikai életet, európai szemmel kritizálják és írnak róla szatírákat [...]

Cs. E. [Csánk Endre]

Pesti Napló, 1928. okt. 28.

635. GYÁSZBESZÉD TÓTH ÁRPÁD FÖLÖTT

Barátaimnak, a *Nyugat* munkatársainak koszorúját hoztam a sírodra, Tóth Árpád! Költőnk, barátunk, testvérünk, Isten veled! Családod kis körén túl a mi fájdalmunk a legnagyobb éretted, mert mi tudtuk legjobban, hogy ki vagy. Régente a költők halála egész nemzeteket sújtott, s a magyart is gyászba kellene borítani annak a lehetetlen szónak, hogy Tóth Árpád meghalt. Mert költő voltál, a ritkák és nagyok közül való, a Berzsenyiek és Kölcseyek magyar fajtájából. Szentje az Éneknek; tiszta, nemes és gáncstalan, mindvégig hű a költő igazi hivatásához, amely a szépségek teremtése, s amelyhez mind többé-kevésbé hűtlenek lettünk e „káromkodó és nyersoldalú” korban. Költőnk, barátunk, testvérünk, Isten veled! Fegyvertársunknak nem merünk nevezni: mert hogyan mondhatjuk fegyvernek a te szelíd tollad? A fájdalom vesszőjéhez hasonlított inkább és megbékülés galambtollához. Te magad vándorbotnak festetted le, mely egy fáradt vándort vezet havas pusztákon át. De a Te kezekben kivirágzott a bot. Úgy tartottál át e szomorú kor hideg pusztaságán, mint ősi mondáink csodagíme, amelyet megdaloltál, s amely vért hullatva és a halállal küzdve menekül, de vérezve, fájva is, önkéntelen szebb tájakra vezeti a magyart. Költőnk, barátunk, testvérünk, Isten veled! Senki sem volt jobb testvér tenálad, sem gyengédebb barát és kedvesebb ember. Mikor feledhetjük el okos szemedet, s élénk szavaid varázsát? Vidám és meleg tudtál

lenni a fagyos halál árnyékában, de szomorú életed mindig a fényes oldalát mutatta társaid felé, mint egy különös csillag, vagy szent jóságú hold. Csak fénylettel nekünk, de szerényen éltél köztünk; utas voltál mint hold és csillagok; s fölénnyel vitted tiszta életed terhét betegség és nehézség éjén át s a magányosság kietlen üreiben. Micsoda tengerbe hullott ez a teher, ahol megennyhült végre súlya, mint a kőé, melyet „kegyes kéz a mély vízbe dobott”? Óh, jaj, a súly, életed súlya, ide esett a mi szíveinkre, milyen nehéz szívvel megyünk mi el innen. A te terhedet is vinnünk kell ezentúl, életed terhét, mely oly sokat értelmelt s oly keveset kapott, mely oly szótalan túrt és olyan rövid volt, s melyet nem tudtunk szebbé, derüesebbé tenni. Isten veled!

Nyugat, 1928. nov. 16.

636. PAP KÁROLY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1928. nov. 26.

Igen tisztelt Uram!

Személyesen kívántam megköszönni Önnek a segítyt, amit a Baumgartner [!]-féle hagyatékából szíveskedett nyújtani nekem; legnagyobb sajnálatomra azonban nem találhattam Önt otthon s így kénytelen vagyok ezúton leróni hálámat.

Eddig csupán a műveiből ösmertem Önt és becsültem nagyra, most azonban a legnagyobb meghatódottsággal saját magamon tapasztalom, hogy az Ön nemesszívűsége nem csak írásaira szorítkozik, hanem át akarja és tudja karolni azokat is, akiket sorsuk minden nyomorúsága se bírt elszakítani írásaik mellől.

Őszinte hálával igaz tisztelője

Pap Károly
Bp. V., Csáky u. 7/1.

637. BABITS MIHÁLYNAK, A HUSZONÖTÖDIK FORDULÓRA

Jöttél szeliden a lankás Dunántúl
Kékes tájáról, hol dús a gerezd,
S az őszi este végtelenbe tágul,
S a lila égbe lendül a sok kereszt.

Hoztál magaddal új dalt, mely az ősi
Örök verseknek őrzi zengzetét,
Új álmokat, melyek az égi, földi
Csodák köréből lengenek eléd.

S a magyar rónán új tornyok szökelltek
Merész magasba, és egy új seregnek
Élén jövőbe tartottál, Vezér.

S ma egy világnak romján új életre kelve
Te vagy megint új harcok tiszta lelke,
A lobogó, ki új egekbe ér!

Juhász Gyula

Országos Széchényi Könyvtár

Széphalom, 1928. nov.-dec.

638. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Budapest, 1928. dec.

Kedves Gyulám!

Most olvasta valaki föl nekem telefonon nagyon szép és nagyon nagy melegséggel zenélő soraidat, amiket a *Széphalom* lapjain nekem szenteltél. A folyóiratot magát még nem kaptam meg, úgy hogy hozzám szóló szavaidat a hideg papír helyett az eleven szó médiuma közvetítette számomra.

Hogy köszönjem meg, kedves, régi legjobb társam és barátom, ezt az örömet amit versed szerzett? Sokszor fáj az hogy oly ritkán találkozunk, mintha az évek egészen szétépték volna régi kapcsolatainkat – de íme erről szó sincs és mi minden távolságban is együtt vagyunk és együtt maradunk.

Nagy, igaz érzéssel ölel sokszor szép versedért és hozzám való szeretetedért régi társad, híved, tisztelőd

Babits Mihály

639. BALOGH EDGÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Pozsony, 1928. dec. 24.

Mélyen tisztelt Uram!

A csehszlovákiai magyar egyetemi és főiskolai hallgatók „Pozsonyi Sarló” szervezete, valamint a prágai Szent György Köre nevében arra kérem, szíveskedjék Szolvenszkon 1929 első felében, esetleg már február-március havában előadásokat tartani a diákság rendezésében. Szó volna Érsekujvár, Komárom, Pozsony, Losonc, Rimaszombat és Kassa városokról, ahol úgy a magyar, mint a zsidó művelt közönség osztatlan érdeklődésére számíthatunk.

Első vendégünk Móricz Zsigmond volt 1927 tavaszán. Azóta Kosztolányi Dezső turnéjára került volna a sor, de a minisztérium a turnét letiltotta. Nagyon hálásak volnánk, de nemcsak mi, hanem egész Szlovenszko magyarsága is, ha a jövő esztendőben Mélyen tisztelt Uram nézne el hozzánk és elhozná közénk művészetét.

Most tulajdonképpen csak a beleegyezését kérnők, hogy megszerezhessük kívánt előadásai számára a hatósági engedélyt. Amíg ez kezünkben nincs, nem zavarnók többet, nem akarván újból felesleges gondokat okozni, mint legnagyobb sajnálatunkra tavaly Kosztolányiéknak. Bár Kosztolányi Dezsővel szemben hivatalos körökben a felfogás még ma is elutasító, reméljük,

hogy Mélyen tisztelt Urammal szemben hatóságaink nem talál-
nak majd kifogást.

Szlovenszkó magyarsága el van vágva a magyar írókkal való közvetlen érintkezéstől, s ahhoz, hogy könyveket, folyóiratokat olvasson, túl kényelmes. Nagyon áldásos szerepet tölt itt be az írók személyes megjelenése, ezt Móricz Zsigmond turnéja különösen bebizonyította, amikor utána és könyvei iránt mindenfelé elementáris erővel indult meg vagy fokozódott az érdeklődés. Mindnyájunk számára egy újabb, erős szlovenszkói magyar kultúrhullámot jelentene megjelenése, és szűkebb diákkörben talán megnyugtató az Írástudók Árulása kérdésében, mert őszintén szólva, nagy hatást tett ránk Nádass József erdélyi cikke is.

Meghívásunk elfogadása esetén kérném, méltóztassék közölni feltételeit is. A bevétel ránk eső részét diákkulturális célokra és magyar falusi tanulmányutakra szánjuk.

Mély tisztelettel a „Szent György Kör” és a „Pozsonyi Sarló” egyetemi-körök nevében

Balogh Edgár
egyet. hallg.

640. SOMLYÓ ZOLTÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1929. jan. 9.

[...] Az öngyilkosság borzalmas réme néz velem szembe...
Leírhatatlan nyomorban vagyok szegény családommal [...] Lakásomat se tudom fizetni... És emellett gyomorfekélyvel futkározok [...] Drága jó Babits Mihály, kérem, nyújtsa ki felém a kezét! Adjon nekem segítséget [...]

641. BABITS MIHÁLY ÁLLÁSPONTJÁT NEM VÁLTOZTATJA MEG A PETŐFI TÁRSASÁG ÚJABB HATÁROZATA

Az irodalmi közvéleményt már régen foglalkoztatja a Petőfi Társaság egyik tagjának az az indítványa, hogy Babits Mihályt és Móricz Zsigmondot hívják vissza a társaság tagjai közé. Nagy feltűnést keltett ezért, hogy a Petőfi Társaság tegnapi ülésén viszont elfogadták az elnökek azt az indítványát, hogy a társaságnak a kommün után kizárt tagjait csak alapszabályszerűen, ajánlás útján veszik vissza. Már az ülésen megindult a mozgalom, hogy Babits Mihályt és Móricz Zsigmondot a Petőfi Társaság megüresedett helyére a szabályszerű határidőn belül újból ajánlják. Nem valószínű, hogy a tagajánlás még ebben az évben megtörténnék. A tagsági helyek betöltésére vonatkozóan megállapodás van ugyanis a társaság tagjai között, és így Babits Mihály és Móricz Zsigmond íveire aligha lehet ebben az évben megfelelő számú aláírást gyűjteni. Az ügyre vonatkozólag megkérdeztük Babits Mihályt, aki betegen fekszik lakásán. Babits ezt mondja:

– Súlyos influenza gyötör, nem olvastam az ülésre vonatkozó tudósításokat a lapokban. De egy bizonyos, ha elolvasom is, állás-pontomat a Petőfi Társaság ülésén hozott határozatok semmiben sem változtatják meg. Ezt az állás-pontomat a magyar irodalom mai betegségeivel szemben sokszor és komoly tanulmányokban is kifejtettem. Azokhoz most sincs semmi hozzátennivalóm.

Magyar Hírlap, 1929. jan. 15.

642. BESZÉDE A BAUMGARTEN-DÍJAK KIOSZTÁSÁKOR

Hölgyeim és Uraim,

a Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapítvány első ünnepsége egyszerűsége miatt egy halott emlékének ünnepe is: mert épp ma két

éve, hogy alapítványunk létesítője a téli Tátra havas bércei közt egy gyors betegség váratlan áldozata lett. Ez a halálnap alapítványunk voltaképpen születésnapja; mert ez a magyar születésű német író idegenbe szakadt kincses rokon módján végrendeletében gondoskodott szegény magyar írótestvéreiről, s mikor halála fordulójáról kegyelettel megemlékezünk, ugyanakkor végakarata valószínűsítésére tesszük meg az első nyilvános lépést.

Hálával kell gondolnunk arra, akiben ez a végakarat megfogant, mert alig van kultúréletünknek nagyobb szégyene és égetőbb ínsége, mint az, aminek enyhítését ő teljes tudatossággal és meg nem ingó elhatározással vállalta. Baumgarten Ferenc végrendelete nem pillanatnyi hangulat, vagy véletlen ötlet műve volt, hanem hosszú évek titkon érlelt terve, melyben két tényező működött szerencsésen együtt: a karakter mélyén gyökerező hajlandóság – mert Baumgartennek kezdettől fogva szívügye volt az irodalom – és a magyar kultúra szükségleteinek józan megértése vagy inkább megsejtése: mert ez a kultúra nem szellemi erők, hanem anyagi eszközök hiányát sínylette egész történetén át, és sínyli napjainkban inkább, mint valaha. Ha [...] hazánkban egyetlen ereje s reménye szellemében és kultúrájában rejlik ma, akkor valószínűsítés nemzeti katasztrófának kell mondanunk, amit napról napra szemünk előtt látunk: hogy kiváló tehetségeink s szellemek és a kultúrának igazi reprezentánsai közöny és ínség sivatagában kallódnak, pusztulnak, némulnak [...]

Az alapító végrendelete nyitva hagyta a választást különböző utak közt; s mi egyiket sem óhajtottuk az alapítvány életéből elvileg és teljesen kizárni. Az emberbaráti cél tekintetbe vételével az alapítvány jövedelmének egy részét arra tartottuk fenn, hogy beteg vagy sürgős szükséglet szenvedő érdemes írók helyzetén a legfontosabb esetekben könnyíteni tudjunk; nem feleltünk azonban el, hogy alapítónk szeme előtt elsősorban nem karitatív, hanem irodalmi jellegű alapítvány lebegett, s igazi feladatunk nem annyira az írók, mint inkább az irodalom érdekeinek szolgálata. Ennek pedig legalkalmasabb eszközét abban láttuk, hogy kisebb-nagyobb évdíjakat folyósítunk, s ezzel né-

hány írónknak legalább egy-egy időre megadjuk azt a minimális biztonságérzést és „független nyugalmat”, ami nélkül még a tehetségesebbek génusza is csak ritkán és pillanatokra szállhat a magasba, mint ahogy az éhes madár is a földön marad, s nem énekel, hanem magot keres. Az évdíjak összegének sem szabunk nagyon szigorú határokat, még kevésbé állapítottunk meg valami vérmes minimumot. Lehet, hogy el fog jönni az idő, amikor ez az alapítvány egypár kiváló magyar írónak legalább megközelítőleg azt az életnívót jelentheti, amelyet egy nemes ország legnemesebb szellemei számára kívánnánk s álmodunk. Ma, sajnos, másról van szó. Nem a fantáziaröpítő és az inspiráló, illatos szivarról. Csak a mindennapi ebéd áráról és a minden fertályban esedékes lakásbérrel. Sok-sok tehetséges, sok kiváló író él közöttünk, s a Munka, az Élet, a Közönség alig néhányat jutalmaz, csak annyira is, hogy legprimitívebb megélhetésüket biztosítsa. Bizonyal tiszteletre méltó az író vágya és igénye minden szépség és fényűzés felé: de ki vehetné lelkére, hogy két-három kitüntetettnek és kiváltságosnak ilyen igényeire gondoljon, mikor tíz meg húsz nem kevésbé kitűnő írótestvére szinte levegő híján fuldoklik? [...]

Ez az alapítvány bizonyal mindig sok kritikának lesz kitéve: mert a bírálónak mindig jogában áll csupán egy szempontból kritizálni, de az alapítványnak nem áll jogában csupán egy szempont szerint választani. Noha az irodalmi érdem évdijaink elnyerésének *sine qua non*ja ez az alapítvány, alapítója intencióit követve, mégsem lehet kizárólagos tekintettel az írói kiválóságra. Emberi szempontok, erkölcsi és anyagi értelemben, szerepet kell hogy játsszanak ítélezéseinél. Másképpen is tiltva van számára oly könnyű és tetszetős névsort összeállítani, mely akár az olvasóközönség széles rétegeiben, akár egyik vagy másik író tábor kebelében (ahogy mondani szokták) a lehető legelőnyösebb hatást váltsa ki. Nem igazodhatik a népszerűség csillagzó szempontjai után: mert alapítójának intenciói, úgymint a saját mivoltának természete, inkább a népszerűtlenebb műformák művelői felé fordítja figyelmét, oly írók felé, akiknek magasabb

és nemes céljai elkerülték a földi siker útját. Így kellett gondolnia, s ismét alapítója szellemében, de irodalmunk nyilvánvaló érdekéből is, különös figyelemmel a kritikai irodalom munkásaira, akiknek anyagi függetlensége minden literatúra igazi védőbástyája és vársánca [...]

Az alapítvány csak akkor töltheti be magas hivatását, ha minden irányban meg tudja őrizni a legtökéletesebb pártatlanságot, ha képes megsejteni és érvényesíteni azt a legmagasabb közvéleményt, mely irodalmunk legjobbjaiban, bármely oldalon álljanak is azok, talán rejtve és némán, de mégis tagadhatatlanul megvan, és bámulatosan egybehangzó; egyszóval, ha literatúránk életében nem mint szétválasztó, hanem mint egységesítő erő jelenik meg. Különösen fontos ez napjainkban, amikor irodalmunkat külső és belső okok úgy [...] országunk határain belül, mint azokon kívül, többféle áldatlan szakadással fenyegetik; s úgy véljük, hogy az alapítvány (mely nem zárja be a magyar író fogalmát a magyar állampolgár kényszerű jogi fogalmába [...]), nagy nemzeti hivatást tölthet be azáltal, hogy létével és működésével demonstrálja a magyar kultúra egységét, mely ma szegény nemzetünknek legnagyobb kincse és ereje [...]

1929. jan. 18.

Országos Széchényi Könyvtár

643. PEÉRY REZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Pozsony, 1929. jan. 23.

Mélyen tisztelt uram!

A csehszlovákiai haladó szellemű, magyar főiskolás diákság Pozsonyi Sarló csoportja nevében írom e sorokat. Ez a csoport legutóbbi munkája folyamán progresszív gondolkozású, előkelő cseh körökkel talált kapcsolatot, azzal, mely a cseh tudományos és irodalmi világban nagyrabecsült Zahradnyk dr prágai egyetemi tanár és Nejedlij pozsonyi pénzügyigazgató vezetésével meg akarja alakítani az „Oroszország cseh barátai”nak ,mintá-

jára a magyar kultúra barátainak a körét. Főleg szociológiai beállítottságú folyóiratuk: a *Var* most hozza egyik fiatal esztétikusunknak Adyról írt tanulmányát. Most arra kérnek bennünket, hogy azokban az irodalmi folyóiratokban, melyekkel összekötötést tartanak, (*Tvorba*, *Nasa Doba*) helyezzünk el budapesti szakemberektől magyar literatúráról szóló cikkeket, tanulmányokat. Ezért a *Pozsonyi Sarló* nevében most arra kérem mélyen tisztelt uramat, hogy szíveskedjék rendelkezésünkre bocsátani, illetve a fordítás jogát megadni annakidején a *Nouvelle revue francaise*-ban megjelent és a *Nyugarban* is közölt, összefoglaló tanulmányának, mely a külföldi számára megírt története a magyar irodalomnak.

Mi gondoskodnánk arról, hogy hivatott, mindkét nyelven tökéletesen bíró és irodalmi tájékozottságú szakember végezze a magyarról csehre való fordítást. Azt hiszem nem kell itt hangsúlyoznom, hogy a mi szempontunkból és a cseh-magyar kultúrközeledés szempontjából is milyen nagy jelentőségű volna a tanulmány közlése. Azok a cseh intellektuálisok, akikkel érintkezünk, nagy becsülői az egyetemes magyar kultúrának, különösképp az új magyar irodalomnak, bár a nyelvi gátlás miatt csak részlegesen vagy hiányosan ismerik (azt). Ugyhogy eljön nemsokára az az idő, amikor ők ugyanúgy fogják szeretni és ismerni az új magyar kultúra nagyjait, mint mi Jaroslav Haseket, a Capek testvéreket vagy Jiri Volkert.

Az itteni hivatalos magyar körök merev elzárkózottsága és tisztán politikai attitűdje miatt érthető, hogy mi csehszlovákiai magyar fiatalság tesszük magunkévá ezt az ügyet.

Kérésemet megismételve és becses válaszát várva vagyok mélyen tisztelt uramnak

híve és tisztelője
Peéry Rezső

644. BABITS MIHÁLY – HORVÁT HENRIKNEK

Budapest, 1929. jan. 25.

Tekintetes

Horvát Henrik urnak,

Brassó.

Str. Gromef 16.

A Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány kuratóriuma nevében közlöm, hogy megbízást adunk Önnek egy lehetőleg teljes és reprezentatív magyar lírai antológia német nyelvű fordítására, illetve szerkesztésére és hogy erre a célra 3000.- pengő rendkívüli segílyt tartottunk fenn, amely a megbízás teljesítése során fokozatosan lesz részére folyósítva. –

Kérjük, hogy a tervezetét ennek a munkának velünk közölni és előrehaladásáról időnként jelentést tenni szíveskedjék. –

Kiváló tisztelettel:

Babits Mihály

645. MOLNÁR ANTAL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1929. febr. 3.

Kedves Mihály!

Engedd meg, hogy írásban is közöljem hálámat és köszönetemet azért a nagy jóért, amiben alkotásaid útján részesítettél!

Egyúttal bejelentem, hogy következő műveidet zenésítettem meg:

1/ Esti dal, ének és zongora.

2/ Emlékezés –,,–

3/ Cigánydal –,,–

4/ Zsoltár férfiahangra, férfikórus (6 szólamú)

5/ Zsoltár gyermekhangra, gyermekkórus (4 szólamú)

6/ A Danaidák, tercett női hangokra

Vagyok igaz barátod

Molnár Antal

646. KÖLTŐ A PÓDIUMON

Hölgyeim és uraim!

Ezen az estén, amikor elhullt éveim avara torlódik körülem, s múltam hangjai csapódnak felém, mint maradozó visszhang, valami vallomást kellene tennem és számadást adnom, őszintén, mintegy barátaim és becsüsem előtt, magamról, életemről és sorsomról, ahogyan én látom erről a fölhányt útról, amelyen idáig öregedtem, s amelynek bizonytalán már közepénél tovább jutottam a Halál felé, s talán egyáltalán erről a magyar életről és emberi sorsról, aminek osztályosa és részese voltam. De valahogy úgy érzem magamat, mint akinek idegen nyelven kell szónokolnia: vagy hideg és betanult szöveget kell fölmondani, vagy, ha föl nem írt jó előre minden szót, s nem ügyeli kínos pontossággal a papirosát, félhet, hogy dadogni fog és félszeg botlásokat csinál. A költő gyakran lesz ilyen elfogult, ha személyesen is szólnia adatik azok előtt, akikhez a Néma Betűk paradox médiumán szokott rendszeresen beszélni; – mondják, éppily zavart a mozgókép színésze, mikor testi valóságában lép a jelenvaló közönség elé; s bizonytalán igaz van annak a híres hasonlatnak is, mely a vízmadárról szól, akit pajkos hajósok lekötött szárnyal a hajóra vonszolnak, hol esetlenül és boldogtalanul bukdácsol a sima fedélzeten. Ó, milyen könnyű volt, milyen szabad, minden szemek öröme, amíg messze szárnyain keringett! A költőnek idegen nyelv az Élet prózája és idegen tér a valóság háromdimenziós tere. Ő is csak vetületeiben él a világ számára, a beírt papirosán, mint a Mozgó színésze vászna sikkján: lemond a harmadik dimenzióról, s így tudja átröpülni olykor a negyediket, az időt! Mi lehet semmibb dolog, mi lehet lényegtelenebb és kevésbé fontos, mint a költő testi alakja és földi élete? Igazabb arcom néz rátok, és hallhatóbb hangon kiált a néma és fehér papirosról. Mindent nektek adtam, nem maradt nekem semmi. Az Élet, az Élőszó, a Próza nyelvén csak dadogni tudok; milyen boldognak kell lennem, ha fülekre találok, akik

megértik igazi anyanyelvemet, a verset! Írtam sok prózát is, de a próza is csak titkos vers volt, és ha igazi, komoly és lényeges dolgot akarok mondani a Sorsról, éveimről és az emberi Életről, arra kell engedelmet kérnem, hogy én is egypár verssoromat adhassam itt elő: verset, amely a költő párbeszéde önmagával és önmagán keresztül minden emberrel.

Pesti Napló, 1929. febr. 5.

647. „SEM INNENSŐ, SEM ONNANSÓ: MAGYAR ÍRÓ VAGYOK”

**Babits Mihály, Berzeviczy Albert, Szász Károly
és Hegedűs Lóránt nyilatkozata a Kisfaludy Társaság
tagválasztó gyűléséről**

(Az Est tudósítójától)

Tegnap zajlott le a Kisfaludy Társaság tagválasztó közgyűlése, amelyen az eredeti tervek szerint két üresedésben lévő helyet kellett volna betölteni. Az írói helyre meg is választották József főherceget, akire a megjelent 30 tag közül 29-en adták szavazatukat, a költői helyet azonban nem töltötték be.

Mint ismeretes, ennek a helynek két jelöltje volt, Babits Mihály, akit Ravasz László református püspök és Sik Sándor piarista papköltő ajánlott – a másik jelölt pedig Gyallay Domokos erdélyi költő volt, akit Vargha Gyula, a társaság alelnöke és Szász Károly ajánlott. Gyallay Domokos ajánlását később visszavonták, de ezzel kapcsolatban Vargha Gyula az alelnöki tisztségről is lemondott, úgy, hogy a magyar irodalomnak a társaság kebelében való egységes összefoglalása helyett az a veszély fenyegett, hogy a Kisfaludy Társaság esetleg kettészakad.

Erre való tekintettel Babits Mihály levelet intézett Berzeviczy Alberthez, a Kisfaludy Társaság elnökéhez, aki azt a társaság ülésén fel is olvasta. A levél így hangzott:

Igen tisztelt Elnök Úr,

sajnálattal értesültem a bonyodalmakról, melyek a Kisfaludy Társaságba történt jelölésem körül keletkeztek, a szakadásról, ami fenyeget.

Én hálás vagyok az elnök úrnak és a társaság mindazon tagjainak, akik megválasztásra ajánltak, illetve jelöltek, mert e lépésükben irodalmi munkásságom elismerését és megbecsülését látom.

De alig volna kívánatos, hogy jelölésem ahelyett, hogy irodalmunk amúgy is eléggé áldatlan meghasonlását enyhítené, magában a Kisfaludy Társaság kebelében is újabb szakadást idézne elő.

Az elnök úrnak és az ajánló uraknak sem szeretném azt a kellemetlen érzést okozni, amit egy ilyen szakadás biztosan keltené bennük.

Éppen ezért arra kérem elnök urat, hogy jelölésemet ilyen körülmények között tárgytalannak tekinteni méltóztassék.

Babits Mihály a következő nyilatkozatot tette:

– Sohasem éreztem magamat sem innenső, sem onnansó írónak. Én magamat mindig magyar írónak éreztem, és meg vagyok győződve arról, hogy ha munkáimat helyesen értékelik, nevemnek nem szétválasztóan, hanem egyesítően kell hatni. Ez az érzés szülte leveletemet, amelyet a Kisfaludy Társaság elnökéhez intéztem [...]

Az Est, 1929. febr. 7.

648. BABITS MIHÁLY ÉS BABITS MIHÁLYNÉ – SZILASI VILMOSNAK

Budapest, 1929. febr.

Kedves Barátom,

nagyon köszönöm hogy a cikket valóban ily gyorsasággal visszaküldted, és kérlek, nézd el s ne haragudj hogy ennyire

sürgettelek velem. Azt hittem hogy azonnal bele tudok fogni válaszsom megírásába; erről azonban szó sem volt: annyi gond, baj, kellemetlenség, támadás stb. zúdult rám e hetekben minden oldalról, annyira mindennel kellett törődnöm mással, hogy azt hiszem, én semmiesetre sem tudom elkészíteni összefoglaló válaszsomat (mely nagyobb tanulmány lenne) hamarabbra, mint az április 1-sején megjelenő *Nyugat*-számra. Eszerint úgy tervezem hogy a Te cikked március 15-ikén jöhetne. Mindenesetre úgy kívánom hogy ez egy számmal előbb jöjjön mint az én válaszsom.

Egyébként mihelyt ráérek a dologgal foglalkozni, levelet írok neked a kérdés lényegéről. Most azonban más ügyben írom ezeket a sorokat. Azt akarom közölni hogy 27-ikén valóban Berlinben leszünk, mint terveztük; vasárnap vagy hétfőn este indulunk innen és egyfolytában utazunk egész Berlinig; szerdán este 8 órakor van a berlini felolvasás az egyetemen, és körülbelül 5-6 napot időzünk Berlinben. A *Collegium Hungaricum*ban leszünk megszállva (Dorotheenstr. 2.)

Mindezeket azért írom meg, mert némi távoli reményem van: nem találkozhatnánk-e valahogy? Nekünk ugyanis oly messze van Németország, hogy az az érzésünk, ha oda megyünk, mint-ha Hozzátok mennénk. (Sajnos, hogy ezuttal felétek nem kerülhetünk; a párisi utat is elejtettük.)

Drága Vili és Lili! én folytatom, mert Mihályt megint elrángatták, s szeretném a levelet elküldeni. Nagyon jó volna, ha Berlinben találkozhatnánk, bár attól tartok, hogy ez Tőletek is messzire esik! S mi van a ti utazási tervetekkel?

Mi az elmúlt héten mindaketten influenzával feküdtünk, sajnos még most sem vagyunk egész jól, úgy hogy nem nagyon jókor jön ez a mindenféle díszebédekkel egybekötött utazás. – Te hogy vagy Lilikém? Ha azt nem is remélem, hogy Berlinbe jössz, de talán egy lapot írnál egyszer? – Ildikó is beteg volt, de már jól van, 4 foga van! Vilivel együtt szeretettel csókollak

Ilonka
Mihály

649. JUHÁSZ GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Debrecen, 1929. febr. 6.

Kedves Barátom,

hálásan köszönjük, hogy rászántad Magadat a leutazásra. Ma már kezdünk aggódni s egy <level> válaszosztáviratot is küldtünk, amikor végre megérkezett az örvendetes híradás. Nagyon örülök, hogy Rédey igazgató úr is jöhet, reméljük, nem fogjátok Magatokat rosszul érezni városunkban.

Miután nem kaptam Tőled irányítást a versek kiválasztására vonatkozólag, tekintetbe véve azt, hogy Ascher nemrégiben szavalt nálunk néhány nagy Babits-verset s kötve lévén az által, hogy csak női előadóink vannak, én a következő darabokat szemeltem ki:

Aliscum éjhaju lánya,

Nekem nem volt barátom (Egy szomorú vers),

Zsoltár gyermekhangra,

A könnytelenek könnyei,

Halavány téli rajz.

Nagyon szerettem volna a *Lirikus epilógját* s az *Esti kérdést*, de egyiket sem merem, míg meg nem nyugtatsz, hogy a Te programmoddal nem ütközik.

A Gáláns ünnepség kottája előkerült. Ha még valami mást kaphatnánk, nagyon hálás lennék érte. Részletes műsort a leg-rövidebb időn belül küldök, addig is a Nagyságos Asszony kezeit csókolja s Téged igaz szeretettel üdvözöl

kész híved
Juhász Géza

650. FARKAS GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Berlin, 1929. febr. 12.

Kedves Professzor Úr!

Fogadja hálás köszönetemet kedves leveléért és a megkül-

dött kéziratokért. Nagy megnyugvásomra szolgáltak, mert így most már teljes energiával nekiláthatok az előadása<nak> megrendezésének. Már ma nyomdába adtam a meghívókat, amelyek holnap szét fognak menni, Mivel a megnyilvánuló nagy érdeklődésre való tekintettel az aula kicsinynek bizonyul, az egyetem egy nagy termét kértem ki. Az előadás február 27.-én 8 órakor lesz, utána a Collegium Hungaricum termeiben egy teaestét vagyok bátor feleségemmel együtt adni Professzor Úr és a Nagyságos Asszonynak tiszteletére, melyen a kultuszminiszteren kívül a német tudományos és szellemi világ vezetői fognak részt venni, 28.-án délben pedig Becker miniszter úr ad egy ebédet. Tudom, hogy egyáltalán nem barátja az ilyenfajta ünnepeltetésnek és azért előre is bocsánatot kérek érte, de legyen meggyőződve róla, hogy jelentősen szolgálja vele a magyar-német kulturkapcsolatok ügyét. Nagyon remélem, hogy a Nagyságos Asszonnyal együtt hosszabb időt fog itt Berlinben tölteni, és azért igen örülnék, ha már több nappal az előadás előtt érkeznek meg. Legalkalmasabb az a vonat, amely Pestről este 8 órakor indul Prágán át és ide másnap délután fél ötkor érkezik meg. Elhelyezésünkről a Collegium Hungaricumban gondoskodtam, hol a Collegium vendéglakosztálya áll rendelkezésünkre (két szoba és fürdőszoba) minden kényelemmel. Ez nem jelent semmiféle lekötöttséget, mert kizárólag az én hatáskörömbé tartozik. A Collegium Hungaricum címe Dorotheenstrasse 2. Különben természetesen az állomásnál várni fogom.[...]

Farkas Gyula

651. BERLINI NAPLÓ

Ez a cikk voltaképp interjú: válasz a Szerkesztőnek, aki berlini utam benyomásairól kérdezett. Íme:

Berlin a mai Európa Bábele: nem nagysága, hanem tempója teszi azzá. „Tempó” – ez maga is berlini szó; legalább ottani időzésem alatt minduntalan hallottam ezt a szót: mert különös öntudatosság lakik e német Babelban. A város büszke tempójára. Utcái nyílegyenest söpörnek szét a házak között, s szinte a nyíl gyorsaságával is, széles teret szakítva e tempónak. Autók cikáznak, végtelen autócsordák áramlanak, lángbetűk lüktető fény-árnyában.

Amerika ez – mondja itt mindenki. Még a magyar is, ha Berlin lakója, szívesen hivalkodik evvel az európai Amerikával; mily hamar és fölényel veri új város létére a vénhedt régieket! milyen tudatosan és mondhatni német alapossággal sajátítja el és licitálja túl Párizs erkölcsi szabadságát és New York technikai iramát! Nem köti hagyomány, nem nehezíti ballaszt. [...]

Én azért jöttem Berlinbe, hogy a magyar irodalomról tartsak előadást a német Metropolis publikumának.

Hogyan remélhettem meghallgatást ebben a mindent tudós és semmivel sem elégedett, múltban dúskáló és jövőt találgató zűrzavarban, ahol „mint Berlin robbanó utcáin,” csak a legerősebb hangok és legkülönösebb fények tűnnek már föl? Hogyan remélhettem meghallgatását egy távoli és remegő hangnak, egy kicsiny és ismeretlen nemzet lelkéből, s hozzá még oly szerény és bizonytalan szócsövön át, amilyen az én fáradt ajakam?

– *Nur die Lumpen sind bescheiden* – mondja a németek nagy költője, s Berlinben kétszeresen áll ez az igazság. A nagy emberboly elvárja, hogy csak az szóljon hozzá, ki érzi hangja erejét, s nem fél azt gátlás nélkül kiereszteni. Aki Berlinben lakik, az tudja ezt. [...]

A jövevény, aki én voltam, könyvekből tanult németül, akár csak latinul: szellemi értékek közvetítője volt számomra e nyelv, s nem az élet praktikus eszköze. Alig beszéltem rajta valaha. Ajkamon megbotlottak a szavak, mint kényes lábak idegen talajon. Bár kezemben volt a fölolvadás német fordítása – szép, nemes nyelvű munka, Turóczi Józsefé –, mégis tartottam a neveltségtől, mely egy-egy hibásan ejtett szó nyomán fakadhat. Voltak is mosolyok, s az első udvarias figyelmet némi hökkenés váltotta föl: „Megértjük-e e különös dialektust?” Nincs nép, oly türelmes nyelvének idegenszerű kiejtésével szemben, mint a német. A mosolyok nagyon jóakarató mosolyoknak bizonyultak, s halkán biztatták az előadót. Az elnéző udvariasságból lassanként meglepett érdeklődés lett.

A magyar kultúra története nem érdektelen tárgy az idegennek, ha őszintén tárjuk föl harcait.

Hallom – újságot én nemigen olvasok –, hogy a Petőfi Társaságban vagy hol, ismeretlenül is jónak látták hazafiatlan hírét költeni ennek az én berlini fölolvadásomnak. Kitelik derék honfittársaimtól; de nekem inkább az ellenkezőtől volt okom ott félni: hogy szavaim túlságosan is sovén hangzása hitelét veszi előre annak, amit mondok. Sorba dicsérni a magyar írókat, kiknek hallgatóim többnyire még nevét sem hallották, alig lett volna bizalomkeltő, s nyilván érdekes se. Csak néhányat említettem tehát – Vörösmartyt, Aranyt, Petőfit, Madáchot –, s inkább irodalmunk problémáiról beszéltem: Kelet és Nyugat különös fogaskerekéről, mely a magyar szellem örök dilemmája, a nacionalizmus és európaiság égő kérdéseiről, melyek ma aktuálisabbak, mint valaha, s melyeket egy Európába olvadt ázsiai kis nép mélyebben és közvetlenebbül élhetett át – mert sokkal inkább léte függött tőle –, mint szerencsésebb nyugati nemzetek. Előadásom logikus befejezése Ady nagyszerű s még ma is csatázó harcának ismertetése volt, melyben a magyarság régi belső har-

ca éledt újra. Nyugat és Kelet harca, a Szent Istvánok és Széchenyiek harca.

Ezek a lelki válságok és problémák kell hogy érdekeljék a mai Európa gondolkodó gyermekeit, s bizonytalannal alkalmasak föl-hívni figyelmüket az irodalomra, mely belőlük fakadt. Ezt az érdeklődést a legnagyobb mértékben láttam is. A Collegium Hungaricum nem fölöslegesen pazar termei – hol még bizonyára sok magyar problémának és gondolatnak lesz világga szállni kiröpítő fészke – néhány órán át német írók, tudósok, művészek szavait hallhatták magyar témák körül. Továbbrezgették e témákat a következő napok előkelő s mégis intim hangulatú irodalmi lunch-ei. Sohasem felejtetem azt az igazi és hozzáértő érdeklődést, azt a kedves és közvetlen figyelmet, amivel oly férfiak, mint Bechker, a kultuszminiszter, vagy Walter von Molo, a Dichterakademie elnöke, kicsiny és távoli népünk kulturális ügyei és problémái felé fordultak. Az igaz Európai attitűdje volt ez; egy morzsát sem hagyni lehullani az európai Kultúra szimpoziomának asztaláról!

Pesti Napló, 1929. márc. 31.

652. GAÁL GÁBOR – HATVANY LAJOSNAK

Kolozsvár, 1929. ápr. 19.

Drága jó Laci Bácsi!

[...] Itt mindenfélét hallok arról, hogy Ön átveszi a *Nyugatot*. Egy lap meg is írta. Tényleg igaz? Nincs egy segédszerkesztőre (Gaál Gábor) szüksége? [...] Önt igaz és fiúi szeretettel üdvözölöm:

Gaálja

653. BABITS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1929. máj. 14.

Kedves Bátyám!

Azzal a kéréssel fordulok Hozzád, hogy az esküvőmön, mint egyetlen fítestvérem, a násznagyi tisztet elvállalni szíveskedjél. Ugy tudom, hogy az írói jubileumod alkalmával Édesanyánk szintén kifejezésre juttatta Előtted abbéli óhaját, hogy részt vegyél az öcséd esküvőjén s hogy megjelenésedet neki kilátásba is helyezted. Nagyon leköteleznél, hogyha ígéretedet most valóra is váltanád. Nincs senki a családban, akit e tisztségre felkérhetnénk, s az egész családnak őszinte örömeire szolgálna, hogyha kérésemet teljesítenéd.

Az esküvő előreláthatólag június 15-én lesz Tamásiban. Az esküvőn természetesen Ilonka sem hiányozhatik s nagyon kérek légy kegyes a nevemben Őt is felkérni a megjelenésre. Fel-tétlenül jöjjetek el, úgysis csak a legközelebbi rokonság vesz részt és részemről alig lesz jelen valaki .[...]

Mégegyszer igen kérek ne utasítsd vissza kérésemet és mielőbb válaszoljatok. Írjatok magatokról is, most Édesanyánk állandóan aggódik miattatok és sokat gondol Reátok.

Ilonka kezét sokszor csókoltatom s egyben Édesanyánk üdvözléseit tolmácsolva sokszor üdvözöl

szerető öcséd

Pista

654. RÉDEY TIVADAR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1929. máj. 17.

Kedves Barátom!

Vagy két hónappal ezelőtt megemlítettem Neked, hogy Tormay Cecile fel szeretne keresni egy kis barátságos diskurzus

céljából. Akkor a dolog abban maradt, ő rövidesen elutazott s csak most került haza, a mai *Napkelet*-pénteken beszélgettünk újra először.

A régi témára megint visszatért, körülbelül ebben a formában:

Időközben lezajlott a „Nyugati válság”, s erről ő külföldön jóformán semmi részletet sem hallott, felőle most itthon informálódott. Úgy látja, a szabad mozgásod a mai körülmények között meglehetősen biztosítva van, arról is hallott, hogy a Szekfű lapjával bizonyos tervek merültek fel, ebből is arra következtet, hogy a nagyobb szabadsággal esetről-esetre magad is élni kívánsz.

A szakítás-hírek idején – így folytatta – a világért sem akart Hozzád olyan ajánlattal fordulni, hogy *pártolj át a Napkelethez*. Jól tudja, hogy az ő lapját odaát ilyen coriolanusi lépés esetén túlságosan „volszk” tábornak kürtölnék ki, ha nem meggyőződésből: legalább azért, hogy Téged érte „köpönyegforgatás”-sal vádolhassanak. Most azonban – a harci zaj elültével – némileg másnak látja a helyzetet úgy képzeli, annak semmi komolyabb akadálya nem lehetne, hogy alkalmilag – mindenféle beharangozás, célozgatás vagy nevednek a munkatársak közé sorozása *nélkül* – egy egy vers, vagy egyéb kéziratot Tőled a *Napkelet* is ne kaphasson. Ő maga irántad mindig őszinte barátsággal, művészeted iránt mély megbecsüléssel és tisztelettel viseltetett, közreműködésedet a legnagyobb mértékben óhajtandónak tartotta a lap fennállása óta állandóan s annak tartaná a mai körülmények között is, amikor nézete szerint megvalósulása könnyebb volna, mint volt idáig.

Nagyjából ezeket mondta el s végül határozottan *megkért rá*, hogy mindezt közöljem Veled. Először arra gondolt, hogy maga fordul Hozzád levéllel, de ettől az az aggodalom tartotta vissza, hogy az esetleges kosár nemcsak az ő személyének szólna, hanem magának a *Napkelet*nek is, s ennek elébe vághatna azzal, ha előbb az én közvetítésemmel tapogatódzik: keressen-e veled ebben a kérdésben levélbeli vagy személyes érintkezést!

Kívánságának teljesítését – beláthatod – meg nem tagadhatam, kérését kötelességem Hozzád továbbítani.

Már most a magam részéről arra kérlek, gondolkozzál egy kicsit a dolgon. Elvben talán csakugyan nincs akadálya, hogy egyelőre legalább ígérettel viszonzod a valóban őszintén baráti közeledést.

Ama „válság” napjaiban egyáltalán nem kardoskodtam a *Napkelet*ért, az Ilonkával folytatott távtelefonálásban magam hangsúlyoztam, hogy a világért sem bírnám kellemetlen helyzetedet időszerű „megkönyékezés”-sel holmi helyzeti előnyök kicsikarására felhasználni. Bensőbb „elhelyezkedés”-edet a *Napkelet*-nél különben – ezer és egy okból – magam is nehezen bírtam volna elképzelni.

De ahogyan a dolgot Tormay Cecile most elképzei, az talán nem is olyan egészen elképzelhetetlen. Szabad tetszésedből egyszer-mászor a mi lapjainkon megszólalnod – ha kedved tartja – valami nagyobb bajt nem okozhat. A *Napkelet*nek sok fogyatkozását és gyengéjét igen jól – mert hiszen közvetlen közelből – ismerem, de mindezek mellett hét év során annyira nekem is a szívemhez nőtt már, hogy a benne való dolgozást – kompromittálónak mégsem tarthatom.

Igen kérlek, valamilyen módon válaszolj mindezekre, hogy ígéretemhez képest Tormay Cecilenek beszámolhassak a kívánságából történt vállalkozásom eredményéről. Egyelőre legalább is azt kellene vele közölnöm, hogy fordulhat-e Hozzád ő is kéréssel?

Ha pedig jobbnak és barátságosabbnak látnád, hogy egyenest vele közöld a válaszodat, akkor talán írd vagy telefonálj neki magad.

Ne neheztelj rám, hogy épen költözködéstek napjaiban ezzel a dologgal így a nyakadba estem, de itt nem volt egyebet mit tennem, mint a felszólításnak engednem, minden vonakodás és halogatás nélkül.

Ezek után pedig Ilonkának igaz szívből gratulálok könyve

megjelenéséhez, mindkettőtöknek kívánok sikeres és simán lezajló költözködést, az Előhegyen szép napsütést és jó pihenőt.

Szeretettel ölel régi, hű barátod:

Tivadar

655. PAUL WINKLER AGENCE INTERNATIONALE LITTERAIRE – BABITS MIHÁLYNAK

Párizs, 1929. jún. 26.

Igen tisztelt Babits úr,

Szívesen foglalkoznánk regényeinek francia-, angol-nyelven való elhelyezésével. Ehhez a munkánkhoz szükséges volna a munkák német, francia, vagy angol nyelvű fordítása, mivel a kiadók nem rendelkeznek magyarul olvasó lektorral. (úgy tudjuk a *Gólyakalifa* megjelent német fordításban, szívesen foglalkoznának vele)

Amennyiben érdeklődne a mi proposíciónk iránt, kérnénk az Ön által a fenti célra alkalmasnak tartott regényeinek fordítását a mi címünkre beküldeni.

Híreit várva, maradunk

Országos Széchényi Könyvtár

igaz hívei.

F. Volló

656. ADY-REVIZIÓ

Tisztelt szerkesztőség,

eleget teszek felszólításuknak, s elmondom hogy vélekedem Ady Endre költészetéről. Én ebben az ügyben eddig hallgattam. [...]

Ő maga is „küldetést” érez, mégpedig többfélé. Az első körülbelül az, hogy ennek a földnek a Messiása legyen. Hogy mi-ből áll az ilyenfajta küldetés, nem tudjuk. Gyakran halljuk, hogy

„harcol” és fajtáját ostorozza a jövő felé. A beállítás kissé az irodalomtörténeti könyvek mintáira emlékeztet. Hiszen a politika manapság mindenütt mesterség lett és tudomány. Éppen ezért a politikai költészet pusztulóban is van. Egykor, mikor az élet még nem hasadt rétegekre a munkafelosztás elve szerint, a társadalmak régi szervezetlenségében, mikor a sajtó, vezércikk, kortesbeszéd, parlament nem szippantotta el minden mondani valóját, még lehetett tárgya és értelme. Tyrteus, aki egy kezdetleges, ókori társadalomban „lanttal kezében buzdítja a csatát”, azért megrázó, azért nem nevetséges, mert van reménye arra, hogy szavának közvetlen hatása is lesz. A modern költőnek alig. Vajmi kevésbé valószínű, hogy egy költő, a jelenkor reklámparkjai, kormányrendszerei közepette mindaddig követeli verseiben az általános, egyenlő, községekre is kiterjedő, titkos választójogot, a hadikölcsönök valorizációját, a munkáskórházakat és napközi otthonokat, míg azokat meg is adják. Aki komolyan és őszintén ilyen hivatást érez magában, az helyesebben teszi, ha hatásosabb eszközökhöz folyamodik. Mint képviselő, vagy utcai agitátor inkább előmozdíthatja célját. A költő a kifejezés művésze. Hivatása az, hogy a benne alaktalanul forrongó természeti erőket, melyeket értelemmel nem lehet megközelíteni, érzékletesen megformálja, mintegy létezőt teremtve a megfoghatatlanból, s ezzel a roppant munkával véget is ér hivatása. Ha politikai költészetre vetemedik, két veszedelem fenyegeti. Vagy néven nevezi, hogy mit akar, s akkor tartalmas, de művésziileg lapos és unalmas. Vagy pedig csak céloz erre, messziről, tétován, s akkor puffogóvá, fráziscséplővé, jelszavassá válik, aféle dörgedelmes néptribunná.

Ady – ez tagadhatatlan – elsősorban mint politikai költő híres, emlegetett. Művészi szempontból itt támadható legerősebben. [...]

Politikai verseit többnyire megrendelésre írta, a napilapok tárca-rovatába, vagy a Galilei-kör március 15-i ünnepére, mintegy versenyezve Ábrányi Emillel, aki ezen a napon csengőbb rímekben és ötletesebb formában a másik, jobboldali táborot szolgálta ki. Ezek a versei nagyhangúak, döcögősek, fáradtak. Olyan

általánosságokon nyargal, melyeket egy névtelen vezércikkíró is átallana vállalni. [...]

Egy kritikus ezt írta róla: „a magyar nyelv sohase hallott zenéjét szólaltatta meg”. Fölháborodva kérdezem, hogy ezt a megállapítást, melyet Vörösmarty wagneri zenekara, Petőfi harsonája, Arany andalító mélyhegedűje után tett, vajon erre is vonatkoztatta-e, erre a süket citerára, erre a nyafogó csimpolyára? Kötetei hemzsegnek ilyesmiktől:

Jaj be szép, hogy vagyok,
Jaj, be szép, hogy vagynak.
Jaj be szép, hogy minden Való szép,
Jaj be szép a Szép.

[Szép a Szép]

Nem, tisztelt uraim, ez nem szép: ez rút és ostoba Ez nyelvünk mélypontja, melynél mélyebbre már nem zuhanhat. Nem az a baja, hogy „érthetetlen”. Az a baja, hogy érthető. Gondolják meg, hogy ezrével és ezrével vannak lelkes gyerkőcök, akik önöknek, komoly, felnőtt férfiakként tanúbizonyságára elhitték, hogy remekírójuknak minden ígéje a legnagyobb mélység és a legmagasabb művészet, s amikor az iskolapad alatt láztól zöld arccal és piros füllel olvasnak ilyen klapanciákat, akkor úgy tekintenek rájuk, mint egy oromra, melyet egykor nekik is el kell érniök. Emlékezzenek vissza, hogy amikor a külföld többszörös kísérletezés után jóakarató vállvonogatással fogadta verseit, akkor önök azt mondták, hogy „ezt a sohase hallott zenét nem lehet semmiféle más nyelvre átültetni”. Hát itt az eredeti. legyen vége ennek a hazugságnak, ennek az áprilisijáratásnak. Legalább én mindaddig, míg meg tudom különböztetni a merészséget az ízléstelenségtől, az erőt a nagyhangúságtól, a rejtett, nemes célzást, a gondolatok titáni ugrádozását a tartalmatlanságtól, el-lenszegülök ennek a léha divatnak. [...]

Kosztolányi Dezső

A Toll, 1929. júl. 14.

657. SZEMÉLYI ÜGY?

Hallom, lezajlott a nyári Ady-vita, amit egy bulvárhetilap a Kosztolányi hírhedtté vált cikke körül jegecesített ki, s hallom azt is, hogy a hetilap szerkesztője, az ismert zsurnaliszta-költő, mintegy összefoglalva a disputát, engem is azok közé sorol, akik titkon és szívük mélyén talán helyeslik az Ady-koszorú megtépázását, s együttéreznek a halott költő hiénáival és Zoilusaival.

Személyi ügy ez? Felháborodást és tiltakozást érdemel? Vagy szórtlan megvetést?

Kinek van joga azt hinni, hogy másként vélekedem, mint ahogy írok? Adyról sokszor és sokat írtam, a legrégibb időktől máig, és mindig egyformán. Az elsők közt voltam, akik zsenijét ismerték és bámulták. Versben és prózában emeltem magasra baráti nevét. halála után hangos szóval védtem meg emlékét óvatos némaság és akkor hatalmas ferdítések ellen. Később én is megbélyegeztem a méltatlan lármát, mely üres primadonna-kultuszt üzött alakjával s iparkodtam föltárni e körülugrált és körülrugdalt bálvány mögött az igazi Adyt, a nagy költőt, akiről a lármában szinte mindenki megfélekedett. Ki mutatta őt meg mélyebben, mint én? ki hatolt türelmesebben s nagyobb tisztelettel költészetének titkaiba? Vizsgálataim alakját a legnagyobbak mellé szökentették: szimbolizmusát a Dantééhoz hasonlítottam, s ki tudhatja jobban nálam, mit jelent ez?

Nem titok hát, hogy mit gondolok Adyról; s hogy ez a véleményem Kosztolányi cikkének hatása alatt sem változott, maga az a nyilatkozat bizonyítja, amit e cikk olvasása után azonnal lediktáltam feleletül. Hangsúlyoztam, hogy nem értek egyet Kosztolányival; hogy Adyt most is a régi magasságban látom; figyemeztettem a kritikust arra, hogy Ady hatalmas szimbólum-épületét egészében kell megítélni, s hogy így tekintve még jelentéktelenebbnek látszó versei is nagyságot és fontosságot nyernek: kiemeltem, mennyi szépet érzek még azokban a strófákban is, amiket Kosztolányi elrettentő példák gyanánt idéz. Sőt megmutattam az ember Adyt ért vádakkal szemben, hogy

ez az „ítélet nélküli és féltékeny költő” jó társ és kitűnő kritikus tudott lenni.

Lehetett volna-e határozottabban, félreérthetlenebbül megjelölni álláspontomat? S mégis ez a nyilatkozat azt a hatást keltette, vagy úgy volt beállítható, minthogyha ... Nem, ez nem csupán személyi ügy: ahol a visszhang ily különös játékot űzhet, ott valami nagy abnormitásnak kell lenni magában az irodalmi tájalakulásban... Ami a dologban személyi rész, azt könnyen el lehetne intézni: elég volna még egyszer s a gyengébbek kedvéért mentül gyermekesebb kerekességgel ismételni véleményemet szegény halott barátomról, akinek helyét én valóban nem az „érdekes, csonka tehetségek között”, hanem a Vörösmartyak, a Petőfiek koszorús menetében látom. De hát érdekes ez? Ki harcolhat az Értetlenséggel? s mit árthat mindez a végén Adynak? és mit árthat nekem?

Engem azonban túl e személyi ügyön természettudós módjára érdekelnek a gonosz sziklák, amik ilyen különös visszhangot adhatnak; s talán több is ez a természettudományál: mert a sziklákat egyszer szét kell robbantani. Süket, rosszhizemű sziklák, amik minden hangot megölnek, hacsak nem nagyon kiabál. Micsoda akusztika! Ez a visszhang nem tűr meg átélt és egyéni véleményt: nem tűr többet egy szónál, egy-egy jelszónál, amit valamely párt szentesített. Ezt kell ordítanod. S jobb, ha nem is olvastad a Költőt, akiről szólsz: akkor tisztábban s egyszerűbben visíthatod el a jelszót, amit várnak tőled. A komoly kritika hangja már előre gyanús itt: aki nem kiabál, az kertel.

Állj jobbra vagy balra, lehetőleg szélről: ez a harc, ez az élet; s nem az igazságról van szó vagy véleményedről, hanem harcról és pártokról. Voltaképp nem is fontos, amit Adyról szólsz: az a fontos, hogy evvel vagy avval az oldallal szemben állsz. S a legnagyobb bűn itt az, ami régen a legnagyobb erény volt; jóhiszeműnek lenni s jóhiszeműséget feltételezni másokban. Ily jóhiszemű voltam én – és ez már gyanús volt. Én tisztelen a

kritika jogát. Ha szerkesztő vagyok, talán nem adok helyet annak, ami nézetemmel ellenkezik.*

De ha másutt olvasom az ellenvéleményt, komoly érvekkel szállok szembe vele, s nem keresek mögötte más indítékot, mint az igazság vágyát s az irodalom szeretetét. Még ha ismerem is egy indítékát, nem fészegetem azt. Csak az írást nézem: igaza van-e vagy sem? – minden más: személyi ügy, s nem tartozik a nyilvánosságra.

De hát mi az az Igazság? Csak emberek vannak, és élet, azaz harc! s aki az ellenféllel szemben liberális, az rossz harcos vagy gyanús megalkuvó. Ez legalább a Ma életnézete: mindenesetre ez annak a rossz zsurnalizmusnak életnézete, mely előntötte irodalmunkat. Ez az életnézet, mely többre becsüli a harcot az értéknél, s nem is tűr értéket meddő kis harcain fölül. Ez gyűjtötte Ady sírja köré a hiénákat, mihelyt az első fölszabadító szó elhangzott – (mert minden kritika ma kaján hiénákat szabadít föl) – s bizonytalannal igazuk van azoknak, akik fenyegetnek, hogy nem áll meg itt... A hiénák már bennünk is halottat szagolnak, mindannyiunkban, akik az Érték és Szellem erejét képviseljük még hitünkkel e közt a nép között; s egyre-egyre sarkunkba harapnak irigy fogaikkal.

Ez is személyi ügy.

A győzelem mégis azoké, akik nem csatáznak. Vagy a halottak módjára csatáznak, akiknek már nem árt a hiéna. Ily harc lesz ez a harc – s itt is Ady vezet.

Nyugat, 1929, szept. 1.

* Ahogy például természetesen nem adtam helyet annak az írónak, aki saját lapomban akarta egy rossz cikkel megtámadni legnagyobb műveimet. Ez az író most – éppen az Ady-viták során – nyöszörög s panaszkodik; holott nem történt semmi baj: a cikk megjelent másutt, s amit a kitűnő író állít – hogy én bosszúból lapomból kitiltottam volna –, az közönséges hazugság, amit a tények megcáfolnak; mert ő tovább is sürűn dolgozott a lapba, midaddig, míg én annak szerkesztője voltam. [Babits Mihály jegyzete]

658. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Budapest, 1929. szept. 1. után

Kedves Barátom,

én – amennyiben a dolog engem illet – teljes készséggel járulok hozzá, hogy Kosztolányinak minden jog megadassék szavaimra válaszolni, s mindig örömmel állnék vele polémiába vagy vitába is, tudva hogy *ez* a polémia nem lehet alacsonyrangú.

De miután a *Nyugat* – s maga Kosztolányi is – eddig azt az álláspontot foglalta el, hogy Kosztolányi nyilatkozatainak az Ady-kérdésben nem alkalmas helye ez a folyóirat, hadd kérdezzem meg előbb, mi indokolja ennek az álláspontnak megváltoztatását?

Talán az hogy nem az Ady-kérdésről van itt szó, hanem, mint leveledben jelzed, személyi ügyekről? Talán Kosztolányi azt hiszi hogy én őt is egy kalap alá foglalom azokkal a nyomorult senkikkel akiket Ady Zoilusainak és hiénáinak nevezek s <a...> akiknek egyébként nevét sem venném tollamra?

Ez távol áll tőlem. Hiszen nemcsak első hírlapi nyilatkozatomban emeltem ki hozzáértő kritikájának jogosultságát, hanem *Nyugat*-cikemben is nyilván megkülömböztetem őt a nyomába-tóduló seregtől, mikor azt írom hogy nálunk „minden kritika kaján hiénákat szabadít föl”. Kosztolányi esete tipikus példája a kritikának mely „kaján hiénákat szabadított föl”. (Nem hiszem hogy ez Kosztolányinak magának is célja lett volna; noha vég-elemzésben talán helyes is volt kibujtatni odvaikból ezeket a hiénákat, akik Adynak nem árthatnak, s akikkel így legalább harcolni lehet. <...> Ahogy első nyilatkozatomban mondtam: a friss, szabad levegőnek mindig örülni kell.)

Kérlek, mutasd meg ezt a leveletem Kosztolányinak Az ő személyes indokait most époly kevéssé akartam meggyanusítani mint első alkalommal. Hajlandó vagyok ezt – ha Kosztolányi azt hiszi hogy cikkembe valaki mást magyarázhatott bele – a nyilvánosság előtt is kijelenteni, ha olyan formában tehetem, amibe nem lehet megint „kétkulacsosságot” vagy gyáva visszavonulást

belemagyarázni. (Ennek vagy más hasonló tartalmu írásnak mint a szerkesztőhöz intézett levélnek a *Nyugat*ban való közzétételére gondolok.) Ha tehát csak erről volna szó, fölösleges hogy köztünk még egy személyi – mindig gyűlöletes és alacsony– civódás játszódjék le. Ha azonban Kosztolányinak más mondanivalója volna: ismétlem, én készséggel állok az elvi polémiába, mihelyt a *Nyugat* is föladja azt az álláspontját, mellyel az Ady-vitát a lapból ki akarta zárni.

Válaszodat lehetőleg sügősen várva maradok igaz híved

Babits Mihály

659. BARTALIS JÁNOS – BABITS MIHÁLYNAK

Alsókosály, 1929. szept. 7.

Kedves Barátom,

nagyon nehéz sorsan élek. Hat hold földön magam szántok, kaszálók, aratok. Reggeltől késő estig állok a vad hőségben, ütöm a földet, éjjel pedig megfeszített energiával dolgozom-virasztok: hogy sikerüljön egy-egy verssorom.

Meddig bírom ez állati erőlkifejtést?

Amellett a legkilátástalanabb jövő elé nézek. A csekélyke földből a legbaromibb munkával sem tudom kihozni, amire a megélhetéséhez szükségem van. Évről–évre egy–egy holdacskát el kell adnom. Pár év múlva semmim sem lesz. Hozzád fordulok, segíts rajtam. Januárban esedékes lesz a Baumgarten-díj, az erdélyi íróknak szánt részt adjátok nekem. Ismered költészetem útját.

Közel tizenöt éve a legtisztább eszközökkel küzdök. Egyedül állok. A kasztbelieken kívül kellő méltánylásban, elismerésben soha nem részesültem, semmi magasabb kitüntetés nem ért.

Minden erdélyi írotársamnál szerencsétlenebb vagyok. Úgy ahogy, mindenki elhelyezkedett. Egyik ügyvéd, másik tanár, harmadik orvos, legtöbbje lapoknál újságíróskodik, én a földnek vagyok igazi rabszolgája, de a földből egy félév alatt nem tudok annyit kicsikarni, mint amennyi az ő egy havi fizetésük [...]

Az én életem leromlik, elvész, ha nem segítetek rajtam. Várom válaszod, öllelek szeretettel,

az erdélyi hegyek melegével:
Bartalis János

660. KUNCZ ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1929. szept. 16.

Kedves Barátom!

Hálásan és igaz szívből köszönöm gyönyörű irásodat Danteról. Képzelheted, hogy milyen felcsigázva várom vezető-cikkedet is. Valahogy úgy érzem, hogy épen ebből a szerény erdélyi folyóiratból talán meglehetne indítani a tisztességnek és tisztaságnak olyan hangját, amelyre ma a szétagolt magyar irodalmi élet minden vonalán nagy szükség volna. Azonkívül tudom, hogy vannak olyan egyetemes szempontok, amelyekre szépen és érdekesen rá lehet mutatni és ahogy leveledet olvastam, ösztönszerűleg éreztem, hogy a Te cikked lesz az, amely ezt a döntő fontosságú irányítást elvégzi. Ki tudja talán olyan időket élünk, amikor egy cikkből könnyen lehetne új Kromvell-előszó. Olyan önző vagyok, hogy mikor egyébként dühvel és teljes együttérzéssel olvastam levelednek panaszos passzusait, egyben arra is gondoltam, hogy talán ez a „személyi” élmény rendeltetésszerűleg jött, hogy cikkednek messzire kiható vallomásszerű hangsúlya is legyen. Arra kérek tehát most csak röviden, hogy légy jó, amint készen van, postára adni. Nagyon várom. Mihelyt megkaptam, hosszabb levélben fogom elismerni, amelyben azután egyéb kérdésekre is kitérek. Addig is mégegyszer igaz hála és köszönet, kedves jó Asszonyodnak kézcsók

ölel szeretettel
hálás barátod
Kuncz Aladár

661. MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1929. szept. 27.

Kedves Mihályom,

deresedünk, öregedünk: gyerünk össze néha. A télen minden *kedden és pénteken* a Pannoniában leszünk régi barátok és ős-szevalók. Ha kedved van, gyere be Mihály, *du. 5-8 közt*.

Kerestelek telefonon, nem felelt, tehát azt gondolom még Esztergomban vagytok.

Ilonkának kézsók

Téged ölel

barátod
Móricz Zs.

662. FILOZOPTER AZ IRODALOMBAN

Babits Mihály: Halálfiái. Regény

E sorok élén ki kell jelentenem: semmiféle megnyilatkozási forma vagy lelkialkat nem tud idegenné választani egy művészi alkotástól. Klasszikus vagy romantikus, l'art pour l'art vagy naturalista, realista vagy stilizáció: az emberen át a művészetté élt világ egyaránt lesz életemmé. Egyik forma iránt sem mozdulnak bennem titkos eltasztások vagy speciális vonzódások. De így vagyok a lelkialkattal szemben is. Fergeteges, kaotikus őserő, mindent logikus rendbe hozó nyugodt, derült elme, ösztönös rögtönösséggel, majdnem meggondolás nélkül bimbózó lélek és lassan fűrő-faragó, csiszoló nehézműves művész, örök harcú lelki Dzsingisz kán és ősijedtségű, minden alkotásában menekülő művész: minden emberszava a fájdalommal és örömmel zuhanó világnak az én legbensőbb megtalált szavam lehet a művészetben. Ízlésem, rokonságom egyetemes, mint a föld, mely egyenlő anyasággal imeti a vegetáció milliárdarcú csodáit.

És mégis: honnan van az, hogy némely mű undorít, mint egy nyálkás, beteg és betegítő féreg, s a megütött életösztön minden utálatával mozdulok ellene? E tanulmány lesz feleletem erre a kérdésre.

I

A regény – bár inkább betű-gümőtelep, betű-penészréteg – meséje: Egy vidéki városban élnek férjek és feleségek, agglegények és vénleányok, fiú- és leánygyermekek. Helyesebben: nem is élnek, hanem a régi jó recept szerint züllenek, züllögetnek, züllögicsélnek, tengenek, tengődnek, ténferegnek, izélgetnek. Voltaképpen nem is férjek és nem is feleségek, nem agglegények és nem vénleányok, nem ezek és nem azok, hanem: arctalan, alak-talan, tartalmatlan és ízetlen X-ecskék és Y-kák a jó öreg magyar irodalmi ószer ama legkopottabb sublótjából, melyen ez a címke áll: *magyar vidéki züllés cigányzenével és anélkül*.

Minden igyekvő filozopter tudja, hogy a regény ama műfaj, melyben legalább egy ténsasszony hűtlen lesz legalább egy ténsúrhoz. Szerzőnk – izzadságosan és félszegen – lestrapálja ezt a nehéz szeminárium feladványt. De meg is látszik a dolgon az erőlködés: Nelli úgy lesz hűtlen Sátordy Mihályhoz, hogy voltaképpen nem lesz hűtlen hozzá, úgy szeret Hintássba, hogy nem szeret bele. Az egész ügy inkább unalom és szórakozottság, mint egy vizsgai muszájjal kipréselt irodalmi dolgozat.

A megcsalt Sátordy Mihálynak és a megcsaló Nellinek van egy fiuk: Imre, hogy ne vegyük el tőle a szerző igazán megokolatlan szeretetét: Imruska. A szintén megcsaló Hintáss Gyulának van két kislánya: Gitta és Noémi. Imrus először első gimnazista lesz, azután második, majd harmadik és így tovább. Érettségi után Pestre megy filozopternek. Rengeteg filozopterség s egy végtelenül csurgó és sztereotíp *intellektuel* szószátyárság után-félig váltót hamisít, félig öngyilkos lesz, és végre elmegy Fogarasra, hogy tovább is egész filozopter legyen. Közben egy fiatalembert meggyilkolnak, Nelli pedig visszamegy anyjához, sor-sára hagyja Hintásst, aki pedig feleségül vette. A lányok is Pest-

re kerültek, Gittából undok kékharisnya lesz, Noémi pedig szabályszerű sablonnal terhes lesz a főnökétől. A könyv végelen omlású szürke cibéréjében a regényreceptek négy fűszere úszkál: Nelli szökése, az Imrus váltóhamisítása, a gyilkosság és az Imrus öngyilkozékonysága. Ízetlen, sablonos, erőtlen, téglaporral kevert paprika. Itt a vége, fuss el véle. De minél messzebb.

II

Ez a *meséje* e hatszázkilencvenöt oldalon sűrű és apró betűkkel nyomtatott filozopterségnek. Szerző, akinek örök jó tulajdonságában ott zúgtak az *Éducation sentimentale*, a *Raskolnyikov*, a *Dorian Gray*, a *Madame Bovary*, a *Jean Cristophe*, a *Nincs menekvés*, *Az elsodort falu*, a *Segítség!* nagy harangjai: nyilvánvalóan a „*nagyregény*”-vizsgát akarta letenni egyhangú kitüntetéssel. Ernyedetlen szorgalommal akart kort és miliőt festeni, pszichológiát és más jeles kalkulusra érdemes dolgot csinálni. [...]

VIII

Szerző nem győzi elégszer elénk ismételni, kissé feleslegesen sokszor: hogy Imruska mennyire irtózik mindenféle meztelenségtől, testitől és lelkitől egyaránt. És mégis: ez a regény nem egyéb, mint teljes meztelenre vetkőzés. Szomorú vetkőzés, talán a legszomorúbb, melyet könyvben láttam.

Amint a nyakatekert mondatok, mint eső utáni didergető fehér giliszták, egymásra hemzsegnek, amint a tudálékos emlékezet görcsösen kapdossa mutatásra raktára vacakjait, amint a szócikornyák, mint bottal ütött kígyók görcsösen tekergőznek, amint a halva született alakok alakok bemagolt „irodalmat” zörögnek: a verejtékes szóhalmazok, a fulladozva lihegő mondatgebék közül kinyúlik egy meztelenre vetkőzött alak, az ambíció hajszolt rabszolgája, s elénk reszketi csenevész tagjait: – Ugye, jeles regényt írok, ugye, én írom a legjelesebb regényt, ugye, én vagyok az első regényíró az osztályban?

Mit szenvedhetett ez az ember, amíg ezt a rengeteg tehetség-

telenséget betűkbe gyötrődte! Micsoda halálos vonaglásokba reszketetett az elkényeztetett élet, mikor a rímhorgony-játékok nagy hazugsága után a próza komoly szavával feldöbbsentette a lelke tudatlan mélyeibe bújó igazságot: – *Nem vagy költő, nem vagy alkotó, nem vagy művész.*

Igen: ez az ítélet, mely visszanyomhatatlanul kisúlyosodik ebből a vaskos tipográfiai csődből. Babits *csak filozopter, csak jó tanuló*, és sohasem volt egyéb [...]

Szabó Dezső

Kritikai Füzetek, 1929. szept.

663. ASCHER OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1929. okt. 1.

[...] Örömmel küldöm itt a *Toll* legújabb számát (ha ugyan nem olvastad már), hogy a Szabó Dezső piszkos ronda förmedvénye után, a Németh Andor hűvös kritikája s langyos védelmén át végre lássa egypár erkölcsi pofont elcsattanni a Szabó Dezső arcán. – Remélem, a szennyirat nem volt Rád és Ilonkára depresszív hatással, hiszen önmagában hordta a megvetést, a nevetésgességet [...]

664. AZ ELSŐ FORDÍTÁS

Úgy éreztem itt az ideje, hogy munkához lássak, és neki-
gyürkőzzem egy fordításnak, magyarból franciára. Igaz, hogy a
körülöttem élő nyelvészek legtöbbször nemigen törte magát, hogy
nyelvismeretét fordításra használja fel, de én soha nem tudtam
elképzelnéni, hogy lehet úgy igazán behatolni egy nyelv szerke-
zetének titkaiba, ha nem kíséreljük meg a gyakorlati alkalmazá-
sát. És az én szememben a legfontosabb gyakorlati alkalmazás
a fordítás volt.

Továbbra is eljártam Babitsékhoz, és természetesen el is olvastam tőle mindent, amit az idő tájt megjelentetett. Így aztán elejétől végéig elolvastam [a *Halálfiait*] legújabb regényét is, mellyel ő maga ajándékozott meg. Vastag, sűrű sorokban nyomtatott könyv volt. Sokáig tartott, míg elolvastam, gyakran el is akadtam egy-egy kifejezésnél, egy-egy stílusfordulatnál. Izgalmas, lebilincselő olvasmány volt. Tanulmány a háború előtti társadalomról, Ma azt mondanánk rá: *saga*, mert olyan eseményeket mond el, melyek egy eléggé maradi vidéki magyar polgárcsalád történetét jellemzik, amelynek életét feldúlta a szerelmi szenvedély, anyagi biztonságát pedig megrendítette a bortermelési válság. Az ilyen típusú regények akkoriban kezdtek divatba jönni. Norvégiában Olav Duun ekkor indította *Juvikfolke (A Juvik nemzetség)* című regényciklusát. Franciaországban Roger Martin du Gard ekkor jelentkezett *A Thibault családdal*, Galsworthy pedig már megjelentette *A Forsyte Saga* első három kötetét. De Babits regénye sokkal tömörebb volt, sokkal elemzőbb is, és főszereplője maga a magyar társadalom. Leginkább *A Buddenbrook ház*-ra emlékeztetett. Egyébként Thomas Mann és Babits írásmódját valahogy rokonnak éreztem. Súlyos volt ennek az írásnak, mondatai szorosan kapcsolódtak egymáshoz. A szavak megválasztásán érződött az igény, hogy a gondolat legfinomabb árnyalata is érvényre jusson. Ami könnyű, az itt száműzve volt. Kemény anyaggal dolgozott a szobrász. [...]

Sauvageot, Aurélien

1988

665. JUHÁSZ ILLÉSNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1929. okt. 3.

[...] szegény Gyulám március óta a Budai szanatoriumban van kezelés alatt. Az első 3 hónapban az Ujságíró Egylet vállalta érte az ápolási díjakat. Junius óta azonban én fizetek érte.

A Baumgarten díj havi összegét eddig megtakarított pénzből sikerült pótolnom, mert bizony számlákkal tudom bizonyítani, hogy 600 Pengőnél is több egy hónapi szanatoriumi kiadásom.

De most már ott vagyok, hogy 1-2 hónapnál tovább nem bírom ezt a rengeteg kiadást, az ő kis nyugdíja ugyanis csak havi 39 Pengő és a lakbér.

[...] mély tisztelettel kérem k. Tanár Urat, amennyiben módjában áll, eszközölje ki, hogy fiam a jövő évre is részesülhessen a Baumgarten díjban [...]

666. KUNCZ ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1929. okt. 25.

Kedves Barátom,

[...] nagy örömmel olvastam leveledben, hogy bevezető, egyetemes irodalmi programcikkedet a januári számra mégis megírod. Mentől inkább igyekszem az *Erdélyi Helikonban* egy ilyen egyetemes irodalmi program értelmében dolgozni, annál inkább látom, hogy ennek a programnak igen nagy jelentősége és mély értelme lehet. Csak egy példát említek: bekértem Magyarországból s mind a három utódállamból az ott élő fiatal magyar írók részéről nyilatkozatot s a már eddig is beérkezett nyers anyagból annyi kezdeményezést, annyi ösztönzést tudok kiolvasni arra, hogy sürgősen igyekezzünk közös alapot teremteni a szétszakadt irodalmi területek működésében, mert ha ezt elmulasztjuk, esetleg többé össze nem hozható divergenciák támadnak. Nem tudok senkit alkalmasabbnak Nálad, aki ennek az együttes irodalmi munkálkodásnak programját jobban és gyümölcsözőbben leszegezhetné. Azért helyezek olyan nagy súlyt cikkedre. Januári számunk különben is már az első jelentősebb lépés volna egyetemességünk megvalósítására. Addigra már a csehszlovák írókkal is egy szorosabb és anyagiakra is kiterjedő alapot teremtünk. Ugyanebben a számban jelenne meg a fiatalok

nyilatkozat-sorozata is arról, hogy hogyan képzelik el a magyar irodalom jövőjét. Azonkívül nem csak Erdély és magyarországi, hanem más utódállambeli írók reprezentáns műveit is hoznám, valamint egy-egy műfordítással, esetleg ismertető cikkel éreztetnénk azt a kapcsolatot is, amelyben az illető utódállambeli magyar írók többségi népük kultúrájával vannak. Lassanként egy egész sajtószerű összetételű folyóirat alakulna így ki, de szerintem szükséges tükörképe volna annak a szellemi szétदारaboltságnak s egyben egységesítő törekvéseknek is, amelyek ma a magyar szellemi életet jellemzik.

Légy oly szíves alkalmilag levelezőlapon megnyugtanni, hogy cikkedet, legkésőbb december elejéig megkaphatom-e? Fogadd érte előre is hálás köszönetemet, igaz barátsággal és hálával ölellek, Feleségednek kezét sokszor csókolom:

Kuncz Aladár

667. HALOTT LEÁNYÁVAL SZEMBENÉZVE LŐTTE ÁT SZÍVÉT OSVÁT ERNŐ

A modern magyar irodalom gyászolja a megdöbbentő tragédiát

[...] Babits Mihály ma reggel értesült csak Osvát Ernő öngyilkosságáról. A következőket mondta munkatársunknak:

– Hosszú évek munkája kapcsolt össze vele. Szerkesztőm volt és szerkesztőtársam. Zárkózott, magával küszködő lélek; kifelé csupa hősi önfegyelem, nyugalom, akarat. Belső életét folytonos érintkezésben is inkább csak sejtettük és némán tiszteltük. A hallgatásnak és cselekedetnek embere volt. Makacsul kitartott amellest, amit jónak talált; és aki nem értett vele egyet, meghajolt szilárdsága és önzetlensége előtt. Ki mondja el valaha, mennyit köszönhetünk neki? Sorsa mint egy görög tragédia: megrázó, sivár és szép. Minden zászlót meg kell hajtani porai felett.

Az Est, 1929. okt. 30.

668. IGNOTUS LEVÁLTÁSA

[1929 őszéig Ignotus] főszerkesztősége [...] már inkább egy szimbolikus állás volt akkor, és ha egyet-mást javasolt, azt Os-vát nagy tisztelettel tudomásul vette, és majdnem mindig követ-te is [...] Szóval elismerték főszerkesztőnek, de azt is, hogy egyéb elfoglaltsága lévén, főképp a földrajzi távolság miatt ez inkább tiszteletbeli állás [...] Ignotus kihagyása a szerkesztő-ségből elsősorban [Fenyő Miksa] hibája volt. Akkor, amikor Os-vát meghalt, politikai okokból lehetetlennek látszott [...] Babits és Móricz possibilisabbak voltak a keresztény kurzus számára, mint apám. Azonkívül Babits mögött ott volt a Baumgarten – alapítvány tőkéje, Móricz [...] szeretett szervezni, „üzletelked-ni”, ahogy ezt [Móricz] Virág megírta [...] Babits iránt volt mondjuk liberál-klerikális érdeklődés [...] Móricz iránt pedig [...] akkor még nemigen használták a szót, de narodnyik szel-lemű kurzus érdeklődött. Apám nagyon elejtett ember volt eb-ben a légkörben [...]

Ignotus Pál

669. MÓRICZ ZSIGMOND – FENYŐ MIKSÁNAK

Budapest, 1929. nov. 8.

Kedves Miksám,

engedd meg, hogy a köztünk folyó beszélgetések lényegét a következőkben elmondjam.

Mivel a *Nyugat* e pillanatban sorsfordulat elé került, én el-határoztam s óhajtom, hogy azt megmentsem, s egyben megprób-áljam a jövőnek új bázisául építeni ki.

A *Nyugat* irodalomtörténeti hivatást teljesített azalatt, míg Te szegény Ernőnkkel együtt igen nehéz viszonyok közt fenntartottátok. Ezt a munkát szeretném folytatni.

Hajlandó volnék a lapot teljes egészében átvenni.

Mivel azonban nem tudom, hogy erőm valóban alkalmas-e s elégséges lesz-e végrehajtani a munkát, hogy sikerre vigyem a lap dolgát – egy évre föltételes jogot szeretnék biztosítani, hogy esetleg visszaléphessek.

Attól a perctől, ahogy megegyezünk, teljesen a magam számlájára vállalom a lapot.

Ma ezt 24000 P adósság terheli, amely a múlt maradéka. Arra kérlek, hogy ezért az összegért 1931. jan. 10-ig vállalj tovább is kezességet. A kamatok engem terhelnek.

Ha én 1931. jan. 10-én vagy odáig ezt a 24000 P-t kifizetem, akkor Te átadod nekem azt a részvénytöbbséget, amely ma birtokodban van. De ha reményeim nem válnak be, ezen a napon a *Nyugat* visszaszáll reád.

Szabad kéz, egyebekben számítok rá, hogy Te segítesz tanácsokkal.

670. FENYŐ MIKSA –MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Budapest, 1929. nov. 11.

Kedves barátom,

ma válaszolok tegnapelőtti leveledre, mert szükségesnek tartottam, hogy Mihálllyal ebben az ügyben megbeszélést folytassak. E megbeszélés eredménye az volt, hogy én Mihálllyal közöltem, hogy *vele szemben régebbi kijelentéseim által kötelezve érzem magamat*, és részvénybirtokom ötven százaléka rendelkezésére áll. Azt is közöltem vele, hogy a másik ötvenszázalékot csak azért tartom meg, hogy azt neked, ha ehhez kedved van, rendelkezésedre bocsássam, hogy ily módon biztosítható legyen a *Nyugat* részére nemcsak az, amit te mint író jelentesz, hanem az egész csodálatra méltó elán, mellyel te ehhez az üggyhöz nekifogtál, s ami pozitív érték az új *Nyugat* számára. (Amit különben Babits is teljes mértékben átérez.)

Mármost csak arra kérlek, hidd el nekem, hogy az én elha-

tározásom semmi tekintetben nem érinti azt a meleg barátságot, melyet irántad érzek, s én örülnék a legjobban, ha ez az ügy megértéssel és barátiilag volna elintézhető.

Szíves kézszorítással
Fenyő M.

671. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Budapest, 1929. nov. 27.

Kedves Barátom,

a *Nyugat* R.T. üzleti ügyeinek vitelével, terjesztésével az ezzel járó összes ügyletekkel téged bízunk meg, természetesen a kereskedői gondosság keretei között, ahogy azt a magyar Kereskedelmi Törvény megállapítja. Gondoskodni fogunk, hogy a *Nyugat* R.T. új igazgatósága a cégjegyzés dolgában egy kollektív cégjegyzési jogosultság mellett, mely az igazgatóság két tagjának együttes jegyzésére vonatkozik, neked külön személyre szóló egyes cégjegyzési jogot engedélyezzen.

A szerkesztés tekintetében a következő megállapodás az irányadó:

„A *Nyugat* főlapjában Móricz Zsigmond és Babits Mihály egyenlő joggal helyezhetnek el kéziratokat. Hosszabb közleményekre (regény stb.), valamint ismeretlen nevű szerzők műveire nézve a szerkesztők közös megállapodása szükséges. Mindkét szerkesztő maga állapítja meg a saját maga által szerzett kéziratok tipográfiáját.

A főlap közleményeinek sorrendjét és beosztását általában Móricz Zsigmond intézi. Ha Babits Mihálynak valamely általa hozott közlemény elhelyezésére nézve külön kívánsága volna, mely a legközelebbi számnak Móricz Zsigmond által elkészített tervével ellenkezik, joga van a közlemény megjelenését a következő számra halasztani, hogy a kért helyet biztosíthassa.

A közlemények torlódása esetén felváltva hol a Móricz Zsigmond, hol a Babits Mihály által hozott közlemények valamelyike halasztandó a következő számra.

Ha valmely cikk tartalmával az egyik szerkesztő nem ért egyet, ez a cikk csak a Disputa-rovatban tehető közzé. Kivételek természetesen a szerkesztőknek saját nevükkel jegyzett írásai.

A verseket általában Babits Mihály gyűjti össze: de Móricz Zsigmondnak joga van minden oly verset elhelyezni, melynek közzétételéhez ragaszkodik.

Az egész szám honoráriumának kereteit Móricz Zsigmond határozza meg. Ezen kereteken belül mindkét szerkesztő maga állapítja meg az általa hozott közlemények díját. Ha a megállapított honoráriumok összege tullepné a kereteket, a honoráriumok mindkét részről arányosan csökkentendők.

A folyóiratszámok átlagának legalább 1/3-át a rovatok töltik meg. Ebből legalább egy ív esik az irodalmi rovatra, melyet Babits Mihály maga szerkeszt. Ebben a rovatban helyet ad Móricz Zsigmond minden írásának, melyet ő netán e rovatba szánna: de az általa hozott egyéb írásoknak helyet adni nem köteles.

Ha akár Babits Mihály akár Móricz Zsigmond akadályozva van a szerkesztésben, maga helyett Gellért Oszkárt bízhatja meg a szerkesztői teendők ellátásával.”

Fenyő Miksa
Babits Mihály

672. BABITS MIHÁLY – ÁPRILY LAJOSNAK

Budapest, 1929. dec. 4.

Igen tisztelt Uram,

az *Ellenzék* születésnapjára szívesen küldök azt amit tudok – sajnos nem tudok egyebet e pár köszöntő sornál. Gondnak és elfoglaltságoknak oly tengere szakadt rám, hogy többre vagy másra sem időmből, sem erőmből nem tellik. De talán ez is elég

arra hogy ez alkalomból is jelentse azt a meleg érzést, mely az erdélyi ügygel mindig összekapcsol.

Igaz tisztelettel üdvözli

kész híve
Babits Mihály

673. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1929. dec. 20.

Kedves barátom,

ne értsd félre – igen kérlek – ezt a váratlan jelentkezésem. Távolmaradásommal csak fájdalmamat rejtegettem, nem egyebet.

De ha félre is értesz, akkor is szólnom kell, mert egy barátomról van szó, akit jobban szeretek a jogos vagy jogtalan büszkeségemnél is. Füst Milánt ajánlom ismét <a>figyelmedbe, akit – tudom – éppoly érdemes írónak tartasz, mint én. Ha van mód, gondoldj rá, vedd észre az írásnak ezt a remetéjét, kit még senkise vett észre.

Feleséged kezét csókolom, Téged pedig minden ellentétéken túl változatlan szeretettel, nagyrabecsüléssel üdvözöl

igaz híved és barátod:
Kosztolányi Dezső

674. BABITS TÁBORÁBAN

[...] Gyakori vendég voltam akkor télen [1929-ben] Babitséknál: minden héten egyszer teára gyűlt oda Babits szűkebb tábora, baráti köre. Babitsné ünnepeltette magát mint költőnő. Akkor jelent meg *Asszony a karosszékben* című versfüzete, csupa prózában írt ál-vers, lírai exhibicionista naplótöredék.

[...] Nem Babitson múlt egészen, hogy tartós barátságot kös-

sünk, sem rajtam, ki csak örülhettem, hogy Babits szeret. Hogy nem írtam Babitsról cikket, amire többször is felszólított Osvát, az csak azért volt, mert nem szoktam prózát írni, s nem kezdettem a prózáírást mindjárt Babits-kritikával. Nem is akartam sérteni őszinte bírálattal Babits közismert túlságos érzékenységét, átadtam a jó alkalmat Illyés Gyulának. Babits nem mutatott neheztelést, de a [Baumgarten] díjat 1930-ban már nem kaptam meg, pedig mások kapták háromszor-négyszer is, megszakítás nélkül. Egy sem szorult rá úgy, mint én, kinek semmi komolyabb jövedelme nem volt. Egy éven át kapni havonta háromszázharminc pengőt, abból adósságot fizetni, felét az asszonynak adni, feléből meg Pesten nyomorogni: ezt jelentette nekem csak a díj, ezt is csak egy évig. De nagy elégtétel volt a feleségemnek ismerősei, rokonai felé, hogy mégis vagyok valaki, elismert költő, díjjal koszorúzott meg a Baumgarten-alapítvány. [...]

Erdélyi József

1942

675. JEGYZŐKÖNYV,

mely felvétellett a Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapítvány tanácsadó testületének f. é. [1929.] december 30-án délután 5 órakor megtartott üléséről.

Jelenlévők a következők:

Ambrus Zoltán elnök, Réti István, Voinovich Géza, Szekfű Gyula, dr. Rédey Tivadar, dr. Schöpflin Aladár tanácsadó testületi tagok és Babits Mihály és dr. Basch Lóránt kurátorok.

Elnök az ülést megnyitván, elsősorban a tanácsadó testület ügyrendjét rendeli tárgyalás alá venni [...]

Babits Mihály kurátor még egy előterjesztést tart szükségesnek, nevezetesen azt, hogy az általa nyilvánosan megnevezni nem kívánt személyiség az évdíjban részesítettek közül Pap

Károly novelláirót különböző vádakkal illette, amelyeket a kuratórium gondos vizsgálat tárgyává tett. A kuratórium az iratokba történt betekintés után megállapította, hogy nevezett hosszabb frontszolgálat után mint több kitüntetéssel dekorált tiszt tért haza a harcterről, majd behívás folytán mint katona, a tanácsköztársaságnál teljesített szolgálatot. Ebből kifolyólag a tanácsköztársaság megszűntével gyorsított eljárás alá vonatott és 1920 szeptemberében, <ezen minőségében végrehajtott és vétségeknek minősített cselekményei és> azon büntettnék minősített cselekménye miatt ítéltetett el, hogy egy beszállásolás alkalmával pincebeli italok elfogyasztásában vett részt. Pap Károly röviddel utóbb amnesztiában részesült; a szociális missziótársulat kiküldöttjei megállapították, hogy Pap Károly semmi esetre sem meggyőződéses kommunista és hogy fiatalos meggondolatlanság sodorta jóhiszeműen ebbe az ügybe.

A kuratórium ezt a tényállást a tanácsadó testület tudomására hozni illendőnek találta. Pap Károly fiatal korban követte el a terhére rótt cselekményeket, az azóta kiadott írásai pedig magas erkölcsi felfogásról tesznek tanúságot.

Ily tényállás mellett a kuratórium korábbi döntésének megváltoztatására alapot és semminő indokot nem lát fennforogni arra, hogy Pap Károly az alapító oklevél értelmében évdíjban részesíthető ne legyen [...]

Elnök az ülést bezárja és jelen jegyzőkönyv hitelesítésére Schöpflin Aladár és Szekfű Gyula tanácsadó testületi tagokat kéri fel.

K.m.f.

Ambrus Zoltán

a tanácsadó testület elnöke

A jegyzőkönyvet hitelesítjük

Schöpflin Aladár

Szekfű Gyula

676. EURÓPAISÁG ÉS REGIONÁLIZMUS

Ki tagadja, hogy az európai irodalmak mindinkább iparkodnak lerázni közös hagyományaikat, megszabadulni a klasszikus gyökerektől, melyekből szétágaztak? Ahogy a szétterpedt bánánfa ágai, új meg új helyütt ereszkedvén a földre, elfeledkeznek a százados törzsről, s maguk szeretnek új, kis törzsekké válni... Mégis: ez az erdő egyetlen fából lett, s minden mai, nemzeti vagy egyéb irodalom csak egyetlen nagy európai irodalomnak regionális hajtása lehet.

A modern nacionalista életnézet – mely maga is egységes és mintegy nemzetközi áramlat – nem téveszthet meg senkit efelől: a soknyelvű Európában egyetlen és egységes szellem él. E világrész ádáz küzdelmei már régóta nem idegen és összeférhetetlen kultúrák mérkőzését jelentik, hanem valóságos testvérharcok és belvillongások. Az „európai” rég egységes típus, és szinte máris egy nagy nemzet, ugyanazon neveléssel és hagyományokkal: s nemzeti kultúráink tulajdonképp mind csak ugyanazon kultúra egyes dialektusai.

Ennek az egységes nagy kultúrnemzetnek tagja a magyar is. A mai magyar ember lelkivilága nagyjában azonos avval, amit európai lelkiségnek szokás nevezni; s irodalmunk legelső kezdeteitől fogva mindmáig Európa vallását hirdeti, s ezt az európai lelkiséget fejezi ki, melyet részben maga teremtett és munkált. Európa vallása sokat változott e hosszú idő alatt: a magyar szellem vele ment jóban, rosszban. Végigcsinálta a reformációt és ellenreformációt, a fölvilágosodást és az Érzelem vallásának azt a forradalmát, amit romantícizmusnak neveznek. Európai volt még akkor is és abban is, ahogyan nemzeti akart lenni: mert nemzeti iránya is az európai *credo*-nak egy áramát követte. A magyar irodalom az európai irodalomnak egy része, s jövőjéről nem szólhatunk úgy, hogy az egész európai irodalom jövőjére ne gondoljunk.

Ezt a jövőt ma nehéz meglátni. Ki mondja meg egy holtpont-ra jutott kerék „lend-irányát”? A háború előtti Európa szellemét

a Tudomány vallása dominálta. Ez a vallás különös, igehirdetés nélküli irodalmat teremtett: míg minden addigi, még a fölvilágosodás korának ateista irodalma is, lényegében igehirdető volt. Nem mintha az igeáram evvel megakadt volna. Paradox kifejezve, maga az igehirdetés nélküliség hirdetett új igét. Érdektelenül, ideális cél és gyakorlati szándék nélkül szembenézni a világ tényeivel és jelenségeivel; semmi mást nem keresni, mint csupasz igazságukat, s a formálni való szépséget; hősieen elfogadni ezt a sivárnak és kilátástalannak tetsző világot, sőt magasabb gyönyört csiholni belőle: ez is vallás volt a művész számára, a világnézetnek ez a tagadása is világnézet, hősi és mártírius!

De az ilyen világnézet csak kétféle utat enged a jövőnek s mindenikük zsákutcába vezet. Egyik a *l'art pour l'art*, az Élet fölött álló, s abban hatástalan, „impasszibilis” művészkedés, ami oly hamar rossz hírre jutott a fiatalabb generáció előtt. Másik: mennél meztelenebb és kegyetlenebb vallomás és leleplezés az Életről, ami pedig végső következtében az irodalmat az emberi lélek szennyeladójává teszi, s régi szellemi magasságaiból kilátástalanul kizárja. Mert ennek az irodalomnak az a tragikuma, hogy csak a rosszindulat viheti közel az Élethez: folyton annak bűneiben és szennyeiben kényszerül vájkálni, ha egyáltalában hatni kíván rá – mihelyt ezt nem tenné, hideg *l'art pour l'art*-ba esik vissza. Így áll elő az a különös tény, hogy az író, mennél jobban az Élet szerelmesének és áhítatosának vallja magát, annál feketébb és piszkosabb színekben festi le azt: ahogy igazán nincs rajta semmi szeretnivaló. Mint egynémely öreg kisaszonyok: egyetlen lehetősége kapcsolatba jutni a világgal az, ha rosszat mond róla; az Irodalom trónjára a Pletyka istennője ül. Szinte az egész irodalom valami, nyilvánosság előtt üzött magasabb rangú pletykázássá válik: leleplezzük felebarátaink titkos kis aljasságait, vagy perverzül magunkról pletykázunk, mentül meztelenebb állva a világ elé, sőt mentül szennyesebben, esetleg hazudott szennyekkel. Így az író és műve legalább némi pletykaanyagot ad az Életnek; s a közönség megmaradt kevés érdeklődése az irodalom iránt főleg ennek a pletykaanyagnak

szól; revük helyett irodalmi pletykaközlönyök gyűlnek a művelt olvasó asztalán. Nemesak nálunk, mindenütt így van ez.

Természetes, hogy az irodalmi ifjúság köreiben mind hangsúlyosabbá válik a reakció, mely e művészkedő vagy pletykairodalommal szemben az életbe kapcsolódó *harcos* irodalmat sürget: holott nem arról van szó, hogy a *harc* mozgásrugója hiányoznék, a *tendencia* érdekforrása. Az irodalom igazi mozgása nem a külső harc, nem a különböző pártok, jobb- és baloldalak erőviszonyainak változása. Szomorú az az irodalom, amely az Emberiség szellemi és vallási kataklizmáiról csak a Politika gyanús alakjában vesz tudomást, a pártok és harci igényeihez leegyszerűsítve. Nem életet és szabadságot hoz, sőt ellenkezőleg, az író horizontját egy-egy pártba zárva, az írói szabadságot egészen új módon csonkítja. Régen csak a kor egyetemes vallása s erkölcsi elfogultságai álltak az író szavai elé tiltó kerítésül; ma a párt-hűség emel öntudatlan korlátokat; mert melyik párt nem tartja magától értetődőnek, bármennyire hirdesse is a szabadságot, hogy ez a szabadság csak addig érhet, míg a párt egyéb dogmái engedik? Biztos, hogy a legkülönb írók gyakran börtönnek érzik a saját pártjukat: ezért van annyi írói aposztázia napjainkban. De az aposztata, magával hithagyása tényével, nyomban az ellenpárt karjaiba esik, melyek nem kevésbé súlyos bilincsként fonják körül. Dante „magából csinált pártot magának”: de melyik író teheti ezt meg ma? Pártban folyót a lég; ám párton kívül teljesen hiányzik. Okosabb az író, ha kitart hűséggel pártja mellett: dogmáit mintegy hallgatólagosan *en bloc* elfogadja, s egyebekben a kort izgató nagy és kényes kéréseket lehetőleg kikapcsolja munkásságának áramköréből.[...]

[Egy] francia kritikus, [...] akit az imént idéztem, válaszként az európai irodalmak [jellegzetességeként] mind kimondottabb *regionalizmusára* hivatkozik. S bizonyos, hogy mindig több lesz az olyan író, aki az egész Emberiség helyett csak egy nemzetel – vagy esetleg csak egy fajjal, egy népréteggel, egy társadalmi osztállyal szemben érzi magát felelősnek. S nem a régifajta *nemzeti* írókra gondolok itt, akiknek típusa nálunk egy

Széchenyi vagy Vörösmarty, vagy Petőfi. Bennük más felelőség élt: ők egy nemzetért érezték magukat felelősnek az Emberiség előtt. Ez bizonytalannal nem regionálizmus; de regionálizmus a mai irodalom termésének 99 százaléka, mert az az egyetlen ambíció szülte, hogy egy nemzet, egy faj, egy népréteg vagy társadalmi osztály életéről, erkölcsi és gondolatvilágáról mennél hívebb és mennél immanensebb képet, leleplezést, vallomást adjon. Ilyenformán az író, aki nem tud, vagy nem mer fontosat mondani az Embernek és az Emberről: mond legalább valami fontosat egy kisebb közösségnek vagy egy kisebb közösségről. (Jó író dolga – de nem nagy íróé.)

Könnyű volna ebben a regionálizmusban korunk irodalmának centrális betegségét látni, s valami veszélyesebb tendenciát az egységes európai kultúra mozaikszerű fölaprózódására; nem állunk-e, s nem állunk-e még ma is egy új, szétszakadt barbárság meredélypartjain? De mily naív lenne megrovással illetni e regionálizmust, hadat üzeni annak, ami szükséges és kikerülhetetlen, s mint a szellemi élet korai általában, csak önmagának orvossága lehet! Korholni itt, vagy éppen vezetni akarnom és kitanítani az Irodalmat, annyi volna, mint Mucsának a cárt! Minden, amit adhatunk, csak a diagnózis, és némi prognózis: hol és hogyan csillog lehetőség, hogy a betegség meggyógyítsa magát, s e nyilvánvaló regionálizmus, mely szétdarabolja és elsekélyesíti keresztény Európánk XX. századának irodalmát, önmagából termelhesse ki az új lelket, mely ismét eggyé és naggyá teszi?

Ez a lehetőség nem hiányzik. S itt nyílik alkalom a magyar irodalom lehetőségeire is gondolni, s várható, bármily szerény, szerepére...

Érdeklődéssel olvastam az *Erdélyi Helikon* egyik közeli számában azt az elméletet, mely szerint a mai Európa lelke önmagának igazán egységes, és termékeny kifejezéséhez csak éppen a mai országok kultúráinak még kisebb regionális kultúrákra való szétbomlása, „önmagukat szabadon kifejező regionálizmusok” útján juthat el. „Előbb szét kell törni a műegységeknek a

lehető legkisebb darabokra, hogy egy új és összegező szellemi áramlat megcsinálja belőlük a valódi egységet.”

E sorokkal szemben, melyek az erdélyi irodalom öngazolásaként hangzanak, bizonytalanságokat lehetne tenni, ha általános történelmi elvül akarnók fölállítani. Hisz a kultúra aktuális egységei nem azonosíthatóak politikai műegységeivel: s a belőlük kiszakadt kisebb „regionálisizmusok” eddig alig mutattak törekvést vagy erőt, hogy magasabb egység termékeny komponenseivé testvérüljenek.

De mi más jelent és bizonyít az idézett mondat, mely erdélyi író tolla alatt született meg, s erdélyi író vívódásait fejezi ki, mint éppen azt, hogy az erdélyi lélek lényegesebb európai mondanivalók felé vágyik, s nem akar regionálisizmusába, mint egy kényelmes mentesvárhoz, bezárkózni?

Kétségtelen, hogy ez a vágy nemcsak az erdélyi lélekben van meg, hanem megvolt az egész magyar kultúra szellemében, annak legrégebbi századaitól.

A magyar kultúra nyugati szellemet oltott egy keleti nyelvbe; a magyar lélek majd ezer év óta ingaként lebeg a Nyugat és Kelet közt; a magyar szem, mint egy boldogtalan szerelmes szem, daccal, makacsul, reménytelenül csügg Nyugat fényeire, vágy és gyűlölet szimultán lobogásával... Nincs Európában irodalom, melynek számára a saját regionálisizmusa élőbb, égetőbb, fájóbb problémát jelentene, mint a magyarnak. De talán, ahol ennyire fáj és él ez a probléma, ott kétszeres joggal lehet remélni, hogy a regionálisizmus önmagából növeszthet ki valamit, ami több nála, valamint, ami nem csupán partikuláris érdekű, ami az embert és a mai embert mélyen és lényegesen érintheti. A mai Emberiség sorsának gyökeréhez bizonytalanság annak az irodalomnak van legtöbb kilátása hozzáférkőzni, amely Nemzet és Ember viszonyát legforróbban átéli önmagában; s a kulturális válság gyökeréhez az ér, melyeknek számára a saját partikulárisizmusa legvitálisabban vált problémává. S itt van a *kis irodalmak* reménye, hogy fontosat és izgatót mondhat ma, amikor a nagyok is alig tudnak ilyent mondani. S itt elsősorban a magyar

szellemé: melyet különleges helyzete s egész története predesztinált, hogy különös intenzitással élje át az emberi és regionális kultúra összeütközésének akut drámáját.

S köztünk, magyarok közt is, ki ismerheti erősebb és tragikusabb ízet e könnyes élménynek, mint amit ismer az erdélyi lélek? É ez az érzés adja meg talán az erdélyi irodalmi mozgalomnak erősítő, kincses öntudatát.

Erdélyi Helikon, 1930. jan. 1.

677. MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. jan.6.

Kedves Mihályom,

a tegnapi jelenetnek nem szabad többé ismétlődni egész életünkben, erre mindakettőnknek törekedni kell.

Nagyon helyes, hogy tegnap felajánlottad, hogy a köztünk levő, – szerkesztési elveket tartalmazó, – szerződést revideáljuk s valami újat állítsunk helyette. Gondolkodtam a dolgon, hogy mi volna az, ami nekem megfelelne. Bizonyára ugyanaz téged is ki fog elégíteni.

Mivel terveken s gondolatokon osztozni nem lehet, azt az egyszerű dolgot ajánlom, hogy osztozzunk a papiroson.

A *Nyugat* öt íven jelenik meg.

Ebből egy ív a regény, akár én írom, akár te írod, akár más írja. Ezt nem kell szerkeszteni.

Marad négy ív.

Legyen ebből két ív a tied s kettő az enyém.

Te is közölsz amit akarsz, én is közlök amit akarok. Nem fogjuk egymást kritizálni, nem fogunk abba a helyzetbe kerülni, hogy amit az egyik elfogadott, azt a másik vétóval megállítsa.

Pláne szerencsés a helyzet amiatt, mert te inkább a kritika s a versek, én inkább a novella s a cikkek iránt érdeklődöm.

Én megbízom abban, amit te csinálsz. Te is megbízol abban,

amit én csinállok, aztán minden héten tartunk legalább egy szerkesztőségi tanácskozást, nem azért, hogy egymást felülbíráljuk, hanem azért, hogy megbeszéljük, ki mit fog csinálni.

A többi csak részletkérdés. Főkérdés az, hogy kölcsönösen tiszteljük egymást s jók és gyöngédek legyünk egymással szemben.

Ezt azért írom meg most levélben, hogy holnap délután ha a megbeszélte találkozóra összeülünk, addig te is, én is, kigondolhassuk a részleteket.

Szeretettel üdvözöl
igaz barátod
Móricz Zs.

678. MÓRICZ ÉS BABITS VÁLASZOL IGNOTUSNAK

(*A Magyarország tudósítójától*)

Ignotus, a kiváló esztéta és kritikus, tegnap este a Zeneakadémia kamaratermében előadást tartott *A Nyugat útja* címmel. Irodalomtörténeti jellegű előadásában kitért a maga szubjektív ügyére is, és kifejtette, hogy nézete szerint a *Nyugatról*, amelynek huszonhárom évig főszerkesztője volt, miért vette le az ő nevét a két új szerkesztő, Móricz Zsigmond és Babits Mihály.

Ma *Móricz Zsigmond* nyilatkozatban válaszolt Ignotusnak.

Ignotus gondolataiban – mondja többek közt Móricz – sértő ránk, új szerkesztőkre az a feltételezés, hogy egyetlen előnyökért vettük le nevét a lapról. Ez nem áll. Osvát Ernő halála után a *Nyugat* tulajdonosai meg akarták szüntetni a lapot, amelynek szellemi és anyagi garanciáját hosszú tárgyalások után mi mégis vállaltuk. Írók egész serege tart velünk, nem mondtunk le egy munkatársról sem, de díszeket, címeket és rangokat nem értékelünk. Ignotust szeretjük, a *Nyugat Rt.* dolga lehetett volna, hogy neki felajánlja a lapot, s az övé, hogy kezébe vegye. Lehetett volna rá idő. Örömmel vesszük Ignotus üzenetét, hogy

számon tartja, mit csinálunk, de még jobban örülnék, ha közénk állna harcolni és dolgozni. Én az ő helyén nem siratnám a címetet, hanem örülnék, ha alkalmam volna cselekedni.

Babits Mihály, a másik szerkesztő, magáévá tette Móricz Zsigmond nyilatkozatát, s kijelentette munkatársunk előtt, hogy amikor majd a felolvasás teljes szövegét megismeri, részletesen válaszolni fog Ignotusnak.

Magyarország, 1930. jan. 16.

679. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Budapest, 1930. jan. 18. előtt.

Kedves Barátom,

úgy érzem, közölnöm kell veled – még mielőtt a Baumgarten-alapítvány ezidei évdíjasainak névsora hivatalosan is nyilvánosságra kerülne – azt a rám nézve is szomorú hírt, hogy Füst Milán neve, sajnos, megint nincs a névsorunkban. Jól tudod hogy őt nem volt szükség külön emlékezetembe ajánlanod; tudod hogy a díjra már tavaly is méltónak tartottam s változatlanul annak tartom. Meg kell mondanom, hogy az ő nevének elejtése volt az ami a díj ezidei odaítélésénél nekem úgy mint kurátortársamnak a legsúlyosabb belső nehézségeket okozta s még közvetlen a döntés előtti percekben is foglalkoztatott.

De a dolog nem tisztán rajtunk állott, s tanácsadó testületünk tárgyalásai nagyon sok különböző szempontot kényszerítettek figyelmünkbe. Maximum 5 szépirodalmi díjat adhatunk ki (a többi a kritikusoknak lévén fenntartva) s az öt közül három a tavalyi évdíjak tiszta meghosszabbítása. Ami hely maradt, annak betöltésénél olyan tekintetek döntöttek, amiket nekem is mindenképpen akceptálnom kellett, s amiket te is könnyen föl fogsz ismerni ha a kész lista előtted lesz (anyagi viszonyok, különböző generációk tekintetbe vétele stb.).

Azért írtam meg mindezt ily részletesen hogy lásd, mennyire

nyomás előttem véleményed és tanácsod. Kedves barátom ha te fájdalmas érzésekről beszélsz velem szemben, gondold el az én érzéseimet! Mikor én mindenképpen kimutattam, mennyire nem akartalak megbántani, sőt – bármily kényes is volt ez rámnézve az adott körülmények között – módját kerestem hogy megszzebbszembmenőleg is megnyugtassalak: te a megbeszélte találkozóóról szándékosan és magyarázat nélkül távolmaradtál; ami, megval-lom, oly érzést okozott hogy ma sem tudom azon magamat egé-szen túltenni.

De ne idézzük föl ezeket a rossz emlékeket! Hidd el, bármi történt is, én maradok mindig ami voltam kezdettől fogva.

Igaz tisztelőd és régi híved

Babits Mihály

680. MINISZTERI LEIRAT

Másolat
M. kir. vallás-
és közoktatásügyi
minisztertől

1070-5-2/1930. szám

X

A Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány kuratóriumának az 1930. évre szóló

évdíjak odaítélése tárgyában 1929. évi december hó 30-án hozott határozatát abban a részben, amellyel az egyik évdíjat Pap Károly írónak ítélte oda, nem vehettem tudomásul.

A tanácsadó testület üléséről bemutatott jegyzőkönyvből ugyanis tényként állapítható meg, hogy nevezett író a kommunizmus alatti magatartása, nevezetesen büntettnek minősített cselekménye miatt börtönbüntetésre ítéltetett, és ezért nevezett-nél nem láthatom fennforogni azokat a magas szempontokat, amelyek az alapítónak az alapítólevél 4. §-ában megjelölt szán-

déka szerint a jutalmazandó írók kiválasztásánál figyelembe vevendők [...]

Bpest, 1930. jan. 18.

Dr. Klebelsberg Kuno s.k.
A Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány Kuratóriumának
Budapest

681. „VÉN CIGÁNY”

Ird tenyeredre: soha nem lehet,
ami egyszer volt már. Te is hiába
nyúvöd a régit, a biztos fogást
zord húrodon, s idézed ujjaidnak
világtalan memóriáját
az ó-mód, könnyű dallamok felé,
a megvetett hang felé, mely oly édes
s oly olcsó, mint a füttyülő-cukor:
mindegy! akármilyen! csak a csönd, a csönd ne!
csak egypár szót még lelked anyanyelvén,
bár a legfrivolabbat! egy silány
forrást a pusztában, mit az utolsó
rím-kutya fölkaparhat! óh, csak egyszer
fakadna föl még sebzett hangszered
körmöd nyomán, vásott körmöd nyomán!
De jaj! amit mindenki tud, te nem!
Neked a zöngelem, mely ama legsze-
gényebb zöngedezőt enyhíti: méreg.
Idült szikládból kénköves pokolvíz
böffen ki, ujjad íze félrecsuklik,
a húr visít, s a dalok rongyai,
a régi cukros dalok rongyai,
úgy ránganak ajkadon, mint a lázas

s még életétől válni nem tudó
haldokló ajka fölé tett pehely...

Az Est, 1927. aug. 7.

682. AZ ISTENEK HALNAK, AZ EMBER ÉL

Kritikák a kötetről

[...] Nem tulajdonítok semmi különösebb értéket a „korszerű” építatumnak, de Babitsnak az utolsó években írt verseivel kapcsolatban szerves, belső értelmet kap ez a szó. A korszerűség mellé odatehetjük még a magyar-t. Babits Mihály e kor egyetlen magyar hazafias költője, abban az értelemben, ahogy Vörösmarty és Petőfi vették ezt a szót. Vagyis aki a legmagasabb emberi szempontból reagál korának változó magyar eseményeire [...]

Babits költészete, fellépésétől legutolsó kötetéig egyetlen, hatalmas ív, melyet ifjúkori biztos büszkeség indított meg, vitt a tiszta ideák magasságába, s mely most megtisztulva, meztelen érzékenységgel hajlik vissza a földre, az emberek közé. Nem mintha ez a költészet eddig híjával lett volna az emberszeretnek, a belső megértésnek, – gondoljunk csak a háború alatt írt versekre. De a humanitás, amely eddig inkább a felső ideákból táplálkozott s elsősleges gondja volt az is, hogy méltó köntösben mutakozzon, itt már annyira közvetlen lesz, úgy feloldódik, hogy meleg elevenségén szinte érezni lehet rokonságát a világgal, tájakkal s élőlényekkel. [...]

Babits régebbi verseiben a ritmus ütötte meg elsőnek az olvasót. [...] Újabb verseiben egész költészetének irányváltozását legjobban a sorok új lebegése illusztrálja. [...]

A hajdani zárkózott büszkeség, vagy eget-földet egyaránt felölősségre vonó szigor, fölény mintha felolvadt volna. [...]

Nincs több világnézeti állásfoglalás ezekben a versekben, mint Babits többi kötetében s mégis telve vannak közvetlen

melegséggel, szeretettel, emberi bánattal, ami napjainkban a legtisztább állásfoglalás. [...]

Illyés Gyula

Nyugat, 1928. dec. 1.

*

„[...] Babits Mihály új verskötete, *Az istenek halnak, az ember él* tudatalatti zsúfoltságával újra és újra Freudot juttatja eszembe. [...] Ilyen félig kibogozott, az egész múltat magukkal hurcoló álmok ezek a Babits-versek is. [...] Babits-verseket olvasni: pszichológiai felfedezés. Azt mondod, minden versolvasás az? De nem ennyire. [...] A nagy országos jelentőségű állásfoglalásokra kényszerített jelen szózatai mögött egy játékos gyerek szórakozik. A kettő interferenciája adja Babits varázsát. [...]

Németh László

Erdélyi Helikon, 1929. jan. 1.

*

Miben áll hát Babits komplikáltsága, sokrétűsége? Ahogy nem tud megelégedni önmagával s lázasan von magába jelent, múltat és jövőt, távolságot és közelséget, természetet és kultúrát? Vagy ahogy nem tud elférni önmagában és még égetőbb lázzal objektíválja érzéseit jelenbe, múltba és jövőbe, távolba és közelbe, természetbe és kultúrába?

Babits nem szimbolista költő, és így nem a szimbólum kondenzátorában halmozza föl a mindenség foghatatlan áramait. Realista, pedánsan realista, alázatosan realista, mint egy miniatör: néha megborzongunk képei valóságosságán, mely mintha már a fantasztikumot súrolná. De a valóság képe nyomban költői képpé is lesz a versben, horgot akaszt a végtelenségbe, levonva valamit ama foghatatlan áramokból s így még egy valóságot kap, egy valóságon túli valóságot. Ebben a kettős láncban, a perc és az időtlenség összefonódásában, zsongnak és csörög-

nek tova a babitsi sorok, mert e kettős életű képek nem szórványos díszai a versnek, hanem maga a vers [...]

Sárközi György

Nyugat, 1930. jan. 16.

*

[...] Az *Iris*-kötet költője nem birt, s ha birt volna: igazában nem is *mert* versének hőse lenni; a dal erőnek erejével azon volt, hogy el ne árulja azt, aki benne első s utolsó. [...] De most, legújabb könyvében – a költő boldog „szégyenére” – itt áll a világ szeme előtt, itt zeng a világ fülébe, szinte már nem is művészkéztől, hanem természeti erőktől zengetve, mint egy új Memnon-szobor. Az ő dala [...] a *Cigány a siralomházban* című költemény, Babits lírájának eddigelé alighanem legszédítőbb orom-verse [...] Van-e, ki nem ismeri Babits husz évvel ezelőtti lírájának egyik fődarabját, [...] az *Esti kérdést?* Egyetlen mondat az egész vers, de a magyar költészetnek talán leghatalmasabb lélekzetvételű mondata [...], s ponthoz a végén sem ér: egymás sarkába hágó tiz kérdőjelbe torkollik. Husz év kellett hozzá – s micsoda husz év! – hogy ezek a kérdőjelek rendre feloldódjanak e másik nagy költemény evangéliumi szellemében. [...] Kivüle hányan aggódnak költészetünk vagy éppen az egyetemes európai költészet jövőjén, százfelől fenyegetett életén? hányan vannak egyáltalán tisztában a rá leselkedő ellenséges erőkkel? hányukban van bátorság ezeknek az álarcos támadóknak mélységes meggyőződéssel szemébe vágni azt, amit Babits új könyvének címe: *Az istenek halnak, az ember él*, ebben az átírásban mind: *A divatok halnak, a művészet él!*? [...] kötve hiszem, hogy lírájának mai arcában lényegesen többen ismernek majd testvérarcra, mint régiebb könyveiben, melyekben ez a lélek-arc sűrűbb és nehezebb fátylakat hordott. [...]

Rédey Tivadar

Debreceni Szemle, 1929. márc.

*

Tárgyi kritikai tanulmány Babits Mihály verseskötetéről

Az ember azért ir verset, mert a szó szoros értelmében sürgős szüksége van reá. Fölidézi a tárgyak lelkét, vagy az együgyű népekről szóló tudomány polynéziai műszavával élve *tondi*-ját s ez sikerül is annak, akinek *mana*-ja, vagyis varázsereje van. A költő tehát a tudomány álláspontja szerint is vajákos, táltos, bűbajos. De minthogy a műalkotás bontatlan egész, valóságos egység, nyilvánvaló, hogy a költő a fölidézett *több* tárgynak egy bizonyos *közös* lelkét indítja mennynek a poklok ellen. Mert a szellemre az anyag poklai tátognak mindenünnen, ezek fölött kell, mint Madách mondja, „glóriával általlépnie”. Az anyag végtelen, határtalan. És noha minden egyes dologban rábukunk a lélekre, a dolgok egyetemének lelke mégis elsikkad előlünk. Hiszen a dolgok egyetemét nem szemléhetjük közvetlenül, mint teszem azt, egy cseresznyefát, hanem legfőljebb elmélkedhetünk róla. A szellem így bele is veszne az anyag végtelenségébe, ha egyáltalában beletörődne abba, hogy kivüle is legyen valami, ami határtalan. Ez az elme számára örület volna, a képzelet számára képtelenség, a lélek számára – ne tessék mosolyogni – világhiány. De éppen emiatt az ész addig serénykedett, mignem fölfedezte az arisztoteleszi „*végtelen regresszus lehetetlenségének*” elvét. A képzelet addig csapongott kép után a képtelenségben, míg meg nem teremtette a mithoszokat. A lélek pedig e legnagyobb szükség okából átlényegül ihletté, amely a szemlélhetetlen világegész helyébe szemlélhető müegészet alkot. *Műalkotáson kívül egészet soha nem szemlélünk.* Az ihlet tehát a szellemnek az a minősítő ereje, amely az anyagot végesé teszi. Ezek szerint a mű *közvetlen egyetemesség*, vagy szem előtt tartva, hogy belsejében kimeríthetetlen, *határolt végtelenségnek* is mondhatjuk. [...]

Ezeket a megfontolandó gondolatokat előre kellett bocsátanom, mert Babits Mihálynak szóbanforgó verseit ugy körülajnározták, mintha a kritika kisdedek majálisa volna. Hetet-havat összecsapadékolta Babits lelkéről, miegyébről, anélkül hogy

sugarat vetettek volna a varázserőre amely a lelket fölidézi. Pedig lélekről aligha beszélhetünk, oly bántóan rossz versek kötege ez a könyv.

Hogy az aprólékon kezdjem, két marékkal tömi belénk a zagyvaságot:

Orditsatok szerelmet
vagy pénzt még inkább, báva szeretői
a Pénz sin-karja közt doromboló
fiktív arannyal perces világnak!

(Babilon egerei)

Ignotus után szabadon: akasszanak föl, ha értem, de nyelvünknek ennél rutabb, szutykosabb, tehetetlenebb és alantasabb mozdulatát még nem vettem fülembe. Holott a következő kétoldalas vers is így megy elejétől végéig:

Szók deliriuma, nyugöző, nyüzsgő.
Játszanak, összefogóznak
benned,
cikáznak, tünnek,
bukfenceznek, s olykor megállnak fejen
s már mind megforgatod önkénytelen:
„Kultura!”
„A rut luk!”
Micsoda szimbolum!
Bum! Bum!

(Egyfajta kultura)

Ismeretes, hogy költők-írók szójátékkal szívesen szórakoznak. De hogy valaki ezt két oldalon komoly érdekű versben végigvigye oly izetlen szavu bölcselmi alapon, hogy „két véletlen szó nem ostobább, mint e világ vasakkal fűzött s gyilkos vélet-

lene”, – arra példa csak azért nincsen, mert költőt ennyire még el nem hagyott a helikoni berkek honvágya. [...]

Vannak esetek, amikor Babits szemelláthatólag finom formai mutatványt tűz műsorra. Ilyenkor aztán vérfagyasztó dolgok derülnek ki. Egy helyt például Isten gyertyája ő s négy szakaszon át csupán a szakaszvégen visszatérő Isten szóval rimel össze. Finom ötletnek tartanám, ha művészetben ötletnek egyáltalában volna valami értéke. Hát még ha szentségtöréssel párosul! Mer hívő alkotó szive és elméje minek tartsa azt az akarnok vakmerőséget, amely egy rokonszenves gondolat festett ablakait otromba forma féltégláival zuzza be. Ő Isten gyertyája s mint-hogy nem tud magáról tartalmasat mondani, ő az Isten nagy világ-szelek elé emelt hős, vak, kicsi gyertyája. A hős, vak, kicsi – ejh! – szóra méltatlan. A nagy világ-szeleket látszólag érdemes volna vitorlámba fogni, mégsem teszem, hiszen még a hős, vak, kicsi gyertyát „sem tudták e nagy világ-szelek eloltani”. Bár erejük az van. T. i. a második szakaszból megtudjuk, hogy a láng már inog. Istenhez fordul hát Babits, megjegyezvén, hogy „tövig ég bölcs, szent, konok *kezeidben*”. Az olvasó azonban nem érti, hogy miért nem szólítja nevén azt a hindu istenséget, amelyhez fohászkodik. Hiszen itt nyilvánvalóan sokkezű istenségről van szó. De nagyon ügyetlen lehet, hiszen ezt a kicsi gyertyát több kézzel tartja a nagy világ-szelek elé. De ha csak a sorok közt ügyetlen, vagy félős, óvatos, akkor meg nem isten. És mi az, hogy bölcs, szent, konok? Vagy vagy. Dehát, ha egy istenség már gyertyát tart és Babitsot tartja gyertyának, akkor az olvasó maga is választhat a jelzők között, hiszen a konok helyénvaló, a bölcs pedig annál kevésbé. A bölcslet tehát ezennel érvénytelenitem s így, noha kerülő uton, mégis sikerül a bölcs és konok szavak tartalmának hatásköri összeütközését eltüntetnem. Még csak annyit, hogy ez a hindu istenség meggondolja magát s az olvasó tudta és beleegyezése nélkül helyzetet változtat, mert váratlanul már csak nagy tenyere tartja magasra a kicsi gyertyát. Valószínűleg, bár ez tudunkra nem adatik, néhány csepp viasszal oda is fagyasztotta, mert hiszen a tenyér sik fe-

lület s a hős, vak, kicsi gyertya a nagy világ-szelekben* különben lepottyanna róla. [...]

Akinek ilyen nyákos, üres odu a lelke, lehet-e formaművész. Ady a forma fagyasztó ormain ököltre ment Istennel, anyaggal, Kosztolányi fontos stratégiai magaslatokon siklik hótalpakon, üzi friss téli sportját; ritkán veszi elő a nagyágyút, de éppen az a Kosztolányi csodálatossága, hogy hólabdákkal is megvédi érzékeny hadászati pontjait az alakatlan és együttesében tartalmatlan anyag alattomos támadásai ellen. Még a vihar sem mer elébe lépni – maga csinál hát vihart, mint egy isten, pusztán azért, hogy arca a hempergésben kipiruljon. Juhász Gyula bérci váromladék fokán mereng, füzesekre és meleg alföldi tavakra – az ellenség mintha más tájakra vonulna előle. Babits szemétdomb-ról pislog fölfelé, de nem is föl, hanem le, le, egyre lefelé. Ahol egyéni. Mert másrészt Babits formája, ahol az valóban forma, afféle gyári áru, kész öltöny, amely mindenkin s így Babitson is jól áll. Csak a hozzáértő veszi észre, hogy a derék lötyög, vagy a szivarzseb félig a hóna alá esik, az ujj tulhosszu, a nyak pedig alacsony és eláll. Ady állatbőrökben járt. Nem szabta azokat semmiféle szabó mégis mind királyi volt. És mielőtt meglátogatta volna istenét, mindig új vadállatot ejtett el, úgy járult eléje. Juhász Gyula többnyire lomposnak látszik, de az értő tudja, hogy milyen értékes háziszóttos van rajta. Kosztolányi pedig elegáns, pompás és nem kinosan, hanem fesztelenül, elképesztő-természetesen. Annyira, hogy úgy jár köztünk, mint a meztelen gyerek a kavicsos tengerparton [...]

Ha kezdő költő volna Babits Mihály s ez volna az első könyve, akkor még azt irnám, hogy néhány sora kétségtelenül tehetségre vall. De a könyv egésze mégis kétségessé teszi e tehetség kifejlődhetését. Sokat kell még tanulnia. Verseit pedig tartsa hét esztendeig az asztalfiában és ne adja ki barátai unszolására sem. Hogy hozzáértőkkel való érintkezése mégis le-

* [A forrásban:] világszelekben [A József Attila-kötet sajtó alá rendezőjének megjegyzése]

gyen, egyik-egyik kísérletét be-beküldheti módjával valamilyen kisebb igényű lapnak.

De elég a szóból. Az istenek halnak, az ember él.

József Attila

A Toll, 1930. jan. 10.

683. SZEGŐ ENDRE – JÓZSEF ATTILÁNAK

Budapest, 1930. jan. 15.

Tisztelt József Ur!

Elkövettem azt a – nehéz gazdasági helyzetünkben vétkes – könnyelműséget, hogy az Ön „tárgyi”-nak becézett kritikai tanulmányáért 50 jobb sorsra érdemes fillért kiadtam. Nem vagyok túlságosan takarékos ember, mégis bosszant a dolog [...]

Ez a bosszankodás Önnek szól. De ez sem az embernek, kihez személyesen nincs szerencsém, hanem csakis az írónak, aki Babits Mihályról, számos remek vers, tanulmány, novella és néhány kiváló regény szerzőjéről az egész embert lóhátról megítélő „tanulmányt” merészelt írni, anélkül, hogy csak magát a szóbanforgó vékony kötetet is komolyan tanulmányozta volna, „kritikai” tanulmányt, anélkül, hogy minden kritika első lelki feltételéről, az önkritikáról, bár leghalványabb fogalma volna, no meg éppen „tárgyi” kritikai tanulmányt, holott – a vak is látja – kb. 14 oldalnyi műve írása közben egy pillanatra sem jutott eszébe, ugyan mi is volna dolgozata tárgya, hanem csak belecshipkedett innen is, onnan is, a megválogatás minden szempontja, rendje, ésszerűsége nélkül, tárgyilagossága pedig odáig megy, hogy „gőgösebb” annál, semhogy a kritizált versek belsejéhez nyúljon. (Ez a tárgyilagosság a káromkodás tárgyilagossága.)

Röviden: bosszankodásom (és levelem is) napjaink legostobább, legzagyvább, legaffektáltabban őszintéskedő és legellen-szenvesebben modortalan kritikának szerzőjét illeti [...]

[...] kritikájával nagy kár volt kirukkolnia, mert Babitsról Önnek vagy nem volt kritikai mondanivalója, vagy ha volt, nem tudta értelmes módon közölni.

Vagy talán egyéb céljai voltak? Talán más okon haragszik Ön Babitsra? Föltennem nem szabad, föl nem tennem nem lehet. De végül is én Önt nem ismerem. Ne történjenek félreértések: Babitsot is csak könyveiből ismerem. A kritika jogát vele szemben is fenntartom magamnak, emellett azonban igen nagy hálát érzek iránta sok magasrendű élvezetért. Talán ezért is láttam szükségét a fentiek megírásának. De elsősorban; nem tudok belenyugodni abba a gondolatba, hogy ha valaki Magyarországon az írói pályára lép, kritikán kívül, ami helyes és természetes, azt a lealázó tudatot is kénytelen legyen elviselni, hogy bármilyen faragatlan támadással szemben fogelfrei [vogelfrei = szabadon üldözhető].

Tisztelettel
Szegő Endre

684. A NYUGAT ÉS AZ AKADÉMIZMUS

A *Nyugat* ismét harcok tüzeiben áll. Nincs oka meghátrálni a harc elől. Sok harcban volt már része, és sohasem ártott neki a harc. Mint a kalapált bucavas, minden ütéstől csak még szilárdabb lett. S az új harc csak új fiatalságát jelentheti. Vetése dús flórába vonta a magyar szellem humuszát; s tiporva csak még dúsabbá és szebbé válik az, mint a nemes pázsit.

Mégis, van ebben a harcban valami, ami minket fájdalmasan érint: mert nem fájdalmas-e mikor a jó barát valódi vagy képzelt sérelmeit a nyilvánosság elé teríti ki? mikor a régi vezér árulásról gyanúsítja elhagyott seregét, vagy inkább annak jövőendő szándékait? mikor a *maitre très-vénéré* leszáll katedrájáról, s maga példájával uszítja az utolsó padok silány vádaskodóit, akiket azelőtt olyan fölénnyel tudott megleckéztetni?

Ignotus – ki több mint két évtizeden át volt a *Nyugat* főszerkesztője, de már egy évtizedénél több annak is, hogy nem tartózkodik köztünk – felolvasást tartott a *Nyugat útjáról*, s ebben keserű szemrehányást tett azoknak, kik távollétében kezükbe ragadták az árván maradt zászlót, s Fenyő Miksával, a *Nyugat* régi tulajdonosával társulva és egyetértésben magukra vállalták a folyóirat „vezetését és irányítását”.

Ami ebben az ügyben személyi, azt egymás között kell elintéznünk; nem tartozik a közönség elé. A *Nyugat* nem ismer távolságot magyar és magyar közt, s eszünk ágában sincs, hogy Ignotust „dezavualjuk” és „megtagadjuk” csak azért, mert Bécsben lakik. S hogyan is dezavualnók a harcost, aki a mi győzelmünkért verekedett (s a politikamentes irodalmiságért, aminek mi is katonái akarunk maradni az utánunk jövők érdekében)? vagy a költőt, kinek vessorai múlhatatlan hűséggel csengenek fülünkbe? ifjúkorunk mentorát s költőjét? S hogyan mondhatja, hogy elhárítottuk vagy megtagadjuk őt, mikor maga beszéli el, mily ajánlatot tettünk írásaiért, amit ő utasított vissza mert nem szokta, hogy vezessék és irányítsák”? [...]

Ennyit a céhaffér személyi részéről, s ennyit is csak azért, mert nemtartanók illőnek, hallatlanba venni Ignotus panaszait; kitérni csak egyetleneggyel szemben is; s nem válaszolni rájuk egyenesen és őszintén ugyanazon nyilvánosság előtt, melynek asztalára ő nem restellte letenni azokat.

De van a panaszoknak egy csoportja, mely tülemelkedik a személyi és a céhügy jelentőségén, s közvetlenül az irodalmi nyilvánosság elejibe való.

Ignotus bizonyos vádakát emel ellenünk, s e vádak irodalmi szándékaink becsületességét s a *Nyugat* szerkesztésének várható irányát érintik.

Lépéseink mögött titkos motívumokat szimatol, s személyi bántalmaitól elvakulva, képes bennünket avval gyanúsítani, hogy a *Nyugat*ot valóságos árulásba, tiszta irodalmi múltjához való hűtlenségbe visszük bele.

Mire alapítja gyanúját?

A *Nyugat* eddigi számai, melyek szerkesztésünkben megjelentek, aligha igazolhatják ezt. Nem mondhatjuk, hogy mindenben csak azt és úgy akarjuk csinálni, mint Osvát Ernő csinált. Mind emberek vagyunk, azaz külön-külön egyéniségek más-más hajlamokkal és képességekkel. Természetes törekvésünk és kötelességünk azért a sok-sok szerkesztői erényért, ami Osváttal sírba hullt, kárpótlást nyújtani azzal a kevéssel (ha van), ami nekünk talán inkább adatott, mint neki. Maga Ignotus említi, hogy Osvát *Nyugatján* „egy leheletnyivel halkabb volt az élet pirosa”, mint az irodalom szellemfénye. S ha minékünk viszont erős szándékunk, hogy mi az igazi magas irodalomnak ezt az orgánusát intenzívebben kapcsoljuk a magyar életbe, hogy a zilált s még az utódállamokba is szétszóródott magyar szellemiségnek benne eleven tengelyt és centrumot adunk, hogy szélesebb körű és állandóbb kritikai figyelemmel az olvasót tájékoztatni és vezetni próbáljuk aktuális irodalmunk gazverte dzsungelében, hogy nyíltabb szemmel kísérve az eurpai irodalmak áramait és eseményeit a *Nyugatot* méltóbbá tesszük nevére, melyben a magyar irodalmi megújulások örök programja, a Kazinczyak programja rejlik: mindez bizonyosan nem jelenti folyóiratunk régi céljainak megtagadását, hanem inkább azok kiegészítését és újradefiniálását. [...]

Ezt meg kellett mondani, s itt én is kényszerülök magamról beszélni, mert Ignotus fő vádja és gyanúja éppen azon sarkallik, hogy legtisztéletreméltóbb múltú irodalmi társaságunk tagsági jelölését ez idén nem háritottam el. Ignotus hivatkozik a társaságok viselkedésére Adyval szemben, s csodálkozva kérdi, hogyan nem utasítanak vissza Ady barátai és fegyvertársai e társulatokkal *a limine* minden kapcsolatot? De hogy oly forradalmi tünetet, mint Ady, nincs társaság, mely hamar megértse s elismerje: nagyon naiv Ignotus, ha csodálkozik azon, s nagyon kevéssé bölcs, ha haragszik érte. Kicsit úgy hat reám, mint a tanár, ki az iskolakerülők elleni dühét a megjelent szorgalmasokon tölti ki. Több oka lett volna remonstrálni, mikor, még aktív szerkesztősége alatt, a *Nyugat* egyik főmunkatársát oly időben

választották be a Társaságba, melyben az Adyn elkövetett igazságtalanságok még nem voltak a múlt emlékei. Azóta több is történt, másokkal szemben is, amit mi hibának éreztünk és valunk: de mennél több hibát látnánk a Társaságban, melynek tradícióit tiszteljük, s feladatait fontosnak tartjuk: annál több okunk volna vállalni tagságát, hogy megújulásában közreműködhessünk. Az irodalomnak csak haszna lehet ebből.

Az irodalomnak igen, de nem az egyénnek: az egyén csak bántalmakat és kellemetlenségeket arathat, s igazán nem tudom, mi öröme lenne ezekben? Azért nevetségesnek kell tartanom a vádat, mely azt inszинуálja, hogy mindenféle áldozatokra is hajlandók voltunk, reverzálist adni, a *Nyugatot* átjátszani, Ignotust elejteni, s isten tudja, még mit, azért az egyetlen nyereségért, hogy esetleg beválasztanak a Kisfaludyba. Gyermeekmesék, amiket a Társaság minden tiszteletre méltó elnöke megcáfolt, mint méltatlanokat hozzá és énhozzám. Mégis, az Ignotus sarkain ügető sakálkák képesek föltálatni ezt az egész komplikált árulási rémregényt, minden szörnyű vád végén csattantva a legszörnyebbet: hogy Babits Mihály Kisfaludy-tagságra vágyakozik!

Hát ha úgy volna is! ha valóban kívánnám s akarnám, hogy abban a társaságban üljek, melyben Vörösmartynek s Aranyak széke volt! nem volna-e erre a kívánságra is jogom? nem volna-e inkább az egészséges és természetes, ha a magyar költő kívánatosnak érezné, s szégyen nélkül kívánhatná a helyet, melyet tradíciói szinte kijelölnek neki, mint ahogy Zola és Anatole France nem restelltek kilincselni az Akadémia tagságáért?

Én azonban nem kilincseltem, s nem tettem semmit ezért a megtiszteltetésért: ajánlóimat még csak nem is ismertem mind személyesen. Annál kevésbé változtatott ez irodalmi lépéseimen és tetteimen; a *Nyugat* nem mutatta, s nem is fogja soha mutatni hivatalos megalkuvás nyomát; s kritikai szabadságát is megőrizte, s meg fogja őrizni a Társasággal szemben is; ahogy meg kell őrizni mindenkinek, ki akár az irodalom, akár a Társaság javát szívéen hordja. Megőrzöm azt én is, magam személyében, künt-ről vagy bent-ről? tagul vagy nem tagul? engem, úgy látszik,

nem izgat annyira, mint a lihegő kis sakálokat. Ha tagul történék: az nem fog szégyenére válni sem a Társaságnak, sem a *Nyugat*nak, sem nekem.

Ám jönnek a kis sakálok, a jobboldali és baloldali senkik, s akik nem kaphattak Baumgarten-díjat, s a minden tehetség irigyei: ők biztosan találnak ugatni okot ezután is. De hadd kérdezzem meg Ignotustól: ha majdan hosszú idők múltán az irodalom emlékezői említik még nevét, kikkel és mily társak között fogják azt említeni: azok között-e, akik most sereglenek köréje, vagy mimellettünk, akiket megvádolt és elhagyott?

Nyugat, 1930. febr. 1.

685. A KISFALUDY TÁRSASÁG – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. febr. 5.

Tisztelt Barátom!

Kedves Tagtársam!

Sietek örömmel tudomásodra hozni, hogy a Kisfaludy-Társaság tegnapi közgyűlésén Téged rendes tagjai sorába választott.

Mikor erről ismétlem, hogy örömmel értesítenélek, legyen szabad azt az alapszabályainkban előirt kérdést intéznem Hozzád, hogy hajlandó vagy-e Társaságunk céljait tagképpen előmozdítani? Vagyis a választást elfogadni?

Mielőbbi válaszodat közeli elutazásom miatt tagtársam és barátom: Kéky Lajos másodtitkár urhoz légy szíves irányítani. (Budapest, VIII. ker. Mátyás-tér 16.)

Őszinte üdvözléssel maradok

Tisztelő híved és tagtársad:

Szabolcska Mihály,
titkár

686. VÁRKONYI NÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Pécs, 1930. febr. 6.

Nagyságos Uram!

Mint Nagyságodnak régi híve és lekötelezettje, bátorságot veszek arra, hogy őszinte örömmel fejezzem ki jókívánásaimat a Kisfaludy Társaságba való beválasztása alkalmából. Magam ugyan úgy érzem, hogy nem annyira Önnek, sőt nem is az irodalomnak, hanem leginkább a Társaságnak van és volt szüksége arra, hogy abszolút irodalmi szempontok szerint irányítsa működését, s így csakugyan fórum legyen: az irodalom <életének> tekintélyének őrizője. Ez a választás tehát a Társaság számára történeti és elvi jelentőségű, Önnek pedig – akit magamban szeretek mai irodalmunk élő lelkiismeretének nevezni – bizonyára megnyugtató – teljesen a személyén kívül álló motívumokból.

Emellett igen örvendek, hogy ez az esemény alkalmat ad arra is, hogy a Baumgarten-alapítvány kuratóriumának – elnökén keresztül – megköszönjem azt a végtelenül jóleső érdeklődést, amellyel csekély munkámat immár másodízben kitünteti. El sem mondhatom, mily ösztönző hatással van az ilyen elismerés a magamfajta visszavonuló életre kényszerült s a csendes munkát szerető emberre, aki ugyszólván csak az ilyen alkalmakkor érzi, hogy részese a szellemi életnek, amelynek minden ambíciójával szolgálni igyekszik.

Még egyszer köszönöm a megtiszteltetést s minden jókívánásommal maradok Nagyságodnak

tisztelő, igaz híve
Várkonyi Nándor

687. WEÖRES SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Csőnge, 1930. febr. 8.

Kedves Mester,

engedje meg, hogy a Kisfaludy-társaságba való beválasztása alkalmával a Mestert üdvözlők sorába álljak. Nekünk, nagyszámú firkáló-fiataloknak a mai isteneit-vedlett korszakban Mesterünk a vallást jelenti és nagyon nagy elégtételnek éreztük, hogy az okvetetlenkedő hivatalosság se zárkozhatott el már sehogyse továbbra a saját csapáson járóknak nehezen jutó elismeréstől és értékeléstől.

Nagyon kérem, fogadja Mester magam és barátaim jókívánásait, Nagyságos Asszony kezét csókolva, maradok, nagy és őszinte tisztelettel, Mesterem hálás tanítványa

Weöres Sándor

688. HARSÁNYI LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Rábapatona, 1930. febr. 10.

Igen tisztelt Uram,

eddig megjelent 15 könyvem közül a mai napon elküldtem Önnek 4-et. Kérem, fogadja azokat szívesen. A tiszteleten felül, melyet a Dante fordítója iránt érzek, azért is küldöm meg ezt a négy könyvet, mert Szerkesztő Uram kritikus is és arra szeretném megkérni, ha valamikor igen sok ráérő ideje lesz, olvassa át őket.

Az új irodalomtörténetek azt írják, hogy Sík Sándor és én modern magyar vallásos költészetet teremtettünk. Sok hosszabb léleketű tanulmány jelent meg működésemről az utolsó 25 év alatt, de nagyon szeretném, ha Ön, az érdek nélkül való, irányzatokon már fölül álló esztéta tenné mérlegre ezt a négy könyvet s egy komoly cikkben, mely a *Nyugatban* jelennék meg, meg-

állapítaná, van-e nálunk irodalmi értékű és mekkora értékű valóságos, illetve kifejezetten katolikus költészet. Mert szerintem Sík keresztény, én pedig katolikus költő vagyok a szó világnézeti értelmében.

Fogadja, Igen tisztelt Uram, őszinte nagyrabecsülésem kifejezését, mellyel vagyok

híve
Harsányi Lajos
m. kir. kormányfőtanácsos,
c. győri kanonok

689. BERDA JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Újpest, 1930. febr. 17.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur!

A kézirataimat visszakaptam, két vers kivételével. Az egyiknek címe: *Meddő férfi sóhajt*, a másik vers címét – visszaakadását morális kérdésnek, tehát lényegesnek tekintem – nem mondom meg, mert sokkal önérzetesebb és függetlenebb vagyok már Önnel szemben. Azonban kijelentem, ha a kérdéses két verset, helyesebben az utóbbit leközzöltetné valahol: *jogaimat érvényesíteni fogom!*

Ami pedig Önnel szemben való további magatartásomat illeti: megnyugtatom, nem állottam be a zsurnalizmus felelőtlen csahosai közé. Csak megállapítottam, hogy Önnek *annyi köze van az igaz katholicizmushoz, mint Voltairenek Szent Ágostonhoz*. Hogy idáig jutottam Önnel szemben, az természetes. Nekem, *mint fiatalnak* jogaim vannak arra, hogy revízió alá vegyek olyan embereket, akiket a beteges ... igaztalanná vakított

Tisztelettel:
Berda József

U.i. Ezekután pedig tekintélyemet és befolyásomat az ujbpesti társadalomban, természetesen nem n.b. lapja, hanem egy másik, – jelenleg sokkal kitűnőbb – folyóirat támogatására fogom felhasználni. Az Ön lapjával szemben pedig olyan álláspontra helyezkedem, amit a lap a mai szomorú viszonyok mellett megérdemel. – Ha Ön ismerné az ujbpesti viszonyokat s az én hatáso-mat az itteni literátus körökre nem becsülné azt le!

690. BABITS MIHÁLY – BALOGH MIKLÓSNAK

Budapest, 1930. febr. 17.

Kedves Barátom,

megint nagy-nagy késéssel érkezik válaszom leveledre; pedig igazán restellem hogy szép fordításaidat nem köszöntem meg azonnal, mikor a Goethe-társaságban hallottam őket, meg sem várva, míg azokat magad elküldenéd nekem.

Mentse hanyagságomat az az embertelen sok munka és izgalom ami egyrészt a *Nyugattal*, másrészt a Baumgarten-alapítvány döntéseivel, s a nyomukban járó harcokkal rámszakadt; – s hidd el, most hogy végre leülök neked válaszolni, vigasztalás-ként hat rám e sok baj és hercehurca között, újraolvasni régi verseimet olyan átszürt és átértzett formában, amilyenbe a te fordításod őket öltöztette.

A fordítások nagyon szépen hatottak a Goethe-társaság ülésén is: a felolvasó jól adta elő a német verseket. Kár hogy nem voltál ott.

Még egyszer nagyon köszöni szíves küldeményedet s talán közeli viszontlátásig (mert lehet hogy mostanában már mégiscsak lejutok egyszer Bajára) igaz üdvözetet küld

őszinte barátod
Babits Mihály

691. FÜST ÉS KOROM KÖZÜL

Füst és korom, megtorlik a Vád
feje körül, aki fáklyával megy
ilyen fulladt, szűk pincéken át.

Maró füst és keserű korom:
óh, be gonosz levegőt kell színöm
bujkáló bús magyar útamon!

Megvakít, rág, bénít, töm, tapad.
Látjátok még lángom? Én nem látom,
csak a füstöt, ami visszacsap.

És már mindent elvet undorom...
Híg madarak szárnya hull szememre:
hull a híg, lágy, loncsos, langy korom.

Különös álarcosként halok
s úntan fogják képemet föltárni
a morc hullamosó századok,

kiknek arca csak akként derül,
mint a kapzsi archeológ arca,
ha a múmiából kincs kerül.

Ami kincseimben legcsudább,
ők lelik meg, mert ti eldobtátok,
mint a gyermek az almacsutát.

Árva, kemény, nedvtelen csutak:
mégis benne minden nedvek anyja,
a jövőnek szórt morzsa, a Mag.

Pesti Napló, 1930. ápr. 20.

692. SOMLYÓ ZOLTÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. ápr. 30.

Nagyon tisztelt Uram,

csak szomorú betegségem és gyászom tartott vissza attól, hogy ezt a levelet idejében írjam meg Önnek. A husvéti P.N.-t még igen súlyos állapotban, az ágyamban olvastam és abban szédítően, nagyszerűen szép versét. Első tiszta, fix óráim volt az kietlen helyzetemben, amikor testi és lelki fájdalmamban csak ez a Szépség és ez az Igazság segíthetett rajtam.

Nemcsak a legelső magyar költőt éreztem meg abban a versben, hanem afölött is még valamit: valami földöntúlit, valamit, ami a léleknél is erősebb és maradandóbb!

Igaz tisztelettel üdvözlöm:

Somlyó Zoltán

693. A HARCBA ÁLLÓ BABITS

[...] – A *Nyugattal* ugyanis nagyon komoly terveink vannak – mondotta. [Babits]– Elsősorban közel akarjuk hozni a művelt magyar közönséghez. Eddigi inkább az íróknak volt fontos (?) lapja a *Nyugat*, a közönség kicsit távol állott tőle. Pedig a magas irodalom szolgálata nem az, hogy eluntassuk, elidegenítsük magunktól a közönséget. Örömmel állapítjuk meg, már rövid munkánk alatt is nagy gyógyulás állott be a betegnek látszó *Nyugat*-nál. Vidéki kirándulásokat csinálunk, úgynevezett *Nyugat*-estéket, amelyek révén a közönségünk közel került hozzánk is és lapunkhoz is. Szlovenszkrét is programba vettük, de hát csak jövőre lehet szó arról, hogy a *Nyugat* vezető gárdája néhány nagyobb szlovenszkói városban *Nyugat*-estélyt rendezzen.

– Az izgalmak elcsendesedtek-e a *Nyugat* körül; – kérдем.

– Az Ignotus-affér részünkről be van fejezve. Amikor mi elindultunk, s vállaltuk nehéz misszióunkat, azt hittük, Ignotus be-

látja, hogy nem történhetett másként, mint ahogy történt, ha a *Nyugatot* életben akartuk tartani. Sajnos, tévedtünk, s olyan problémákra került sor, ami fáj valamennyiünknek. Mi lettünk volna a legboldogabbak, ha elkerülhettük volna ezt a kínos diszharmoniót a nagy nyilvánosság előtt.

Ma ott tartunk, hogy bizony támadja a *Nyugatot* a szélső jobboldal is és támadja a szélsőbal is... Azt hiszem, ez a legégszégesebb helyzet s a legbecsületesebb irány. Ez az egyetlen lehetőség arra, hogy bizonyos kulturális egységet teremtsünk a magyar literatúrában, amire igen nagy szükség van.

Kicsit fájdalmas arkifejezéssel folytatta:

– A támadásokat megszoktuk, az nem árt, nem baj. Ártottak-e vajon azok a harcok, amelyek annak idején Ady körül és a *Nyugatot* körül folytak olyan nagy hevességgel? Nem jelentett az mást, mint hogy Ady volt és valaki volt.

Most ugyanúgy támadnak engem, minden oldalról, mint annak idején Adyt. Bennem csak azt az érzést támasztja fel, hogy valamit képviselhetek, ami fontos.

Soha nem feleltem ezekre a támadásokra, mind ez ideig (bár, ha szükségét fogom érezni, nem fogok hallgatni), de amíg jó idegekkel bírom a dolgokat, addig csak azt mondom, a harc maga nem rossz dolog, életet jelent és fejlődést. Valósággal bizakodóvá tesz bennünket, hogy annyira és annyian támadják a *Nyugatot*. Kell, hogy sokat jelentsen, amit érdemes ekkora ostrom alá fogni.

Sándor Dezső

Prágai Magyar Hírlap, 1930. máj. 18.

694. BABITS MIHÁLY – FÜLEP LAJOSNAK

Budapest, 1930. máj. 21.

Kedves Barátom,

nagyon kedves Tőled, hogy olyan szeretettel invitálsz szű-

kebb pátriádba, és most igazán sajnálom, hogy egyelőre le kell mondanom erről a szép napról, amelyet Veled tölthetnék. A *Nyugat* pécsi kirándulását őszre halasztottuk s így ezáltal csak megköszönöm és jobb időkre teszem el szíves meghívásodat.

Egy kérésem is van hozzád. Van nálam egy könyv, amelyről Te tudnál legjobban a *Nyugat* olvasóinak beszámolni. Egy derék kolozsvári pap könyve, Hirschler Józsefé, aki sok szeretettel, ha nem is sok eredetiséggel foglalkozott Dantéval. A könyvnek szempontjai bizonytalán mások, mint a tied, hiszen katolikus pap műve s Dantét is katolikus szemüvegen át nézi, de talán mégis találsz benne olyant, amivel érdekes foglalkozni. Én most Esztergomba utazom, a könyvet azonban itt hagyom a *Nyugat* szerkesztőségében, ha kedved van hozzá, hogy írd róla, értesítsd Gellért Oszkárt, aki címedre el fogja küldeni. Nagyon kérlek azonban, hogy mivel a könyv hiányozna Dante gyűjteményemből, alkalomadtán küldd vissza hozzám.

Régi barátsággal üdvözöl igaz híved

Babits Mihály

695. GELLÉRT OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. máj. 27.

Kedves Mihályom!

Két szép versedet idejében – még tegnap reggel – kaptam kézhez.

Lányi Viktor felületett, nem írt Toscaniniról, ugyhogy hely maradt Turóczi harmadik figyelője számára és Szép Ernő figyelőjére is. (Ernő a kívánt törlésekkel küldte vissza a korrekturát s már szombaton).

Fülep írt: vállalja a Hirschler-könyvet. Hirschlernek írtam, hogy küldje el mielőbb (a) bírálati példányt Fülepnek.

Komlós telefonon kérte, hogy Márai *A zendülők* c. új regényéről írhasson. Minthogy kérését azzal indokolta, hogy Márai

szeretné, ha ő írna könyvéről, a „megrendelést” azzal utasítottam el, hogy már másnak adtuk ki a könyvet. Azt hiszem, Márai a legkevésbé sem igényelheti, hogy *Nyugat* oly sűrűn foglalozzék vele. De ha Te másképp gondold, nyitva hagytam a lehetőséget Komlós számára, hogy Veled megbeszélve a dolgot esetleg visszakérjük a könyvet attól, akinek bírálatra már kiadtuk.

Herczeg Ferencnek *Arcképek* c. könyvéről (cikkgyűjtemény) és Csathó Kálmánnak *Az órák ütni kezdtek* c. új regényéről ki írjon?

Sárközi ajánlkozott, hogy Erdélyi Józsefnek most megjelent versfüzetéről írna. <...>

Mellékelem Fodor József és Somlyó Zoltán vers-kéziratait, továbbá Hamvas Béla új cikkét. – S egy címedre érkezett levelet.

Ne neheztelj, hogy ilyen röviden írok, de éppen tördelésnapom van.

Ilonkának kézcsókkal, Téged szeretettel ölel:

Oszkár

696. HAMVAS BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Országos Széchényi Könyvtár Budapest, 1930. máj. 26.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Joyce-ról írt cikkem kiadása arra bátorított, hogy egy másik nálunk alig olvasott angol író munkásságát ismertessem. Ezt az alkalmat felhasználva köszönöm meg a számomra kiutalt tiszteletpéldányt és honoráriumot.

Kiváló tisztelettel

Hamvas Béla

a Fővárosi Könyvtár tisztviselője

697. ILLYÉS GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. jún. 3.

Kedves Mihály

itt küldök egy vers-ciklust, illetve annak első részét. Magamnak is igen sok kifogásom van ellene. Elküldöm mégis úgy, ahogy van s reád bízom, tégy vele azt, amit jónak látsz „Tűzbe felét – ha kell – s újra felét...” Igen örülnék, ha megírnád róla véleményedet.

A könyvekről még a héten meg fogom írni a figyelőket. Arról az orosz regényről, amelyet említettem neked már meg is irtam. Kedves Mihály, én igen nagy örömmel kimennék hozzá-
tok. Most vasárnaphoz egy hétre lenne is időm rá. Irjad meg, megfelelő-e ez és hogyan kell mennem. Ha most más is menne, úgy én Basch doktorral Péter-Pálkor mennék.

Mindnyájatokat szeretettel üdvözöllek

Illyés Gyula
Phónix Életbiztosító Társaság
V. Nádor u. 9.

Kérlek, ha a vers nem használható, azért őrizzed meg a kéziratot számomra.

698. ERDÉLYI JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. jún. 25.

Kedves Mihály!

Itt küldök egy verset, légy szíves a *Nyugatban* alkalomadtán közölni, ha jónak találsz s nagyon kérek arra is, hass oda, hogy némi segítséghez jussak. – Akármennyit írok, a mai alacsony honoráriumokból s elhelyezési nehézségek miatt a fővárosban existálnom szinte lehetetlen. Junius 1.-e óta Budán élek, nagy kedvvel és sokat írok, nem szeretném, ha abba kellene hagy-

nom. Eleinte, míg volt hova verseket vinnem, még bírtam; de nem győzöm várni hogy megjelenjenek s újra vigyek.

Ilonkának kezét csókolom, kellemes nyaralást kívánok,

szeretettel
Erdélyi József

699. BABITS MIHÁLY – GULYÁS PÁLNAK

Esztergom, 1930. jún. 26.

Igen tisztelt kedves Tanár Úr!

Bocsásson meg hogy oly soká válasz nélkül hagytam két rendbeli versküldeményét: ön maga hatalmazott föl erre a hallgatásra, és én valóban nem akartam semmi olyant írni ami önt kedvetleníthetné. Az ön költői és nagyon rokonszenves szándékait kezdettől fogva sokra becsültem és ha új verseiből nem siettem valamit máris közzétenni, annak nem az az oka mintha azokat egyszerűen közölhetetleneknek vagy rosszaknak találnám, mégkevésbé mintha nem óhajtanám Önt munkatársamul. Hanem az hogy az Ön <...> verseinek általános színvonalát magasabbnak ismerem mint a küldött versekét, s nem akarnám hogy Ön a *Nyugat* hasábjain olyan dolgokkal kezdje meg szereplését, amelyekben inkább rutinjának tökéletes könnyűsége csillog mint mélyebb költői erényei. Ismétlem, a versek nem rosszak, ha ismeretlen költőtől kapnám, fölfigyelnék rájuk: de Öntől mást vártam és várok, még jobbat, főleg első szereplésül. Persze jól tudom hogy a Muzsa szeszélyes és nem mindig ad egyformán. Épen azért szeretném ha újabb verscsomóját nálam hagyná még egy darabig. Ha közben mást kapok, kicseréljük avval. És ha véletlenül sokáig nem akadna olyan ami mindkettőnket jobban kielégít, még mindig nyitva a lehetőség, hogy mégis ezekből válogassunk. (De természetesen ha Önnek más szándékai vannak velük, vissza is küldhetem, mihelyt legközelebb Pestre megyek.)

Addig is sokszor üdvözli
Babits Mihály

700. GARA LÁSZLÓ – BATITS MIHÁLYNAK

Páris, 1930. jun. 30.

Igen tisztelt Uram,

Hálásan köszönöm lapját és a *Gólyakalifa* német példányát. Már évek óta szeretnék evvel a szép írással foglalkozni és csupán az tartott vissza, hogy nem akartam M. Sauvageot köreit zavarni.

Kívánsága szerint először is Riederéknél fogok a könyvvel megpróbálkozni, bár anyagilag sajnos ez korántsem a legjobb megoldás. Mindenesetre a regény elhelyezésében, elfogadható feltételek mellett, feltétlenül bízom, hogy nem mondjam biztos vagyok <benne> és úgy vélem, míg a német kiadás bemutatásával is jobb hatást tudnék egy francia fordítással elérni. Tehát – és ehhez azonnal hozzálátok – le fogom a *Gólyakalifát* fordítani, *saját személyemre* – az Ön beleegyezésének reményében. Mindezekért pedig csak arra kérem, sziveskedjen a kizárólagos fordítási jogokat nekem *ez évre* elküldeni.

Riederéknak egyébként már voltam bátor egy kis ismertetést átadni. <olvashatatlan> – nagyon kérem, sziveskedjen minél előbb felelni, tekintve hogy két hét múlva szabadságra utazom és szeretnék még előbb biztos választ kapni.

Hive és tisztelője
Gara László

701. PAP KÁROLY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. júl. 9.

Kedves Szerkesztő Uram!

Még egy-két nap és elbeszélésem tető alá kerül.

Nagyon szeretném, ha alkalmat adnál nekem, hogy munkámat személyesen vihessem el Hozzátok; nemcsak azért, mert

nagyon szeretnék veled beszélgetni, hanem azért is, mert első-sorban kritikád mindennél jobban érdekel. <...>

Légy szíves tehát írd meg, mikor zavarlak legkevesbé.

Nagyságos Asszony kezét csókolom, téged szeretettel üdvözöl igaz híved

Pap Károly

702. DSIDA JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1930. jul. 10.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

Ezév tavaszán néhány műfordítással kopogtattam be a *Nyugat* szerkesztőségébe, ahol Gellért szerkesztő úrral beszéltem. Régi vágyam teljesült volna, ha akkor a Szerkesztő Úrral is találkozhattam volna (<és> ez igazán nem *captatio benevolentiae* akar lenni), de sajnos, annyi elkeserítő robotom és futnivalóm volt, hogy határozott tervem ellenére sem tudtam lakásán felkeresni.

Most néhány verset küldök a *Nyugat*nak. Szerettem volna jobb versekkel jelentkezni elsőízben, de ezeket is csak úgy lopva küldöm innen, mert úgy el vagyok adósodva, hogy előre negyven évi „termésem” le van már kötve a *Helikonnál* és *Pásztorútnél*.

A műhelybelátás kedvéért jegyzem meg, hogy az egyoldala gépelt három vers csaknem kétéves, a *Kínai lakkdoboz* egészen új. És bejelentem azt is, a legőszintébben, hogy verseim nemközlése esetén sem fogok rosszulesést érezni, ami természetes is, de mégis helyénvalónak éreztem külön ideírni, mert nem szeretnék az úgynevezett szerkesztőségi „kényes esetek” közé tartozni.

Ezt a mérhetetlen tapintatot saját szerkesztői gyakorlatom folyamán szereztem. Ugyancsak itt győződtem meg arról, hogy minden beküldött kéziratra választ írni lehetetlen, ezért csaknem reménytelen az a kérésem, hogy levelemre és kézirataimra, va-

lamint a tavasszal beadott műfordításaimra válaszolni méltóztassék. Mindemellett nagyon szeretném.

Címem: Cluj-Kolozsvár, *Pásztortűz* szerkesztősége, str. Baron L. Pop, (volt Brassai u.) 5. sz.

II.

Kettős számmal lelem a másik ügyet, melyért ezt a levelet írom s melyet tulajdonképpen először kellett volna előadnom. A *Pásztortűz* nevében kérem, hogy amennyiben lehetséges, méltóztassék lapunknak néhány újabb verset küldeni. Természetesen, mivel igen szűkös anyagi helyzetünk csak gyér honorálást enged meg, csak másodközlésre merünk gondolni. Fizetnők értük darabonként az itt szokásos, eredeti közleményeknek járó honoráriumot.

Ennek a kérésnek teljesítése igen-igen fontos nekünk és azért ismételten és aláhúzva *kérem meghallgatását.*

Zavarásomért bocsánatot kérve, maradok

igaz, mély tisztelettel:
Dsida Jenő

703. BASCH LÓRÁNT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. júl. 19.

Kedves Mihály!

Félévi számadásunk alapján közlöm, hogy egy segílyt kiadhatunk. E számításnál abból indultam ki, hogy 9000 pengő áll rendelkezésre a segélyalpnak, 4000 pengőt kap a kiesett évdíj címén és 2000 pengőt tőlem. Kalkulálva van a segélyezetttek közül Pap Károly 2400 pengővel, és Illyés 2000 pengővel. Lehet, hogy még ősszel ki fogunk adhatni egy segílyt, melynek összege talán meghaladhatja a 400 pengőt, de ma erről nem rendelkezhetünk.

Schöpflin nagyon sürgeti Komor segélyezését és általam is kér Téged, hogy mellette döntsél. Nem tudja megszervezni a reconvalescenciához és a teljes munkaképességhez szükséges hegyi tartózkodás költségeit.

Schöpflin és Komor részére szóló utalványt visszakérőleg küldöm.

Horvát Henrik a neki járó egész összeg kiutalását kérte, bár azt hiszem, nem áll az ő érdekében, nem tudtam kitérni előle, mert a megbízás teljesítésével joga megnyílt.

Még mindég bicegve járok és csak a legszükségesebb utat tehetem meg.

Szeretettel köszönt, Ilonka kezeit csókolja:

B. Lóránt

704. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Esztergom, 1930. júl. 23. után

Kedves Oszkár,

némi habozás után úgy döntöttem hogy a Tersánszky-novellát hagyjuk ki: ez ugyesem tartozik Tersánszky remekei közé, s talán ha most kihagyjuk, a legközelebbi alkalomig átdolgozza vagy kicseréli.

Ki kell tehát hagyni még Fodor, Komlós és Komor verseit is (NB. Komlós nem mehetne le valamelyik cikk aljában? Így nem kívánna külön oldalt); aztán, mint írtad, Gergő és Reichard P. figyelőt. (Reichardot talán mégis amerikai rovatra spórolva). Azonkívül ki lehetne hagyni Erdélyi versét, tekintettel arra hogy a mult számban két vers is volt tőle Mindezekkel, amint <...> jegyzékedből látom, már 19 oldalt nyertünk; tehát hogy a 21 oldaltöbbltet ellensúlyozzuk, még két oldal kihagyásra volna szükség. Ki kell tehát hagyni még két figyelőt: az e egyik Fenyő-félét (Várnait, vagy ha ez is elég volna, inkább Zelket); és az egyik Illés-félét, még pedig a Rolla Margitról szólót.

Sajnálom hogy <Barker> Masefield-cikke nem futott be. Dehát ez nem késik eljövő alkalomra sem. – Örülök viszont hogy a Lazicius-cikk mégis jön. Átdolgozta? Vagy Zsiga változtatta meg álláspontját? Mellesleg: jegyzékben jegyzékből ez hiányzik: gondolom, nem a figyelőbe számítottad, hanem a Zsiga részébe? Így van-e?

Az én verseim közül elsőnek az eredeti jöjjön. Utána: Meleagros, Anakreon, Kallimachos: szóval ép fordított sorrendben, mint a korrektura van. Nagyon kérlek, a *ritkított* revíziót légy szíves magad átnézni, figyelve arra hogy két helyen egy-két szónyi változtatást csináltam. A sorrendet vörös ceruzával jelöltem meg a nyomdász számára.

Az egész szám sorrendjét így gondolom:

Babits-cikk.

Illyés-vers.

Török Sándor.

Missik.

Ezután a Zsiga által leadott novellák, s ezek között valahol a Sárközi (és Török [előbb Török, aztán Sárközi])-versek.

Végül jönnének az én verseim.

Természetesen ha Zsigának a saját anyagára nézve más külön kívánsága volna, ezt a sorrendet az első és utolsó hely kivételével meg lehet változtatni.

A cikkem levonata ezideig még nem érkezett hozzám.

Lehet hogy még este megkapom, akkor reggel expressz küldöm hogy délre ez is nálad legyen.

A figyelők sorrendje:

Tud.: Schöpflin

Vers: Illyés (Sik S.)

Fenyő: Várnai (ha nem maradna ki)

..... : Zelk (.....)

Illés: Rolla (.....)

Reg: Illés: Kosáriné.

Apró bírálatok.

Angol: Schöpflin (C.D.)

Hamvas

Rosti

Képző: Farkas, Benczur

” : Szt. Imre

Tersánszky

Egyebekről a cikk <...> korrekturájának visszaküldésével írok; most sietek hogy még levelem idején postára jusson.

Ölel

Mihály

<...>

Ilonka egy <...> (külön) lapon ír neked s megkér valamire verseire vonatkozólag.

705. BALOLDAL ÉS NYUGATOSSÁG

1.

Mi világnézetek kavargása között iramodtunk neki az irodalomnak; a szellem nagy századának végső problémái izzottak körülöttünk; vörös fények és fekete árnyékok estek már az úgynevezett magyar ugarra is. Mi fölfigyeltünk fényre és árnyékra; szemünk sziklákat és tüzeket fürkészt a messzeségben; szívünket izgalom és gőg töltötte meg; s csakugyan egy kissé lenéztük az előttünk járó generációt, mely bezárkózva a nemzeti glóbus hazudott örömeibe s ingékony nyugalmába, kedélyes vagy cinikus mosollyal pipaszónál anekdotázott, vagy bor mellett nótázott.

Mi mások voltunk, s nagyobb kockázatot vállaltunk. Nem a politika választott el előzőinktől, hanem éppen az, hogy túl voltunk az ő politikájukon; az ő problémáik minekünk nem voltak problémák; a mieink nem is politikai, hanem világnézeti problémák voltak; tudtuk, éreztük, hogy ezen múlik minden; a magyar politika kicsinyes játék volt csak; mi kérdéssé tettük magát a magyarságot, magát a politikát s emberségünket és művésze-

tünket; átéltünk minden világnézetet, szocializmust és arisztokratizmust, apostolokét és tiszta artistákét; s ha csak szép verseket akartunk – mint Ady mondta, „gyönyörűket írni”: az is több volt, mint egyszerűen csak szép vers, az is tüntetés volt és tiltakozás az egész akkori magyar glóbus ellen, mely nem ismert verset a cigány nótáján túl.

Ebben voltunk valahogy mind baloldaliak, azaz ellenzék; noha egymás közt a legkülönbözőbb hitvallással, s egyenként is és évek sorjában, a legkülönbözőbb hitvallásokat járva meg.

Azóta sok minden megváltozott, s szeretném megkérdezni egyszer, csak úgy magamtól, s lelkiismeret-vizsgálás formában, megvan-e még az a nagy jogunk, amit a harc adott hajdan e magyar glóbuson, egy világgal való szembenállás? vagy micso-da más jogot szereztünk helyette? vagy elértük-e már azt az utópikus stádiumot, amikor nem kell más jog e honban az írónak hogy éljen és legyen, mint éppen az az egy: „gyönyörűket írni”? vagy hogy egyáltalán lehet-e „gyönyörűket írni” éppen anélkül a „világnézeti kavargás” nélkül, amely valahogy az egész világ lelkével összeköt bennünket, s még leghidegebb művészkedésünket is valami cselekvésnek vagy tiltakozásnak érezteti velünk? gyógyíthatatlanul cselekvő emberségünk ritkán tud alkotni e nélkül az érzés nélkül.

Utópia messze még minálunk, s talán másutt is, s talán nem is jön el sehol, s talán nem is volna jó, hogy eljőjön ez a paradicsom: a céltalan alkotásokba merülés unalmas Fröbel-kertje.

Hol van hát ez a világnézeti kavargás ma? Hol van az irodalom régi, dacos elfordulása a magyar glóbus kicsi politikumától tártabb horizontok, nagyobb problémák felé? Hol van, ami elválaszt s szembeállít? hol az irodalmi baloldaliságnak az a nagyszerű értelme, ami megvolt egyszer? Ma politikai pártállásokat szimatolják, ha baloldaltól van szó, s törzskávéházakat kérnek számon, vagy épp véleményed a zsidókérdésben. Létezik-e még, kicsi pártokon s emberi helyzeteknél fogva véletlen adódó klikkeken fölül az irodalmi baloldal? s mi az, ami ott tarthat még, mintegy csatasorban, és jogot ad büszkén el-

mondani: baloldalon állasz, mint a Sátán, aki az Istennek legfőbb munkatársa?

2

Soha oly fülledten el nem voltunk zárva magyar világunkba, soha olyan távol a világnézet friss szellőtől mint manapság. Kérd számon a *Nyugatot*, reklamáld a nyugatosságot, olvasó! „Országunk nagy katasztrófán ment át, s ez befelé fordította tekintetünket.” Egy pillanatra: rendben van; noha éppúgy fordíthatta volna kifelé is. (Széchenyi, mikor helyzetünket katasztrofalisan érezte, nem befelé fordította tekintetét.) „A magyar kultúra elég erős már, hogy magából megéljen, autochton legyen.” De melyik kultúra volt valaha autochton? Minden igazi szellemi termékenység kölcsönhatások eredménye. A szellem, ha csak önmagából táplálkozik, elsorvad, mint a test is; így sorvad el a vak ember szelleme, s a süketé, ha magára hagyják. Életerős fajok kívülről házasodnak, s a magyar kultúra története egész folyamán kiváltképpen és szükségszerűen exogám természetű.

S mégis irodalmunk ma mintha csak önmagából akarna táplálkozni. Friss világnézeti szellők híján itthoni csüggeteg politikai vágyainknak fulladozó áramaitól kér hajtóerőt; s távolibb és távolságuk révén termékenyebb minták helyett a saját rosszul megérett és rosszul megemésztett közelmúltját kérődzni vissza. Kötőink már Adyt is másodkézből veszik, kopottan, ahogy olcsóbb; s nem mennek Párizsig, mint ő ment. A formák vásznak, mint az öltönyök, ha nincs új; s hamar kitetszik a *könnyű magyar*: ez ma a modernség. Magyaroknak érzik magukat, pedig csak tudatlanok; baloldaliaknak, pedig csak epigonok. Minden tradicionálizmus rokonszenvesebb az epigonizmusnál. Tanulj legalább a divat pszichológiájából, mely visszatér a régihez, de megveti a tavalyit! Vajha legalább a régihez térnénk vissza! Legnagyobb rokonszenvem kíséri azokat az írókat, akik – mint pár újabb lírikusunk – népi kultúránk mélyeiből merítnek fris-

sülést, ahonnan már egyszer (az Arany és Petőfi korában) megüdült költészetünk. Nem mintha az irodalmi folyamatok szándékosan megismételhetők lennének; de a kor tekintete [...] országunkban, friss izgalmal fordul a parasztszfinx felé, s a népi származású költők lelkében új indulatok és álmok lobogtatják azt a lángot, mely már Petőfiben is égett.

Ez megóvja költészetünket az iskolás reakció látszatától; de van egy másik veszély is, amelytől csak azok menekülhetnek, akik bár a paraszt földre nyomva gyökerük, szellemük lombjait tágabb emberség s magasabb kultúra egébe tudják fölemelni. Ez volt az Arany és Petőfi útja; s úgy érezzük, ez lesz új költőgenerációnk pár legjobbjáé is (Erdélyi Józsefé és Illyés Gyuláé). Paradox kifejezve: a népies csak akkor lehet fölfrissítője és szerves értéke az irodalomnak, ha nem marad népies; ha a nép nem cél, hanem forrás – s máskülönb a népies költő marad népköltő, azaz osztályköltő.

3

S éppen ide akarom kapcsolni mondanivalómat: mert veszedelmesnek látom a tendenciát újabb költőink egy nagy rétegénél, hogy dacuk erejét, baloldaliságuk edző tudatát ne valami, pártok és osztályok fölötti tágabb horizontú pozícióra, hanem – ha már nem pártpolitikára – minden bizonnyal osztálypolitikára és osztálytudatra alapítsák.

És itt van az a pont, amiben a mi háború előtti baloldaliságunk lényegileg különbözött ettől a XX. századbelitől.

Mi pártpolitikát és osztálypolitikát egyformán megvetettünk.

Hogy milyen politikai párt eszközeivel gondolja valaki pilanatnyilag előmozdíthatni javát a kis közösségnek, amelyhez tartozik: az nemde, kicsiny és praktikus kérdés, s annak az irodalomhoz semmi köze. Hogy micsoda társadalmi osztályból vagy rétegből jött az író, az bizonnyal adhat színeket és hangulatokat műveinek, de nem szabhatja meg eleve és immanensen irányát és célját: mert hisz az író éppen abban író, abban balol-

dali és abban európai is, hogy túllát és túlmegy a rétegen, amelyből született, hogy szemben áll környezetével, hogy forradalmat jelent abban és az ellen. Mi mindannyian erősen szemben álltunk a magunk társadalmi osztályával. Megtörtük annak ideáljait, megsértettük szentségeit, egy szélesebb látókör jogán, egy nagyobb testvériség nevében, egy tágabb élet erejénél fogva. Még amikor szocialisták voltunk is: szocializmusunk, mint az Adyé, nem valami osztálytudatba való elzárkózás volt, hanem ellenkezőleg, új, eddig megvetett osztályok s rétegek felölelése a magunké mellé, s a magunké ellen, a magunkénak zártsága és bűnei ellen.

Előttünk nyilván állt az igazság hogy az irodalom nem lehet osztályok irodalma, hanem csak az egész nemzeté; s ha akadt valamikor, mondjuk az Arany és Petőfi korában, egy társadalmi osztály az úgynevezett nép, mely formáit és eszményeit az egész magyar szellemi élet formáivá és eszményeivé tudta emelni: ezt nem mint társadalmi osztály cselekedhette meg, hanem mint minden osztályok anyja s mint a nemzeti szellem ősforrása. De ha fiatal „őserőinket” nézem, kik fennen hirdetik, tucatjával és divat szerint, népi származásuk és parasztságukat: minden sorukból éreznem kell, hogy számukra a parasztság nem forrás, hanem cél. Célnak pedig kis cél ez. A régi költő univerzális volt: *minden* ember nevében beszélt, vagy *minden* magyar (az egész kulturális közösség) nevében, vagy az *összes* elnyomottak nevében. A mai költő csak a „fajtája” nevében akar szólni: a réteg nevében amelyből származott, vagy amelyhez csatlakozik. A világ megszűkölt, mint az Einstein ege. Ez az annyira imádott parasztság nem *nép* többé, hanem csak egy rétege a népnek, egy társadalmi osztály, a többi között és a többi ellen, melynek harcos képviselőit alapítják ők, ahogy mondtam, forradalmiságuk „edző tudatát”.

Arany is eposzt akart írni Dózsáról, de mai irodalmunkban Dózsa égő trónusa közhely lett, s minden kis útszéli zseni annak lángjánál gyújtja meg pipáját, mint Simonyi óbester a Napóleonnéál. Ez a Dózsa nem a nép meggyötört fenségének szim-

bóluma többé, mint még Adynál volt, hanem a kíméletet nem ismerő osztályharcé.

Így lép itt is, mint már a munkásirodalomban megtörtént, a nemzeti költészet helyébe az osztályköltészet --, osztályköltészet melyhez az illető osztálynak különben többnyire alig van egyéb köze, mint hogy az író a nevében erősködik és átkozódik; idegen annak igazi érzésétől s képzeletvilágától. A parasztra esküdő költő a leggyakrabban minden népi formától egészen távol van, s éppen úgy valami szokványvá vált szürke szabad versben versel, akár az, aki a munkásra esküszik; magyarságát néhány vas-tag „kiszólás” jelképezi, s útját a költészet égi csillaga helyett a földi tusák ködös tábortüzei világítják.

4

Persze, nem a kiváló egyesekről beszélek; hanem a tömegről, melyről az irodalomban ritkán esik szó: pedig belőlük olvasható az idők karaktere. Semmi sem tanulságosabb, mint a rossz költők mentalitása; ez a kor mentalitása, a XX. századé. Sohasem a kiválók fejezik ki korukat; és sohasem volt kor, melyben olyan keveset jelentett egy költő, egyes költő, mégoly kiváló is. A tömeg hangját hallom, s ez a hang fenyegető: mi minden bomlik itt! S mit használhatnak szerény szavaink, jámbor kritikánk!

Nem nézni magasabb egekbe, távolibb csillagokra; csak kiáltani, mennél durvább csupaszsággal a közvetlen jelszót, amit fajtánk, helyzetünk, pillanatunk kíván: ez a XX. század szimpla tanítása. Hol van már a XIX., melynek nagyszerű alkonyfénye még ráesett a mi indulásunkra? Hol vannak a dús lángok s bonyolult világnézeti kavargások? Az osztályharc maradt s a kicsinyes politika.

A költő benne áll a praktikus életben: annak katonája. Mint katona, egy a seregével, s nem ellenzék többé a saját osztályában vagy környezetében. Nem forradalom többé, nem baloldal a maga személyében, hanem *csatlakozik* a forradalomhoz, valamely forrongó osztályhoz vagy baloldali párthoz. Nyájállat lesz,

aki oly büszke volt magányára; kész ideológiákat fogad el, ahelyett hogy maga alakítana és adna. S nem veszi tudomásul a különbséget irodalmi és politikai baloldal közt.

Az *irodalmi* baloldal, az igazi, azokból rekrutálódik, akik nem engedelmes girouette-jei a szeleknek, hanem szabad madarak ellenséges viharok közt; pártjuk az igazság, osztályuk a nép; s ezenkívül egyedül vannak, egyedül az egész világ ellen.

De hányan vagyunk még?

Nyugat, 1930. aug. 1.

706. ILLYÉS GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. aug. 1. után

Kedves Mihály

először is, nagyon tetszett a cikked, igen nagy örömmel olvastam, nekem is hasonló problémáim voltak. A versed is igen szép volt. Hasonlóan Ilonkái is, különösen a második. Szóval ritka jó szám volt a mostani.

Mellékelve ismét küldök egy hosszabb, nem is tudom, minek nevezzem verset. Én immár közben humorosnak gondoltam, nem tudom, sikerült-e. A negyedik szakasza ellen sok kifogásom van, reád bízom, jobban mondva megkérek, ha nem tartod sikerültnek, hagyjad ki.

Forbáth Imre megküldötte most megjelent verseskönyvét; ir erről valaki figyelőt?

Ha nem, én örömmel írnék róla; kérlek, értesítsél.

Mindnyájatokat szeretettel üdvözöllek,

őszinte híved
Illyés Gyula

707. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Esztergom, 1930. aug. 17. előtt

Kedves Oszkár,

Sárközitől megkaptam a novellát s most elküldöm ezt hogy azonnal nyomdába adhasd. Ezt akarom hozni a következő számban: úgy számítom hogy 18 oldal. Lektűrnek is nagyon jó.

A *Nyugat* kellemetlenül hatott rám figyelő-rovatának soványságával. Látom hogy Zsiga egy ívvé dagasztotta regény-folytatását s te erre a Gergő-cikket is kihagyta, erről azonban engem nem értesítettél. Ha értesítettél volna, inkább verseket (Friss Endrét vagy Fekete Lajost) kívántam volna elhalasztani, mintsem hogy a figyelő ily sovány legyen. A folyóirat-számból az én közleményeimre eső rész, úgy látom kevesebb mint a megállapodásunkban kikötött másfél ív. Kényszerhelyzet volt ez? Akkor annál inkább kellett volna engem értesíteni s engedelmemet kérni a számomra fenntartott hely elfoglalására. (Hiszen máskor is megtettem Zsigának ilyen szívességeket, pl. az első, <...> nagy Kosztolányi-novella esetében, amikor az tőlem súlyos áldozat volt.) Kérlek, írd meg hogy a hely elfoglalásáért s az értesítés elmaradásáért Zsigát terheli-e a felelősség, mert ebben az esetben tőle kell azt majd számonkérnem. Abban az esetben azonban, ha Te talán csak a saját hatáskörödben intézkedtél a távollevő Zsiga helyett, úgy gondolva, hogy a 2 oldalnyi különbség <...> nem lehet jelentékeny túlhágásnak tekinthető, nagyon kérlek hogy máskor minden ilyen esetben értesíts, mert (mint már több ízben hangsúlyoztam) nem a nagy vagy kicsiny oldalszám fontos nekem, hanem maga az elv, melynek megtartásához ezentul is a legszigorubban ragaszkodom, (noha szinte eddig, természetesen ezután sem zárkózom el az elől hogy ha Zsiga megkér, szívességből vagy technikai okokból ettől egy-egy indokolt esetben eltérjek.)

Nagyon kérlek (minthogy én most nehezebben tudok) gondoskodj róla hogy a következő szám figyelő-rovata ne legyen

sovány. Beszélj azonnal Sárközivel, nem írna-e valamiről? Lehet hogy én is írok egy figyelőt. Most írok Szabó Lőrincnek hogy írjon Kardos László Rimbaud-könyvéről. Hogy állunk a francia rovattal? *Gachot? Gyergyai?* Erről annál inkább értesíts mert ha olasz rovat lesz, abba én is akarok írni valamit. – Kállai Miklós könyvét *kiadtuk-e* Fenyő Lászlónak? Erre Illyés Gyula is nagyon alkalmas volna. Illés Endre ír-e valamit? Kevés idő van. Kérlek, posta fordultával értesíts. Ne haragudj hogy a Te iniciatívádhoz és szervezőképességedhez kényszerülök fordulni, de azt hiszem ettől a figyelőrovat csak annál jobb lesz; megkésztünk s én innen messziről nem tudnám a késést behozni. (Remélem, Ilonka megírja a Meredithet.)

Illyés Gyula honorárium ügye el van-e intézve? Ő most Bécsbe utazott, kérd meg Basch Lórántot hogy címét közölje veled mi-helyt megtudja.

Apropos Kardos László! A multkori *Nyugat*-számba betekintve, meghökkenéssel veszem észre hogy az apró bírálatok végéről lemaradt az a pár szó amit Kardos írt egy balmazujvárosi parasztleány verseskönyvéről, aminek „bővített kiadását” (amit Kardos szintén elküldött nekem) multkori ittlétedkor neked Esztergomban átadtam visszaadás céljából. Az apróbírálat kimaradása annál furcsább, mert én említettem neked hogy Kardossal beszélni kell annak honorárium tárgyában, s te multkor kérdésemre azt felelted hogy már beszéltél is. Hogyan? Hát sem te sem Kardos nem vettétek észre hogy a kérdéses kiskritika, melynek honoráriumáról szó van, nem is jelent meg? És mért nem jelent meg? Micsoda nyomdai tévedés ez? Kérlek, értesíts azonnal, hogyan áll ez az érthetetlen ügy, és gondoskodj róla hogy a Kardos kiskritikája a következő számban okvetlen megjelenjen. Sokszor üdvözöl s válaszodat várja

Mihály

708. MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Leányfalu, 1930. aug. 28.

Kedves Mihály,

tegnapi megbeszélésünk alatt s azóta megérlelődött bennem az a meggyőződés, hogy kettőnk között olyan lelki eltérések vannak, hogy mi ketten egy vállalatot nem vezethetünk.

Magam részéről az az ajánlatom, hogy mivel a szindikátusi szerződés <...> értelmében idegeneknek el nem adhatom részvényeimet, felajánlom azokat a Nyugat Szindikátus másik két tagjának, vagyis Neked és Miksának

tisztelő híved

709. MÓRICZ ZSIGMOND – FENYŐ MIKSÁNAK

Leányfalu, 1930. aug. 28.

Kedves Miksám,

a mellékelt levelet küldtem Mihálynak, s Neked is küldöm, hogy alapot teremtsék a dolgok további fejlődésének.

Bennem tegnap döntő fordulat történt. Beláttam, hogy teljesen céltalan Mihállyal bármilyen együttműködésben is maradni. Én reá nem haragszom, de megismertem, nem őt, hanem azt, hogy együtt dolgoznunk teljesen lehetetlen.

Mihály nagy költő. Róla sem mint költőről, sem mint emberről nem változott meg a véleményem, s vele szemben nem változott meg az érzésem. Megváltozott az ő üzleti képességei és lehetőségei felől.

Persze, emberi bajai az oka annak, hogy ilyen. Őt az Arany sorai jellemzik: „Bánt az árnyék, a derű is, Bánt az édes, keserű is, Mint a szegény beteget.”

Kilenc hónap alatt „kihordtam” őt.

Azt mondja, hogy neki a *Nyugat* több keserűséget hozott,

mint örömet, elnyomva érzi magát, mellőzve, mert az üzleti dolgok apróságaiba nem vontam bele, s megkezdett vagy elmaradt kísérletekről nem értesíttem. Valóban, nem tettem azt, s a jövőben sem tehetném, mert ő a formák embere, s a legcsekélyebb dolgokról véget nem érő, idegpusztító vitákba szokott bocsátkozni. Köszönje meg, hogy megkíméltem az adminisztráció dolgaitól, mert így megőriztem számára írói nyugalmat. Belebolondult volna abba a sok reménytelenségbe és lehetetlenségbe, ami a *Nyugat* körül volt. Én nem vagyok zárkózott ember, Gellért Oszkárral mindent megbeszéltem, s nagy fájdalom volt hogy, Veled, roppant elfoglaltságod miatt, nem beszélhettem, bár Te válságosnak látszó dolgokban tapasztalatoddal, tudásoddal s egyéniséged nyugalmaival könnyen tudtál volna rajtam segíteni. De viszont nem láttam szükségét, hogy Téged is apró dolgokkal zaklassalak.

Én valóban nem látok más megoldást, csak hogy egyikünk, Mihály vagy én azonnal lépjen ki a *Nyugatból*. Ő tegnap is kijelentette, hogy előbb volt benne a *Nyugatban*, tehát szerzett jogokat érez, és bizonyára örömmel fog kapni a lehetőségen, hogy ezekkel a jogokkal élhessen. Én viszont boldogan hagyom el a vállalkozást általában. Nem ismerem el, hogy a levelemben azt szögeztem volna le, mint ő mondta, hogy megbuktattam a *Nyugatot*, mert a *Nyugat* ma aránytalanul kedvezőbb helyzetben van a jövő szempontjából nézve, mint amilyenben volt, amikor beléptem. Nem volt sem szerkesztőség, se kiadóhivatal, se adminisztráció, se hitel a közönség felé. Ma ez mindenik megvan. Az adósságot nem szaporítottam, s olyan üzleti nexusokat teremtettem, amivel ma már nyugodtabban és biztosabban tudtam volna folytatni, mint ahogy eddig vergődtünk. Az a kilenc hónapi munka, amit belefektettem ebbe a vállalatba, a deprimált-ság néhány keserves napjától eltekintve, azzal az örömmel töltött el, hogy a következő szezont sikeresen tudnám most már megúszni.

Kedves Miksám, szeretettel gondolok rád, sajnálom, hogy ilyen kellemetlen helyzet állott elő számodra már megint, s na-

gyon kérlek, nemes barátsággal vállald még ezt az elintézést, és maradok szerető hű barátod.

710. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Esztergom, 1930. aug. 29.

Kedves Zsiga,

mikor leveledet megkaptam, épen én is levelet készültem Neked írni, nem ily száraz üzleti levelet mint a Tied, hanem egészen személyes természetűt. Pesti találkozásunk bennem is nagyon rossz hangulatot hagyott, és mire Esztergomig értem, rájöttem hogy ennek a rossz hangulatnak egyik főoka – megmondom őszintén – az az érzés, hogy igazságtalannak látszhatam Veled szemben, avval a mindenképen tiszteletreméltó nagy munkával szemben, melyet a *Nyugat* érdekében végeztél s mely meggyőződésem szerint akkor sem lehet nyomtalan s haszontalan a magyarság kulturéletében, ha a *Nyugat*nak hamarosan meg kellene szűnnie.

Sajnos, ennek multkori beszélgetésünk alatt nem tudtam kelő kifejezést adni. De meg kellett mondanom, hogy azt ne hisd, mintha jogos keserűségemben elvakulva nem látnám vagy tagadni akarnám sok fáradozásod kétségtelenül nagy érdemét és áldozatosságát.

Leveledre természetesen nem tudok azonnal érdemleges választ adni. Azt hiszem, szükséges lesz ezt a kérdést is előbb hármásban megbeszélni, s erre alkalom kínálkozik szeptember 2-ikára kitűzött találkozásunkkor.

Addig is maradok

kész híved és tisztelőd,
Babits Mihály

711. FENYŐ MIKSA ÉS MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. szept 3.

Nagyságos
Babits Mihály urnak
Budapest

Ezennel tisztelettel értesítelek, hogy a következő megállapodásra léptünk.

Mivel Te a *Nyugat*-szindikátusból a mai napon kiléptél s mivel mi biztosítani akarjuk a *Nyugat* számára eddigi szerkesztői és írói közreműködésedet, abban egyeztünk meg, hogy a jövőben mint szerkesztő vállalod a lapban a versköltői és a kritikai rovat vezetését. E célra minden számban rendelkezésedre áll a lapban nyolc oldal versek és tizenhat oldal a kritikák számára A költők és kritikusok megválasztása bölcs belátásodra van bízva.

Ezért a szerkesztői munkáért egyelőre havi száz (100) pengőt fizetünk, ha azonban a *Nyugat* anyagi helyzete erősödik, örömmel fogjuk ezt az összeget felemelni.

Ezen felül felkérünk, hogy eredeti műveiddel minél nagyobb mértékben keresd fel a *Nyugatot*. Honorárium képen prózai műveknél (regény, novella, esszé, kritika, cikk) 10 pengőt, petit-szedésnél 15 pengőt fizetünk oldalanként, verseknél pedig úgy, hogy ha egy költemény nem tesz ki egy oldalt, akkor is 25 P jár érte. S még ezen felül 25 pengő jár Neked minden számért amelyben eredeti írásod megjelenik, mint jelenléti díj.

A lap borítékán és körlevelein, plakátjain s minden megjelenésén neved ugyanolyan módon s betűkkel szerepel, mint a M. Zs.-é. S kérünk, hogy a *Nyugat* képviselőjét ugyanugy magadénak tekintsd, mint eddig.

Ennek a megegyezésünknek alapja az a kölcsönös szeretet és tisztelet, amely bennünket, mint irodalmi fegyverbarátokat összefűz s célja az, hogy a *Nyugat*, mindhármunk féltett irodal-

mi fóruma az a tényező lehessen a magyar irodalmi életben, amelynek szánjuk azt.

Fenyő Miksa
Móricz Zsigmond

712. BÁLINT GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. szept. 6.

Mélyen tisztelt
Szerkesztő Úr!

Szabó Lőrinc átadta az Ön üzenetét – mellékelten küldöm is a kritikát. Azt hiszem a terjedelme nem nagyobb és nem kisebb a szükségesnél. Örömmel hallottam, hogy Szerkesztő Úrnak is jó véleménye van a Kardos-féle fordításokról.

Sok üdvözetét és tiszteletét – a Nagyságos Asszonynak kézcsókját – küldi igaz híve

Bálint György

713. BALOGH JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. szept. 18.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr,

köszönöm Esztergomból írt, tegnap érkezett szíves levelét. Kérésem a következő:

Modern és művészi értékű magyar hymnologia nincsen. A katolikus egyház latin himnuszai a IV. századtól kezdve a XVII.-ig, a világirodalom legjelesebb költői értékei közé tartoznak, s régi gondolatom, hogy ebből az óriási agyagból 100 rövidebb, költőjét vagy korát különösen jellemző himnuszt kiválasztani, művészi becsú magyar fordítással, rövid, általánosan

tájékoztató bevezető essay-vel és a függelékben a legszükségesebb jegyzetekkel kiadni, kulturálisan és anyagilag is szép feladat volna.

Társaságunk urai kedvet éreznek ilyen kiadvány iránt s nagyon örülnének, ha a fordítások Szerkesztő Úr tollából jelenhethetnének meg nálunk. Amennyiben a vállalkozásban, bevezetés és a jegyzetek elkészítésében, továbbá a szövegek ápolásában segítségére lehetek, ezt szívesen teszem.

Legutóbbi beszélgetésünk során, úgy emlékszem, azt méltóztatott említeni, hogy Szerkesztő Úr tantième-megállapodásai általában 12%-osak. Minthogy bilinguis kötetről van szó, melynek előállítási, tehát bolti árát 50%-ban terhelnék a latin szövegek költségei, azt hiszem, méltányos a propozíciónk, ha a kötet bolti árának 6%-át ajánljuk fel honoráriumként. Hozzávetőleges számítás szerint a kötet 15-18 nyomtatott ívre terjedne Szekfű Gyula „Bethlen Gábor”-ának tükrében. Bolti ára, előzetes kalkuláció nélkül 10-12 P között mozoghatna. 3000 példány kinyomatására gondolunk, ami annyit jelent, hogy a himnuszfordítások tiszteletdíjának végső összege mintegy 2000 P volna.

Mind e közlést méltóztassék, kérem, első, bizalmas tájékoztatásnak tekinteni. Úgy az egészről, mint a részletekről beszél-nünk kellene, s ha az ötlet tetszetős – amire vonatkozóan Szerkesztő Úr szíves válaszát kérem – úgy jövő hó vége felé volnék bátor személyesen felkeresni.

Kiváló tisztelettel köszönti

készséges híve
Balogh József

714. KÉKY LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. szept. 18.

Kedves Barátom!

Szabolcska Mihály ezzel a megjelöléssel hagyta hátra számomra okt. 8-iki ülésünkre kitűzött székfoglalód tárgyát:

1. Megemlékezés Benedek Elekről, 2. Költemények. Ha nem volna szabatos, méltóztassál postafordultával a kívánt címet közölni s egyszersmind megírni, hány darab meghívót parancsolsz ismerőseidnek való elküldés céljából, valamint azt, hogy a Rádióban felolvasod-e székfoglalód mindkét tárgyát vagy csak költeményeidet.

Szíves üdvözlettel

tisztelő híved

Kéký Lajos

715. KUNCZ ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1930. okt. 1.

Kedves, jó Barátom, végtelenül sajnáltam, hogy rövid pesti tartózkodásom alatt minden erőfeszitésem ellenére sem találtam alkalmat, hogy Téged Esztergomban felkeresselek. Még az elutazásom előtti napon, abban a reményben, hogy az *Iphigenia* premierjére bejössz, kerestelek a *Nyugat* szerkesztőségében, de sajnos nem találtalak ott. Akkor megkértem Gellért Oszkárt arra, hogy adja elő kérésemet, amelyet itt írásban is megismétlek: Volna-e időd, módod és kedved ahhoz, hogy az *Erdélyi Helikon* által kitűzött 100.000 lejes irodalomtörténeti díj zsűri-tagságát elfogadd? Nemcsak az erdélyi írók egyetemes kívánságát tolmácsolom ezzel a kéréssel, hanem úgy érzem, egy nagyon fontos magyar irodalmi ügyet, esetleg eseményszámba mehető<t> – hiszem ez a pályázóktól függ – fordulatot szolgálok a magyar történetírás fejlődésében, ha arra kérlek, hogy ezt a tagságot sok

dolgod, nagy és jelentős elfoglaltságod ellenére is fogadd el. A zsüri összeállítását úgy terveztük, hogy két tagot Magyarországról és két tagot Erdélyből kérünk fel. Ez a négy tag választaná azután meg az ötödik elnököt. Mi az elnök személyénél Bánffy Miklósrá gondoltunk, aki ennek az erdélyi viszonylatokhoz képest nagy díjnak összehozásánál igazi érdemeket szerzett. Azért tehát bizalmasan arra is kérnélek, hogy ha a tagságot elfogadod, légy szíves Bánffy Miklós elnökségét is támogasd. A második magyarországi zsüri tag megválasztásánál arra gondolunk, hogy az elsősorban kimondottan irodalomtörténeti szakértő, majdnem filológus legyen, aki az <tulajdonképpeni> olvasás és ellenőrzés munkáját lelkiismeretesen végzi el. Sok név megfordult fejemben, végre is Turóczy Trosler Józsefnél állapotam meg, aki úgy tudom a magyar irodalomtörténettel is foglalkozik, hiszen most írt egy ilyen munkát német nyelven. Mit gondolsz megfelelő lenne-e? Nagyon kérem erre vonatkozólag véleményedet, mert ebben a kérdésben még semmi döntés sincsen és úgy *határoznánk, ahogy Te akarod.*

Természetesen arra nem is merek gondolni, hogy mikor ezzel a nagy kéréssel fordulok Hozzád, egyben megtoldjam azzal, hogy az *Erdélyi Helikon* számára is kérjek valamit Tőled. Ezt csak úgy említem fel, hogy ha netalán volna olyan témád, vagy kéziratod, amelyet alkalmasan el lehetne helyezni a <következő> *Helikon*ban, ne feledkezz meg rólunk. Igaz, hogy a *Nyugat* aktív szerkesztője vagy és a *Nyugat* más fórum is, de talán mégis vannak kérdések, amelyek az *Erdélyi Helikon* keretei közé kíváncsoznak, mert talán itt a hatásuk mélyebb, irányítóbb és nagyobb visszhangot kelt. Végre is egészen más a mi folyóiratunk atmoszférája, más az olvasóközönsége és más a hivatása is és épen ezért azt gondolom, hogy vannak olyan szempontok, olyan kérdések, amelyeknek a kifejtése, az általad való megvilágítása a mi folyóiratunkban olyan fontosságú lenne, ami elől épen Te bizonyára nem akarsz kitérni. Tehát, ha lehetséges lesz, ha mód és alkalom kínálkozik rá! Egyébként remélem, hogy hacsak pár napra is, rövidesen megint fel megyek Pestre és akkor már bent lakol a vá-

rosban s így könnyebb szerrel megtalálhatlak. Ebben az esetben minden bizonnyal kérni fogom engedelmeket, hogy felkeresselek.

Addig is légy szíves sürgősen válaszolni levelemre. Nagyon kérlek, hozd meg az áldozatot!

Kedves Feleségednek kezét
csókolom, Téged igaz szere-
tettel és hálával köszöntlek:

Kuncz Aladár

U.i. Természetesen a pályaműveket *selejtezés után* kapnád kézhez.

Így a munka nem lenne olyan nagy!

716. ÍRÓSORSUNK ÉS HAGYOMÁNYAINK

Székfoglaló a Kisfaludy Társaságban

Mikor megköszönöm a nyájas és emelkedett szavakat, melyek e Társaság küszöbén fogadnak, s a megbecsülő választást, mely ezt a küszöböt átlépni hívott: arra kell gondolnom, hány szent lépés hagyott azon tiszteletre méltó nyomokat hajdanról; s ez a gondolat erőt vesz rajtam, valósággal hatalmába kerít.

Dante, mikor a limbusban járt, dobbanó szívvel ismerte meg, hogy régi és csodált költők árnyai lengenek körülötte. Így érzem én is a régi és nagy nevek fényárnyát; méltóságos, szabad, szent költők neveiét, kik előtt irigy alázattal hajlik meg a mai nehezebb és gyávább kor írója.

Limbus az egész föld, s minden gyülekezetnek árnyak és szellemek a kültagjai. De ott, hol az írott szó nevében van a gyülekezés, a halottak élnek, s az árnyak ragyognak. Hirtelen magam előtt látom őket menni, s oly fiatalnak érzem magam, mintha megint diák volnék.

Gyermekkoromban hallottam Garay Jánosról, akinek pátriájában születtem, hogy egyszer ott a szekszárdi nagyutcán várat-

lan megpillantotta Vörösmartyt maga előtt járva, és fölkiáltott, mint aki alig állhatja, hogy le ne boruljon: „Még a földet is csókolni szeretném, ahol rálép!” Az a föld Szekszárd sáros utcája volt! De az utca is szent, míg nyomát őrzi annak, akinek szavai is nyomot hagytak lelkünkben, mint léptei a járdán. És míg a lélek maga is nem olyan, mint az utca blazírt sara, mely minden nyomot egyformán befogad, s minden nyomtól csak még jobban rászolgál nevére.

Én sosem akartam ehhez a sárhoz hasonlítani, de a másoló-agyaghoz sem, mely csupa kegyeletből az emlék iránt, amit őríz, megtagadja magát, és halottá válik. Mit mondjak hát a nagy múltú Társaság küszöbén, melynek fényes és eleven árnytagjai, majd száz év szellemi tornyaiból néznek, mint egy gyermeket néma vizsgáztatók? Fogadkozhatom-e hogy útjukon járok én is? Vagy akárcsak annyit is, hogy tudva és akarva útjukon iparkodom járni, ha öntudatlan és akaratlan nem visz arra az, aki minden poétának egyetlen ura és megfellebbezhetetlen parancsolója: önnönmaga lelke?

Ez a lélek más már, mint az övék: nem is csoda, ha más. Mások vagyunk mind, akik ma élünk: más idők, más emberek; ahogy ők nem hasonlítottak elődeikhez, és nem hasonlítottak egymáshoz sem. Utunk bizonyosan folytatja az övét, de elhajlik attól: ahogy az ág elhajlik a törzstől.

Hűtlenség ez?

Igazi magvető aligha képzelet, hogy a mag hú maradjon ő magához: azt akarja, hogy virág legyen belőle, s a virág nem hasonlít a magra. Más a virág hűsége: visszaadni mindazt az erőt, amit magvától nyert, megőrizni mindazt a törekvést, ami a magból s a mag óta löki őt nőni és hajtani mindig egyenesen és mindig felfelé, mindazt a makacs szeretetet, ami a magban volt a földhöz, mely az övé s az éghez, amely mindenkié – a földhöz, melyben megkapaszkodott, mely táplálja s az éghez, mely felé törnie kell, hol majd ágat bonthat!

Az otthon földjéhez. S a szabadság és emberség egéhez.

Ó, bár, ijedt és babonás költői ennek a veszedelmes század-

nak, híven tudnók megtartani vagy visszamenteni inséges napjaink számára, ami európaiasság volt a Vörösmarty magyarságában, ami bátorság a Petőfi őszinteségében s kultúra az Arany János parasztságában! Nehéz feladat és nagy hősiesség! Nyomott éveket éltünk át; országunkat megszelték, mint kenyerünket; s a magyar költészet szelleme is ziláltan és koldusan támo-lyog, ezer gyanútól üldözve, ezer kényszertől prostituálva s nagyobb részvégtlenség közt, mint valaha Kazinczy korában.

A magyar író sorsa tragikusabb, mint régente volt: mert nem áll körötte a lelkes rajongók áhíthatos, kicsi tábora sem, mely azelőtt táplálta erejét, s támogatta önbizalmát, kicsi, de biztos sziget a Közöny tengerében. Korunk túl van már a rajongás naivságán, vagy ha rajong, nem a szellem dolgaiért rajong.

E Társaság nemes hagyományai azt kívánják tőlem, hogy elődöm emlékét szőjem szavaimba. Semmi sem illusztrálhatja jobban a magyar író mai csüggesztő helyzetét, mint ez az emlék, a Benedek Eleké.

Ma is látom öreg, de daliás alakját, melyen valahogy minden köntös magyaros szabásúnak hatott; fiatalos lelkességgel csillogó szemeit s temperamentumos mozdulatát, amint megölelt, mikor utoljára találkoztam vele, ami az *Erdélyi Helikon* pesti ünnepeén volt, mikor ő vezette föl Erdély fiatal íróit, hogy bemutassa őket, a régi hazának, amelytől az övékét elszakították. Ő volt az, Elek apó, apró koromtól kedves név nekem; annyi évtizeden atya és táplálója a magyar ifjúság lelkének, törzsökös és magyar táplálékkal, melyet népe fantáziájából merített; újramesélője e nép meséinek, szerelmes székely fajtája legősibb, legotthonibb hagyományainak, s megértője, megbecsülője mégis mindennek, amit az új magyar irodalom újat és európai tudott alkotni: Elek apó, ki hajlott korában s a nagy nemzeti tragédia után friss energiával és meg nem tört hittal bírt még hozzálátni, hogy eltépett szegény országának szellemi életét szervezni segítsen, mint aki halálíg épít a romokon is! Írókat gyűjtött s olvasóközönséget a gyermekeken kezdve; újságot adott a kicsinyeknek, s turnékat vezetett a messzeségekbe, felolvasóturnét,

hogy a művészi magyar szót zengesse a kényszerű idegenség áradatában, az istáptalan, fájdalmas magyar szót! Egy újfajta Theszpisz-táborral járta az elhagyott székely őrhelyeket, napokig egyfolytában hült, gémberedett, ázott öreg teste döcögő autóbuszokon a közömbös, vad havasok közt; s apai szíve büszke örömmel telt „fiainak”, az ifjú székely íróknak bimbózó sikerein s kicsi olvasóinak naív levelein, melyeknek helyesírási hibáit szerkesztői üzenetekben javította ki: mert hol volt az iskola, a magyar iskola, mely a magyar helyesírást tanította volna?

S minderre ráfizette életét, egészségét, pénzét, ráfizette megőrzött erejét, utolsó reményeit, kis, eldugott fészékének érdemelt boldogságát. „Fiain” és a kicsinyeken kívül, akik semmit sem tehettek, hol volt részvevőbb nézője a hideg havasoknál? S így hajszolódott, rohamosan siváran, kegyetlen, a végső keserűségig, a kétségbeesésig, a halálig!

Sivár sors és mégis dicsőséges: a poszton feledett őrszemé! S ez a magyar író sorsa, aki, mint mondani is szokták, mindig a kultúra poszton feledett őrszeme volt. Itt feledt nagy gazdánk, Európa, nagy gazdánk, nagy hazánk, „népek hazája”, melynek már vagy ezer éve szolgáljuk végtelen szellemi tusáját, jóban-rosszban.

A szegény poszt egyedül és fázva a sötétben áll heroikusan, míg ki nem dől; s ha mást nem, legalább dúdolgat magában: ez is bátorság, s európai hűség és kultúra! Boldog a poszt, ha nyugton dúdolgathat, s nem kell félbeszakítania énekét, mert a jelszót kérdik tőle gyanakvó patulok, vagy harcra kényszeríti alattomos ellenség. A magyar költőnek bizony sokszor harcolni kell és sokszor védekezni; s a harcban mindig a rövidebbet húzza, amíg él. Magányos poszt ő, s gyenge a seregekkel és fegyverekkel szemben. Mást nem kell várni tőle, mint verset vagy mesélést, aminthogy én is verset hoztam ide, bemutatkozó ajándékkul és azoknak, akik értik még a versek nyelvét, mely már-már holt nyelv ebben a világban, olyan kihalt s kevesek által tudott nyelv, mint a görög vagy a latin.

Pesti Napló, 1930. okt. 12.

717. VÖRÖSMARTY EURÓPAISÁGA, PETŐFI BÁTORSÁGA, ARANY JÁNOS KULTÚRÁJA

Beszélgetés Babits Mihálllyal székfoglalója után

(Saját tudósítónktól)

A Kisfaludy Társaságban szerdán tartotta meg székfoglalóját Babits Mihály. A székfoglaló után beszélgettünk a Kisfaludy Társaság legújabb tagjával.

– Részt kíván-e venni a Kisfaludy Társaság munkájában?

– Azt hiszem, az író úgy vesz részt legmértőbben az irodalmi társaság munkájában, hogy írói működését folytatja. Természetesen ez nem annyit jelent, hogy a társaság életéből, amennyiben az a modern irodalmi élettel szorosabb kapcsolatot talál, bármely vonatkozásban távol óhajtának maradni. Sőt hiszem is, hogy hasznos munkát végez az, aki a nagy múltú társaságot segíti ismét a magyar szellemi élet eleven tényezőjévé tenni. Intenzív működésemről azonban aligha lehet szó: hiszen sohasem voltam társaságokban élő ember, és igazi munkám írószobámhoz köt.

– Nem lepte meg az, hogy Berzeviczy Albert az Ön székfoglaló beszédére adott válaszában szóvá tette az Ön megválasztásának körülményeit és a küzdelmeket, amelyek azzal jártak?

– Valóban kissé váratlanul érintett ez, hiszen nem én kerestem a kapcsolatot a Kisfaludy Társasággal. Sőt, egy ízben kitértem a jelöltség elől, és végül is azt csak a magyar irodalmi élet békéjének és egységének érdekében fogadtam el.

– Szavain érezni is lehetett a meglepődést – jegyeztük meg.

– Ehhez valószínűleg még valami hozzájárult: nem voltam elkészülve arra, hogy rögtönöznöm kell, hiszen álláspontomat mindenben teljes élességgel körvonalaztam székfoglaló beszédemben, és Berzeviczy szavaira alig tehettem mást, mint hogy visszaüljek arra, amit előzőleg már elmondtam. Rögtönző sohasem voltam. Zavarba jövök, mint egy diák, ha két szót kell

készületlenül elmodanom; talán én vagyok az egyetlen ember Magyarországon, aki sohasem mond tősztot.

– Mit értett válasza utolsó mondatával?

– Ezt a mondatot az újságok tévesen reprodukálták. Én nem azt mondtam, hogy „méltó kívánok lenni a Kisfaludy Társasághoz, hanem azt, hogy „méltó kívánok lenni annak régi nemes hagyományaihoz” – ami egészen mást jelent.

– Melyek azok a hagyományok, amelyekre gondolt?

– Erre nézve székfoglaló beszédemből kell egy mondatot idéznem, amely szóról szóra így hangzik: „Ó, bár ijedt és babonás költői ennek a veszedelmes századnak, híven tudnók megtartani vagy visszamenteni inséges napjaink számára azt, ami európai volt Vörösmarty magyarságában, ami bátorság a Petőfi őszinteségében s kultúra az Arany János parasztságában.”

Pesti Napló, 1930. okt. 10.

718. NAGY ENDRE – BABITS MIHÁLYNAK

New York, 1930. okt. 17.

Édes Mihályom,
édes Mihályném,

itt, egy szörnyű felhőkarcoló tövében eszembe jutott az a kis esztergomi ház. De szépen laktok! De gazdagok vagytok!

Ölel:
Nagy Endre

719. KUNCZ ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1930. okt. 24.

Kedves Barátom, hálásan köszönjük úgy Kemény János, mint a magunk nevében, hogy szíves voltál az irodalomtörténeti

pályázatunk zsüri-tagságát elvállalni. Légy nyugodt, amint írtam, a megterheltetéstől óvni fogunk s csak az igazán elsőrendű munkát, – remélem, lesz ilyen – mutatjuk be Neked. A másik tagságra nézve én is mindig Schöpflin Aladárra gondoltam s csak az az egy gondolat tart vissza, hogy ebben az esetben, egy ugynevezett „csak filológus” nem volna a bírálóbizottságban. Pedig akadna esetleg olyan babrászó munka is, amelyet a legújabb filológiai kutatásokban és egyéb irodalomtörténeti laposságokban járatos tudós ember kellene, hogy ellenőrizzen. Mindenesetre talán nem volna jó egy ilyen ellenőrzést ab ovó elhárítani. De persze én sem tudom ki legyen az. Turóczy Troszlerrel kapcsolatban igazad lehet, talán ő is pályázni fog, vagy legalább is jó volna ha pályáznék. Ha filológust nem kapnék, akkor úgyis csak Schöpflint terhelnék vele, akire mondom, hogy csak azért nem számítottam, mert ez a filológus aggály mindig nyugtalanított. De ezen lehet majd úgy segíteni, hogy amennyiben már kész munkákról, vagy munkáról lenne szó, utólagosan is kiadhatjuk filológus ellenőrzésre, ha annak szüksége mutatkozik. Egy-két héten belül döntünk ebben a dologban, akkor majd írni fogok Neked, megkérlek arra, hogy telefonon Te is támogasd kérésünket Schöpflinnél. Még mindig erős a reménység bennem, hogy közelebről Pestre megyek rövidebb időre, akkor majd, ha megengeded, felkereslek. Addig is mégegyszer hálásan köszönöm szívességedet,

kedves Feleségednek kezét
csókolom és Téged
igaz barátsággal és
szeretettel köszöntlek:
Kuncz Aladár

720. TÖRÖK SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1930. nov. 14.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

Mindenek előtt bocsánatát kérem, hogy soraimmal zavarom, azonban Szerkesztő Urnak eddig irányomban tanúsított jóakaratára felhatalmaz arra, hogy Szerkesztő Urtól, mondhatnám számomra életbevágóan fontos ügyben, segítséget kérjek.

Én május óta a *Szegedi Napló* helyettes szerkesztője vagyok s most ez az állásom veszélyben forog. A lap szubvencionzott kormánylap és legvégső fórumon mindenben a Szudy Elemér intézkedéseitől függ s ő is helyezte el itt annak idején. Rédey igazgató úrtól hallottam, hogy Szerkesztő Urra hallgat Szudy Elemér s most, amikor már minden kötél szakadt, nagyon szépen megkérem Szerkesztő Urat, hogy amennyiben terhére nem esik használja fel befolyását érdekemben.

Engem itt „jött-mentnek” kezelnek s a helyi intrikák ma már elértek annyi eredményt, hogy még a következő hét elején várhatom a felmondásomat. Ez természetesen nem történhet meg, ha Szudy Elemér idejében javamra interveniál Aigner Károly főispánnál, kérve őt, hogy hagyjanak meg engem a Szegedi Naplónál eddigi munkakörömben.

Nagyon szépen kérem Szerkesztő Urat, ne haragudjon, hogy kétszeri személyes találkozás után ilyen kéréssel állok elé, de, ha ezt a kis kenyeret is kiveszik a számból, akkor igazán nem tudom hogy mihez fogjak.

Szerkesztő Úr szivességeit igen szépen köszöni

hálás és igaz híve:
Török Sándor

721. A JELEN, A FIATALSÁG, A KÖZÖNSÉG, A POLITIKA ÉS „AZ ÖRÖK HARC 53. ÉVE”

Babits-interjú aktuális irodalmi és világnézeti kérdésekről

[...] Babits Mihály az egyik bőrkarosszékekben ül, művészet-ről, világnézetről beszélgetünk.

– Mi a véleménye arról a legújabban sokat hangoztatott panaszcíműről, hogy a mai magyar írók tulajdonképpen nem írhatják azt, amit akarnak? Fogja őket a mai korszellem a világnézeti cenzúra és a csökkent ízlés? – kérdezzük.

– Én tulajdonképpen azt hiszem – mondja Babits –, hogy bár rengeteg fiatal és öreg író van, aki nem tudja kiadni kéziratban lévő könyvét, azonban szerintem ez nem a mai világnézet súlyos nyomása miatt van így, hanem az állítólagos tömegizlés miatt. Igaz, hogy az én meggyőződésem szerint a közönség, az olvasók nagy táborra szomjúhozva várja a komoly, programot magába foglaló olvasmányt. Tévedés, hogy a közönségnek nem kell a komoly olvasnivaló, hiszen minden igazán jó könyvnek sikere van. A kiadóknak meg kellene próbálkoznia a magyar író-generáció kéziratban lévő könyveinek kiadásával.

– De ezeket a fiatalokat túlságosan forradalmiaknak tartják!

– Minden idők fiatal írói forradalmiak voltak, mert ha nem lettek volna azok, nem lettek volna írók, és nem lett volna értelme annak, hogy írjanak. Az irodalom halott valami, ha állandóan csak azt csépeleli, amit előtte már százak és százak hirdettek, ha csak korának visszhangja és nem előfutára. Ez a forradalom azonban szükséges, fontos, és különösen, ha a magyar irodalmat szemléljük, látjuk azt, hogy irodalmunk mindig forradalmi volt, az készített elő új korszakot, az vitte előre fejlődésében a nemzetet.

– Ez destrukció?

– Nem. Az, hogy az irodalom újat mond, még nem jelenti, hogy destruál. Sajnos, a háború utáni időkben nálunk túl keveset mertek a fiatalok mondani. Akik újat mondtak, akik ki merték nyitni a szájukat, azok majdnem kivétel nélkül, már a háború

előtt is elismert nevek voltak. Természetesen vannak kivételek, hiszen tragikus volna, ha nem lennének, de általában mégis úgy van, ahogy mondom. A háborút követő események annyira ráültek a lelkekre, hogy mindenki fázott bizonyos igazságoktól. Hiszen fiatal még a magyar írógeneráció, konzervatív része – gondolok azokra, akik nacionalizmust hirdetnek – szintén forradalmi a mai magyar felfogás szerint [...]

Közli: (b.i.)[Balla Ignác]

Magyarország, 1930. nov. 30.

722. HÓMAN BÁLINT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1930. dec. 20.

Igen tisztelt Barátom!

Engedd meg kérlek, hogy a Baumgarten-alapítvány ezidei jutalmazottjainak összeállításánál szíves figyelmedbe és jóindulatodba ajánljam Bartucz Lajos dr. egyetemi m. tanár, nemzeti muzeumi őrt.

Bartucz nagyképzettségű antropologus, akinek tudományos működését általános elismerés kíséri s különösen a magyar fajra vonatkozó eredményes kutatásai keltettek méltán feltűnést. Tudományos és irodalmi működése alapján tehát joggal merem őt a jutalomra ajánlani.

Nála azonban a jutalmazás nemcsak elismerést, hanem egyúttal nagyon is helyénvaló anyagi támogatást is jelentene, mint-hogy Bartucz, aki családos ember, meglevő kis vagyonkáját is feláldozta kutatásai érdekében és így mai nehéz anyagi helyzetében valóban reászorult a segítségre.

Mellékelten bátorkodom Neked életrajzát és irodalmi munkásságának összefoglalását is elküldeni.

Fogadd őszinte tiszteletem kifejezését

Hóman Bálint

723. WEÖRES SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Csőnge, 1931. jan. 3.

Kedves Mester,

nem hiszem, hogy Mester emlékeznek még rám, tehát újra bemutatkozom: én vagyok az a diák, akinek a Mester, mint írta egyszer, valahol Osváth Ernő hagyatékában pár versét megtalálta.

Ne vegye rossz néven Mester, hogy újra zavarom, azzal, hogy kritikát kérek erre az éppen-elég-hosszu versre (ami elbeszélő dolog és ilyennek még, aránylag, rövid) de júliustól decemberig gyúrtam, dagasztottam, csiszoltam és most súllyal nyom a kérdés, hogy értem-e véle valamit, érdemes volt-e (bár nem az akaratom szülte, hanem bizonyos belső vulkán-féle, ami nem kérdezte tőlem, érdemes-e). Nagyon kérném a Mestert, írja meg a véleményét erről a versről, hogy kezdjek-e vele valamit, félretegyem-e, vagy kivégezzem: mind a hármat könnyű szívvel teszem. És nem külső kíváncsiság, hanem belső presszió éri belőlem a Mester bírálatát.

Most Győrben vagyok hetedikés realista, ottani címem (7-étől, amikor letelik a karácsonyi vakáció) *Győr, Kálvária-ucca 1, Pálffy Ferenc M.Á.V. főintézőnél.*

Édesanyám (a pécsi Blaskovich egykori táblaelnök lánya) üdvözlését küldi.

Nagyságos Asszony kezét csókolom.

Maradok Mester
tisztelő híve
Weöres Sándor

724. A NYUGAT-BARÁTOK KÖRE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1931. jan. 12.

Mélyen tisztelt Barátunk,

szombaton százan voltak a klubban. Tehát ugylátszik a Kör

tagjai teljes mértékben megértik s helyeslik az Irodalmi Szalon gondolatát.

A cél az, hogy írókat és közönséget egymás mellé ültessünk s egy társaságba hozzuk. Az írók az életet írják s a közönség éli az életet és számtalanszor van abban a helyzetben, hogy szeretné közölni íróval, amit átélt. Itt ezt is megteheti.

De különben az élet szelleme az, ami bennünket kell hogy jobban tömörítsen, a mai magyar élet, amely új feladatok elé állítja az embereket.

A héten a következő előadások lesznek:

Holnap kedden: Költők napja. Szép Ernő, Fenyő László, Komlós Aladár, Sárközi György.

Szerdán: Színházi dolgok. Előadó: Somogyi Gyula

Csütörtökön: Állandóan Nagy Endre napja.

Pénteken: Képzőművészeti délután: Beck Ö. Fülöp előadása.

Szombaton: Női problémák. Előadó: Bohuniczky Szeffi

A NYUGAT-BARÁTOK KÖRE a BRITANNIA-szálló külön termében van. Zártkörű összejövetelek, de a tagok vendégeket hozhatnak.

Délután 5-8-ig. Előadások 6 óraker. Belépődíj nincs.

Egységes ár: kávé, tea, csokoládé, süteménnyel P. 1.20, fekete kávé 60 fillér

Tisztelettel
NYUGAT-BARÁTOK KÖRE.

725. DEBRECEN ÉS PÁRIZS

„J. Hankiss et G. Juhász” debreceni tanárok megírták a jelenkori magyar irodalom „panorámáját” francia nyelven és francia közönség számára. Könyvük oly kedvező cégerrel jelent meg, s oly jelentős feladat teljesítésre vállalkozott, hogy nem lehet csodálni azt a sok vitát és diszkussziót, mely körülötte folyt [...]

A debreceni tanárok könyve könnyen hathat visszariasztóan, nagy terjedelmével, sűrű nyomásával, tudóskodó apparátusával [...]

Nem kevesebb a szerénytelenség a könyv tartalmában és tónusában. Az egyes alakok méltatása nemcsak terjedelmileg, hanem belülről is túlméretezett, s a francia olvasó olykor bizony mosolyoghat ezen a töménytelen obskúrus írőcskán, kiknek legtöbbje sután versenyez egy-két francia nagysággal, s parvenü módra látszik nyújtózkodni az európai nyilvánosság váratlan piederstálján. Nincs ennek valami balkáni íze? E szobrok úgy hordják otthoni dicsőségük megszokott jelzőit, mintha azok idegen nyelven is jelentenének valamit. Kevesebb több lett volna! Hiába dicsérnek előttem egy írót, akit nem ismerek. Tessék jellemezni; s ha van az írónak európai jelentősége vagy érdekessége, annak ki kell tűnni a jó jellemzésből[...]

[...] a *Panorama* túlságosan nagy feladatra vállalkoznék még akkor is, ha csak Budapestnek és Debrecennek volna szánva. De néhány fejezet, külön esszé gyanánt, itthoni szemmel nézve, érdekes és sikerült. Másutt jó lapokon is zavar valami mellézköngé. Ízlésben vagy világnézetben megalkuvó írókat túl komoly hang méltat; másokkal szemben bizonyos „fehérre mosó” tendencia érezhető, mely szeretetből fakadt ugyan, de nem teljesen fölszabadult szeretetből.

Ami itt szerte hiba vagy találat, azt csak aprólékos végigvilágítás mutathatja ki, s ezt a munkát el is végezte, igen becsületesen, a szerzőknek két fiatal debreceni kollégája, egy kis füzetben, mely az ősszel jelent meg. Megállapításaikkal nagyrészt egyetértünk; a *Panorama* igazi jósága, küldetésének sikere azonban ezektől éppoly kevéssé függ, mint attól, vajon térelosztása a részletekben igazságos-e? A franciát a magyar irodalomban bizonytalannal nem érdekli mindaz, ami a magyart joggal érdekli, sőt izgatja. Igazság, nem igazság: egy jó panoráma szerzője az anyag felét kétségtelenül egészen elhagyja, s a másik feléről egészen más szempontokból beszél, mint Hankiss és Juhász.

Ők elfogadták a korszerű babonát, mely szerint az idegen

kultúrából arra kíváncsi az olvasó, ami otthon nincs: vagyis, ami különleges faji, szinte egzotikus zamatú, vagy legalább nemzeti, helyi színű. Ez azonban nem igaz. A debreceni panorámások majdnem folyton faji vagy nemzeti, társadalmi, lokális jelentőségű problémákkal foglalkoznak, talán személyi érdeklődésüket követve vagy nem menekülve egészen némely közkeletű modern ideológia hatása alól sem. A franciának azonban mindez a legjobb esetben csak etnográfia, földrajz vagy történelem (esetleg annál rosszabb: politika). A cél pedig az volna, hogy az irodalmi élményre szomjas olvasó érdeklődését kapjuk meg, s nem csupán az etnográfiai s politikai ismeretekre kíváncsi szaktudósét. Az irodalom mégsem egyszerű segédtudománya vagy eszköze a faj- és nemzetismének, avagy ha így tüntetjük föl, csak elriasztjuk vele az idegent. Azt kell megmutatnunk, hogy a magyar irodalom tud oly általános emberi jelentőségű és értékű műveket produkálni, melyek akkor is kell, hogy érdekeljenek minden fogékony emberi lelket, ha egyébként a mi kis eldugott országunk iránt a legcsekélyebb mértékben sem érdeklődnek is. Ha csak azokra számítanánk, akik irántunk úgyis érdeklődnek! Másokat pedig minden tolakodó faji és helyi tudnivaló inkább csak untat s kedvetlenít. Bevallom, engem is, ha idegen könyveket olvasok. Ha a faji zamat és helyi szín apostolainak igazuk lenne, akkor jobban érdekelné az idegent, mondjuk René Bazin, mint André Gide – ami távol áll a valóságtól. Persze ez nem jelenti, hogy André Gide kevésbé volna francia, mint René Bazin. A fajiságnak valahol benn kell lenni, nagyon mélyen a pszichében, ahol bizonytalannal közreműködik, hogy valami új, izgató szellemi alkotás, emberi termék létrejöjjön; de engem, idegent – hacsak nem ébredt éppen valami etnográfiai kíváncsiság bennem – *a priori* csak ez a létrejött általános emberi érték érdekel. Később, később igen. Az orosz színek, az orosz fajiság különösségei például izgatnak. De csak azért, mert ez az orosz fajiság már olyan „általános, emberi” értékeket tudott nekem adni, Tolsztojban és Dosztojevszkijben, melyeknek jelentőségük túl van minden fajiságon.

A *Panorama* bizonyosan jobb szolgálatot tett volna hazájának, ha nem lett volna annyira „nemzeti”, kevesebbet törődik a magyarság kis belső problémáival, faji és politikai kérdéseivel.

Nyugat, 1931. febr. 16.

726. NECHANSZKY LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Maglód, Klenova telep, 1931. febr. 17. előtt

Mélyen tisztelt Mester!

Ismét jelentkezem – bocsásson meg érte! Nagy alázattal kérem legyen kegyes verseimből egyet-kettőt leközölni nagybecsű lapjában.

Itt élek egy tanyán, istállók, állatok, trágya, föld, erdők s óriási hókupacok közepette. Egy robot az életem. De mégsem akarok elmaradni semmitől, ami betű, ami kultúra. Egy jó könyvem sincs. S pénzem se, hogy vehetnék valamit.

Nem akarom hogy haragudjon rám, hisz nincs ezen a földön jobb barátja s igazabb embere s hívője, Mesternek, mint én.

Szeretném ha ember maradhatnék, s néha elmehetnék én is valami *Nyugat*-estre előadásra, összejövetelre. Egy kis irodalmat színi magamba. De hát – – –

Alázatos mély szeretettel kérem Mestert ne hagyjon elveszni valahol az árok szélén.

Csak pár betűt kérek válaszul.

Igaz megbecsülő híve
Nechanszky Lajos

727. BABITS MIHÁLY ÉS BARTÓK BÉLA A FRANCIA BECSÜLETREND LOVAGJAI

A költő és a követség nyilatkozott a kitüntetésről

(A Magyarország tudósítójától)

A magyar kultúra két kiváló munkását magas külföldi kitüntetés érte. A francia kormány a becsületrend lovagjaivá nevezte ki Babits Mihályt és Bartók Bélát.

Mind a két művész munkáit jól ismeri és értékeli a francia közönség. Babits Mihály versei és novellái megjelentek francia fordításban, Bartók Béla műveit pedig az egész világon interpretálják a francia művészek.

A kitüntetésről a francia követségen a következő felvilágosítást kaptuk:

– Most érkezett meg a leirat Párizsból. A kitüntetett művészeknek e hét végén fogjuk ünnepélyesen átadni a becsületrend lovagkeresztjét. A magunk részéről csak örülünk annak, ha a mi kormányunk is méltányolja a magyar kultúra kiválóságainak munkáját, és ilyen kitüntetésekkel is fokozza a két ország kulturális barátságát.

Beszélgettünk Babits Mihállyal is, aki a következőket mondta:

– Tegnap kaptam meg a hivatalos értesítést. Egyebet nem tudok mondani az ügyről. A leirat csupán azt közli, hogy a francia kormány a becsületrenddel tüntetett ki. Természetesen nagyon örülök ennek a kitüntetésnek, amelyet az irodalom és a művészet hazájában kaptam.

Magyarország, 1931. febr. 17.

728. ILLÉS ENDRE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1931. márc. 1.

Kedves Mihály,

a legigazabb örömmel s őszinte melegséggel köszöntlek most, amikor a francia kormány a becsületrenddel tüntetett ki.

Influenzás s lázas voltam. Majd visszaeső influenzás. Nem láttam, nem olvastam semmiféle ujságot. Csak a *Nyugatról* értesültem ma a kitüntetés híreről.

Homályosan s analizálatlanul valami olyasfélét érzek: a becsületrenddel előtted is kitüntettek már embereket, s talán nem is mindig a legméltóbbakat, de most, amikor Téged ékesít a rend piros szalagja, – ez valami egészen ritka, különös s szép perc az élet s a mai dolgok sodrában. Az eltört Igazságnak valamilyen felcsillanó, megtalált szilánkját jelenti nekem, hogy ez egyszer a Gondolat embere s a legigazabb művész kapta a kitüntést. Melyiket s mit? – majdnem nem is fontos.

Azoktól a legmesszebb időktől, amióta a gondolat s a szó élményt jelent nekem: a magyar írók közül mindig Te jelentetted számomra az Írót, a legmagasabbat.

Emlékszem, a háború éveiben a *Recitativ* volt az első köteted, amely hozzám került. Dobogó szívvel vágtam fel, s egyben olvastam is már. Belémvágó, felejthetetlen érzés s megismerés volt S azóta minden írásod, mind: több s több.

Kitüntetésed most olvasott percében engeddd meg, hogy e néhány sornyi köszöntés mellett meg is köszönjem neked azt az átfogó, nagy élményt, ami e kitüntetés, a becsületrend mögött van: az írásaidat, ezt a nagy, ritka övrt.

Igaz híved, barátod
Illés Endre

729. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1931. márc. 1.

Kedves barátom,
több ügyben írok.

Először: gratulálok francia pirosszallagodhoz. Most olvastam a *Nyugatban*, őszinte örömmel.

Másodsor: levelet kaptam Hágából, melyben az ottani *Pen Club* igazgatósága <...> értesít, hogy a rendes, hivatalos kiküldöttökön kívül szívesen látnak két kitűnő magyar író, mint *guest of honourt*. Ezeknek minden költségét fedezik, kivéve az útiköltséget. A gyűlés június 15 én kezdődik (Hágában és Amszterdamban) <...> S két hétig tart. Amennyiben eljőnnél, tudasd velem, hogy bejelentesselek, mert a választ sürgetik. Neked ajánlom föl először ezt.

Harmadszor: *Berda* József új kötetét szeretné kiadni s 50 pengőt kér az alapból, mint rendkívüli segélyt. Kérését íme továbbítom.

Ilonka kezét csókolja s neked vagyok híved:

Kosztolányi Dezső

730. BABITS MIHÁLY A „FEKETE OLVASÓ”-RÓL

**Március 15-én kezdi közölni a Pesti Napló
Babits Mihály új regényét**

Jelentettük már olvasóinknak azt a jelentős irodalmi eseményt, hogy Babits Mihály, a modern magyar irodalom kiválósága új regényt írt. Azt is jelentettük, hogy Babits Mihály új művét március 15-én, vasárnapi számában kezdi közölni a *Pesti Napló*. A nagy irodalmi eseményt rendkívüli érdeklődéssel várja az irodalmi világ és a magyar olvasóközönség.

Új művéről Babits Mihály a következő nyilatkozatot adta a *Pesti Napló*-nak:

– A *Fekete olvasó* gondolata a háború utolsó éveiben fogant meg bennem. Amikor mindnyájan éreztük keserű előízét ennek a különös és sötét világnak, amelyet ez a regény felépít. Ismeretlen messzeségben helyeztem el ezt a világot, ismeretlen jövőbe a mesét. A *Fekete olvasó* mégis a máról és a mának szól.

Nem utópia, nem jövendöl és nem ígér. Nem áll a szociális kibontakozás prófétáinak kórusába. Nem fest kívánatos álmokat – épp ellenkezőleg. De nem is fenyeget. Nem akar mondani semmit a jövőről: annál többet a jelenről, a jelen szunnyadó fájdmairól és veszélyeiről.

Veszélyekről, amik – talán még elháríthatók.

Mégsem irányregény. Nem tanít és nem mond véleményt, csak megmutat és feltár dolgokat: szörnyű dolgokat, amiket nem tudunk, amiket tudnunk kell, amik mindennél égetőbbek!

Nem fantasztikus regény ez, noha talán úgy hat, mint egy rémálom: ez a rémálom valóbb a valónál. Ez az álom, amelyet mindnyájan álmodni fogunk – ha elalszunk!

A *Fekete olvasó* azért íródott, hogy ne hagyjon elaludni – mint ahogy a veszélyben virrasztók pörgetik olvasóik szeméit, hogy meg ne lepje őket az alattomos álom.

Pesti Napló, 1931. márc. 8.

731. A RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET RT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1931. márc. 28.

B A B I T S Mihály ur 1930/31. évi honorárium elszámolása

D a n t e, P o k o l 4°

1930.VI/30. Készlet 1067

1931.VI/30. Készlet 1064 Eladott 3 pld.á. 22.- 66.-

		<i>Purgatórium</i>	—
1930.VI/30. Készlet	928		
VI/30. Készlet	929	—	—
		<i>Paradicsom</i>	—
1930.VI/30. Készlet	508		
1931.VI/30. Készlet	<u>518</u>		
		<i>Pokol 8°</i>	
1930.VI/30. Készlet	834		
1930.VII. Nyomatott	3200	4034	
1931.VI/30. Készlet		3636 eladatott	398
		<i>Purgatórium 8°</i>	
1930.VI/30	842		
VII. Nyomatott	<u>3200</u>	4042	
1931.VI/30. Készlet		3663 Eladatott	379
		<i>Paradicsom 8°</i>	
1930.VI/30	672		
VII. Nyomatott	3200	3872	
1931.VI. Készlet		3528 Eladatott	344
		Eladatott 1121 p. á 5.-	<u>5605.-</u>
			5671.-
		Honorárium 5671 után 10%	<u>567.10.</u>
1931.III/28. Készpénz		300.—	
31.1 Dante I/III.		8.—	
		<u>Egyenleg követel 259.10</u>	
		<u>567.10</u>	<u>567.10</u>
			259.10

RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

732. FÁBRY ZOLTÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Štos, 1931. ápr. 1.

Igen tisztelt Uram,

a szerkesztésben megjelenő „AZ UT” az alanti körkérdésre kéri szíves választát:

AZ UT KÖRKÉDÉSE AZ UTÓDÁLLAMOK MAGYARSÁGÁNAK KULTURORIENTÁCIÓJÁRÓL

1) Képes-e az utódállamok magyarsága önálló kulturális fejlődésre erősebb kulturgócpont felé való orientálódás nélkül?

2) Milyen orientálódás az egyedüli, mely megújíthatná és így missziós célt adhatna az utódállamokbeli magyarság kulturájának? „Új” hazájuk? Budapest? Vagy internacionalizmus (szocializmus)?

3) Lehet-e és van-e az új orosz eszmeáramlatoknak hatása az utódállamok magyar kulturájára?

Tisztelő köszöntéssel
Fábry Zoltán

733. HOL ÉLT BABITS MIHÁLY?

[...] Babitsék 1931-ben öröklakást vásároltak, az Attila utca 95-99. számú, akkor épült társasházban. Május elején költöztek be. A hatalmas, modern épület negyedik emeletén volt a lakás. Három szoba és hall. A lakás részint a Vérmezőről nyíló körre, részben hátra, a Lógodi utcára nézett [...] Új bútordarabok, új szép képek is ifjították a lakást, így Basch Edithnek a költő feleségéről festett képe [...]

Sárközi György

Babits Emlékkönyv, 1941.

*

[...] Asztalán passziánsz kártyái heverték szétdúlt tarkaságban; írógépéből papír kandikált elő, készenlétben figyelve a csendet, mint a fotográfus lencséje; vagy könyvek heverték szanaszét az asztalon, kiválasztva a könyvtár hierarchikus rendjéből. Ijesztő szótárak, teljes klasszikus filológia, angol, francia, olasz, német s mindenféle idegen könyvek nyomasztó, színes fellegei a levegőben, s több szakkönyv, mint irodalom. A toronyok. Lakásának sohasem volt szaga: mintha lakatlan lett volna szobája, mintha csak a lelke lakott volna ott. Bevallom, versszagot orrontottam a levegőben, valami hideg parázsszagot, amint beléptem; a gondolatokkal zsúfolt csend különös illatát. Úgy éreztem, bűn ezt a csendet vastag hangommal megtörni, s kicsit zavaró is volt, amit ráhökkenem: milyen előzékeny, kedves úr lakja ezt a szellemi palotát, barna házikabátban, milyen mosolygó, készséges barát. Eleinte mesternek hívtam, de a harmadik találkozásakor felszólított, hogy Mihálynak nevezzem és tegezzem. Ő ötvenkét éves volt, én huszonnyolc...

A süppeteg bőrkarosszékekben – füstöléssel kezdtük az áldozatot. [...] Beszéd előtt megesett, hogy percekig csak bámészkodtunk szótlánul. Fújtuk a füstöt. Menni akartam. Azt hittem, terhére vagyok. De ő marasztalt, kezemre téve egy pillanatra ideges melegű kezét. Kitalálta gondolatomat. Ha kéziratot vittem, úgy hajolt reá, befüstölve a szivarjával, mint egy ol-tárra, s én röstelltem rozoga alkotásaimat. Szemével szinte fölszedte a papírról, szítta magába a sorokat, néha megállt, s újra kezdte; nagy kitüntetés volt, ha valamit hangosan fölolvastott. Legszigorúbb kritikája az volt, ha nem szólt semmit. Ebből is értettem [...]

Jankovich Ferenc

1967

734. KOVÁCS LÁSZLÓ – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1931. máj. 11.

Mélyen tisztelt, Kedves Babits Mihály!

Nagy örömmel vettük levelét, amelyben írja, hogy a Kuncz Aladár Könyvét ismertetni fogja az *Erdélyi Helikonban*.

Legközelebbi számunk, tekintettel arra, hogy az junius-juliusi jelzésű szám, junius 10 és 15.-ike között jelenik meg. Így, ha kézírata junius 1-ig hozzánk beérkezik, idejében a kezünkben lesz majd. Mivel a címére rendesen menő amatőr kiadás csupán e hét végére lesz kész, e levéllel egyidőben a könyv egy fűzött példányát ajánlva elküldöttem.

Kuncz Aladáról ma az a hír jött, hogy állapota nem javult, de nem is rosszabbodott. Bizonyára nagy örömet szerezne vele, ha őt meglátogathatná.

Mégegyszer hálásan köszönjük levelét, és kéziratát nagy örömmel várjuk.

Mély tisztelője, és őszinte,
igaz híve:
Kovács László

735. FÜST MILÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1931. máj. 15.

Kedves Mihály!

Oly kedves voltál s nemrégiben múlt sérelmeimet tudakoltad nálam. Az ezekre való emlékezést nem kívántam s nem kívánom felújítani. Elhatároztam azonban azt, hogy majdan, – ha újak adódnak, s említésre érdemesek, – majd esetről esetre mint barátomhoz, Hozzád fordulok s részben azért is, hogy időnként nevet is adjak már az eddig, általánosságban elhangzott elégedetlenségemnek.

Én hiú ember vagyok Mihály oly hiú, hogy például nehezen fogadom azt, ha valaki <például> az új írói generációról összefoglaló tanulmányt ír s <...> egyáltalán nem vesz róla tudomást, hogy éltem. Ezt hiúságom például mindjárt kicsit sokallja. Nem mintha oly nagy költőnek tartanám magam, amilyen még nem volt a világon, de jó költőnek, mindenkifelett magamból születettnek s olyannak, aki az itteni új generációra nem kis hatást tett. Ha a hatáson mérném meg, hogy mi vagyok, még elbizakodott is lehetnék. De nem ezen mérem meg, – mert ez nem jó mérték, – a becsesnek néha van hatása, néha nincs, – s a becstelennek is lehet nagy hatása. – Egyszóval, hatásom már nem érdemem, – az tény, az történet, nem is igen firtatom, – de hogy egy nemzedék történetírója se firtassa, ez már oly dolog, ami <...> méltán keserít, beláthatod. Mert szándékot mutat.

S ez fog most történni a *Nyugatban*, – nem vagyok ugyan jó, – de meglásd, úgy lesz. – Az intonáció már olyan, az eddigi tapasztalatok <már> olyanok. Van egy igen tehetséges és eszes kritikusotok, – aki vagy nem tartotta még érdemesnek hogy csekély néhány munkámmal foglalkozzék, vagy újkeletű nagy buzgalmában nem juthatott el odáig, hogy <...> (azt) kellőképp értékelje, – vagy nem is foghatja azt értékelni, mert nem az ízlésének való, – nem tudom. S ezt ugyan mint újabb malheurt jegyezhetném csak fel, – talán, – hogy íme: sem a régi kritikusok, sem az újak... de sérelemnek is feljegyzem, mert az emberi természet olyan. – Hálás annak, aki becsüli s ingerült, sértett, ha nem becsülik. (Holott mind a kettő ítélet – s haragudni az ítélezőkre: mily nonszensznek tetszik ez.)

Egyszóval: jóelőre felemelem tiltakozó szavamat Mihály – e kínos feladatot vállalom magam, mert más nem teszi, – s mert ennyi önfeláldozást megérdemel tőlem a művészetem.

Hű barátod:
Füst Milán

Felhatalmazlak rá, hogy e levelet a kritikus urnak is megmutathasd. S nagyon kérek, tisztelj meg válaszoddal.

736. FIATALOK

Eddig ez volt a jelszó: „A fiatalságé a jövő!” Most ezt a szállóigét az élet így változtatta meg: „A fiatalságé a jelen.” Színpadon, irodalomban, képzőművészetben, sok helyen még a politikában is, a fiatalok törnek előre. [...]

A fiatal költőkről *Babits Mihály* beszél:

– Úgy érzem, hogy éppen most kezd kialakulni a fiatal generáció. Észrevesszük, hogy komoly és egységes generáció bakat a nyomunkban. Érdekesnek látom a módot, ahogy kialakult. Éppen most olvastam egy cikket erről. Németh Lászlótól, aki maga is egyik legkomolyabb tagja ennek a nemzedéknek, és úgy látom, igaza van abban, hogy ez az új nemzedék valahogy negatív alakult ki. Ezt úgy érti, hogy nem valami pozitív esztétikai vagy milyen hitvallás, ami egységbe fogja őket, inkább aszerint történt a kiválasztásuk, hogy kik tudnak ellenállni közülük a kor irodalmi divatjainak és ragályainak, és kik tudnak mentek maradni bizonyos modorságoktól. Engem a lírikusok érdekelnek a legjobban, és éppen ez a tér az, ahol leghatározottabban lehet néhány nagy és komoly tehetséget látni: Erdélyi Józsefet és Illyés Gyulát. Erdélyi és Illyés törekvéseiben talán van valami egységes vonás. Hozzá kell tenni az övékhez néhány régebben is ismert nevet, mint Szabó Lőrincét és Sárközi Györgyét.

Színházi Élet, 1931. 25. sz. (jún. 14-20.)

737. A JANUS PANNONIUS TÁRSASÁG – BABITS MIHÁLYNAK

Pécs, 1931. jún. 22.

K I V O N A T

A JANUS PANNONIUS TÁRSASÁG Pécsen, 1931. június 10-én d.u. 5 órakor a Nemzeti Casino dísztermében tartott alakuló közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

1/b.1931.szám

Fischer Béla, Baranyavármegye alispánja, mint az előkészítő bizottság elnöke

t i s z t e l e t i t a g o k k é n t

fölkérte a magyar irodalom kiváló munkásai közül azokat, akik Pécs város, vagy Baranyavármegye szülöttei, vagy ezen törvényhatóságok szellemi életével kapcsolatba kerültek, vagy akiknek a törvényhatóságokkal való bármily kapcsolata irodalmi munkásságukon nyomot hagyott.

Az alakuló közgyűlés az ekként felkért

Babits Mihály-,

Bárd Miklós /:családi nevén Leveldi Kozma Ferenc:/-,

Surányi Miklós-,

Dr. Thienemann Tivadar - és

Dr. Tolnai Vilmos urakat

a társaság tiszteleti tagjává megválasztotta.

Erről az alakuló közgyűlés a megválasztottakat kivonat útján értesíteni rendelte.

K i a d t a:

Dr. Máté Károly

az alakuló közgyűlés jegyzője

738. A VAJDA JÁNOS TÁRSASÁG – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1931. júl.

Mélyen tisztelt uram!

Abban a reményben fordulunk Önhöz, hogy munkánkat legalább részben, ösmeri s így kérésünket teljesíteni fogja.

1930/31 folyamán előadássorozatot rendeztünk „KORUNK VEZETŐ ELMÉI” címmel. Előadói között Hevesi Sándor, dr. Hollós István, dr. Szabolcsi Bence, Lengyel Menyhért, Laczkó Géza stb. szerepeltek. Most a tavalyi mintájára, szélesebb keretek

között, 1931/32-ben is szeretnénk előadássorozatot rendezni, amelynek címe: „KORUNK SZELLEMI ÁRAMLATAI” lesz.

Előadói között eddig már szerepelnek: dr. Eckhardt Tibor, Benedek Marcell, Hevesi Sándor, Supka Géza, dr. Trikál József, Ravasz László, dr. Ferenczi Sándor, Csók István, Gyergyai Albert, dr. Szabolcsi Bence, báró Hatvany Lajos, dr. Hollós István, Beke Manó stb.

Elnökünkkel, Kárpáti Auréllal való személyes megbeszélésre hivatkozva, kérésünk az lenne, hogy vállaljon Ön is előadást ebben a sorozatban – mégpedig, amennyiben a téma ellen kifogása nincs, a líra válságáról. Szeretnénk azonban mielőbb választ kapni az előadás címére és körülbelüli időpontjára vonatkozólag. Ez az időpont lehetőség szerint legyen 1931 szeptembere és decembere között. Előadásainkat minden csütörtökön este 8-10 óra között tartjuk, minden csütörtökön két előadóra kerül sor s így egy-egy előadás időtartama egy óra. Azért kérjük már ilyen korán a választ, mert nyomtatványainkat augusztus folyamán szét akarjuk küldeni.

Válaszát ügyvezető elnökünk, ifj. Platz Rudolf címére kérjük: válaszborítékot, valamint tájékoztatásul szolgáló tagnévsort mellékelünk.

Az előadássorozatban való szíves közreműködést előre is köszönve,

maradunk mély tisztelettel

Kárpáti Aurél
elnök

Tábori Pál dr.
főtitkár

739. A MAGYAR KÜLÜGYI TÁRSASÁG – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1931. júl. 13.

Nagyságos Uram!

A Magyar Külügyi Társaság Igazgatóságának határozata

alapján van szerencsém Nagyságodat felkérni, hogy a mellékelt belépési nyilatkozat alapján a Társaság tagjai sorába belépni méltóztassék.

E lépésünknel az a cél vezet bennünket, hogy a Magyar Külföldi Társaság hazafias és jelentős munkájában a magyar társadalom számottevő tényezői is részt vehessenek.

Kérem ezért Nagyságodat, hogy a csatolt belépési nyilatkozatot kitölteni, aláírni és a válaszböríték felhasználásával hozzánk visszajuttatni szíveskedjék.

Kiváló tisztelettel
[olvashatatlan aláírás]
m. kir. udvari tanácsos,
nyug. főispán,
ügyvezető alelnök

740. SZILASI VILMOS – BABITS MIHÁLYNAK

Freiburg, 1931. júl.16.

Drága Mihályom!

Hálás szívvel köszönöm Neked, hogy fordításaid kötetét, ezt a gyönyörű könyvet oly igaz baráti ajánlással nekünk megküldted. Életem legnagyobb ajándéka a Te barátságod, mely a közeli napokban húsz éves lesz és húsz év minden nehézségeiben és minden gondjában számomra a megkönnyebbülésnek és örömnének szüntelen forrása volt. Engedd meg, hogy gondolatban megszorítsam kezed és megköszönjem ezt a példátlan hűséget, melyet én csak bámulattal és odaadással tudok viszonzni. –

A fordításokat mind ismertem, s most uj szép köntösükben uj ismerősként uj örömnék jöttek. Napokat töltöttem el velük rendkívüli élvezetben Iphigenia sokkal szebb magyarul, mint az eredetiben. Oedipust görögül szüntelen olvasásból igen jól ismerem, de magyarul a te zseniden keresztül, a te líráddal átszöve sokkal jobban szeretem, mint görögül.

„A te lelked az éjszakából él. Nekem
nem árthatsz és senki olyannak, aki lát”

Mily rendkívüli költészet van pl. e két sorban s mondhatnám
mennyivel görögebb, mint $\mu\alpha\varsigma \tau\rho\acute{\epsilon}\phi\epsilon\iota \pi\rho\acute{o}\varsigma \nu\omicron\kappa\tau\acute{o}\varsigma$

Soha még ily tiszta és meglepő kifejezést nem kapott a görögség egyetemes érzése, mely megkülönbözteti az éjszakai gondolkodókat a nappaliaktól. Aristoteles többször hangsúlyozza, hogy minden gondolata a nappali gondolkodóknak szól s nem azoknak, „kiknek lelke az éjszakából él”. A többi fordítás gyerekkori emlékem, a legtöbbit azt hiszem én hallottam először, mint a remek Baudelaire és Verlaine verseket. Még emlékszem a napra és az egyes körülményekre, mikor a Szökőkút fordítását hallottam. – Te már annyi halhatatlan ajándékot adtál nemzetednek s minden következő nemzedéknek, mindenkinek, kinek a költészethez, gondolkozáshoz s a nyelv titkaihoz valami köze van, hogy nehéz új szavakat találni a hála és tisztelet kifejezésére. – Én csak azt tudom mondani, hogy verseid, fordításaid és minden írásod legnagyobb kincseim, állandó örömeim, mindennapi olvasmányaim s ők azok, akik a szellemi élet igaz szépségeit és igaz örömeit mindig újra föltárják előttem. – Nagyon várom hogy a legújabb verseid is ismét megjelenjenek kötetben, pl. az *Egyfajta Kultúra*, mely egyike talán legszebb verseidnek.

Igen csalódott voltam, hogy már nem találtalak Bpsten beneteket. Sajnos apósom betegsége miatt nem lehetett arra gondolnunk, hogy kimenjünk Esztergomba. De az idén ősszel bizton élni fogunk szíves meghívástokkal és szeptember folyamán egyszer csak megjelenünk pár napra. Már oly jó volna nyugodtan kibeszélgetni magunkat. Aristoteles munkám, mely a *Logika* első része lenne, végre első leírásban kész: a következő hetekben, ha gondok és munkák hagynak, szeretném megírni másodszor, végleges formában. Olyan rabja vagyok azonban minden szemét munkának, hogy hosszú utazások után erőszakkal kell magamat lassanként annyira megnyugtatni, hogy ne foglalkoztasson minden csekélység órák hosszát.

Lilitől nagy örömmre hallottam mindent rólatok, hogy mindketten igen jól vagytok s kis Ilonkám a régi szép s változatlanul drága asszony. Ha téged kérlek meg, hogy csókold meg nevemben, talán nem leszel féltékeny s mondod, „nem szabad”. Nagyon szeretnék már mindhármotokat látni. –

Isten áldjon, drága Mihályom; még egyszer szívből köszönöm baráti jószágodat s minden lehető legjobbat kívánok a nyárra és regényedhez. Lili ölel mindnyájatokat.

Én nagy szeretettel öllelek s vagyok mindig a legmélyebb hűséggel

igaz barátod
Vili

741. HOLT PRÓFÉTA A HEGYEN

Nyájas magasságban csüng a dombtetőn a ház,
de én mordan ülök benne, mint Jerémiás.

Hozza postámat a posta. Ujság és levél
mintha mind olyanról szólna, aki rég nem él.

Hol a sok *netán* és *hátha*? Meghalt a jelen,
s ami hír fülembe ér, mind csak történelem.

Elsüllyedt a világ és nem maradt élve más:
dombon ül s fejet csóvál a mord Jerémiás.

Eltűntek és elsüllyedtek, s talán így a jobb:
míg itt voltak, kínzóbb volt hogy egyedül vagyok.

Hozza postámat a posta: mennyi hír, divat!
Engem nem visznek magukkal, föl nem oldanak.

Mindegy! a világ süllyed vagy én lettem halott:
akként élek mint akik már Változatlanok.

S mordan nézem hogy köröttem a vak élet hal,
mint egy holt proféta, kit már senki úgyse hall.

Mint a nyiltszemű halottak, kiket régidőn
barbár törzsük künn hagyott a nyájas dombtetőn.

Hozza postámat a posta: mennyi rossz madár!
Be jó hogy csőrük csapása egy cseppet se fáj!

Nyugat, 1931. aug. 1.

742. MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Leányfalu, 1931. aug. 4.

Drága Mihályom!

örülök, hogy Muzsádnak jó korszaka indul, csak írj minél
többet a *Nyugat*ba. Verseid nagyon szépek és jók.

Én, mint látod rettentő sokat dolgozom s nem akar nekilendülni ez az istenadta *Nyugat*. Már ott tartok, hogy muszáj négy ívre csökkenteni a terjedelmét s félek, így is marad. Az év első felét még csak áteveztük valahogy, de most megint válság szelek vannak a levegőben. Ahogy Oszkár mondja: „a *Nyugat* még eddig minden szeptemberben megszűntnek volt tekinthető.” Tavaly is a szeptember volt a kritikus hónap.

S mivel így fogy a papír, arra akarlak kérni, hogy a Figyelőt megint csökkentenünk kell két oldallal. Természetesen, mihelyt olyan időket érünk, hogy az oldalszámot emelhetjük, azonnal emelkedik az is. Nagyon kérlek, ehhez járulj hozzá és kívánok mindakettőtöknek minden jót, jó nyarat, jó kedvet s munkakedvet. Török Sophie kedvencem: a kritikai vénáját igen tisztelem s szeretem. Sürgesd, hogy minél többet produkáljon.

Nagyon hiányzik, hogy oly régen nem láttuk egymást. Én a nyáron igen sokat dolgoztam s dolgozom. Most a darabomon kínlódom, mert... élni kő. A *Rokonokkal*, a regényemmel van sok bajom. Azt szeretném legelőször kihozni az ősszel. Nem akarnak könyvet kiadni, elfogyott könyveimet s ujjakat összeszámlálva, husz munkám van ez idő szerint kiadatlan. Ebben az évben még egyet se nyomtak újra. Képzelheted, hogy megnyomorítja ez a házi költségvetésemet.

Szeretettel ölel igaz barátod
s barátotok
Zsiga

Nem rándulnátok ki egyszer hozzánk Lányfaluba?

Ignotusról is szeretnék Veled beszélni. Nagyon kedves volt, hogy legutóbb Pesten volt. Felkeresett. Valami olyat kér elégtételül csak, hogy a lap belső oldalán legyen ott a neve mint külföldi szerkesztő.

ölel
Zsiga

743. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Esztergom, 1931. aug. 16.

Kedves Zsiga,

leveledet megkaptam, s gondolom, az abban foglalt *Nyugat*-ügyre vonatkozólag Gellért Oszkártól már tudod válaszomat. Azt az elvet hogy a *Nyugat* terjedelmének csökkentével arányosan csökkenjen a Figyelő-rovat is, bizonyos határig méltányosnak érzem, s ezért most úgy mint az első alkalommal beleegyezem a kívánt ideiglenes redukcióba. Azért írom: „bizonyos határig”, mert már majdnem azon a ponton leszek, amelyen túl a rovat már nem is tudná tovább hivatását teljesíteni; ez az a határ. Dehát reméljük, a *Nyugat* sem kicsinyedik tovább: előbb-utóbb

talán fog még nagyobbodni is! Egyelőre, mondom, belemegyek abba hogy a terjedelmet kívánságod szerint újból megszorítsam, s csupán oly esetben kérek valamivel több helyet mikor valami fontos és sürgős kéziratot nem tudnék másképp elhelyezni; mint ép most a Kosztolányi hosszú tanulmányát, melyre nézve <ép> most e percben írtam Oszkárnak. (Oszkár azt a propozíciót tette hogy a Kosztolányi-essayt Veled együtt felesben vállaljuk. Én ezt az indítványt szívesen elfogadom.)

Nagyon köszönjük kedves meghívástokat Leányfalura. Sajnos, mostanában nem igen tudunk kimozdulni Esztergomból. Nem jönnétek át inkább Ti ide? Milyen kedves lenne!

Bizony, régen nem beszélgettünk már!

Remélem, levelem teljes egészségben talál, s lábad is rendezett azóta. Azt is remélem hogy a sok gond és baj amiről leveledben beszélsz – s ami nélkül ma talán senki sincs – nem tulságosan veszíti kedvedet. Szeretettel ölel s Máriának kézcsókját és üdvözetét küldi

igaz híved
Babits Mihály

744. MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Leányfalu, 1931. aug. 21.

Kedves Mihályom,

megkaptam s örültem levelednek. Igazán legfőbb gond s aggodalom nekem, hogy lehetne a *Nyugatot* erősíteni, mert nagyon eluntam már, hogy második éve agyon dolgozom magam s egyetlen fillért nem hoz, hanem minden számnál azon kell drukkolni, hogy kampec. Nem tudom mért, ennek még a gondolatát sem bírom elviselni s egész komikus vagyok, hogy mi mindent áldozok fel, hogy a lap éljen s körülötte aki teheti.

Állandóan vannak terveim, csak nem győzöm végre is hajtani. A nyáron rettenetes sokat dolgoztam. A *Kerek Ferkót* da-

rabnak s a *Rokonokat* regénynek újonnan írtam meg. E mellett nem bírom a *Nyugat* adminisztrációját, mert oda is egész ember kellene állandóan.

Ide mellékelek egy prospectust. Ez még egyelőre csak terv. Alapja az, hogy a Lantossal és a Géliusszal megegyeztem, hogy ők mint főbizományosok elvállalják egy könyvkiadási akciónak a főügynökségét. Már a múlt hó közepére, úgy látszott, ki tudunk jönni, akkor beütött ez a nyavalyás bankzárlat s úgy látszik Lantosnak sincs hozzá se elég pénze, se elég kurázsija s hetenként halasztotta a dolgot. A magam erejéből pedig nem merek belevágni, mert jó is lehet, de a házam könnyen rá is mehet.

Pedig valamit kell csinálni, mert mi az ördögnek egy ilyen kis lapnak akkora kiadóhivatal; már csak azért is, hogy foglalkoztassam őket. Meg aztán azt hiszem, nem is rossz üzlet abban a formában, ahogy terveztük. Ha találkozunk örömmel mondom el a részleteket.

Muszáj valamit csinálni barátom, mert nem bírom fizetni a kiadásokat. Most épen a legkomolyabban azzal a tervvel foglalkozunk, hogy a honoráriumokat leszállítsuk. Téged ez annyiban érdekel, hogy a versekért oldalanként tíz pengőt s a Figyelő oldalakért hat vagy legfeljebb hét pengőt fizetnénk átmenetileg. Én már a novellákat, regényeket csak olcsón tudom venni. Kasák ugyan még öt pengőt kap oldalanként, de ifjabb írók három és négy pengőt kapnak, rendszerint egy összegben valami kerek összegecskét. (Ez persze Terád nem vonatkozik, neked szerződésed van s azonfelül boldog vagyok ha írsz. Feleségedet is nem tudom eleget lelkesíteni, hogy kitűnő kritikáit gyakorolja. Ő ezen a téren eleddig asszonyoknál szokatlan finom ítéletet és pompás megírást ad.)

Igyekezem, hogy a lap nívója ne hulljon lefelé. Oszkár mondja, hogy Téged arra kért, hogy gyere be hétfőn Pestre. Ha biztos volnék, hogy bent leszel, én is bemennék.

Nagyon örültem a levelednek, Mihály, mert igen nagy szükségem van rá, hogy szeressük egymást. Oly rettenetes idők vannak, hogy az életet már csak ez az egy teheti elviselhetővé, ha

segítünk egymáson. Hiszen ha a lapnak csak egy jottával is jobban menne, boldogan szánám rá a jövedelmet a honoráriumra.

Szeretettel ölel, üdvözöl benneteket
barátod
Zsiga

Igaz, még Ignotusról is beszélni kell. Ő nagyon kedves az utóbbi időben. Fenyő itt volt a napokban nálam s akkor azt beszéltük, hogy az volna a legjobb, ha ő elfogadná, hogy „főmunkatárs” névvel szerepelne a lapon. Ha ő az egyetlen főmunkatárs, akkor meg elégedhetne vele. Nem tudom mit szól hozzá. Ő persze azt szeretné, ha a régi címével lépne föl, mint reaktívált főszerkesztő, de erre megmondtam neki, hogy ez lehetetlen.

Viszont a békesség kedvéért, no meg aztán érdemei is vannak a lap körül, helyes volna, ha a huszonötödik évfolyamon már köztünk volna.

Öllelek
Zs.

745. GLATZ OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Németi, 1931. nyár

Kedves barátom

te persze egy komisz hálátlan fráternek tartasz, és végeredményben az is volnék, de nem oly mértékben mint a hogy azt a látszat mutatja. Mikor megkaptam könyveidet, természetesen rögtön telefonáltam, – arra mindig futja az energiám Kétszerháromszor próbálkoztam míg végre beláttam, hogy itt baj van és az a zsenialis gondolat kezdett fejemben derengeni hogy Ti már Esztergomban vagytok, s mit aztán Farkasék igazoltak. Tehát csak írásban róhattam le hálámat. Hja! Könnyü azt akarni, de tényleg levelet írni, az a legnagyobb vállalkozás számomra.

Pesten ugyszolván lehetetlen. Ha otthon vagyok feleségem-

nek kell rendelkezésére állanom, hozzá azok a rettenetes hivatalosféle levelek – nem, Pesten nem tudok tisztességes levelet írni, azért kellett halasztanom, míg falura jövök. Persze már két hete, hogy itt vagyok és mégis csak máma írok. Mert itt hát a munka ördöge kerített hatalmába. Pesten az utolsó 2 hétben nem pingálhattam. Ki voltam éhezve.

Tehát köszönet, hála a szép ajándékért. Bizony csak itt falun jutottam hozzá, hogy el olvassam az egyik kötetet, a *Torony árnyékát*. Borzasztón érdekelt és ha találkozunk el kell, hogy mondjad, hogy miként születtek meg. Mi adta az impulzust az egyes elbeszélésekre. Hiába én csak egy „reprodukáló” vagyok alapjában én természet nélkül, emlékezetből nem tudok alkotni és ha nem is másolás, száraz másolás egy ilyen szerencsétlen naturalisa munkája mégis távol áll a Ti teremtő munkátoktól. Ugy szeretnék fejből dolgozni, de ahhoz hiába nélkülözhetetlen a memoriának egy bizonyos mértéke – én pedig semmit se tudok beraktározni azokba a nyomorult agyvelősejtjeimbe.

Az olyan dolgokhoz, mint a *György a favágó*, a *Torony árnyéka*, stb csak volt tán valami megtapasztalt, olvasott, vagy hallott alapod? Én úgy szeretnék a multa visszasiklani tudni, mert a jelenből csak ez a haldokló szép kultúra érdekel, mint a múltnak maradványa. Rossz az, ha az ember nem szereti nem tudja szeretni a jelent, vagy és még kevésbé a jövőt. Ki fogok maradni, a mi nem kellemes. Én gyűlölöm a mechanizálást és persze nem fog vele törődni a világ. Majd nem örülnek, ha ezen felborulna, csak ne kellene nekem is belekerülnöm. Én a természetet sokkal jobban szeretem, mint az embert, azok tulnyomó tömegét, a kik ezt a természetet lassankint leigázzák és ha valamikor ki is eviczkél tán belőle az emberiség, a közel jövő mindenetre a falanszteré. Brr!

Fordításaidat már kezdtem olvasni, borzasztón szeretem a nyelvedet és imádom a görögöket. Képzelheted, hogy élvezem Ödipust.

Kár hogy sose találkozunk. Kár, hogy az élet elpocsékolódik ezer jelentéktelen prozaiságra és <...>(azokra), kikkel szeret-

nénk érintkezni, nem marad időnk. Még egy portait` t kéne csinálnom rólad, hogy kissé együtt lehessünk!

Én itt elég rosszul dolgozom, pedig érdekel a viselet, a nép – tudja fene vannak idők, mikor az ember buta mint egy tők és valahogy kezdem nyűgnek érezni azt a természetten tapadottságot és mégse tudok tőle szabadulni. Be boldog volnék, ha fejből tudnék dolgozni ha volna fantáziám mint neked. No de ég veled. Hála és köszönet még egyszer. Legközelebb majd agyonkérdzelek.

Kézcsókomat kedves feleségednek.

Miden jót kíván és

melegen üdvözöl
Glatz Oszkár

746. BABITS MIHÁLY – ILLYÉS GYULÁNAK

Esztergom, 1931. szept. 7.

Kedves Barátom,

szomoruan értesültünk a Téged ért nagy veszteségről; fogadd úgy a magam mint a feleségem nevében mély részvétünk kifejezését.

Már régebben akartam Neked írni; egyrészt azért, hogy megkérdezzem, nincsenek-e újabb verseid a *Nyugat* számára? Másrészt azért, mert reméltük hogy talán sikerül Benneteket valamelyik napon kicsalni Esztergomba [...]

A viszontlátásig üdvözöllek s Kedves Feleségednek (akit Ilonkámmal együtt nagyon szeretnénk már ismerni) kézcsókomat illetve mindkettőnk köszöntését jelentve

maradok igaz barátod

Babits Mihály

747. TOLNAY ÁKOS – BABITS MIHÁLYNAK

Párizs, 1931. szept. 8.

Mélyen Tisztelt Szerkesztő Uram,

mint William Aspenwall Bradley, az egyik legjelentősebb amerikai ügynök megbízottja és munkatársa fordulok önhöz.

A legutóbbi konferenciák alkalmával hívtam fel Mr. Bradley figyelmét arra, hogy Európa egyik legnagyobb írójának a munkái eddig még nem jelentek meg angol nyelven, mire megbízott avval, hogy a kérdéses munkák jogait igyekezzem megszerezni.

Ebben a levélben tehát felhatalmazást, – opciót – kérnék a következő munkák angol nyelvű kiadására:

Timár Virgil fia

Gólyakalifa

Halálfiak

Tudtommal a könyvek jogaival egy kissé mindenki foglalkozik. Így Párisban láttam egy fordítás töredékét Gara László kezében, a *Gólyakalifából*, állítólag arról is szó van, hogy a *Halálfiak* is megjelenjék francia nyelven és hallottam arról is, hogy német kiadók is érdeklődtek a mű iránt. Mindez azonban nem érinti az angol nyelvű kiadásokat.

Mr. Bradley, aki többek közt Mauriac, Sincler Lewis, Gide, Seabrock, Bainville stb. ügyeivel foglalkozik, már a személye és a multja révén is garancia arra, hogy a kérdéses művek sorsa a legjobb kezekbe lesz letéve.

Az eredményesség érdekében két különálló dolgot kell elintéznünk. Az egyik az opció kérdése, a másik a nyelvi nehézség leküzdése.

Ami az opciót illeti: legalább egy esztendőre terjedő írásbeli felhatalmazásra van szükség, melyben kifejezetten le van szögezve az, hogy a kérdéses művekkel angol nyelvterületen csakis mi, vagyis W.A. Bradley és Tolnay Ákos foglalkozhatunk.

A technikai kérdések megoldására pedig Mr. Bradley-val közösen a következő propozíciónk van:

Méltóztassék beküldeni nekünk két, vagy három német példányt a *Gólyakalifa* című regényből. Ugyancsak két példányt magyarul. Ezen kívül néhány olyan kritikát, amely a könyv lényegével, tartalmával és értékeivel foglalkozik.

Ugyancsak méltóztassék elküldeni nekünk a külföldön megjelent művei listáját, hogy azt a propozíciókhoz mellékelni tudjuk.

Tekintettel arra, hogy a *Halálfiainak* egyelőre, legalább tudtommal, külföldi kiadása és fordítása nem létezik, ennek a regénynek egy synopsisára is szükség lenne. Ezt a synopsiszt mindenüvé elkísérheti a *Timár Virgil* és a *Gólyakalifa* fordítása és az ismertetések.

Ugyancsak megkérném arra, hogyha egyéb műveiről is szó lehet, úgy arról értesíteni méltóztassék bennünket.

Mihamarabbi kedvező válaszát remélve, kérem fogadja őszinte nagyrabecsülésemet, mindenben kész

híve
Tolnay Ákos

Minden tévedés elkerülése végett itt közlöm az amerikai ügynök címét is:

William Aspenwall Bradley
5 Rue Saint-Louis-en-Ile
Paris 4.

748. KELEMEN IMRÉNÉ WEININGER GIZELLA – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1931. okt. 1.

Kedves Misi, szerettem volna Veled előszóval beszélni, találkozni Veled, sajnos ez nem sikerült, így kérlek hallgass meg ezúton nyugodtan és megértéssel. Hozzád fordulok bízva abban, hogy nemcsak rokon, hanem megértő szívű ember is vagy, akit

a Sors azzal is megáldott, hogy mindent jobban át tudj érezni mint a közönséges emberek! Előre bocsátom, megbeszélni, elmondani akarom amint a dolgok állanak, és amit idegen emberrel így bizalmasan nem beszélhetnék meg csak Veled azután nemcsak rokoni, hanem egyszerűen emberi belátásodra bízom a többit. Ugye meghallgatsz türelemmel? Kérlek! – Kint a szőlőben megvan a sok bor eladni nem lehetett Ilona folyószámlára munkáltatta a szőlőt és saját igényeit is így fedezte, ekként 3 év alatt 12 ezer pengő lett az adóság. Tavaly tavasszal már a takaréknak a további hitelt megtagadta és azóta egyszerűen áthárult minden teher Imre vállaira, tavaly tavasztól Imre egyedül fizeti a kamatokat Édesanyád és Ilona részéről is ezenfelül a szőlő és ház összkiadásait. Most, hogy a kamatokat annyira felemelték, a fizetésünket meg úgy leszállították ez a sok teher egyszerűen elviselhetetlen lett számunkra, elviselhetetlen! A régi ház és szőlő annyi szép témát adott Neked Misi; nem hiszem hogy úgy elfakult Benned a múlt, hogy ne ragaszkodnál hozzá. Édesanyád évtizedek óta potom pénzért lakja a házat és mostában még azt a csekély bért is levonásokkal adják. Most ebben a kényszerhelyzetben önkéntes árverés alá bocsátották a házat és szőlőt, de vevő nem jelentkezett. A Tied laknak a házban Misi, Ilona egész életét Nektek áldozta gyerekkorotokban a Ti gondozótok és egész életen át Édesanyád ápolója és úgyszólván cselédje volt most is az. Te tudod jól, ismered Édesanyád természetét, a korról még fokozottabb mértékben van meg minden általad is ismert tulajdonsága, természete, így Ővele megbeszélni nyugodtan lehetetlen, Ilona szintúgy. Ugye emlékszel Misi egy régi nyári este, ott a régi házban mondtad, – együtt ültünk kint az udvaron vacsora után – „ezt a házat pedig nem engedem eladni, mert jó és olcsó lakás van benne”. Ezek is felelevenednek bennem, amikor levelem céljához érek, hogy azt mondjam Neked, kényszerítve érzem magam az írásra, mert nem bírom tétlenül nézni, hogy tépelődik, küzd Imre a közös gondokkal hogy forgolódik álmatlanul éjszakánként; a közös, de valóságban egyedül Imre által viselt gondok már aláássák egészségét,

sőt életét. félnapokig jár kint, agyonfárasztva magát hogy aludni bírjon. Nem engedhetem hogy még lelki egyensúlyát is elveszítse a közös teher miatt! Neked Misi az Élet még sokszorosan kipótolja ha most megértő leszel, viszont nem tudhatod Misi, mit tartogathat számodra a Sors visszonzásul, ha kemény szívvel elzárkózol! Tudod ügye, Te legjobban tudhatod, mily puritán egyszerű igénytelen életet éltünk mindig és élünk most is ép úgy hogy nyugodt öregségünk legyen. A mi részünkre semmit nem akarok Tőled Misi, ami bennünket terhel azt vállaljuk, de Anyád és Ilona részét, Ő megérdemel Tőled ennyit azt Te tudod és érezned is kell, vállalt át Imre vállairól. Az évi kamat a 12 ezer pengő után, azonfelül a ház és szőlő költségei egyszerűen elviselhetetlenek számunkra kérlek, értsd ezt meg lelkeddel, mondom, a mi részünket vállaljuk, csak *Anyád és Ilona terhét vedd át*, ez ugyanis előbb-utóbb kötelesség is lesz. Meg kell a terhet osztani, mert így nem maradhat, Imre vért izzad a közös teher alatt, nem lehet túlfeszíteni. Még arra kérlek Misi, ismered jól Édesanyádat, Ő pénz dolgában saját javára túlon túl elfogult, ha Neki küldesz pénzt, az a cél előtt elveszett, vagy Imrének a közös teher megosztásául, vagy a Szekszárdi Takaréknak, de erről tudasd Imrét. Kérlek Misi mielőbbi értelmes, megnyugtató válaszodat az *én* nevemre címezd, Imre ugyanis elég lelki izgalmát nem szabad fokozni. Én azután majd igazítom a dolgot vele.

Kérlek Misi!

Mindkettőtöket sokszor ölel
Gizi nénéd.

Képzeld a helyünkbe Magadat az elviselhetetlen terhekkel s lelkeddel érezd át. Ok nélkül nem kiáltok Hozzád! Az, hogy a szőlőt miért munkáltatta Imre, nem állhat meg, mert a hegy nem szántóföld és múltával kisebb lesz értéke elhanyagolva.

749. BABITS MIHÁLY – ADY LAJOSNAK

Budapest, 1931. okt.

Méltóságos

Ady Lajos urnak

mint a Debreceni Ady-Társaság elnökének

Kedves Barátom,

hálás örömmel vettem kézhez a Debreceni Ady-Társaság 1931. szept. 27-én tartott közgyűlésének jegyzőkönyvi kivonatát, mely arról értesít hogy a Társaság kitüntető figyelme tiszteletbeli tagjainak sorába választott. Hálát kelt bennem a kitüntető szándék s a kedves emlékezés azokra a kapcsolatokra melyek régi barátság és együttes munka többszörös szálaival fűznek engem is a Társasághoz. S külön öröm hogy ez a nyájas megtisztelés új kapcsolatot teremt számomra a nagymultu város irodalmi életével, melynek új fölvirágzása a magyar szellem egy régi erőforrásának elpusztíthatatlan frissességét jelképezi és biztosítja.

Kérlek, tolmácsolj az elnökleted alatt álló Társaságnak meleg köszönetemet, s fogadd igaz kézzorítással tiszteletem s hű baráti érzéseim kifejezését

Babits Mihály

750. RADNÓTI MIKLÓS – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1931. okt. 27.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Uram,

Ön legutóbbi kézirataimat visszaküldte, hogy időközben kötetben megjelentek és kért hogy újakat küldjek. Mindenekelőtt bocsánatát kérem Szerkesztő Uramnak, hogy a közben könyvben megjelent kéziratokat nem kértem vissza, ennek az a magyarázata, hogy a könyvet (*Ujmódi Pásztorok Éneke*) rögtön,

megjelenése után rádióközözzéssel elkobozták s így csak néhány kritikai példány jutott olvasó elé.

Most küldök tíz újabb verset, melyek sehol sem jelentek meg még, természetesen.

És olvasom a *Nyugat*ban, hogy Szerkesztő Uram fiatal lírikusokból antológiát állít össze. Szerkesztő Urnak birtokában van eddig megjelent két verseskönyvem, a *Pogány köszöntő* 1930, és az *Ujmódi Pásztorok Éneke* 1931. Nagyon kérem Szerkesztő Uram, hogyha személyemről az antológiával kapcsolatban szó lehet, ne feledkezzék meg rólam.

Várom Szerkesztő Úr válaszát és bocsánatát kérem zavarásomért. Tisztelettel üdvözli

igaz híve
Radnóti Miklós

Címem: Szeged, Egyetem, Bölcsészeti kar, Bukováti tér

751. AMBRUS ZOLTÁN – ISMERETLENNEK

Budapest, 1931. dec. [?]

[...] Nagyságod n[em] képzeli, milyen sok magyar író él ma rettenetes helyzetben. Azt hiszem, a Baumgarten-alapítvány akkor se segíthetne mindenkinek, a ki hozzá folyamodik és a ki megérdemelné a segítséget, ha tízannyival rendelkeznék, mint most. A ki látja, mennyien kérnek tőle segílyt és kik ezek, annak el kell ismernie, hogy a kurátoroknak nem könnyű elosztaniok az alap jövedelmét.

Mi, a tanácsadó testület tagjai, semmit se tehetünk. A mi szerepünk csak az, h[ogy] elmondjuk a véleményünket arról, a miről a kurátorok bennünket megkérdeznek. A segílyezés dolgában n[em] szoktak megkérdezni. Természetesen, mi ennek ellenére is figyelmükbe ajánljuk azokat, a kiknek megsegítését nagyon kívánatosnak tartjuk [...]

752. WEÖRES SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Csőnge, 1931. dec. 28.

Kedves Mester,

engedje meg, hogy itt-mellékelve elküldjem néhány újabb írásomat. Kettő közülük saját vers, három fordítás németből (Werfel-költemények) és kettő ó-egyiptomi [!] töredékek alapján készült; szószerinti magyar prózai fordításból ültettem rímbe a két ókori dolgot, a szövegekhez, amennyire csak lehetett, hű maradvá. Nem tudom, hogy kiérzik-e a rímek fátyla alól a Kemt-beli költők nyers monumentalitása, akik nyilvánvalólag nem ismertek esztétikát, nem ismertek külön-külön szépet és csúnyát és éppen azért tudtak szüzi-szépet alkotni, irodalmiaság nélkül örökkévaló irodalmat: ők ösztönszerűen adtak mindent úgy, ahogy van, nem tudatos elhatározással alapítva „naturalista-iskolát”, aminek programjai, kontúrjai és irányelvei vannak. Nem tudom, nem vandalizmus-e ezeket a rímtelen, szüzi dolgokat jambusba (bár önkénytelen jambusba) és rímbe helyezni, nem olyan-e valahogyan, mintha valaki Bach preludiumaiból dzsesszeket csinálna, vagy uccai plakátnak használná föl Rafael valamelyik Madonnájának a motívumait. Jó csomó egyiptomi, [!] khaldeus, héber, asszír írás fordítása került a kezembe és úgy éreztem, hogy soha-nem –múló irodalmi abszolút értéket rejtenek és bámultam, hogy ezekre az értékekre, tudtommal, a világ fület se billent.

Bocsánatot kérek, hogy Mestert az írásaimmal zavarom, de Mester annakidején annyi jóakarattal volt irántam, hogy gondoltam, talán érdekelni fogják az újabb dolgaim, ha ugyan egyáltalán számot tarthatnak az érdeklődésre: ugyanis ezt az illető versek fabrikátora maga, természetesen, meg nem ítélni. A kritikus és az olvasó *csak egyféle* megvilágításban látja a műveket, de a művek csinálója egyszerre kétféle: az egyik pozitív, a másik negatív irányu elfogultság – így rászorul az Érdeketlen Szemre, ha a csinálmányai érnek valamit, ha pedig nem

érnek semmit, akkor nem szorul másra, minthogy az írás Múzsáinak három rekvizituma, a tinta, toll és papír közül legalább az egyikhez ne juthasson hozzá semmiképp se.

Arra az esetre, ha ez esetleg érdekelné a Mestert, megírom, hogy a reáliskola nyolcadik osztályát végzem magánuton, Csöngén lakom, a szüleimnél és az érettségire készülök.

Boldog új esztendőt kívánok!

Kérem Mestert, tartsa meg számomra tovább is a jóindulatát. Minden jót kívánva maradok a Mester őszinte tisztelője és ragaszkodó tanítványa

Weöres Sándor

753. CSAK POSTA VOLTÁL

Ki úgy véled, nyomot hagysz a világnak,
kérdesz a szőnyeget mely dupla lábad
nehezét únja s rímét ismeri:
marad-e rajta valami magadból,
vagy csak az utcán cipődre ragadt por
amit emlékül továbbadsz neki?

Aztán menj ki és kérdezd meg az utcát
melyet oly égve és merengve futsz át
naponta többször hogy már, azt hiszed,
minden ház lelked mély színeit itta
s lelked rongyait lengi mindenik fa
s a sarki szél is tégedet sziszeg,

kérdezd és olvasd amit rájuk irtál,
s vedd ki a szélből mit beléje sirtál
mint gramfonba mely megőrzené:
miről beszélnek? Régibb otthonodról
s a vad hegyekről, melyek alul egykor
közéjük jöttél, s amelyek felé

emléked visszanéz közülük; ez vagy
te, ez az emlék! Egy csöpp Fogaras vagy
Pest közepén, azt hordasz és vetitsz,
s ha árnyat festesz a város falára,
az csak a hűvös havasoknak árnya,
mely rátapadt s amelyet közvetitsz.

Nem! hiszen ott is csak valaki voltál,
és a hegyekkel egy csak ott se voltál.
Mi voltál ott? keresd tovább magad!
Ott nyájas szőlőtőkéket cipeltél
s a barbár csúcsoknak *nemet* feleltél,
mert szülőfölded felelt általad.

Nagyapád háza s a szelid Dunántul:
de abban se lelheted igazánbul
magad lelkét, lázadó siheder!
Más voltál ott is! más táj, messzebb újak
voltak még amik rajtad áthuzódtak
s csak posta tudtál lenni és meder.

Életed gyenge szál amellyel szőnek
a tájak s mult dob hurkot a jövőnek:
amit hoztál, csak annyira tied
mint a por mit lábad a szőnyegen hagy.
Nem magad nyomát veted: csupa nyom vagy
magad is, kit a holtak lépte vet.

Nyugat, 1932. jan. 1.

754. HALÁSZ GÁBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. jan. 9.

Kedves Mihály,

kitüntető bizalmad folytán a Baumgarten-díjban részesedve, engeddd meg, hogy legőszintébb köszönetemet és hálámat fejezzem ki érte. Jól tudom, hogy ez a bizalom előlegezett és a kitüntetés elsősorban kötelezettséget jelent; iparkodni fogok, hogy képességeimhez és erőmhöz képest megfeleljek neki. Buzdításul veszem további munkásságomhoz, különös büszkeséggel, hogy Tőled származik, akire fiatal társaimmal együtt, mint irodalmunk szellemi vezérére tekintek és akinek eszméi, útmutatósai irányában képzelem a magam szerény kritikai törekvéseit is.

Kérlek, tartsd meg jóindulatú barátságodban

őszintén tisztelő hívedet

Halász Gábort

755. A NYUGAT RÉGEN ÉS MOST

Hölgyeim és Uraim!

Huszönöt év nagy idő egy ember életében is – egy folyóiratban még annál sokkal nagyobb. A folyóirat nem időtlen, mint az alkotás: a folyóirat a kor szüleménye; születik és hal, és egymást váltja, mint a nemzedékek. Mondják, az egyes ember a pillanat habja; az egyén efemér, csak a közösség állandó. Az irodalom, mint annyi mindenben, ebben is külön úton jár az élettől: itt az egyén olykor halhatatlan; a költő él és hat, mikor a közösség, amelyből kiszakadt, rég eltűnt már, minden folyóirataival, szerveivel és társaságaival egyetemben. A folyóirat a generációk orgánuma és fegyvere, s ritkán éli túl a generáció természetes virágkorát vagy hőségeit: azt az időt, amíg a generációnak erre a fegyverre szüksége van – ritkán, legalább igazi

eleven erőben és hatóképességben. A *Nyugat* is egy nemzedék orgánusaként indult, s ez a nemzedék már megharcolta harcát, és a harc győztes volt. Íme, a *Nyugat* mégis tovább él és harcol. Él, és nem a beérkezetség akadémikus nyugalmaiban él – harcol, noha azok, akik ellen egykor harcát kezdte, régen eltűntek, vagy meghódoltak –, él és harcol, és ma is az, aki volt, pedig a régi harcos *Nyugat*-tábor helyét, a mienket, lassanként már egész új, fiatal emberek foglalják el, akiknek nem kell többé küzdeni az előttük járókkal, mert azok mi vagyunk.

Öregbekkel nincs ok már harcolnunk; fiatalok ellen nem csinálunk frontot - s a *Nyugat* mégis harcos és eleven – mi a titka ennek? Micsoda harc ez, mely túl van a nemzedékek harcán, s nem szűnik meg azok békéjével? Az örök irodalmi baloldal harca, ki tagadja? de vajon pusztá ellenzékieskedés és destrukció-e? Hiszen a *Nyugatról* már rég halljuk azt is, hogy konzervatív. Bizonyos, hogy rombolnivalónk és megóvnivalónk is van bőven – szellemi rombolást és szellemi megóvást értek –, a meglévő rossz hatalmas erejével szemben, mely ma tán némileg más, de nem kevésbé erős és nem kevésbé veszedelmes hatású szellemi életünkre, mint a *Nyugat* első évében volt. Baloldalon állunk ma is, az Isten balján, mint Ady állt; s még ahol konzervatívok vagyunk, és megóvni akarunk valamit: ott is azt akarjuk megóvni, amit még az Isten is rombolni segít ma. S így vagyunk méltók és hívek a *Nyugat* régi, dicső, győzelmes harcához, amiről csak mi tudjuk igazán, mit akart, s mit jelentett; de egy bizonyos: nem békét és nyugalmat, s nem hideg és akadémikus művészkedést, nem a meglévőbe való belenyugvást s nem kritikátlan imádatát annak, amit a kor és közönség imádott. Mi világnézetek kavargása között iramodtunk neki az irodalomnak; a szellem egy nagy századának végső problémái izzottak körülöttünk; vörös fények és fekete árnyékok estek már az úgynevezett magyar ugarra is. Mi fölfigyeltünk fényre és árnyékra; szemünk sziklát és tüzetet fürkészt a messzeségben; szívünket izgalom és gőg töltötte meg; s csakugyan egy kissé lenéztük az előttünk járó generációt, mely bezárkózva a nemzeti

glóbus hazudott örömeibe s ingékony nyugalomába, kedélyes vagy cinikus mosollyal pipaszónál anekdotázott, vagy bor mellett nótázott.

Mi mások voltunk, s nagyobb kockázatot vállaltunk. Nem a politika választott el előzőinktől, hanem éppen az, hogy túl voltunk az ő politikájukon; az ő problémáik minékünk nem voltak problémák; a mieink nem is politikai, hanem világnézeti problémák voltak; tudtuk, éreztük, hogy ezen múlik minden; a magyar politika kicsinyes játék volt csak; mi kérdéssé tettük magát a magyarságot, magát a politikát s emberségünket és művésztünkét; átélünk minden világnézetet, szocializmust és arisztokratizmust, apostolokét és tiszta artistákét; s ha csak szép verseket akartunk – mint Ady mondta, „gyöngyörűket írni”: az is több volt, mint egyszerűen csak szép vers, az is tüntetés volt és tiltakozás az egész akkori magyar glóbus ellen, mely nem ismert verset a cigány nótáján túl.

Ebben voltunk valahogy mind baloldaliak, azaz ellenzék: noha egymás közt a legkülönbözőbb hitvallással s egyenként is és évek sorjában a legkülönbözőbb hitvallásokat járva meg. Egyben egyik voltunk: lázadók és forradalmárok még akkor is, és akkor leginkább, mikor leghívebben fogóztunk a régi magyar hagyományok gyökereibe – mert a magyar kultúra mindig lázadó volt, és mindig exogám, s rögtön mocsárba fült és gyengeségbe, mihelyt nem tudtunk túlnézni magunkon s jelenünkön. Az első nyugatos nem Ady és nem is Ignótus: még csak nem is Kazinczy vagy Széchenyi, hanem maga Szent István volt, s mikor a Múlt ellen harcoltunk mi, a Múlt velünk harcolt!

Azóta sok minden megváltozott, s mit kérdezhetnénk lényesebbet e huszonöt éves fordulón magunktól, micsoda vizsgálat nyugtathatná meg méltóbban negyedszázados lelkiismeretünket, mint ez az egyetlen s mindig kényes kérdés: megvan-e még az a nagy jogunk, amit harc adott hajdan e magyar glóbuson, egy világgal való szembenállás? Vagy micsoda más jogot szerezhetünk helyette? Vagy elértük-e már az utópikus stádiumot, amikor nem kell más jog e honban az írónak, hogy éljen

és legyen, mint éppen az az egy: „gyönyörűket írni”? vagy hogy egyáltalán lehet-e „gyönyörűket írni” éppen a nélkül a „világnézeti kavargás” nélkül, amely valahogy az egész világ lelkével összeköt bennünket, s még leghidegebb művészkedésünket is valami cselekvésnek vagy tiltakozásnak érezteti velünk? Gyógyíthatatlanul cselekvő emberségünk ritkán tud alkotni e nélkül az érzés nélkül.

Utópia messze még minálunk, s talán másutt is, talán nem is jön el sehol soha, s talán nem is volna jó, hogy eljőjön ez a paradicsom: a céltalan alkotásokba merülés unalmas Froebel-kertje.

Hol van hát ez a világnézeti kavargás ma? Hol van az irodalom régi, dacos elfordulása a magyar glóbus kicsi politikumától tártabb horizontok, nagyobb problémák felé? Hol van, ami elválaszt, s szembeállít? hol az irodalmi baloldaliságnak az a nagyszerű értelme, ami megvolt egyszer? A *Nyugat* győzött, s nemcsak írói diadalmaskodtak, hanem az is, amit zászlajára tűzött: egész esztétikája, ha lehet így nevezni, nyelvújítása és szabadságharca. A legkonzervatívabb oldaláról Ady szavait halljuk visszazengeni, s hajdan üldözött eszméinket s kigúnyolt formáinkat „hivatalos” írók utánozzák. A *Nyugat* forradalma legelsősorban szabadságharc volt, s tagadhatatlanul sikerült az irodalmat fölszabadítani ezer megkötöttség, álszemérem és oktalan tabu bilincsei alól, amelyekre ma már egyetlen valamirevaló író sem ad semmit, akár jobb-, akár baloldali. Az élet és valóság egészen új, eddig tilos területeit nyitottuk meg így az irodalom előtt, s oly közel hoztuk azt az élethez, hogy szinte össze lehetett tévesztetni vele.

Ez a közelség egy kicsit veszélyes is, mert az élet soha barbárabb és erőszakosabb nem volt, és soha több hajlamot nem mutatott, mint ma, hogy a kultúrát letaszítsa a presztizses magasságról, melyen mindig egy kicsit bíró és vezető is volt, és prostituálja a saját harcos céljainak szolgálatára. A *Nyugat* iparkodott ettől a substitúciótól ment maradni; művészetünk látta az életet, minden szennyével és vadságával; de úgy, ahogy csak a

magasságból lehet látni; nem szállt a piacra; s még leghívebb és legföldibb festéseiben is szigorú távolság és ítélet foglaltatott. Ma bizony nemigen szokás respektálni az irodalom ilyen magasságra való igényét s egyéb gögjeit sem – az élet, a barbár és erőszakos élet, meglehetősen fölülkerekedett a kultúrán, s a szellem méltósága erősen megrendült a világban. Sok minden történt, mióta a *Nyugatot* megkezdtuk, többek közt egy világháború is, s ma egy kicsit (nem kell ezt szégyellni) nyomorgók és megvetettek vagyunk – még a sznobok is a sportért lelkesednek és a szellem koldusruhában jár.

A kultúra is – a híres európai kultúra – más, mint volt. Mi öregebbek kiváltképpen érezzük ezt. Mi még a végéhez érkezünk egy hatalmas tündöklésnek; annak a végsőt izzó nagy száznak, ami a XIX. volt: szemünk még káprázik, nem szokja meg a sűrűdő homályt. Különös homály, mert nincs-e elég új fény? Ezer hangos új fény? de mind csak egy-egy körig hat el, s minden fény mellett is sötét van, mint a kivilágított temetőben. Tornnyunk nem véd többé – a büszke szép elefántcsonttorony – s nem tudtuk azt megvédeni mi sem. Ablakait bezúzta a vihar: minden szél hajunkba kap, s csupaszra cibálja mellünket. Hol van a tükör, mely fároszunk lángját küszködő hajóinkra vesse? De mily lángot is gyűjthassunk, amit el nem oltana ez a szél? Néha kedvünk támad prédára hagyni lángunkat s hajóinkat! – jöjj, szél! Jöjj, jövődő! Lengess! Mezteleníts! Ostorozz! Oltsd ki, aminek ki kell aludnia! De érezzük, hogy a szél nem fogja mitőlünk kérdezni, mi az, amit kioltandónak vélünk? Minden, amihez legáldozatosabban tapadtunk, örökségünk és munkánk, ott áll a pusztulás lottólajstromán, s már sejtjük a nagy sziklát a sötétben, amiken hajóink úgy zúzódhatnak szét, mint a tojás-héj. Barbár erők feszülnek körülöttünk a sötétben. Nagyobb feszültség ketyeg itt magunkban, mint titkos pokolgép. Aknáinkban megtorlódott az igazságtalanság, s nincsen félelmetesebb robbantószer földön és föld alatt. Érett vulkánon áll a mi palotánk. Talán minden a véletlentől függ; de ki tagadja, hogy gyilkos gázok füstölögnek a laboratóriumokban, s gyilkos ideológi-

ák a lelkekben? S ki operálja ki agyunkból az Apokalipszist, amíg csak a véletlentől függ, nem hal-e bármely pillanatban erőszakos halált egész kultúránk, minden gazdagságunk, emberi szellemünk legszebb virágzata?

Erőszakos, vagy nem erőszakos, ez a halál bizonytalán itt kísért, s nincs is szükség gonosz véletlenre. A virágot nem kell eltaposni: meghal az magától, ha egyszer túl a virágzáson. Az európai aranykor, úgy látszik, lejárt már. A kultúránk még él, hellenisztikusan vagy bizantinikusan, s mintegy automata módjára; de kit érdekel a régi lánggal többé? Ami érdekel ma, az csak ennek a kultúrának a lehetséges fölbontása és tagadása; régóta már minden érdekes alkotásunk titkon és igazában rombolás volt. A rontás érdekel, s azok a friss erők, amik valahol a mélyben, sötétben vagy idegenben csiráznak már, hogy majd valaha, a halál után, kihajtsanak a síron s a romokból. Bizonytalán új kultúra lehet majd ezekből is; igen, de mikor, milyen sötét évszázadok árán? Véletlen-e hogy épp ezekben a zilált és romboló években a *Nyugat* zászlaja köré néhány olyan kiváló fiatal író csoportosult, akik míg egyrészt mohón keresik azokat a friss erőket és sötét csirákat, amik a halál után is új kultúrát szülhetnek: addig másrészt sok olyasmit kezdenek újraépíteni ebből a régiből is, amit mi perverzül s untan már rombolni segítettünk: a versnek ritmusát, a nyelvnek népi egyszerűségét és tisztaságát, a komponálás ősi s átlátszó formáit, az írás és erkölcs szűzi és köteles kapcsolatát, s az esztétikai ítékezés örök és változatlan érvényű elveit.

Reakció ez? Nem – vagy csak mivelünk szemben reakció; s az irodalmi fogaskerék törvényének hódol, mely ugyanaz, ami a divaté: visszatér a régihez, de megveti a tavalyit. Hisz ezt tettük mi is, mikor Szaboleska Mihálytól inkább Vörösmarty Mihályhoz mentünk vissza! S ezek a fiatalok, akik szinte szándékosan zárkóznak el minden hatás elől, mely a mi műveinkből árad, s akiknek több közük van Petőfihez, mint Adyhoz: mégis igaz gyermekeink s örökösei a *Nyugat* forradalmának – nemcsak abban, hogy ez a mi forradalmunk fölszabadította szókimondá-

sukat és életlátásukat, hanem abban is, hogy tudnak tradíciókhoz hívek lenni és mégis forradalmárok egyszemélyben, őseik, magyarok, és mégis újítók, ahogy Ady is tudott, Móricz is tudott; politikában forradalmárok, talán éppen azért, amiért irodalomban reakciósaknak volnának mondhatók: mert hisznek ideálokban, rendben, törvényekben, s nem alkusznak meg a létező zilált és fölbomlott állapottal: az irodalmi formák és esztétikai elvek fölbomlásával éppoly kevésbé, mint a társadalmi igazságtalanságokkal és gaszágokkal. Modernnek talán, de mégsem maiak: mert, tudva vagy tudattalan, teljes erejükből küzdenek e gonosz ma ellen; s valóban súlyosan téved az, aki az irodalmi modernséget a korszerűségben keresi. A mi legtehetségesebb ifjaink nem e kultúraellenes, szellemtagadó kornak lelkétől lelkezett gyermekei. Ők inkább születtek arra, hogy az elefántcsonttorony oromzatainak díszítését továbbfaragják pásztorbicskáikkal, mint hogy leszálljanak a Kor piszkos lövészárkaiba. Róma kultúrája nem halt ki egyszerre: s az aranykorra az ezüstkor jött: új és dacos tűzű föllobbanás a hanyatlás és kezdő barbárság közepett. Az ércek nemessége az ellenállás: aranyra, ezüstre nem hat a környezet. Nemes szellem nem hódol korának. Esküdjön minden kultúra ellen: mi védjük meg legalább a művészet toronyát, ha már egyéb templomot nem! S ha harcolunk is: harcunk se a lövészárók, hanem az Elefántcsonttorony harca legyen. Tragikus harc, hőroszi irodalom, szemben a korrall, nyomor és közöny közt – hősies oázis ez elboruló, barbár életben.

Nyugat, 1932. jan. 16.

756. SZEKFŰ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. jan. 17.

Kedves Barátom,

szíves soraidat köszönettel kézhezvettem, – sajnos, holnap este a Baumgarten-összejövetelen és vacsorán nem lehetek je-

len, bármennyire szeretném is, mivel épen ekkor Kornfeld bárónál van, régóta megbeszélve, a Magy. Szemle munkatársai számára vacsora. – Így sietek levélben megköszönni, hogy Réti igazgató úr munkájával és a Kincsestárra gondoltál, – magam a legnagyobb örömmel fogom ez ügyet előadni Hómannak és Balogh Józsefnek, akik a Kincsestár ügyeit gondozzák, – én ezektől távolabb állok, s úgy tudom, hogy még a nyáron beszüntették az újabb füzetek írására szóló szerződések kötését – az anyagi helyzet miatt, – de ez alól bizonyos esetekben lehetne kivételt csinálni.

Szíves engedelmeddel vagy én, vagy Balogh József telefonon fogunk nálad ez ügyben jelentkezni.

Holnapi távolmaradásom szíves kimentését kérve, a mélyen tisztelt Nagyságos Asszonynak kézcsókomat jelente,

vagyok régi tisztelettel
igaz híved
Szekfű Gyula

757. FÜST MILÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Berlin, 1932. jan. 22.

Kedves Költőm és Barátom!

Muszáj volt elutaznom, – a színházi szezon múlik s minden percért kár, – figyelmeztettek. Karl Wolff pedig Athénbe utazik, előadást tartani... ha elmulasztom, egy hónapot vesztek. S ha Nálad és Basch doktornál előre kimentem magam: ez sem illik, – miután a döntésről tudomást vennem akkor még nem volt jogom. Hátha nem is igaz a hír? – S én már jóelőre birtokban érzem magam?

Nagyon köszönöm, Mihály, szívből köszönöm, hogy becsületemet és tisztességes szegénységemet figyelemre méltattátok. Nem hiszem, hogy méltatlanra pazaroltad volna jószágodat, figyelmedet. Hű voltam és annak éltem, hogy író vagyok: – mi telhetett

tőlem egyéb? S most nem szégyenkezem, nem sütöm le a szemem, hogy megjutalmaztatok ... boldog vagyok, hogy szegény, drága, jóságos, türelmes feleségemnek kevesebb lesz a gyötrelme, gondja.

Lásd, csupa könny vagyok, csupa sírás, mialatt ezt írom.

S hogy itt mi van? – Majd egyszer <...> szóval elmondom, Mihály, – ez a pokol. S hogy mi mindent végeztem itt 8 nap alatt? Öt ügynöknek is sok volna. – A darabomtól (*IV dik Henrik király*, – életem legjobb, legigazabb munkája,) – itt a komoly elemek el vannak ragadtatva... s mégis, mégis, rendkívül sokat kell még küzdenem, fáradnom, hogy elérjek valamit. El nem képzeled, itt mi van! – Az üzlet Babylonja ez. Most lehetőleg csak német árú kell /Német tulipán-mozgalom/ – s még hozzá: történelmi darab? – És mégis – ki kell valamit küzdenem, ha megszakadok is bele.

Naponta 4-5 idegen emberrel tárgyalni, – színésszel, kiadóval, színházigazgatóval, íróval, dramaturggal, szerkesztővel, rendezővel, s oly emberekkel, akik ezeket ismerik s beajánlhatnak, – már alig élek. – S mégis keresztül akarom ezt hajtani, az elfogultságon, közönyön, idegenségen... ezt muszáj. Itt az ideje! – Nagyon biztatnak igaz... s egyesek azt állítják, hogy egész jól áll az ügyem. S én mégis nagyon szomorú vagyok!

Öllemek Mihály, Téged és kedves feleségedet. –

S mihelyt mutatkozik valami, megint írok.

Füst Milánótok

758. FALU TAMÁS – BABITS MIHÁLYNAK

Ócsa, 1932. febr. 4.

Mélyen tisztelt Uram!

A *Nyugat* kritikát közöl legujabb regényemről. Minden író tudja előre, hogy könyve nemcsak tetszeni fog, hanem: nem tetszeni is. Arra is el voltam készülve, hogy esetleg egyesek le-

vágják. A *Nyugat* le is vágta. Aláírnám a kritika minden kifogását és tanulnék belőle, ha tárgyilagos volna. De nem tárgyilagos. Nem elégszik meg azzal, hogy a regényt – a penzumot – taglalja és taglózza, hanem az íróból kivett kését minden értelem és szükségesség nélkül beledöfi a költőbe is. Azt már hallottam, hogy hasüreg-operáció alkalmával mellékesen kivesszik a vakbelet, de magas rangú irodalmi folyóiratban még (nem) láttam, hogy regény-operációnál egészen távolálló, egyáltalán nem aktuális versek veséjét kiszedték volna. Bizonyos perverz vérdüh kell ahhoz, hogy valaki egy rossz regény mellé rossz verseket keressen súlyosbító körülményül, holott kétségtelen, hogy egy rossz regény mellett jó versek sem szolgálhatnak enyhítő körülmény gyanánt.

Csak mellékesen jegyzem meg, hogy engem a *Nyugat* is költővé avatott, amikor – egykor – verseimet közölte, a *Nyugat* is regényíróvá avatott, amikor a *Nyolcvanas évek* című regényemet folytatásokban hozta, s jelképiesen a *Nyugat* koronája is volt az a pályadíj, melyet Osvát Ernő az Athenaeum 1920. évi regény pályázatán *Küszöb* című regényemnek juttatott.

Mint az irodalmi morál és ízlés járőre jelentem alássan Tábornok Urnak: a *Nyugat* egyik árkába betört az ízléstelenség.

Országos Széchényi Könyvtár

Mély tisztelettel

Falu Tamás

759. KRÚDY GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. febr. 9.

Kedves Mihály,

ha bármiben, a *Nyugat* ügyeiben szolgálatodra lehetnék, parancsolj velem,

jó híved
Krúdy Gyula

760. SZENES ERZSÉBET – BABITS MIHÁLYNAK

Nagymihály, 1932. febr. 22.

Kedves Szerkesztő Úr,

természetesen, örömmel egyezem bele abba, hogy verseim a tervezett anthológiában megjelenjenek és igen megtisztelnek vele. Csak az fáj, hogy más ügyben, új verseim ügyében, hónapokig nem kapok választ Önöktől. Azelőtt sohasem voltam ennyire rászorulva biztatásra, jó szóra, az élet amúgy is annyi mindent adott, de itt hónapok óta elzárva a világtól olyan egy-egy versem megjelenése odaát, mint egy megnyíló ajtó. Itt minden írásomat el tudom helyezni, de ez nekem nem elég, kell ez a biztos kontroll, a kritika, csak ez győz meg róla, hogy érdemes írni. Ezt a segítséget talán mégsem kellene megvonniok tőlem, hiszen itt Szlovenszón én vagyok az egyetlen (költő) aki a *Nyugathoz* tartozom.

Sok üdvözlettel,
tisztelettel köszönti
Szenes Erzsébet

761. OLÁH GÁBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Országos Széchenyi Debrecen, 1932. febr. 23.

Kedves Mihály,

én sínylem és fájlalom igazán, hogy olyan messze estünk egymástól, s talán soha meg nem ismerjük egymásban az embert. Nekem Te egy nagyszerű irodalmi fogalom vagy: az új életre kelt Vörösmarty; az az emberfölötti vagy emberentúli vi-visectio is, amit lelkeken elkövettem: tisztára olyan, mint az orvosé: maga tanul rajta legtöbbet s maga örül neki legjobban. – Miért nem találkozhatunk gyakrabban? Bizony, én is ezt kérdem. De Anteus fia vagyok: ha elrugom magam alul a földemet, ezt az alföldet, úgy járhatok, mint őszám jár. Téged meg a Kövek és Tornokok nem engednek. Fáj, fáj. Mindakettőnknek fájhat ez a számkivetettség.

Csak egyben ne kételkedjél azért: a hozzád való hűségemben és becsületes jószándékomban. Ha én botlok: igazán rajtam kívül eső okok miatt botlok; s ha megismerem hibámat: törekszem kijavítani.

Milyen egyedül állok itt a Pusztában! Egy száj nincs, amely megnyilna szavamra. S egy szív... eh, mit is beszéljek szívről.

—

Móricz Zsigát arra kértem: ha nem lehetetlen, tegyétek meg azt: hárman szóljatok hozzá könyvemhez: Te, Kosztolányi meg Móricz. Egy nemzedék hullámkörébe tartozunk, ismerni is jobban ismerjük egymás lelki világát (= az íróét), mint az előttünk élők vagy az utánunk jövők. De, természetesen, ha nem lehet: nem lehet. Én belenyugszom abba is.

Csak egyre kérlek még: ne add oda régi remek technikádat semmi új próbálkozás kétes sikeréért. Én rím nélkül nem érzem zeneinek a verset, pedig az ének: csakugyan ének, dallamra vont beszéd. Kosztolányinak is szeretném megmondani: hagyja félbe a *Meztelenül* kötetének sivár sablonját, nem az ő impresszionizmusához illik az. Mintha csontváz-verseket olvasnék, mikor ezeket olvasom. (Most épen ő van a boncolóasztalon.)

Mostanában *Pávatollak* kötetedet olvasgatom. Barátom, mennyi szépség – és mind a másé! Hol vagyok én az angol költőktől. Ilyenkor fáj, fáj, fáj, hogy magyarnak születtem.

Vigasztalj még néha azzal, hogy áthajolsz hozzám a téren és időn át, és mondasz néhány jó szót.

Igaz barátod
Oláh Gábor

762. FALU TAMÁS – BABITS MIHÁLYNAK

Ócsa, 1932. febr. 23.

Mélyen tisztelt Uram!

A Babits Mihálytól kapott flastrom begyógyította a sebet.

Hálás köszönet érte. Engedje meg kijelentenem, hogy az a nagy-rabecsülés, melyet eddig Ön iránt a szónak hűvös értelmében éreztem, most megtelt melegséggel.

Őszinte tisztelettel
igaz híve
Falu Tamás

**763. BABITS MIHÁLY – A HALÁLBÜNTETÉS
ELLENI EGYESÜLET ELŐKÉSZÍTŐ
BIZOTTSÁGÁNAK**

Budapest, 1932. márc.

A Halálbüntetés Elleni Egyesület t. Előkészítő Bizottságának
Helyben

Alulírott az alakulást megelőző értekezleten akadályoztatásom miatt nem jelenhetek meg. Az alakítandó egyesület céljával azonban egyetértek és az egyesület megalakulása esetén annak munkájában részt fogok venni.

Babits Mihály

Országos Széchényi Könyvtár

764. FODOR JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. márc. 2.

Kedves Szerkesztő Úr!

Verseimből az anthologia számára való választásba természetesen a legnagyobb készséggel beleegyezem.

Kiváló tisztelettel
Fodor József

765. MÁRAI SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. márc. 12.

Igen tisztelt Uram!

Köszönöm megtisztelő felszólítását, de kérnem kell, hogy a Babits Mihály szerkesztésében megjelenő költői anthológia névsorából engem hagyjanak ki.

Kiváló tisztelettel
Márai Sándor

766. ÚJ NEMZEDÉK

Egy antológia előszava

Ez az antológia harminchárom költőnek száz versét gyűjti össze, s a harminchárom közül egy sem idősebb negyvenévesnél.

Új dalossereg a magyar költészet szent hegyén, ezek jöttek az Ady-tábornak nyomába. Itt vannak, először jelennek meg így együtt, imponálón, bizonyítva, hogy a líra nem halt meg, legalább nálunk nem.

Szó sincs róla, hogy epigonok volnának. A raj zömének alig van köze hozzánk, idősebb kortársakhoz, s még akik legtöbbet tanultak mitőlünk, azoknak szavában is más már a hangsúly, ősbibb vagy újabb, egyszerűbb és szerényebb.

Nem mintha az Ady-forradalom, mely az iskolapadban érte őket, nyomtalanul szállt volna el fölöttük. De számukra ez is már az iskolához tartozott. S az iskola csak eszközöket adhat.

A célt az élet adja.

Minden, minden, amit a költészetben tanulni lehet, eszköz csupán, kifejezni a lelket, amit az élet bennünk kifakasztott. S ezeknek az új költőknek első fiatalsága oly évekre esik, melyeknek nemigen volt párjuk a magyar történetben.

Új nemzedék, másféle élmények és életviszonyok, új módja az érzésnek és látásnak.

Akik önáluk idősebbek, azokban még a régi lélek szól. És az szól akkor is, ha csak későn szólaltak meg, ha már minden hangjuk vagy majdnem mind, az utolsó másfél évtized kérdéseire felel. Az új líra nem egyszerűen a háború utáni lírát jelenti. Az elszakított részek néhány kitűnő költőjéből például az összeomlás csalta ki az első visszhangos szavakat; de ezekben a szavakban még a régi nemzedék reagál az új idők eseményeire és állapotaira.

Az új nemzedék reakciója más. Hangjuk első pillantásra nem látszik korszerűbbnek. Ami újat, forradalmi a formába mutatnak, azt még az előttük járóktól örökölték. A szabad vers és a különböző izmusok harcai lezajlottak. Mi volt még, ami az olvasót hökkenthette, vagy a verset tovább bomlaszthatta, vagy a költő formauntságát csiklandozhatta volna? Az új nemzedék inkább kezd visszatérni már a kötöttebb és konzervatív, sőt egészen ősi formákhoz.

És tartalomban sem kergeti a korszerűséget. A magyar katasztrófa alig talál hangot húrjain. De az európai emberiség összeomlása sem ver már időszerű echót. Az idősebbek számára egész világuk romba dőlt volt ez. Az új nemzedék már a romok közt nyitotta föl tanuló szeméit. Neki már ez volt éppen a világ, amelyből legfellebb egy világítélet reménye ígérhetett menekvést, egy apokaliptikus csillag a láthatáron.

Nem aktuális összeomlásról van itt már szó, hanem örök emberi fájdalomról és reményről: a rosszul kormányzott emberiség örök fájdalmaról s arról a reményről, ami az egyszerű és ősi emberi természetben, a primitív emberi érzések melegségében mégiscsak ott csillog. A líra feladata lesz: utat találni ehhez az egyszerű, ősi és meleg emberséghez, kapcsolatot a természet primitív és igazi életével. A zsarnok társadalom és hívságos kultúra számára csak keserű, leszámolt érzése és kemény ítélete marad.

Így ez a költészet, az új nemzedék lírája, mélységesen pesszista vagy naivul és petőfiesen forradalmi, mindenestre egyszerű lesz, puritán és tárgyias. Megveti a henye díszeket, virtuozitást, a kacér és művelt csillogásokat. De megveti a tüntető

modern prózaiságot is, s a korszerű és aktuális tendenciák csábításait, mindenféle szimultánizmust és aktivizmust, mely a világ külső eseményeiben árad el, s a tömegek mozgalmában akar föلودódni. (Ahelyett, hogy az egyén ősi, meleg, jó és egyszerű, szinte így lehetne mondani: családi érzelmeihez térne vissza, mint a költészet ősforrásához, mely egyúttal a világ őseménye.)

Semmi sincs messzebb ezektől az új költőktől, mint az előző nemzedék egyéniségkultusza, a komplikált és túlfinomult egyéni élet kergetése. De éppoly messze vannak attól, hogy kollektív és politikai érzelmeket énekeljenek. Az Embert keresik ők, nem a társadalmi és politikai lényt, hanem az Embert, úgy, ahogy magában van, ősen, szabadon, még romlatlanul, érző szűziségében.

A formával keveset gondolnak. A vers hibátlan eleganciáját vagy öncélú ragyogását szinte dacosan visszautasítják. Vannak, akik megtartják a formatisztelő régibb költők verssémáit, mint egy öröklött öltönyt, melyet már nem is akarnak újrafesteni vagy átalakítani. Vannak, akik a szabad vershez ragaszkodnak, nem azért, hogy soraikba a modernség és prózaiság különös ízét vegyítsék, mint elődeik, hanem azért, hogy e díztelen és kötetlen beszédben egyszerűbb és melegebb hangja legyen szavaiknak.

Mások ősi és primitívebb verselésre térnek vissza, minden formai modernséget merészen megtagadva. Forma tekintetében az új nemzedék nagy cselekedete a magyar hangsúlyos verselés rehabilitálása. A Petőfi versét, a magyar nép otthonos ritmusát, amelyet Ady kortársai úgyszólván csak stilizálva és pastiche módjára mertek vagy tudtak használni, e fiatal költők tették ismét a költészet eleven hordozójává.

Bizonytal ez a külsőség ötlött föl először azoknak, akik új népies iskoláról kezdtek beszélni. De annak, hogy az új költészet legtipikusabb versei népi ízeket éreztetnek, nem csupán ilyen formai oka van, s ezt a népi ízet nem is csak a népies formájú versekben érezzük. S a népies magyar költészetnek nemcsak versformái, hanem már-már elerőtlenedett műfajai is újraifjulnak itt, és mai szint kapnak: a népi életkép, a tárgyias epika. A fiatal költők, nagy részben maguk is a nép, a „százados

szelíd szegénység” gyermekei, visszaszállnak a szegénység egyszerű érzéseire, nyelvéhez, gondolkodásmódjához, s százados emlékeihez, mitológiájához, fantáziakincséhez is.

Amint ezeket a népi költőket olvasom, mély és primitív magyarság levegője csap meg; de ez a magyarság kifejezetten nem nemzeti, hanem népi, olyan értelemben, mint ahogy a Petőfi költészete is a maga korában nem nemzetinek, hanem népnek látszott. Elnyomott, szinte tudatalatti, proletár hagyományrétegek föltárása van itt folyamatban, emlékek kivájtása, mint eltemetett kincseké a gyermekkorból s a társadalomnak abból az áldott gyermekkorából, amelynek népelet a neve, még mindig megvetett és künn rekedt tömegek lelki áramainak bekapcsolása a magyar irodalom nagy áramkörébe. Ez forradalom, mint ahogy új tömegek betörése és befogadása mindig forradalom, s mint ahogy ennek az „új népiességnek” legigazabb képviselői valóságos forradalmárok, a Petőfi-féle típusból, hívő és szabad lelkek, a világitélet álmával szívünkben, s apokaliptikus csillagokkal látóhatárukon. Ennek a forradalmiságnak öntudata kicsap soraikból; az ifjú költő népe reprezentánsának érzi magát, s a hivatottság teljes pátozával szólal meg:

Most ébredek reá,
mért kellett nekem tanulnom,
mért kellett egykor zokogva
idegenbe kiindulnom.

Azért kellett talán
dalolni száz holt parasztnak
és tűnődni szántás közben,
hogy egykor én megszólaljak.

Tán azért nyelte le
haragját régmúlt időben
egy jobbágy vad ura előtt,
hogy még én se feledhessem.

Csattog az ostor
a jobbágy ajkát harapta,
hogy az a jaj egykor fényes
hanggal szálljon a magasba.

Nemet intek én is
s kiáltok is e világra
és kiáltva és biztatva
nézek egy új pirkadásba.

Cselédházak népe,
történelem mostohája,
kerekedj föl a pusztából
egy új nagy honfoglalásra.

Itt állok a földön
amely neked ígertetett,
nyögő fa vad vihar előtt
hajladozok, integetek.

Repüljetek szavak,
kiáltsatok, ti emlékek,
zúdulj föl nép, sustorogd szét,
hogy a nevedben beszéljek.

Így válik messze ennek az új népies költészetnek magyarsága minden nacionalista s konzervatív és úri módon magyarkodó irodalmi irányzattól. Nem a szimbolikus magyar parasztnak valami újabb megdicsőüléséről van itt szó, és semmi esetre sem egy nép regionális költészetéről, ahogy az különbözik és szembenáll más népekkel. A szegénységnek ez a poézise nem szétválasztó, hanem összekötő jellegű, az egyszerű emberség és közös nyomorúság nevében; város és falu, magyar és idegen vol-

taképp egyik itt. A magyar népi nyelv és néphagyományok mély-
séges átélője egyszersmind gyönyörű román néballadák fordítója,
s a nagyvárosi és idegen fajú szegénység énekesét azonos törekvés,
közös ideálok, hasonló költői attitűd láthatatlan szálai fűzik a ta-
nyák és puszták törzsökösen magyar dalnokához.

Egyek ők mind, noha van közöttük úrfiú és béresek sarja,
pap és forradalmár, keresztény és zsidó: egyik legalább minden
igaz és mélyről jött szavukban, egyik az egyszerű és ősi érzések
kultuszában, a cikornyák és külsőségek megvetésében, a sze-
génység szeretetében, a szabad természet mély átérzésében,
melyhez hasonlót előzőiknél hiába keresnénk; egyik az ember-
ség és szeretet szent álmaiban, egyik a magyar lírai érzésvilág
egy új hullámában. Ők maguk a generációs önérzet teljes éber-
ségével tudatában vannak ennek az egységnek, s anélkül hogy
az előttük járókkal szemben, akiknek sokat köszönhetnek, fron-
tot csinálnának, hangosan vallják és vállalják nemzedéki hiva-
tásukat. Egyikük énekbe is zendíti ezt, s az ének himnikus szár-
nyalást kap.

Mindnyájan egyet énekelünk, mint a virágok egy napra nyílnak,
S mégis ezer színnel táplálja őket a föld.

Más-más zenével mindnyájan egyet énekelünk, igaz torokkal.

A mi dalunk mindenütt kinő a földből, mint a zizegő páfrány,
Fölserdül a fészkes lombokig s ébredve velünk
Zsolozsmáznak édes öcséink: az éjszaka erdejének madarai.

Szárnyalva ők fonják tovább a mi zenénket a vak magasban,
Ezüstös húrjainkat fölhúzzák a csillagokig
S a sötétség szárnya zendítve súrolja a remegő hárfát.

S még a csillagok is, arany galambok beléturbékolnak
muzsikánkba

S úgy összehangzik minden, mint szivárványban a szín,
Vagy mint ideleln a mi fiatal szíveinknek doboló dobogása.

Ez a kétségtelen és megkapó nemzedéki összhang csinál talán ebből az antológiából is egységes könyvet, bár a legkülönbözőbb származású, színű és szándékú költők vannak benne együtt. Azt gondoljuk, a könyv, úgy, ahogy van, jó szolgálatot tesz egy új énekescsoport bemutatásával, s talán érdekes dokumentuma is marad a magyar líra egy állomásának. Persze megvannak benne mindazok a hibák, amik hasonló versfüzér összeállításánál elkerülhetetlenek. Nem kell hinni, hogy e harminchárom költőn és száz versen kívül ne találtunk volna még több költőt és több verset is e gyűjteménybe méltót: de nem mindig lehetett összeegyeztetni az értékbeli válogatás szempontjait az egész nemzedék és az egyes költők lehetőleg keveset torzító és mentül sokoldalúbb jellemzésének óhajával. Némelyik költőnek csak valamelyes bemutatása is több vers közlését kívánta; némely költő versei hosszabbak, másokéi rövidebbek; némely költőnek igazi értéke inkább egész oeuvre-ében van, mint egyes verseiben; olykor kitűnő költőnél aránylag kevés teljesen kifogástalan verset találtunk; olykor kisebb rangúak oly jellemző vagy pompás darabokkal csillantak szemünkbe, amik nélkül nem éreztük volna teljesnek kötetünket. Kerülni akartuk a gyűjtemény egyhangúságát is; a tónusok ismétlését; a véletlen s a generáció általános karakteréből kiütő hangokat; az elődök visszhangjait; másrésztől nem akartuk elrejteni azokat a kapcsolatok és átmeneteket sem, amelyek ezt a nemzedéket az előtte járókkal összekötik. Azt a teret tehát, melyet ebben a gyűjteményben az egyes költők elfoglalnak, a versek vagy oldalak számát, amely nekik jutott, semmi esetre sem szabad kritikának vagy értékmérésnek tekinteni.

Költők ők mind, azaz királyok a maguk birodalmában; szuverének, mint szabad országok fejedelmei vagy az erdő gyönyörű vadjai; visszaérkeztek a szabadságba és tisztaságba ebből a rab és romlott világból. Mint azok a mesebeli kilenc fiúk, akik addig járták az erdőt, míg útjukat tévesztvén, „változott belőlük kilenc hegyi szarvas”: ahogy a magyar költő csodálatos „román balladájában” olvassuk (mely mégis annyira magyar). Saját atyjuk üzi s

üldözi puskával a kilenc híres csodafiú-szarvast (ahogy a költőt
űzi és üldözi a saját hazája, ha ugyan egyáltalában törődik vele!)
– de ők megfégezhetetlen és visszahívhatatlan járják az erdőt
amelynek királyai, szabad és adakozó urai és remetéik lettek:

Édes jó atyácskánk,
ne lövöldözz bennünk.
Felveszünk mi téged
a mi szarvainkra,
hordozunk mi téged
hegyhátról hegyhátra,
oromról oromra,
szikláról sziklára,
magasztalunk téged
egy magas kőszálra
úrnak minden földön.

Édes jó atyácskánk,
eredj haza szépen
anyánk küszöbére,
mert mi nem megyünk már.
Ágas-bogas szarvunk
nem fér be az ajtón,
csak a hegytetőkön,
a mi testünk nem tűr
fonott-szövött inget,
csak leveles ágat,
a mi lábunk nem lép
tűzhely hamujába,
csak leveles ágra,
a mi ajkunk többé
nem iszik pohárból,
csak iszik forrásból.

1932. márc.

767. FÓTHY JÁNOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. márc. 31.

Kedves Mihály!

Csodálkozással, mondhatnám: megdöbbenéssel látom, hogy a háboru utáni magyar költőknek abból az antológiájából, mely a Te szerkesztésedben és előszavaddal most jelent meg, úgy ki-maradtam, mintha csak a világon sem volnék. Mintha csak nem Te magad lettél volna az, aki annak idején – 1920-ban – a *Nyugat* költőinek sorába iktattál, akinek *Üvegház* című verseskötve-m szonett-ciklusát felajánlottam, aki *Üvegház* című versembe azt a megjegyzést tetted: ez a vers nem hiányozhatik az új magyar líra antológiáiból.

Ha arról van szó, hogy a *Nyugat* általában pedig az új magyar irodalom oldalára álljanak-e vagy pedig opportunizmusból a másik szárnyhoz csatlakozzam, mindig – mint a legutóbb is – az előbbit tettem, *érdekeim ellen*, kellemetlenségeket és ellen-ségeket szerezve magamnak, kockáztatva egész seregét a ma oly fontos érvényesülési lehetőségeknek. Ezzel szemben Te és Ti, még azt sem adjátok meg nekem, *ami megillet*: helyet a háború utáni költészet gyűjteményében. Egyebet úgysem kértem, akartam Tőled és Tőletek soha, de ehhez tán lett volna annyi jogom, mint bárki másnak a kötetben.

Csak annyit takartam elmondani.

Vagyok tisztelő híved
Fóthy János

768. AZ ÚJ ANTHOLÓGIA

Aki verseket anthológikus gyűjteményébe szed, akár valamely irodalmi érdekközösség megbízásából, akár privát lelkesedésből, a legelső kötelessége az altruizmus. Nemcsak az egyéni, hanem a spirituálisságig szárnyaló altruizmusig kell jutnia,

minthogy költői anthológiák tudvalevőleg nem a bennük szereplő költők és rokonaik számára, de nem is a vásárlóközönség kedvéért készülnek, hanem a legszponzánabbul az utókornak. Ezt szinte minden eddig megjelent magyar versanthológiával szemben le kell szegezni, de kiváltképpen ezúttal, a Babits-féle anthológia miatt, amely a fiatal, úgynevezett „mai” költők állítólag 100 legszebb versét fűzte egybe s nyújtja az örökkévalóság oltára felé.

A könyvet hosszú bevezető nyitja meg, Babits Mihály, az összeállító tollából, aki egészen egyéni indoklásokkal igazolja, miért éppen ezeket a verseket szedte a költők gerezdjeiről, s miért éppen az adott költőktől, s miért kitől-kitől épp ennyit. Ez a bevezető, a maga pontos meghatározásaival, tanári precizitásával imponáló. Utána biztos talajon érzi magát az ember, jó kilépni a kertbe, amely a következő oldal kapuján át nyílik a lombok alá, a virágok közé.

És ahogy megindulunk, bántó diszharmonia porzói lehelnek reánk. Az előszó megállapításai nem találóak, igazságai nem igazságok, vagy csak féligazságok, szempontjai nem jutnak érvényre, vagy kiderül róluk, hogy nem figyelembe veendő szempontok. Babits igen aláhúzottan beszél előszavában az új korról, amely ezeket a fiatalokat fogadta, igen magas lovat ad alájuk, amelyen oly katalizmás időben, mint a maiak, lovagolniuk szabad és kell. Szükségesnek tartja megállapítani, hogy egy romba dőlt világ szülte ezeket a fiatalokat, s őket már csak a romok fogadták. Természetesnek tartja tehát, hogy amikor – mondjuk – Marconi egyetlen gombnyomással irdatlan messziségekből meg tudja gyűjtani egy világmetropolis villanylámpáit, amikor egy Theremin a világűr-ből Csajkovszkijt varázsolja elénk, vagy amikor már nemcsak a szférák zenéjét hallhatjuk, de járhatjuk már a sztratoszférák útjait, a költő már nem énekelhet a babája édes kisujjáról, sem más, effajta érzeményekről, mert súlyos problémák elé van állítva. A kor problémái kell hogy érdekeljék, vagyis más szóval: a mai kor mentalitása, ideológiája kell hogy áthassák, amikor leül verset írni. Mint ahogy a vendégségbe meghívott ember szmokingot vagy frakkot kénytelen húzni, a meghívó utasításai

szerint. Tehát: noblesse oblige! A költőnek idomulnia kell a korhoz, simulnia, mondjuk: alkalmazkodnia, mint egy kettős-könyvelőnek a főnöke rigolyáihoz. Amikor hiszen éppen ellenkező a viszony a költő és kora között. A kor megszületik a béke és a kataklizma ölekezéséből, és a sorsharag villámlásai közt megszüli a költőt. A költő, az igazi, a kor szülöttje, nem is tudna másképp csak a kor nyelvén beszélni, hangján énekelni. De amikor ilyenféle kritikai megállapításokat hallunk vagy olvasunk, hogy: „a költő ennek az eszmei áramlatnak, az új magyar gondolatvilágnak szolgálatába szegődött...” stb. – mindig az az érzésünk, hogy az illető kritikusként e pillanatban mi sem közömbösebb, mint a költészet ügye...

Babits szerint a sötéten gomolygó magyar fellegek alatt a fiatal álmodozók avantgarde-jának kell a vészharangot megkondítania, hogy újból napfény legyen, hogy magyar a franciával, francia az olasszal, olasz a horváttal kibéküljön. Holott ebben az anthológiában semminő vészharangkondítás nem hallatszik, és nem is hiányzik belőle az, hogy nem hallatszik. Ellenben: még valami nem hallatszik ezekben a versekben *eléggé*: a költők szíve! És ez – elég alaposan ismerve a bokkrétába gyűjtött költőket külön-külön – nem az ő bűnük, hanem a kiválogató Babitsé. Babits, a kultúr-költő, a formaművész, a csiszoló ötvösmester és rímmatematikus, ösztönösen ama versek felé nyúlt, amelyek többé-kevésbé rokonságot tartanak saját költői oeuvre-jével. Előnyben részesítette a józan, a hidegen filozofáló alkotásokat, az úgynevezett témás verseket, amelyek pedig sohasem gyöngyszemei a költészetnek. Miért hiányzik például ebből a gyűjteményből Erdélyi Józsefnek, ennek a tengermélységű, az újköltészetben példa nélkül álló lírikusnak a kiskondásról szóló örökszép verse? Vagy miért vett fel Gulyás Páltól, ettől a robusztus erejű költőtől csupán két verset, akinek *Hova lett Krisztus vére?* című költeménye felér az anthológiában közölt más harminc verssel?! Vagy miért közölt olyan verseket is – más költőtől –, amelyekben még frissen ott érzik az önképzőkör levegője, a mondatszerkezet zagyvasága és sűrűen a rossz ma-

gyarság is! És miért közöl ebben a megörökítésnek szánt gyűjteményben oly verset is, amely szinte feltűnik semmiségével, s amelyben ilyen sorok akadnak: „... nem *minthogyha talán* boldogság volna a célod...”, és: „... mert lépesmézzel csalogat csapdába az isten...”, amelyek nemcsak mint kiszakított sorok hatnak bántó-kongóan, de a versbe helyzeti energiájuk is sivár, haszontalan. És Zsolt Bélának, ennek a vizionáriusan látó költőnek is miért pusztán egy és rosszul kiválogatott versét közli?!

Sötét gondok nehezednek a lelkekre. És nincs rá reális remény, hogy valakik segítenek majd a ma fantasztikumnak tűnő reményt kismértékben is realizálni. De azzal sem megy előbbre a magyar ügy, sem a világ lefegyverzésének ügye, ha a magyar költő leagatja a falról őseiről rámaradt fringiját, és török élével léket vág s csorbát ejt versei ritmusába, rímei acéljába – ha politikáról énekel, meg erőszakoltan szociális problémákkal vitatkozik versében, amelynek az örökkévalóság számára kell egy pillanat líráját megörökítenie. A költőnek nincsenek ilyen problémái! Csupán lelki és érzésszerű problémái vannak, és ezeket maga intézi el, minden korszerű parancs, kritikusi felfogás figyelembevétele nélkül. Jól tudják ezt azok harmincketten, akiknek versei az anthológiában oly szerencsétlen légyottra kerültek össze, és jól tudja ezt Babits Mihály is, aki bizonyára az egyik legszebb magyar versnek tartja ma is a „Szeptember végén” című Petőfi-verset, a világháború, a rádió, a rakétaautó, a világgazdasági válság és a borzalmas szociális problémák dacára...

Somlyó Zoltán

A Toll 1932. máj. 10.

769. BABITS SEREGSZÁMLÁJA – FÉL ÉVSZÁZAD TÁVLATÁBÓL

Babits körképe a fiatal, negyven év alatti magyar költőkről 1932 márciusában hagyta el a nyomdát, mint a *Nyugat*-könyvek

második kötete, s miután a folyóirat előfizetőinek a húsvéti számmal együtt elküldték, a májusi könyvnapon került forgalomba.

Az antológia irodalomtörténeti pillanatban jelent meg. A harmadik nemzedék még nem lépett színre, legfeljebb egy-két előőrse (Radnóti, Zelk) kereste már a maga útját, a második nemzedék viszont kiforrotta a korstílus különböző csábitásait, és ki-ki kezd rátalálni a saját hangjára. A *Dokumentum* folyóirat megszűnése után Kassáktól a költők zöme eltávolodott, sokan föl is hagynak a szabad verssel (József Attila, Illyés), és csak azok művelik, akik ezután prózairóként szereznek nevet (Déry), vagy akik a tények nyitott világának költészetét énekelik (Bartalis, Bányai Kornél), vagy éppen Babits felesége, Török Sophie: az ő lírai világához, a határtalan belső élet fényképezéséhez ki-válóan illett a szabad vers végtelen dallama.

Irodalomtörténeti pillanat volt. A *Nyugat* költői forradalma teljesítette küldetését: a szépség törvényét érvényesítette a kedves közvetlenséggel szemben, és az anekdotikus esetekkel a személyiség föltáratlan alakzatait, a hétköznapi családias kiegyezésével a tragikum erejét szegezte szembe. De már a *Nyugat* forradalmának ellenhatása is múltfélben volt; a kollektívum karéneke, a társadalom és a művészi harmónia világba harsogott csömöre nem vonzott többé, és a közösségi sors gondjai bensőségesebb, olykor ősi, puritán hangszerelésben szólaltak meg.

A pillanat törvényét az antológia előszavának tanúsága szerint Babits az új népies irány egyszerű természetességében látta, és a mélyebb okra a közösség megvilágosodó önismeretében eszmélt. A válogatás és szerkesztés hadította irodalomtörténeti jelentőségű. Osvát „vezérkedő, roppant szemüvege”, hogy Kosztolányit idézzük, már nem ragyog, és ízlése, az egyéniség lázadásának vallása nem mérce többé – helyette Babits ízlése szab mértéket: a belső forma mértanát kirajzolva újra becsülete van az életképnek (Szabó Lőrinc: *Hajnali rigók*), helyzetdalknak (József Attila: *Tiszta szívvel*), alakrajzainak (Fenyő László: *Nénikék, házmester*), tájleírásnak (Erdélyi: *Negoj*), főként ha túlmu-

tatva az ihlet tárgyán, példázattá, szimbólummá, típusná, legendává bővülnek. A tágabb lélegzetű epikát az antológia terjedelmi korlátja rekesztette ki.

Babits eszménye szerint a vers most jelentésrendszer, személyes veretét az egyéni nyelvhasználat, a megszenvedett szemléleti vagy sajátos, netán különöc, mögöttes életforma adja meg, ahogy ezt Fodor József, Illyés, illetve Berda példázza. A költők nem a nagyra nőtt Ént dalolják, hanem a személyesen túli jelenségek törvényeit, jóllehet Babits a közelmúlt modorát sem tagadja ki látványosan. Kiváltképpen áll ez a költőnőkre, de még az expresszionisztikus szabad versre is: csak a dadaizmus anarchiája és a szürrealizmus marad számon kívül.

Az *Új antológia* a „második nemzedék” seregszámlája. Értékrendjét mai szemmel lényegében elfogadhatjuk. Az eltelt idő csak két fenntartást érlelt meg. Még az „új népiesek” irányán belül is földereng egy érzelmi és gondolati dialektikából bontakozó drámaibb, kevésbé egyszerű versbeszéd, ahogy ezt az antológiában Illyés legkésőbbi versei szemléltetik, de a Szabó Lőrinc –válogatásból szintén hasonló fejlődés vehető ki.

A másik meggondolásunk a József Attila-kép elégtelenségét érinti. Igaz, József Attila ekkor még nem a vizionárius társadalmi látletek és nem is a lelki alvilágjárások költője, és az is tény, hogy a szerkesztőnek nem csekély lelki erejébe telhetett fölüllemelkednie ifjú költőtársának alig két évvel korábbi méltatlan, sőt durva támadásán, s lírája az antológiában amúgy is a legfiatalabb poétát képviseli. Mégis, ha a válogatásba kíváncsi, már addig megjelent, legalább féltucat remekére gondolunk, azt hisszük, zömüknek falusi vagy természeti tárgya alapján Babits a népi irány folytatását várta tőle, ezt a stílust pedig, vélhetően, kiteljesedettebb mesterek szemléltetik. Mindamellet az antológia 1932 magyar lírájának lényegében igaz tükre.

Rába György

1984. nov.

770. BALOGH JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. ápr. 1.

Igen tisztelt és kedves Szerkesztő Úr,
Hymnológia.

nagy köszönettel veszem himnuszfordításainak 35 gépírt lapján 22 himnusznak fordítását, és – függetlenül kiadói tevékenységemtől – szeretném megmondani, mily ritka élvezetben volt részem, mikor tegnap este a fordításokat elolvashattam. Igaz meggyőződésem, hogy ez a fordításkötet a magyar költőirodalom gazdagodása lesz, s a Fordítónak költői életében is fejezetet fog jelenteni. A kiadótársaság is büszke lehet rá, hogy ennek a munkának megszületését kezdeményezte. A részletekre nézve legyen szabad jelentenem, hogy hozzávetőleges becslés szerint a nékem átadott himnuszok 40-42 lapra terjedhetnek, vagyis a kötetnek még több, mint fele hiányzik. – A könyv tipográfiája még nem alakult ki. Meg kell találnunk a betűt, a betűnagyságot és a tükröt, melyek a most kezdődő próbálkozásokból fognak kialakulni. Ezért hozzávetőleges a terjedelmi becslés, melyben azonban nagyobb tévedések nem lehetnek.

Minél szebbek a fordítások, annál hálásabbak volnánk, ha a kötet olvasóinak lehető *nagy* himnuszválasztékot mutathatnánk. Minthogy látom kedves Szerkesztő Úrnak azt a hajlandóságát, hogy a liturgiában szerepet játszó, általánosan ismert himnuszoikat a florilégiumban szerepeltesse, nem kell kérnem arra, hogy a kéziratnak most kidolgozandó második felében minél tágabb teret méltóztassék a közismert himnuszoknak juttatni. Hildebert de Lavardin-ra – az „Alpha et O” szerzőjére – méltóztatik-e gondolni?

Néhány héten belül jó volna a könyv címe nézve is döntőnk. Olyan gyűjtőnévre gondolok, aminő a régi hymnológiáké volt, de amely mégsem tulságosan egyházas, például „Lauda Sion”, vagy egyik himnusz kezdőszavai. Szabad-e errenézve is szíves véleményét kérni?

A múltkori telefonbeszélgetés során felmerült a latin szövegek elkészítésének kérdése. Minthogy ezt Szerkesztő Úr – így emlékszem – kifejezetten magának tartotta fenn, arra szeretném megkérni, hogy a latin szövegeket június végéig, a hiányzó magyar szöveget pedig, mint a minap is mondtuk, július végéig *legkésőbb* rendelkezésünkre bocsájtani méltóztassék. Ugyanakkor kérném a bevezetést is. A latin szövegeket nyomdai okoknál fogva gépirásban kellene megkapnunk.

Mikor ismételten gratulálok a fordításokhoz és megköszönöm az élvezetet, vagyok igen tisztelt és kedves Szerkesztő Úrnak

készséges híve
Balogh József

771. BABITS MIHÁLY – ERDÉLYI JÓZSEFNEK

Budapest, 1932. ápr. 18.

Kedves Barátom,

Kérlek, írd meg a román balladákról szóló cikket hamar hogy a *Nyugat* jubileumi számában okvetlen hozhassuk. Verseidet is erre a számra tettem el; s jó volna ha addigra még egy vers lenne! Csak azért írom e pár sort hogy sürgesselek, mert félek hogy elkésel.

Sok üdvözlettel
Babits Mihály

772. BABITS MIHÁLY – GULYÁS PÁLNAK

Budapest, 1932. ápr. 18.

Igen tisztelt uram,

épen most olvastam újból végig a nálam levő verseit. Nagyon sajnálom hogy a *Nyugat*ban való közlésük hosszú elmar-

dása bántja és próbára teszi a türelmét. Az igazat megvallva ennek nemcsak technikai okai voltak, hanem az én belső bizonytalanságom is: a *Viharzó Diófa* óta nem olvastam versét mely teljesen meghódított s minden kétségemet kizárta volna. És mégis érzem hogy nem szabad megelégednem félsikerű versekkel, hanem igényeimet azokhoz a várakozásokhoz kell hangolnom amelyeket az Ön tehetsége sokakban fölkellett. Itt van a *Hinta* és a *Garaboncás Éj*, és még több is *Most jön meg a szerelem*, *A Földön*, *Ostrom*, *Győzd le a halottakat*, aztán a könnyebbekből pl. a *Vidám ősz*, a *Három Ember*, a *Karikázás*, még ide tudnék írni egy párat amiket félretettem). Ezekben sok jó van, s egészben is jó versek; viszont vannak jelentékenyebbek pl. az *Utolsó Látogatás*, vagy a *Tékozló*, ahol a jó dolgok gépies kadenciákkal váltakoznak, ahol az írás könnyűsége üres bőségre csábítja, s a helyenkint nagyon érdekes képek villanását kijátszott és unt zene kompromittálja. Bizonyos hogy színesség, formai gazdagsága egyre feltűnőbb, korlátai tárulnak, egész költészete folyton fejlődőben van. De, ismétlem, egyetlen versét sem éreztem hibátlannak és teljesen meggyőzőnek; arra pedig hogy négyet-ötöt hozzak le egyszerre, – ami talán célravezetőbb lenne – sohasem volt terem. Mégis ezt szeretném tenni, s talán a Pen-Club-számot követő legközelebbi számban sikerül majd.

Azokat a verseket amelyeket nem tudok használni, a *Nyugat* szerkesztőségének adom át visszaküldés végett. Ezekhez csatolom a Nadányi-kritikát is; ne haragudjon hogy nem használtam föl. Sem hangjával – mely az idézetek dacára is kissé absztrakt – sem értékelésével nem tudtam eléggé egyetérteni. Csak árnyalati dolgokon mulik, és bizonytalannal csak véletlen ez, merthisz a *Napkeletben* <...> igen sikerült kritikákat olvastam már Öntől. Ebben is sok finom megjegyzés van amit érdemes lenne jobban kifejteni és konkrétan alátámasztani. Itt ezek a gondolatok némileg abortáltak; különben is függetlenek Nadányi kötetétől.

Az antológiába hosszas tünődés, sok habozás után választottam ki a verseket. Mindig nehéz válogatni oly költőből kinél a

hatás inkább egyes hangmegütések szépségén és egyes képek eredetiségén vagy festőiségén mulik, mint egész versek sikerén. Így vannak az Ön költeményei is: vagy egy-egy részletszépség kedvéért íródtak, s az egész vers jelentéktelen marad; vagy a részletek könnyű ömlése meglazítja és széthuzza a vers kompozícióját. Bocsásson meg hogy szigorú kritikát írok levél álarcában, de most igazán nagyon jól ismerem az Ön összes költeményeit, s ez némi jogot ad a kritikus szerepére. A könnyű ömlés mindig együttjár bizonyos hiányával az önkritikának. Így történik hogy amint a legjelentéktelenebb versekre nagy részletszépségeket pazarol el, viszont a legjobb verseiben néha van egy-egy diszsonáns hang ami az egész verset elrontja. A Krisztus vérérről szóló verset például teljesen elrontja az a sor mely a különös, groteszk képet idézi a háton át kitaszított szívvel. Ezt így nem vehettem volna föl az antológiába; pedig kár lett volna, mert a vers nagyon érdekes. Gellért Oszkárral <sokat> (hosszan) tanakodtam erről, míg rászántam magam arra a kis diszkrét módosításra, mellyel a vers, az Ön utólagos jóváhagyása reményében, megjelent. Az antológiát hajszoltan, kényszerű sietségben kellett megcsinálni, és nem volt már idő hogy beleegyezését kikérjük. A módosítás a vers érdekében történt s egészen nyugodt vagyok abban hogy szükséges volt. Doré Gusztávnak van egy metszete a Contes Drolatiques illusztrációi közt, mely egy párviadalt ábrázol ahol a kard kilöki a szívet a <megsebzett> s keresztüldőfött vitéz hátán. De ez karrikatura, rabelais-i <...> kacagás. Az Ön versének sötét, komoly, modern tónusához igazán lehetetlen, s kivált mikor Krisztusról van szó! Nagyon örülök hát hogy a módosítást utólagosan jóváhagyta.

Végül elnézését kérem azért hogy oly sokszor hagyom válasz nélkül leveleit: de rengeteg elfoglaltságomban igazán képtelen vagyok sűrűbben levelezni.

Szívélyesen üdvözli
igaz híve
Babits Mihály

773. GULYÁS PÁL – BABITS MIHÁLYNAK

Debrecen, 1932. ápr. 21.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

Nem is tudom, hogy fejezzem ki hálámat azért a nem várt terjedelemért, amellyel munkásságomat méltatni szives volt. De még hálásabb vagyok a szigorért, az értékkála magas igényéért, amelyet Szerkesztő Úr költészetemmel szemben támasztott. Olyan magas ez az igény, hogy e tekintetben szinte kivételnek érzem magamat az új generációban. Ez megtisztelő rámnézve még akkor is, ha az ítélet leverő. Voltaképp nem illene a hála szavain kívül e helyütt mást elmondanom. Magamról van szó, szerkesztőmmel és kritikusommal állok szemközt. A szabódezsői modor nem ideálom. Mit tegyek?

– Írj jobb verset, s ha nem tudsz, hallgass!

Ezt sűgja mélyen elrejtve egy hang bennem. E benső hang szavára hallgatok hát, s ha mégis ideiktatom a következőket, azt tessék inkább reflexmozgásnak tekinteni, mint ahogy az organizmusától elszakított tag még egy darabig hányja-veti magát a földön. A *szervezetet* védi ez a levélmozdulat, úgy érzem, itt valami végzetes versigény-interferencia történt.

Bevallom, nem minden versemmel vagyok megelégedve. A többséggel nem. De azért irok sok rossz verset, hogy a kevés jó sikerüljön. A sok rossz vers a néhány jó versnek a magzatvize. Szükséges ez, mint a fénynek az árnyék. Emlékszem, apám anakidején nagy fenszóval hangoztatta, hogy Arany János az a költő, akinek nincs rossz verse. Gimnazista voltam, ő apám és tanár, de én mosolyogtam. Vannak álcázott rossz versek, u.n. mívés versek, ahol minden rendben van, csak a lényeg nincs rendben. Mit ér a „kemény pszichológia”, a „versszervező erő”, mit ér a mikroszkópikus óvatosság makulátlansága, ha nincs „ömlés”, – nem „könnyű hőség” ömlése, mécslászlói retorika, hanem a megoldás *könnyűsége* (ontológiai és nem axiológiai!), az a könnyűség, amely mögött hosszú várapozás, lefojtott csönd és sok-sok izgatottság lappang?

Igen, én csak akkor tudok írni, ha érzem, hogy mondanivalóm *dallamosan* kicsordul a megoldás límeszén. De addig sokat járkálok, addig sokat hánykolódom. A boldog órák pohárkicsordulása: ezt igyekszem konzerválni verseimben. Hogy néhány pillanatra az élet szép volt, szép volt a *konstelláció*, mint a haldokló utolsóelőtti pillanata, földöntúli könnyű, s ez holtomig az enyém.

Ha fájna valami, az fájna, hogy ezt nem vették észre. Nem méltányolták „könnyűségem” mögött a várakozás és tépelődés keserveit (Misztikus ünnepi asztal: A szó), – *lirikus*<ä> akartam lenni, elrejtve a „kemény pszichológia” kétségkívül kiadósabb, de könnyebb végét a pillanat „játékos” föllobbantásában.

Persze így is maradt folt. Így is maradtak „gépies kádenciák”, de hol nem marad? Makulátlan vers olyan, mint egy ruha, mely elől is csupa gomb, hátul is csupa gomb. Az egész ruha csupa gomb. Illyés Gyula *Három öregje* nem gombostühegyezhető-e ki számtalan részletében, ha elfordítjuk tekintetünket, attól az eszményi oromtól, ahonnan <megebékülni> „zenei kompozícióvá” finomul? Vajjon a *Tékozlót* nem lehet-e ilyen *oromról* végigtekinteni, ahonnan megebékülnek a „kompromittáló unt zenék és gépies kádenciák”? Aki valaha érezte a saját gyermekét az öleben, hallgatta kicsi szíve dobogását, s visszagondolt előbbi életére: a sok-sok ácsorgásra, ide-oda szaladgálásra, tévelygésekre, háborús és forradalmi echókra, a Cháoszra, amelyből íme a *Család* könnyesen mosolygó kozmoszt teremtett – boldog kozmoszt, mely ott lebeg a Pillanat borotvahídján! –: aki ezt érezte és aki így visszagondol, lehetetlen, hogy *erről az oromról* megebékülten szemlélje a *Tékozló* színváltó ezüst fényhídjának termésáhitatát.

– De a művészet, uram, a művészet! Amit mond, az élmény, az *emberi igény* mind nagyon szép, de a művészet, uram...

– De lehet-e elválasztani *végző ponton* művészi igényt emberi igénytől? Vannak határmezsgyék, ahol a két igény összefonódik (az irodalomtörténet ezeket az alkotásokat szerettette meg velem), ahol nem tudjuk már, melyik terület kié. Aki az édesanyját sose ölelte át igaz szívvel, aki [nem] érezte a mérhe-

tetlen elszakadást, a metafizikai súlyt a sír felett: az bizonyára hidegen, vagy közönnyel olvassa, mint csapódott össze háromszor Odysseus karja, Ókeanosz végső határán, (a) halott édesany-<ja> üres árnyéka körül. Igények összeütközése a művészet. S bennünket, magyarokat, *részben* ezért nem értékel eléggé a külföld, mert kül-föld: azaz igényeink titkos kamarája nincs előtte fölnyitva. Minekünk kötelességünk ismerni az orosz igényeket, a germán igényeket, egy kis Goethe-vers <előtt> mögött kitapogatni az egész Goethe-komplexumot, de ki törődik a magyar-komplexummal? Kulcs nélkül bajos bejutni egy közönséges kaszniba is, hát hogy lehetne *kulcs* nélkül bejutni az *eleven* kamarába, amelynek neve költészet?

– Uram, így minden rossz költő a saját rejtett komplexumára hivatkozhatik, a saját föl nem nyitott kamarájára!

– De minden jó költő is! S végeredményben: nem a komplexum megértése az érték oka, az ok immanens. A komplexum megértése: a lepel lerántása, megsemmisít vagy megdicsőít. Beérkezett költő: látszat. Nem lehet eléggé próbamérlegre tenni igény és művészet relációját.[...]

Igaz híve:
Gulyás Pál

Országos Széchényi Könyvtár

774. REMÉNYIK SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1932. ápr. 22.

Kedves Barátom,

Nagy Emilnél történt találkozásunk után, engedd meg, hogy így szólítsalak. Ez a találkozás, személyes megismerkedés nekem végtelenül sokat jelentett, akármilyen rövid, futó jellegű volt is. Alig válhattunk voltaképpen pár szót, de ha erre a pár szóra visszagondolok, eljöveteleinkre együtt, a zsufolt villamoson: valami nagyon jóleső, meleg érzés fog el. Meg kell ezt most írnom Neked, annyival inkább, mert megtisztelő szíves

meghívásodnak nem tudtam eleget tenni Pesten. Dunántulról visszaérkezve, annyi minden szakadt még a nyakamba, – zavarosak és nyugtalanok voltak ott töltött utolsó napjaim, – hogy még telefonálni is elfelejtettem. Neked, illetve többször jutott eszembe, aztán megint kiment a fejemből. Csendes, komoly arcod, halk egyéniséged, – mely mögött pedig, – hiszen tudjuk, milyen viharok és vívódások zajlottak és zajlanak – most is előttem áll. Nem tudok egyebet mondani: egészen olyannak láttalak, amilyennek elképzeltelek.

Isten legyen Veled és munkáddal, én mindég szeretettel és tisztelettel gondolok reád a távoból is, és ha legközelebb utam Pestre visz, bizony első dolgom közt lesz, hogy fölkeresselek.

Meleg szívvel köszönt
igaz híved:
Reményik Sándor

775. MARCONNAY TIBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Kaunas, 1932. ápr. 24.

Kedves Mihály Bátyám!

Örömmel vettem tudomásul, hogy antológiádba 5 versemet felvetted, de annál inkább elszomorít, hogy összes kézírataim közül, melyek egyrésze csaknem egy éve hever a *Nyugat* körül, még semmi sem jelent meg. Kérem tehát véglegesen és nyíltan kimutatni, hogy nekem mellékszerepet szántok és a szükségtelen kéziratokat feleségem lakására eljuttatni (I. Zsolt u. 3. Cím megváltozott. Dr. Rupprecht Tiborné) vagy őt felhívni, hogy átvegye őket.

Arról nem (is) vitatkozom, hogy ami Hozzád került, a legjobb amit valaha csináltam. Magánügyeimről csak röviden. Mikor új lakásodon először látogattalak meg, oly metsző hidegséggel fogadtál s csaknem kitudszkoltál, (hogy) meg kellett látnom, hogy nem segíthetsz s nem akarsz segíteni rajtam. [...]

Harcom tehát elernyedéssel és az egész világgal való meg-
hasonlással és undorodással végződik. A legjobban az irodalmat
gyűlölöm Mert ezt szerettem a legjobban, ennek áldoztam a leg-
többet. [...]Vonz a politika és itt igen jó összeköttetéseket sze-
reztem, melyek által remélem hogy hazámnak használhatok.
Voltam a közt. Elnöknél, aki Petőfit és Jókait ismeri. (Képével
megajándékozott engem, első magyar írot Litvániában.) Egyéb-
ként egy sort sem írtam itteni érdekes és sokféle tapasztalatom-
ról. [...]

Bort, buzát, békességet! Nem fogom elfeledni arcod amint a
pódiumra állva a köznap s a megalkuvás bilincseit leráztad.

Szeretettel, barátsággal
s mindennel, amit akarsz
Rupprecht (Marconnay) Tibor
volt író

776. LESZNAI ANNA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. máj. 4.

Szép lenne ha eljönne! Boldogan ösmerkednék meg kedves
feleségével!

Üdvözl:
Lesznai Anna

777. NEMZETKÖZI ANKÉT A KÖLTÉSZETRŐL

Milyen volt a Vers szerepe Magyarországon a történet folya-
mán?

Tán nagyobb, tán kisebb, néha vitálisabb, többnyire kevésbé
szuverén, mint Európa többi részében.

A régi magyar verset üldözte az Egyház. A papság pogány-
kori maradványt látott benne. Ösepicánk szinte teljesen elve-

szett. A nép közt „virágénekek” bujkáltak: meleg, érzéki, keleties színpompájú, szerelmes költészet. Főrangú poéták ezt a népi lírát a nyugati verskultúra eredményeivel gazdagították; de ez is csak bujkáló játék volt, úri kedvtelés. A magyar líra, irodalmunk legnagyobb büszkesége, már igazi szépségben ragyogott, s még mindig szégyenkezve, kissé megvetetten lappangott a magyar glóbuson.

Ez az elnyomott, némileg folyton üldözött költészet alkalmas volt arra, hogy az Ausztria elleni harcok idején a leigázott nemzet panaszainak edénye legyen. Kurucok, szegénylegények, lázadó urak lírája volt, egyetlen hangja egy fulltag népnek, mely hivatalosan nem nyithatta száját, lihegő magánügy volt ez a költészet, s éppen azért lett közüggyé, nemzeti üggyé. Mikor a XVIII. század végén a magyar kultúra dacos fölszökéssel kezdte vívni az „európai” nevet, a líra tűzcsóvaít dobta előre az ébredő ország pincéibe. Költőink próféták és vezérek voltak s magas lírai alkotások váltak nemzeti himnuszainkká.

Ez magyarázza azt az aránylag nagy helyet, amit a líra a XIX. századon át a magyar intelligencia köztudatában elfoglalt. Az ifjúságot inkább az önképzőkörök nevelték, mint az iskolák. Az önképzőkör működése pedig főleg versszavalásból és verskritikából állt. De maga az iskola is, mihelyt nemzetközi iskola lett, oktatásának gerincévé a magyar irodalom oktatását tette, ami elsősorban a versesköltészet ismertetését és kommentálását jelenti. A poézis kultusza valósággal áthatotta a társadalmat. Minden valamirevaló városnak megvolt a maga költője és a róla elnevezett irodalmi társulata, mely új költőket szült. Túlzás volna tehát azon panaszkodni, hogy semmi sem történt a költészet iránti érzék ébren tartására.

Mégis ez az érzék és érdeklődés a század vége felé lassan elhomályosulni látszott. Mintha a költészet csak addig lett volna eleven, amíg elnyomva s megvetve, ellenzékben bolygott, s elvesztette volna minden erejét, mikor a nemzet hivatalos tudata feléje ragyogott. A magyar líra soha nagyobb külső megbecsülésben nem részesült, mint a XIX. század utolsó évtizedei foly-

tán; iskola és élet soha nem foglalkozott vele többet. És soha nem voltak ennek a lírának természetlenebb epigon évei. Soha nem is volt közömbösebb, hatástalanabb, mintha minden hatását valóban csak hazafias és politikai szerepének köszönhette volna. Az iskolák és társulatok a hazafias szólamok költőit kultiválták, s a régi nagyokban is csak ilyeneket voltak hajlandók látni.

A megújulás, a friss élet árama, a költészet iránti érdeklődés újraszületése, nem jöhetett másképp, csak oly költészet jelentkezésével, mely a hazafiással szemben a nyugatiast, a külföldit, a megszentelt közüggyel szemben az egyénit és a céltalant látszott hozni. Ez ismét a tilos ingerével hatott; ellenzéki volt, sőt lázadó; üldözött és száműzött. Ez történt a XX. század éveinek első *quinzaine*-jében, azzal az eredménnyel, hogy a magyar irodalom merőben kettészakadt. Tovább élt a hivatalos irodalom az ő bágyadt epigonságában, az iskoláktól és társulatoktól támogatva, de az ifjúságra s az olvasók tömegére teljesen hatástalan. S fölserdült mellette az új, eleven költészet, hivatalosan ignorálva, sőt irtva, mint hajdan a virágénekek, megbélyegezve az iskolákban és társulatokban, mégis győzelmesen! A költészet iránti érdeklődés a háború előtti években oly lánggal csapott föl, mely valósággal az aktuális politikai kérdések izgalomára emlékeztetett. A tilos varázs, mely az új poétákból áradt, minden igazi költészetre rávetette fényét: a klasszikus magyar és modern külföldi vers egyformán új ingerrel csábította a magyarországi fogékony olvasót.

Ezt nem lehetett volna elérni az iskolákkal, ezt csak az iskolák ellen lehetett elérni! S mintha Magyarországon valóban mindig a tilosnak ez a varázsa kellene ahhoz, hogy a „gout de poésie” eleven legyen, és el ne fulladjon.

Pedig a háború utáni években ez a varázs lassanként ismét eloszlott. Az új nemzedék érdeklődését, mint mindenütt, a sport és politika köti le; s a megélhetés fokozottabb nehézségei elvonják az olvasó idejét és pénzét. Talán a költészet kedvének feltöltésére nem kellene egyéb, mint szabad játékteret hagyni az emberi léleknek, az érzésnek és fantáziának: szabad időt és

energiát! Talán ebben a szabad édenben mindig lelne egy tilos fát, mely eléggé csábítsa, ismeretlen ízű gyümölcsökkel.

Tilos gyümölcs legyen hát a költészet, és nem mindennapi kenyér? – Ez a keserű kérdés ma természetesen támad föl a költészet apostolában s a szellemi kultúra őrében. ha régi, primitív, költői kultúrákra gondol, mikor a Vers egész nemzetek kincse és tápláléka volt. A magyar költészet példája azt mutatja, hogy a tilos is vitális lehet, és a nemzeti lélek szükséges táplálékához tartozhatik, mint a gyermeknek a lopott cukor. Az igazi veszedelem az a pont, ahol a gyermek semmit sem érez már tilosnak, s megcsömörlik a cukortól. Ahol az élet kiér az édenből, melynek még tilos fái vannak.

Lehet-e ettől félni, s nem naivság-e azt hinni, hogy az emberi szellem valaha fölnőhet, s a Költészet, mint egy színes és pántlikás gyermekruha, a múlt lomtárába kerülhet? Ez már nem magyar kérdés, s ki tudna felelni rá? A Költészet jövője nemkevésbé fátyolos, mint akármi másé. A Vers, a Poézis igazi teste és vehikuluma, napjainkban nem egy jelét mutatta a fölbomlásnak. Egy bizonyos: ez a fölbomlás, ez a közeledés a prózához, ez a leszállás a mindennapi élet ritmustalanságai és disszonanciái felé, nem eredményezte a Költészet nagyobb népszerűségét, nagyobb hatását az életre s a tömegek nagyobb érdeklődését a Költészet iránt.

A történelem ismerője nem csodálkozik ezen. Az a folyamat, amelyben a Versírás megszűnt nagy, eleven, szociális művészet lenni, s mindjobban elvesztette régi fontosságát az emberiség lelki életében, azonos azzal a folyamattal, amelyben a Vers mindjobban különvált a Zenétől: azaz a valódi Énekből, az énekelt versből lassanként skandált vers, recitált vers s végre már csak könyvből olvasott vers lett, a hangos versből néma. Ebben a fejlődésben a modern prózavers úgy tűnik föl, mint egy utolsó állomás, mely a Zenével végképp fölmondja a kapcsolatot. Így észleljük itt azt a különös tünetet, hogy a Költészet mennél jobban leszáll szárnyaló magasságaiból, mennél inkább akar az Élet, a Nép, a Próza nyelvéen szólni, annál távolabb jut attól,

amit szociális és eleven művészetnek nevezhetünk. S annál közelebb a veszély, hogy hatása nem terjed túl a céhen.

Így néznek farkasszemet Élet és Költészet, egyre messzebről, s látszólag hiába tesznek lépéseket egymás felé. A költő hiába kacérkodik az élet aktuális gondjaival és szavaival, s az élet hiába ad helyet iskoláiban a költészetnek. Az orvos nem erőlteti a kedvetlen beteget, hanem üdülést rendel. Ne az iskolát hódítsa meg a poézis, hanem a szünidőt. S azt talán valóban csak az iskola *ellen* tudja meghódítani, csak a távoli és tilos varázsával, mellyel az életet mindig szomjította. Vetkőzzön le mindent: az iskola zsarnokságát, de még az életét is! S ahhoz, hogy méltó helyét megkaphassa, nem az iskolában, hanem az életben, az életnek is sok mindentől kell még föloldódnia... A mező legyen szabad, hogy a tündérek megjelenhessenek; a mátkapár legyen meztelen a nászra.

Pesti Napló, 1932. máj. 15.

778. BABITS MIHÁLY – MAKKAI SÁNDORNAK

Budapest, 1932. jún.

Nagytiszteletű Püspök Uram,

ez a levelem voltaképpen megkésett válasz azokra a szíves sorokra, melyek még a télen az *Erdélyi Helikon* irodalomtörténeti pályázatára beérkezett 11 pályaművel együtt kerültek hozzám. A pályaműveket azóta magam is áttanulmányoztam, s a napokban küldtem vissza egy rövid jelentés kíséretében Áprily Lajosnak, aki azokat hozzám juttatta. Egyúttal kötelességemnek érzem megköszönni a Püspök Úr hozzám intézett szíves levelét, mellyel a pályaművek közt való tájékozódást számomra rendkívül megkönnyítette.

A pályázat eredményére nézve általában teljesen egyetértek a Püspök Uram és Molter Károly véleményével, s ahhoz mindenben csatlakozom. Két művet magasan a többi fölött állónak

tartok: s ezek közül én is azt választanám díjazásra és megbízásra, amelyiket Püspök Uramék választottak; csupán azt tartanám kívánatosnak, hogy a pályázót a kidolgozás előtt figyelmeztessük tervének mindazon hibáira, melyek a vázlatban kevésbé tűnnek föl, a kidolgozott műben azonban megnőhetnek s annak értékét tetemesen csorbíthatják. Félek, hogy ez a legtehetségesebb és legeredetibb gondolkodású pályázó nem egyszersemind a legbiztosabb ítéletű is; néhány jó tanácsra bizonynyal rászorul.

Engedje meg, nagytiszteletű Püspök Uram, hogy ez alkalmat fölhasználva megköszönjem egyúttal a Kemény Zsigmondról szóló tanulmányt, melyet a *Nyugathoz* küldeni szives volt. Keménynek én magam is nagy olvasója vagyok, s a tanulmány személyesen is nagyon érdekelt még ott is, ahol nem értettem vele teljesen egyet. Ha terjedelme kisebb, már rég lejött volna; sajnos, ily nagyobb tanulmányok közlésére elég ritkán van helyünk. Most megkértem Móricz Zsigát, adjon át valamelyest a novelláknak fenntartott helyből is, hogy (lehetőleg már a legközelebbi számban) lehozhassuk.

Igaz tisztelem és köszönetem kifejezésével maradok a Nagytiszteletű Püspök Úrnak kész híve

Országos Széchényi Könyvtár Babits Mihály

779. IGNOTUS PÁL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. jún. 10.

Kedves barátom,

Gellérttel, Zsolttal, Sárközivel ma reggel beszéltem s velük egyetértésben a következőt javaslom:

1. Ha Heltaiék akármelyikünknel jelentkezni fognak – ami a tegnapi közgyűlés határozata után több mint valószínű – feleljük nekik azt, hogy nekünk nincs jogunk velük visszalépésről tárgyalni, amíg erre a mi csoportunktól felhatalmazást nem ka-

punk. Ebbe a csoportba pedig mostantól fogva nem csak azokat számítjuk bele, akik kiléptek és ki fognak lépni, hanem *azokat is, akik sohasem voltak a P.C. tagjai* s akiknek közénk való meghívásában – a Veled folytatott megbeszélés alapján – a szerdai ellenzéki tag-értekezleten megállapodtunk.

2. Gellért és én fölfektetünk 2-2 ívet: egyet <a> azoknak a tagoknak számára, akik hozzánk csatlakoznak, egyet pedig <a> meghívandó írók részére, akik ennek az ívnek aláírásával jeleznek, hogy az új alakulásban részt vesznek. Ennek az ívnek aláírására – egyelőre személyes érintkezés útján <e> – felszólítjuk azt a kb. 85 író, aki a Pozsony kávéházban összeállított *rostáztatlan listán* szerepel. Ezek közt bizonyára sokan lesznek, akik politikai okokból nem csatlakoznak majd hozzánk, ám erről mi nem tehetünk, mi elfogulatlanságunkat mindenesetre bebizonyítjuk azzal, hogy felajánljuk nekik az együttműködést. Előfordul majd talán, hogy Gellértnek, Illyésnek, vagy akármelyikünknek, akik ebben a munkában részt veszünk, eszünkbe jut néhány olyan embert is meghívunk, akik<et> a Pozsonyban nem gondoltunk; ebből azonban aligha lesz komplikáció: hiszen tapasztalhattuk, hogy csak azt volt nehéz eldönteni, kit hagyjunk ki a tagjelöltek közül, akörül azonban nem is volt vita, hogy kiknek a meghívásáról lehet egyáltalán szó. Azt hiszem tehát, e tekintetben megbízhat sz bennünk.

3. Ha majd összeírtuk az új alakulás összes új tagjait – nem fontos, hogy ez nagyon hamar megtörténjék, de egy vagy két héten belül úgyis meglesz – akkor egy napra, amelyen neked is el kellene jönnöd Pestre, összehívnök valamennyiüket s aztán kimondanók – akár mint új klub, akár mint egyelőre <e> formális keret nélkül való irodalmi csoport – megalakulásunkat.

4. S ezután esetleg – *esetleg*, ha csoportunk többségének kedve lesz hozzá, mert nekem, legalább egyelőre, nincs – tárgyalhatunk a két Pen Club *fúziójáról*, de semmiesetre sem „visszalépés”-ről. – Ezzel az odiózus Hatvány ügy is elintéztetnék, mert azt mégsem kívánhatják tőlünk, hogy bármelyik tagunkat töröljük.

Közben jó volna, ha Te írnál egy levelet a P.E.N. világszövetség főtitkárságának, közölve, hogy ezek és ezek az írók kiléptek s közölve a proklamációnk szövegét is; Gyergyaival vagy Hevesi Bandival, ha kívánod, majd megíratom franciául. S a biztonság kedvéért ugyanilyen levelet lehetne küldeni személy szerint Crémieuxnek is.

Bocsáss meg, kérlek, hogy Esztergomban is ezzel a tömörüléssedivel gyötörlek. Reméllem, most már nyugtod lesz. Ilonka asszonynak sokszor csókolva kezét, üdvözöl

híved
Ignotus Pál

Kérlek, írd meg legalább egy sorban, helyeseled-e amiket itt javasoltam.

780. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Esztergom, 1932. jún. 13.

Kedves Barátom,

köszönöm szíves értesítésedet, s azt is nagyon köszönöm hogy elküldted a *Pester Lloyd*ot és a *B.H.*-t. Teljesen egyetértek veled abban hogy a béketárgyalásokat nem kell elsietni hanem meg kell várni hogy teljes erőben és egyenrangú félként tárgyalhassunk.

Ignotus Palinak egyidejűleg írtam s közöltem véleményemet az ő terveire vonatkozólag.

A Bálint-figyelőt itt küldöm vissza. Hevesi Bandi figyelőjét Pekárról nem tartom sikerültnek. Én azt mondtam neki mikor jelezte hogy a témával foglalkozik: nem ártana Pekárról egyszer mint íróról írni: teljesen irodalmi szempont szerint, s irodalmi magaslatról a sok csúfolódás után. Ez a cikk nem ilyen hanem megint csak csúfolódás, s még hozzá Pekár magánéletében s emberi karakterében vájkál, pedig ép ezt kellett volna ezuttal kikerülni.

Most átnézem a még nálam levő kéziratokat, s mihelyt evvel készen leszek, küldök ismét szedni valót. Magam is írok valamit.

Nagyon kérlek, ezuttal is hogy szerdán ha teheted, menj el a Pozsony-kávéházba (Illyés Gyuszi is megígérte hogy elmegy), s lehetőleg tartsátok fenn a szerdátat távollétem alatt is. 23-ikán én is ott leszek.

Gizinek kezét csókolom, s Ilonkával együtt sok üdvözetet küld mindkettőtöknek

Mihály

Zsiga hogy van?

781. BONCZA BERTA – BABITS MIHÁLYNAK

[H. n.]1932. jún. 16.

Kedves Ilonka és Mihály,

Ha évek előtt volt is, valami gyerekes ostobaság félreértése közöttünk, kérlek, felejtsétek el úgy, mintahogyan én is csak szeretetet, melegséget és gyöngédséget érzek mostan, amikor Reátok gondolok.

Nap-nap után hallok Mihály betegségéről, sok nyugtalanságotokról és tudnotok kell, hogy lehetetlen hogy hozzátok tartozó jobbravalóságom ne érezzen őszintén Veletek.

Ilonkám mint tudod sem társadalmi, sem irodalmi, sem semmilyen formáskodásokat nem keresek, nem vagyok besorozható hölgyek és urak baráti illetmanába, de mostan valahogyan minden szándékos visszavonultságomon keresztül helyet és hangot kér bajotokban a Hozzátok tartozás bátorsága bennem.

Talán nem szeretlek és nem szerettelek soha a nők édes-cukros módján, hiszen én édesen is sós vagyok, de mindég éreztem és érzem megvertségedet a tehetségeddel. Tudom mi az tehetséggel asszonynak lenni és van fogalmam arról is talán, mit jelent sulyban az a dicsőség, amit a Babits Mihály neve Rajtad díszít.

Sajnállok Ilonka, nem a barátnők kajánságával és nem a líbák kíváncsiságával, de a Veled együtt megverték alázatával.

Erőt, meleget és (kiszámíthatatlanul macskás játékoságain túl is) – sok becsületes gyöngédséget küld Feléd a szívem.

A szívem, amely régen nem titok. Fogadd szívesen ebbe a szívtelet hazudó világba.

Szeretném ha minden jón és rosszon ami emberektől emberekig érhet, saját gögös vergődéseden és minden ezer gyötrelmeteken túl jól jönne felétek a vallomás, hogy amíg éltek és amíg élek – nem lehetsz egyedül.

ölel
Csinszka

782. MAKKAI SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1932. jún. 20.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Megkaptam hozzám intézett nagybecsű levelét s az irodalomtörténeti pályázatra vonatkozólag teljesen egyetértek azzal, hogy amennyiben az első helyre kijelölt pályázó a mű kidolgozására megbízást kapna, feltétlenül figyelmeztetnünk és utasítanunk kell a tervezetben mutatkozó fogyatkozások és hiányok korrigálására és pótlására. Ugy tudom, hogy az *Erdélyi Helikon* ez évi összejövele augusztus hó elején lesz s akkor referálni fogunk a bíráló-bizottság döntéséről.

Nagyon köszönöm a Kemény Zsigmondról szóló tanulmányomra vonatkozó szíves sorait. Magam is jól tudom, hogy terjedelme a folyóirat kereteihez képest igen nagy, azonban mivel Móricz Zsigmond olyan szíves, hogy a *Nyugatot* állandóan küldi címemre s én megígértem neki, hogy a folyóirat előfizetési árát viszonzásképpen ledolgozom, terjedelmileg is egy ilyen nagyobb dolgozat beküldésével véltem ennek az ígéretemnek némileg eleget tehetni. Nagyon örülnék ha igen tisztelt Szerkesztő

Ur módját találhatná a tanulmány közlésének a nyár folyamán azért, mivel az őszön megjelenő tanulmány-kötetemben okvetlenül szeretném ezt a dolgozatot közzétenni.

Szíves köszöntéssel maradok igen tisztelt Szerkesztő Urnak

őszinte híve
Makkai Sándor

783. PAP KÁROLY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. júl. 19.

Igen tisztelt Barátom!

Kedves meghívásodra gondolva, nagyon szívesen látogatnálak meg e hét szombatján (23-án).

Ha ez a dátum alkalmatlan volna, úgy bizonyára tudatni fogod velem ezt.

Kedves Feleséged kezeit csókolva,

szeretettel üdvözöl
Pap Károly

784. REMÉNYI JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. júl. 25.

Kedves Barátom,

mindketten szeretettel, igaz, becsületes érzéssel őrizzük szívünkben esztergomi látogatásunk emlékét. Jól esnék nekünk, ha ti sem feledkeznétek meg rólunk.

A mai postával elküldtettem címedre *Emberek, Ne Sírjátok* című regényemet, trilogiám második részét. Természetesen hállával és köszönettel venném, ha a *Nyugat* nemcsak apró cikk keretében, hanem komolyan, érdemlegesen foglalkoznék ezzel a munkámmal. Több meggyőződéssel szolgálhatom a magyar

kultúrális szempontokat Amerikában, ha tudom, hogy itt sem teljesen visszhang nélküli az alkotó tevékenységem.

Tersánszky regényét nálatok felejtettem. Talán elküldhetné Pestre? Szombatig maradunk itt.

Margitka üdvözetét tolmácsolva, feleséged kezét csókolva, vagyok őszinte tisztelettel és barátsággal:

Reményi József

785. MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Leányfalu, 1932. júl. 25.

Kedves Mihály,

elolvastam Mészöly Gedeonnak ezt a fordítását s nekem elvben nagyon tetszik. Azonban egyáltalán nem vindikálom magamnak, hogy ismerem Ovidiust s hogy értek a vershez. Kérlek olvasd el. Én azt írtam neki, hogy az Akadémia kötelessége volna a műfordítások által való rendszeres gazdagítása a magyar irodalomnak. Ha a Szász Károly idejében tudták csinálni, ma is csinálhatnák. Nem is tudom mire tartjuk ezt az Akadémiát, ha még ezt sem végzi. Engedi elsüllyedni az irodalom színvonalát. Az élő írók életben tartása a mai élet kötelessége, de a nagy külfölddel való kapcsolat mégis csak az Akadémiára várna. Mért nem szereznek műfordítások kiadására mecénásokat. Ahogy a Szépművészeti megszerez műtárgyakat magánsegítséggel, úgy kellene, ha nincs pénze, felhajtania az Akadémiának pénzt arra a célra, hogy a modern s a hiányzó idegen klasszikus műveket lefordíttassa. Milyen nevetséges, hogy az amerikai költészet, az angol, francia ujjabb, német, olasz stb. teljesen hiányzik.

Nem volna valaki, aki erről cikket írna a *Nyugatban*? Halász Gábor például.

Az Akadémia a mienk is. Én nem egyszerűen támadásra, hanem utmutató tanulmányra gondolok. Ötven év mulasztása van soron.

Hogy magamról írnak, örömmel értesítelek, hogy úgy látszik elmúlt egy évig tartott szörnyű fáradtságom s most már talán lehet velem beszélni. Épen egy éve hogy kidőltem, Oszkár elmondhatja, hogy mi volt velem. Most már friss a fejem, mióta Hévízről hazajöttem, sokat dolgozom is. Szeretném, ha a *Nyugattal* kezdenénk valami egészséges és okos tisztító munkát újra. Ha biztos volnék benne, hogy szerdán bent leszel Pesten, akkor bemennék szerdára, de én csak délelőtt lehetek bent.

Ilonka mért nem ír már egy jó kritikát. Nagyon hiányzik nekem.

Kézcsók s meleg üdvözlét
ölel
Móricz Zs

786. ILLYÉS GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. júl. 25.

Kedves Mihály

ma elküldtem címedre egy „Halálbüntetés elleni liga” aláíró ivét, melyet hazánk nagyjai közül már számosan aláírtak. Valószínű, hogy a nevesebb aláírók nevét az ujságukban is nyomtatják. Irjátok ti is alá, ha egyetértetek a kezdeményezőkkel s küldjétek el mihamarább.

Szeretettel üdvözöllek, Ilonkának kezécsókolom.

Gyula

787. ISMERETLEN – BABITS MIHÁLYNAK

1932. júl.-aug.[?]

Őn egy zsidó hagyatékából él, mégpedig *jól* él. – Mégsem volt erkölcsi bátorsága az írók kiáltványát aláírni. Fogadja ezért megvetésemet!!

Nem fogjuk – mert hiszen, leszünk sokan – egyetlen betűjét sem elolvasni a jövőben.

Egy *volt* buzgó olvasója.

788. A BALATONI ÍRÓHÉT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. aug. 18.

Kedves Barátom!

Épen ebben a pillanatban kaptam az értesítést, hogy a Balatoni Íróhét egyik előadója, Szabó Lőrinc, előadását nem óhajtja megtartani. Nem értem, tisztelt barátaimban mért nem lehet felébreszteni azt a komoly tudatot, hogy ez a mozgalom, amelyet kezdeményeztünk, rendkívül nagyjelentőségű s minden író kötelessége, hogy képességei szerint támogassa azt nemcsak általános írói érdekből, hanem a saját egyéni érdekében is.

Végtelenül sajnálom, hogy épen legkitűnőbb íróink, az irodalom igazi reprezentánsai azok, akik ilyen káros nemtörődöm-séget tanúsítanak. Amikor a magyar irodalmi és tudományos körök gazdasági, érdekvédelmi egyesítésére vállalkoztam, tudtam, hogy minden új kezdeményezést pesszimizmussal fogadnak. Ennek ellenére mindent elkövettem, hogy a munkát sikerrel oldjuk meg. Ezt a sikert azonban veszélyezteti az olyan magatartás, amit kiváló íróink némelyike tanúsít. Vállalkozásunknak, az írók és az irodalom érdekében, nem szabad fiaskóval végződnie. Mindenütt lázas készülődések folynak. Tegnap jártam Veszprémben s megnyertem ügyünknek Rott Nándor püspököt, aki az írók egy részét vendégül látja, többeknek szállást ad. Ezenkívül maga a város is több író-t vendégül lát. Nagy szeretettel siet segítségünkre a kultuszkormány, maga Karafiáth kultuszminiszter résztvesz az ünnepeken. A keszthelyi ünnep védnökségét maga Festetics Tasziló herceg vállalta. A dunántuli városok képviselői meg fognak jelenni az ünnepeken. Az elszakított területek írói ötszáz kilométeres utat tesznek meg, hogy részt-

vehessenek a kongresszuson s az irodalmi ünnepeken. Mindez szép reményekkel kecsegtet s vagyok olyan legény, hogy amit magamra vállaltam, azt keresztül is viszem!

Nagyon kérlek, kedves Barátom, hogy ami Szabó Lőrincet illeti, írói és baráti tekintéllyel szíveskedj odahatni, hogy ez a kitűnő fiatal író másítsa meg elhatározását s ne borítsa fel programmunkat. Tehozzád pedig külön s Téged illető kérésem lenne. Nagyon kérlek, hogy Te, akinek írói és tudományos munkálkodásod előtt az ellentétes álláspontok is tisztelettel meghajolnak, végy részt szerepléssel ezen az írói héten. Nagyon fontos, hogy abban a mozgalomban, amely minden író és tudós és a magyar kultúra érdekében megindult, a Te tiszta neved is lelkesítő erő legyen mindnyájunk számára, s ott szerepeljen ebben az egyetemes felvonulásban, amelynek fel kell frissítenie szellemi életünk aléltságát, ájultságát.

Engedd meg, hogy abban a reményben zárjam leveletem, hogy Te is segítségünkre leszel, annál is inkább, mert nem egyéni érdekek szolgálatáról, hanem egyetemes érdekekről s az irodalom érdekéről van szó.

Szeretettel és tisztelettel
köszönt igaz híved:
Pakots József

789. AMOR SANCTUS

Tanulmány a középkor latin himnuszairól

Az európai lírának egy egész évezrede! Egy évezred, melyről az átlag mai olvasó jóformán semmit sem tud.

Szent Hilarius akinek nevével a latin kereszténység egyházi énekgyűjteményei kezdődni szoktak – Krisztus után 366-ban halt meg. S a műfaj, melyet ő elsőknek képvisel, él és fejlődik egész a XVI. század elejéig.

Ez az óriási időköz magában foglalja azt a kort, melyet még

nemrég is *sötét középkornak* volt szokás nevezni. Ma már nem divat ez az elnevezés; egy kicsit talán mosolygunk is rajta. De ha meg kellene rajzolnunk Európa századainak térképét: hányunknak mappája mutatna e hosszú periódus közepén egyebet ama bizonyos fehér foltnál, mely a közelmúlt földabroszain a „legsötétebb Afrikát” jelképezte?

Különös kép az, amit irodalmi tudatunk e hatalmas korról elibénk fest: az eleje vég, és a vége kezdet. Az elején a nagy római kultúra lassú fölbomlását látjuk; a végén a modern nemzeti irodalmak ébredése ragadja meg figyelmünket. Mi van a kettő közt? Néhány krónikás és teológus neve rémlik: vad harcok rengetege és skolasztikus szörszálhasogatások útvesztője. Ágostontól Dantéig mintha ezeréves űr tátongana. Hol az a név, mely e két meredek partot összeköti? Hol az a költő vagy költemény e korból, mely műveltségünkbe elválaszthatatlanul beszívódva az európai irodalom lelkének megszakítatlan folytonosságát dokumentálná? Zavarba jönne a legtöbb olvasó, ha e kérdésekre felelnie kéne.

Elég végiglapozni a latin egyházi himnuszok valamely időrendi antológiáját, hogy a zavar a csodálkozásnak adjon helyet. E költeményekben lehetetlen egy naiv és barbár kor véletlen kuriózumait látni: gyér számú példákból is meg kell érezni a fejlődést, egy egész hatalmas költészet áramát, mely e kincseket fölvetette, mint egy folyó a csillogó habjait. Folyó, mely ezredéven folyt keresztül, még valahonnan a klasszikus irodalmak múltba tűnt hegyláncainak aljából eredve s táplálva egy viszontagságos világrész szellemi életének titkos és hangos forrásai-val, ismerve apályokat és csodálatos dagadásokat, s szabályos életpályát rajzolva meg, hogy majd hullámaival a modern európai költészet tengerét gazdagítsa.

Csakugyan, a lírának oly gazdagságáról van itt szó, mely nélkül a mi modern költészetünk el sem képzelhető. Tudva vagy tudatlanul, mindannyian e jámbor középkori himnuszköltők örökösei vagyunk: formában, színben, érzésben, gondolatban egyformán tőlük függünk, és koldusok lennénk önelkülük. Az

olvasó nyomon követheti e költészetben, hogyan fejlett ki a modern líra formája az antikéből, a modern lírai érzés az antikből; annyira, hogy az úgynevezett reneszánsz, az antik költészet fölújult utánzása, elszegényedést, elhidegedést, visszaesést hoz a modern lírai értékek szempontjából. Ha az európai líra bármely más időbeli áramával hasonlítjuk össze ezt a költészetet: az ókori görögtől a mai angolig, bizonyosan egyet sem találunk, melynek fontossága a lírai érzés és kifejezőmód történetében nagyobb volna, mint a középkori latin líráé.

De nem is gondolva erre az irodalomtörténeti fontosságra: mily gazdag dokumentum! mily érdekes tanulmány! mily rafinált művészet! mily bűbajos poézis! mennyi ős, naiv érzés! mennyi gondolati szubtilitás! mennyi gyöngédség, finomság, szín, zene, öröm és szárnyalás! És mennyi változatosság, az örökégy témában! S mennyi egység a változatosságban! Milyen különös egy irodalom ez, századokon és népeken keresztül, két virágkorával, melyek egymástól annyira különböznek, s mégis egy sodrával, lobogó formaboldogságában s időnkinti bájos elügyetlenedéseiben! Primitív ez a költészet, néha olyan módon, ahogy a gótikus katedrálisok művészetéről lehet azt mondani, hogy primitív: amelynél gazdagabb, formailag túlfejtettebb művészet talán nincs is a világon. Néha ahogy egy Giotto-, egy Duccio-kép, egy bizánci mozaik primitív. S mindaz, amit a régi, ájtatos művészetekben szent nosztalgiával bámulunk s szeretünk...

2

Mi lehet a magyarázata annak, hogy ez a különösen értékes, érdekes, történetileg és irodalmilag egyformán jelentős költészet ennyire ismeretlen mai közönségünk előtt, s még az alaposabb irodalmi műveltségű olvasó is szinte úgy gondol rá, mint valami kuriózumra, mely félig-meddig kívül áll az irodalmon?

A latin himnuszok költés hazánkban is évszázakig virult; s a hazai példa élesen illusztrálja a kérdést. A közelmúlt magyar irodalmi gondolkodásának népszerű balvéleménye volt, hogy a

magyar karaktertől idegen a misztikus rajongás, idegenek a skolasztikus szubtilitások. Ez a nézőmód nálunk különösen is hajlandó volt alábecsülni a középkori irodalom jelentőségét, s legfeljebb a későbbi nemzeti nyelvű és érzésű irodalom első dokumentumait s szinte mikroszkopikus ősjelenségeit kereste benne.

Pár töredékes és ügyetlen nyelvemlék, s néhány sor itt-ott, amiben még pogány magyar képzetek hazajárását sejdítettük, érdekesebb volt és fontosabb számunkra egy egész nagy, gazdag és szinte túlfinomult zengésű keresztény költészetnél, mely tartalomban és költői formában éppoly idegennek látszott, mint amely idegen volt nyelvben. Pedig ehhez a mostohán mellőzött keresztény és latin költészethez bizonytalán több gyökérszál fűzi még későbbi nemzeti poézisünk büszke bokrait is, mint amennyi az eltűnt, föld alá süllyedt pogány magyar képzetvilágig még elér. A tudomány is kényszerül mindjobbán észrevenni ezt, s nagyon könnyen lehet, hogy ősi képzetek, formák, zengések eredetét végre is a latin himnuszok költészetében fogja megtalálni. Horváth János még az ősmagyar versformát, az úgynevezett *ősi nyolcast* is a latin himnuszok hatására vezeti vissza.

Tegyük föl, hogy e himnuszok világa valóban egek távolából különbözik a modern és magyar ember lelkivilágától; bár ehhez is szó fér. A misztikus vallási rajongás, amaz *amor sanctus* alighanem örök dolog: s hogy a magyar lélektől sem idegen, azt éppen e himnuszok is bizonyítják. A magyar szentek himnuszai nem legkevésbé misztikusok, nem legjózanabbak az aszkétikus rajongásban. De bármily idegen volna lelkünkől a különös egzaltáció, amiből a szent költészet hangjai kiszakadtak: ez az idegenség, mely annyit tudott adni a mi kultúránknak, s amely Európa ezer évének legmélyebb lelkiségét, legszárnyalóbb érzéseit szűrte magába, nem lehet számunkra érdektelen idegenség, nem lehet közömbös tanulmány, s ilyenféle nemzeti szempont aligha magyarázná azt, hogy a középkori latin költészet oly kevésbé izgatja irodalmi köztudatunkat.

A nemzeti elvnek mégis bizonytalán köze van ehhez a közönhöz és tájékozatlansághoz. A középkori latin himnuszok

tészet kétségtelenül nem nemzeti költészet. Érthető, ha az a ma divatos irodalomszemlélet, mely az irodalomnak csupán nemzeti értékeit képes meglátni, s az irodalmi értéket hajlandó a nemzeti értékkel azonosítani, hidegen vagy zavartalan áll meg előtte. Ennek a felfogásnak, mely szeret kitessékelni az irodalomból mindent, ami „nemzetközi”, a középkori latin himnuszköltés a legékesebben szóló cáfolata. E szent költészet szellemében nyom sincs annak a modern, kicsinyes, bezárkózó és földhöztapadt szellemiránynak, mely még a szellem szárnyalásának legszen- tebb célját is egyes embercsoportok földi érdekeinek és mulandó dicsőségének reprezentálásában jelöli meg. Ez valóságos nemzetközi költészet, fölül a nemzeteken s azok földies aspirációin. Itt az emberiség legmagasabb, minden lélekkel közös aspirációi zengenek. Nemzetközi, azaz katolikus irodalom, s még nyelve is egy holt nyelv, mely az élő nemzetek egyikének nyelvével sem azonos.

S ennek az irodalomnak egész karaktere mégis teljességgel elüt attól a színtelenségtől és vértelenségtől, attól a hideg és csinált jellegtől, amit a nemzeti költészet rajongója egy ilyen holt nyelven zengő nemzetközi képződésű lírától várhatna. Még a „nemzeti” ízeket és zamatokat sem nélkülözi. Minden nemzet elhossa a maga ajándékát, s a közös oltárra teszi. Jézus nem volt nemzeti Isten. S ez a szent és égi nemzetfölöttiség, mely a mi nacionalizmusba zárkózott világunkban a latin himnuszköltészetet oly mélységesen időszerűtlenné teszi, ez adja meg egyúttal annak magasabb aktualitását is. Mindig aktuális, ami nincsen, amire áhítunk... Ó, szent szeretet, mennyei szeretet, boldog nemzetköziség, túl a földi vetélyek alacsonyágain! A föld meg van osztva, de az ég egy és közös. Ha szárnyunk nő, mint az angyaloknak, mi közünk többé a sorompókhoz? Az Atya előtt mind testvérek vagyunk. Ó, szent szeretet, katolikus szeretet, mely mindnyájunkat összeköt Istennel s Istenben egymással! [...]

**790. A NYUGAT KIADÓ ÉS IRODALMI R.T. –
BABITS MIHÁLYNAK**

Budapest, 1932. szept. 1.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Móricz Zsigmond szerkesztő úr nevében elnézését kérjük, hogy a szeptember 1-i *Nyugat*ban megjelent tanulmánya honoráriumát és a szeptemberi szerkesztői tiszteletdíját pillanatnyilag nem áll módunkban átutalni. A nyári szezon miatt nem tudtunk augusztusban inkasszálni. Remélhetőleg *rövidesen* rendezzük.

Addig is elnézését kérve vagyunk

kiváló tisztelettel

Nyugat Kiadó és Irodalmi R.t.

791. AJTAY JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. szept. 1.

Igen tisztelt Uram!

Szövetségünk azon tervvel foglalkozik, hogy Mussolininek miniszterelnöksége tíz éves fordulója alkalmából, a magyar társadalom ajándékképpen felajánlja a Fáy Dezső festőművész által alkotott „Dante Isteni Színjátékának” illusztrációit.

A művészi albumba foglalt mű előszavában és felajánlásában utalni szeretnénk arra a hatásra, amelyet Dante költészete a magyar irodalomra gyakorolt.

Engedje meg, hogy mint Dante költészetének legalaposabb és legművészeibb magyar interpretálójához azon kéréssel forduljunk, hogy a mű előszavába leendő beillesztés céljából ezt a gondolatot kifejezésre juttató tanulmányát rendelkezésünkre bocsájtani szíves legyen.

Megértő támogatásáért előre is hálás köszönetet mondva
vagyok

kiváló tisztelettel:

a Magyar Nemzeti Szövetség
nevében
Dr. Ajtay József
ügyv. alelnök

792. BASCH LÓRÁNT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. szept. 3.

Kedves Mihály,

Németh László arra kért, hogy engedjük meg részére a könyvtár helyiség használatát a rendes órákon kívül is, – most költözködik, de úgy látszik egyébként is megszerette. Azt hiszem ez elől, ebben az egészen kivételes esetben, nem zárkozhatunk el. Kivételesnek azért mondom, mert Némethnél nem kell tartanunk attól, hogy elfelejtené lezárni a helyiséget, vagy egy könyvet – folyóiratot bejelentés nélkül elvigyen. Kérem tehát hozzájárulásodat.

A hymnus-eposzt remekműnek találtam, egy-egy mondattal oly világirodalmi kapcsolatokra világít rá, – hogy a tárgy alapos ismerőjét is bizonyára elragadná. Angolra kellene fordítani! (Barkerre gondolok!) –

Erdélyi új versei is elragadtak. Érzésben és zeneiségben, a legszebb Petőfi-verset közelíti. Bányai is, ezuttal, nemcsak jó, de érdekes is. Az ujak is tetszettek. Szóval: jó *Nyugat* számot kaptunk. Ilonkát-Ildikót köszöntöm.

Szeretettel ölel:
Lóránt

793. GYERGYAI ALBERT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. szept. 9.

[...] Az Amor Sanctus-tanulmány gyönyörű, rég olvastam már hasonlót a *Nyugat*ban is, másutt is. Hallottál-e a *Pesti Futár* cikkéről? ("Babits kapja a Nobel-díjat?") Lehet, hogy van valami alapja a hírnek a Böök csakugyan jobb belátásra tért? Adja Isten, hogy úgy legyen [...]

Gyergyai B.

794. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Esztergom, 1932. szept. 12 előtt

Kedves Anyám,

igazán nagyon restellem hogy olyan régóta nem irtam. De Szekszárdról is ezer esztendeje nem kaptam semmi hírt, és tudod, milyen életem van nekem: mindig muszáj valamit sürgősen, holnapra vagy holnaputánra megírni s olyan fáradt vagyok az írásra és fogalmazásra hogy még a mondatokat elgondolni is nehezemre esik. Hozzájárul ehhez hogy most Ilonka is annyira el volt foglalva részben irodalmi, részben háziasszonyi dolgokkal hogy tőle sem kívánhattam hogy helyettem írjon. A megélhetés napról napra nehezebb és küzdelmesebb lesz az irodalom embere számára; sokat kell dolgoznom, kevés eredménnyel, s még Esztergomban sincs nyugtom. Ilonka szeretett volna kihívni ide, most ősz felé, talán ki tudtál volna jönni vagy egy hétre; – de sajnos, vissza kell utaznunk Pestre, több okból, elsősorban azért is, mert már hidegek az esték és ez nem jó itt. Egészségünk sem mindig volt jó; én a gyomrommal vesződöm, Ilonka meghült és erős mandulagyulladásra volt. Szeptemberben úgy volt hogy Bonyhádra megyek (valami előadásra hívtak) s akkor átmentem volna Szekszárdra is; de ez, úgy látszik, elmarad. Mégis remélem, hogy az ősz folyamán eljutok, talán Ildikóval, mint

tavaly. Remélem, jó egészségben vagy, és nincs semmi baj ott-hon. Kérlek, irjatok már mert semmit sem tudunk rólatok mióta Pista egyszer ép akkor botlott be Pesten hozzánk, mikor izgatottan vártam a kocsit hogy elvigyen hogy szegény Ambrus Zoltán fölött elmondjam a bucsubeszédet. Nagyon sajnáltuk akkor is hogy Pistával nem tudtunk többet beszélni; de én izgatott voltam és Pisti elsietett. Sajnálom hogy nem vagy itt és nem mutathatom meg Neked Esztergomunkat, jó lenne ha láthatnád ugy ahogy most van. Már sokkal szebb és nagyobb mint ahogyan te láttad. Itt küldök néhány képet Esztergomról és Ildikóróról aki egészséges, nagyon megnőtt, okos kis jószág és sok örömet szerez nekünk. A képek hátára ráírtam pontosan hogy mit ábrázolnak. Kérlek, irjátok meg, megkaptátok-e? A tavasszal küldtem meg a fiatal költők antológiáját amelyet én szerkesztettem; arról sem tudok hogy megérkezett-e Szekszárdra? Irjatok valamit, hogy vagytok? A nyarat hogyan töltötted? a Nenne hogy van? Angyusék mit csinálnak? És kis keresztűnk nő-e nagyon? Sok kézcsókot és üdvözlöt küld, Nennének is kezét csókolja és mindenkit köszönt

szerető fiad
Mihály

Országos Széchényi Könyvtár

795. AZ URÁNIA TUDOMÁNYOS EGYESÜLET, BRATISLAVA – BABITS MIHÁLYNAK

Bratislava, 1932. okt. 1.

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Köszönettel igazoljuk tegnapelőtti nagybecsű sorainak vételét, melyeknek következtében egyesületi igazgatónk, Heller Lajos úr, Önnel ma telefon-beszélgetést folytatott. – Hálásan köszönjük Szerkesztő urnak, hogy szerdára, e hó 12.-re szóló meghívónkat elfogadni kegyes volt. – A felajánlott 3 téma közül mi is az első helyen nevezett *Szellemi kulturánk válsága* című

előadást választottuk, s így kérjük, hogy saionunkat ezzel az előadással szíveskedjék megnyitni. – Közöljük, hogy az előadás színhelye az ősi Primáspalota tükörterme, kezdete pedig pontosan esti 8 óra. –

Ami a honorárium kérdését illeti, elfogadjuk igen tisztelt Szerkesztő úr ebbeli kívánságát, s azt 1000 (ezer) cseh-koronában állapítjuk meg. –

A mi az utazás kérdését illeti, legjobban azt a vonatot tudnánk ajánlani, mely Budapest – Nyugati p.udvarról reggel 7 óra 15 perczkor indul, s amely 10 óra 49 perczkor érkezik ide. – Ez alkalmat nyujtana Önöknek városunk kényelmes megtekintésére. – A pályaudvaron szíveskedjék a Carlton-szálloda szolgájához fordulni, ki utasítást kap arra, hogy Önöket autón a szállóba vigye. – Igyekezni fogunk, hogy valaki közülünk talán már dél előtt, de a délután folyamán okvetlenül felkeresse Önöket a szállóban. – Kétágyas szoba rezerválása iránt intézkedünk. –

Ami a visszautazást illeti, legkényelmesebb vonatként mi a másnap (csütörtök) esti 8 órai gyorsvonatot tudnánk ajánlani. – Ha azonban a visszautazás sürgős volna, ugy minden valószínűség szerint tagjaink egyike rendelkezésre tudná bocsátani autóját, mely Önöket Moson-Magyaróvárra vinné, hol elérhetnék az onnan déli 1 órakor induló gyorsvonatot, mely d.u. 3/4 4-kor érkezik Kelenföldre, mint Szerkesztő úr lakásához legalkalmasabban fekvő állomásra. –

Azt hisszük, hogy ezzel minden pontra kiterjeszkedtünk s most még csupán arra kérjük, szíveskedjék velünk rövid pár sorban közölni, hogy tényleg a tuloldalón megjelölt vonattal érkezik-e, hogy a hotel szolgáját instruálhassuk.

Igaz örömmel várva igen tisztelt Szerkesztő úr megjelenését körünkben,

a közeli viszontlátásig,
maradunk

tiszteletteljes üdvözlettel

URÁNIA TUDOMÁNYOS TÁRSULAT

796. JÓZSEF ATTILA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. okt. 6.

Igen tisztelt Uram!

Kérem, vegye barátságos cselekedetnek, hogy verseimmel fölkeresem.

Arra az esetre, ha a versek megnyernék az Ön tetszését és szándékában állana közölni őket, megjegyzem, hogy november közepére egy verses füzetet fogok kiadni s a füzetben a küldöttek is megjelennek.

Ismételten kérem, vegye barátságos cselekedetnek jelentkezésemet és fogadja

tisztelő üdvözetemet
József Attila

797. JÓZSEF ATTILA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. okt. 12.

Igen tisztelt Uram!

A rend kedvéért közlöm, hogy a küldött költemények közül időközben az *Ordas*, *Emlék*, *Ritkás erdő alatt*, és *A hetedik* címűeket eladtam, továbbá, hogy említett versesfüzetem minden valószínűség szerint napokon, esetleg egy héten belül megjelenik. –

Kérem, fogadja megkülönböztetett tiszteletem kifejezését.

József Attila

798. WEÖRES SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Szombathely, 1932. okt. 13.

Kedves Mester,

visszaérkeztem Szombathelyre pár nappal ezelőtt. Eleget téve Mester szíves megbízásának, itt küldöm husz versemet. Nagyrészüik újabb keletű. Kicsit viharos körülmények között másoltam ki őket a füzetemből – bocsánatot kérek, hogy ilyen lomposan küldöm el őket.

Nyomatásban kettő jelent meg közülük: a *Macska*, a *Névtelen jegyzőben*, és a *Sürgönydrótok* a székesfehérvári *Tulipánban*.

Legutolsó írásom a *Zümmögőkórus*, ami tulajdonképpen nem is vers, hanem vázlat és lélektani dokumentum: reggel, fölébredés-előtti félálomban bennem-kavargott sorok és képek sietős keretbe-foglalása, megrögzítése.

Meglehetősen kábultan írom ezt a levelet: már két éjjel alig aludtam. Tegnapelőtt egy barátommal cserélgettem az eszméket egész hajnalig, tegnap pedig a Kispityeri-csárdában borozgattam a szombathelyi ifjú irodalmárokkal, szintén hajnalig.

Ha megint lesznek újabb írományaim, Mester szíves engedelmének megfelelőleg, be fogom küldeni őket.

Nagyságos Asszony kezét csókolva, Mindnyájuknak minden jót kívánva Mester további kedves pártfogását kéri hálás ragaszkodó tisztelettel

Weöres Sándor

799. A MAGYAR SZEMLE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. nov.8.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur,

Budapesttől még mindig távollevő főtitkárunk, Balogh József dr. úr nevében csatoltan bátor vagyok Kühár Flóris ma hoz-

zánk érkezett kétrendbeli levelének másolatát átnyújtani. Örömmel látjuk ebből, hogy a könyv bizonytalannal meg fogja nyerni a katolikus egyházi hatóságok tetszését is.

Kérjük, hogy Kühárnak a „De partu virginis” címére vonatkozó megjegyzését is, ha Szerkesztő Urnak úgy tetszik, honorálni méltóztassék.

Mély tisztelettel a
MAGYAR SZEMLE KIADÓHIVATALA
Dr. Kertész

[Melléklet]

Pannonhalma, 1932. nov. 7.

Nagyságos Főtitkár Úr!

Hálásan vettem Babits Mihály: *Amor Sanctus* himnusz-gyűjteményének és fordításának végleges szövegrészét és nagy örömmel állapítottam meg, hogy a szerző úgy a Bevezetésben, mint a fordításokban minden lényegbevágó kívánságomat messzemenően honorálta és így könyve szerény véleményem szerint az ilyen kiadványokkal szemben támasztani szokott katolikus igényeket nagyszerűen kielégíti. Hogy a fordításokban pár helyen, miket magam sem tekintettem okvetlenül változtatandóknak, megtartotta eredeti fogalmazását, az nem akadályozza meg szerény véleményem szerint az imprimatur-t, hisz a költői jogokat az Egyház a maguk határában belül mindig tiszteletben tartotta. Viszont nagyon örülök, hogy a Lauda Sion fölvételével és mesteri fordításával még gazdagította e kötetet és vele katolikus líránkat.

Nagyon szívesen támogatom véleményemmel a *Magyar Szemle* azon dicséretes szándékát, hogy erre a munkára, mely szerintem nagy hasznára lesz a katolikus lelkiségnek, midőn legszebb termését tökéletes művészettel teszi szívhezszólóvá és édesen zengővé magyar nyelvünkön, az esztergomi érseki főhatóságnál az Imprimaturt megszerezze. E célból feljogosítom

Nagyságodat, hogy e tárgyban végezett munkámat, megjegyzéseimet, jelen levelemmel együtt a cenzor munkájának megkönnyítésére az érseki főhatósághoz intézett beadványához mellékelje. A cenzor véleményét minden bizonnyal kedvezően fogja befolyásolni az a készség, mellyel Babits eredeti fogalmazásán szívesen módosított.

Fogadja Nagyságod őszinte tiszteletem kifejezését, mellyel

maradtam igaz híve
Dr. Kühár Flóris O.S.B.

800. RADNÓTI MIKLÓS – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1932. nov. 17.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Uram!

Könyvem december elején megjelenik és ezért nagyon kérem Szerkesztő Uram, Ön meg is igézte, mikor utoljára otthon jártam – hogy a *Nyugat* november 16-i vagy elsejei számában hoz verset tőlem.

Tegnap láttam, hogy a 16-i számból sajnos kimaradtam, így nagyon kérem Szerkesztő Uram, ha mód van rá, az elsejei számában jöjjön írásom.

Előre is hálásan köszönöm.

Tisztelő, igaz híve
Radnóti Miklós

801. REMÉNYI JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Cleveland, 1932. nov. 23.

Kedves Barátom:

őszinte részvétellel értesültünk feleséged szívattakjáról s betegségéről. Mindketten teljes szeretettel azt kívánjuk nektek,

hogy ez ne ismétlődjék meg. Pozsonyt irigyeltem azért, hogy ott voltál akkor, amikor én nem lehettem ott.

A. Flores-nek, a „The Dragon Press” lektorjának a címe: 240 Linden Avenue, Ithaca, New York, U.S.A. Kérlek, írd neki, rám való hivatkozással. Ha az amerikai gazdasági viszonyok nem lennének olyan szörnyűek, akkor biztosra venném, hogy ez a levelezés eredményre vezetne; így, sajnos, optimizmusom, hogy amerikaiasan fejezzem ki magam, nem „száz százalékos”. Pedig, hidd el, a magam művének nem örülnék annyira, mintha a *Timár Virgil Fiát* angolul olvashatnám.

Hogyne tudnék Schöpflin fiának sorsáról. Ugy értem, azt tudom, amiről a nyáron értesültem. Persze, jól esnék, ha Schöpflin foglalkoznék regényciklussal; amerikai sorsomban úgy érezném, hogy magyar nosztalgiám valami visszhangot kapott.

A *Nyugat*-ban közölt naplóddal <sem> én sem a feleségem sem tudunk betelni. A „fire place” előtt olvastam fel ezeket a verseket feleségemnek, s egy-egy strófa annyira megfogott bennünket, hogy a legtöbb verselő garázdálkodó dilettantizmusát elfelejtettük. Esztergomi látogatásunk asszociációi természetesen „emberibbé” nemesítették élvezetünket.

A múlt héten rádióelőadásomban emlékeztem meg rólad. Előadásomnak ez volt a témája: „Conflicting Ideas in Contemporary European Literature”, s így természetesen módomban volt rólad is megemlékezni.

Kérlek, közöld Schöpflinnel, hogy feleségem most olvassa regényeit; karácsonytájbán írunk neki. Add át mindkettőnk üdvözetét.

Feleségem mindkettőtöknek üdvözetét küldi, én kézcsokot feleségednek, s neked szeretetemet kifejezését őszinte tiszteletem és nagyrabecsülésem kíséretében.

Reményi József

802. DR. KOVÁCS MÁRIA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. dec. 6.

JEGYZŐKÖNYVI KIVONAT.

Felvettük az orvoskari „Csaba” B.E. Hugonnai Vilma leány-törzsének 1932-33. tanévi első táborozásán.

Legmélyebb hálával köszönjük Méltóságos urnak, hogy egyesületünk meghívását elfogadta és „Modern magyar irodalom” című tanulságos és értékes előadásával bennünket megajándékozni méltóztatott.

Mi orvostanhallgatók nagyfokú elfoglaltságunk miatt az irodalommal keveset foglalkozhatunk, ezért nagy örömmel vettünk részt Méltóságod számunkra hézagpótló előadásán.

Ismételten köszönjük Méltóságod irántunk tanúsított önzetlen fáradozását és kérjük tartsa meg törzsünket továbbra is

szerető jóindulatában

Dr. Kovács Mária

v. törzsfő

803. BABITS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1932. dec. 9.

Kedves Mihály!

Nagy ijedelemmel hallottunk betegségedről és még inkább fájt nekünk, hogy amit hallottunk, azt is az ujságok révén mások közvetítésével kellett megtudnunk. Ámbár a lapoknak az a híradása, hogy állapotod már javulás útján van, némileg megnyugtatót bennünket, mégis nem csekély aggodalommal töltött el az a hír, hogy már öt hete súlyos betegen fekszel és nagy fájdalmakat kellett elszenvedned.

Anyika már régóta panaszkodik, hogy semmi hírt sem adtok magatokról, dacára annak, hogy ő időnként felkeresett bennete-

ket soraival. Nyugalanságát csak azzal sikerült eloszlatni, hogy biztosan nagyon el vagy foglalva és csak azért nem írsz. Sajnos, csalódtunk feltevésünkben és szomorúan kellett hosszú betegségedről értesülnünk. Megjegyzem Anyikával nem mertük közölni betegséged hírét, mert szegény ő is állandóan gyengélkedik, nagyon gyakran ágyban fekvő beteg sőt az ősszel párszor olyanira rosszul volt, hogy már a legrosszabbtól kellett tartanunk. Hála a Gondviselésnek, most már sokkal erősebb és reméljük, hogy a tél beálltával ismét visszanyeri egészségét.

Nagyon kérünk benneteket, adjatok mihamar kimerítő tudósítást hogylétéről és sürgősen nyugtassatok meg minket, akik valamennyien aggódó szívvel gondolunk betegségedre.

Ugy tudom, Anyika megírta, hogy Angyust az ősszel megoperálták; egy daganatot vettek ki a melléből, mely a vizsgálat szerint rákos természetű volt. A műtét után hosszabb ideig Röntgen-kezelésben részesült és most már orvosi megállapítás szerint túl van minden veszélyen.

Mi mindannyian jól vagyunk. Pucika idejére nézve szépen fejlett, erős egészséges kisfiú. Igen eleven és okos kis kölyök; már mindent beszél, pedig csak augusztusban mult két éves. Persze sok baj és gond is van vele, de oly aranyos, hogy az minden kellemetlenséget feledtet és kárpótol.

Képelem, hogy Ildikó már milyen szép nagy lány lehet! Szeretnénk már látni egyszer Valamennyiőtökkel együtt. Ilonkát a kicsivel együtt sokszor csókoljuk, Téged pedig szívélyesen üdvözlünk és kívánjuk mielőbbi teljes felgyógyulásodat.

Szerető öcséd
Pista

804. ÜZENET ÉS VALLOMÁS

Sok-sok mondanivaló, karácsonyi üzenet s üdvözllet, sírás, panasz, öncsicsítás, költőt csúfoló líra s beteg embert valló zsör-

tölődés tolakodik bennem, s kiömleni vágyik – mégis csak néhány szó az, amit küldök, baráti ajkak közvetítésével, melyek nem engedik elveszni melegüket. Az író beszélni született, s ha előnti lelkét a mondanivaló, kicsap, mint a láng, falakon és rácsokon át is. Mennél kevésbé hallgat rá a világ, annál több és fontosabb szava van ahhoz a néhány emberhez, aki figyel még hangjára. De a betegnek hallgatás a helye. Baja magántulajdon; panasza csak az orvost illeti. Ezért szólalok így, nehezen, akadózón, némi szégyenkezéssel s titokban magamon mosolyogva; mert úgy érzem, mintha minden szavamban egy néma szólalna meg; vagy egy öntudatra izgatott tetszhalott; vagy éppen egy földidézett szellem. Az író ma úgylis egy kicsit el van temetve, s már-már csak a szellemidézők költögetik, kicsiny és titkos szekta, ilyen intim szeánszokon. Presztízsünk megfogyatkozott, büszkeségünk a sötétben bujkál. Gondolhatjuk-e még, hogy a világ nem lehet el írók és magasabb irodalom nélkül? (Igaz, hogy olyan világ is ez!) Színházaink és kiadóink bőven gondoskodnak a jó pótlékról, mely szintén csak irodalom, mert hiszen írják, s büszke irodalom, mert olvassák. Úgy hallom, „magasabb irodalmi érték” már a visszautasítás formulája lett menedzsereinknél. Ez a jelző: „*irodalmi*” kétségtelenül gáncsoló szó ma nap. Ki ad itt igazat az írónak, a költőnek, aki lassankint kiadni sem tudja műveit, hacsak nem a saját éhező garasain? Hírnevét messze túlszárnyalja a futballbajnoké; s még a halál utáni dicsőség sovány vigaszában sem igen bízhatik; hisz a halott duplán halott nálunk. Minden szó az életé, amely kitagadta a költőt; pedig a költő most is édesanyjának vallja őt és egyúttal szerelmesének, mint egy javíthatatlan Oidipusz. Oidipusz királyból koldussá vált; egyik megalázás a másik után éri, s még boldog, ha megvan a mindennapi koldusfalatja, s nem kell a végletes nyomor sáringoványába zuhannia. Rossz csillag jár az irodalomra, s ezt be kell vallanunk egymás között, mikor így annak nevében összejövünk testben vagy szellemben, s már szinte titkos cenákulumokon, mint valami első keresztények vagy utolsó pogányok. Nem maradt más számunkra, mint a hit, hit egymás-

ban és önmagunkban, hit a szellemben és az alkotásban, ama bizonyos Szentlélekben, amely még mindig meghódíthatja a világot, amíg csak egyetlen ember agyában fészke van. Éreznünk kell, hogy ez a hit ellenkezik a világ hitével, s amikor a Lélek madarának fészket adunk, mintha egy üldözött bujdosót rejtegetnénk, aki gyűlöletes és félelmes a világ előtt. A forradalmárok hite ilyen talán, s meglehet, hogy az igazi irodalmárban mindig van valami a forradalmárból is, s talán rá is szolgáltunk minden gyanúra s üldözésre. Én, ha őszinte vallomást kell tennem, s ha igazi, jól járó kulcsot akarok adni írásaimhoz azoknak, akik még törődnek velük, kényszerülök beismerni, hogy legmélyemben mindig elégedetlen és forradalmár voltam, kora gyermekségtől fogva lázított a csúnyaság, ostobaság és igazságtalanság, melyet magam körül láttam, s igazában legnyugodtabb szavam is tiltakozás és forradalom volt: rimeim harmóniája tiltakozás a világ harmóniátlansága ellen, s még konzervativizmusom is dac és lázadás! Értse, aki érti. Elégedetlen mindig és mindenkori környezetemmel szemben; elégedetlen és telhetetlen; aki új világot akartam alkotni örökké, mert a jelenvaló nem volt jó nekem! S így maradtam máig, eleven tiltakozásnak egy kor, egy világ, egy élet ellen, már csak azáltal is, hogy élek és vagyok még, s betegen is le tudtam írni ezt az üzenetet.

Országos Széchényi Könyvtár

Nyugat, 1932. dec. 16.

805. BALOGH JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. dec. 19.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr,

első szállítmányunkból sietek Szerkesztő Úrnak 10 példányt saját céljaira átadni, míg 8 példányt kérném, hogy azoknak az uraknak, akik hozzánk közel állnak, vagy a kötetet megjelentetésében segítettek, névaláírással ellátni méltóztassék. Ezek az

urak: Bethlen István gróf, Hóman Bálint, Ravasz László, Kornfeld Móric báró, Szekfű Gyula, Horváth János, Kühár Flóris, Balogh József.

Ismételten kíván javulást és minden jót az ünnepekre, a Nagyságos Asszonynak kézcsókját jelentve,

készséges híve
Balogh József

806. ELEK ARTÚR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. dec. 20.

Kedves Mihály,

nagy részvétellel értesülök szenvedéseidről. Már régen meglátogattalak volna, ha arra nem kellene gondolnom, hogy a látogatók elfárasztanak és talán még fokozzák is szenvedésedet jelenlétükkel.

Ha fordítsz egyet, a túlsó lapon megtalálod azoknak névsorát, kiket a B. A. idei díjaira ajánlok. Basch dr. tegnap telefonon megsürgette a névsort, s azt is közölte, hogy a fiatalok dolgában körülbelül már határozottak. Fiatalt azért nem ajánlok, noha pld. Erdélyi és Illyés nélkül névsort el sem tudok képzelni.

Szívből sajnálom, hogy ez a gond is terhel és bizonyára nyugtalanít is.

Ha öt percre is, de holnap, vagy holnapután fölnézek hozzád, föltéve, hogy Ilonka egyebet nem tanácsol.

Addig is jobbulást, enyhülést kívánok igaz szeretettel

Artúr

A nagydíjra:

1. Gellért
2. Fülep Lajos
3. Füst Milán
4. Tersánszky

5. (ha ugyan egyáltalán szóba kerülhet az ismert okok miatt)
Kassák
6. Nagy Lajos

A kisdíjra:

1. Strém István
2. Reichard Piroska

807. MINT FORRÓ CSONTOK A MÁGLYÁN...

Nem az énekes szüli a dalt:
a dal szüli énekesét.
Lobbanj föl, új dal, te mindenható!
Szülj engem újra, te csodaszép!

Most beteg a testem. A földi
vágyak messze nagyon...
Mint ropogó csontok a máglyán,
heverek forró ágyamon.

Barátaim elhagytak engem:
egyedül maradtam már.
Lelkemet kiürítettem,
mint aki nagyobb vendéget vár.

Úgy fekszem itt, mint a főniksz,
ki félve reméli a tüzet,
amelyen el fog majd égni
s amelyből újraszület.

Lobbanj föl, röpíts el engem
piros szoknyáid között:
egy dallal ölöm meg azt aki
voltam, és már más leszek.

Nem az énekes szüli a dalt:
a dal szüli énekesét.
Lobbanj föl, új dal, te mindenható!
Szülj engem újra, te csodaszép!

Pesti Napló, 1932. dec. 25.

**808. MÓRICZ ZSIGMOND, BABITS MIHÁLY ÉS
SCHÖPFLIN ALADÁR – A NYUGAT
MUNKATÁRSAINAK**

Budapest, 1932. dec. 27.

Kedves Barátunk,

a következő tervhez kérjük hozzászólásodat:

A *Nyugat* jubileumi évében akarjuk megalapítani az új irodalmi társaságot. A társaság tagjai azok, akik huszonöt év óta legszebb és legjobb írásaikkal szálltak ki a *Nyugatban*, akik maguknak is legbecsesebb írásaikkal csatolódtak a folyóirathoz, s a jövőben is fórumuknak kívánják azt tekinteni.

A *Nyugat* 25 év alatt óriási írógárdát nevelt, tisztán azzal, hogy soha más korlátozást elénk nem szabott, mint művészieket. Így egész közös szellemiségű írósereg él a magyar irodalom határaiban, akik ha a *Nyugat* hasábjain jól érzik magukat, akkor bizonyára egymás társaságában is jól éreznék.

Ezzel az új Társasággal nem akarunk egy újabb dísztestületet állítani, mint síremléket önmagunknak, bár óhatatlan, hogy a Társaság presztizise a tagokra is vissza ne háramoljon: de egyúttal gazdasági egyesülésnek is kívánjuk tekinteni s annak kiépíteni, irodalom- és íróvédő egyesületnek.

Kérünk azért, hogy 1932. dec. 30-án, *pénteken este 8-kor* jöjjetek el a *Nyugat* Irodalmi Szalonjába (Rákóczi út 20. I.), hogy ott magunk közt megbeszéljük a kérdést és a teendőket. Ez az összejevetel egyúttal előzetes értekezlet lesz, amely [k]i fogja mondani a megalakulást vagy az ellenkezőt.

Az új egyesülés címéül ajánljuk: Nyugat Irodalmi Társaság.
Maradunk szíves baráti üdvözlettel

Móricz Zsigmond, Babits Mihály, Schöpflin Aladár

809. BETHLEN ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1932. dec. 28.

Tisztelt Barátom!

AMOR SANCTUS Szent Szeretet Könyve címen közreadott műved tiszteletpéldányának megküldésével tanúsított figyelme-dért hálás köszönetet mondok.

Szívélyesen üdvözöl

Bethlen István

810. HATVANY LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. jan. 9.

Kedves Barátom,

legutóbbi találkozásunk alkalmával nem akartam szíves vendéglátásodat súlyos elvi vitákkal megzavarni. Különben is, mi-nek? Írásban Ti is, én is elégszer elmondtátok, elégszer elmond-tam, ami elválaszt benneteket tőlem, illetve engem Tőletek. Örülök, hogy ezek a keserű viták személyes érintkezésünket nem zavarták meg, s hogy annyi év után végre egy esetben író-társaim méltányosságát is volt alkalmam tapasztalni. Minthogy azonban, mint mondom, elvi és nem személyes kérdésekről van szó la séance continue, az elvi vita folyik tovább. Tovább folyik ebben a cikkben is, melyet teljes lojalitással, mindenekelőtt Ne-ked küldök, a *Nyugat* számára. Utóvégre sok mindent tudok a magyar irodalomról, s amíg valami formában ki akarom fejezni

ezt a sok tudományomat, ennek nincs más tere, mint a *Nyugat*. Különösen ha ellenetek foglalok állást, jobban szeretném azt ezentúl a *Nyugatban* mint egyéb folyóiratokban megcselekedni. Természetes, hogy a szerkesztőnek jogában áll cikkemet visszautasítani, jegyzetekkel ellátni, vagy éppenséggel egy-egy sor<t> vagy mondat megváltoztatására felszólítani. Nem zárkózom el semmitől, ami az elvi vitának személyes élet veszi. <Természetes, hogy jobban és> Csak a negyvennyolcból nem engedhetek!

Baráti részvétellel értesültem hosszas betegségedről, kérek, légy oly jó, add telefonon értésemre, mikor zavarlak legkevésbé. Akármiképen döntesz, nem fogunk összeveszni, mert ha nem is vagyok nyugatos, nyugateurópai volnék vagy mi?

A Nagyságos Asszonynak kezeit csókolom, maradok

igaz, régi tisztelőd, híved

Hatvany Lajos

Az Arany-cikket a Belvárosi Színházban és a PTOE-ban olvastam föl. Most egy ismeretlen, régi erdélyi íróról, bizonyos Bölöni Farkas Sándorról olvasok fel a Kossuth-pártban. Hosszú tanulmány a reformkorszakról, – bizony ráférne a *Nyugatra*, melynek irodalomtörténésze nincsen.

811. PFEIFFER FERENC – BABITS MIHÁLYNAK

Párizs, 1933. jan. 12.

Igen Tisztelt Babits Mester!

Gabriel Marcel úr, a jeles kritikus, a ki a Plon Kiadócégnél megjelenő „Feux Croisés” című fordítás-sorozat igazgatója, melegen érdeklődik a *Halálfiái* iránt és ennek német fordítását szeretné elolvasni.

Ha tehát e regénynek francia fordítása még szabad és Önnek e terv megfelel, igen kérném, hogy egy eredeti magyar és egy

német fordítás-példányt minél előbb szíveskedjék címemre be-
küldetni.

A *Kártyavár* is érdekelné esetleg Plon-ékat, de csak másod-
sorban.

E két műtől függetlenül Gabriel Marcel úr szívesen kiadatna
egy a *mai* magyar társadalom viszonyait és küzdelmeit visszatük-
röző, erős irodalmi értékkel bíró új regényt. Nincs-e Önnek ily
könyve készülőképben? Avagy nem ajánlhatná-e egy más író köny-
vét, a mely e feltételeknek megfelel? Nagy szívességet tenne ezzel.

Engedje még megjegyezmem, hogy e fordításokat Mlle S.
Charbonnier de Leo-val együtt csinálnám, a kivel együtt fordí-
tottam le Zilahynak az előbb említett sorozatban megjelent *Két
fogoly* c. regényét is.

Becsés választát várva, maradok

szívélyes üdvözléssel

kész híve

Dr. Pfeiffer Ferenc

812. POLITZER RÓZSI – BABITS MIHÁLYNAK

Országos Széchényi Könyvtár [H.n.] 1933. jan. 16.

Mindenekelőtt azért kérek bocsánatot, hogy nem írtam meg-
szólítást, de ezzel nagy zavarban voltam; engedje meg kérem,
hogy Tanár úrnak szólítsam, ezt az egyet nem érzem zavarónak,
és a vonatkozás, amit kifejez, számomra mindenképen igaz is.

Azért is bocsánatot kell kérnem, hogy ismeretlenül írni me-
rek de ennek magyarázata az egész levél.

De talán mégis el tudom mondani röviden: én nagyon sokat
kaptam a Tanár úrtól és mindezt úgy fogadtam el eddig, mint
az Isten ajándékait szoktuk. Ezt úgy értem, hogy az elfogadás
maga volt a hála és köszönet. Csak amikor Tanár úr karácsonyi
üzenetét olvastam a *Nyugatban*, eszméltem rá, hogy ez a hála
nem jut el a Tanár úrhoz, és hogy talán jól esne, ha eljutna.

Mégis be kell valahogy mutatkoznom matematika-tanár vagyok, 28 éves. Ezzel egy kis súlyt is szeretnék adni a levelemnek: általában is azt hiszem, hogy a matematikusok mindenhez kevésbé felületesen nyúlnak hozzá, mint a többi fiatalság, én pedig a matematika alapjaival foglalkozom (és ebben egészen benne élek) és ezen a már szinte filozófiai területen nagy rokonságot érzek Tanár úr írásaival.

Ezen a területen is van köszönnivalóm: a *Két szellem a gondolat és írás* kötetében. 1913-ban még nem volt magyar matematikus, akinek sejtelve lett volna az intuicionizmusról és logizmusról, de még akkor sem igen, mikor én egyetemre jártam, úgy hogy én nem is az egyetemen, hanem Tanár úrtól hallottam először ezekről az irányokról. A matematika eszközeivel jól kiépített rendszerek és bámulatos eredmények vannak ma már ezen a téren (talán közölhetek én is valami érdekeset Tanár úrral: Gödel bebizonyította, hogy a matematikánk ellentmondásmentessége bebizonyíthatatlan – és ennek a tételnek a megfogalmazása is, bizonyítása is, teljesen precíz és kifogástalan. A matematika tehát nem abban különbözik a többi tudománytól, hogy nincs benne ignorabimus, hanem épen abban, hogy itt exakt formában be van bizonyítva az ignorabimus), de matematikusaink fáznak tőle és így én csaknem egyedül vagyok ezzel az érdeklődésemmel. De a Tanár úr ezekre a mostoha szépségekre is figyel.

Azonban nem szeretném arra fektetni a fősúlyt, ami a szakommal függ össze. A *Gondolat és az írást* épen nem szakérdeklődésből olvastam és csak véletlenül bukkantam benne a *Két szellemre*. A legelső „új vers”, amit 14 éves koromban megismertem, Tanár úr *Miatyánkja* volt és azóta Tanár úr minden betűjét olvasom. A pad alatt olvastuk az iskolában és még az egyetem folyosóin is egész mámorosan szavaltuk egymásnak a *Laodameiat*. És ott voltam, ha a Tanár úr sajátmaga mondta el a verseit. Köszönöm.

De nem a szépség az, amiért a legtöbb hálával tartozom, hanem az irányítás. Tanár úr tanulmányai végigkísértek gyerek-

koromtól fogva. (Még azt is meg kell köszönnöm, hogy jók voltak az iskolai dolgozataim, mert előző nap az *Irodalmi tanulmányokat* lapozgattam, hogy a dallama legalább beleszendüljön a dolgozatba.) Melegebben megbarátkozni sem tudtam senkivel, míg el nem olvastattam vele a „Kétkelés kötelességét”. Olyan nehéz a mai gyors életben fiatalnak lenni és tisztának maradni. Olyan erős hatások vonzzák és sodorják az embert és aki fiatal és nem bölcs, az sodródik. De én hiszek egy erkölcsben és Magyarországon Tanár úr az egyetlen igazi írástudó, aki mindig a csillag felé mutat. És én sohasem fogom szem elől téveszteni a vezetőt.

És vagyunk egy páran. Bizonyára még sokkal többen, mint ahányat én ismerek.

Most még csak azt szeretném mondani, hogy örültem a levélformának, mert szemtől-szembe biztosan félszeg lennék és nem tudnék semmit sem mondani. De egyáltalán nem érzem, hogy a levelem úgy sikerült volna, ahogy szántam. Még így is túlságosan szemtől-szembe éreztem magam. De Tanár úr talán ki tudja olvasni belőle az igazi levelet is.

Engedje meg, hogy ismeretlenül is jobb egészséget kívánjak.

Politzer Rózsi

813. BABITS MIHÁLY BESZÉDE A BAUMGARTEN-DÍJAK KIOSZTÁSÁKOR

[...] Sajnos, míg az alapítvány hatása és irodalmi tekintélye évről évre növekszik, és erősbödést ígér, másrészt mind szűkebbre kényszerül korlátozni intézményünk azt a szerepét, melyet a közelmúlt éveiben vállalnia kellett: hogy az ínségbe jutott magyar íróknak pillanatnyi segélyekkel és gyors támogatással állhasson rendelkezésükre. Az ínség tengere nagyon is kiáradt, s ugyanazon gazdasági válság, mely e tenger keserű vizeit magásra korbácsolja, az alapítvány jövedelmeit is megcsökkentet-

te: mindaz, amit tehetünk, nagyon kevés ebben a helyzetben. Ilyenfórmán ugyanazok a szomorú anyagi viszonyok, melyek eleinte a karitatív szempont fokozottabb tekintetbe vételére kényszerítették intézményünket, lassankint mindinkább e karitatív szempontokról való lemondásra vagy legalábbis azok másodsorba helyezéseére kényszerítenek. Segélyalapunk valóban igen csekély arra, hogy minden felmerülő igényt kielégíthessen, s ezért tavalyi példánkat követve, az idén is jobbnak láttuk inkább nagyobb összegű segélyek kiosztásával hathatósabban támogatni néhány érdemes fiatal írónkat, mintsem korlátolt alapunkat szilánkokra szétforgácsolni.

Célunk volt mégis, hogy alapítványunk kitüntetésében az arra igazán érdemesek közül mentül többen részesedhessenek. Ezért – ebben is tavalyi gyakorlatunk szerint – az évdíjat csak kivételesen indokolt esetben hosszabbítottuk meg; ezért szállítottuk le az évdíj összegét is; s ezért csatoltunk a rendes évdíjakhoz két kisebb jutalmat [...]

Nem zárhatjuk be e jelentést alapítványunk ideai működéséről, anélkül hogy meg ne emlékezzünk arról a súlyos veszteségről is, amely tanácsadó testületünk feledhetetlen elnökének, Ambrus Zoltánnak halálával ért bennünket. Az ő finom és szigorú szelleme örködött ifjú intézményünk első lépései fölött, s nagy érdeme van abban, hogy ez az alapítvány azon a helyes úton indult el, amelyen ma érezzük haladását. Kezdetől fogva önzetlenül s lelkesen vett részt munkánkban; lelkének egy részét adta nekünk, s amíg az alapítvány fennáll, híven fogja magával vinni ezt a lelket, mint kincset, őrzőt és zálogot.

Nyugat, 1933. jan. 18.

814. PAP KÁROLY – BABITS MIHÁLYNAK

Felsőgöd, 1933. jan. 19.

Kedves Barátom!

Megdöbönt örömmel olvastam az *Ujság* keddi számában, hogy az idén megint jelöltetek engem a [Baumgarten] díjra, s csupán megint a kultuszminisztériumon múltott, hogy azt nem kaphattam meg.

Úgy veszem ezt a tényt, mintahogyan valóban meg is kaptam volna a díjat, és keserves küzdelmeim közepette nagyon jól esik nekem az elismerés és pártfogás is. Segítségedet ez úton is köszönöm és remélem, hogy munkám, melyen most dolgozom, teljes tetszésedet meg fogja nyerni.

Feléséged Önagyságának kezeit csókolva, Téged szeretettel üdvözölve, vagyok igaz híved:

Pap Károly

815. HATVANY LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. jan. 20.

Kedves Mihály,

gondolom, most már ezt a kéziratot átadom Supkának s remélem, Bölöni Farkassal több szerencsénk lesz. Azt is majd két részben kell adni, de a két rész különválasztható, mert az egyik botcsinálta demokrata történetét adja elő, a másik az amerikai utazással foglalkozik.

Remélem, hogy délelőtti vizitem nem szökkentette föl a hőmérőt, – hiszen azért vitatkozom Veled és azért szögezem le elvi és személyes sérelmeimet, hogy emberileg igaz barátsággal közeledhessem Feléd.

Szívesen köszönt, minden jót és kézcsókomat, – új kézirattal legközelebbi viszontlátásra

Hatvany Lajos

816. BABITS MIHÁLY – HATVANY LAJOSNAK

Budapest, 1933. jan. 20 után

Kedves Barátom,

ahogy gondolod. A kéziratot mellékelem. Bölöni Farkast várom. A hőmérővel semmi baj. Üdvözlettel

a viszontlátásig
Babits Mihály

817. BÁRDOS ARTUR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. jan. 20.

Kedves Barátom,

csak most tudom megköszönni kedvességedet, hogy *A litterátort* elküldted nekem. Sajnos azonban most az derült ki, hogy ezt az igazán kiváló kis irodalmi gyöngyszemet csak olyan kitűnő előadásban lehetne kihozni, ami több hetet venne el a színház munkaprogramjából. Már pedig egyszeri előadás kedvéért a napi kenyérért való munka nem enged meg nekünk ilyen fényűzést.

Tisztelő kész híved

Bárdos Artur

818. HATVANY LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

[H. n.]1933. jan.

Kedves Mihály,

küldöm Neked Bölöni Farkasról szóló cikkemet, melynek anyaga bizonyára még a *Nyugat* olvasói előtt is ismeretlen. Nem akartam a derék székely szavait a magam módján paraphrasálni.

Valósággal vele magával mondatom el, hogy mint járt(a) a szerencsétlen flótás megalázások és sérelmek közt az *Éducation séditiouse* nehéz iskoláját. Az idézeteket lehetne petit-tel szedni s akkor a cikk talán 8-10 oldalon elfér.

Mondd kérlek Móricznak, hogy sok éve <...> hordoztam magamban a sérelmet, melylyel tehetetlenségem idején nagyon méltánytalanul illetett. Ezért nem akartam vele találkozni sem Bécsben, sem Kolozsvárt, sem Pesten, valahányszor ő közeledt felém. Freud atyó a megmondhatója, hogy amióta kipolemizáltam magamat <...>, azóta haragom elfüstölgött. Szóval szívesen találkoznék vele. Ha nem fárasztalak s állapotod megengedi, talán a Te lakásodon. [...]

Máskép érzek, máskép gondolkozom mint Te, mint Ti, ez<t> a tíz esztendő érzésben, törekvésben nagyon elválasztott töletek, még a himnuszokra vonatkozólag is valahogy úgy, Zsolt módján gondolkozom (ez az elvi ellentét, melyet kedves Asszonyod nem ért meg), de azért mi tűrés-tagadás benne, minden elven és törekvésen keresztül, illetve azok ellenére, nem szűnt meg bennem műved *javarésze* iránt való régi nagyrabecsülés s valahányszor közeledem Feléd, személyed iránt való, fel-felujuló, meleg barátság. Ezeken az érzéseken nem fog változtatni, ha akár elvi, akár esztetikai okokból nem közlitek cikkeimet. Legfeljebb sajnálni fogom, hogy sírba muszáj vinni magyar irodalmi tudományomat s némi <...> elmélkedéseket fogok levonni a *Nyugatról*, melynek sorsom alakulásában annyi része volt s melytől a sors mégis elidegenített.

Minden jót, a legközelebbi viszontlátásra,

igaz híved
Hatvany Lajos

819. JÓZSEF ATTILA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. jan. 28.

Igen tisztelt Uram!

Körülményeim arra kényszerítenek, hogy megkérjem Önt, mint a Baumgarten Irodalmi Alapítvány gondnokát, legyen segítségemre az Alapítvány anyagi erejével. Kérésem okát – szinte a költői szemérem maradványa nélkül – a következőképpen vélem előadhatónak.

Feleséggel együtt hosszabb idő óta a szó szoros értelmében éhezünk. Ellenőrizhető adat: az Írók Gazdasági Egyesülete *ebéd* gyanánt egy kávé és egy zömlét utalt ki számomra a Club Kávéházban, ezt a segítséget hónapokon át igénybe vettem, azonban ez év jan. 1-ével ez megszűnt. Feleségem házi munkák fejében rokonoknál ebédelt. Ez már kínossá vált.

„Jövedelem” ez évben 15, tizenöt pengőt tett ki. Ezt az összeget – mint a kávé – az I.G.É.-től kaptam.

Majdnem minden holmink – *beleértve az ágyneműt is!* – zálogban van. Lakbérhátralék miatt aggódnom kell és féltennem azt a barátságtalan szoba-konyhát, amelyben még lakunk. – Szeptember 8. óta nem tudtam villanyszámlát fizetni. Ma kaptam *négy* havi áramfogyasztásról szóló P. 19.35-t kitevő egyesített számlát, amelyet hétfőig – ma szombat van – ki kellene fizetnem, különben nem kapok világítást.

Nem fűtünk. Nincs cipőm. Azaz egy 43-as, gombos, betétes lakkcipőben járok. 39-es lábam van. Szobánk ajtajának kilincse fél éve le van törve.

Nem takart seb kell, hanem festett vérzés. – mondhatnám, hogy száraz kenyérhéjon rágódunk. Az igazság az, hogy pl. tegnap este vacsora és cigaretta nélkül lévén, olyan száraz kenyérdarabokat szopogattam, amelyet a feleségem prézlinek rakott el régen. Tartozom azzal, hogy nem az éhség vitt erre, hanem a cigarettahiány. Az éhséget megszoktam.

Megszoktam. Hogy miért ezt a pillanatot választom ki, hogy

a keserű pohár után nyúljak? Egy hétig majdnem negyven fokos lázban feküdtem. Egyetlen közönséges keskeny díványunk van, azon alszunk ketten. Lázás beteg mellett, egy takaró alatt aludni, kevés a szerelem. Feleségem a földön csinált fekhelyet magának, derékaljul összehajtott egy pokrócot és kabátokkal takaróztott. Mire a lázám 38 alá csökkent, a feleségemnek volt 39. Ő feküdt a díványra és én a földre. Most nap mint nap, az fekszik a díványon, aki rosszabbul van. Aki lázasabb, aki jobban köhög, vagy aki jobban izzad. - És így tovább.

Nagyon sajnálom, hogy Öntől, akit megbántottam, pénzt kell kérnem. Nagyon sajnálom ezt a festett vérzést is.

Kérem fogadja tiszteletem kifejezését.

József Attila

820. MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

[H. n.]1933. febr. 1.

Kedves Mihályom,

arról a szomorú hírről kell Téged értesíteni, hogy én nagyon belefáradtam a *Nyugat*ba.

Ugy érzem, kedvem s erőm utolsó cseppjeit is kiadtam, s a leghatározottabban foglalkozom avval a gondolattal, hogy a magam részéről kilépek belőle s a törvényes megszüntetés felől tárgyalok már holnap Fenyővel. Gondolom, csőd.

E pillanatban a helyzet az, hogy az előfizetők nem mondtak le, de olyan nagy százalékuk nem fizet, mert nem bír, hogy ma február elsején se fizetést se honoráriumot nem tudtunk kiadni. Nincs miből.

Nekem magamnak szerkesztői babérok ez a munka nem hozott s ezt végre meg kell értenem.

Mivel szerződésünk értelmében Neked kell elsősorban ajánlani a részvényeket ilyen esetben: ezt ezennel megteszem.

Próbálj gondolkozni afelett, át tudnád-e venni a lapot.

Erről akarok Veled pénteken délután beszélni.
Ezzel maradok

szerető barátod

821. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Budapest, 1933. febr. 3.

Kedves Zsigám,

beteg vagyok, még mindig ágyat-őrző; és sajnálattal hallom, hogy Te is influenzában fekszel. Addig is, míg szomorú leveled tartalmáról érdemlegesen beszélhetnénk, arra kérlek, küldess nekem egy részletes kimutatást a *Nyugat* január 1-i státusáról – és amennyiben azóta változás történt volna, a változásról is.

A viszontlátásig sokszor üdvözlöl és javulást kíván

igaz híved
Babits Mihály

822. MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

[H. n.]1933. febr. 6.

A *Nyugat* ügyében:

ha huszonnégy óra alatt elintézhető, hogy

1./ Babits Mihály átveszi a részvénytöbbségemet, 66(2/[3]r.) százaléka a részvényeknek.

2./ A *Nyugat* igazgatóságából a nevem hivatalosan töröltetik, ugyis mint igazgatósági tag, ugyis mint az igazgatóság elnöke.

3./ Nevem a lapról lekerül, s szerződéssel nem kötelezem magam arra, hogy dolgozom a lapba, de míg az a mai szellemét megtartja, nekem ugyis a legfőbb fórum lesz, ahol megjelenni kívánok. Magával a lap szerkesztésével s adminisztrációjával azonban foglalkozni egyáltalán nem kívánok.

4./ Lányaimnak a februári fizetést s azonkívül személyenként 300-300 P. végkielégítést kapok.

Abban az esetben kész is vagyok átadni helyemet s jogaimat kizárólag Babits Mihálynak s a cca 16.000 P követelésemet elengedem.

Beleveendő, hogy B.M. a *Ny.* státusát a neki bemutatott és a szerződéshez mellékelt kimutatás alapján veszi át, s mindazon tételek ellen, amelyek benne vannak, engem semminemű felelősség nem terhel.

823. GELLÉRT OSZKÁR ÉS BABITS MIHÁLY MEGÁLLAPODÁSA

Szerkesztői szerződés Babits Mihálynak

Az Ön szerkesztői jogait és kötelességeit a következőkben szabályozzuk:

1. Ön átveszi a *Nyugat* folyóirat szellemi vezetését, melynek biztosítására Önnek a *Nyugat* minden közleményére vétőjoga van. Hogy e vétőjogát gyakorolhassa, a *Nyugat* minden közleményét kéziratban vagy korrektúrában még idején megkapja.

2. A szerkesztés munkáját Gellért Oszkárral közös megbeszélés alapján végzi. Véleménykülönbség esetén, amennyiben a véleménykülönbség versre vagy cikkekre vonatkozik, az Ön véleménye a döntő; szépprózára vonatkozólag azonban Gellért Oszkár véleménye dönt.

3. A *Nyugat* irodalmi közleményeinek betűtípusát Gellért Oszkár előterjesztése alapján Ön állapítja meg. Az összes propagandás közlemények fogalmazása, tipográfiája és elhelyezése Gellért Oszkár hatáskörébe tartozik.

4. A *Nyugat* egyes számaiban foglalt közleményekre eső összes tiszteletdíjat a lap anyagi helyzetéhez mérten Gellért Oszkár állapítja meg. Ez az összeg a lap mindenkori jövedelme-

zősége szerint határozandó meg, az eddigi gyakorlat arányában, s erre való tekintettel Önnek joga van a *Nyugat* anyagi helyzetébe betekíteni.

A honorárium összegének az egyes közlemények közt való elosztása Gellért Oszkárral történő megbeszélés alapján az Ön hatásköre. Minden szerkesztői munkáért Önnek egyelőre havi 100 pengőt fizetünk, mely összeg csak az Ön hozzájárulásával csökkenthető.

5. Önnek a *Nyugat* rtvel szemben P 10722 és 99 fillér (azaz Tizezerhétsházhuszonkettő pengő és 99 fillér) követelése áll fenn. Kijelentjük, hogy amennyiben jelen szerződés bármely rendelkezését bármely mérvben megsértenők, ezen követelés azonnal esedékessé válik.

6. Amíg e szerződés érvénye fennáll, a lapot felelős szerkesztőként Ön és Gellért Oszkár együttesen jegyzik. A címlapon szereplő nevek sorrendjét, számát, betűtípusát csak az Ön beleegyezésével változtathatjuk.

Gellért Oszkár

1933. febr. 7.

824. WEÖRES SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Csőnge, 1933. febr. 8.

Kedves Mester,

itt küldöm újabb írásaimat. Egyrészt csak vázlat, de nincs kedvem jobban kidolgozni őket. Nagyrészt friss-sütésűek, egy-pár tavalyi is van köztük. [...]

Mostanában kevés verset írok, de annál több vázlatot és mindenféle törmeléket. Zenei műfajokat próbálok behozni a költészetbe, a „szvit”-et már meg is valósítottam gyakorlatilag, annyiban különbözik a ciklustól, hogy míg egyfelől minden része önálló vers, másfelől mégis mindegyik része az előtte levőnek értelmi továbbfejlesztése. A „szimfónia” elméletével is kész

vagyok: az első részben fölvetek egy téma-, kép- és ritmus-csoportot és ezt még két vagy három részen keresztül variálom, mindig más és más hangulatba mártva az első szakasz anyagát. Ez igen nehéz lesz. „Preludium”-om nem párhuzamos a zenei preludiummal: úgy definiálom, hogy magasabb, elméleti, semmi esetre sem szubjektív témáról kell hogy szóljon, a hangulat háttérben legyen benne, egyes szavak és fordulatok új meg új ismétlődése és állandó ellentétek adják gondolatritmusát, továbbá tömör tárgyilagosságával és fagyos keménységével előszó-féle legyen, de azért befejezett egész is. A „fuga”, „invenció”, „szonáta”, stb. poétikai párhuzamát még nem találtam meg. Azonkívül egy „giccs” nevű műfajt akarok csinálni, amiben a slágerromantikát és dzsessz-ritmust próbálom megneemesíteni, kicsit nagyképűen uccasarat mímelni a templomtorony gombján és ily módon a sarat fölcsalogatni: mire fölér, már nem sár lesz, hanem föld. Egy ilyen giccs-töredékem: „Hol a dzsessz-muri lesz, – oda fut a dressz, meg a fez, – dominó, kimonó, meg a nyílt apacsing, – oda hol a dzsessz-zene lármáz, – oda csoda-sok boka csámpáz, – oda csoda-sok toka ring...” Másik: „Ó Mária: – Leggyönyörűbb ária! – Szívem lárija-fárija! – Ha anyád itt benn ránktekint – táncoljunk bigint – odakint...” stb. – néhány nagyobb tervem is van, az asszír Gilgames-eposz új földolgozása, meg egy regény a vidéki életből, ezeket egyelőre békében hagyom.

Ugy hallottam, hogy Mesterem fölgyógyult már. Nagyságos Asszony kezét csókolom, Mester további kedves pártfogását kérem. Hálásan köszönöm a Nyugat-könyveket, nagy élvezettel olvasom őket, Pap Károly regénye nagyon megragadott (tán azért is, mert az én gondolatkörömben mozog) és a vers- és novellagyűjteményben is rengeteg szépséget találok. Jó egészséget kívánok Mesternek őszinte hálás tisztelettel

Weöres Sándor

U.i. Van Csöngén egy poétatársam, Bognár Pista, huszonegyéves parasztleány. Versei kiforratlanok, de rendkívüli te-

hetségre mutatnak. Már elég széles körben föltűnést keltettek a művei, Illyés Gyula is nagyon érdekeseknek találta őket. Legközelebb kérek tőle egy csomó kéziratot és tudva, hogy Mester szívesen fogadja, el fogom küldeni. Igaz tisztelettel WS.

825. A NYUGAT HÍREI

[...] A következő számtól azonban a nagy író, hogy egészen írói működésének élhessen, elhagyta a szerkesztés fáradságos munkáját. Természetesen továbbra is megmarad a *Nyugat* kötelékében s mint főmunkatárs támogatja folyóiratunkat. A szerkesztést Babits Mihály és Gellért Oszkár veszik át; főmunkatársak: Kosztolányi Dezső, Móricz Zsigmond és Schöpflin Aladár.

Nyugat, 1933. febr. 16.

826. BÁLINT GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. febr. 20.

Kedves Mihály bátyám,
mellékelten küldöm a Radnóti-ról szóló kis kritikát. A jövő számra írom meg.

Sokszor üdvözöl
Bálint György

827. ZADRAVECZ ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. febr. 21.

Nagyságos Uram!

XI. Pius pápa, a jelen évet (Krisztus halálának 19. sz. évfordulója emlékeül) szentévnék hirdette ki.

Emiatt a világ figyelme erősen a Szentföld felé irányult.

Hogy a magyarok figyelmét szolgáljam, egy zseb-könyvet szerkesztettem „Zarándok a Szentföldön” címmel.

E könyvben – sok más szükséges mellett – magyar nyelvre fordítva hozom a szentföld őreinek és zarándokainak sajátos ájtatosságait és körmeneteit, melyekkel évszázadok óta tisztelik a kegyhelyeket.

Arra kérem Nagyságodat, szíveskedjék megengedni, hogy ez ájtatosságokban szereplő himnuszok néhányát (*Vexilla Regis prodeunt; Stabat Mater Dolorosa; Salvete flores Martyrum; és Ave Maria Stella*) az *Amor Sanctus* gyönyörű magyarra fordításából vehessem át. Nagyon természetes, hogy művemben kellőképpen kifogom emelni az illustris fordítót – a jelzett himnuszokkal kapcsolatban, és bátor leszek az imakönyv megjelenése után, annak példányát Nagyságod kezeihez juttatni.

Kérésem megismétlésével vagyok

Nagyságodnak tisztelettel:

Zadravec István

püspök

828. IGNOTUS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. febr. 21.

Kedves Mihály,

e sorokat már vasútra menet írom, visszatérőben Bécsbe. Megtisztelt volna, ha eljössz előadásomra s kétszeresen fájdalmas, hogy betegség miatt nem jöttél. Kívánom, hogy mielőbb felépülj, s reméllem is, hogy így lesz.

Ami előadásomnak a *Nyugaton* való megjelenését illeti: tudod, hogy én három év előttig a *Nyugatot* természetes Tribünömnek tekintettem. De éppily természetesen elzárul előttem, valameddig az akkor történtek, mik körül a vitát Miksa közbe-

lépése csak megszüntette, de el nem intézte, meg nem történtté s jóvá téve nincsenek.

Maradván régi tisztelettemmel

híved
Ignotus Hugo

829. WEÖRES SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Csöngé, 1933. febr.22.

Kedves Mester,

bocsánatot kérek, hogy ilyen sűrűn küldök verseket. A száncsöngővers már két év óta alakul bennem, végre elkészült, most úgy örülök neki, mint a bolond a kalapjának és nem állhatom meg, hogy el ne küldjem. Pár perccel ezelőtt készült [...]

Jelenleg egy regénnyel vesződöm, nem túlságos kedvvel [...]

Ha sikerül befejeznem, úgy hiszem kicsit Amadeus Hoffmann-szerű lesz. Meséje és tárgya nem fantasztikus ugyan, csak lehetetlen és esetleg kicsit naív. Címe: „Hétszűzek kocsisa”. A jelenkorban játszódik, főhősei a Szivárvány-leányok, kik élettársukat keresik. Heten vannak és énjük megfelel a szivárvány hét színének. Mindegyik megtalálja a „kocsis” segítségével élettársát és boldogságát: Piri a kispolgári anyagiasságban, Aranka az együgyű vallásosságban, Sári a nagyvilági életben, Maia a másoknak-élésben, Irisz a tudományban, Lili a művészetben – egyedül Iboly, a legmagasabb rendű nem tud a párjával összekelni és a Kocsissal együtt (ki a szivárványon kívül álló fehér lélek) elpusztul. – Ezen kívül még sok-minden lesz a regényben, meséje meglehetősen bonyolult és, azt hiszem, verses intermezói is lesznek, mint az Albert Steffen-regényeknek. Ugy tervezem, hogy az őszre kész lesz.

Bognár Pista barátomnak szoltam, hogy küldjön Mesternek a verseiből, nem tudom hogy már föladta-e a küldeményt. Azt hiszem, élvezetet fognak szerezni Mesternek Bognár versei: jó-

formán érintetlenül tükrözik a nép kedélyvilágát, különös ábrándosságát és világszemléletét. Bognár versein még alig hagyott nyomot valami, ami nem népi: legföljebb Bajza és Tompa, meg alig-észrevehetően a modernség. – Együtt jártunk elemibe és már akkor mindketten verseltünk. Azóta, mindmaig, szakadatlan hatással voltunk egymásra. Különben nagyon ellentétes lények vagyunk: ő mereven elzárkózik érintetlen-önmagába minden kultúra elől, én meg tüzzel-vassal igyekszem szélesíteni a látkörömet, ő ábrándos természet, én meg igyekszem minél tárgyilagosabb lenni és így, bár sokat voltunk és vagyunk együtt, melegebb barátság mégse fejlődhetett köztünk. Ő kicsit megveti az én papirosokba-temetkező here-életemet, én pedig <pedig> sajnálom Pistát, hogy nem akar az orra csúcsánál messzebb látni.

Nagyságos Asszony kezét csókolom. Jó egészséget és minden jót kívánva maradok Mester igaz tisztelő híve

Weöres Sándor

830. HEVESI ANDRÁS – BABITS MIHÁLYNAK

Párizs, 1933. febr. 22.

Mélyen tisztelt, kedves Szerkesztő Úr,

leveledet hálásan köszönöm. Teljesen belátom mindazt amit a novellámról írsz. Egyébként egyáltalán nem ragaszkodom a megjelenéséhez. Az a hír, hogy átvette a *Nyugat* szerkesztését, olyan munkakedvet adott nekem, hogy csak saját magamnak csinálnék vele fölösleges konkurenciát. Az „Eszterházy” amit nem tanulmánynak, inkább szépirodalomnak szántam, azt hiszem, sokkal gondosabb és arányosabb írásmű. Mondanom sem kell, hogy mindenben igyekszem alárendelni magamat a Te szerkesztői szempontjaidnak és bármit vállalok, aminek hasznát veheted.

Nagyon kérek, küldesd el sürgősen a *Gólyakalifát*; van rá bizonyos remény, hogy elhelyezzük franciául. Aki a fordítást

magára vállalta. egy Gara nevű fiatalember, elég megbízhatónak látszik és már van némi múltja. Móricz egyik regényét is ő fordította. A könyv, egyéb érdemeiről nem is beszélve, megfelel a mai francia közönség érdeklődésének.

A nagyságos asszony kezeit csókolja, Téged a viszontlátásig sokszor, melegen üdvözöl

igaz tisztelőd és híved
Hevesi András

U.i. Úgy tudom a *Gólyakalifa* megjelent németül; megkönnyítené a dolgot, ha német példányt is kaphatnék.

831. BABITS MIHÁLY – SZIRMAI ALBERTNEK

Budapest, 1933. febr. 26.

Kedves Barátom,

sokáig nem adtam életjelt, mert beteg voltam. Majdnem három hónapig feküdtem, súlyos izületi gyulladásban, lázban, fájdalmak közt.

Most, hogy egy kicsit jobban vagyok, sietek megköszönni Neked azokat a végtelenül meleg és kedves sorokat, amiket az *Erdélyi Helikon*ban esztergomi látogatásodról írtál. Gondolhatod, milyen jólesett ez nekem; kétszeresen jólesett, mert betegségemben érkezett vigasztalásul és fölemelésül; és háromszorosan jólesett, mert Tőled érkezett, akivel való rövid együttlétem nekem is oly kedves és üdítő emlék maradt. Kár, hogy oly rövid volt.

Addig is, míg hosszabban írhatnék mindenről, sok-sok meleg üdvözlötet küldök, kedves feleségednek is kézcsókomat jelentve és Ilonka üdvözlötét tolmácsolva. Cikkedet és szép versedet is köszönöm.

Melegen ölel igaz híved
Babits Mihály

832. MÁRAI SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

[H. n.]1933. febr. 28.

Kedves Barátom,

köszönöm leveled és szíves felszólításodat; örömmel írok a *Nyugatnak*, ha Te szerkeszted, mert bírálatodban megbízom és elfogadom azt.

De: Ignotus maholnap lap nélkül marad Magyarországon. Ez méltatlan helyzet, s ezt nem érdmeli. Nem gondolod, hogy ideje volna helyet adni neki a *Nyugatnál*? Ebben a kérdésben szolidáris vagyok veled; bocsásd meg ezt az elfogultságot; oly ritkán vagyok valakivel, valamiben szolidáris.

Ha erről beszélgetni óhajtasz, mindig és bárhol rendelkezésedre állok.

Szeretettel, őszinte
és tisztelő híved
Márai Sándor

833. SZEKFŰ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Országos Széchényi Könyvtár Budapest, 1933. febr. 28.

Kedves Barátom,

engedd meg, hogy korábbi köteteimhez hasonlóan a Magyar Történet most megjelent VII. kötetét is megküldjem Neked, nemcsak csekély viszonzásul az engem állandóan foglalkoztató gyönyörű *Amor Sanctus*ért, hanem régi tiszteletem és ragaszkodásom jeléül – melyekkel hogy miért kell épen nekem Irántad viseltetnem, erről, azt hiszem, közöttünk nem kell beszélünk.

Amily nagy sajnálattal értesültem folyton, hosszú időn át, súlyos betegségedről, annyira örülök egészségi állapotodról jö-

vő jó híreknek, s a mélyen tisztelt Nagyságos Asszonynak kézcsoikom jelentését kérem,

vagyok régi tisztelő híved
Szekfü Gyula

834. A HALHATATLANSÁG HALÁLA

A magyar író halálra van ítélve.

A halál közös emberi sors. De az író, a költő, sok-sok évszázon át büszkén ismételte a *non omnis moriar*-t. Bizonyos fokig, valamilyen értelemben mentes volt ő a közös sors alól, s külön *esztakológiát* igényelt. Túl az életen és a halálon, a költő igazi eleme a halhatatlanság.

„*Ketyegj, vén jó költő-vigaszt!*” – sóhajtott föl szegény Tóth Árpád, halálos ágyából. Némi szelíd öngúny és szkepszis volt ebben a sóhajban: ki hisz már benned, vén jó költővigaszt? Stendhal a XX. századra ígért magának minden dicsőséget. Csokónai száz év határidőt szabott. Ami nagy szellemek megkülönböztető hite volt hajdan, az ma dilettáns naivságnak hatna.

– Mit bánom én, mi lesz a halálom után! – mondja a mai költő. Bizonytalannal nem egészen őszintén. A pszichológia törvényei órá is érvényesek; s James óta jól tudjuk, hogy a sokféle „szociális ének” szintúgy megvan a maga életösztone és halálfélelme, mint testi mivoltunknak. A költői dicsőség épp egy ilyen „szociális én”. A mai költő megvető kézlegyintése titkos bizonytalanságot és önvédelmet leplez. Halhatatlanság, költők dicsősége a síron túl? Micsoda gondolat ez Magyarországon, a XX. század negyedik tizedében?

Ki tudja, mi lesz Magyarországgal? Ki tudja, mi lesz egész Európával, az európai kultúrával? De nincs szükség apokaliptikus félelmeink földözésére. Nincs szükség külső katasztrófára, kultúránk összeomlására gondolni. A magyar irodalmi élet szemlélete magában is elég kételylecke a halhatatlanság naiv

hite ellen. Aki itt meghalt, az jól meg van halva. A nyugati gazdag irodalmak folyton idézgetik régi nagyjaikat, pillanatra sem hagyják őket a sír csöndjébe merülni. Alakjuk ott áll a szellem birodalmának minden útkeresztezésénél, mint határkő, mérték, kiindulás, örökre láthatóan, egyre más és más oldalról, új és új részletekkel megvilágítva, minden művelt lélekbe beévődve, valósággal a gondolkodás részeivé válva, amiket nem lehet ignorálni, éppúgy, mint a nyelv szavait.

A „kollektív lélek”, mint egy óriás gramofon, őrzi meg a legértemesebb hangokat, minden rezdülésükkel és akcentusukkal.

Ki meri mondani, hogy nálunk is így van? Régi költőink még ígérhettek maguknak bizonyos halhatatlanságot. Költészet, irodalom, akkor még nemzeti szükségletnek látszott, művelni azt majdnem politikai cselekedetnek. A költők neve a nemzeti hősök és politikusok neve mellé sorakozott e politikus nemzet tábláin. Üres név, mint amazoké. A politikai cselekedet aktuális dolog, s mihelyt elveszti aktualitását, a múlté lesz, a történelemé. Ha az irodalom csak a nemzeti cselekvés egy része: akkor az írás meghal, mint a cselekedet, mely mindig a pillanathoz tapad, az adott viszonyokhoz, s értelmét veszti a viszonyok változtával. Az íróból csak a pusztá név marad, akár a cselekvés emberéből; a név mögött a halott akció emléke, csönd, semmi, történelem. Nem is irodalmi halhatatlanság ez. A francia vagy angol klasszikus író neve eleven lelket jelent, folyton ható akcentusokat és rezdüléseket: a magyaré csak egy régvolt nemzeti dicsőséget. Kriptafelírás, aranyos betűkkel [...]

Van azonban egy másik élet is, egy belső és szellemi élet, amely nem feled, hanem önmagával folyton gazdagodva, minden percben egész múltjával jelen van. Ez az élet maga a halhatatlanság; az egyénekénél úgy hívják, hogy: *lélek*; a nemzeteknél pedig úgy, hogy: *irodalom*. Ez az élet az egyetlen, ami haladásra, belső fejlődésre képes, ami túllát a percen és harcon; nélküle az ember világa megvakulna, s az állati *struggle for life* céltalanságába hullna vissza. Többször fenyegetett már ez a megvakulás a világtörténet folyamán, s ma ismét fenyeget.

Nemzetek, pártok, osztályok vad és zsarnok szervezetekben néznek farkasszemet, és semmi sem fontos előttük, csak a harc.

A költő, az író, részt vesz a harcban, és hogyan venne részt? Idegei vibrálnak a kor lázaiban. Dante is pártember volt hajdan, csupa szenvedély és fanatizmus, és talált egy pártot, melytől nem a pártnak, nem is egy nemzetnek, hanem az egész emberiségnek diadalát, megváltását, egységét és békéjét remélte. A költő lehet hőse pártjának, a harcnak, az aktív életnek; s feláldozhatja e harcban erejét, egész önmagát, életét! Sőt költészetét is: joga van rá. De ha életét áldozza, számoljon a halállal, s ha költészetét hozza áldozatul, ne akarjon tovább is költő lenni.

Van viszont egy másik hősiesség (amint van egy másik élet), s ez az a hősiesség, amire az író mint író speciálisan hivatott és elkötelezett. S ez egyúttal az, ami a maihoz hasonló harcokban talán a legnehezebb. Ez a kötelesség pedig abból áll: minden harcon, küzdelmen és aktív életen keresztül megőrizni azt a másik életet, amit halhatatlanságnak neveztem: a lelket, az irodalmat. Aki ezt vállalta, s teljesíteni tudta, annak írói jelleme kifogástalanul áll előttem; aki nem teljesítette, azt mulasztás, sőt árulás terheli.

Ignotus, aki egész életén át leghangosabban küzdött az életnek és politikának az irodalomba való beavatkozása ellen, most egész nagyszerű múltját megtagadva, alkonyodó fejjel lövészárkba küldi az ifjúságot. Ez az ellenszenves szerep egyúttal felesleges is: az élet úgyis lövészárkba ültet mindnyájunkat, s bizonytalansággal fog harcolni az, aki becsületes. Ignotus hívebb lenne önmagához, ha arra a másik, nagyobb hősiességre tanítaná ifjú híveit: kiemelni fejüket a lövészárokból, s szabadon nézni szét a messzeségbe, nem törődve a keresztül-kasul, jobbról-balról száguldó golyókkal. Harc közepén még mindig a legkényelmesebb dolog lövészárkba bújni. Ignotus avval vádol bennünket, hogy elefántcsonttoronyunkba vonulva cirkulusainkat rajzolgatjuk, s mindig tudtunk vigyázni rá, hogy cirkulusaink megnyerjék a betóduló katonák tetszését. Ignotusnak nagyon rossz memóriája van. Ő tudja legjobban, hogy köreink nem min-

dig tetszettek a katonáknak, s elefántcsonttornyunkat nem lifttel és gázkonyhával, hanem bizony lőrészekkel és dacbástyákkal kellett fölszerelni. Nem egy közülünk személy szerint is átment oly dolgokon, melyeket nem mindenki ismer, aki a harc hitvallását hordja ajkán, s pacifizmusunk a magunk számára nem békét, hanem örök háborút jelentett.

Ez a háború nyilván ma is tart még, s nem is ér véget addig, amíg élünk. Híven és keményen álljuk a régi harcot, az irodalom szabadságáért, egy politikus nemzet közepett, egy örökké gyanakvó konzervativizmus csendőrei előtt. De állni fogjuk a másik harcot és másik gyanút is, a kornak és korszerűségnek ostoba babonáival és zsarnok jelszavaival szemközt. Rég elhagytuk az elefántcsonttornyot, de sohasem fogunk lebújni a lövészárókba. Szabadon csatázunk, a szabad ég alatt. S amíg mi lélegzünk, a haldokló magyar halhatatlanság is lélegzik még bennünk.

Nyugat, 1933. márc. 1.

835. PARASZTSÁG ÉS IRODALOM

[...] Kérdés érkezett hozzám: tudom-e, hogy az egyik költő – akinek verseiről a *Nyugat* múlt számában bíráló megjegyzéseket tettem – valóságos és hamisítatlan parasztfíú? Ha tudtam volna, bizonytalán egészen más szemmel néztem volna költészetét.

Itt a feleletem: tudtam, és nem néztem más szemmel. Nem vagyok hajlandó más mértéket alkalmazni a paraszti s mást az úri származású költőre. Arany János is paraszti származás, Burns is az volt hajdan. Egyik sem igényelt külön mértéket. A kritika nem vehet tekintetbe enyhítő körülményeket: csak az eredményt nézheti.

De nem is erről van szó, s a paraszti származás nem mint enyhítő körülmény szerepel, hanem mint külön dicsőség költői érdem, mely egymagában is előre fölszökteti a költő verseinek értékét, presztizsét. Oly babona, mely mindinkább kezd elhara-

pózni irodalmi életünkben, s mely ellen hangosan tiltakozni kell. Értem, ha Móricz Zsigmond különös melegséggel fedezi fel a parasztszármazású író; de nem értem, ha valaki a paraszti származást mint irodalmi glóriát fonja a költő feje köré. Ez fontos a költő megértésénél, de nem megítélésénél [...]

Bizonyos, hogy gyermekkorunk miliője döntő hatással van egész lelkünkre, és sokszor mondták már, hogy az író abból él haláláig, amit első húsz évében látott és szenvedett. A parasztfiú nagy kincseket hozhat magával a népkultúra ismeretlen mélyeiből; de mégsem nagyobb kincsek ezek, mint amiket bárki hozhat az emberiség titokzatos mélyeiből. S elsősorban: lássuk a kincseket! Suhancok érkeznek egyenesen a faluról, gyalog! s hetykén követelik, hogy portékájukat megbámuljam. Mutasd előbb: nem szórtál-e el minden jót útközben? s nem cserélted-e be a külvárosban hitvány vásári cifraságért? Nem érdekel, honnan jöttél, s minő alkalmatossággal. Csak egyetlenegy érdekel: mit hoztál?

Melledre ütsz, s büszkén hivatkozol rá, hogy te vagy a nép gyermeke, a falu szíve, s talán még azt is hozzáteszed mint különös rangot, hogy sejtelled sincs a műveltségről. Nekem ez a rang kevésbé imponál, inkább bizonyos gyanút kelt: ha költő vagy, minden életre s lelki gazdagságra szomjas, hogyan van hát, hogy nem iparkodsz mohón fölszívni a kultúrát, amelybe annyi élet és lelki gazdagság ivódott bele, és öröklődött rád? S ha eredetiségedet és „öserődet” félted a kultúrától: micsoda gyöngye legény lehetsz! Arany és Petőfi nem féltették a magukét. Ők csakugyan türelmetlen szomjjal itták a vén Európa szellemi italait, pedig ők még sokkal szűkebb csatornákon kapták, mint ahogyan már te megkaphatod.

Nem adok hát semmit arra az ostoba magyar babonára (mely még a Baczur Gázsik korából származik), hogy a műveltség árt a költészetnek. A világirodalom éppenséggel nem bizonyítja ezt. Még kevésbé adok arra a kasztszellemeire és osztályelőítéletre, mely a paraszt- vagy proletárszármazást tekinti a költői tehetség kritériumának. Jelen voltam, mikor egy ismert fiatal

írónk fülig elvörösödött, s majd a föld alá süllyedt szégyenében, mert leleplezték, hogy az apja nem parasztszellér volt, hanem magas rangú állami tisztviselő. Mintha egy álgrófot lepleztek volna le. A parasztgőg és proletárgőg éppoly arisztokratikus osztályérzés, mint a grőfgőg. Ezeket a szempontokat valóban korbáccsal kellene kiverni a kritikából. A költészet birodalmában nincsenek kasztok és származási előnyök. Mindenki az, ami; de legbelül csak ember. S ez az egyetlen rang vagy kaszt, ami költővé avathat. Óriás csak akkor lehetsz, ha kinövöd ruhádat. Ahogy Tolsztoj kinőtte a grőfságot; s Petőfi és Arany a parasztságot.

Nyugat, 1933. márc. 1.

836. JÓZSEF ATTILA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. márc. 2.

Igen tisztelt Uram!

A Baumgarten Ferenc I. Alapítványból folyósított 300.- pengőt köszönöm. Valóban az utolsó pillanatban jött, már szét is szedték. De más oldalról is könnyített helyzetemen. Amióta tudom, milyen – esztétikától idegen és magam elől is elrejtőző – impulzusok kényszerítettek, hogy Önt, bizony durván megtámadjam, lelkiismeretem egyre ösztökél, hogy ezt a csorbát kiköszörüljem. Magamnak tartoznám ezzel, hiszen ha a modern lélektan nem téved, az Ön szemében a sérelmet úgy sem lehetne jóvá tenni, Ön legföljebb elfelejtheti. Szándékom keresztülvitelére azonban eddig nem adódott mód, mert őszinteségemet mindenki kétségbe vonta volna azzal, hogy Öntől „vezeklés útján” pénzt akarok. Ezt most már visszautasíthatom. Bizonyára az Ön szempontjából is értékesebb, ha ezután állok elő.

Mellékelve küldök néhány verset. Meg kell jegyezmem, hogy a *Téli Éjszaka* mintegy két hónapja kiszedve hever a *Pesti Naplónál*, már többször betördelték, de hossza miatt eddig kimaradt. Tiszte-

letem jeléül ajánlom föl Önnek. Kérem tehát, értesítsen, ha megnyerné tetszését, mert akkor a *Naplónál* le kell mondanom.

Kérem, fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését.

József Attila

837. FÜST MILÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. márc. 4.

Kedves Mihály,

bármennyire helyénvaló volna is: – képtelen vagyok sebeimet mutogatni. – Azt is érzem, hogy Neked, barátomnak kinos volna hallgatnod, hogy milyen nehezen élek, – beteg feleségem mennyit dolgozik azért, hogy én átkozott író lehessenek, – s ez is elhallgattat.

Mihályom, – rosszul megy nekem, be kell érnem azzal, hogy ennyit mondjak. Oly rosszul, hogy én, aki magam sosem emeltem szót magamért, most Hozzád fordulok, azzal a kéréssel, hogy juttass nékem is valami kis adományt abból a pénzből, amelyet most kiosztásra szántál. Szomorúan teszem ezt. Szomorú vagyok sok mindenért s legfőképp azért hogy (közel) harminc évi nagy munka, hű istentisztelet után idáig jutottam.

Barátod:

Füst Milán

838. BABITS MIHÁLY – KRISTÓF IRÉNNEK

Budapest, 1933. márc. 20. előtt

Kedves Irénke,

végtelen restelkedés fog el, mikor rágondolok, milyen hosszú idő telt le, anélkül hogy sok-sok kedvességedet megkö-

szöntem volna: de ne vedd ezt hidegségnek vagy hálátlanságnak részemről. Sőt nem is tisztán magam vagyok a bűnös, hanem életem társa is bűnös velem együtt: neki nagy és súlyos ügyei voltak, téged érdeklő nagy ügyek, amik annyira izgatták, hogy úgy látszik még írni se mert róluk mert napról-napra halasztotta, noha folyton beszélt erről. De különben elég más ok is volt a halasztásra: alig lettem én egy kicsit jobban – még ma sem vagyok egész rendben – Ildikó kapott kanyarót; sőt maga Ilonka is nagyon rossz állapotban van, ideges szívdobogásban és szorongásokban szenved, az orvos környezetváltást ajánl, s épen ez hozta felszínre az előbb említett „nagy ügyek” gondolatát. Tudniillik arra gondolt Ilonka, megemlékezve sok kedves hívásodról, hogy elutazik egy kis szabadságra Milanóba, ahol barátnői felügyeleted s az új benyomások hatása alatt talán kissé rendbejöhethet: – sajnos, még ma sem biztos hogy ez a terv megvalósítható-e? Bajaink még nem multak el, s Ilonka mint mondtam, mindeddig még írni sem mert neked.

Én most elhatároztam hogy függetlenítem magamat, és akár ír asszonyom, akár nem, én magam mindenesetre írok neked, első sorban azért hogy megköszönjem a kedvességet amit a nagybeteg iránt mutattál, s azt az igaz örömet amit neki megemlékezéseddel és figyelmeddel szereztél, s ami egészen meghatotta, –

másodsorban pedig hogy végre a *Gólyakalifa*-fordítás ügyében megállapodjunk. Ebben az ügyben azóta az történt hogy kaptam egy levelet a budapesti Dante könyvkiadótól, mely a <...> milánói Genio könyvkiadóvállalattal van összekötésben, s e levélben azt a kérdést intézik hozzám, vajjon adtam-e Balla Ignácnak jogot a *Gólyakalifa* fordításának elhelyezésére? A fordítás kész, írták, s kérdésemre elmondták hogy nem tudják, kinek a fordításáról van szó, csak annyit tudnak hogy a könyvet nem maga Balla fordította. Én azt hiszem hogy ez ugyanaz az ügy, mint amiben te oly kedvesen szorgoskodtál; hiszen te emlegetted is Ballát. Én bementem Tipaldi nevét hogy tudják meg, vajjon tényleg az ő fordításáról van-e szó? Most elküldöm neked a kívánt nyilatkozatot, egyelőre úgy fogalmazva hogy

Balla neve is szerepel benne: én ugyan semmiféle írással nem kötöttem le magam Ballához, de <...> (mivel) azt hittem, hogy a Tipaldi-fordítás dolga vagy azonos a Balla-üggyel vagy pedig már tárgyaltan, a Dante kiadónak annyit mondtam hogy a Balla-féle eljárás nyilván teljes rendben van.

Nagyon kérlek, te ott ezt jobban teheted, nézz utána ennek a dolognak s értesíts, hogyan áll igazában ez a bonyolult ügy? És bocsáss meg hogy ennyi alkalmatlanságot szerzek veled. Ha valami komplikáció merülne föl, értesíts azonnal, és megígérem hogy, ha kell, expressz fogok válaszolni.

Most pedig még egyszer köszönve mindent, kezdet csókolom, s Ilonka csókjait is küldöm – addig is míg ő maga fog írni; holnap, mint ígéri. (Most orvoshoz ment. Röntgenzteti a szívét.)

Sok-sok köszöntést küld

Babits Mihály

839. KRISTÓF IRÉN – BABITS MIHÁLYNAK

Milano, 1933. márc. 20.

Kedves, Drága Mihály,

nagyon-nagyon megörvendezettettel a leveledben közölt jó hírekkel, elsősorban azzal, hogy egészségileg jobban vagy, azután, hogy Ilonka jövetelét jelzed! Szinte elvörösödtem örömemben, ugy hatott reám ez a még – sajnos – csak kilátásba helyezett látogatás. – Mindjárt visszatérek erre, csak előbb még köszönettel nyugtázom a *Gólyakalifa* – fordításra vonatkozó meghatalmazásodat, melyért ma már boldogan küldött az itteni „Genio” vállalat igazgatója. Természetesen ugyanarról a Tipaldi–Kristóf-fordításról van szó, melynek elhelyezését évekkal ezelőtt Balla ígérte, illetve biztatott a fordítás elkészítésére. – Itt még csak azt szeretném tisztázni, hogy én talán egy héttel ezelőtt írtam ebben az ügyben Ilonkának s kértem a meghatalma-

zást, remélem, ez a levelem megérkezett. Kérdem ezt – ha feleletet majd csak Ilona hoz is reá – azért, mert ebben a levelemben megmagyaráztam, hogy erről a régi fordításról van szó, csak a nagy kiadó-vándorlásban a régi meghatalmazásod elkallódott. Most már ez sem fontos, csak ép mosom kezemet s bántana, ha végre – magam is hihetetlenül rossz levélíróvá fajultam – egyszer megírok egy levelet, azt is „Briefe, die ihn nicht erreichen” sorsra jutna. – Bántana azért is, mert ebben a levélben köszöntem meg nagyon szívemből, hogy a *Nyugatot* küldetitek s gratuláltam Ilonkának egyben *Hintz tanársegéd ur* című, igazán nagyszerű, csodaszép regényéhez. Mihály, Mihály, a tanítvány kezdi utolérni a Mestert! Sokat gondolkodtam Ilonka hatalmas haladásán, rátermettségen s már látom, hogy rövidesen „megérkezett”, vagy „beérkezett” lesz a mai modern írók között s jó lesz, ha mielőbb elindítod, mert később már nem leszek méltó, hogy hajlékomba befogadhassam!!!

Most térek hát vissza Ilona idejövetelére: mik azok az akadályok, melyek miatt még csak terv ez az utazás? Ha csak anyagi rész, akkor a tuloldalt említett levelemben a „Genio” által Neked felajánlott 500 líra, vagy ennek a pengőellenértéke már nagy segítség lenne az utazáshoz. Lakás, s nagyon szerény táplálkozás a vendéglátó gondja, legfeljebb arra kell pénz, ha Ilona kicsit nézgelődni, vagy kirándulgatni kívánna. [...]

Köszönöm, Mihály, a hosszú leveledet, megőrzöm. – Ilonkám írj–írj mielőbb!

Iréntek

840. HARSÁNYI LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Rábapatona, 1933. ápr. 10.

Igen tisztelt Uram!

Tisztelettel kérem, fogadja el tőlem postán megküldött *Mi Cha Él?* című most megjelent legújabb verskötetem tiszteletpél-

dányát, melyet egyébként a *Nyugat* szerkesztősége címére is megküldtem. Arra kérem, méltassa figyelmére és szíveskedjék nb. lapjában ismertetést iratni róla.

Mint a Harsányi–Sik–Mécs paptriaszköltők széniorja, igen melegen köszöntöm az *Amor Sanctus* fordítóját.

Mély tisztelettel vagyok

Igen tisztelt Uramnak

őszinte híve
Harsányi Lajos
m.kir.kormányfőtanácsos,
tb.győri kanonok, a Petőfi-
Társaság r. tagja

841. KATOLIKUS KÖLTÉSZET – EGYHÁZ ÉS IRODALOM

KATOLIKUS KÖLTÉSZET. Illyés Gyula nevezetes cikke (az utolsó előtti *Nyugatban*) izzóan, sőt kínzóan aktuális témához nyúlt. „Hagy-e ez a kor más választást a költőnek, mint forradalmárrá lenni, vagy – katolikussá?” – kérdezte tőlem egyszer egy fiatal poéta. S kicsi és nagy költők hol itt, hol ott árulták el (néha egészen váratlanul), hogy különös kapcsok fűzik őket ahhoz a világnézethez, mely katolikusnak nevezi magát.

Elég feltűnő jelenség. Mikor éppen a mi korunkról van szó, mely egy „természettudományos” század minden szkepticizmusát s hitbeli impotenciáját óhatatlanul örökölte s egy oly felekezet világnézetéről, melynél nincs dogmásabban szigorú hitű. Talán éppen ez a hitbeli megkötöttség vonzza a kikötőbe vágyó hányt-vetett szellemet? Vagy a katolicizmus érzelmi csábjai oly erősek a modern lélek számára, hogy hajlandó elfogadni vagy elfelejteni ezt a hitbeli megkötöttséget? Bizonyos, hogy irodalmi katolicizmus kétféle van, s kétféle szemmel kell azt nézni.

Az egyik önkéntelen és gyakran öntudatlan. Nevelés vagy velünk született vérmérséklet dolga ez, kultúráé és ízlésé, világné-

nézet a szónak abban a mélyebb és igazabb érelmében, mely nem eltanult vagy elfogadott tanokat jelent, hanem kész szellemi magatartást, a lélek szervi reakcióját a világgal szemben. Katolikus, aki általános, mindenütt érvényes törvényekben hisz, vagy ilyen hitre vágyik: a hit az élet véletleneinek dolga lehet: a vágy lelkünk változhatatlan mélyeiből tör föl. Katolikus, akiben az élet szépségének és bűnösségének ösztönös érzései harcolnak; kinek erényvágya nem puritán igénytelenség, hanem tragikus küzdelem. Katolikus, akinek belseje az akarat drámájának, a bűn és büntudat párviadalainak izgatott színpada, s nem a predesztináció vagy fatalisztikus bizalom „erős vára”.

Mindez független lehet a hittől és felekezettől (noha egyik felekezet hitrendszeréhez és értéktáblájához közelebb áll, mint a másikéhoz). Ez velünk születik. Katolikus az is, aki rossz katolikus, mint Baudelaire vagy Verlaine, s ilyen értelemben lehet katolikus léleknek mondani olyan valakit is, akit egyáltalán nem kereszteltek katolikusnak, mint Berzsenyit vagy Gide-et. Az egyházi és teologikus szempont bizonytal egész más; de Illyésnek tökéletesen igaza van, mikor az irodalmi katolicizmus lényegét itt keresi, s nem a tudatos, felekezeti hitvallásban, melyet sokszor külső körülmények, a költő helyzete, papi volta vagy életbeli karrierjének csábjai szabnak elébe, s mely nem mindig párosul igazi katolikus lelkülettel.

EGYHÁZ ÉS IRODALOM. Ez a másíkfajta katolicizmus bizony ma sokszor gyanús, s még amikor teljesen jóhiszemű is, akkor is könnyen találhat rá az Illyés megállapítása, hogy ez megkötöttséget vagy szolgálást jelent, egyházi és propagandairódat – holott az igazi nagy irodalom mégiscsak az, ami szabad, kötöttség nélküli és minden emberé. Igaz, hogy az igazi katolikus számára a katolicizmus éppen ezt a kötöttségnélküliséget, ezt a minden emberre érvényes vallást jelenti, ellentétben a protestáns felekezetek nemzeti és partikuláris vallásaival; ez valóban bélyege az igazi katolicizmusnak, annyira, hogy minden nagy vallási költészetten óhatatlanul valami katolikus szín ömlik el még

akkor is, ha protestáns ember írta, mint Ady istenverseit: míg a kimondottan protestáns költészet nehezen tagadhat meg valami regionális és felekezeti ízt. De az a katolikus költő, akit egyházhoz az érdekek és viszonyok láncolata fűz (mint persze elsősorban a papköltőket), könnyen tekintheti az egyházat maga is felekezetnek, sőt politikai pártnak, melynek pillanatnyi érdekei és céljai, tudtán és akaratán kívül is, korlátozhatják költészetének szabadságát és őszinteségét. Bizonytalán nehéz papnak és költőnek, szolgának és szabadnak lenni egyszerre. A történelem mutatja, hogy az igazi katolikus költő gyakran kívül állt az Egyházon, sőt olykor látszólag ellentétben azzal, mert az igazi katolicizmus legnagyobb poétája, aki (mint Illyés is) az egyház vagyonának és hatalmának elvesztését kívánta, hogy a katolikus szellem visszanyerhesse igazi szabadságát, politikán fölül álló emberségét és hitvallásának a az érdek minden gyanújától és leheletétől mentes tisztaságát.

Minden nagy költészet lényegében vallásos költészet, s minden nagy vallásos költészet bizonyos nagyon tág értelemben katolikus is. De a kimondott s felekezetiileg hirdetett irodalmi katolicizmus problémája kényes sarkokon fordul meg: önzetlenség, tisztaság és hit kérdése ez – tisztaságé, mely semmi politikát magához férni nem enged; s a hité, mely nem tréfál, mely nem hagyja magát elmagyarázni, szimbolikusan értelmezni, sem pedig egyszerűen szemhunyva mellőzni. Hisszel-e, költő, katolikus költő e huszadik században? Ez nem utolsósorban erkölcs kérdése. Légy őszinte magadhoz, mert ebben áll a költő morálja – akár a lelkiismeret-vizsgáló katolikusé.

Nyugat, 1932. máj. 1.

842. VERSENYT AZ ESZTENDŐKKEL!

Kritikák, vélemények, levelek

[...] Azt mondhatnánk, hogy annyi tartózkodás és féltékenység után most beszél először teljesen magáról. A filozófust egyre ritkábban halljuk, már csak az ember [...] örömeit és félelmeit érezzük. De éppen ezeket a jelentéktelenségeket [...] tudja Babits páratlan zsenialitással leírni [...]

Szilágyi Endre

Hangszóró, 1933. máj. 15.

*

[...] Fogadd köszönetemet a *Versenyt az esztendőkkel* dedikált példányáért [...]

Ódry Árpád

[H. n.] 1933. jún. 2.

*

Kedves Mihály

igen köszönöm, hogy verses könyvedet megküldted, – azt is tudod, mily megtiszteltetésnek <...> veszem s hogy mint költőt mindig mennyire tartottalak.

Tisztelő társad

Ignotus Hugo

Bécs, 1933. jún. 2.

*

[...] Köszönjük a gyönyörű könyvet és a gyönyörű szép ajánlást [...] A verseskötet darabjait mind újra olvastam természetesen, nagy gyönyörűséggel (hiszen nagyobb részt már ismertem a *Nyugatból*), köztük fő kedvenceimet: a *Levelet*, *Csak*

egy kis méhet (ez Mimi kedvence is) a *Verses Naplót* (ez a leg-
őszintébb napló, Te vagy a legpóztalanabb magyar költő –) és
a hasonlíthatatlan *Tremolót* (talán sikerülni fog lefordítani) [...]

Horvát Henrik, Medgyaszay Vilma

Budapest, 1933. jún. előtt

*

[...] a kötet gyönyörű, talán a legszebb minden versesköteted
közül és így, ilyen szép csokorban mindegyik még szinte szebb-
nek tetszik. Az első ciklus két *álomverse*, a *Vetkőző lelkek*, a
Kisleányunk nem akar még lefejküdni, a *Csak posta voltál* és
főképp a *Mint a különös hirmondó* [...]

Gyergyai Albert

Budapest, 1933. jún.

*

[...] A *Versényt az esztendőkkel!* a babitsi költészet székes-
egyházának szédítően monumentális kupolája. Legmagasabb s
legmélyebb, legérettebb kötete ennek a már első jelentkezésé-
ben is érett költőnek. S ezzel kimondtuk egyben, hogy *A halot-
tak élén* óta nem volt ilyen jelentős eseménye a magyar lírának.

Fenyő László

Nyugat, 1933. jún. 16.

*

1928–1933: – öt év – nem kell jellemezni, mi volt a nyugati
civilizáció életében ez az öt év –, a költő negyvenötödik és öt-
venedik esztendeje közt írt verseit foglalja magában ez a kötet.
A világ igazán nem volt nyugodt, s erről hírt ad ez a könyv is.
De a Babits pályafutását követő olvasó a nagyon is változatos
babitsi tájak után ennek az öt vagy ötödfél évnek termése között
egyszerre mintha emelkedett, biztos fennsíkon járna. Akárcsak
azon a valóságos dombon, az esztergomi Előhegyen, melyet e

költemények java része újra és újra fölvidéz. Egy kicsit a világ zaja fölött, de nem a sziklák és a fenyvesek mindentől elszigetelő csúcsán, honnan le és föl csak felhőkbe nyílik a tekintet. Még tölgyes és gyümölcsös magaslat ez, mely a távoli völgyeket csak közelebb hozza.

Ismerősen magyar magaslat, nem misztikus vergődésekre, de férfias szemlélődésre készítő, olyan elmélyedésre, melyben nem az ég, hanem a lenti tájak tisztán látható alakzatai kapnak helyet. És ha mégis magány és elzárkózottság, „s tán egy kicsit táblabíró módra”, nem a ködös túlvilági vágy teszi azzá, hanem a lenti lárma, a völgyeket elöntő szennyes jelen, melyből szívesen menekül, kinek nem kenyeré és dicsősége a napok dicsősége. Arany Jánosnak illett volna ez a környezet, ha nem síkságon születik, és korunkban él.

Öt év, a férfikor magaslata: első tekintetre merőben új tájék; mint Babits minden kötetében. És új hang. *Az istenek halnak, az ember él* vívódó koncertjének egy szólama emelkedik föl és uralkodik az egész könyvön. Sose hallottuk Babits hangját ilyen egyenletesen közelinek. A hajdani soha meg nem elégedés, a nyugtalan lélek, melyre oly jellemző volt, hogy nem gondolatok eredményét, de magának a gondolkodásnak öngyötrő folyamatát is, mintegy a legyőzhetetlen szemérem bosszújaként, adta a verselő hangban, megenyhül; a gúzszt idéző kérdőjelek föloldódnak. E lapok után nem merül föl, hogy klasszikus-e, dekadens-e, szentségtörő vagy katolikus-e a költő? A hang félreérthetetlen, keresetlen és közvetlen. Egyenesen hozzád szól, mint a házigazda. Az ember nem szabadulhat valami elfogódottságtól és ünnepiességtől. Irodalomtörténeti esemény nyílik előttünk s egy élet egyre csillogóbb értelme. [...]

Illyés Gyula

Nyugat, 1933. jún. 16.

*

Kedves Mester,

[...] engedje meg, hogy gratuláljak a *Versenyt az esztendőkel!* megjelenése alkalmából. Könyvalakban még nem olvastam ugyan (most fogom megkapni a szombathelyi könyvtárból) de a kötet egyes verseit majdnem mind ismerem. Nekem, ki a *Recitativ* zárt és fagyos muzsikáján nevelődtem lírikussá még alsós diákkoromban, szinte fájdalmas élmények Mesterem újabb versei. Fáj a meztelen hús és vér jajgatása annak a költőnek a tollából, ki mint az érzéketlen magasságok közönye vált szinte sajátommá. De szeretem ezeket a költeményeket is: annak a szenvedés-fajtának a világát ismerem meg belőlük, miben az én életem még sosem járt. Tudom, hogy Mester legigazabb és legnagyobb szavai ezek – mégis, remélem, hogy a jövőben az élet kevésbé kegyetlen nótákat fog hegedülni Mester talpa alá. Hiszem, hogy a régi tornyok mellé és emellé a vonaglóvá-elevenedett kupola mellé még egy acél-fellegvárat is föl fog építtetni Mesterrel az idő. Nem tudok mégegy költőt, aki annyit változott volna az idők folyamán, mint Mesterem – mégis, mint gerinc-csigolyákban a velő, ugyanaz a lélek vonul végig valamennyi kötetben. És a tömörség, forma-, szó- és képgazdagság és az aranyműves-technika is az egykori [...]

Weöres Sándor

Csöngé, 1933. jún. 22.

*

A klasszicizmus fogalma értelmezhető úgy is, mint ideális kompromisszum konkrét élet és alaptermészete szerint mindig kissé az élet fölött lebegő költészet között. [...] Ha elfogadjuk a klasszicizmus ezen értelmezését, Babits új kötete klasszikus, ő maga klasszikus költővé érett. [...] Agyafűrt témakeresés, ve-rejtekés költőinek lenni akarás, konkrét élménytől menekülni tö-rekvés helyett Babits visszatér s visszavezet a költészet legtisz-tább, legörökebb forrásához, az igazi, egyszerű élethez. [...] a

virtuóz Babits eltűnt, megmaradt a művész, s valljuk be, ez a tudatos, de soha nem erőszakolt művészet sokkal közelebb áll hozzánk a szavak meglepő, de hideg tornájánál. [...] Babits új épülete: a hosszú út után most elért újfajta klasszicizmus; hiányzik belőle az, amit Aranyéknál nemzetinek neveznek s ha nem félnénk a nagyon is tág és nagyon is szűk szavaktól [...] szubjektív világpolgári klasszicizmusnak nevezhetnők.

Rónay György

Vasárnap, 1933. júl. 9.

*

Mélyen tisztelt Uram!

Erős és friss szívem van. Szívesen elcserélném a *Versenyt az esztendővel* olvasása után a külön emberével. Ugy adnám oda, ahogy a vérüket szokták azok akik nagyon szeretnek valakit. Kívánom, hogy karácsonyjai fussanak versenyt az esztendővel, s egy-egy ilyen állomásukról mint az idei könyve mutassák meg halhatatlanságukat. Szinte úgy érzem mintha a régi időbe estem volna vissza, mintha az az öröm érne, hogy Arany Jánosnak irhatnék karácsonyi üdvözetet.

Feleségének is mély szeretettel kívánok igazi ünnepeket, –

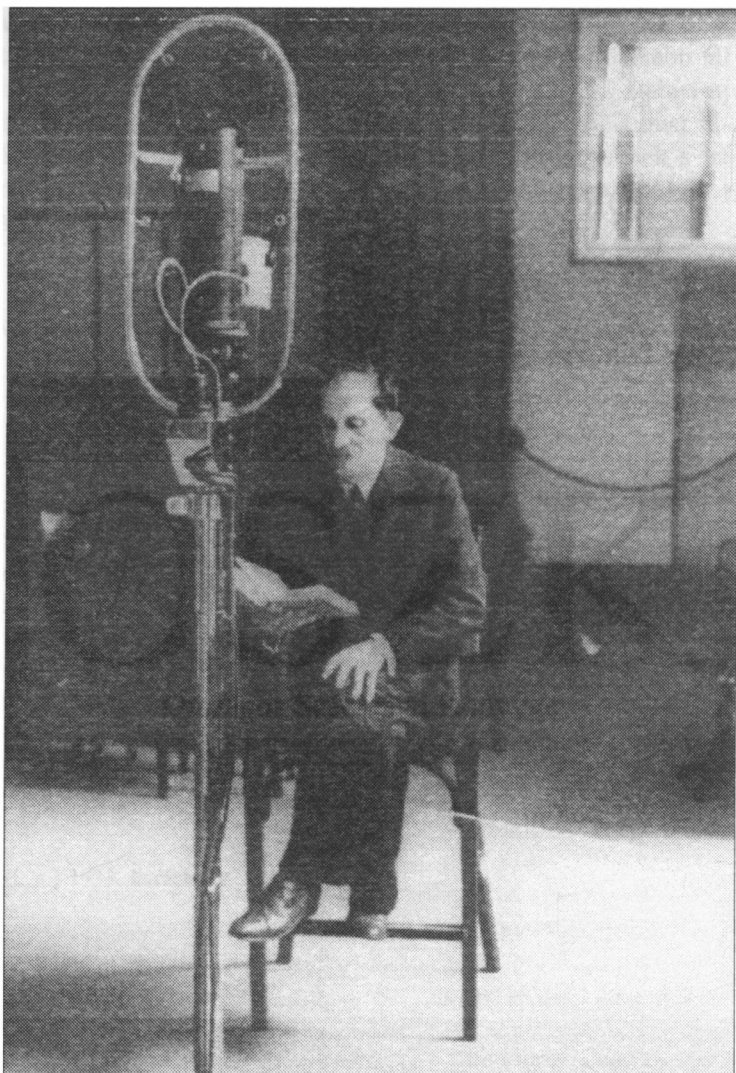
tisztelő, becsülő híve
Gelléri Andor Endre

[H. n.] 1933. karácsony

„ÖRÖK FELADATBAN ÉLEK...”

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Babits 1936. jún. 14-én a Magyar Rádió mikrofonja előtt az *Esti kérdés* című versét olvassa

843. TÖRÖK SOPHIE NAPTÁR-FELJEGYZÉSEIBŐL

1933. máj. 2. Délben hazamentem. Buday Laci Mihályhoz aki rosszul van, Laci bevitte a Herczog klinikára [...]
3. Mihálynak veseköve van.
 6. Mihály hazament a Herczog klinikáról.
 10. Mihálynak szívdobogása és kihagyó pulzusa van.
 15. D.e. Mihállyal Herczog klinikán electrocardiogram – Mihálynak szívizomgyulladás van. (feküdnie kell)
 18. Este Buday és Schill Imre Mihálynál.
 22. Schill és Balassa telefonáltak.
 31. Este 8-kor Schill Imre és Buday Mihálynál.
- jún. 2. Reggel Basch, vele János-szanatóriumban szobát vettünk
3. D.e. Buday L. vele együtt bevittük Mihályt a János szanatóriumba. Schill d.u. Mihálynál.
 12. Schill este Mihálynál electro cardiogrammot vettek s abbahagyták a digitalist
 13. Déltől estig Mihálynál, gyomrával rosszul van.
 16. Délelőttől 5-ig Mihálynál
Este Schill Imre nála
 17. Délelőtt Mihályt kivittük a kertbe.
 22. D.e. Révész Margitnál ott ebédeltem, utána Mihálynál ott volt Gellért és Rédey. (M. pár lépést járt.)
- júl. 2. D. e. Mihálynál Szabó Lőrincz és Schöpflin. Én délben jöttem. (M. rosszabbul van.)
- aug. 9. Déltől Mihálynál 1/2 7-ig. Ott volt Illyés.
13. Déltől estig Mihálynál, d.u. Schöpflin
- szept. 6. M-nál, vesegörce van.
7. Déltől Mihálynál. (feje fáj) Révész Margit, d.u. Mihálynál

- szept. 10. Déltől Mihálynál. Este Buday Laci hazakísért.
M. nagyon ideges
25. D.e. meghalt Fenyő Miksáné
okt. 7. (M. rosszabbul van)

844. ISAC, EMIL – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1933. máj. 12.

Uram,

Nagyon kérem legyen szíves és küldesse el nekem a kiadóhivatal útján a *Nyugat* tavalyi 11 számát, a Pen Club közleményemmel! Örvidenék ha választ kapnék arra is, Önök jönnek e Raguzába a Pen Club congressusára?

Kiváló tisztelettel,
kollegiális szeretettel
Emil Isac

845. KÖNYVPROPAGANDA ÉS KÖNYVÉGETÉS

Az idei magyar könyvnapot kevéssel előzte meg az európai könyv tragikus napja: a berlini könyvégetés. Barbár szelek fújnak, s Omar kalifa korszaka látszik visszajönni. Az életet többre tartjuk a betűnél, s életnek pártunkat és harcunkat értjük, pártunk egyedül üdvözítő világmegváltását. Ha ennek a betű nem segít, vagy éppen ellene hat; pusztuljon a betű! A berlini könyvégetők voltaképp egészen modern elv szerint jártak el, oly elv szerint, melyet a mi (teljesen más világnézetű) ifjú irodalmáraink egy része is unton hangoztat.

Csak épp hogy a könyvégetők a végső következtéseket is levonták. „A könyv hatalom” – mondja egy régi közmondás. Ez kifejezi a barbár nézőpontot, mely napjainkban ismét kezd uralkodni. A barbár lélek hatalmat lát a betűben. S azt lát benne, mindinkább csak azt, a mai lélek is: előnyt, propagandát, fegy-

vert, egyszóval, hatalmat. Még jó, ha nem varázshatalmat, mint az ősbárók. Az az érzés legalább, amivel a „horogkeresztes” máglyára viszi a „nem-német” irodalmat, alig különbözhet lényegesen attól, amivel hajdan a boszorkánymesterek könyveit elégették. A naív és félművelt antiszemita szemében a „zsidó” irodalom valami rejtelmes varázshálóhoz hasonlít, mely a szellemeket befonja és megbabonázza.

A könyv tehát hatalom, szellemi fegyver vagy varázserő, amit lehetőleg ki kell venni az ellenfél kezéből, s monopolizálni vagy máglyába gyűjteni és elégetni. Ez a szent borzalom a Könyvvel szemben még mindig nincs a Könyv bizonyos tisztelete nélkül; s a berlini máglya voltaképp nagy hódolatünnep a Könyv hatalma előtt. Sokkal inkább, mint egy ilyen pesti „könyvnap”, melynek alapgondolata az, hogy a könyv manapság nem kell senkinek, nem lehet eladni, s mesterséges üzleti fogásokhoz, propagandához kell nyúlni, hogy egyáltalán eladható legyen. A könyvégető tiszteli a Könyvet. Csakhogy barbár tisztelet ez: a Könyvben is az erőt tiszteli, a hatalmat, a harc fegyverét, a propaganda *eszközét*, és nem *célját*.

Mi még a Könyv régimódi tisztelői közé tartozunk, e modern világ új barbárjaival szemben; és sok tekintetben talán kevesebb az az erő és hatalom, amit a Könyvnek tulajdonítunk. Mi talán egy eltűnt világból maradtunk itt, amely a Könyvvel még intim viszonyban volt. A barbár, írástudatlan ember varázserőt lát a fóliánsban, az írástudó, a tudós, az olvasó távol van ettől a varázshittől. Mi jól tudjuk, hogy a Könyvnek hatását és hatalmát az Élet harcosai nagyon is túlbecsülik. Ha a Könyv valóban oly hatással volna az életre, mint hiszik, akkor az élet ma, a XVIII. és XIX. század irodalma után, egészen másképp folyna, mint ahogy foly.

Az élet azonban megy a maga útján, a saját különös reakciói és komplikált lélektana szerint, és nemigen engedi magát befolyásoltatni a könyvektől. Inkább ő befolyásolja, s akarja is befolyásolni azokat, s az Élet hívei és harcosai, a külső élet emberei, valóban nemigen láthatnak a könyvben mást, mint az élet

eszközét. Így akarják igába fogni a könyvet, üldözik, égetik, vagy megrendelik és termelik hivatalból, terjesztik vagy tiltják, mindebben csak eszköznek tekintve – az élet eszközének.

De aki igazában tudja, mi a könyv (legalább a legjobb része a könyveknek) az nem csupán az élet *eszközét* keresi benne. Eszköz helyett életet keres benne. Nem hatalmat keres, mert a hatalom mindig csak eszköz – hanem gazdagságot, ami cél. Leszűrődött régi életek gazdagságát keresi a könyvben, amivel a maga belső életét gazdagítsa. Az élet nem csupán harc, hanem béke is, nem csupán kívül van, hanem belül is – a harc csupán eszköz, a béke a cél, a külső csak eszköz, a belső a cél. Nem a halálos békét értem, hanem a kincses békét, a belső gazdagságot, minden külső élmény legvégső gyümölcsét, amelyet a könyvnek élményei érlelhetnek és szaporíthatnak.

Szó sincs róla, hogy az igazi olvasó (azért, mert másnak és többnek tekinti a könyvet az „élet eszközénél”) az élettől való menekvést, elzárkózást keresné az irodalomban. Ellenkezőleg: még több életet szomjaz, nem elégedve meg a magáéval és a körülötte élő étellel, s egyáltalán a saját kora életével; idegen lelkek könyvbe szűrt életét szívja föl, távoli tájak, elmúlt korok életével és lelkével akar gazdagodni...

*Hogyha magyar könyvére találsz, jó légye, akár rossz,
Megvegyed, ámbátor olvasod azt sohasem...*

– így hangzik felénk a régi mottó Kazinczy korából, aminek tanítását ma sokan ismét lelkére szeretnék kötni legalább a Könyvnap közönségének. Mi azonban arra gondolunk: ha a magyarban élet van és szomj az életre, mentül több életre (ami a lelki gazdagodás és fejlődés szomját jelenti), akkor a magyar nemcsak eszköznek fogja érezni a könyvet, nemzeti vagy egyéb célok érdekében, s nemcsak megveszi és terjeszti, és propagandát csinál neki, hanem olvassa is, és gazdagodik vele. De ha korunk kezdődő barbársága, mely első lépés a halál felé, az ő lelkét is kikezdené: akkor propagálja – és égeti.

Nyugat, 1933. máj. 16. – jún. 1.

846. REMENYIK ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. máj. 26.

Mélyen tisztelt szerkesztő úr,

engedje meg hogy ezuton fejezzem ki Önnek köszönetemet, hogy az Ön lemondásával szabaddá vált Rothermere díjból én is részesülhettem. A szellem küzdelmének ezen zord idejében továbbra is kérem szíves pártfogását, Önnek mindég és mindenben híve:

Remenyik Zsigmond

847. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – REMÉNYI JÓZSEFNEK

Budapest, 1933. jún. 2.

[...] Babits – szegény – nagybeteg, sokizületi gyulladása van, azonkívül szívizomgyulladása is, hónapok óta fekszik a János szanatóriumban, érlökése 40, s orvosai sajnos csak azzal biztatnak, hogy ha kilábol betegségéből, akkor is csak mint fekvőbeteg élhet. Krúdyt elvesztettük, Ferenczi Sándort is, s most Babits, régi társam, első barátom is veszedelemben van. Elkese-redik az élet, s mire ott kell hagyni nekem is, nem sajnálom [...]

848. IGE – BABITS MIHÁLYNAK

Lillafüred, 1933. jún. 10-12. között

lillafueredi irohet resztvevoui szeretettel gondolnak rad és kivanjuk az irodalomnak hogy minel eloebb egeszseges legy = moric és pakots +

849. JÓZSEF ATTILA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. jún. 17.

Igen tisztelt Uram!

Mellékelten küldöm e hosszabb költeményemet és nagyon kérem, hogy – amennyiben megnyerte tetszését – minél előbb közzétenni sziveskedjék. Igaz tisztelettel

Őszinte híve
József Attila

850. GULYÁS PÁL – BABITS MIHÁLYNAK

Debrecen, 1933. jún. 19.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

Az itt küldött versek közül kettő (*Meggyfabot, Utolsó látogatás*) már volt fenn a *Nyugat*nál, de ép ez útjuknak is köszönik, hogy lényegesebben átalakultak: küzdöttem bennük a versmechanizmusok ellen, redukálva a lírai mondanivalót, a pillanat eredeti villanását nem feledve. Szerkesztő Úrra bízom, mit sikerült elérnem.

Szives elnézését kérem, hogy betegségemben is zavarom. Mindig részvétellel kísértük figyelemmel egészségi állapotát. Mihamarabbi fölgyógyulást kívánok,

igaz tisztelettel őszinte híve:

Gulyás Pál

851. ID. BABITS ISTVÁNNÉ STOCKINGER GYÖRGYI – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Balatonújhely, 1933. aug. 16.

[...] Délelőtt az első dolgom volt, hogy Misit felkeressem. A János-szanatórium gyönyörű helyen fekszik, szép nagy árnyas kertje van és az épület teljes kényelemmel van berendezve. Misit kinn a kertben találtam, egy nyugágyban olvasott. Egyáltalában nem néz ki rosszul és 66 kiló a testsúlya. Egész nap fenn van s bár a járkálás nem esik neheze, mégsem szabad nagyon mozognia, mert az árthat neki. Különben jól érzi magát és nem oly ideges, mint azelőtt volt, csak nagyon kell vigyáznia. Az új betegsége óta 4 kilót fogyott, de mióta a szanatóriumban ápolják, már 1 kilót felvett magára. Étvágya nemigen van, ami nem is csoda, mert csak keveset mozoghat. Hogy meddig kell még bent maradnia, azt nem tudják, az orvosok azt akarják, hogy addig ne menjen ki, míg teljesen rendbe nem jön. Ilonka azt hiszi, hogy ezt az újabb baját azért kapta, mert húsvétkor Szekszárdra ment és ott meghűlt. ... Misi sok üdvözlétet és kézcsókot küld haza. Ilonka csaknem az egész napot Misinél tölti és ott bennt étkezik a kislánnyal együtt. Este későn fekszik és reggel még később kel fel. Mikor odamentem, 10 órakor még mosakodott [...]

852. SZILASI VILMOS – BABITS MIHÁLYNAK

Iseltwald, Brienzer See, 1933. aug. 24.

Drága Mihályom!

Hosszas jugoszláviai utazások után most kezdtük meg nyári tartózkodásunkat, s itt ért utól meleg baraáti ajándékom. – El sem tudom mondani, hogy meghatott, hogy nehéz betegséged közben sem feledkeztél meg rólunk [...] – minden cikked a *Nyugat*-ban új reveláció, új csodálatot, bámulatot és az összetartozás

melegségét ébresztő. Te nagyszerű szellem, majdnem az egyedüli már ebben az elgyötört világban, ki megvalósítasz egy régi, de mindig új és mindig halhatatlan matatartást, a szellem kiegyensúlyozott és teljességet elért szabadságát, nemes előkelőségét és melegségét, melyben a gondolat az érzelmeket tisztítja valósággá, s az érzelem a gondolatnak ad eddig alig sejtett gazdagságot [...] A következő tél valószínűleg nem lesz számomra kellemes Freiburgban, s így nem is akarok sok időt ott eltölteni. Személy szerint nem tapasztaltam ugyan semmi kellemetlent, de az egész atmoszféra! Heidegger a náci által behelyezett rektordirektor. Nyilvánosan nem kaphatok a jövő évre előadási megbízatást, de Heidegger kívánsága, hogy magánjellegűen folytassam a tanítást. Nem hiszem, hogy az adott körülmények között, s a szellemi elmozdulás mellett erre vállalkozom [...]

Lili meghatott baráti szeretettel küldi baráti ölelését Neked és csókjait Ilonkának.

Én csupa meleg érzéssel öllelek mindig igaz hűséges odaadással

Vilid

853. HEGEDÜS LÓRÁNT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. szept. 5.

Kedves Miskám!

A *Nyugat* ügyében Fenyővel már beszéltem s Gellértet holnapra várom: *legyél nyugodt*, valahogy majd csak összeszedjük hárman a szükséges összeget.

Ölel szeretettel
Hegedüs Lóránt

854. KISS GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. szept. 21.

Mélyen tisztelt Mester!

November hó 30. án lesz Édesapánk születésének 90. évfordulója. Ebből az alkalomból kiadjuk könyvalakban még össze nem gyűjtött prózai írásait, s egyben visszaemlékezéseket közlünk *A Hét* volt munkatársaitól és barátaitól. Arra kérjük tehát kedves Mestert, hogy a visszaemlékezések gyűjteményét értékes soraival gazdagítani kegyeskedjék.

Azt hiszem, hogy az a körülmény, hogy különböző irodalmi ideálokért küzdöttek, nem zárja ki kérésünk felvetését, s nem képezhet akadályt a teljesítés tekintetében sem. Amikor a prózai anyag összegyűjtésének munkájával foglalkozva átnéztem *A Hét* köteteit ott megtaláltam kedves Mester néhány szép költeményét is, ami azt bizonyítja, hogy az indulásnál kedves Mester sem kerülte el Kiss Józsefet. Mi különben is nem költői értékei mellett szóló votumokat gyűjtünk össze a munkában, hanem személyes vonatkozású írásokra számítunk. Kedves Mester egyszer említést tett előttem egy szegedi találkozásukról. Talán erről volna szíves valamit írni nekünk.

Jó multkoriban kedves Mester betegségének hírért olvastuk a lapokban. Reméljük, hogy ez már a mult emlékei közé tartozik, s nem képezheti kérésünk teljesítésének akadályát.

Megkülönböztetett tisztelettel
kész híve
Kiss Géza

855. WEÖRES SÁNDOR –BABITS MIHÁLYNAK

Pécs, 1933. szept. 27.

Kedves Mester,

Pécsről írok ezúttal. Egyetemista vagyok, történelem-földrajz-szakos bölcsész. Felségesen érzem itt magamat – igaz, hogy még csak egy hete vagyok itt és ennyi idő alatt még én se tudok megunni egy várost. Legnagyobb meglepetésemre, professzoraim egy csöppet se salabakter-emberek, minden előadásuk érdekes és élvezetes.

Pár nappal ezelőtt sikerült elveszteni a szüzességemet. Levettem egy garniban, hála az Istennek és két pohár sörnek, amivel sikerült magamat szerelemképessé melegítenem.

Itt-mellékelten küldök néhány verset. Talán meg fognak felelni. Szeretném, ha mostanában sorrakerülhetnék a *Nyugat*ban, mert rövidesen ki szándékozom adni a verskötetemet. Mint valami mázsás súly, úgy nehezedik rám mindaz, amit eddig összefirkáltam és úgy érzem, hogyha írásaim javát két könyvtábla közé rögzíthetném, nyomdafestékbe-merevíthetném, akkor megszabadulnék a súlytól. Mesterem említette, hogy a *Nyugat* ki fogja adni a kötetemet. Nagyon kérném Mestert, szíveskedjék értesíttetni, hogy ez még az idén megtörténhet-e.

Remélem, hogy Mesterem meggyógyult már. Minél előbbi teljes fölépülést kívánok.

Kérem Mestert, hogy tartson meg továbbra is jóindulatában. Nagyságos Asszony kezét csókolva és minden jót kívánva maradok Mesternek mindenkor őszinte híve és hálás ragaszkodó tanítványa

Weöres Sándor

856. ELFOGY A MAGYARSÁG?

A NYUGAT ANKÉTJA

Illyés Gyula cikke – a *Nyugat* múlt számában – megrázta és fölizgatta olvasóit. Kitűnő írásmű volt: de hatását nem ennek köszönheti. Hatása a rémhír hatása; amelynél már nem számít a stílus.

Ez a rémhír a magyarság pusztulásáról szól. Illyés nekem félig-meddig földim: a vidéket, melyről jegyzetei szólnak, én is jól ismerem. A falvak nevei, amiket felsorol, egytől egyig ott-honosak a fülemben. Némelyikhez gyermekkorom egy-egy felejthetetlen napjának vagy nyarának emléke fűződik.

Van falu, amelyre én még mint színmagyarra emlékszem – s amelyről most hallom, hogy már tiszta német.

Mint diák, Pécs és Szekszárd között járván – s akkor még nem vitt arra jó vonat –, sokszor tettem meg a hosszú kocsitutat, az egész Mecseken át, Nádasdon vagy Hidasdon abrakolva. Pár évvel ezelőtt megint keresztülutaztam arra, ezúttal autón és szomorú ügyben, mert halott apámat költöztettük haza. Pécsről át Szekszárdra. Elül a teherautó ment a koporsóval, utána mink, külön, párnás kocsin, fázva és szótlanul. Most eszembe jut ez a családi gyászút, halottas vonulás, falvakon át, melyek némák vagy németek... Illyés cikke óhatatlanul ezt a temetős emléket idézi.

Nem sokkal később ismét Pécssett jártam, egy irodalmi társaság alakulásán; ott volt Fülep Lajos barátom is, a zengővárkonyi református lelkész, magántanár a pécsi egyetemen. Amit őtőle halottam a baranyai magyarság pusztulásáról, az valami ijedt fantázia lázrémének látszott. Pedig minden szó tény és élmény volt: azaz gyötrődés és keserűség. Fülep a maga falujában megpróbálta a Don Quijote-i harcot, egy apatikus nép öngyilkos erkölcsével.

– Már késő, nincs segítség! – nyögte az esti „kedélyes vacsorán”, a poharak sárga visszfényében.

– Túlságos pesszimizmus! – iparkodtam megnyugtadni; de magam is nyugtalan lettem, s hetekig nem ment ki a fejemből

az, amit elbeszél. Közvetlen pátriám környékéről, a Sárközből is sok mindent hallottam, s én is úgy éreztem, mint most Illyés, hogy írnom kell, kiáltani, vészkiáltást megfújni... De hát én nem voltam illetékes: keveset tudtam a dologhoz, s még a statisztikát sem ismertem.

Illyés elnyomta ilyenemű kételyeit, és jó, hogy elnyomta. Ami vészkiáltást hoz, azt nem tudták ebben az országban, nem beszéltek róla, még nem is gondoltak rá, hogy csak mint hír és lehetőség is fölmerülhet! Aki „illetékes”: az hallgat erről. Ijesztő ez a csönd, ez a gondtalanság, míg pátriánk, népünk, az a kevés talaj, amit a politika meghagyott, és a nyelv még jelent, lassan, de biztosan kicsúszik lábunk alól.

Mert nem kisebb dologról van itt szó, mint hogy a magyarság, előre kiszámítható és már nagyon rövid idő alatt az ós Dunántúlról *teljesen* eltűnik, helyébe német lakosság lép, és a magyar önnön megmaradt kicsi hazájában is kisebbség lesz! Itt élmények beszélnek és nem statisztika, és az élmények hitelesebbek, mint a statisztikák. Hivatalos statisztika még nincsen is erről, s ami van, az alig irányadó. Jól tudjuk, milyen nehéz egy népnek éppen a nemzetiségét – ami voltaképp lelki, nyelvi és kulturális benne – statisztikailag megbízhatóan felvenni, s milyen lehetetlen kívánság éppen a mai nacionalista világban a honalkotó nemzetiség térvesztésének adatait a hivatalos statisztikától várni. (Noha a magyar hivatalos statisztika szervezete bizonyonnyal kitűnő, s irányítása feltétlenül jóhiszemű és tudományos.)

Jelenleg az a helyzet, hogy *kivétel nélkül mindenki*, akit a Dunántúlhoz és népéhez élmények fűznek, érzi a katasztrófa szörnyű légnyomását, s csak azok nem osztoznak az Illyés pesszimizmusában, akik az egész dolgot Pestről és könyveken át nézik. S ha így igaz: akkor már bűn volna föl nem figyelniük, és nem kiáltanunk, mennél hangosabban.

Mert ez a mi ügyünk, akik a magyar nyelv és kultúra emberei vagyunk: nem valami szociológiai, gazdasági vagy politikai szakkérdés. Politika és gazdaság mindig csak segít magán valahogyan, mert ez az erkölcs: alkalmazkodni. De író alig tudok

elképzelné hogy azt mondja: „Hát aztán? Olyan nagy baj az, hogyha a magyarság elpusztul? Leszünk németek!”

Nemcsak azért, mert az író egész lelkével, egész művészetével van (ahogy mondják) „érdekelve” a nyelvben, amely e művészet anyaga. Hanem azért is, mert az író a lélek embere, s egy nyelv, egy nemzetiség halála egy lélek halálát jelenti. Nem épp nationális érzésről van itt szó, s szinte azt mondhatnám, amit Illyés: bármely nemzet kivészése ilyen tragikus görccsel malkolná szívemet. S azt, amit Széchenyi: mindig méltó feladat egy nemzetet megmenteni az emberiségnek. Egy színt a csokornak, egy hangot a koncertnek.

Egy lélek hal itt meg – s az véletlenül a mi lelkünk. Nem vagyunk politikusok, az országhatárokat s nemzetiségi harcokat valóban csak átoknak érezzük, s nehezen tudnánk búsulni idegen nyelvű tömegekért, hogy nem tartoznak magyar fennhatóság alá, vagy hogy nem olvadnak be a magyarságba. De magának a magyarságnak kihalása – ez más.

Ez az igazi veszedelem – nagyobb, mint az ország megcsontítása volt. Gondoljuk el, mi az, amit a magyarság kipusztulása a Dunántúlról jelent. Az élet és a gazdaság segít magán, s az üresen maradt falvakat lassankint új lakos tölti meg: komoly, szopora, céltudatos fajta, a németek. A statisztika nem mindjárt veszi észre, s a hatalmasok nem látnak veszedelmet bennük: jó állampolgároknak látszanak, s szívesen vallják magukat magyaroknak. De külső hazájuk, Nagy-Németország, számon tartja őket – csupa *Auslanddeutsch* –, s a hivatalos magyarság politikai okokból kedvez nekik: iskoláik a német kultúra őrséi, s olvasóköreik asztalán szélső nacionalista német folyóiratok hevernek.

Mikor a magyarhoni német magyarnak vallja magát, többnyire talán valami olyan érzése van, hogy a magyarság maga is a németségnek egy neme, valami előretolt, keleti és barbár németség, mely nyelvileg ma még nem is német, de máris hű katonája a német ügynek. Magyar hazafisága valami ilyen kihelezett és gyarmati német hazafiság, s abban a pillanatban, mikor a magyarság Magyarországon megszűnik határozott többség

lenni, semmiféle isteni vagy emberi jog sem kívánhatja többé a némettől, hogy saját nemzetisége s az egész világon uralkodó nemzetiségi elv ellen a kisebbség (vagy majdnem kisebbség) uralmi helyzetét támogassa. Ezt még akkor sem lehetne remélni, ha a német szellem nem volna telítve a modern eszmékkel, melyek a faji érdeket minden jognak és erkölcsnek fölébe emelik.

Mi nem vagyunk ezeknek az eszméknek hívei. Fajom sorsa a gyötrődésig izgat és retteg: de nem óhajtának egy lépést sem érdekében, mely másnak jogaiba nyúlna. A magyar kormányok bánásmódja németjeikkel szemben biztonnal logikátlanul kényeztető. Mindig sovíniszta elveket hangoztattak, s minden nemzetiség ellen védekeztek: a németet azonban kegyelik s támogatják. Holott van-e nagyobb veszély s ősebb átok a magyar számára, mint a német? (ha már egyszer a nacionalista ideológiába beleesünk). Újabb korunk legnagyobb katasztrófáját, Trianont is a német szövetségnek köszönhetjük. De ég óvjon ettől a politizálástól: szeretjük és tiszteljük a német kultúrát, s úgy véljük, minden népnek meg kell kapni minden jogot, hogy a maga kultúrájában a maga nyelven részesedhessen: annál inkább a németnek, ha Magyarországon él is.

Ne legyen hát itt szó „nemzetiségi politikáról”: eszem ágába se jutna akként védekezni az előretörő s mindent elnyelő „német veszély” ellen, hogy a magyarországi németiség jogait megcsönkítsem, s szabadságát megnyirbáljam. Valamint az *egyke* ellen sem akarnék törvényes üldözésekkel, a nő jogaiba, az egyéni élet szabadságába való beavatkozással védekezni. Bizonyos, hogy nem is lehet. Az egyik éppoly keveset használna, mint a másik.

Hogyan hát? Örökösödési törvénnyel? telepítéssel? ahogy Illyés pedzi? Nem tudom; de valami védekezésnek *muszaj* lenni, s nem szabad hallgatni, beszélni kell, kiáltozni, sírni, míg valaki ezt a védekezést meg nem találja – mert különben *nemsokára vége a magyarnak!* S ha egyszer a magyarság elpusztul: el fog pusztulni emléktelenül, nyomtalanul. A kutya se ugat utánunk. Nem élünk többé, vagy haldokolva élünk, lesüllyedve, kis barbár maradék a nagy német tenger között, önmagunkat is elfe-

ledve és kulturálatlanul. Kihaltak az ógörögök, a rómaiak, de emléküket, kultúrájukat fenntartotta az irodalom, a tudomány; a lelkük tovább él. A mi kultúránkat nem tartja fenn semmi. Sem politikai szimpátia, sem egy rokon nép érdeklődése, sem tudományos kíváncsiság nem fog közeledni emlékünkhöz. Ha meghalunk, a lelkünk velünk hal meg. Irodalmunk, szellemünk minden alkotása, mindaz, amit tettünk és teremtettünk, halhatatlan műveink halhatatlansága eltűnik, mintha sohasem lett volna.

A varjú sem károg utánunk.

Nyugat, 1933. okt. 1.

857. VIKÁR BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. okt. 12.

Kedves Barátom!

Társaságunknak folyó évi október 7-én tartott közgyűlése Balassa Imre főtitkár indítványára elhatározta, hogy az író- és művésztagek elnöki tanácsstagságát megszünteti s az Elnöki Tanácsban helyüket nem írókkal és nem művészekkel, hanem irodalom- és művészetpártoló közéleti férfiakkal tölti be.

Minthogy Téged elnöki tanácsstagul választottunk meg, vedd szíves tudomásul, hogy e minőséged megszűnt, s ezentul a rendes tagok sorában foglalsz helyet. Mint ilyen arra kérünk: méltóztassál a világirodalmi kapcsolatok elmélyítésére célzó törekvéseinket hatalmas tehetségeddel tovább is támogatni.

Tisztelő híved:

Vikár

elnök

858. BARTALIS JÁNOS – BABITS MIHÁLYNAK

Ráckeve, 1933. okt. 13.

Kedves Barátom,

itt vagyok Ráckevén. Az itteni polg. iskolánál kaptam óradíjas helyettes tanári állást. Fizetésem oly nagy, hogy nem is merem leírni: összevissza 108 P. havonta. Mikép fogok ebből családommal megélni – a jó Isten tudja. Csak lakásért 45 P-t kell fizetnem. Küzdelmes erdélyi éveim után még új, ismeretlen és nehéz küzdelmek előtt állok. A te atyai gondoskodó szívedhez fordulok, ne hagyjatok annyi hosszú évek után továbbra is e kegyetlen sorsban görnyednem. Egy kis fényt, mosolyt küldjete az én agyonhajszolt életembe is. A jövő évi Baumgarten-díjra gondolok. Eddigi munkásságom bizonyítéka, hogy a legsivárabb élet-küzdelmek közepette sem írtam le egyetlen sort se, mely megalkuvást, vagy alacsony emberi érzelmeket szolgáltat volna. Ha nem segíttek, talán elnémulok, torkomba fojtódik a szó, de kitartok mindig a tisztá eszmény mellett, mely a szemem előtt lebeg.

Évek óta csak jelöltje voltam a díjnak, most bízom a te drága szívedben, hogy odahajol az én meggyötört szomorú életem fölé is. Várom válaszod

tisztelő, igaz híved:

Bartalis János

859. DÉRY TIBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Bécs, 1933. okt. 23.

Kedves Barátom!

Engedd meg, hogy emlékeztesselek kérésemre, s ígéretedre: – hogy az általad kiválasztott verseimet a *Nyugat* már egyik legközelebbi számában fogja közölni.

Bécsben vagyok pillanatnyilag, valószínűleg 2-3 hónapig maradok itt. (X. Laaerstr. 189. Bei Koblowsky)

Elutazás előtt örömmel hallottam, hogy már kiengedtek a szanatoriumból s hogy már lényegesen jobban érzed magad.

További javulást, s szívélyesen üdvözöl feleségeddel együtt

Déry Tibor

860. SZIRMAI KÁROLY – BABITS MIHÁLYNAK

Novi Vrbas, 1933. okt. 24.

Igen tisztelt Uram!

Fekete Lajos, innen elszármazott költőtársunk, felkérésemre megszerezte két költeményét, az *Isten gyertyája* s a *Holt próféta a hegyen* címűeket és elküldte nékem, hogy azokat a *Kalángyában* közölhessük. Midőn sz. tudomására hozom, hogy mindkét versét folyóiratunk novemberi számába soroztuk be, felkérem, hogy szíveskedjék számunkra a jövőben is küldeni költeményeiből.

Honoráriumát a megadandó címre ki fogjuk fizettetni.

Ma egyidejűleg feladtam folyóiratunk aug. és szept. számát.

Igaz tisztelője:

Szirmai Károly

861. SZABÓ PÁL – BABITS MIHÁLYNAK

Biharugra, 1933. okt. 25.

Szerkesztő uram!

Ujra itt vagyok a *Nyugat* számára egy írásommal. Szeretném, ha lehet, kivételesen értesítene pár sorban, hogy lehozza-é szerkesztő uram vagy nem.

Vagyok tisztelettel Biharugrán, 1933 október hó 25-én:

Szabó Pál

862. SCHILL IMRE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. okt. 26.

Igazolom, hogy Babits Mihály szerkesztő úrnak állapotára való tekintettel és a teljes restitutív elérhetése érdekében még legalább 6 heti szanatoriumi kezelésre van szüksége.

Dr. Schill Imre
egyetemi magántanár

863. ILLYÉS GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. nov. 24.

Kedves Mihály,

közvetítő, hivatlan közvetítő szerepére vállalkozom. Ma hosszasan beszéltem Fenyő Lászlóval; oly dolgokat mondott el nekem, olyan vágyait tárta fel, melyeket neked nem tudna felszélyezettség nélkül elmondani. Én kötelességemnek érzem, hogy mindezt tudomásodra hozzam.

Azt tudod, hogy Fenyő szeretne megnősülni. Ennek semi más akadályja nincs, mint a berendezkedés, az otthonalapítás feltételeinek megszerzése. Ezért is, de azért is, mert Fenyő menyasszonyának szülei csak olyan emberhez engednék lányukat, aki munkájának már valami eredményét is fel tudja mutatni: Fenyő igen szeretné, ha a jövő évi Baumgarten-díjat megkaphatná. Ez egész jövőjét eldöntené.

Kedves Mihály, tudod, én mindig távortartottam magam, hogy ezeket az ügyekbe csak távolról is beleszóljak. Most is csak azért teszem, mert különben talán sose jutna tudomásodra egy ember reménysége, akit szemérme visszatart, hogy kérelmét előadja neked. Ezt bizonyára megérted.

Fenyő érdemeiről nem kell beszélnem. Ezekkel a sorokkal csak figyelmedet szerettem volna felhívni. Ismétlem, egész életere döntő befolyású volna, ha most megkaphatná a díjat s ennek

révén megnősülhetne. Ez olyan szempont, amely az érdemen kívül is tekintetbe jöhet; úgy hiszem, hogy neked is szolgálatot teszek, mikor ezt tudomásodra hozom.

Bocsásd meg, hogy zavartalak vele, de Fenyőtől sose tudtad volna meg.

Én, akinek nemcsak Fenyő költészete, de személyisége és jelleme megismerésére és becsülésére is alkalmam volt, igen boldog volnék, ha segítségére lehettem volna.

Őszinte szeretettel üdvözöllek,

Illyés Gyula

864. AZ 50 ÉVES BABITS MIHÁLY BESZÉL ÉLETÉRŐL ÉS MŰVEIRŐL

Naponta kis időre már felkelhet betegágyából és szakadatlanul dolgozik

(Az Est tudósítójától)

Babits Mihály ötvenéves. Vannak meglepő dátumok: ez is ilyen. Mintha valami titok derült volna ki most egyszerre erről a nagy költőről, egy titok, melyet eddig nem sejtettünk és amely – legyünk őszinték – nem lényegbevágó.

Babits mai egyéniségére és művészetére csöppet sem jellemző az a naptári és biológiai tény, hogy holnap, vasárnap ötvenéves. Bár betegszobájában tölti születésnapját (közel egy éve már, hogy betegsége, mely csak most van múlóban, szobájába zárja), ez a nap is munkával telik, szigorúan fegyelmezett és egyben líraian odaadó munkában, amilyen minden nagy művész munkája.

Az ötvenéves Babits ma aktívabb, mint valaha, munkája több irányú, mint régebbi éveiben. Most fejezte be nagy regényét, verseket ír, szerkeszti lapját a *Nyugatot*, kritikákkal, tanulmányokkal követi szakadatlanul az új irodalom eseményeit. Folyó-

iratok halmai, könyvek tömegei között él budai dolgozósobájában. Ablakából a budai hegyekre nyílik kilátás, íróasztaláról arra, ami ma szellemi életnek, kultúrának számít [...]

Munkamódszeréről beszél ezután.

– Képtelen vagyok az íróasztal mellett ülve dolgozni. Versem rendszeresen séta közben születtek meg, néha a legzajosabb pesti utcákon. Csak akkor írtam le, mikor már egészen készen voltak. Prózát is mindig így dolgoztam, fel és alá jár a szobámban, fejemben megkomponálva egész hosszú kikezdéseket, miiket aztán egyszerre jegyeztem fel. Ennek a módszernek csak a mostani betegségem szakított véget, a szívizomgyulladás, mely hosszú hónapokon át teljes mozdulatlanságra ítelt. Így meg kellett szoknom az „ágyban párnák közt” írni. Itt csináltam meg a végső simításokat új könyvemen is. Címe: *Elza pilóta vagy a tökéletes társadalom*.

A témáját így lehetne fogalmazni: „Milyen állapotok származnának abból, ha az emberiség mai gondolkozásának minden következtetését levonná, s azon jelszavak szerint élne, melyeket ma hangoztat.” Most, hogy készen áll előttem, úgy érzem, van valami voltaire-i vagy swifti benne, noha tónusa egészen más. A jövő, a modern háború problémája izgatott, s a regény első gondolata már 1918 előtt munkált bennem. Nagy keserűség szülte, de stílusában teljesen objektív.

Ismét betegsége kerül szóba, bár a betegség nyomai nem látszanak rajta.

– Kezelőorvosaim, Schill Imre professzor, Buday László és Förster Gyula doktorok, valóságos csodát tettek. Most már naponta egy kis időre fel is kelhetnek. A nyarat a János-szanatóriumban töltöttem.

Ennyit mond magáról, életéről és munkájáról Babits Mihály ötvenedik születésnapja előtt, melyet kéziratok, levonatok között fog tölteni, mint élete minden más napját.

B. Gy. [Bálint György]

Az Est, 1933. november 26.

865. MINDEN A SZÓN MÚLIK

MINDEN A SZÓN MÚLIK. Minden igazi író, aki önnön alkotásának folyamatát figyeli, rájön előbb-utóbb, hogy az írói mű kitűnősége vagy elhibázott volta legvégső fokon stíluskérdés. Szavak, átmenetek és fordulatok ügye – legalább amennyire az író azt láthatja és megállapíthatja. Egész biztossággal érzem, hogy regényem jósága, történetem valószínűsége, s még alakja- im élethűsége is, minduntalan egy-egy megtalált vagy meg nem talált szón fordul meg. A legmélyrehatóbb tanulmányokat végeztem; gazdag vagyok élményben és emberismeretben; őszinte és erős érzelmek hevítenek. Mindez nem ér semmit. Ha a kellő szó a kellő helyen nem áll rendelkezésemre: művem papirosizű, rajzom élettelen.

Ez is az irodalom misztikumához tartozik. A szavak bölcses- bek a gondolatoknál.

Ne higgyetek a „rögös és ügyetlen remekművek” érvének és babonájának. A legrögösebb és legügyetlenebb stílus éppúgy stílus, és éppolyan döntő, mint a legügyesebb és legsimább. Csak el kell képzelni *Az ember tragédiáját* tökéletesen zengő versekben vagy a *Bánk bánt* lecsiszolt és könnyen folyó nyel- ven. Mindegyik egyszerre nagyon távol kerülne attól a remek- műtől, aminek ma látjuk és érezzük. Végelemzésben itt is a sza- vakon múlik minden, akár a nyelv és verselés legnagyobb vir- tuózainak munkáiban.

Az én új regényem [az *Elza pilóta*], amely szinte büszkén, a befejezettség kövérségében, de önmagával még elégedetlenül néz föl az asztalról alkotójára, egészen más, mint amit tiszta művészkedésnek szokás tekinteni. Eszem ágában sem volt szép szavakkal hatni vagy stílusbeli effektusokat létrehozni. Ellenke- zőleg: valami mondanivalóm volt a világhoz, valamire figyel- meztetni akartam az emberiséget... Az író nem hallgathat. Még ha tudja is, hogy művét az emberiségnek csak igen kis része fogja olvasni: ő megtette kötelességét, ő beszélt. Tehát mondani akartam valamit, megmutatni egy lehetőséget, amely rémített,

és lidércnyomásként ült a lelkemen; s erre egyetlen mód volt egy képzelt történetet elbeszélni, de egyszerűen, minden cicoma nélkül, tisztán az alakokra, a történetre (a lehetőségre) fordítva a figyelmet. S mégis a szavakat vizsgálom, a stílusfordulatokat mérlegelem... Jól tudom, hogy egy szó mindent elronthat. De egy másik szó sokat helyreüthet. Ama bizonyos eleve meghatározott, misztikusan már magamban hordott szó, amelyre csak vissza kell emlékezmem...

Nyugat, 1933. okt. 16.

866. ELZA PILÓTA

Levelek, kritikák

[...] Egészen más természetű munka mint a költő bármely eddigi könyve. Előfutárjait, bár szintén regény, nem a *Timár Virgíli*ben vagy *A halálfa*iban kell keresni, hanem bizonyos verseiben, amelyek a háborús és a háború utáni kor atmoszférájából, aggodásaiból és izgalmaiból támadtak s soraikban vagy soraik mögött elárulták azt a mély aggodalmat az Ember s minden emberi szépség és nagyság sorsa miatt, amely Babits lelke fölött, mint *atra cura* lebeg s sötét árnyat vet a közdolgoktól legtávolabbra eső nyilatkozásaira. [...]

A regény első csírája nyilván még a háború alatt fogant, amikor már valóban szinte állandósultnak tűnt fel a háborús állapot s szüntelenül éreztük magunk körül a levegő sivár nyomottságát, az emberi élet értékvesztettségét és a kultúra süllyedését. A költőnek nem kellett mást tenni, csak megnagyítani a háborús élményt, meghosszabbítani az átélt kép vonalait, kitölteni a hézagokat fantáziájából, belevonni a háborús szellem új vívmányait a halálgázoktól kezdve a francia határokon épített fantasztikus vár és lövészárkok rendszereikig – és megvolt az új világ képe, a mai valóságokból építve a képzelet cementjével. S ha

erre rájöttünk, előttünk a költő és a mű célja: a mából logikailag következő jövő képében *a jelen kritikája*. Az utópia egyszerre aktuális vitairattá lesz így tudatunkban: szirénajel az emberiségnek, hogy hova érkezhetik el, ha azon az úton halad, amelyen ma elindult. De nem publicista írta e könyvet, nem is társadalom-bölcsész, hanem költő. Nem elméletileg építi fel és láttatja az eljövendő világot, hanem konkretizálva, emberi életeken és lelkeken és emberekkel történő eseményeken keresztül.

Schöpflin Aladár

Nyugat, 1933. dec. 1.

*

Édes Mihályom,

szívből köszönöm gyönyörű új ajándékodat és szívből üdvözöllek megjelenése alkalmából. Vajha mielőbb hasonlóval viaszonozhatnám!

Ölel barátod:
Füst Milán

Budapest, 1933. dec. 4.

Országos Széchenyi Könyvtár

*

Kedves Mihály,

köszönöm s tisztességnek veszem, hogy könyvedet megküldted, magam is lévén tisztelőd

Ignotus Hugo

Bécs, 1933. dec. 9.

*

Kedves Barátom,

most találom asztalomon *Elza pilótát*, kedves beírt soraiddal – nagy és szép ajándékként, melyet barátságod korábbi jeleiként

kapott munkáid sorába állítok, ha a karácsonyi szünetek alatt elolvasom. Meleg köszönet szíves figyelmedért [...]

igaz baráti szeretettel híved
Szekfű Gyula

Budapest, 1933. dec. 9.

*

Kedves Mihály,

az volt a szándékom, hogy személyesen köszönöm meg a könyvedet. Addig is, fogadd érte így a kézszerítáomat.

A mellékelt papiroson megtalálod jelölő-listámat.

Minden jót kívánok (és pokolba minden rosszat) addig is, a míg megint látjuk egymást.

Szeretettel
Elek Artúr

Budapest, 1933. dec. 12.

*

Kedves Mihály,

köteted megküldését hálásan köszöni

tisztelő igaz híved
Halász Gábor

Budapest, 1933. dec. 14.

*

[...] A történetet furcsa keret fogja össze: volt egy tudós, így szól a legenda, aki a Földgolyó mintájára párszáz méteres Kis Földet konstruált. Ezen a Kis Földön minden úgy történt, gyorsabb tempóban, mint a nagyon s mikor az Örök Háború kitört, a Kis Föld története éppen ott tartott, ahol a régi békevilág abahagyta. S az író, mintegy kiengesztelésül, sejteni engedi a hi-

hetetlen s mégis a relativitás korában oly érthető csodát, hogy aminek tanúi voltunk, amiben élünk, ami felé közeledünk, a szörnyű jövő, nem a *valódi*, nagy Földön, Isten színpadán, történik, hanem ezen a *kicsin*, amit az emberi felfelfang épített magának. Megmarad hát a remény, hogy egyszer visszakerülünk Isten valódi világába, a Paradicsomba és Édenkertbe, vagyis ugyanebbe a világba, amiben *most* élünk – ha eljön az Üstökös, mégegyszer s megfordítja az idő kizökent kerekét, visszavezet minket áhítat és vágy üdvösségébe, kit úgy hívunk boldogtalan áldozatai a Fejlődés Eljövendő Rendjének: elmúlt szép napok, gyermekkor és emlék. «A la recherche du temps perdu» «Az elveszett idő nyomában» ahogy Proust andalítóan szép regénycíme hirdeti.

És itt a lényeges különbség, amiben Babits, az utópista, mást és többet jelent ebben a műfajban, mint a vele együtt kimagasló H. G. Wells, akinek nemrég megjelent utópiája szintén Európa jövőjével foglalkozik, szintén reménytelenül sötétnek látja a közelgő évszázadot s szintén keres kivezető utat.

Wells fantasztikuma öncél: Babitsé eszköz, nagyobb gondolat szolgálatában. Wellsnél zseniális elmejáték, Babitsnál félelmetes jelkép, világító betűk, melyeknek fényében, mint ama «Mene Tekel» alatt, kísérteties körvonalakban villan fel a dolgok lényege, belső tartalma, mozgásban, nemcsak azt mutatva belőle, aminek látjuk, hanem az irányt is, ahová tart, mint az einsteini fizika tanítja, az Idő negyedik kiterjedésében. Zöld fény, átható sugarak, mint a röntgen s mint azok a betűk voltak a falon: Belzacár büszke palotájában megmutatták a romokat, amiké dőlnie kell s mosolygó arcunk mögött a csontkoponyát, amivé leszünk.

Wells utópiája csak kombináció, Babitsé prófécia.

Ezért oly vaskos és valóságos, libabőrösen érzéki a hatás. Babits nem tréfál és nem színészkedik: nincs stílusa, mert mondanivalója van. Égetően sürgős és időszerű, mint az égő házról szóló jelentés: az égő háznak éppenúgy lakója ő, mint az olvasó, együtt szenved velünk s még jobban, mint mi, mert közelről látja a tűzfészket. Lelkében vérre megy a dolog, most ébredt a lidércnyomásos álomból, meg kell fejtenünk, vele együtt, mit

jelent, mit jósol, az ébrenlét birodalmában mit várhatunk ily szörnyű álom után. Ez nem pesszimizmus és optimizmus, nem *szemlélet* kérdése többé: nincs mód rá kielemezni a költő lelkéből a *feltételeket*, amiknek alapján sötéten vagy nem sötéten lát – egyetlen kérdés merül fel, ijesztő erővel: igaz, vagy nem igaz, amit beszél? [...]

Karinthy Frigyes

Nyugat, 1933. dec. 16.

*

A regény nagyobb fele álló betűkkel van szedve, a kisebbik dőlt betűkkel; minden álló betűs rész után egy dőlt betűs közjáték következik: öt állóra öt dőlt. Az álló betűs részek a tökéletes társadalomról szólnak. Ez a tökéletes társadalom azért tökéletes, mert a huszadik század eleje ezt istenítette és készítette elő jelszavaival s eszményeivel. Ez a tökéletes társadalom az Örök Harc világa. Minden élet egyetlen front felé ömlik, melynek két oldalán, a két egymástól tökéletesen elszigetelt világot (a nacionalistákét és az internacionalistákét) teljesen uniformizálja a háború, mely az élet értelme lett. Ebben a tökéletes társadalomban az állam egyetlen feladata, hogy a háborút emberrel, anyaggal tömje, a háborús szervezőké minden hatalom, a gyűlésekről és rádióból bömbölő szózatoké a közvélemény s az állandósított kivételes állapoté az ember élete s minden pillanata. A városok fölött repülőátadásjelző szirénák állnak őrt s a gyilkos gázok elől hosszúkéményű légbarlangokba menekül a lakosság. A falusi élet megszűnt; a földet is elhárító repülőgépek védelme alatt művelik. Ennek a harcnak, mindenki tudja, sosem lesz vége s befolyásos szülők, akik még féltik gyermeküket, megnyomorítják születésük után, mert hiszen, aki a frontra kikerül, örökre elveszett. De már a szülői szeretet is kiveszőben; a nők a háború érdekében tesznek csak eleget szülési kötelességüknek, a szerelem durva érzékiséggé fajult, a nemek egymástól elszakítva maguk közt szeretkeznek. A tudomány is

csak a háborút szolgálja, a régi békevilág kultúrája már csak néhány különönc nő érdeklődésében pislog tovább, mint a középkor szerzeteseiben a klasszikus műveltség. [...]

Howy mire céloz Babits Tökéletes Társadalma, mindenki érti. A szellem, amely a világháborút csinálta, elhatalmasodva, örök világháborúra kárhoztatja a harc-hangyáivá vált embereket. Babits szerint a huszadik század eszméi idézték fel ezt a Tökéletes Társadalmat, mi úgy hisszük, egy háborús emlék lidércnyomása. Nem akarom védelmembe venni a történelmet, amelynek a képzelete sokkal gazdagabb, mint az embereké, akik a jövőben csak egy hatalmasan eltúlzott jelent tudnak látni, tíz repülőgép helyett ezret, gázmaszk helyett gáz házat, általános hadkötelezettség helyett nőkre kiterjedő hadkötelezettséget, négyéves háború helyett örök háborút. A huszadik századot azonban mégiscsak meg illik védenünk az ő Tökéletes Társadalma ellen. Ma már közhely, hogy e század jelentős szellemi erőfeszítései egészen más irányúak s még ha az apák által felidézett végzet ide döntené is, az ő igazi törekvéseinek, a század géniuszának ehhez a sorshoz semmi köze. A Tökéletes Társadalom következhetik a történelem tehetetlenségéből, de nem következhetik azokból az eszmékből, amelyeket ez a század termelt. Az Utószó szerint ez a könyv nem jóslat, hanem intés. Csakhogy ez az intés a szellem embereihez intézve anakronisztikus s inkább a Babits által magasztalt tizenkilencedik századot illeti meg. [...]

Németh László

Tanu, 1934. febr.

*

[...] Nem lehet kitérni az *Elza pilóta* életünkbe szóló igazságai elől, mert „a XX. század békeéveinek vágyait s eszméit” ismerjük fel benne mindegyre. [...] A kommunizmus és fasizmus filozófiájának egyes programpontjai elevenednek itt meg, mint borzalmas alakot öltött kísértetek, melyeket eddig fehér leplük mögött eltűnve csak homályosan sejtettünk. Az emberiség fejlődésének problémáit, jövő sorsának alakulását vetíti elénk Babits Mi-

hály és az utópia eléri célját, mert elhitehetővé tudott válni, félelmeinket, tudatalatti sejtéseinket és gondolatainkat egyesítette egy hatalmas képpé. Amikor azonban újságok és folyóiratok mind gyakrabban írnak a régi európai kultúra eltűnéséről és egy új, a közösség, a nyerselő és a harc hatalmát hirdető barbár kultúra fenyegető közeledéséről, a Babits művének elsősorban nem eredeti elgondolásában van hatóereje, hanem megírási módjában. [...] Babits [...] nem elméletét adja utópiájának, hanem az élet mozgásán át érzékelteti az elképzelt társadalmat. [...]

Vita Zsigmond

Erdélyi Helikon, 1934. febr.

*

[...] A regény meséje valójában másodrendű szerepet tölt be, csak alkalmat adott az írónak, hogy a bensejében felgyülemlett reménytelenséget és keserőséget művészileg levezesse [...]

Tagadhatatlan, hogy az író érzékenységén és fantáziáján kívül az emberiségnek egyre általánosabbá váló fegyverkezése szolgált a regény ihlet-magjának, azt is el kell ismernünk, hogy az író a művész teremtőerejének szuggesztivitásával viszi végig elgondolását, de ha a könyvet letéve, megszabadulunk szuggesztív varázsa alól, önként fölmerül a kérdés: tisztán csak a művészi cél indokolhatja-e ennek az ijesztő vízióknak a jogosultságát? Bizonyos, hogy ez a kérdés az író lelkében is felmerült: az «Utószó»-ban felelni is próbál rá, mikor enyhítőül megjegyzi, hogy «ez a könyv nem jóslat, hanem intés». Mi csak azt sajnáljuk, hogy Babits ezt a kétoldalas Utószót – mint második részt – nem építette bele szervesen a regény cselekményébe. Igen, Babits valamit kifelejtett regényéből: Istent s ezért jutott az abszolút reménytelenség szakadékának szélére. [...]

Berényi László

Élet, 1934. máj. 20.

*

[...] Babits új könyve, bár az emberiség jövőjével, a társadalom eljövendő berendezésével és kialakulásával foglalkozik, nem utópia a műfaj eddigi értelmezésében. A Tökéletes Társadalom a prózairó Babits szatirája az emberiségről, melynek lelkiségét és jellemét a ma adottságai határozzák meg. A költőnek már volt látomása erről a világról és emberiségről. Lihegő jajokkal, rémült félelmekkel panaszkolta fel a költő a háború lidércnyomása alatt, hogy a vérgőzös világ a vesztébe rohan. Babits mostani prózája ennek a jövőféltésnek egyetlen iszonyú profécións sikolya. [...]

A költő következtetéseinek sokszor ellentmondhatunk, de nem vádolhatjuk egyoldalúsággal, mert a vox humana hangjai megszállott lélekkel csengenek a víziókban. Dante Poklának mesteri fordítója egy új pokol kapuit tárja és fortisszimóval sírja: a Szépnek és a Szellemnek világa összeomlik. [...]

Egri Viktor

Magyar Figyelő [Pozsony], 1934. márc.

*

[...] Tragikus, vigasztalan írás. Fegyverkező, feszült idegzetű korunkban, sajnós, nem nevezhető túl merész utópiának. [...]

Halló fülekre talál-e a nagy költő és nagy ember intése? Sajnos, a népek sorsának intézői sokkal inkább lapozzák a vérontások történetét és a gazdasági statisztikákat, mint az intő remekműveket. Kívánhat háborút, aki olvasta a *Háború és békét* [...]? Kívánhatja-e a háború társadamát, aki olvasta Babits Tökéletes Társadalmát [...]? De ki olvassa Tolsztojt? Ki ismeri Babitsot? Pedig ez a könyv remekmű. Írói magatartása klasszikus. Személytelen nyugalma a minden jóézésű embert fölháborító dolgok elmondásában az alázatos legkiválóbbak közül való aszkéta-művészre jellemző. Stílusa klasszikusan tiszta. Minden során érzik a fölényes mester és az igaz ember. Maga a mű világosságával, logikusságával, mint agymunka is tiszteletreméltó. Nem egyszer esett szó az utóbbi időben Babits irodalmi

pápáskodásáról. Ugy érzem, ennek a magatartásnak is kulcsa ez a regény. A nagy poeta doctus nemes védekezése az egy kultúrkorszak alkonyán az előzőnlő új erőkkel szemben, nem önmagáért, hanem a fenyegetett kultúráért. Csakhogy – úgy érezzük, – ezek az erők nem annyira az új koréi, mint inkább az elmúltnak bomlástermékei, s Babits tulajdonkép saját kora barbárságával szemben védi kora elitjét. Talán a múlt sötétsége miatt nem tudja világosabbnak látni a jövőt sem. Ment és épít; azzal, amit a múltból áthagyományoz, az új kor talaját teszi csomósabbá. Az új kornak mindenestre szerencséje, hogy ez a hagyományozó épen Babits. Hogy a húszadik század nem Babits tökéletes társadalmának megvalósítására törekszik, mi is hisszük Németh Lászlóval. Hisszük az új kor kultúrhumanizmusát, de Babits szavát nem tartjuk pusztába kiáltó szónak. Intése korszerű és megszívlelendő, mert félő, hogy a végsőket vonagló tizenkilencedik század még egy utolsó erőfeszítéssel megfojtja neme-sebbnek ígérkező magzatát, a húszadikat [...]

Rónay György

Vasárnap [Arad], 1934. ápr. 15.

*

[...] Végül van egy megtévesztő műfaj, mely külsőségeiben emlékeztet az utópiára, de csak annyi köze van hozzá, mint tetszem a Jelenések Könyvének a történetbölcselethez. A prófétikus indulatú művekre gondolok, a büntudatnak, rettegésnek és felháborodásnak teret és időt felperzselő látomásaira, amelyek bűnbe merült koruktól való irtózatukat s az elmaradhatatlan megtorlás rémképeit vetítik a jövő beíratlan lapjaira. Azonban e félelmetes víziókból csak a babonás lélek olvas ki konkrét megállapításokat. Indulatuk mélyről háborog s megveti a felületeket. Nem is igen tartalmazznak olyan adalékokat, amikben a jövőre kíváncsi képzelet megkapaszkodhatik. *Csak* ebben az értelemben utópia, – tehát egyáltalán nem az – Babits megdöbentő remeke: *Elza pilóta, vagy a tökéletes társadalom*, ez

a lidércnyomásos látomás, a magasabbrendűség sikolya, mely annál megrázóbb, mert szükségszerűen visszhang nélkül marad. Amiről ebben a műben szó van, az a mi ügyünk, nem a holnap, a holnapután, hanem a ma, sőt a tegnap: a kultúremler időtlen tiltakozása az értékromboló nemzeti s faji gyűlölködéssel szemben, csüggedt intelem és epikumma terebélyesedett átok azokra a történelmi erőkre, amelyek csendes, de feltartóztathatatlan fegyverkezésükkel megrendítik a magasabbrendű embernek létezése értelmébe vetett hitét. Hogy az író, akinek a mondani- valója ennyire aktuális, nem érdeklik a jövő társadalmának kül- sőségei, ezekután szinte természetes. Hiszen regénye nem tör- ténelmi időben játszódik, hanem a felelősség rettegésében. A történelmi esedékesség művészileg közömbös problémáján ezért az író már az első oldalon túlteszi magát. [...] Az időbeli konkretizálásnak természetesen nem mond ellent, hogy a témát, az irtózatot a legszuggesztívebben jeleníti meg. [...] Mert re- gényformában retteg, érzékeltetnie kell, amitől iszonyodik. De itt sem a dilettáns kandiság éli ki magát a hadiipar lakat alatt őrzött titkainak kitergetésében, hanem a tudományosan képzett kultúrfilozófus kétségbeesése, mely még hozzá azt is tudja, hogy a rombolás ördögi leleményessége a megvalósuláskor avultságban marasztalja konkrétumait. [...]

Németh Andor

Nyugat, 1934. júl. 1-16.

867. BALOGH JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. dec. 1.

Mélyen tisztelt Barátom,

engedelmet kérek, hogy e levéllel együtt megküldhessem Julien Benda-nak, a NRF jelesnevű munkatársának könyvét, melynek gondolatmenetét a Te ismert gondolataiddal kongeni-

álisnak érzek. A könyvet Bendától kapjuk és nem lehetetlen, hogy Bendát már a közeljövőben Pesten látjuk. Magyar érdeknek tartanám, ha könyve ép a Te tolladból válna ismeretessé. Hogy miként oldod meg azt a fogas problémát, amely Benda antinacionalizmusával bizonyos fokig szembeállítja a magyarság defenzív patriotizmusát, ezt ép Te fogod legjobban tudni. Nagyon örvendenék, ha a téma megnyerné érdeklődésedet és a könyvről szóló 800-1200 szónyi cikket folyó hó 10-12.-ig kézhez vehetném.

Mély tisztelettel és igaz nagyrabecsüléssel köszönt, további tartós javulást kívánva és kézcsókját jelentve

készséges híved
Balogh József

868. WEÖRES SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Pécs, 1933. dec. 5.

Kedves Mester,

mély hálával köszönöm a bevezető-cikket úgy társaim, mint magam nevében. Nagy öröm és biztatás nekünk, hogy az *Öt-torony* Mesterünk bevezető szavaival indulhat. Még idejében érkezett az *Üdvözet*, ugyanis azt határozta a társaság, hogy az *Öt-torony* első számát 1934 január 1-i dátummal, karácsony előtt néhány nappal fogják megjelentetni. A baranyai írók mind készséggel csatlakoztak – csak egy aggályom van még: hogy a pécsi egyetemi ifjúságban nem fogom megtalálni azokat a szellemi erőket, amilyenekkel pl. a *Szegedi Fiatalok* társasága rendelkezik.

Az *Öt-torony* első száma anyagilag már biztosítva van. Azt hiszem, össze tudunk teremteni 500-600 előfizetőt és ezzel már elevickélünk valahogy tovább is.

Itt küldöm egyetlen újabb versemet. Most egy hosszabblélegzetű művön dolgozom, címe: *Az üres szoba*, 30-50 stancából

fog állni és félig-meddig bölcselkedő jellegű lesz. Iszonyú lassan haladok vele, egyre idegesebben és nehezkesebben csinálom a költeményeket.

Kérem Mestert, hogyha *Halálos* című, régebben-beküldött kis prózám nem fog megfelelni közlésre, akkor legyen szíves címemre visszaküldeni, mert a fogalmazvány elveszett és nekem egyetlen példány sincs meg belőle.

Nagyságos Asszony kezét csókolom. Mesterem levelét hálásan köszönve és minden jót kívánva, tiszteletemet és ragaszkodásomat jelentem

Weöres Sándor

869. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Budapest, 1933. dec. 6.

Kedves Zsigám,

ahogy már mondtam: biztosan számítok rá hogy a *Nyugat* karácsonyi számába írsz valami szépet.

Ezt meg is ígérted.

A *Nyugat* nem teljes nélküled.

Nagyon kérlek, kedves Zsigám, ne felejts el, és írd, írd, készítsd el a nekünk-szánt szépet tizedikéig. Csapás volna ha nem írnál... Én legalább annak érezném.

Sokszor, melegen ölel s a tieiddel együtt

üdvözöl
Babits Mihály

**870. A BRITANNIA SZÁLLODA IGAZGATÓSÁGA –
BABITS MIHÁLYNAK**

Budapest, 1933. dec. 6.

Mélyen tisztelt író úr!

Építés alatt álló új helyiségünk falára HARANGHY JENŐ tanár, festőművész graffitio technikával 12 magyar költő és író alakját, nevét s 2 soros idézetét festi:

Balassa, Gyöngyössy [!], Vörösmarty, Arany, Tompa, Csokonay [!], Petőfi, Kiss József, Gárdonyi, Ady, Babits, Móricz Zsigmond.

Méltóztassék engedélyt adni arra, hogy Haranghy Jenő tanár fenti terve megvalósítható legyen. Nagy megtiszteltetés lenne a művész számára és a mi számunkra, ha egyben lehetőleg 2 soros olyan idézetet kijelölni szíves lenne, amely a borral, vagy a szőlőlővel, vagy a szőlőtőkével eszmei kapcsolatban áll.

Nagybecsű válaszát kérve, maradunk

mély tisztelettel

A BRITANNIA SZÁLLODA IGAZGATÓSÁGA

871. AZ ATHENAEUM – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1933. dec. 6.

Nagyságos

Babits Mihály szerkesztő urnak,

Budapest

Gellért Oszkár ur utján hozzánk intézett kérésére tisztelettel közöljük, hogy készséggel hozzájárulunk legközelebbi tanulmány-kötetének a *Nyugat* lap és könyvkiadó rt. kiadásában való megjelentetéséhez. Természetesen Nagyságod ez új kötete nem tartalmazhat oly tanulmányokat, amelyek nálunk megjelent tanulmánykötetéibe már fel vannak véve.

Kiváló tisztelettel

Fejes

872. KRISTÓF IRÉN – BABITS MIHÁLYNAK

Milano, 1933. dec. 9.

Drága Mihály,

megszületett végre az olasz kiadásu *Gólyakalifa*, melynek egy példányát szeretettel küldöm Tipaldi számos üdvözetével egyetemben és azzal az óhajunkkal, hogy a fordítást élvezettel olvasd s találd meg benne mind azt a sok szépet, melyet mi az eredetiben lévők nyomán igyekeztünk híven visszaadni.

Az 500.- líra szerzői díj nálam van s most kérek utasítást, tartsam-e itt, míg jöttök, vagy elküldjem – aminek semmi akadálya nem lenne. Sokkal bajosabb volna viszont utazáskor azt magatokkal hozni. Lehetne itt pengőt is venni rajta, de ha viszont ott váltanátok át, előnyösebb. Mindenképen gondolkodjatok ezen s közöljétek mielőbb, a mit határoznátok. –

Remélem és kívánom, hogy az évfordulóval egészséged visszatért s a Karácsonyt vidáman töltitek. Ilonka öles leveleinre nem válaszolt s így most neki nem is írok, de ölelem a csöpp Ildikóval együtt. – Ma futárindítás napja s így csaknem önkívületben írom ezt a pár sort, mellyel, ha megkésve is, minden további szépet és jót kívánok a következő 50 esztendőhöz. Addig még pár könyvedet lefordítjuk Tipaldival, ha ez az elsőszülöttünk méltó lesz Hozzád.

Sokszor üdvözöl, szeretettel
Irén

873. GUTTMANN LEONIE – BABITS MIHÁLYNAK

Bécs, 1933. dec. 30.

Szeretve tisztelt Babits Mihály,

Leopold Lajos barátom jóvoltából jutottam ahhoz a szerencséhez, hogy kézírásával látta el ezt a nekem oly kedves verskötetét, mely ezáltal még sokkalta becsesebbé vált számomra.

Hálás, meleg köszönet érte. – Mi 1918-ban Kaffka Margit otthonában találkoztunk egymással, azon az emlékezetes napon, amikor utoljára láttam drága barátnőmet röviddel azután bekövetkezett hirtelen halála előtt. Ő a leghevesebb Ady-láz idején a rajongók minden Ady versére egy Babits-verssel felelt. Azon a délutánon Ön megkérte Margitot, hogy olvasson fel Önnek Babits-verseket. És aztán olvasott. Ön gyönyörködve hallgatta s végül azt mondta neki, hogy bár másképen szavalja verseit mint ahogy Ön érzi őket – de szebben nem mondta őket még senki. Szegény, drága Margitunk sugárzott erre a dicséretre. – Ma is még meghatott, megindult lélekkel gondolok arra a *Nyugat*-matinéra – 1916-ban volt – mikor meggyötört, békevágyó szívéből kifakadt a *Húsvét előtt* áldott, gyönyörű hymnusza – megrendülve, könnyezve hallgattuk mindannyian akik tanui lehettünk ennek a történelmi, felejthetetlen pillanatnak. De nem fáraszthatom avval, hogy felsoroljam Önnek mind azokat a verseit melyek különösen drágák nekem – de engedje meg, hogy megragadjam ezt a kedvező alkalmat, hogy elküldjem Önhöz forró, egyre megújuló hálámat azért a tenger drága kincsért, melylyel oly dúsan ajándékozott meg. – Őszinte örömmel hallok, hogy hosszú szenvedés után végre sokkalta jobban érzi már magát. Szívből kívánom hogy 1934 minél előbb hozza meg Önnek az áhított teljes gyógyulást. Legyen bőkezű, kegyes és jóságos Önhöz ez a küszöbön álló uj esztendő!

Hódolattal, hálával,
szeretettel köszönti
Guttman Leonie

874. NEMZET ÉS EURÓPA

DISCOURS A LA NATION EUROPÉENNE

Johann Gottlieb Fichte 1808-ban megírta *Beszédeit a német nemzethez: Reden an die deutsche Nation*. Julien Benda 1932

végén írta *Beszédeit az európai nemzethez*, melyek most könyvben is megjelentek.

1808-ban német nemzet még nem létezett: csak *akart lenni*. Az „európai nemzet” viszont látszólag sosem állt oly távol a megvalósulástól, mint napjainkban. Ha mégis megvalósul, csak úgy valósulhat meg, ahogy a németnek sikerült megvalósulni: ezer lokális érdek, hatalom és nosztalgia ellenére (s mindez itt még sokkal erősebb, mint ott volt). Sőt egy egész világnézet s begyökerezett ideológia ellenére, mely nemzeti és mégis valósággal nemzetközi érvényű, a mai átlagembernek hivatalos hite, legmélyebb vallása...

Ha az „európai nemzet” meg akar valósulni, ma még csak kevés emberben akar. Abban a kevésben, akik ezek alól az érdekek, nosztalgiák s világnézeti megszokások alól föl tudták magukat szabadítani. Benda könyve éppen arról szól: mit kell az új Európa e mestereinek hirdetni, milyen új gondolkodást kell meghonosítani, hogy ezek alól másokat is megszabadítsanak, s így valóban megteremtsék az egységes európai nemzet lelki feltételeit.

Így e könyv bizonyos értelemben pozitív párdarabja *Az írástudók árulásáról* szóló híres műnek, mely éppen azt mutatta meg, hogyan áll ma a Szellem embereinek többsége is a lokális érdekek, pártok és ideológiák szolgálatában? Noha persze az igazi Benda-féle írástudó ebbeli minőségében éppoly kevésbé működik az „európai nemzet” érdekén, mint bármely más nemzetén: ő fölöttük áll a földi céloknak, s csak az igazságot nézi...

UN VRAI CLERC

Benda azonban igazi megalkuvás nélküli írástudó abban, ahogyan felel a kérdésre: mit kell tenni, hinni és hirdetni, hogy az „európai nemzet” megvalósulásának lelki akadályai eltűnjenek? Egyáltalán nem látja az eszmét vakító fénykődön át, nem „hisz rendületlenül” a megvalósulásában, nem iparkodik azt pedagógiai célzattal könnyebbnek föltüntetni, mint amilyen. Inkább még az ellenkező végletbe esik: a nehézségeket hangsúlyozza,

a követelményeket túlzott szigorral állítja föl, s figyelmeztet a szükséges áldozatok nagyságára.

Benda hazugnak tartja azt a közkeletű szólamot, amely szerint a nemzeti különbözőségeink teljes fenntartása mellett, sőt éppen azokból fejlődhetik ki az új európai lélekegység. Ez egészen új értékelést jelent: a különbségek helyett a közösségekben látni az értéket. S ez új perspektívát ad a világtörténelemnek. Az ideál újból a római világbirodalom egységideálja, melyet maga Róma bűnösen és vesztére megtagadott, mikor vonakodott a polgárjogot a barbároknak megadni. Benda a fichtei című könyv utolsó lapján ismét Fichtét idézi, aki szerint a polgárjogot maguk a germánok utasították vissza, s „ezáltal megmentették a világot”. Mily különös állítás a XX. század eseményeinek fényében!

Aki az „európai nemzet” álmát hordozza szívében, az előtt a középkori császárok, akik a római birodalmat akarták visszaállítani, nem naiv álmodozók, hanem nagy úttörők. A verduni szerződés dátuma, Európa nagy, modern nemzeteinek születésnapja, valóságos gyásznapja a történetnek. Az „európai nemzet” polgára nem Anglia és Franciaország meddő küzdelmeiben látja világrészünk történetének gerincét. Ami az ő szemében lényeges lesz, az inkább az a küzdelem, mellyel a „görögök, szerbek, magyarok, oláhok és oroszok” védték az európai kultúrát a barbár török ellen. (Az idézet nem Bendától való; ő is csak idézi egy jegyzetben.)

A kultúrtörténet éppúgy át kell hogy alakuljon számára, mint a politikai. A mai kultúrtörténet az európai kultúra nagy eseményét a nemzeti irodalmak ébredésében látja. A középkori latin irodalmat hajlandó elfelejteni vagy nem sokra tartani. Nehéz, szinte lehetetlen kívánság a mai európai írástudótól azt kívánni, hogy a kultúra jövőjét valami nemzetközi, uniformizált kultúrában lássa, s szívesen áldozza föl a nemzeti fölvirágzások tarkaságát, melyeknek a modern Európa legcsodálatosabb szellemi alkotásait köszönheti.

De Benda elkerülhetetlennek tartja ezt az áldozatot. A költészet bizonynyal szegényedik vele. Az a kultúra, melyen az „eu-

rópai nemzet” szelleme fölépülhet, inkább tudományos, mint művészi, inkább hideg és racionális, mint izgató és színes. A művészet az ösztöné és a szenvedélyé. A művészek született ellenségei az egységnek s az „európai nemzetnek”. A költészet szétválaszt, a ráció összekapcsol. Benda szívesen kitessekelné államából a költőket, mint Platón. Nézete szerint Európának, ha egységes nemzetté akar válni, valami platóni racionalizmushoz kell visszatérnie: platóni filozófiához, sőt teológiához.

MÉG AZ ISTENNEK IS VÁLTOZNI KELL

Benda legszenvedélyesebb lapjainak néhányát a modern istenfogalom kritikájának szenteli. Valóban: még az Istennek is változni kell. A dinamikus Istentől vissza kell térni a statikushoz: a *Werden* filozófiájától a *Sein* metafizikájához. Vagyis vissza kell térni az örök igazsághoz, az általános érvényű morálhoz, megtagadva a helyi és pillanatnyi érdekekhez alkalmazkodó erkölcsöt, a fajok és korok harci és aktuális vallását.

Ennél a pontnál tapinthatja az olvasó a könyv szívének lüktetését, az egész gondolatrendszer centrumát. Benda elsősorban metafizikus és moralista, s a követelmény, melyet az új Európa hitvallóival szemben támaszt, lényegében morális követelmény. Megalkuvás nélküli hűség az örök és egyetlen igazsághoz és igazságossághoz, a kor és a nemzetek külön „igazságaival” és igazságszolgáltatásaival szemben: hűség az Ész vallásához a szenvedélyek és a nyers erő vallásával szemben; a Gondolat legitim uralmának helyreállítása; az antiintellektuális XIX. század destruktív munkájának visszacsinálása; az igazi Írástudó nagy feladatának betöltése.

Benda munkájában ennek az „igazi írástudónak” szenvedélye lángol. Egészen intellektuális, egyéni és partikuláris érdekek s rokonszenvek salakjától mentes szenvedély, mely valami tökéletesen tiszta és átlátszó retorikával nyilatkozik, a megvesztegethetetlen Ész heroikus retorikájával. Egyszerű, művészi, dísz nélküli s mégis magával ragadó retorika ez, szépségét és

erejét éppen a gondolatok kristályos világossága teszi: igazi klasszikus francia retorika, mellyel mintegy a francia nemzet ősi szelleme áldoz a vajúdo „európai nemzet” szellemének, a múlt a jövőnek.

NEMZETEK AJÁNDÉKA, ÖRÖKSÉGE ÉS ÁLDOZATA EURÓPÁNAK

Mert mi is hisszük és valljuk az „európai nemzet” hitvallását, s hisszük azt is, hogy ennek a most születő hitvallásnak kánónában Benda könyve jelentős helyet fog elfoglalni (ahogy a Fichte helye is jelentős volt a nacionalizmus evangélistái közt). De nem hisszük, hogy a mai európai nemzetek semmit sem tudnának ajándékozni vagy örökbe hagyni az eljövendő „európai nemzetnek”, s hogy nemzeti kultúráink minden kincsét áldozatul kellene hoznunk az európai egység oltárán.

Talán megveszteget bennünket az a kétségtelen szeretet és ragaszkodás, amellyel nemzeti értékeinkhez tapadunk; de mi úgy érezzük, hogy Bendát viszont önkínzó szigora s vallásalapító puritánsága viszi túlzásba. A régi nagy nemzetek alakulásának analógiája ezúttal nem látszik őt igazolni. Igaz-e, hogy a nagy nemzeti egységek előállása a provinciális ízek és értékek teljes fölládozását jelentette? igaz-e, hogy a nagy francia vagy német kultúra semmit sem hozott magával a primitív és provinciális kultúrák kincseiből és tarkaságából? igaz-e, hogy a nagy nemzeti kultúrák szintelenebbek, kevésbé gazdagok, szegényebb ízűek az apró, obskurus, regionális kultúráknál, melyeknek örökébe léptek?

Mindehhez sok szó fér. Nem inkább úgy van-e a dolog, hogy ezek a nemzeti kultúrák magukba olvasztották a provinciális színeket és zamatokot, hogy valamennyivel fölgazdagodva, mindenkinél mélyebben és színesebb fényvel ragyogjanak? Benda talán öntudatlanul is a francia racionalizmus ösztönei és rokonszenvei szerint gondolkodik (annyira, hogy az „európai nemzetet” nem is tudja másként elképzelni, mint a racionális

francia nyelv tökéletes vehikulumával élve). De az „európai nemzet”, ha csakugyan létrejő, valószínűleg kevésbé racionális módon és formában fog létrejönni, s biztosan gazdagon fogja magában hordozni, kincses teher és terhes kincs gyanánt, az egyes nemzetek örökségét. Legalább minden természeti példa ezt a feltevést látszik támogatni.

SZABAD-E SÍRNI A KÁRPÁTOK ALATT?

Persze annak, aki az „európai nemzet” létrejöttét igazán és őszintén munkálni akarja, mindent meg kell tenni, hogy ez az örökség mennél kevesebb terhet jelentsen. S inkább le kell mondania a nemzeti kultúra féltett kincseiről, semhogy azok kedvéért a nagyobb célnak vessen gáncsot. Ahogy az egyes ember erkölcsé: föláldozni magát a közösségért, a nemzeteket is arra kell nevelnünk, hogy tudjanak áldozatot hozni az emberiségért. De az áldozat csak akkor lehet hasznos, ha az igazságnak hozzuk és az igazság nevében. Az igazságot megtagadni saját nemzetünk kárára éppoly igazságtalanság, mint annak javára. „Nemcsak arról van szó – mondja Benda –, hogy nemzetünk hibáit és gyengeségeit ismerjük el tökéletes elfogulatlansággal: hanem jogait és igazságát is; éppúgy, mintha egy idegen nemzetről lenne szó.” (S maga is így cselekszik, mikor például a francia világnyelv alkalmasságáról vagy a németek háborús bűnösségéről beszél.)

Ezért kell nekünk, magyar írástudóknak felelni itt még Benda súlyos szemrehányására, mellyel nemzetünket illeti. „A magyarok – mondja – fővárosuk díszterére állították ‘igazságtalannul elragadott tartományaik’ szobrát; holott ezeket a tartományokat olyan háborúban veszítették el, melynek kitörését teljes szívükkel üdvözölték, s melynek döntésére örömmel rábízták magukat.”

Igaz lenne ez? Az érvelés logikusnak látszik. Sőt magam is írtam valami hasonlót egy régi versemben – egy versben, mely már olvasókönyvek és iskolai antológiák lapjain is szerepel. Csakhogy abban a versben hozzátettem valamit: s ezt most is

hozzá kell tennem. Benda érvelése kétségtelenül minden nacionalizmus belső ellentmondásainak egyikét leplezi le. Amennyiben szavai igazak, nem a *magyarokra* vonatkoznak: nem a *magyarokra*, hanem a „nacionalistákra”, ami mégse mindegy.

Éppenséggel nem mindegy a magyar írástudókra nézve. A háborút nem minden magyar üdvözölte „teljes szívvel”. De merem mondani: egyetlenegy valamit érő magyar írástudó sem üdvözölte rokonszenvvel a háborút; egyetlen jó magyar költő vagy író sem *írt egyetlenegy sort* sem a háború egész folyamán, mely a vérontást igazolta, vagy a fegyveres döntés jogát elismerte volna. Ellenkezőleg: minden igazi magyar író vagy költő, a nemzet legnagyobb élő költőjétől (Ady Endrétől) kezdve, a legelső pillanattól, a háborús cenzúra bilincsei közt is, s ezer üldözéssel és veszéllyel szemben, egy pillanatra meg nem tántorodva, kitartott a Béke és Kultúra hitvallása mellett.

Ez több, mint amit tudtommal Európa akármelyik nemzete elmondhatna.

Elismerem: aki a háborús döntést jogosnak vallja, s „örömmel üdvözli”, annak nincs joga e döntés eredményei miatt zúgolódni. De a magyar írástudóknak, akik mindig az Eszme és Igazság jogait hangoztatták a fegyverek ellen: joguk és kötelességük kitartani az Igazság mellett most is, mikor a fegyverek az Igazság ellen döntöttek.

Nyugat, 1934. jan. 1.

875. HORVÁTH ÁRPÁD – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. jan. 9.

Igen tisztelt Szerkesztő Uram,

mellékelve küldöm – a számításom szerint 2 /1/2 *Nyugat*-oldalmi – Madách-cikket, amelyről magam is érzem, hogy sokban hevenyészett. Mentsége, – a késői küldéssel együtt, bár erre nézve kedves üzenete megnyugtató, – hogy napi 12 órai mun-

kám mellett csak ma éjjel gondolhattam össze úgy-ahogy. Viszont igen súlyos lelki konfliktusaimat vezetné le, ha 20. ika előtt megjelenhetne. Erről talán lesz alkalmam egyszer szóval bővebben beszélni.

Nagyon szépen kérném a korrektúra lehetőségét, szeretném megkímélni is, legalább ettől.

Öszinte tisztelettel és nagyrabecsüléssel:

Horváth Árpád

876. DÉRY TIBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Bécs, 1934. jan. 10.

Kedves barátom,

igen leköteleznél, ha közölnéd vagy közölnéted velem, túloldali címemre, hogy regényem megfelel-e a *Nyugat*nak, s milyen legkésőbbi terminusra hozhatná? S egyben azt is, hogy használhatod-e novellámat, amelyet legutóbb nálad hagytam?

Baráti üdvözléssel

Országos Széchényi Könyvtár Déry Tibor

877. AZ ELBOCSÁTOTT VAD

Nem hiszek az Elrendelésben,
mert van szivemben akarat,
s tán ha kezem másképp legyintem,
a világ másfelé halad.
Mégis érzem, valaki néz rám,
visz, őriz, ezer baj között,
de nem hagy nyugton, bajt idéz rám,
mihelyt gőgömben renyhülök.

Ez a valaki tán az Isten
akitől bujni hasztalan.
Nem hiszek az Elrendelésben,
de van egy erős, ős uram.
Már gyermekül vermébe ejtett
s mint bölcs vadász gyenge vadat,
elbocsátott, de nem felejtett:
szabadon sem vagyok szabad.

Ily vadra, régi hercegeknek
szokásuk volt, mondják, jelet,
aranyos nyakörvet verettek,
hogy mindég ráismerjenek.
Igy hordom én is titkos örvét
annak aki e rengeteg
ölében elfogott, de önkényt
újból elveszni engedett.

Azóta bolygok a viharban
vadmódra – de az ő jele,
erejének bélyege rajtam
hogy ne nyughassam nélküle
s mint szélcibált bogáncs amelyen
a szivárvány lába pihen,
illattal tellik: úgy betelljen
sóvárgással bogáncs-szivem.

Nem hiszek az Elrendelésben,
mert szabad vagyok: oly szabad,
mint a bolond bogáncs a szélben
vagy vad bozót között a vad.
„Vezessen Hozzád a szabadság!”
így kérem olykor aki vár,
mert nem annak kell az imádság,
ki Istent megtalálta már.

Nyugat, 1934. jun.16.

878. BESZÉDE A BAUMGARTEN-DÍJAK KIOSZTÁSAKOR

[...] Az irodalom a mai kultúrának valóságos mostohagyereke. Ez a kultúra mindinkább távolodik a szellemi céloktól, s szinte kizárólagosan materiális, politikai és gazdasági ideálokat tűz maga elé. Ebben a vonatkozásban sokat jelenthet a tudomány, s üzleti kapcsolataival még a művészet is. Az irodalom azonban, s kivált az az irodalom, mely nem hajlandó magát szolgálatba adni, haszontalannak, sőt ártalmasnak látszik. Az irodalom pedig a legszellemibb művészet; maga a tiszta szellem; s hatástalansága a szellem hatástalanságát jelenti. Bármily szomorú az író nyomora, talán még végzetesebb az, ami mögötte van: hogy az irodalom fontosságát és presztizsét veszítette a kor emberének szemében, még a könyvkiadók és lapszerkesztők szemében is, akik a legnagyobb nyíltsággal hajlandók mindenféle más szempontokat a tiszta irodalmi szempontnak elébe helyezni. Különös jelenség, hogy íróink ugyanakkor rendkívüli módon megszaporoztak, s a könyvpiacot az új könyveknek szinte beláthatatlan és számba vehetetlen tömege borítja. Ezek az olcsón vett és olcsón adott könyvek az írói mesterség csodálatos könnyen vevését és meg nem becsülését tanúsítják író és kiadó részéről egyformán.

Ilyen körülmények között az alapítvány semmit sem érezhet nagyobb feladatnak, mint tehetsége szerint hozzájárulni az irodalom elvesztett presztizsének helyreállításához, azon az úton, melyet alapítólevele elébe ír, vagyis (az okirat szavait idézve): magasabb eszményeket követő magyar irodalom színvonalának emelése révén. Ez a cél nem egészen ugyanaz, mint egy írói segélyegylet célja volna: „lehetőleg minden szükségét szenvedőn segíteni”. Ez a cél kiválasztást jelent: kiemelését a nagyobb tehetségeknek és nemesebb törekvéseknek; ez a cél nem engedi, hogy az irodalom munkásaiban is – mai ideológia szerint – csak rendet vagy céhet, egy szakmabeli dolgozók különbség nélküli tömegét lássuk, melynek minden tagja egyformán igényelheti támogatásunkat.

Ezek a meggondolások bírták rá az alapítvány vezetőségét, hogy döntéseiben ellenálljon annak a természetes kívánságnak, mely az alapítvány kitüntetésében mennél több magyar író óhajtván részletetni, a Baumgarten-évdíjasok listáján mindig új meg új neveket reklamál; s a névsort legalább felerészben olyanok neveiből állítsa össze, akik abban már azelőtt is szerepeltek, és a támogatást irodalmi munkásságuk gazdagodásával és értékbeli emelkedésével igazolták. Új nevek, ismeretlen tehetségek az irodalom terén az utóbbi időben mind ritkábban merültek fel; a fiatal írói nemzedék nagyjában kialakultnak látszik, úgy érezzük, az alapítvány akkor felel meg leginkább rendeltetésének, ha elsősorban azokat a fiatal írókat kíséri állandó figyelemmel, akiket arra már egyszer méltónak talált, s időnkénti évdíjakkal vagy egyéb támogatással segíti őket mindaddig, míg irodalmi érvényesülésük egyébként is nem biztosítja nyugodt és gondtalan munkájukat. Így alakul ki az alapítvány körül, sőt én úgy látom, már is kialakult egy kis tábor, amely nemcsak tehetségével képviseli méltón a nemes intézményt, hanem irodalmi magatartásával és szellemi irányával is az alapító ideáljaira eszmélhet, s viszonylag gondtalan munkálkodással segíthet újból fel-emelni ezeknek az ideáloknak és magának a tiszta irodalomnak elhanyaglott presztizsét. Így lesz az alapítvány műve (mint mondtam) az alapító életharcának folytatása. Harc az irodalom prostitúciója ellen, erősítője és biztatója a szellemnek, mely köztünk él, hogy ne hagyja magát vezetni, hanem vezessen, mint ahogy vezetett a magyar irodalom régi, nemesebb korában. Így világít az eltávozott Lámpavivő lámpása tovább is, eszményeink fényét maga mögé vetve, a jövőbe, s annál jobb, hogy ennek a fénynek melege is van, melynél a fázó Génusz felengedheti zsibbadt tagjait.

1934. jan. 18.

879. FEKETE LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. jan. 20.

Mélyen tisztelt kedves Mesterem,

az otthon megihlető csöndességében ma mégegyszer számot adtam magamnak keményen kimondott tegnapesti szavaidról, amelyekkel a szépségektől elfordult világot ostoroztad, miattunk: küzdő, nyomorgó fiatalokért! Köszönjük és Köszönöm Neked Mesterem, aki mindent vállalva a *Fortissimo* idején is szólni mertél; akkor a furcsán véres arcot öltött magyar világért, tegnap pedig érettünk, fiatalokért. Engedd meg kérlek, hogy a magam oldaláról a Hozzád, Hozzátok s a *Nyugathoz* való szorosabb ragaszkodással fejezzem ki örömem. A jövőben ha szívesen láttok, minden dologgal előbb Nálad, illetve a *Nyugatnál* jelentkezem. Szeretném, ha gazdag életed, jó figyelő szemed rámsugarazna olykor abban, hogy nagyobb látókört nyujtanál verseimnek.

Ismételten köszönöm nagy meleg szíved szeretetét, amelynek tudom, hogy sok köze volt kitüntetésemhez s megsegítéséhez.

Nemes művésztársad, kedves Feleséged kezeit hódoló tisztelettel csókolom és köszöntelek a fiatalabb társ szeretetével, igaz megbecsülésével

Fekete Lajos

880. VILÁGOSSÁGOT A BAUMGARTEN-ALAP ÜGYÉBEN!

[...] A díj kiosztása felett végső fokon Babits Mihály és Basch Lóránt dr. ügyvéd döntenek. Nem térhetek ki egyéniségük jellemzése elől, nem is szabad kitérnem, hiszen meg kell állapítanunk, hogy vajjon erre a feladatra rátermettek-e? Hiszen lehet valaki kitűnő egyéniség, de azért bizonyos feladatok végrehajtására egészen alkalmatlan ember. Babits Mihály mint író *egy szerencsétlen túl-*

értékelésnek lett az áldozata. Ady Endrével szemben ő mindig finom és kulturált középszerűségnek és az elsőrangú mesterembőségnek volt a megtestesülése. A zseni mindig végtelenül nyomasztólag hat a körülötte tenyésző kisebb tehetségekre. Így volt ez Adyval is s Ady halála után Babitsban az szabadult fel és jutott lírai trónszékre, ami Ady idejében másodrendű volt. [...]

Ennek természetes következményeként egy irodalmi klikk fejlődött ki Babits körül. Meg kell jegyeznem, hogy *vannak ennek a csoportnak egészen kitűnő tagjai, akik a fiatal irodalom büszkeségei közé tartoznak, s akiknek Babitshoz való őszinte vonzalmában nem kételkedem.* De oázisok ők csupán a klikk szörnyű sivatagában és hozzá kell tennünk, hogy Babits Mihály végtelenül érzékeny és törekeny idegzetű ember. Idegrendszere állandóan *az ihlet és a végső fölborulás határmesgyéjén mélézik.* Ez a sajátságos helyzet *líraileg igen érdekesen nyilvánul meg benne,* de semmiesetre sem alkalmas arra, hogy *fontos, nagy megértést, pártatlanságot és józanságot követelő kérdésekben döntőbíróvá tegye őt.* Aki Babitsot ismeri, az tudja, hogy irodalmi érdeklődésének köre mennyire szűkterületű s tudja azt is, hogy mimóza-természete és örökös belső rettegése mennyire elfogulttá teszi azokkal szemben, akik lírájában és irodalmi felfogásában nem hajlandók a magyar szellem végső csúcsát tisztelni. Természetes tehát, hogy a Baumgarten-díj kiosztásánál az ő sajátságos egyéniségének rokonszenvei és ellenszenvei érvényesültek, holott mégsem az a magyar irodalom legfőbb kérdése, hogy valaki mennyire értékeli Babits Mihályt. A kuratórium második tagja dr. Basch Lóránt *ügyvéd és földbirtokos* s nem tudjuk, hogy milyen és mennyi köze van az irodalomhoz [...]

A Baumgarten-díjat eddig néhány olyan ember is megkapta, aki teljesen megérdemelte, sőt szívünkön fekszik, hogy minél sűrűbben megkapják. Igen helyes, hogy részesült benne *Tamási Áron,* aki egyre nagyszerűbben fejlődik s akinek úgy elsőrangú tehetsége, mint pedig független, tiszta szelleme elsősorban méltó a Baumgarten-díjra. Igen helyes, hogy megkapta *Illyés Gyula,* kinek fejlődési útja a mai magyar irodalom egyik legnagyobb

reménye. Megérdemelte szegény *Juhász Gyula* és *Tersánszky Jenő* és még néhányan. De vajjon mi lehet az oka annak, hogy *Kodolányi János* mindeddig nem részesült benne? Hiszen *Kodolányi* a fiatal próza egyik legjelentékenyebb alakja, emellett elsőrangú publicista és belletrista, nagyszerű szervező, kinek az IGE területén végzett munkájáért az egész magyar írói társadalom hálás lehet. Emellett, mit tagadjuk, hogy családjá van és a legnehezebb anyagi küzdelmeket vívja, eszméiből sohasem engedett, mindig a maga belső igazsága fűtötte s közben egészsége alaposan megrendült. És tehetség, olyan, aki minden segílyt építőerővé alakítana át. De sohasem volt tagja a *Babits*—*klikk*-nek, gyakran polemizált *Babits Mihállyal* s így le is maradt a listáról. *Babits Mihály* kerülő úton olyan érvet hozott fel ellene, ami igazán nevetséges. Azt kifogásolta, hogy *Kodolányi János* naturalista, dehát mi jogon rekeszt ki *Babits Mihály* bizonyos irodalmi irányokat? Nem kapott *Szabó Pál*, kinek egész sereg értékes írása jelent már meg, ki a parasztságból jött, ma is népének soraiban él, tehetséges és sokra hivatott ember s mindenképpen megérdemelte volna, hogy segítséget kapjon. Miért kezeli a kuratórium olyan mostohán *Szabó Lőrincet*, aki ma egyik legelső lírikusunk és mint műfordító is óriási kultúrmunkát végez? Miért nem kapott az utóbbi években *Németh László*, éppen akkor, amikor egy csodálatosan hősi és tiszta mozdulattal a saját költségén kritikai folyóiratot kezdett és értékes, független kritikai munkát folytat? Éppen akkor esett ki természetesen *Babits Mihály kegyeiből, mikor tehetsége és belső tisztasága a Babits-klikk nyomását nem bírta tovább*. Addig *Babits* dédelgetettje volt, ezután pedig egyszerre éretlen akarnokként kezelték, nem törődve azzal, hogy az egész irodalmi közvélemény fokozott erővel kezdte *Németh Lászlót* becsülni. Miért nem kapott *Sértő Kálmán*, aki a legutóbbi esztendőkből feltűnt lírikusok közül a leggazdagabb, legszínesebb tehetség? Ki tudja meddig folytathatnánk ezt a felsorolást s a *főök mindenütt a Babits-féle irdalomszemlélet szent határmesgyéjébe való ütközés lenne*.

Előttünk fekszik a jövő évi díjazottak névsora. Megdöbben-

ve látjuk, hogy *kimaradt Tamási Áron, ki a legutóbbi időkben alkotóerejének igazán a teljességébe jutott* s olyan remekeket ajándékozott, mint az *Ábel* és az *Énekes madár*. Hiszen most kellene a legjobban segítségére sietni, jelenlegi korszakát kellené minél termékenyebbé tenni. Ezzel szemben ismét jutalmat kapott Gellért Oszkár, kinek becsületos lírája mégsem képvisel olyan fontos helyet a magyar irodalomban, mint pl. Szabó Lőrincé s kinek szociális helyzete sem annyira kétségbeejtő. És jutalmat kapott a két fizetést élvező Turóczi–Trosztler és Joó Tibor, kik távolról sem alkottak eddig olyat és nem csillantottak meg akkora reménységet, hogy a jutalmazottakhoz fűzött jogos várakozást beváltanák. *Elfogulatlan ember kénytelen megállapítani, hogy súlyos igaztalanságok történnek s ezen valahogy segíteni kell, mindaddig, míg a kelevény rákfenévé nem fajul.*

VIRULNAK A DUGSEGÉLYEK

De foglalkoznom kell az alapítvány kezelésének súlyosabbik felével is. *Ugyanis a nyíltan kiosztásra kerülő díjak a befolyó jövedelemnek felét sem teszik ki.* Vagy legalább is a jövedelemből egy jelentékeny rész marad, melyet a nyilvánosság kizárásával dugsegélyek alakjában osztanak ki. *Vajjon kik kapják ezeket?* Kimutatásokat kellene készíteni évekre visszamenőleg s akkor megdöbbenő adatoknak egész sorozatával találkozónánk. Bevett szokás állítólag pl. az, hogy *a tanácsadó testület egyik tagja is kap dugsegélyt!* Ez a mi etikai meggyőződésünk szerint *a legteljesebb összeférhetetlenséget jelenti.* Az ítéletmondásra hivatott testület nem osztozkodhatik a reája bízott összegben. Jól tudjuk, hogy a tanácsadó testület csaknem valamennyi tagját nem érheti ilyen gyanúsítás. *De épen az ő érdekükben szükséges, hogy tisztán lássuk a dugsegélyek ügyét.* Ha 20 és 30 pengők kiosztásáról volna szó, akkor nem kívánnánk ilyet. De tudomásunk van róla, hogy *igen jelentékeny összegeket osztanak ki ilyen módon és fogalmunk sincsen róla, hogy miért szükséges ezt titokban cselekedni?* Hiszen mindenki tudja a dugsegélyek

ügyét, de senki sincsen tisztában azzal, hogy kik részesülnek benne. Itt van a legnagyobb magyar írótestület, az IGE. *Hogyan intézze helyesen és igazságosan segélyezési ügyeit, ha fogalma sincsen arról, hogy a Baumgarten–alap kiket táplált titokban?*

Ha Magyarország boldogabb szociális helyzetben élné napjait s ha a komoly írói munka legalább a betevő falatot biztosítaná, nem írtam volna meg ezt a cikket. Azonban ma ennek a szerencsétlen kis népnek minden erejét össze kell szednie, hogy el ne pusztuljon. Olyan kevés jut itten a szellem céljaira, hogy *egyetlen fillérnek sem szabad terméketlen talajra hullani*. Kétségbeesetten nézem társaim sorsát. Vannak közöttük, akik hatnyolc éve a leggazdagabb reménységgel indultak, gazdag és teremtető szellemek voltak s ma betegen, összeomlottan, proletársorsban úgy tekintenek vissza egykori arcukra, mint valami eltűnt gyermekkori álmokra. Látom azt a biztos öröklődést, mely a harmincéveseket már kikezdte s csak egy-két nagyobb lökés szükséges, hogy valami tehetetlen, pusztító nihilizmusba bukjanak. *Ez a kérdés irodalmi kérdés s egyszersmind társadalmi kérdés*. A végsőkéig felizgatta az irodalmi közvéleményt és ha nem jön orvoslás, *mérhetetlen mérgezést fog ez a kelevény okozni*. *Vizsgálatot várunk a dugsegélyek hovatfordításáról s azután majd az illetékesek és a magyar közvélemény itélni fognak!*

Féja Géza

Szabadság, 1934. jan. 21.

881. KASSÁK LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. jan. 24.

Kedves Barátom,

folyó hó 23-án az 500 (ötszáz) pengőt megkaptam. Szíves rámgondolásodat őszintén köszönöm.

baráti üdvözlettel:

Kassák Lajos

882. HORVÁTH ÁRPÁD – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. jan. 29.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Bocsásson meg, hogy gyöngékedése idején zavarnom kell a magam kis személyes ügyével s kérnem kell arra, hogy a mellékelt levél aláírásával segítsen egy olyan – egzisztenciámra menő – harcban, amelyet a Nemzeti Színház kormánybiztosával s teljesen ellenem vadított társulatával szemben egyedül kell állanom, éppen a *Nyugat*-ban megjelent cikkem a-propos-jából. Ez is csak azt dokumentálja, hogy jelenleg már nemcsak politikai s világnézeti, de esztetikai vélemény szabadság sincsen s nagyon egyedül marad az, aki gondolkozni akar vagy gondolkozni szeretne.

Természetes, hogy cikkem minden sorát s gondolatát teljes felelősséggel vállalom s eszem ágában sincsen abból bármit is le- vagy megtagadni. De minthogy egész ú.n. „modernségem” s meggyőződéseim szabad hangoztatásának 11 és fél éves következményeit robbantják most ki ellenem, védekezni kell éppen a múltam, munkám és kenyerem érdekében (a törvényszék ítélete holnap könnyen lehet elcsapatás) s ezért kérem szíves segítségét.

Engedje meg, hogy első sorban a szíves és megtisztelő jóakaratot köszönjem meg, amellyel cikkemet fogadta és közölte s amivel egy súlyos lelki és lelkiismereti válságomban szolgált támaszúl, másodszor, hogy őszinte hálával legyek azért a segítő készségéért, amit az idezárt levél dátumbeli igazolása s fedezete jelen súlyos napjaimban jelent. Amíg személyesen, illő formában mondhatok köszönetet, fogadja, kérem meghatott s nagyon őszinte hálámat.

Mély tisztelettel maradtam tisztelő híve:

Horváth Árpád a Nemzeti Színház főrendezője

883. ERDÉLYI JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. febr. 1.

Kedves Mihály!

Itt küldök egy hosszabb lélekzetű verset, szeretném ha a *Nyugat* legközelebbi számában szíveskednél közzététni. Azt hiszem hogy 5,6 oldalon elfér ha szorítják, bár egy hosszú s talán jó vers megérdemel akkora teret és olyan szedést, mint annyi meg annyi novella.

Szeretném, ha tudatnál e vers sorsa felől hamarosan, mert ha nem jöhet a jövő számban, a későbbi közzétételt nem kívánom.

Becsés válaszodat várja
szeretettel
Erdélyi

884. VITA ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Nagyenyed, 1934. márc. 15.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr,

az *Erdélyi Helikon* febr. számában egy hosszabb ismertetésem jelent meg az *Elza pilóta* c. regényéről, engedje meg, hogy így Önnek közvetlenül is tolmácsolhassam csodálatomat és elismerésemet hatalmas elgondolása felett, mellyel megragadott. –

Szeretnék munkásságával még tovább is behatóan foglalkozni, de sajnos ehhez itt vidéki elhagyatottságomban nincs meg minden módom és adatom. Végtelenül lekötelezne és megörvendeztetne, ha erdélyi, fogarasi tartózkodásáról, emlékeiről tudna nekem, némi útbaigazításokat nyújtani és ha esetleg valamelyik megmaradt kötetét meg tudná nekem küldeni, hogy kedves emlékként megőrizhessem. –

Bocsánatot kérek alkalmatlankodásomért és szívességéért
előre is hálás köszönetemet küldve

maradok tisztelő híve
Vita Zsigmond

885. REMENYIK ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. márc. 18.

Mélyen tisztelt Uram,

nem tudom mire vélni, hogy utolsó kötetem ismertetését a *Nyugat* mindezeideig mellőzte, annak dacára, hogy eddigi köte-
teimmal minden esetben érdemlegesen foglalkozott. Annál
szembetűnőbb az eset, mert tudomásom szerint külföldi, fordí-
tott, komersz munkákról szól[ó] kritikáknak is helytadott. Ez
magában véve nem lenne visszás, ha nem menne egyebekben
magyar irodalmi termékek ismertetésének a rovására. Bocsás-
son meg nekem, ha úgy tűnik Ön előtt, hogy oktanul és
hivatlanul beléártom magam a lap ezen részének szerkesztői
módszerébe. Mentségemül szolgáljon a hitem, hogy a *Nyugat*,
nemes tradícióihoz hiven, elsősorban arra hivatott, hogy a ma-
gyar irodalom, méghozzá az európai magyar irodalom értékesítő
és értékelő orgánuma legyen.

Egyben, amennyiben módjában áll, szíves információját kér-
ném, hogy helyt adnának-e kritikáimnak és rövid novelláimnak
a lap keretein belül. Amennyiben munkásságomra számítaná-
nak, kérném, jeleznék az időt, amelyben Önt egyízben felkeres-
hetném.

Maradok Önnek mindig és mindenben igaz tisztelője

Remenyik Zsigmond

886. BALOGH JÓSZEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. márc. 27.

Igen tisztelt Barátom,

több esztendeje fáradozom azon, hogy Anglia legfontosabb irodalmi organuma, *The Times Literary Supplement*, tudomást vegyen erre érdemes magyar kiadványokról, aminek mindeddig leküzdhetetlen politikai és szellemi akadályai voltak.

Örömmel közölhetem, hogy a magyar irodalomnak és nyelvnek egy fiatal angol barátja, a szellemileg is kitűnő Ralph Murray, aki tavaly meglepő tehetséggel tanulta meg nyelvünket, úgy látszik bejárást kapott a TLS-hez, amit azért közlök első-sorban Veled, mert hosszabb levelezésünk eredményeképpen azt hiszem írói munkásságod bemutatásával tudná megkezdeni az újabb hazai irodalom ismertetését.

Nem mondhatom, milyen fontosnak tartom ezt, mert a TLS hermetikusan el van zárva minden „propaganda” elől és a magyarság komoly megbecsülésének forrása lehet Murray munkássága.

Ennek kapcsán kérnélek a következőre: volnál szíves kiadót felhívni, hogy azon néhány könyvedből, melyeknek ismertetését helyesnek tartod, Murray címére (62, Lyttleton Court, Lyttleton Road, London, N. 2.) példány küldessék; ezenfelül szükséges volna, hogy Murray megkapja Tőled vagy valakitől, akit Te ezzel megbíznál, munkáid hazai és főként külföldi bibliográfiáját, melynek persze nem kell teljesnek lennie. Talán lehetséges volna a *Timár Virgil fia* egy francia példányát is neki megküldeni.

Örülök, hogy ezzel a hírrel és kapcsolattal szolgálhattam, melynek, remélem, idővel meglesz az az eredménye is, hogy egyik vagy másik munkád angolra lefordítatik, s amikor még egyszer megköszönöm sajtó alatt lévő NRH cikketet, vagyok, igen tisztelt Barátom, legszívesebb üdvözletekkel

készséges híved

Balogh József

887. DUTKA ÁKOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. márc. 28.

Édes Babits Mihály!

A régen félreállt és hallgató Dutka mégegyszer kiállt a piacra. Jól tudom milyen idejét múlt vakmerőség ez ma. De éppen ezért ki mástól várjak megértést a Váradot, a békét és minden szépséget sirató verseim számára mint Tőled?! Számomra nagyjelentőségű kedves figyelem volna Tőled, ha a szíved mérlegére tennéd ezt a könyvet és őszinte véleményt mondanál róluk. Talán sokat kérek Tőled, de ha én nem, Várad megérdemli, hogy egyszer Te is írj róla valamit.

Jó egészséget, friss erőt és termékeny új tavaszt kíván

sok szeretettel

Dutka Ákos

Tegnap pompás és igaz előadásodhoz szívből gratulálok! Szívem szerint beszéltél öllek érte!

888. HÚSVÉT ELŐTT BABITS MIHÁLYNÁL

**Emlékeiből és benyomásaiból könyvet ír
az európai irodalom történetéről, amely bomladozni kezd
– „Isten tudja, mi lesz az egész európai kultúrával...”**

(A Délmagyarország tudósítójától)

[...] – *Az európai irodalom történetéről* írok most könyvet – nagyon benne vagyok ebben az üdítő, magával ragadó munkában. Az idei könyvnapra kell elkészülnöm Vele és határidőre dolgozni: még így is nagy munka... De nem fog hasonlítani a hasonló könyvekhez – különös, hogy a világirodalomban nincs világirodalom-történet, ezt a könyvet még senki sem írta meg.

Vannak egyes munkák, amelyeket több ember készített, tanárok, filológusok, akik egymás mellé rakták nemzetek, nyelvek, műfajok történetét és ebből az összerakásból kijött egy-egy könyv... Az én európai irodalomtörténetem nem fog hasonlítani ezekre, nem veszem külön az egyes nemzetek irodalmát – külön a franciát, külön az angolt –, nem rakom egymás mellé a nyelvek vagy a műfajok történetét – külön a drámát, külön a regényt –, hanem tisztán időrendben követem az európai irodalom útját – ez az, amit még senki sem csinált meg.

Ez az út érdekes felfedezésekre vezet – nem képzelem, milyen dolgok voltak egy időben, egy korban Európában! Engem egyes áramlatok, összefüggések, világirodalmi folyamatok, fejlődések története érdekel. – Nem munkákat, nem neveket rakok egymás mellé, hanem az összefüggéseket, a fejlődéseket, a kibontakozást keresem. –

Egy percre elhallgat, ahogy egyre kigyúltabban magyarázza a készülő munkát – aztán keserű-csöndesen mondja:

– Olyan valami ez, mint amikor a hajótöréshez közeledő hajós egy palackba zárja a históriáját és a palackot sorsára bízva bedobja a támadó tengerbe... – mert ez az európai irodalom, amit benyomásaimból és emlékeimből összeszedni próbálok, ez az európai irodalom... felbomlást mutat... Isten tudja, mi lesz az európai kultúrával... [...]

Vér György

Délmagyarország, 1934. ápr. 1.

889. SVALB MIKLÓS – BABITS MIHÁLYNAK

Szabadka, 1934. [?] ápr. 4.

Szeretett Mester,

ismeretlenül írja Önhöz levelét a jugoszláviai magyar írás egy szerény harcosa, bízva abban, hogy kedves Mester, bizo-

nyára kötelességének érzi majd a kicsin és küszködőn segíteni. Jugoszláviai magyar írónak lenni már maga is nagyfoku szerénység, mert ki tud ezekről a mindennapi kenyérért küzdő, a kultúra végváraira kitett egyszerű katonákról, ki érdeklődik a műveik iránt, amelyeket robotos életünk pillanatnyi szabadsága alatt izzadunk ki? A hivatalos magyar irodalmi körökben meg éppen semmit sem tudnak rólunk, hiszen amazok ott, túl a határon, annyira elfoglaltak a saját ügyeikkel–bajaikkal. Hát ki érez velünk, akik az érdektelenség száraz kenyérét esszük a zsiros bácskai földön? Mert jó föld ez a bácskai: dusan adja a búzát, a bort, de életünk szebbik, magasztosabb felét – a kulturát – eltemeti a maga könyörtelen feketeségébe.

Nem akarom Önt untatni kesergésemmel, amikor a jugoszláviai magyar írás elhagyatottságát teszem szóvá, de ennek egyszer mégis csak véget kell vetni!

Rátérek tehát a tárgyra: Az itteni olvasóközönség nem akar rólunk tudomást venni, nem akarja felismerni, hogy akik itt élnek ebben az elrugaskodott környezetben, tudnak, akarnak. A magyarországi írókért viszont nagy érdeklődés mutatkozik meg, ami utóvégre nem lenne baj ha nem mi innánk meg a levét. Ilyen körülmények között egyetlen itteni kiadó sem vállalkozik arra, hogy itteni író művét adja ki. Magunknak kell tehát könyveinket kihozni, mégpedig olymódon, hogy a nyomdaköltségeket magunk viseljük, azután meg házalhatunk a könyveinkkel körömszakadtáig.

Kérésem a következő: Az itteni *Híd* című folyóirat kiadásában most fog megjelenni *Egyedül a szavak súlya alatt* című verseskötetem. Nagyon szeretném, ha kedves Mester a könyv elé rövid méltatást írna, természetesen nem csak a versekről, hanem általában a jugoszláviai magyar irodalomról, már amennyire ismeri az itteni viszonyokat. Kérésem – lehet – kissé merész, de a helyzet kényszerít és annyira szeretném ha kedves Mester buzdító szavainak hatása alatt fokozott munkával terjeszthetnék tovább itt az elárvult magyar kulturát. A mellékelt versek egy része már megjelent különböző lapokban, a versek nagy része azonban most lát először napvilágot.

Magamról a következőket:

Szegeden születtem 1905-ben, a körülmények még 1910-ben hoztak át Suboticára, különböző fiatalkori foglalkozások után 1930-ban az újságírásnál kötöttem ki. 1933-ban *Fiu a konyhából* címmel regényem jelent meg, amely a viszonyokhoz mérten meglehetősen sikert aratott.

Nem tudom hinni, hogy szeretett Mester elutasítaná kérésemet, hiszen az nem okoz Önnek fáradtságot és – azt hiszem – a saját személyes nimbuszát sem csorbítaná.

Tehát abban a biztos reményben, hogy szeretett Mester mielőbb válaszol, nehéz elhatározással elküldött levelemre,

maradok örökké hálás híve és tisztelője
Svalb Miklós
Subotica
(Jugoszlavia)
Reggeli Újság

890. DUTKA ÁKOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. ápr. 18.

Kedves Mihály! *Ákos Széchényi Könyvtár*

Még sem állom meg, – pedig nem szívesen teszem, hogy meg ne kérdezzem Tőled: a *Nyugathoz* méltónak tartod-e a *Holnap* megcsúfolását és magadhoz méltónak-e a *Nyugat* válaszát a könyvemmel küldött levelemre?

Mindenesetre jellemző a *Nyugat* babéros veteránjainak csalhatatlan ízlésére, egész vezérkarotok férfias nyíltságára, bátorságára és őszinteségére, hogy magatok helyett, – nem átaljátok a zavarosan dadogó és a tanárai mulasztásával mentegetőző Hevesi Andriskával hibátlanul felmondadni a szegény öreg Rákosi Jenő rátok is alkalmazott megróvási kalandját a lila és fekete jelzőkről. Egy kevéssel több ötletet követelhetnétek roham-osztagaitoktól.

Igy magam is csak sajnálni és szégyenleni tudom a *Nyugat* veteránjainak hősiességét.

Dutka Ákos

891. BABITS MIHÁLY – ADY LAJOSNAK

Budapest, 1934. máj.

Kedves Barátom,

ugy érzem, meg kell neked írnom, mennyire veletek vagyok lélekben mikor Tóth Árpád emlékezetét ünneplitek. Testileg és személyesen, sajnos nem lehetek jelen.

Nekem magamnak fáj ez legjobban. Hisz tudod hogy ennek az édes, nagy költőnek, aki Debreczen méltó büszkesége, (s aki oly súlyos veszteségünkre távozott közülünk) nemcsak poézise állt közel szívemhez, hanem ő maga is míg e föld színén élt, legkedvesebb barátom, legigazabb társam volt. Minden emlékezés róla lelkem legmélyén zeng keresztül.

Szívesen vallottam volna meg érzéseimet s tettem volna hitet <hitvallást> Tóth Árpádról, Debreczen közönsége előtt, melynek meleg lelkeségét jól ismerem, s melynek körébe mindig termékeny talajt éreztem a magas költészet igeihirdetése számára. Sajnos, most mégsem számhatom rá magamat az utazásra. Sürgős munka köt le, s oly rossz az idegállapotom hogy ebben a legkisebb kiszakadás is súlyosan megboszulja magát. Munkám és egészségem egyformán megszenved. <...> Ha az ünnepség elhalasztása (ami szóba került) lehetséges lett volna, én is személyesen vinném el koszorúmat felejthetetlen barátom és költőm emlékére! De amint mondtam, így is veletek vagyok lélekben ezen a szép és igaz ünnepen (ahol fájdalmunkra ő is már csak lélekben van jelen) – s meleg szívvel üdvözlöm Társaságotokat, mely szegény, szeretett társunk s nagy költőnk emlékét oly hűséggel őrzi.

**892. ERDÉLYI FÉRFIAK EGYESÜLETÉNEK KŐRÖSI
CSOMA SÁNDOR CSOPORTJA – BABITS
MIHÁLYNAK**

Budapest, 1934. máj. 15.

Nagyságos Urunk!

Az EFE Kőrösi Csoma Sándor Munkáscsoportja elhatározta, hogy tagjainak művelődésére könyvtárat létesít.

Azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk Nagyságos Urunkhoz, hogy egyesületünket ebben a törekvésében ismert nemes jóindulatával és áldozatkészségével könyv adományozással támogatni kegyeskedjék.

Csoportunk az Erdélyből elszakadt székely és magyar munkásságot tömöríti magában. A Főváros területén szétszórta lakó erdélyi munkástömegek nemzeti szempontokból káros hatásoknak volnának kitéve, ha egyesületünk a magyar művelődés és nemzeti célokért küzdő munkatervet nem állítana be részükre. Ennek a munkatervnek egyik alkotóeleme lesz ez a könyvtár, melyben minden tagunk megtalálná a maga szellemi táplálékát.

Őszinte bizalommal fordulunk Nagyságodhoz, hogy a könyvtárának felesleges anyagából néhány ajándék példányt számunkra adományozni kegyeskedjék.

Bízva Nagyságos Urunk megértő támogatásában

[olvashatatlan aláírás]
főtitkár

vagyunk
szolgálatkész hívei
mély tisztelettel:
[olvashatatlan aláírás]
elnök

893. BÁNFFY MIKLÓS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. máj. 29.

Kedves Barátom!

Engedd meg, hogy az erdélyi magyarság fontos kulturális szervének, az Erdélyi Szépmíves Céhnek a Magyar Könyvnapon, június 4., 5., 6.-án a Szervita-téren fölállított sátrának meglátogatására meghívjalak, ahol a Céh nevében báró Bornemissza Elemérné és Gróf Teleki Cécile vezetésével egy hölgybizottság vár szívesen.

Az Erdélyi Szépmíves Céh most ünnepli főnnállásának tizedik évfordulóját és hogy működését sikerrel folytassa, a mai viszonyok közt nagyobb szüksége van, mint valaha arra a biztató, bátorító gesztusra, amelyet a magyar társadalom vezető tagjainak a látogatással kifejezett elismerése jelent.

Ezért gondoltam arra, hogy e sorokkal külön figyelmedbe ajánljam ezt az erdélyi magyar intézményt és nagyon örülnék, ha nemcsak látogatásoddal tisztelnéd azt meg, hanem baráti körben is propagandát csinálnál neki.

Igaz barátsággal üdvözl

Bánffy Miklós

894. DR. SCHILL IMRE – ISMERETLEN ORVOSNAK

Budapest, 1934. jún. [?]

Igen tisztelt Kollega Úr!

Babits Mihály szerkesztő urat myocarditisével sokáig észleltem. Ez eleinte Wenckebach periodusokat mutató vezetési zavarban nyilvánult meg, később már klinice nem észlelhetőleg az átvezetési idő meghosszabbodásában. Minthogy ezen idő teljesen normalissá válását még nem volt alkalmam észlelni, mozgás tekintetében igen nagy ovatosságot ajánlok.

Amennyiben időnkint klinice kimutatható vezetési zavar mutatkoznék, fekvést és a nála már bevezetett digitalis kezelés újból való elkezdését ajánlom, megjegyezve, hogy a digitalis mellé strychnint is kapott. Különb. rephrolishiasisos görcsrohamai vannak időnkint, melyek csak morphium vagy hasonló készítmény adására szűnnek.

Kiváló tisztelettel
kész híve

Dr. Schill

895. BABITS MIHÁLY – A NYUGAT KIADÓ ÉS IRODALMI R.T.-NEK

Budapest, 1934. jún. 2.

Tekintetes
Nyugat Kiadó és irodalmi r.t.,
Budapest.

Mai napon *Az európai irodalom története* c. könyvem új kiadásaira illetőleg a készülő második kötet kiadására nézve a következő megállapodást kötöttük:

1. Amennyiben *Az európai irodalom története* első kötetének új kiadása a jövő, 1935-i könyvnap előtt szükségessé válik, s e második kiadás számára az első kiadás szedése változtatás nélkül felhasználható, engem a P 4.80 f-es bolti áron forgalomba hozandó kötött könyv P 3.80 f-es fűzött alapárából 15%, vagyis példányonként 57 fillér honorárium illet meg, amely negyedévi utólagos elszámolással kerül kifizetésre. A P 4.80 f-es ár közös megállapodással esetleg megváltoztatható, mikor is a szerzői honorárium ugyancsak közös megegyezés alapján lesz megállapítható.

2. *Az európai irodalom története* második, az 1935-ös könyvnapra megjelenő kötetének ára, feltéve ha terjedelme az

első kötettel körülbelül megegyezik, kötve előreláthatólag P 3.20 f lesz. A P 2.20 f-es alapár után, engem ugyanugy mint az első kötetnél, 12%-os szerzői honorárium azaz példányonként 26.4 f illet meg. E honorárium első negyede a könyv elkészültekor, a további három negyede két egyenlő részletben 1935 augusztus 1-én és november 1-én esedékes. A második kötet példányszáma, ugy mint az első köteté, minimálisan 5000.

3. A jövő könyvnapra előreláthatólag az első és második kötet egyesítve is kiadásra fog kerülni. Ez egyesített két kötet 6 P körüli kötött árából, az 5 P-ös füzött alapár után számítva nekem 12% szerzői honorárium jár, amely a 2./ pont szerinti időpontban fizetendő ki. Ez egyesített kettős kötet példányszáma tekintetében Önök az előzetes propaganda lebonyolítása után kötelesek értesíteni amikor is eldöntendő, hogy az egyesített kötet a szükség szerint hány példányszámban kerül kiadásra.

Kiváló tisztelettel

896. ALSZEGHY ZSOLT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. jún. 11.

Kedves Barátom!

Hálásan köszönöm világirodalom-kötetedet, – csak most, mert el akartam előbb olvasni. Mérföldtlenül érdekes a képsorozat, amely a költő–tudós vallomásaiból itt összerakódik. A költőjéből, aki természetesen mélyebbre lát és jobban lát mint a szak-irodalomtörténész aki a szépségek megérzésében a maga szépségteremtő lelke révén valami csodálatos kegyelem–adomány boldog részese, aki a szón és gondolon át egyszeriben belelát a lélek kútjába, – és a tudóséból, akijéhez fogható anyagszemeret bennünket, u.n. szakembereket mélységesen megszégyení. Azt az élményt tárja fel könyved, amit benned olvasmányaid keltettek, – egyik-másik fejezeted szinte arra csábít, hogy a Te költői lelked pszichológiáját próbáljam belőle megírni.

Köszönöm meg-nem-érdemelt kedvességedet, hogy a könyvet megküldtetted, de meleg szívvel köszönöm az élvezetet is, amit olvasása nyújtott.

Remélem és igaz szeretettel kívánom, hogy a nyár meghozza teljes testi megerősülésedet, – a Nagyságos Asszony kezét csókolom, s

hálás tisztelettel köszöntelek
igaz híved

Alszeghy Zsolt

897. ILLYÉS GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Moszkva, 1934. jún. 24.

Kedves Ilonka, Kedves Mihály!

Sok szeretettel üdvözöllek mindkettőtöket. Tegnapelőtt érkeztem s úgy látszik valamivel hosszabb ideig, augusztusig maradok, mert módom lesz, hogy a Kaukázusba is lemenjek.

Mégegyszer minden jót!

Illyés Gyula

Országos Széchényi Könyvtár

898. NAGY LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Moszkva, 1934. júl. 13.

Kedves Barátom, a tuloldali kép a Néva partját ábrázolja. A táj nem csunya. Onnan és innen a Moszkva partjáról üdvözlétemet küldöm, feleséged kezét csókolom

Nagy Lajos

899. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

[H. n.]1934. aug. 12.

Kedves Zsigám,

bocsásd meg levélíró-lustaságomat. Kedves soraidtól függetlenül is rég akarok neked írni. Ez a nyár lustává teszi az embert. Köszönöm hogy Adorján Andor cikkét elküldted; már el is juttattam a *Nyugathoz*. Hogy vagyunk meg nélküled? Bizony, rosszul, személyileg is, és *nyugatilag* is. Mért nem írsz már egyszer nekünk valamit? És milyen kedves volna, ha kijönnétek egyszer Esztergomba! Én, sajnos, itt most fogoly vagyok, még a hegyről sem igen engednek lemenni, bár egyébként jól érzem magamat.

Sokszor ölel, s a tieidnek
kézcsókot, üdvözlétet küld
régi híved
Babits Mihály

900. BABITS ESZTERGOM KÖZÖNSÉGÉHEZ

Kedves Polgármester Uram! Kedves Esztergom!

Engedjék meg nekem, hogy csak néhány egészen egyszerű szóval köszönjem meg ezt a szívből jött és meleg üdvözlést. Az esztergomi sajtó megtisztelt engem az „előhegyi remete” címmel, s a remeték ritkán értenek a szónokláshoz. De nincs is szükség sok ékes beszédre, ahol régi ismerősök találkoznak, kik kevés szóból is megértik egymást. S én érzem, hogy Esztergom városa megérti a költőt; s ki értené meg Esztergomot, ha a magyar költő nem? Vannak városok, amelyek iparban élnek vagy kereskedésben, sportban vagy játékban... Esztergom lélekben és kultúrában él: ez a hagyománya. Hiszen a Szent István városa ez, aki először jegyezte el az ország lelkét az európai kultúra

lelkével; s az első nagy költő, Balassa Bálint itt lehelte ki égő és gyötrődő szellemét ennek a kultúrának a védelmében. A magyar költő azóta nem lehet idegen Esztergomban, s én sem érezhetem véletlennek, hogy éppen ez a város volt, mely munkámnak otthont és pihenőt adott, ösztönző otthont és nyájas pihenőt. Örülök, hogy ezt elmondhattam, mint valamit, ami már régen a szívemen ült.

Isten adjon virágzást Esztergomnak!

1934. aug.

901. BENEDEK MARCELL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. aug. 24.

Kedves Barátom!

Megismétlem a *Balassa József Emlékkönyv* szerkesztőinek tavasszal Hozzád intézett kérését: még vagy két hetünk van a könyv kinyomtatásáig s nagyon jól esnék, ha akármily rövid írással is leadnád névjegyedet ennek a lelkes és dolgozó öreg embernek ünneplésénél. A kézirat hozzám is küldhető (I. Fery Oszkár-u. 82.).

A nyáron az egész baconi familia sokat foglalkozott Babitsékkal: az *Európai irodalmat* s a *Hintz tanársegéd urat* olvastuk nagy gyönyörűséggel. Most Szentimreiéktől hallottunk egészségetekről s az esztergomi ünneplésről örvendetes híreket.

Szeretettel üdvözlő s Török Sophie-nak kézcsókját küldi igaz híved

Benedek Marcell

902. A NYELVÉSZ ÉS AZ IRODALOM

Balassa Józsefnek, a szaktudósnak, méltatására teljességgel illetéktelen vagyok. De Magyarországon a nyelvészet nem csu-

pán szaktudomány. A magyar nyelvész nemcsak kutató. Ő kezdettől fogva kicsit őre és gondozója is a nyelvnek, mely annál drágább és őrzenivalóbb, mennél kevesebben beszélik a földkerekségén.

A nyelvészethez minden magyar embernek köze van. Mindannyian nyelvészkedünk, ahogy mindannyian politizálunk. A nemzet „nyelvében él”. A nyelvész ennek az életnek a testőre, a nemzeti élet koronájának koronaőre. Ebben a feladatban testvér a költővel. Minden költő egy kicsit nyelvész is; s a nyelvész egy kicsit költő. Tudományának tárgya nem holt anyag, hanem kényes élet: aki kezébe veszi, óhatatlan és észrevétlen már alakítja is. Az új magyar irodalom nyelvészeti vitákkal kezdődött: amikből megszületett a nyelvújítás. Nyelvészeink éppúgy rajtahagyták kezük nyomát a nyelvünkön, mint költőink.

Az a mély testvériség, amely magyar író és nyelvészt mindig összekötött, magyarázza és mentse, hogy illetéktelen és tudatlan létemre én is szót emelek a Balassa József tisztelői között, akik a kiváló nyelvtudóst a tudomány nevében ünneplik s méltatják. A nyelvészt ünnepelnie kell az irodalomnak is, mely sohasem kívánta jobban a nyelv őrének gondos szemeit, mint manap. Minden nemzet őrzi nyelvének tisztaságát, de egyiknek sem oly fontos ez az őrszolgálat, mint a magyarnak. Beékelve idegen és kevert nyelvű népek közé, folyton kitéve a politika legvégzetesebb eshetőségeinek, a csöppnyi magyarság úgy kell hogy érezze nyelvének minden romlását, mint egy piczi sziget-zátony Robinsona a tengertől csapkodott talajnak lassú morzsolódását, amelyen áll. És soha nem volt nagyobb a romlás, mint a mai szétszakadt bizonytalanságban. Ifjúságunk szinte elfelejt magyarul, újságjainkat már barbáruul írják, s a magyar író egyre jobban érzi, hogy a magyar nyelv számára nincs elég védelem az irodalmi műveltségben és közvéleményben, s nálunk még a grammatika sem tekintély. Egy francia író aligha írhatna úgy franciául, vagy angolul, még a kisebbekből sem, ahogyan nálunk a jobb írók sem restellnek olykor írni magyarul.

Az irodalom lényege a szabadság, s az író néha bizonytalannal úr

a grammatika fölött is. A nyelv pedig élő és változó valami: melynek legfőbb törvénye a szokás: *jus et norma*. Pedantéria és fegyelmetlenség egyformán veszélyes itt. Ki fogja összeegyeztetni a törvényt a szabadsággal, a régi és új szokások küszködő jogait? A nyelvésznek szinte éppannyi művészi fogékonyságra és mérsékletre van szüksége, mint tudományos szigorúságra. Őre a nyelvnek, de nem zsarnoka. Őr és őr között nagy a különbség: mert más a védő, és más a porkoláb.

Ezt a fajta nyelvészt látom én a *Nyelvőr* szerkesztőjében. Nemcsak a *nyelvészet*, hanem a *nyelv* is hálával tartozik neki – a nyelv és az irodalom, amelyet annyi éven át kísért bölcs és lelkes szigorával.

Balassa Emlékkönyv, 1934.

903. BABITS MIHÁLYNÉ – SZILASI VILMOSNAK ÉS SZILASI VILMOSNÉNAK

Esztergom, 1934. aug. 28.

Drága Vilikém! Édes Lilukám!

Nagyon köszönöm édes leveleteket, és most már kijövetelünknek semmi más akadálya nem képzelhető el, mint az, hogy Schill doktor esetleg nem fogja ajánlani Mihálynak a hosszú utazást. Mihály ugyan már hála Istennek majdnem egészen jól van, a júniusi röntgen ugyan mutat még valami csekély bajt a szíven, de ennek nincs látható jele, mióta itt vagyunk, kétszer volt az első hetekben kissé aritmiás pulzusa, azóta szerencsére egyszer se, noha minden tilalom dacára több ízben lent volt a városban és gyalog jött föl a hegyre. Kaptam is emiatt Basch Lóránttól, aki ezt kerülő úton meghallotta, s aki önkéntes gyámnak nevezte ki magát, egy dörgedelmes levelet, hogy megrovidítem Mihály életét. Én! Mihály mindenesetre nagyon készülődik az útra, hetek óta ez a fő ábránd-tárgy nálunk, már hat éve nem voltunk külföldön, az egyheti berlini utat nem számítva

[...] Mondom, nem tudok semmi akadályt, hacsak Mihálynak megengedik az utazást. Neki most tulajdonképpen nem is a szív okoz bajt, hanem a vesekő, minden nagyobb mozgás, vagy izgalom után rohamot okoz, borzasztó kínos úgy ez, morfiumot adtak neki, más orvosság egyelőre nincs rá, dehát ez szerencsére akármilyen fájdalmas is, talán nem veszélyes. – Most elmondom, hogy tervezzük a dolgot, mert állandóan erről terveztünk. Szeptember közepén mennénk innen haza. Pesten megszerezni az útlevelet, s Mihályt megint alaposan megvizsgálatom, s úgy 20-a felé indulnánk. Két-három hétig lennénk Nálatok, ha kibírtok minket ennyi ideig, s egy hetet szeretnénk Milánóban tölteni, egy lánykori barátnőm él ott, konzulátusi tisztviselő, már évek óta halogatjuk ezt a milánói látogatást is. Ha aztán lehet, visszafelé pár napot szeretnénk Velencében tölteni [...] Mit szoltok, hogy Mihály jóformán még betegen mily hamar megírta az *Irodalomtörténetet*, sajnos feleségi helyzetem kényessé teszi számomra a lelkesedést. Múlt héten Esztergom városa Babits-estet rendezett, s képzeljétek én is ripacs voltam, elolvastam tavalý írt kis tanulmányomat a *Költészet és Valóság* címűt, Mihályról, nagyon kedves meleg est volt, Medgyaszay, Simonffy Margot stb. jöttek Pestről. – No már, nem fecsegek Vilikém, (ez „csomó” lett) várom leveleteket és nagy-nagy szeretettel csókollak mindkettőtöket a „bárcsak”-i viszontlátásig.

Ilonka

904. ERDŐHÁZI HUGÓ – BABITS MIHÁLYNAK

Komárom, 1934. szept. 7.

Igen tisztelt Író ur,

1./ nagyon kérem, hogy utóbb megjelent könyveit (*Elza pilóta, Európai irodtört.*) nekem elküldetni szíveskedjen. Kis keresetű tanító vagyok, a szlov. folyóiratok és napilapok irod.

munkatársa, fájdalom, nem vehetem meg a könyveket. Írni szeretnék róluk.

2./ Itt kérem, hogy szeretnék szlov. local couleur dolgokat a *Nyugat*ban ismertetni; kapok-e helyet ennek ott. Az itteni fiatal írógeneráció pesti élet után vágyik, én is, nagyon. Leveleimre eddig nem kaptam it. Író úrtól választ. Írásaimat többször elküldtem, különösképp Illyés Gyula testvér ismeri azokat.

3./ Egyáltalán a *Nyugat*-kiadások kritikai ismertetéseit is (...) megcsinálnám itt, Sz-ón, ha a könyveket megkaphám.

Mély tisztelettel válaszát reménykedve várja

igaz híve
Erdőházi Hugó

905. ERDŐS JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Tunyog, 1934. szept. 9.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur,

e hó folyamán jön ki Gál István főszerkesztésével s szerénységem társszerkesztésével nemzedékünk generációs folyóirata. Bóka László írja a vezércikket; Gál *A virtuális Magyarország* címen közöl kitűnő esszét; Halmos mérnök a Közép-Duna-Medence tájegységei problémáiról értekezik; Sziklay László a szlovák szellem kezdeteiről, Képes Géza a mi sorsunkról panaszol; verset ad Keszi Imre, Képes, Erdős Jenő; Gál Krudy összes művei sajtó alá rendezése kapcsán ír s Gunda Béla a *Három nemzedék s ami utána következik* megjelenése alkalmából Szekfü és a mi nemzedékünk viszonyáról. – Vita: Gál levele Németh L-hoz; Erdős Jenő válasza Illyésnek Válasz II.-beli cikkére; Nagy Tibor: *A parasztíróság kérdéséhez*; Bóka költői levele Keszihez, válaszunkként az irodalmi pogromhoz; – Kritika: Erdős: *Tékozlás*; Nagy T.: Trostler: *A magyar nyelv felfedezése* stb. Folyóiratszemle. Sándor: A szlovák irodalmi folyóiratok stb.

Miért sorolom én ezt Önnek ily részletesen fel? Kitűnik mindjárt.

Szerkesztőtársaim megkérdezése nélkül én a lapba szeretnék egy Babits-apológiát írni. Ehhez szükségem volna az *Amor Sanctus*, *Timár Virgil fia*, *Összes versek a Versenyt az esztendőkkal* együtt s az *Irodalmi problémák* köteteire kölcsönképpen, valamint a *Kártyavár* és *Halálfiaira*. A folyóirat a hónap II. felében jön ki s én vidéken tartózkodom s az említett műveket újabb átolvasgatásra nincs honnan megkerítenem, ezért kérném Öntől kölcsön, mígnem felmegyek Pestre s köszönettel visszaadom.

Igaz tisztelettel

Erdős Jenő

906. SZENTIMREI JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1934. szept. 14.

Kedves Mihály!

Teljes hete itthon vagyunk már, de felgyülemlett restanciáim mellett csak most van érkezésem megköszönni esztergomi szíveslátástokat s a kötetet, melyet Gellért utasításodra volt szíves átadni. Mellékelem az *Ellenzék*nek azt az oldalát, melyen írásaitok megjelentek, mert Ilonkának bizonyára nincs meg az előadása abban a formában, ahogyan Esztergomban felolvasta. Szeretném egyben emlékeztetni őt az ígért fényképre, mert *Pásztortűz*ék nagy örömmel vették bejelentésemet, hogy írni akarnék valamit esztergomi napjaitokról. Természetesen nem ártana a falra írott vendégkönyv és karikatúrák fényképén kívül még egy a ház uráról és asszonyáról, melyen a háznak bár egy részlete is látható lenne s tán egy felvétel a pompás kilátásról a Bazilikával. Nekünk itt szükségünk van az ilyenekre, különösen a fiatalság érdekében, mely pesti lapokhoz, folyóiratokhoz vajmi ritkán jut hozzá s bizony az érdeklődése az irodalom iránt is

meglehetősen alábbhagyott. Az itthoni lapokat azonban még olvassa s ezen a réven igyekszik az ember felkelteni az érdeklődését az odaátvaló emberek és dolgok iránt. Időnként éppen a mondott okok miatt nagyon hálásan vennék az *Ellenzék* számára is másodközlésre verset, prózát, akármit mindkettőtöktől, talán tiszteletpéldány fejében. Remélem, hogy a nem is nagyon távoli jövőben a lap gazdasági mérlege annyira javul, hogy valamelyes honoráriumot is ki tudok verekedni, nem túl fényeset persze, de a mi viszonyainkhoz képest a lehető legtöbbet. Ha ezt helyesnek és kivihetőnek találjátok, kérem a pesti címeteket, hogy a lapot megindíthassam, mert bizonyára nem sokáig maradtok már Esztergomban [...]

Az itthoni taposómalomból sokat gondolunk vissza Esztergomra s mindnyájatokat mindnyájan szeretettel köszöntünk:

Szentimrei Jenő

907. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Brissago, 1934. okt. 10–30.

Kedves Oszkárom,

kézirat helyett megint csak levelet küldök. Van ugyan már kéziratom: a *Könyvről Könyvre* új cikkét jóformán megírtam, s néhány vers is várja a végső simítást. De mégis inkább magammal viszem haza s a jövő számra hagyom ezeket. A *Könyvről Könyvre* elején Erdélyi József könyvéről írtam (a Fenyőé mellett). Most kapom leveledet, benne Erdélyi új ciklusának levonatát. Ugy érzem, ez az új ciklus némileg változtatja a régiről való mondandómat, s ehhez képest a cikken változtatásokat kell tennem, amihez már nincs idő. A versciklus is szebb lesz és teljesebb ha még várok a közlésével.

Az utolsó *Nyugat*-szám nagyon szép; örülök hogy a tanulmányok belejöttek. Ugy látom hogy a következő szám tartalma is előre jönnek és elégnék ígérkezik az én kéziratom nélkül is.

Nagy örömet okozott a hír, hogy Schöpflin már hosszabb részt tud adni az Ady-könyvből. Ez önkényt kínálkozik a szám élére; s nagyon szép lapkezdet lesz. Az Erdélyi-ciklus, amint első át-futásra látom, szép. Strófákat kihagyni én nem okvetlen látom szükségesnek, de ha te úgy gondold hogy egy-egy kihagyás javára válna az egésznek, tedd meg. Vajjon nem aggályos-e a papokról szóló strófa (*Terítve az irtás földieperrel*)? ezt is a te döntésedre bízom. A strófa szép. (Kassák, ugy látom enyhítette <...> /a képes dolgokra/ vonatkozó helyeket.)

Nem tudom, gondolsz-e még egy novellára ebben a számban, és mi áll rendelkezésre? Ugy érzem, figyelő-rovat nem igen van. Remélem, nem lesz fennakadás amiatt hogy a *Könyvről Könyvre* kimarad. A Halász Gábor cikke nagyon jól jön. Talán Schöpflin ír színházat, s Farkas képzőművészetet? Kérlek, ne haragudj hogy én épp cserbenhagylak a magam cikkével. Képzeld, itt napokig (én) is beteg voltam, (nagy vesekőrohamom volt) s csak az utolsó napokban tudtam dolgozni. A cikk már biztosan későn érkezne mire átjavítanám s végső formába hoznám; így pedig nagyon jó lesz a jövő számrá.

Talán meg kellene csinálni most a rég elfogadott versekből való kis antológiát amiről többször beszéltünk? (Nem címmel ellátott, kimondott antológiára gondolok, csak csoportos közlésre.) Ezt azért írom, mert gondolom, hogy kevés az anyagod. Remélem, nincs zavar a kézírathiány miatt s nem kell hogy nagyon furdaljon a lelkiismeret, amiért ideszöktem, ebbe a gyönyörű nyárba.

Elsejére biztosan otthon leszünk.

Sokszor ölel igaz szeretettel
Mihály

908. JUHÁSZ ILLÉSNE – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1934. okt. 18.

Kedves Író Úr!

Kötelességemnek tartom k. Író Urral közölni, hogy szegény Gyula fiam, bár még mindig nyomott kedélyállapotban van az idegklinikán, szeptember eleje óta több verset írt, amit orvosai jó jelnek vesznek.

Ezúton csatolom 3 új versét, ami még nem jelent meg, ha esetleg a *Nyugatban* fel tetszik tudni használni.

Az okt. 1-i *Nyugatban* megjelent három versét, nem tudom, ki küldhette be, azok a *Délmagyarországban* is megjelentek.

Az érte küldött honoráriumot ezúton köszönettel nyugtázom.

Kedves jó Író Úrnak és családjának jó egészséget kívánva maradok szívélyes üdvözlettel hálás hívük

özv. Juhász Illésné

909. BALOGH BARNA – BABITS MIHÁLYNAK

London, 1934. okt. 30.

Igen tisztelt Uram!

Mivel címét nem tudom, a *Pesti Hírlap* útján próbálom levelem eljuttatni.

Mellékelten küldöm *Modern Magyar Lyrics* című angol fordításomnak egy tiszteletpéldányát, mely itt méltó sikert aratott. Önnek *Szerelmi Dal (Love Song)* című nagyon szép versét hoztam benne.

Én három éve még magyar műfordító voltam (60 regényem jelent meg 12 nyelvből); azóta Angliában élek és talán az első fiatal magyar vagyok, akiből angol műfordító lett. A Hutchinson & Co. Cég állandó lektora és fordítója vagyok. [...]

Mivel irodalmi ügynökséggel is foglalkozom, (fő-lektor lévén, nagyon sokat adnak a szavamra), nagyon érdekel *Az Euró-*

pai Irodalom Története című munkája, amelynek ismertetését, itt, a *Színházi Élet* egy számában olvastam. A könyv előzetes, legalább is részbeni, lefordítása, elhelyezése (a magyar példány megérkezésétől számított három héten belül), stb. engem terhel, ezzel szemben 50%-ot kérek az angol kiadó által fizetendő szerzői jogból. Ezen az alapon adtam el eddig is minden magyar könyvet. Lehet, hogy drága vagyok, de konkurrencia nélküli és biztos.

Gyors válaszát várva, szívélyesen üdvözli ismeretlenül is,

őszinte híve

Dr. Balogh Barna

910. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ ILLÉSNÉNEK

Budapest, 1934. nov.

Mélyen tisztelt Nagyságos asszonyom,

külföldön jártam, egy egész hónapot távol töltöttem, s így csak most kaptam meg kedves levelét. Nagyon örültem a jó híreknek és a verseknek...

Sajnos, a versek ilyenformán lekéstek a *Nyugat* mult számáról, sőt a 15-iki számról is mely már készen áll. Ha azonban közben nem jelentek meg másutt, nagy örömmel fogom őket a decemberi számban elhelyezni (mely egyuttal már karácsonyi szám lesz).

Ha közben másutt megjelentek volna: talán van újabb?

Az október elsején megjelent verseket Gyulának egy szegedi barátjától kaptuk, s főleg azért közöltük hogy Gyula érezze, mennyire becsüljük őt, s mennyire kívánjuk munkásságát a *Nyugat* számára.

Még egyszer nagyon köszönve szíves sorait, és Gyulának mentül előbbi teljes javulást kívánva maradok őszinte tisztelője és híve

Babits Mihály

911. REIMANN PIROSKA – BABITS MIHÁLYNAK

Milanino, 1934. nov. 20.

Kedves Uram!

Elza pilóta c. művét elolvastam.

A világirodalomban kevés ily klasszikus tömörségű munka található, hol minden mondat egy-egy mélyreható gondolatot fejez ki, s az olvasótól éppen olyan erudíciót és életszemléletet követel, mint amilyenel a mű alkotója rendelkezik. – Én a magam részéről nagyon élveztem és nosztalgiával tettem le kezemből amikor a végére értem.

Szívesen vállalnám a könyvnek olaszra való fordítását. De az Ön beleegyezését kell kérnem ahhoz, hogy egyes apróbb részeket s itt-ott egy szót kihagyhassak. Ezek a kihagyások olyan jelentéktelenek, hogy a mű szerkezeti egysége, tartalmi gazdagsága nem sínyneléné meg. – Habár ezt a skabrózus kérdést legjobban csak személyesen lehetne megbeszélni, mégis azt hiszem hogy ha Ön a priori e néhány apró kihagyást megengedné, levélileg is megállapodásra tudunk majd jutni. Úgy gondoltam, hogy az inkriminált részeket magában a könyvben jelölném meg, s a könyvet Önnek visszaküldeném, betekintés és jóváhagyás céljából.

Ellenben nagyon kételkedem benne, hogy így, (eredeti) formájában megjelenhet e. A szerző, a fordító és a kiadó számára egyaránt nagy kárt jelentene, ha a kész könyvet nem lehetne kihozni.

Kérem, legyen olyan szíves és tudassa velem, hogy ily feltételek mellett hajlandó e a fordításba beleegyezni? Remélem, igen. Miután a könyvet nekem elküldötte, feltételezem, hogy ilyen kérésre el volt készülve.

Becsés válaszát várva maradok szívélyes üdvözzellettel

őszinte híve:
Reimann Piroška

912. OLÁH GÁBOR NAPLÓJÁBÓL

Debrecen, 1934. nov.

November első hetében Szabó Dezső három előadást és egy botrányt tartott Debrecenben. Először Adyról beszélt okosan és szépen; még azt is kimutatta, hogy balladákat írt, a magyar népballadák művészi továbbképzésével (pl. *Ős Kaján, A disznófejű Nagyúr* stb.) („Veri a jövőt, s balladát akar, balladát, balladát!”) *A Kató a misén*, meg az *Öreg Kunnét* nem említette, pedig ezek állnak legközelebb a népballadákhöz. Egyszer el is káromkodta magát Dezső úr. „Aki azt mondja, hogy Baudelaire hatott Adyra, vágjátok pofon, a fene egye meg!” Óriási taps; hatás az egekig. Részemről: szótalán undor... A másik előadása a kálvinizmus problémáiról szólt; sok egészséges gondolatot vetett föl, kár, hogy éppen azok hiányoztak, akiknek szólt: a papok, a teológusok. Na és harmadik este! Önmagáról beszélt és jött a botrány: megtámadta a gondolatait elferdítve népszerűsítő Zsilinszky-Bajcsi Endrét, a képviselőt, Áchim András egyik gyilkosát: hogy a Vass József minisztertől *neki*, Szabó Dezsőnek kiutalt segélyösszegeből 2000 pengőt elcsaklizott és csak négy év múlva fizette ki. Ekkor egy ügyvéd – a Zsilinszkyé – közbekiáltott: „Rágalom!” Az ifjúság kis töredéke Zsilinszkyt éljenezte, a többség pedig Dezsőt. – Még ez nem volt elég: az illusztris előadó, kitűnő üzletember, gyanúba fogta az estéket rendező egyetemi ifjúságot, hogy: elsikkasztja a jövedelem egy részét, mert a közönség nagy számához képest elenyésző a bevétel; ezért barátait kéri meg ott a közönség előtt, hogy ellenőrizzék a jegyeket. Azok végig elszedik a közönségtől a jegyet. Senki nem tiltakozik. – Zsilinszky persze nyilatkozik és bíróság elé viszi a dolgot. Dezső úr pedig 530 pengő tiszta haszonnal megy vissza Budára. Egy svábnak a villájába lakik. A svábokat mindig fékevesztetten rágja, Rákosi Jenőtől Herczeg Ferencig.

Debrecen is látta legalább egyszer az *Elsodort falu* íróját a maga mivoltában. Hozzám ellátogatott Dezső úr, vagy öt egyetemi hallgatóval; éppen a Széchenyi-dramám végét írtam. Ráro-

hantam: miért bántod azt a szegény Babitsot? Azért, mert sok pénze van, – feleli, – s mert ő kezeli a Baumgarten-díjat. Ez is érthető. Szabó Dezsőnek nincs semmi jövedelme, csak az ilyen előadásokból. Füzetekben adja ki kisebb munkáit, a maga pénzén. Elég közel él a Nyomorhoz, mondták azok a fiúk, akik fent voltak nála.

913. GELLÉRI ANDOR ENDRE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. nov. 27.

Mélyen tisztelt Kurátor úr!

Ütött az óra s nekem el kell számolnom, hogy mit tettem ebben az évben? Én igaz vallomást akarok tenni, ó minden keretelés nélkül, a szivemből kapva ki a szavakat. – Kérem, higgye el, hogy egy törpét üztem januártól a mai napig. Titulli a neve, egy kék tóba piros almákat dobál. Én kérem korcsmába jártam, füstbe bámultam, hat részeget feltettem egy közös szekérre, s jómagam odaültem a kocsis mellé. Hat ember horkolt mögöttem s a szekér lámpája olyan volt, mint aminőt szerettem gyerekkorom óta látni. Azt is mondhatnám, hogy paráználkodtam, mértékkal ugyan, de nagyon finom módon. Mióta élek, szerettem adni és idén ezt is megtehettem Most ősszel egy nagy kéménysárkányt vettem magamnak, olyant aminő nem volt még a Sándornak se, annak a hosszú fiúnak, aki ott lakott a Kiscell hegy alatt. A Margit kórház mögött ültem esténként, nagy köpönyegű szél fujt s a sárkányom elérte a felhőket. Kérem, kimentem én a világba is, s ha elolvassa az *Orrhangon* című novellámat, hazahoztam egy szép képet onnan, Capriból. Betegeket látogattam kis csomagokkal kórházakban, egy szerelmes embernek telefonbeszélgetést fizettem Csehszlovákiával. Ételeket ettem, de minőket és a nyelvem száz izzel többet ismer és a szivem más szivek dobbanását ismeri. Jó voltam és szeszélyes lehettem, egy

kicsit az, ami az írásom. Egyszer, ötször befizettem a svábhegyi siklót, csak föl és le. Kicsinosítottam magam ruhákban s egyekben, hogy tetszem kissé a némbereknek és el se hiszi, de egészen más lett a helyzetem a szivükben a cicomára hajlamos lelkükben: Az apámmal mióta élek, titkos haragban vagyunk. Az öregurnak aranyvégű török cigartettákat hoztam haza és kölcsönt adtam neki. Az anyámat színházba küldtem a fiatal írók naponta fogták irgalmam uszályát. Ha szeszélyem akarta, bedőltem egy filléres vonatba s az alföldi városok barátaim lettek! Uram! Elhiszem, hogy olyan vagyok én mint a szappanbuborékot fújó gyerek, itt a színe előtt. Csak eresztem őket, gömbölyün és céltalan és színesen, de az anyagot kereső szem elől szétpukkannak nesztelen. Pedig uram, ez volt nagy ebben az esztendőben, hogy tágult a szeszély és nőtt a szín és forgott velem a magam világa! Mennyi kis rugó kattant föl bennem! Micsoda láncokat oldoztak el bennem évmilliók kísértetek! Hányszor gondoltam, hogy talán az egész nemzetségemnek nem volt ilyen jó dolga mint idén – nekem! Olyan voltam eddig mint a prés alatt tartott szöllő, s most must lett belőlem s épen akkor kell számot adnom, mikor hordókba fojtva már erjedek, a dongák pattanásig feszülnek. Mit tettem, kérdem én is kétségbeesetten, ebben az egész hosszú esztendőben? Élni mindenki tud, de nem így van, mert nemcsak Róma és Párizs felé visznek a vándorutak, vándorolni lehet itt, a mellkason belül is, ahol a sziv dobog és a lélek él, a számon is, az inyemen is, a csókomon is! Meg kell vallanom, hogy a pénztárca mesezsák, nem mintha imádnám a pénzt, de varázshot volt, ha sziklára ütöttem vele, fakadt valami érte, míg pénz nélkül, bár Mózes fajához tartozom a szikla, szikla maradt. Az ékszerekre sohasem csillant a szemem, de a könyvesboltok előtt azelőtt, hányszor álltam éhesen és szivdobogva! Néha belopodztam metszeteket nézni míg most, az ágyamból hátranyulok s ott van aki mindig fölizgat, például Van Gogh az ő futó fáival s rohanó füveivel és körbesétáló rabjaival! Gyerekkorban nem tanultam földrajzt, s ha például a szíami király Pestre jött, nem tudtam a külpolitika zavaros kuszáit

kibogozni. Míg most, fölötöm az atlaszomat, s megnézem hol van Sziám (bár a bus sziámi király talán csak szemoperáció miatt jött kies honunkba). Még opiumot is szívtam egyszer – s főleg nincs magyar lap, amely így szólhatott volna hozzám. Kurtábbat hozzon! Politikamentest! Ne legyen benne erotika! Csók csak három és az is zsebkendővégről! Istenem, néhány írásom megjelent a *Nyugatban* s a mai rohanó idők szokása szerint, voltak, felvillantak s kinek hogy tetszett a fényük! Kicsit hihetetlenül dolgoztam, pedig a hit – a jó írás! De mimásra volt jó a hitetlenség, ha nem arra, hogy érezzem az újra támadó hitemet, ez is egy érzés a kétezerhetvenhét közül ami az idén meglepett – Csavarogtam – főleg éjjel, feketéztem, néha a könny állt a szemembe, olyan reménytelen volt viszonyom a betüvetéshez, de most, hogy ütött az óra s nekem számot kell adnom, mondom, hogy gazdagodtam, hogy megváltoztam, hogy új gyökereket plántáltam, hogy új szavakat gyűjtöttem, hogy törpéket kergettem s az *Orrhangon* című novellámban az egyiket Titulli nevűt meg is találtam. Épen, amikor kék tóba piros almákat hajigált. S mikor kérdeztem, miért élsz te Titulli? Rámnézett ezüstpillás szemével s azt mondta, azért, hogy piros almákat dobjak a kék vízbe!

Kurátor Uram, ennyi az egész! És sok, sok üres, fehér papír, mint kísértet oly anyagtalan, semmiségek ők, láthatatlanok s nekem kell beléjük rónom az ígét, hogy legyenek, hogy éljenek, nekem kell fujnom a végítélet hosszú trombitáját, hogy föltámadjanak a fehér papírok és szinesedjenek és népesüljenek és sokasodjanak, mint a tenger halai, ahogy a *Biblia* mondja. Éltem idén, hogy irhassak a jövőben! S közben egy vámkezelő kukac voltam, valahol az irodák mélyén, a vámházak postacsomagoktól szalmadohos helyiségeiben! Néha azt hittem ismétlem, hogy mindennek vége, de alig két hete, amire ránézek beszélni kezd, amit megfogok kezem fog velem, nagy szárazság van egy faluban, mondom s egy asszony felhővé akar válni, – és felhő lesz, mert otthon vagyok a felhők között – a lelkekben –. Emlékszem, bár homályosan mikor a nagyanyáméknál egy üvegszemű em-

ber fölívágtá a Matyimadarunk nyelvét. Valami üvegszemű embert küldött hozzám is az idő, a nyelvem még véres a késétől, de már tanulom az új szavakat! Előbb borhoz hasonlítottam magam, most Matyi madárhoz! Bor és madár, ha nemes ember lennék Kurátor úr, ez lenne a címerem. –

S mint egy angol szindarabban láttam úgy fejezem be vallomásomat.

A bíró: Tisztában van vallomásának fontosságával?

Én: Tisztában vagyok.

A bíró: Esküszik, hogy a színigazat vallja?

Én: Esküszöm, hogy a színigazat vallom.

...Vallottam!

tisztelő, igaz hive
Gelléri Andor Endre

P.s. Ma küldtem vissza új könyvem tördelését. A *Hold utca* népe is ér majd annyit, mint a *Szomjas inasok* tábora. –

914. MIT TEGYEN AZ ÍRÓ A HÁBORÚVAL SZEMBEN?

Országos Széchényi Könyvtár

A NYUGAT ANKÉTJA

Szörnyű katasztrófa fenyegeti a világot. Ami küszöbön áll, az emberi kultúra öngyilkossága. De fizikailag is, gyász, halál s alig elképzelhető rettenet mindnyájunknak. Országunk, népünk napok alatt semmivé lehet. S mégis, ha korunk irodalmát olvassa valaki, azt hiheti, hogy mindez egy csöppet se komoly. Az utókor, ha lesz még, bámulni fogja, hogy írásainkban a közelgő veszély gondolata alig hagyott nyomot. Az írók mindenről írnak, csak erről nem, noha folyton azt hangoztatják, hogy az étellel, a valósággal kívánnak kapcsolatban lenni. Csip-csup helyi bajok, faji és osztályérdekek sokkal jobban látszanak izgatni

őket, mint a nagy veszedelem, melyben minden faj és osztály egyformán elpusztulhat.

Mégis, a külföld írói közt, itt is, ott is, folyóiratokban s irodalmi ankétekben, fölmerül a kérdés, mintha a furdaló lelkiismeret valamely kérdése volna, amit nem lehet egészen elhallgattatni okos érvekkel: *mit tegyen az író a háborúval szemben?*

Persze hiszen neki is túrni kell a veszélyt s a földi katasztrófák jégverését, mint más közönséges embernek! De vajon szóltanul kell-e túrni? Nem éppen abban különbözik-e ő másoktól, hogy amit érez, az emberi félelmeknek és szenvedéseknek hangot is tud adni? Igen, bizonyos értelemben ő az emberiség tudatát képviseli. Benne világosodik meg az érzések „sötét hullámzása”.

Szaváról régebben azt hitték, hogy világokat mozdít, forradalmakat gyújt, s kormányozni tudja a közvéleményt. Maguknak az íróknak jámbor óhaja táplálta ezt a hitet. De akárhogy van is, bizonyos, hogy az egyszer kiejtett emberi szó nem múlhatik el teljesen hatás nélkül... Mint ahogy a fizikai világban sem múlik el semmi teljesen hatás nélkül.

Mit tegyen az író háború esetén? ezt nehéz volna megmondani. Megtörténhetik, hogy nem tehet már semmit. Bármely pillanatban vége lehet még annak a viszonylagos szólásszabadságnak is, amelyet ma élvez. De azt meg lehet mondani, hogy mit *ne tegyen*. És hogy mit tegyen *lehetőleg*? S mit tegyen talán még a lehetetlennel szemben is?

És hogy mit tegyen és ne tegyen *addig is*?

Nyugodtan maradhat-e művészete önzésében, mikor magát a kultúrát, s benne művészetét is, pusztulás fenyegeti, maga a nyelv, amelyen ír, a nép, melynek lelkét kifejezi, elveszhet? Vagy ezt elkerülhetetlen végzetnek kell tekintenie, mint a véletlen sorscsapásokat, melyekkel szemben művészete tehetetlen, tehát érdektelen? Vagy ellenkezőleg, felelősnek kell éreznie magát a világért, amelynek lelkiismeretéül szegődött?

Talán vissza kell térnie az emberiség régi idealizmusához és optimizmusához, s újra megfontolni a Kant híres okoskodását,

mely soha nem volt oly aktuális, mint ma: azt, hogy a békegondolat utópisztikus és kivihetetlen, az emberi ész matematikai bizonyossággal belátni nem képes. Mindaddig pedig, amíg ez matematikai pontossággal bebizonyítva nincs – ahogyan sohasem lehet –, kényszerülünk az „örök béke” megvalósulásának legalább halvány vagy távoli *lehetőségét* megengedni. Addig azonban, amíg ez a lehetőség – bármily kicsike is különben – fennáll: alig megbocsátható bűnt követ el az emberiség ellen, aki ezt a lehetőséget kételyek kifejezése és hangoztatása által gyengíti. És aki ezt átgondolva, mégis cinizmusának és tapasztalati fölényének fitogtatására a kételkedő pózában megmarad, azt joggal lehet erkölcstelen embernek és mindannyiunk ellenségének tekinteni.

De talán ez a logika is naív, akár a lázadók hősiessége. Talán nagyobb hősiesség, egyszerűen kertünket művelni, míg bele nem tapos a barbár? Én most nem akarok a kérdésekre felelni; csupán felállítom őket a *Nyugat* nevében, a magyar írók elé.

Nyugat, 1934. dec. 1.

915. SÍK SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1934. dec. 9.

Kedves Barátom,

tegnap kaptam kezembe Radnóti Milkós új verseskönyvének kéziratát, mely január első napjaiban jelenik meg a Szegedi Fiatalok kiadásában. Mivel ezek a versek szépen mutatják tehetségének fejlődését és a kissé időtlen népieskedő kifejezésekből való tisztulását (amit olyan méltán róttál meg nála!) – gondoltam, elküldöm ezt is, hátha javára válik a döntésednél.

A viszontlátásig
szívélyesen köszönt
Sík Sándor

916. ZELK ZOLTÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1934. dec. 14.

Tisztelt Szerkesztő úr!

Ne haragudjon, hogy ismét s levélben is zavarom, de most, hogy feleségemmel azon tanakodtunk, hogyan bujjunk el a vil-lanyszámlát s tejes számlát hozó emberek elől – s egyáltalán, miből veszünk szemet, egy ruhadarabot vagy ágyhuzatot: rajtam csak az segíthet s csak akkor dolgozhatok, ha Szerkesztő úr, mint a Baumgarten-alapítvány kurátora, gondol rám.

Basch ügyvéd úr már tavaly komoly ígéretet tett s most az a remény tartja bennem a lelket, hogy ez az ígéret idén valóra válik.

Azt hittem, hosszú, indokokkal teli leveleket írok Önnek, de írás közben is a személyes érintkezés feszélyét érzem. Így, csak megismétlem eddigi kéréseimet, s higgye el Szerkesztő úr: jó-indulata a legvégsőktől mentene meg.

Mély tisztelettel:
Zelk Zoltán

917. TÖRÖK SOPHIE NAPTÁR-FELJEGYZÉSEIBŐL

1935. jan. 2. 1/2 8-kor Mihállyal Studióban. M. előadása Bpest, II. hullámhosszán. *Iliász*ról. M. rosszul és sipol-va lélekzett, sietéstől vagy bronchitistől – Ildikó, aki hallgatta a rádiót, itthon avval fogadta: drága apukám, úgy sajnáltalak, hogy olyan nagyon lélekzettél

5. Esett a hó

Dienes Marcsi itt ebédelt, 6-kor fészek körbe mentünk (*Nyugat* barátok) M. verseket mondott (*Az elbocsátott vad, Három királyok, Mint különös hirmondó*) Nagy Endre *Nyugat* ankétról beszélt (háború ellen) Rettenetes festett vénasszonyokból álló buta közönség volt.

jan. 10. D.e. Újszentjános kórházban Mihállyal, vérkép vizsgálatot csináltattunk bronchitise miatt.

13. M. influenzás, fekszik.

918. A BAUMGARTEN FERENC IRODALMI ALAPÍTVÁNY – JÓZSEF ATILÁNAK

Budapest, 1935. jan. 17.

Tekintetes
József Attila urnak,

Budapest

A Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány kuratóriuma t. Cím irodalmi munkásságának támogatására és elismeréseül az 1935. évre 1000.- pengő díj kiadását határozta el, amely négy egyenlő részletben, f. é. február 1.-én, május 1.-én, augusztus 1.-én és november 1.-én fog a Hermes Magyar Általános Váltóútlelet r.t.-nál (IV. Petőfi Sándor-utca 5.) t. Cím javára nyitandó folyószámlán megtérítettetni.

Alapítványunk szabályairól az alapító oklevél csatolt kiadványa szolgáljon tájékoztatásul.

Tisztelettel:
Babits Mihály
Basch Lóránt

919. AUER PÁL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. jan. 21.

Igen tisztelt Barátom!

A Páneurópa-Unió választmányának megbízásából azon kéressel vagyok bátor Hozzád fordulni, hogy február havában az egyesület rendezésében légy kegyes előadást tartani. Teljesen

tudatában vagyunk annak, hogy mily megtiszteltetés volna számunkra, ha kérésünket teljesítenéd, és hogy előadásodnak mily nagy jelentősége volna propagandisztikus szempontból. Engedd remélnem, hogy kedvező választ kapok.

Szíves üdvözlettel vagyok
régi tisztelő híved
Auer Pál

920. MÁRFFY ÖDÖN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. febr. 4.

Kedves Barátom!

Ady Endre művei kiadásának és egyéb közléseinek (fordítás, stb.) irányítására irodalmi férfiakból állandó bizottságot kívánok alakítani, amelynek tanácsait és javaslatait az idevágó intézkedéseknél figyelembe venni és a legmesszebbmenően méltatni óhajtanám.

Ezen bizottság megalakítását az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. is, mint Ady Endre műveinek kiadója, mindenképpen helyesli és az egyes kiadásoknál a maga részéről is kérni fogja a bizottság irányítását.

Megkérlek, volnál szíves ezen bizottság tagsági tisztét elvállalni. Ezzel jelentékeny szolgálatot tennél a magyar irodalomnak és engem is lekötelezel.

A bizottság többi tagjai gyanánt Fenyő Miksa, Földi Mihály, Hatvany Lajos és Schöpflin Aladár urakat kértem fel.

Őszinte híved
Márffy Ödön

921. KASSÁK LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. febr. 14.

Tisztelt Barátom!

a Baumgarten-alapból nyújtott 1000 (azaz egyezer) pengőt 1935 II/9-én a Hermes bankban köszönettel felvettem.

Megbecsülő üdvözléssel:

Kassák Lajos

922. BALASSA JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. márc. 25.

Kedves barátom,

Nem akartalak mostani nagy munkádban zavarni, azért halogattam kérésem közlését. Annál inkább örülök, hogy Kárpáti Aurélnak volt alkalma veled beszélni és közölte már veled, hogy miről van szó. A Magyar Békeegyesületet akarjuk életre kelteni, és működését újra megindítani. Dr. Auer Pál az ügyvezető alelnök s az ő nevében is kérlek, hogy vállald el az egyik társelnöki állást. A legközelebbi közgyűlésen az egész tisztikart újjá alakítjuk s a te neved és egyéniséged súlyt és díszet adsz az egyesületnek. Aurél már mondotta, hogy vállalod ezt a munkával nem járó tisztséget és én csak ennek megerősítését kérem tőled.

K. feleségednek add át őszinte üdvözléteimet igaz barátsággal

híved

Dr. Balassa József

923. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Budapest, 1935. márc. 29 körül

Kedves Dezső Isten éltesen sokáig, nagyon boldog születésnapot kívánnak

Babits Mihályék

924. A MAGYAR TÉKA – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1935. márc. 29.

Mélyen tisztelt Főszerkesztő Úr!

Tudom, hogy nagyarányu elfoglaltsága miatt drága minden perce, ezért nem zavartam eddig és ezért fogom most is egészen rövidre a leveletem. Azt hiszem, annakidején, amikor telefonon alkalmatlankodtam, említettem, hogy Juhász Gyula új verses-könyvét április elsejére szeretnők kihozni. Ez a nap veszedelmesen közeledik, a kiadás minden kelléke együtt van már, csupán Főszerkesztő Úr szíves készséggel megígért előszava hiányzik. Méltóztassék elhinni, hogy ha nem lenne ennyire sürgős a dolog nem zavarnám most sem, de kissé a körmünkre égett, kifogytunk az időből és így arra kérem, hogy – amennyiben lehetséges – szíveskedjék postára adni a megígért bevezetőt a két példányban is fölküldött kéziratokkal együtt.

Alkalmatlankodásomért szíves elnézését kérem

őszinte tisztelettel:
MAGYAR TÉKA
Berczeli A. Károly

925. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1935. ápr.

Kedves Anyikám!

a szomorúságtól és megrázkódtatástól alig tudok szavakat találni amikkel neked irjak. Az első gondolatom volt, sietni le Szekszárdra, hogy ezen a napon melletted legyek! Sajnos, ezt az orvos kereken megtiltotta. Én magam is szanatoriumban voltam, orvosi vizsgálat alatt, amikor Ilonka telefonüzenete hazahívott.

Itthon tudtam meg a rettentő hirt amely számomra is váratlan volt, hiszen minden olyan megnyugtatónak, sőt biztatónak ígérkezett... Isten utjai kifürkészhetetlenek. Ő tudja, mit hogyan csináljon, s biztosan úgy történt legjobban ahogy Ő csinálta. De az embernek mégis rettenetesen nehéz belenyugodni ha legkedvesebbejt sujtja a Végzés.

Adjon neked vigasztalást maga a jó Isten aki nem akarta hogy Angyalkánk többet szenvedjen.

Szegény Angyusnak mindenesetre így volt a legjobb. Buday Kálmán mondja hogy ha az operáció meg nem történik, irtózatoss szenvedések vártak volna rá. Így nem szenvedett. Nála voltunk az utolsó délután, alig pár órával az este előtt váltunk el. Pistával és Médivel hagytuk. Pista a legnagyobb önfeláldozással ápolta; szegénynek igazán nagyon nehéz napjai lehettek. Egy percre sem távozott mellőle. Méditől is nagyon szép volt hogy oly sok időt töltött a betegágy mellett: ő is vele volt majdnem az utolsó óráig.

Buday Kálmán és Laci és sokszor megnézték. Igazán el lehet mondani hogy emberileg minden megtörtént szegénynek a megőrzésére. Ahogy mondtam: az Isten akarata volt hogy így lett ahogy lett.

Mi, édes Anyikám, mint előbb mondtam, azonnal le akartunk menni mikor az orvosok nekem megtiltották. Most azt gondoltuk, hogy néhány hét múlva, mihelyt lehet, lemegyünk mindaketten. Mindenesetre mielőtt Esztergomba mennénk. Addig is

nagyon-nagyon együtt vagyunk veled érzésben és gondolatban. Kérjük az Istent, adjon neked vigasztalást és erőt.

Kedves Anyám, bizony mi rászorultunk vigasztalásra és erőre ezekkel a csapásokkal szemben.

Sok-sok szeretettel, fájdalommal, féltéssel és veledérzéssel csókol szerető fiad

Mihály

926. KERESZTURY DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Berlin, 1935. ápr. 10.

Igen tisztelt Főszerkesztő Uram!

Engedelmet kérek az alkalmatlanságért s azért, hogy azzal a kéréssel fordulok Hozzád, hogy méltóztasd a *Tó a hegyek között* című novelládat egy német nyelven megjelenő magyar novelláskönyv részére átengedni.

Az anthológia célja, hogy az új magyar irodalom legjobb-jait együtt mutassa be, hogy irodalmunk terjesztésének szolgálatára jó fiatal fordítókat neveljen s hogy ízelítőt adjon annak a munkának eredményéből, amelyik a berlini Magyar Intézetben folyik.

A könyvet az Intézet adja ki, minden üzleti célkitűzés nélkül. A novellákat egyetemi hallgató tanítványaim fordítják le szemináriumomban, a kész fordításokat német írók vizsgálják felül. Minthogy az Intézetnek nagy anyagi erőik nem állnak rendelkezésére, a szerzőknek és a fordítóknak csak a könyv egy-egy példányát tudjuk tiszteletdíj helyett felajánlani.

Méltóztass kérlek a Nagyságos Asszonynak is tolmácsolni kérésemet, hogy engedje a kötet részére *Boldog asszonyok* című novelláját lefordíttatnom.

Válaszodat várja igaz tisztelő híved:

Dr. Keresztury Dezső
a berlini egyetem magyar lektora

927. ŐSZ ÉS TAVASZ KÖZÖTT

Elzengett az őszi boros ének.
Mégfülledt már hűse a pincének.
Szél s víz csap a csupasz szöllőtőre.
Ludbórzik az agyagos domb bőre,
elomlik és puha sárrá rothad,
mint mezitlen teste egy halottnak.

Este van már, sietnek az esték
álnokul mint a tolvaj öregség
mely lábhegyen közeledik, halkan,
míg egyszercsak ugrik egyet, s itt van!
Nem tudjuk már magunkat megcsalni:
óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

Leesett a hó a silány földre,
talán csak hogy csúfságát befödje.
Most oly fehér mint szobánkban este
fekhelyünk, ha készen vár megvetve,
puha dunnánk, makulátlan párnánk:
s mintha a saját ágyunkon járnánk,
mint a pajkos gyerekek, ha még nem
akarózik lefeküdni szépen,
sétálnak az ágy tetején, ringva,
míg jó anyjuk egyszer meg nem unja
s rájuk nem zeng: „Paplan alá! Hajjcsi!”
Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

Már az év, mint homokóra, fordul:
elfogy az ó, most kezd fogyni az új,
s mint unt homokját a homokóra,
hagyja gondját az ó év az újra.
Mennyi munka maradt végezetlen!
S a gyönyörök fája megszedetlen...

Türelmetlen ver a szívünk strázsát,
mint az őr ha tudja már váltását.
Idegesen nyitunk száz fiókot.
Bucsuizzel izgatnak a csókok.
Öreg öröm, nem tud vigasztalni:
óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

Olvad a hó, tavasz akar lenni.
Mit tudom én, mi szeretnék lenni!
Pehely vagyok, olvadok a hóval,
mely elfoly mint könny, elszáll mint sóhaj.
Mire a madarak visszatérnek,
szikkad a föld, hire sincs a télnek...

Csak az én telem nem ily mulandó.
Csak az én halálom nem halandó.
Akit egyszer én eleresztettem,
az a madár vissza sohse reppen.
Lombom, ami lehullt, sohse hajt ki...
Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

Barátaim egyenkint elhagytak,
akikkel jót tettem, megtagadtak,
akiket szerettem, nem szeretnek,
akikért ragyogtam, eltemetnek.
Ami betüt ágam irt a porba,
a tavasz sárvize elsodorja.

Száradt tőke, unt tavalyi vendég:
nekem már a tavasz is ellenség!
Csak te borulsz rám, asszonyi jóság,
mint a letört karóra a rózsák,
rémült szemem csókkal eltakarni...
Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

928. VAS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. ápr. 14.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

Bár költőknek is lehet, sőt szokás megmondani hogy verseik tetszést váltottak ki belőlünk, jól tudom, van egy határ, amelyen túl ez neveltségessé válik. Hogy én külön hangsúlyozom Önnek, mennyire tetszenek versei, már túl van ezen a határon, mert mi szüksége is van Önnek az én elismerésemre?

Mégis, úgy érzem, az ajándékot illik megköszönni. Hiszen gimnazista korunkban mindennapos a csoda, a versek <még> a léleknek még szűz területeit szántják fel s az ilyen találkozásuoknál vizsgálódó értelmüknek nem sok keresni valója akad. Később ezek az állandó megrázkódtatások egyenletesebb, tudatosabb, ravaszabb élvezeteknek adnak helyet. A költő fejlődik, a versolvasó mindjobban eltűnik. A régieket már ismerjük, az újak közül pedig akármilyen kitűnő költőt olvasunk, elkísér mesterségünknek egy árnyéka, a fölényes elismerés: „Ezt jól csinálta!” Vagy az irigység: „De kár, hogy ezt nem tudom elérni!”

Modern költők (beleértve Rilket, Georgét, Valéryt) műveiből csak az Ön új versei képesek bennem a versolvasót feltámasztani. Semminek sem vagyunk olyan hálásak, mint ami gyermekkorunkat hozza vissza s az Ön verseinek olvasásakor újra gimnazistának érezhetem magam. Olyan ez, mintha egy nő visszaidézhethné azt a pillanatot, amikor minden felvilágosodottság nélkül úgy néztünk a nőre, mint valódi csodára; szóval visszaidézhethné az első szerelem érzéseit.

Ez a hatás igazán tudatossá csak most vált bennem, hogy elolvastam *Az Estben* megjelent versét, [az *Ősz és tavasz között* címűt], melynek ha párját keresném a magyar költészetben, csak *A közelítő telet*, Vörösmarty utolsó verseit, vagy Arany *Őszikéit* említhetném. De nem azért írok, hogy ezt megállapítsam, hiszen

ez nem az én dolgom. Csupán úgy éreztem, ezt a ritka ajándékot illik valamiképen nyugtázni.

Őszinte hódolattal
hálás olvasója
Vas István

929. AZ EURÓPAI IRODALOMTÖRTÉNET ÚJSZERŰ FELDOLGOZÁSA

[...] – *Az európai irodalom történetének* befejező kötetét készítetem sajtó alá a könyvnapra. A XIX-XX. század irodalmának történetét.

– Az új kötet ugyanolyan módszer szerint készül, mint az előbbi? – kérdeztük.

– Új könyvemben sokkal közelebről nézem az irodalmat, mint az előbbiben. Hiszen időben sokkal közelebbi korszakról van szó. A jelenségeket azért kevésbé kicsinyítve mutatom be. Ez természetesen módszerbeli különbséget jelent. Szerkezete szerint szinkronisztikus szerkezetűnek mondhatnám könyvemet. Az írókat nem irodalmi műfajok, nem is nemzetek szerint csoportosítom benne. Valójában nem is csoportosítom őket, hanem időrendi megjelenésük szerint foglalkozom velük. Egy-egy író többször is felbukkan, és többször is szó esik róla más-más művével kapcsolatosan. A különböző nemzetek íróit és alkotásait eszmei összefüggésük szerint helyezem egymás mellé. Ami ebbe az összefüggésbe bele nem illik, arról inkább meg sem emlékszem.

– A tárgyalásnak ez a módja nem teszi-e szaggatottá az előadást?

– Ellenkezőleg. Más módszerű irodalomtörténetek önálló fejezetekben tárgyalják az egyes írókat, s a fejezetek között nincsen összefüggés. Az én könyvem előadási módja a folyamatos elbeszélés. Egyébként nem elvi előre kigondolás útján fogtam könyvem megírásába. Dolgozás közben alakult ki a rendszer.

Majd minden munkámmal így vagyok. Úgy mentem nekik, mint amikor sötétbe ugrik az ember. Közben tisztul és világosodik. Maga az anyag szabja meg törvényeit. Könyvem gondolatmenete: hogyan szakadt szét az egykor egységes (a klasszikus) irodalom a különböző nemzeti irodalmakra. Ez történt tudniillik a tizenkilencedik század folyamán.

Közli: Elek Artúr

Újság, 1935. április 21.

930. AUER PÁL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. ápr. 30.

Igen tisztelt Barátom!

Néhány hét előtt voltál szives velem közölni, hogy május közepe tájékán hajlandó volnál pacifista tárgyú előadást tartani.

Nagyon leköteleznél, ha volnál kegyes értesíteni, hogy május 14-ének d.u. 6 órája alkalmas volna-e Neked? Ha igen, akkorra tüzném ki a most feltámasztandó Magyar Békeegyesület közgyűlését, melyet a Te előadásod ünneppé avatna és jelentős eseménnyé tenne.

Légy kegyes elhatározásodat, s ha az ránk nézve kedvező, egyuttal előadásod címét is lehetőleg már a holnapi nap folyamán telefonon tudomásomra hozni és fogadd érte hálás köszönetemet.

Szíves üdvözlettel vagyok
igaz tisztelő híved
Auer Pál

931. BÉKEKIÁLTVÁNY

Szörnyű katasztrófa fenyegeti a világot. Európa s vele az egész emberiség válságos napjait éli. Egyre jobban érezzük, hogy a „béke és kultúra” vagy a jóvátehetetlen pusztulás válasz-

útján állunk. Mindenki felelős, minden erkölcsi és szellemi erőt, minden akaratot és sugalmazóképeséget meg kell feszíteni, hogy a pusztulásnak ellene szegüljön.

A magyar szellem alulírott munkásai úgy érzik, hogy ők sem maradhatnak közömbösen és szótlánul a végzetes válaszút előtt. Függetlenül a napi politika változó helyzeteitől és aktuális kényszereitől, szükségesnek látjuk, hogy kifejezést adjunk emberi döbbenetünknek és aggodásunknak. Szerény képviselői vagyunk egy kis nemzet szellemisségének. De ez a nemzet itt él, Európa legveszélyesebb pontján, az ellentétes érdekek útjában s keresztútjában. Ha egyszer a nagy vihar kitör, minden a véletlentől függ. Senkinek sincs több oka és joga aggódni, mint nekünk. Vajon lesz-e még menekvés, semlegesség, visszavonulás ebben a szerencsétlen világrészben? Mi vár egyetlen, halálosan féltett és szeretett kis hazánkra, melyet egy háború már csúnyán és katasztrofálisan földarabolt?

Talán egy új világháborútól reméljük visszanyerni, amit az első elvett? Nincs magyar, aki ezt kívánná. De jól tudjuk, hogy ez nem is lehetséges. Tudjuk, hogy a jövő háborújában nincs többé győzelem. A győző éppen úgy elbukik, mint a legyőzött. S Magyarország elbukhatik akkor is, ha szövetségesei győznének. Sem az ellenség, sem a szövetséges nem lesz iránta kímélettel. Mi egyedül vagyunk a világon, s a legkönnyebben feláldozhatók. Még jó, ha feláldozásunk nem lesz egy bűnbak feláldozása, s nem fog hasonlítani a kivégzéshez.

A modern háború alapos munkát végez. Nemcsak politikai bukásról lehet itt szó, s nem is csupán kultúránk pusztulásáról. Ami végre is egy új nemzeti erőfeszítéssel még talán újraépíthető volna. Itt magáról a pusztta létről van szó. A régi magyar költő nemzetének „nagyszerű haláláról” álmodik abban a versében, mely népünk imája lett. De még az ő izgatott fantáziája sem képzelhette ezt a halált oly tökéletesnek, fizikainak, szó szerintinek és orvosságtalannak, mint amilyent az események ma nem sejtett hamarossággal megvalósíthatnak. A világ katasztrófája elsősorban Magyarország pusztulását jelentené.

Nem nézhetjük hát némán és hidegen, hogyan közeleg a legnagyobb rém, mely az emberiség látóhatárán valaha megjelent. A hallgatást lehetetlennek és természetellenesnek éreznők. Nem vagyunk szentimentális pacifisták. De nem láthatjuk be, miért volna valami különös érzelmesség fölajdulni annak, akinek életét, családját, hazáját, mindenét a legrettenetesebb veszélyek fenyegetik. Az utókor, ha lesz még, inkább azon fog csodálkozni, hogy az életben, mai életünkben ennek a veszélynek jelenléte és gondolata alig hagyott nyomot.

Nem bírhat hallgatásra az a gondolat sem, hogy szavunk csak növeli a nyugtalanságot, s úgysem tehet semmit a háborús végzet ellen. Nagyon jól tudjuk, hogy valamennyien, akarva, nem akarva állandóan teszünk valamit, ha nem ellene, akkor mellette. A beszéd itt már maga cselekedet, és a nyugtalanság kötelesség. A háborút emberek csinálják, emberek készítik elő, egy emberi hangulat légkörében, mely előre belenyugszik, és ezáltal lehetővé teszi. Minden szavunk erősítheti vagy gyöngítheti ezt a hangulatot; aki legkisebb közülünk, az is hozzájárul észrevétlenül az általános hatáshoz.

Meg vagyunk győződve, hogy amíg a veszély tudata nem alszik el, amíg az igaz emberség érzése él, és kifejezést nyer, addig nem veszett el minden remény az emberi jövő számára. Egy pillanatra sem hisszük a háborút szükséges rossznak és elkerülhetetlen végzetnek. Megvetjük és megbélyegezzük a cinizmus vállvonó fölényét, amely szerint „háború mindig volt, és mindig lesz.” Megvetjük a kételyt, mely Kant szavával élve „maga hozza létre a rosszat, amit megjövendől”. Az emberiség óriási utat tett meg az ősi vadság ideje óta, mikor az egyesek még ököllel és husánggal intézték el egymás közt pörös ügyeiket. Ami hátra van, már a kisebb feladat számára: ha meg nem akasztja utolsó lépésében a saját hitetlensége vagy hisztériája.

Kötelességünknek valljuk minden erőnkkel ellenszegülni ennek a hitetlenségnek és hisztériának. Ha az emberekben még rengeteg vadság és vérengzés van is, ez csak eggyel több ok,

küzdeni az ellen, hogy ez a vadság tápot, bátorítást vagy teret és harcteret nyerhessen.

Megvetjük, és az emberiség ellenségének bélyegezzük azt, aki a tudatunk alatt lakó vadság mély ösztönében valami szép, nagy, ősi dolgot lát, melyet a civilizációnál erősebbnek s talán még értékesebbnek is hirdet. Ellenség ő, mert vissza akarja csinálni azt a nagyszerű utat, a kultúra és kereszténység szent útját, amelyen évezredek alatt annyi áldozattal és erőfeszítéssel haladtunk előre.

Tudjuk és hirdetjük különben, hogy a mai háborúnak nincs is köze az ember ősi és nemes ösztöneihez. Sokkal több köze van a modern gépipar és bürokrácia szelleméhez. Sohasem leszünk hajlandók hősiességről beszélni oly harcban, mely még gyenge nők és gyermekek tömegekben való megfojtását is magával hozhatja. Igazi lovag és hős, a szó nemes, régi értelmében bizonyára már eleve tiltakoznék az ellen, hogy az ilyen harcban egyáltalán részt vegyen. A mai háború nem otthonunk védelmét, hanem otthonunk áldozatul dobását jelenti. Éppen ezért hangos szóval ítéljük el azt is, aki a háborút vagy háborús érzületet nemzeti jelszavak szép köpenyébe takarja. Az új világháború nem nemzeti, hanem nemzetközi ügy: nemzetközi üzletscoportok és érdekszövetkezetek harca. A szegény nemzetek csak mint áldozatok kerülnek bele. Aki a nemzet szent nevét keveri ezekbe az aljasságokba, s az emberiség ellen készülő merényletet nemzeti frazeológiával szépíti: a mi szemünkben nem lehet más, mint hazaáruló és nemzetgyalázó.

Még bűnösebbnek tekintjük azt, aki a háborút mentve és magyarázva gazdasági érdekekre hivatkozik. Micsoda gazdasági érdek bírhat rá, hogy gyilkoljunk, vagy hogy családunkat a legyilkolás veszélyének tegyük ki? Meghalni azért, hogy több enivalód legyen: komikus ostobaság. És ölni azért, hogy több enivalód legyen: rablógyilkosság.

Szó sincs róla persze, hogy mi a világ mai helyzetét, a gazdasági javak s érvényesülési terek elosztását egyének és nemzetek között igazságosnak és véglegesnek tartanók. Sehol sem

nyomasztóbb a társadalmi igazságtalanságok légköre, mint hazánkban, s egyetlen országot sem tett oly szegénnyé és csonkává a hatalmasabbak erőszaka, mint Magyarországot. De erőszakot nem lehet erőszakkal gyógyítani, s igazságtalanságot nem tehet jóvá a háború, mely minden igazságtalanság anyja és szülője, mert elve ellentétes az igazság elvével.

Szilárdan hisszük, hogy a jog és igazság uralmát, a jobb belátás felülkerekedését csupán a béke hozhatja meg, s meg is fogja hozni. Hiszünk, remélünk s bízunk a Népszövetségben s minden oly intézményben, mely önzetlenül szolgálja az emberek közti megértés és béke céljait, még akkor is, ha a nehéz körülmények között pillanatnyilag hibákat követne el, vagy csekély eredményt mutatna föl. Kötelességünknek tartjuk, hogy ezeknek tekintélyét minden tehetségünk szerint erősítsük, és soha gúnyral vagy kicsinyléssel ne csorbítsuk.

Forrón szeretjük hazánkat s nemzetünket. De sohasem ismerjük el, hogy akármilyen faj, nemzet vagy társadalmi osztály érdeke előbbrevaló lehetne az erkölcs parancsánál, az emberiség tanításánál. A mi hazánk a háborús erőszak áldozata. Senki sem lehet őszintébben ellensége az erőszaknak és jogtalanságnak, mint a magyar.

Ezért érezzük hivatva magunkat, hogy hangot adjunk a nagy világ előtt érzéseinknek. Úgy látjuk, nem felesleges, hogy a politikusok és újságírók szava mellett hallható legyen a mi szavunk is, magyar íróké, művészeké és tudósoké, akik népünk tisztább szellemiségét képviseljük, melyet az aktuális politika tekintetei nem feshélyezhetnek. Európa szellemiségének képviselőihez fordulunk, az egységes és egyetlen európai kultúra nevében. A veszélyt közösnek érezzük és közelinek. Kincseink is közösek, amelyeket védenünk kell. Kérjük mindazokat, akiknek ez a kultúra még szent, tegyék magukévá szellemi állásfoglalásunkat, csatlakozzanak fogadalomszerű elhatározásainkhoz, s alakítsák meg az egységes kultúra zárt védelmi frontját.

1935. máj. 22.

932. AZ EURÓPAI IRODALOM TÖRTÉNETE

Levelek, bírálatok, tanulmányok

Kedves Barátom,

Most, hogy végigolvastam, végigélveztem nagyszerű munkádat, [*Az európai irodalom történetének első kötetét*] hálásan köszönöm Neked azt a gyönyörűséget, melyet küldeményeddel, megtisztelő figyelmeddel juttattál. Mint „klasszikus filológus”-t főleg az örvendeztetett meg nagyon, hogy végre valahára igazi képet kap a közönség az antik irodalomról s azok az évszázados hazugságok, melyek a köztudatban annyira eltorzítják a görög és latin írók képét, a Te tolladtól elnyerik kellő elintézésüket.

Még egyszer hálás köszönet figyelmedért. Remélem, nem sokára alkalmam nyílik majd valami szerény viszonzással szolgálni.

Addig is szíves szeretettel köszöntlek:

Kallós Ede

Budapest, 1934. jún. 7.

*

[...] Régente, fiatal korunkban a derék, gráci Anton Schönbach professzor végezte el helyettünk azt a feladatot, hogy elolvasta számunkra minden elolvashatót s aztán az *Über Lesen und Bildung* szűrőjén keresztül belénk csorgatta a maga érdekes meglátásait. Schönbach nem szalonolvasmánynak szánta a könyvét, mégis az lett belőle; Babits könyve is – meglássák – azzá lesz. [...] Ezt a szalonképességét nem is győzi Babits eléggé hangsúlyozni. Tisztában van azzal, hogy törekvése „konzervatív[!], sőt reakciós”. Szerinte „a világirodalom arisztokratikus fogalom. De maga az irodalom is az”. Ellenben „a tömeg sötét”. Mi jól tudjuk, hogy Babits nem így gondolja ezeket az egyszerű tömondatokat, ahogy azok hangzanak; ő bizonyos szublimáltabb értelmet tud mögöttük. Viszont a sznoboknak

ennyi elég: mintha hájjal kenetné őket Babits minden egyes szava. „Lám, ez már rég nem az Ady-barát Babits” – mondogatják bizonyos öntudatos vállveregetéssel – „ez már a gróf Klebelsberg-barát Babits!” [...]

Fontosabb ennél az elhatárolódás, amelyet Babits önként vállal. Számára a világirodalom „lényegileg európai irodalmat jelent”. [...]Hát ez az önként vállalt elkülönülés súlyos bajba Babits irodalmi szemléletében s csak arra vall, hogy a maga elefántcsonttornyában nem figyelte meg elég precízióval a világirodalom új meg új felfedezéseit. Számára még ma is a régi, jól bevált szkéma az irányadó: „Homéros fölébreszti Vergiliust, Vergilius Dantét...” Jóisten, hol vagyunk már ettől? [...] Nem, Babits túl szűkre szabta a látókörét, ha ezt az egész „idegen, barbár és exotikus” irodalmat kifelejtí. Az lett volna éppen egy *up to date*-irodalomtörténet hivatása, hogy végre egyszer a nagyközönség tudatába is belevigye, művészi formában, mindazt az új megismerést ezen a téren ami eddig a szakfolyóiratok szürke hasábjain erraticus tömbökként, nyersen hever s nincs művészi kéz, amely végre szervesen bedolgozza azokat az európai szellem fejlődéstörténetébe. Enélkül Babits könyve szellemes csevegés, érdekes élményköteg, valószínűleg hosszabb időközön keresztül szalontéma is: de nem az a könyv, amelyet Babitstól joggal elvárhat a magyar szellemi élet [...]

[A szerző ismeretlen]

Literatura, 1934. jún. 15.

*

Aligha tévedek, mikor úgy látom, hogy Babitstól, mikor könyvét írta nagyon távol állott minden ismeretterjesztő szándék. Ő nem tanítványnak képzelte olvasóját, aki az ő segítségével akar tájékozódni az irodalomtörténet útvesztőjében és műveltségét kiegészíteni a világirodalom ismeretével. [...] És mégis ez a könyv több tanulságot és tájékozást ad az olvasónak, mint akármennyi pedáns, adatokkal, könyvcímekkel és évszá-

mokkal túlterhelt világirodalmi kézikönyv, mert minden kornak, minden szóba kerülő írónak és műnek csalhatatlanul a lényegét adja. Ezt a soha nem tévedő megérzését a lényegnek Babits az essayista, Babbitól a költőtől kapja. [...]

Szembetűnő, menyire új stílust teremtett Babits a világirodalom történetének elmondására. Eltérőt saját értekező írásainak stílusától is. [...] Azt mondhatni, az elbeszélő stílust alkalmazza az irodalmi dolgok fejtegetésére. [...] Szinte az élő beszéd benyomását érezzük. [...] Ez nyilván onnan van, hogy az író nem tudást közöl, hanem élményt. [...] Mémoire ez: olyan ember mémoire-ja, akinek az irodalom életfunkció és az olvasás ép olyan esemény, mint akármilyen más, amit életében átélt. Ő az eszményi olvasó. A legnagyobb szellemek az ő számára írtak. [...]

Schöpflin Aladár

Nyugat, 1934. júl. 1-16.

*

[...] A könyv elsősorban tanítani akar, magasabb irodalmi kultúrára akarja nevelni a magyar közönséget, mely talán túlságosan is hajlik arra, hogy csak könnyű olvasmányokban keresse az irodalmat. Célját el is éri: az ember olvasása közben folyton jegyzi a könyveket, melyeket Babits művének hatása alatt el akar olvasni vagy újra akar olvasni. A célnak megfelelően stílusa is egyszerű, de azért itt-ott megcsendülnek a mondatok, melyek a legszebb Babits-versek zenés melankóliájára emlékeztetnek. Türelmetlenül várjuk a második kötetet, mely a XIX. századról szóló be- és leszámolás lesz.

Szerb Antal

Tükör, 1934. szept. 1.

*

[...] Babits kísérlete [...] nem szembehelyezkedés a ma uralkodó, helyesebben az uralkodó osztály gondolataival, hanem ki-

egészítésük és alátámasztásuk az irodalomtörténet területén: kísérlet az újra feltámasztott arisztokratizmus érvényesítésére az irodalomtörténeti értékelésben.

Babits konzervatív, sőt reakciós mivolta máshol még jobban megmutatkozik, bár nagyon hajlok arra a felfogásra, hogy az antipozitivista, új metafizikai áramlatokban is – a szellemi élet minden területén – a reakciós gondolkozás megerősödését lássam. A nagy metafizikusok kora a politikai történelemben, ritka kivétellel egybeesik a politikai stagnálások vagy visszaesések korszakaival. Az író arisztokratikus különállása, vagy erre való törekvése és metafizikai világképe nem egyedülálló jelenség, hanem beleillik abba az áramlatba, melyet maga Babits más összefüggésben *servum pecus*, szolgák nyája jelzővel illet.

Ez az irodalomelmélet tudatosan nem vesz tudomást az egész szellemi élet gazdasági alapjáról és a fölépítmény egy részét, az irodalmat önmagában álló jelenségek sorának veszi. Nem megyek most el annak a megállapításáig, hogy az „Überbau” a szellemi fölépítmény így alap híján Mohamed koporsójaként ég és föld között lebeg, beérem azzal, hogy Babits csak az ideológiák terén mozog, pontosabban az irodalmi ideológiákban. Így érthető meg az a megállapítása, hogy a nagy írók egymást erősítve lázadoztak a közszellem ellen, de adós marad azzal a felelettel, hogy mi volt és mi ez a közszellem: a birtokon belül lévő, uralkodó osztály szelleme vajjon, vagy az uralkodásból kitaszítottak, vagy az uralom átvételéért küzdők osztályának szelleme? A közszellem határozatlan és elmosódó fogalom, tartalma légies és súlytalan, de egyszerre értelmet, okot és célt kap, ha helyébe osztályszellemet írunk. A kérdés akkor menten így alakul.: melyik társadalmi osztályhoz tartozik az író és melyik társadalmi osztálynak ír? Ezzel azután a Babits említette lázadás is realisabbá és mintegy kézzelfoghatóbbá válik. Nem azt kifogásolom tehát, hogy Babits nem szocialista és mereven elzárkózik a modern irodalomelmélet elől, de megkívánhatjuk a tudományos világosságot és szabatosságot minden olyan könyvben, mely ha a „művelt nagyközönségnek” is készül, de a „történe-

lem” nevet hordja címében és éppen ez az, amit nem találok meg a szépen csengő szavak mélyén.

Babits tud a másik irodalomelméletéről, mely az irodalomban is szociális jelenséget lát, de ebből arra a következtetésre jut, hogy ennek a modern irodalomelméletnek fontosabb az átlagíró, aki engedelmesebben fejezi ki a közönség átlag-lelkét, mint a kimagasló egyéniségek. Kérdezem azonban, hol éltek és hol élnek ezek az annyira elválasztott nagy, kimagasló egyéniségek? Nem a földön, itt köztünk, szenvedéses, vágyódó, egy jobbra, szebbre törekvő, jobbat, szebbet akaró világunkban? Babits nem akarja tudni, hogy társadalompszichológia is van, mely ma már pontosan feltárja az egyén és a közösség sokféle kapcsolatát és véglegesen eldöntötte az elszigeteltség legendáját. A modern irodalomelmélet nem tartja fontosabbak az átlagírót a nagy írónál, de a nagy íróra más a mértéke mint szerzőknek. Áhítatos tisztelettel borul le a szellemi élet fáklyavivői előtt, de ezeket a kiválóságokat korukkal, és még inkább osztályukkal, osztályuk törekvéseivel, gondolataival kapcsolatban értékeli. A modern irodalomelmélet nem a középszerűség dicsérete és az irodalmi alkotást nem tartja kevésbé fontosnak, mint azokat, akik ezeknek az alkotásoknak élvezői.

Ez a néhány kritikai gondolat felment az alól, hogy részleteiben is megvizsgáljam ezt az európai irodalomtörténetet és rámutassak azokra a helyekre, ahol írójuk gondolatrendszerével kerül ellentmondásba. Babits maga írja: „Azt kérdezem magamtól: mi hatott, mi maradt meg bennem?” Ebből a nézőpontból, de csak ebből a nézőpontból érdekes ez a könyv, adalék Babits megismeréséhez, de – semmivel sem több ennél.

Dr. Braun Soma

Szocializmus, 1934. szept.

*

[...] Babits fölfogásával, az ő elvi álláspontjáról nem lehet igazi tudományos művet adni. Nem, mert először az ő rendsze-

rezése nem lesz teljes, a világirodalomnak sok jelentős, nagyértékű alkotása kiszorul belőle, azok, amelyeket nem olvashatott vagy amelyek nem érdekelték őt. [...] Nem lehet igazán tudományos jelentősége Babits könyvének másfelől azért, mert beható tanulmányok és tárgyába való elmélyedés nélkül pusztán azt viszi olvasói elé, ami lelkében az irodalmi művekből és – tegyük hozzá – művekről megmaradt. [...] A látomásokat hagyjuk a prófétáknak és a költőknek, a tudósok számára nagyobb érték az igazság. [...]

[Császár Elemér] r.r.

Budapesti Szemle, 1935. jan.

*

Kedves Barátom

Nagyon köszönöm az *Európai irodalom* második kötetét és jóleső ajánlásodat. Szívből örülök, hogy sikerült tető alá hoznod ezt a nagy és pompás munkát.

Szeretettel
igaz híved
Márai Sándor

Budapest, 1935. jun. 6.

*

Babits Mihály *Európai Irodalomtörténetének* második részében, a 19. és 20. század történetében azt folytatta és fejezte be következetesen, amit kezdett, a kezdet eredendő hibáival és erényeivel.

A hibák fő forrása félreértés. Babits „Történetnek” vélte és címezte, amit írt, – holott nem az. Így, akik olvassuk és hozzászólunk, az ő szándéka alapján kénytelenek vagyunk történetet keresni és nem találni művében s ezért ráhárítjuk az ódiumot. Babits féreértette műfaját. Úgy járt, mint a filozófus, aki drámá-

nak tünteti fel bölcséleti dialógusát s művét mint drámát bírálják és vetik el. Kétkötetes művének igazi műfaja: esszé. Gondolatok, vélekedések, érzések az európai irodalomról, a kimagasló írókról, időrendi sorrendben. „Alapjában krónikát írok és évkönyvet” – írja, szinte à propos nélkül, (II. 207. o.) – s így is van. Krónikás esszét írt, nem történetet, de úgy látszik, később ismerte fel ezt. Bevezetésében még a „divatos” irodalomelméletekkel és történet-értelmezésekkel szemben, mint egy korszerűtlenül korszerű, – de történeti álláspont képviselőjét határolta el magát.

„A modern irodalomelmélet” – írta itt – „az irodalomban is szociális jelenséget lát. A közösség élete érdekli... egyre kevésbé látszanak fontosnak a nagy egyéniségek, a kimagasló alkotások”. Őt ezzel szemben „a nagy egyéniségek érdeklik, akik felelnek egymásnak, korokon és országokon át.”

A szembeállítás merev és igaztalan. Nem számol a modern irodalomelméletnek szintetikus irányával, amely a nagy egyéniségeknek is megadja, ami őket illeti, – de anélkül, hogy megfelelne a körülöttük működő, lelkük kialakulására ható társadalmi, szellemi és érzelmi erők szerepéről. Babits alapintuícója az „egymásnak felelő” írókról teljesen történetellenes. Sztatikus. Az időből tulajdonképpen tért formál s nem a bergsoni időfogalommal, a történelemnek gazdagodó, lendületes, fejlődő idejével dolgozik. Az irodalomban valóban van folytonosság ősidőktől mostanáig, az írók valóban összefüggnek egymással, – de az összefüggés nem történelem. Története csak szervezetnek van, amely önmagából bomlik ki – mint a csírából a levél, mint az oszló egysejtükből az állati és emberi világ egész birodalma. Ilyen története, ilyen szervezete az irodalomnak nincs. Az író, mint Babits mondja, „saját életének anyagából dolgozik”. Babits itt, mint művében annyiszor, a trójai várba beengedte a falovat. A saját életének anyagából dolgozik az író, – vagyis nem az irodalomból, – vagyis az irodalomnak elve az irodalom alatt és mögött keresendő, az emberi lélekben. „Egy-egy attitűd fölfedezése és kifejezése... nemcsak egy kisebb közönség, hanem

minden ember számára érvényes állásfoglalás tesz tudatossá” – írja ugyanitt (I.12.o.) [...]

Mint történet, nem történet Babits műve. De csevegésnek, egy alkotó és gourmand esztétikai vallomásának: pompás, élvezetes csemege. Amit eddig mondtunk, főképp a címnek, elméletnek és könyvnek, mint történetnek szólt, s szinte csak azt kifogásolta, ami nincs benne. Hogy a bírálat ilyképp igazságtalan a művel szemben, kétségtelen, viszont ez esetben az író tehet arról, ha más igényekkel lépünk alkotása elé, mint helyénvaló lenne. A koncepció hibás: a kivétel minden elméleti és szemléleti handicap ellenére mesteri. Ha nem is európai irodalomtörténet, de magas európai irodalom ez a könyv [...] Az irodalom történetét nem lehet megismerni belőle, de egyes írókat igen és végkép, s meg lehet szeretni belőle az irodalmat.

„A Lilla egy pajkos és érzékeny suhanc lírája: csillogó, tűnő színek, édes incselgések és kéjes szomorúság” – mondja Csokonainál s ki írhat mást és jobbat róla? „Aki igazán és mélyen önmaga tud lenni, az mindenkivel testvér” – írja Goethe-nél. Vagy Balzacról: „A romantikus nem szűnt meg romantikus lenni azáltal, hogy realista lett...” Tennysonnál: „A valóság ízét nem a témák vagy miliők adják meg. Még kevésbé az eszmék és szónoklatok. Inkább a szavak színe, a jelzők, a részletek gazdagsága. Néha akár egy rímnek csengése.” Ki felejtí el ezt a mondatot Schiller Wallenstein táboráról: „Mintha Rafael egy naturalisztikus, hollandi zsánerképet festene...”? S a „Halált Itáliában”, ezt a magában tökéletes esszét! Vagy Heine és annyi mások arcképét! Mily kár, hogy az arcképeket az időszámok széttaglalták...

Hibáiban és erényeiben Babits arcát tükrözi e mű s ez is mutatja, hogy művészi munka s nem tudomány. A tudomány – s nem is a legújabb – legfeljebb anyaga volt. Babits arcát tükrözi, mint egy regény, annak a Babitsnak arcát, aki a forradalom megrázkódtatásai alatt elvesztette kapcsolatát a korrall s elvesztette régi eszményeinek nagyrészét is. „Mily jól ismerjük mi, a mi 100 évvel fiatalabb generációnk is ezt a válságérzést, ezt a

világcsömört, ezt a menekvés vágyát” – írja Goethe menekülésével kapcsolatban, őszintén. Ezért nem kell neki a szociológia, ezért átkozott a „szociális”, ezért vállalja előre is a konzervativizmus, sőt reakció vádját. Az eszmények régi fegyverzetéből Babits már csak a békének és világpolgárságnak eszméjét hordozza, de hűségesen és tisztán. Kissé outsider, idegen tőlünk és ellenünk, – de kíváncsi, nyughatatlan és szorgalmas szellem, termékeny, mint kevesen fiatalok, dolgozik és beszéltet magáról, vitatkoznak fölötte, s így termékenyít, s kissé, sőt nem is kissé, mindenki, aki ma magyarul ír, az ő tanítványa. Azok is az ő tanítványai lesznek, bár szükségképpen hűtlenül és ellenégesen, akik a világirodalom magyar történetét fogják majd utána megírni.

Fejtő Ferenc

Szocializmus, 1935. jul.

*

Az önéletrajzok korát éljük; az irodalom, akárcsak időnkinti fogadott testvére, a politika, megtelt személyes ügyekkel. Mi mozgatja ezt a szenvedélyes befelé fordulást? Nem a vallomások kényszere többé, mint Rousseau óta annyiszor, nem a feloldatlan feszültségek közt vergődő lélek erőfeszítései, még csak nem is a kortársi jellemzés goncourt-i hagyománya; mindkettő, gyónás és pletyka, téma lenne, külső feladattal birkózás, míg az új autobiográfiák legjellemzőbb vonása a témától menekülés, a megtagadott formáló ösztön, s sohasem lehettünk biztosak, egy-egy jelenet valóban úgy játszódott-e le, ahogy írva van, vagy a hatás kedvéért idomultak az események, az újaknál, sajnos, nincs okunk és jogunk kételkedni; minden úgy volt az életben, csak éppen másképpen kellene lennie a papíron. Az igazán nagy mű ma is az örökké Dichtung und Wahrheit. Talán az egy Kasáknál lesz az őszinteség éppen végletességével művészi; a szókimondás groteszk, életellenes, tehát már költői eszköz. És a szaporodó kötetek felett ott lebeg az írói szempontból jóté-

kony hazugság: a magát kereső személyiség utólagos konstrukciója, a torlódó évek célja és értelme.

Babits „hazugsága”, hogy irodalomtörténetet ír. A rejtőzködő lélek, amely örök szerepjátszóan nyilatkozott meg a versben, és bujkáltató célzásokkal közölte legfőbb élményét is, a kultúra vágyát, most mint a könyvek Casanovája emlékezi vissza a hódításait, áhítatosakat és frivolakat, buja színekben pompázót és nemesen egyszerűt, előkelően megközelíthetlent és támadóan szenvedélyest, az asszonyi sokféleségen túltevő tarkaságát évszázadok mesterműveinek. Mi más ez a boldog panoráma, mint a legszemélyesebb beszámoló első találkozásokról, életre szóló emlékekről és arról, ami minden szerelemnek, a könyvekének is, éltetője és fűszerezője: az ifjúságról. Az olvasás ifjúkori bűn, már tudniillik az az olvasás, amely lázként vesz le lábunkról, amelynek tehetetlenül ki vagyunk szolgáltatva s amely egyszer s mindenkorra eldönti sorsunkat. Később bármennyit olvasunk, is, már csak ismerkedünk, mesterségbeli dolgokat tanulunk, ítéleteket formálunk; az alapot már nem tudjuk változtatni, izlésünk másíthatatlan, és szellemi fejlődésünk csak az igazolás lehet vagy kétségbeesett kísérletek a szabadulásra. Bárhová jusunk el, tudatunk mélyén kivehetetlen őserzésként szunnyad első benyomásunk megkívántatva a giccset a későbbi választékos-sal; vagy a kiválasztottak kultuszát parancsolva a szeszélyes élvezőre, romantikus kalandok emlékével ingerelve a klasszicizálót vagy klasszikus áhítatok perceit idézve az irodalmi lázadóban. Mindnyájunknak vannak szégyenteljes olvasmányélményeink, amit gyötörten rejtegetünk, és mámoros első feledkezéseink, amit diadalmasan mutogatunk; alázkodásunk és sznobságunk, szerepjátszásunk és jellemünk, hibák és erények, egyformán lelepleződnek a könyvek révén.

Babits európai szemléje tehát csak ürügy, hogy az elveszett idő keresésére induljon; lényegében önarckép, egy ízlésformáé, vagy ami evvel egyet jelent, egy ifjúságé. De az ürügy egyúttal feladat is, megkötő és nehezítő téma: ítélő szavakba foglalni a megrázkódtatást, írói arcok és alkotások jól elkülönbötített jel-

lemzésére bontani az egységesen érzettet, „kihozni” egyszerre a kereső élmény állandóságát és a találatok végtelen sokszínűségét. Jó arcképet rajzolni idegenről is csak úgy lehet, ha magunkból viszünk bele vonásokat, az objektivitás előfeltétele a közvetlen kapcsolat. A festő számára jelentenie kell valamit a látott fejnek, hogy izgathassa a benne megnyilatkozó karakter. [...]

A babitsi két kötet szigorúan magánügy, de szenvedéllyel átélt problémái felbolygatják a mi külön válságunkat. A verdikt, amit ő megfogalmazott magának, újrafelvételre ad alkalmat ízlésünk most vajúdó pereiben is. Értem itt elsősorban azt a pontot, amely szinte magában meghatározza az ízlésformát és a nemzedékváltásnak legfőbb jellemzője: a tizenkilencedik század értékelését.

Babitsban furcsa, de érthető megoszlással él a kérdés. A gondolkodó bátor humanizmussal szögezi le magát a magasabb európai egység mellé, tetőpontnak a középkort vallja, amely még nem ismerte a partikuláris érdekek, nyelv, nemzetiség, faji öntudat később uralkodó erőit, a fejlődésben bomlást, a virágzásban hanyatlást kész észrevenni éles érzéke. A connaisseur azonban, akit az ifjúsága közvetlen élményei neveltek, mégis a végső bomlás százszínű századában kerül igazán elemébe. Amíg a régi irodalmat mintegy repülőgépről, csúcsaiban és hegláncaiban szemlélte, mikor a tizenkilencedik század változatos földjére ér, módszert cserél, gyalog folytatja útját, kényelmes vándorlással, évről évre, mint városról városra haladva, kifogyhatatlan gyönyörködéssel a tarka látnivalókban. Perspektíva-eltolódás csupán, tudjuk, hiszen minden század gyalogúton, közelről ilyen színes képet mutatna, de ebből az optikai csalódásból még mi, az első távolodó nemzedék is kivettük részünket.

Ez a vidék volt, amelyen első ifjúságunk vándorévei elteltek, ahol szemünk kinyílt a csodákra, ahol a legkisebb helyet olyan jól ismerjük, mint a legnagyobbat; szellemi szülőföldünk.

Igen, mindez a borzongató gyönyörűség a mienk is volt, angol romantika, orosz megszállottság, északi problémák, francia décadence, de még fiatalágunk szédítő élményeként ért a kiáb-

rándulás is és az elfelejtett, porral lepett csodavilágok iránti mohóság, ami az előző nemzedéknél már férfitapasztalat, érdekesség, többé-kevésbé egzotikus ismeret volt. Számunkra a legnagyobb, a döntő náluk csak egy újabb iránynak számított, a sok közül, amit éveik jóvoltából láttak. Bennünk a csalódott ízlés tiltakozott, ugyanaz az ízlés, amely bennük még emlékeik tiszta fényében ragyogott. A tiltakozásunk támadó volt és szükségszerűen egyoldalú, mint minden reakció; világnézetet, morált, esztétikumot göngyöltett fel szenvedélyes rohamával. Merev szembeállításokkal dolgoztunk, mert ez hálás fegyver, és a meglepő ellentétekből diadalmasan csiholta ki a türelmetlen fiatal intellektus új igazságait.

A harci kedv most a gyakorlatilag legsúlyosabb területen, a politikumban tombol; az ízlés új színei birtokában a támadásból lassan áttér a felhasználásra. Az uralomra jutott diktatúrák a demokráciát és a tömegelvet használták fel öncélúan a tizenkilencedik század örökségéből, példát adva, hogy a közvetlen hagyományokat nem lehet egyszerűen megtagadni, legfeljebb adaptálni, még ha torzítva is. Az álmodozó intellektusnak tanulnia kell a sikeres gyakorlattól, éppen hogy álmait megmenthesse; megcsúfolt eszményeiből az alkalmasat maivá kell kovácsolni, saját céljainak, rendeltetésének, új feladatainak megfelelően alkalmazni. A kiindulópont, mint a támadásban volt, megint a legérzékenyebb ízlés, amely bármilyen távol essen látszólag a gyakorlati élettől, hinnünk kell, hogy a tisztulás folyamatában is maga után vonja a világnézet és a politika lomhább erőit. Fel-támasztás persze nincs, csak átmentés és hasonlítás; a századok eltemették előzőiket, de az örökséget végül is elfogadták [...]

Halász Gábor

Nyugat, 1935. aug.

*

[...] Már nem emlékszem: Babits vetette- e fel vagy én, hogy tegyünk próbát az első kötettel: megrendeli-e a minisztérium a

tanári, az ifjúsági és a népkönyvtárak számára. 1934. szeptember 26-i kelettel dr. Nevelős Gyula miniszteri tanácsos arról értesítette a *Nyugatot*, hogy a könyv „a megejtett bírálat alapján nem találtatott a népkönyvtárak *sajátos céljaira* megfelelőnek, és így sem az alkalmas könyvek jegyzékébe nem vehető fel, sem ezen célra megrendelni nincs módom.”

1935. január 28-i kelettel pedig az Országos Ifjúsági Irodalmi Tanács alelnöke (olvashatatlan aláírás) arról értesítette a *Nyugatot*, hogy a könyv nem alkalmas az ifjúsági népkönyvtárakba való elhelyezésre, és hogy a tanári könyvtárakba való elhelyezése „a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrtól külön kérelmezendő”. És „esetleges figyelembevétel végett” közli a műre vonatkozó bírálat másolatát.

Ez a „bírálat” olyan volt, hogy Babitsnak is, nekem is elment a kedvünk bármiféle újabb kérelmezéstől.

A bírálat szerint a munka, ha az iskolai könyvtárak számára akarnak engedélyezni, „elcsúszik egy narancshéjra”. Ez a narancshéj a bírálati utasítás c/ pontja: „nincsenek-e benne érzéki részletek, szavak, kifejezések, rajzok;”

„Vannak, igen nagy számmal.”

S most ideírom a bírálatot szó szerint, mint az akkori hivatalos szemléletre jellemző dokumentumot.

„Nem vagyok prüd, s jól tudom, hogy vannak fogalmak és képzetek, amelyeket az ifjúság előtt nem lehet eltitkolni, s nem is az elsősorban a baj, hogy Babits használ ilyen kifejezéseket, hanem egyfelől az, hogy igen sokszor használja őket, és gyakran egészen fölöslegesen: nem volt rájuk szükség vagy éppen nem voltak helyükön, s így az ifjúság kezébe szánt könyvben tűrhetetlenek. A példák alább következnek, de előbb egy megállapítás: *szerilem* helyett különös kedvvel használja az *erotika* szót – pedig a kettő nem éppen egy.

Most csokorba kötöm egy azonos érzéki jelentésű vagy érzéki hangulatú kifejezését:

Minden költészet *erotika* (77.1.) – nem igaz!

Theokritos verseinek erotikus zengésük van, még akkor is,

ha szívekről, szóról, halászokról, kosok szerelméről énekel. (Uo. A kosok szerelmesek, az emberek erotikusak!)

A természetbeolvadás édes erotikája (125.) – Hazug.

Szellemi erotika, a lemondás erotikája (155.) – Képtelenségek

A vallás költészetének erotikus íze (159.) – Kettős képtelenség.

A gyermek mély erotikája (176.) – és éppen mély!

A reneszánsz szerelme *prostitúció* (213.)

A szellemi hatalomnak anyagiakkal való prostituálása (beszennyezése) (178.)

Az érzékiség jelzőjéül Babitsnál [!] szívesen használja a misztikus szót, de meg is fordítja és alkalmazza, felháborítóan, a himnuszokra: a *Vexilla regis* kezdetű Venatius Fortunatus-féle himnuszokban „valami misztikus érzékiség zeng” (147).

De előkerülnek a könyvben, ismét fölöslegesen ilyen szavak és kifejezések: lotyó (208.), bordélyházak (7., 208.), homosze-
xuális (Caesar és Shakespeare! 89., 236.), szexuális perverzitás, szellemi exhibicionizmus (háromszor, 136., 210., 310.) – ez az undok orvosi műkifejezés egészen fölöslegesen [!], s céloz a paederastiára, a gyermekek *korai* beszennyezését emlegetve.

Van egy erotikus rajz is a könyvben (60. l.)

Vannak azután, de jóval kisebb számban, olyan szólások is a könyvben, amelyek a vallásos és nemzeti érzést sértik. Ilyenek: a lélek túl van az illem hatalmán (maga a kifejezés ártatlannak látszik, de a mélyén sok mindent rejtett, bántó képzet húzódik meg 296.); egészséges immoralitás (*contradictio in re!* 303.), nacionalista irodalmi babona (206.).

Ezek után nem vagyok abban a helyzetben, hogy Babitsnak egyébként érdekes és értékes könyvét az ifjúsági könyvtárak számára, akár a beszerezhető, akár a beszerzendő könyvek közt ajánljam.” [...]

Gellért Oszkár

1962

552

933. A NIKOTEX RÉSZVÉNYTÁRSASÁG – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. jún. 3.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur!

Társaságunk elnökétől, Schweiger Ödön urtól értesültünk arról, hogy mélyen t. Szerkesztő ur is a Nikotex fogyasztói közé tartozik.

Igen nagy megtiszteltetésnek vesszük ezt és midőn örömmel jegyezzük fel azoknak a nagy magyar értékeknek sorába, kik a Nikotex gyártmányoknak hívei, méltóztassék megengedni, hogy egy kis mintacsomaggal szolgálhassunk.

Igaz nagyrabecsüléssel
készséges hívei

Nikotex részvénytársaság
[olvashatatlan aláírás]

934. A KISFALUDY TÁRSASÁG – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. jún. 18.

Tisztelt Barátom!

A Kisfaludy-Társaság úgy határozott, hogy fennállásának a jövő évben ránk köszöntő százados évfordulóját egy díszes emlékkönyv kiadásával ünnepli meg, amely a Társaság történetén kívül az összes mostani tagoknak egy-egy, erre az alkalomra írt, akár verses, akár prózai dolgozatát tartalmazza. Anélkül, hogy t. tagtársainkat a tárgyválasztásban bármikép is meg akarná kötni a Társaság, kívánatosnak mondotta, hogy ezek a dolgozatok lehetőleg kapcsolatban legyenek a Társaság életével, akár mint a Társaság multjára vagy kiváló tagjaira vonatkozó emlékezések, akár mint személyes emlékek vagy élmények.

E határozat értelmében kérlek, ez *Emlékkönyv*ben dolgoza-

toddal közreműködni s Kéký Lajos titkár címére (Budapest, I. Ormódi-u. 3.) szíves készségedet, esetleg dolgozatod címét jelezni és a kész dolgozatot legkésőbb szept. 20.-ra neki megküldeni méltóztassál. Nyomatékosan kell kérnem e határidő megtartását, mert az *Emlékkönyv*nek a jövő év elejére, ünnepélyes közülésünkre meg kell jelennie.

Tagtársi szíves üdvözlettel

Berzeviczy Albert
elnök

935. PINTÉR JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. jún. 22.

Kedves Barátom!

Először is engedd meg, hogy igaz köszönetet mondjak egyetemes irodalomtörténeted második kötetének megküldéséért. Könyvedről sokan beszélnek a tudományos és irodalmi körökben, s velem együtt azt vallják, hogy irodalomtudományunk igen értékes és fölötte érdekes alkotással gazdagodott. Üdvözöllek a mű megjelenése alkalmából.

Annál lehangoltabban csatolom a mellékelt miniszteri döntést. Legnagyobb erőfeszitésem ellenére sem sikerült a szabályzatok védőivel szemben keresztülvinni a kérelem teljesítését. Annyira bánt a dolog, hogy nem is fűzök hozzá további észrevételeket. A mellékleteket magamnál tartottam, főképen azért, mert Feleséged úgy óhajtotta, hogy személyesen fogja átvenni ezeket a fontos okmányokat. Majd alkalom adtán átadom őket.

A legjobb szünidőt és üdülést kívánva és a Nagyságos Asszonynak kézcsókomat küldve, vagyok

régi barátod:
Pintér Jenő

A budapesti tankerület királyi főigazgatóságától.
3080/1935. szám.

Tárgy: Babits Mihály tanár családi pótléka

Nagyságos

Babits Mihály urnak,
nyug. áll. középiskolai tanár

Budapest,

I., Attila-u. 95.

Közlöm Tanár Urral a nagyméltóságú minisztérium hozzám intézett alábbi rendeletét.

„11.493/1935. Eln.szám. Felhívom kir. Főigazgatóságot, értesítse az ide csatolt mellékletek kézbesítése kapcsán B a b i t s M i h á l y nyug. állami középiskolai tanár budapesti (I. ker. Attila-u. 95.sz.) lakost, hogy Ildikó nevű örökbefogadott gyermeke után családi pótlék engedélyezésére irányuló kérelmét az 1925. évi 7000.M.E. számú rendelet 70. pontjában foglaltak értelmében nincs módomban teljesíteni, mert a bemutatott helyhatósági bizonyítvány szerint öröklakása van, s így nem tekinthető teljesen vagyontalannak és mert a nyugellátásán felül Nyugat Rt.-tól havi 100 pengő külön keresete is van. Budapest, 1935. évi június hó 1.-én. A miniszter rendeletéből: Dr. Jalsoviczky Károly s.k. miniszteri tanácsos, az elnöki osztály főnöke.”

Pintér Jenő
tanker.kir. főigazgató

936. BÁNFFY MIKLÓS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. júl. 10.

Kedves Barátom!

Ismét Dsida Jenő ügyében alkalmatlankodom Nálad.

Dsida irodalmi értékét, azt hiszem fölösleges számodra magyaráznom. A fiatalok között bizonyára egyike a legértékesebbeknek. Szegény fiu, bár két lap számára is dolgozik kuli-munkát, alig tud megélni, mert keresetképtelen apját anyját ő kell eltartsa.

Nagyon nagyon kérlek juttass neki, ha lehetséges, valamit a Baumgartenből, ahogy már egyszer segítettél rajta.

Ő költő és csakis költő, így persze nagyobb irodalmi jövedelemhez nem tud jutni mint akik színdarabot vagy regényt írnak.

Szíves válaszodat ide kérem, hol 15-éig maradok.

Melegen üdvözöl

régi barátod
Bánffy Miklós

937. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Esztergom [?], 1935. júl.-aug.

Kedves Oszkár,

amint látod, elég szednivaló kéziratot küldök. Éspedig ezek a következők:

- 1./ Nagy Lajos novellája
 - 2./ Szentimrei Jenő disputája. (A címét talán meg kellene változtatni?)
 - 3./ Erényi Gusztáv cikke
 - 4./ Rédey Tivadar cikke
 - 5./ Elek Artur felolvasása
 - 6./ Passuth László figyelője
 - 7./ Bálint György figyelője
 - 8./ Illyés Gyula cikke, melynek nagyon örültem.
- Szedjük csak ugyan garmonddal, mint indítványozod.
- 9./ Elküldöm a Turóczi-Trostler tanulmányát is, minden eshetőségre. Ennek is örülök, nagy munka, s kivált az első része megírásban is meglepő jó. De terjedelme csakugyan kétséssé te-

szi hogy el tudjuk-e ebben a számban helyezni. Mindenesetre jó lenne kiszedetni.

A magam írását később küldöm. Nagy szeretettel várunk Beneteket Szentistvánnapon. Sokszor ölel s Gizinek kézcsókját küldi igaz jóbarátod

Babits Mihály

Kedves Gizi és Oszkár! Nagyon örülök én is a viszontlátásnak, s remélem, hogy *legalább egy* éjszakán itt maradtok.

Szeretettel

Ilonka

938. SZARKA GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Székesfehérvár, 1935. aug. 6.

Mélyen tisztelt Mester!

Engedje meg, hogy a székesfehérvári Vörösmarty-Társaság nevében egy nagy kéréssel fordulhassak Mesterhez. Mint a mai magyar irodalom egyik vezéralakját és Vörösmarty legkongeniálisabb ismerőjét mély tisztelettel felkérem Társaságunk nevében, szíveskedjék az őszi, vagy a téli évadban előadást tartani városunkban. Versekre és valami szélesebb kisugárzású rövid tanulmányra gondolnánk, úgy hogy a mester oeuvre-jének az íze benne legyen.

Nagyon örülnénk, ha k. felesége önagysága is bemutatná néhány versét.

Természetesen az előadás méltó keretéről gondoskodnánk. Arra törekednénk, hogy az irodalmi esemény külsőleg is azzá legyen. Méltó honoráriumot – sajnos – nem tudna fizetni fiatal egyesületünk, ellenben mindennemű kiadást, költséget a legnagyobb készséggel fedeznénk. (Az irodalom népszerűsítése végett csak minimális belépti-díjat szoktunk szabni.)

Időpontról még korai volna írnom, hiszen azt sem tudom, teljesíti-e Mester kérésünket. Mégis: legjobban szeretnénk december elején, Vörösmarty születése havában megrendezni az estét.

Nekem külön nagy élményem volna a Mester előadása. Valaha mint filozopter kitárt lélekkel szívtam szavait az egyetemen. Sosem tudom elfelejteni, amiket az „irodalom elméletéről” mondott.

Nagybecsű válaszát még e hónapban kérem, mert most állítjuk össze jövő évi munkarendünket.

Mély tisztelettel vagyok a Mester igaz híve:

v. Szarka Géza
tanár, – elnök

939. SÁRKÖZI GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. aug. 9.

Kedves Mihály,

Juliusban nem tudtunk lemenni Esztergomba, de most 15.-én, Nagyboldogasszony napján okvetlenül megyünk. Még pedig Halász Gábor és Szerb Antal társaságában. Épp ezért nem is rohanunk meg benneteket tömegestül, hanem a strandra vonulunk s ott ebédelünk. Ebéd után keresünk fel benneteket hegyi lakotokban. Persze esős idő esetén a kirándulás elmarad. Ha nektek egyébként alkalmatlan az időpont, kérlek, értesíts egy sorban. Ilonka kezét csókolom s Téged

szeretettel ölel
Sárközi Gyurka

940. WEÖRES SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Csőnge, 1935. aug.

[...] Most megint nekitenyereltem az írásnak. Ősszel szeretnék megint egy ötletet napvilágra-juttatni, szeptemberben neki-

állok az anyagom rendezésének; első könyvem óta írtam kb. 80 verset, amiből talán 50-et lenne érdemes kiadni; ezek fele a *Nyugat*-ban jelent meg. Ha a *Nyugat* esetleg vállalná a könyv kiadását, szeptember elején elküldeném az összeválogatott anyagot és, esetleges igazítások végett, a kihagyott írásokat. [...]

941. RADNÓTI MIKLÓS – BABITS MIHÁLYNAK

Balatonföldvár, 1935. aug. 17.

Mély tisztelettel köszönti igaz híve:

Radnóti Miklós
Radnóti Miklósné

**942. BABITS MIHÁLY ÉS BABITS MIHÁLYNÉ –
ILLYÉS GYULÁNAK**

Esztergom, 1935. aug. 17.

Kedves Gyuszim, most olvastam cikkedet: el sem tudnám hamarjában mondani, milyen örömet okozott! Nagyon szeretnék már Veled beszélni, és többet tudni rólatok, mint amennyit tudok. Mikor jöttök ki Esztergomba? Sokszor ölel és mindkettőtököt szívből üdvözöl Mihály Kedves Muca és Gyuszi! Egész nyáron vártuk hogy eszetekbe jútunk, nagyon örülnék én is, ha mielőbb kijönnétek. Szeretettel a viszontlátásig Ilonka

943. JÓZSEF ATTILA – BABITS MIHÁLYNAK

Hódmezővásárhely, 1935. aug. 18.

Igen tisztelt Uram!

Bocsánatát kérem, hogy eddig nem jelentkeztem, de nem is lett volna sok értelme. Az a különös dolog történt, azaz történik,

velem, hogy a saját szemem láttára átalakulok s ennek az átalakulásnak a valóságát még alig tudom megfogni. Így nem is igen irtam, inkább csak „fogásom” ellenőrzése végett próbálkoztam, mint a gyermek, aki hallgat ugyan a szóra, hogy éget a tüzes kályha, de azért kísérletet tesz, hogy megérintse, megismerje. Ezek a versek is, amelyeket itt küldök, ilyen próbálkozások. Szeretném, ha Önnek tetszenének, én nem vagyok (egészen) biztos bennük.

A hónap végén megyek Pestre s ha nem lenne terhére, fölkeresném. Mindenesetre főlhívom telefonon s akkor az alkalmas időt is megkérdezem.

Engedje meg, hogy tisztelettel és szeretettel üdvözljem.

József Attila

944. TABÉRY GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Nagyvárad, 1935. aug. 20.

Igen tisztelt Uram!

Nagyváradon a *Familia* folyóirat köré csoportosult román írók és az erdélyi magyar kisebbségi írók f. hó 10-én közös megbeszélést tartottak. Elhatározták az értekezleten, hogy a magyar-román kulturális közeledés érdekében megteszik a gyakorlati kezdeményezés lépéseit. Ebből a célból egy kezdeményező bizottságot alakítottak, amelynek elnöke Mosoiu Tiberiu egyetemi tanár, a román képviselőház alelnöke, Nagyvárad város polgármestere. Titkárai magyar részről: Tabéry Géza, román részről: M.G. Samarineanu, a *Familia* c. folyóirat szerkesztője. Ez a bizottság egyetértve az augusztus 10-én megtartott értekezlet többi résztvevőivel (többek közt Berde Máriával és Ligeti Ernővel) eddig az alábbiakat valósította meg:

1./ Mosoiu Tiberiu polgármester révén Nagyvárad város részéről állandó jelleggel 25.000 lei jutalomdíjat állapított meg oly kiadatlan irodalmi munkák honorálására, amelyek leginkább

méltók a kulturközeledés ügyének előmozdítására. Ezeket a műveket Nagyvárad város fogja kiadni a *Familia* vállalkozásában.

2./ A *Familia* és a köréje csoportosult írók könyvkiadó vállalatot létesítenek, évenként 10 irodalmi mű kiadására. A művek közül 5 románnyelvű irodalmi munka magyar nyelven, 5 magyar nyelvű mű pedig román nyelven jelenik meg.

Az első évi 25.000 lejes jutalomdíj közös megegyezéssel egy magyar nyelven megírott „román irodalomtörténet” számára adatik ki, amely művet az e célból felkért magyar-román bírálóbizottság legméltóbbnak fog találni a díjazásra.

A *Familia* kiadásában megjelenő és fordításra alkalmas művek ajánlására nézve az az óhaj merült fel, hogy e műveket egy közös magyar-román megbeszélésen jelöljük ki. A kezdeményező bizottság úgy határozott, hogy ez alkalommal ünnepélyes, közös megbeszélést is tart, a kulturális közeledés ügyében. Október hó első felében, alkalmasint október 13-án tehát Nagyváradra 10 magyar és 10 román író-t hívunk meg e megbeszélésre. Meghívjuk azonkívül magyar részről a Kisfaludy-társaságot, a Pen Klubot és a Szinpadi Szerzők Egyesületének képviselőit.

E megbeszélésekkel kapcsolatban szeretnénk nagyobb arányú irodalmi ünnepséget is előkészíteni, majd a megbeszélések után esetleg közös kirándulást szerveznénk Románia területén.

Tisztelettel meghívjuk a fent részletezett megbeszélésre Önt is és reméljük, hogy személyes jelenlétével bennünket nemcsak megtisztel, hanem kulturális célkitűzéseinkben értékes segítségünkre lesz. Felkérjük, szíveskedjék legkésőbb szeptember hó 10-ig bennünket értesíteni számíthatunk-e személyes megjelenésére? Szíves válaszát alábbi címre kérjük megküldeni: Redactia revistei „Familia”, Oradea, Str. Tache Jonescu 42, Románia.

Fogadja tiszteletünk és nagyrabecsülésünk kifejezését.

Tabéry Géza

Moşoiu Tiberiu
Elnök

M.G.Samarineanu
titkárok

Kérjük, szíveskedjék a „Familia” folyóiratnak alábbi kérdéseire nagybecsű válaszát szintén beküldeni:

1./ Lehetségesnek tartja-e a magyar-román kulturális együttműködést?

2./ Amennyiben az együttműködést lehetőnek tartja, mik a teendők az egyik, és mik a teendők ennek érdekében a másik oldalon?

3./ A két nép kulturáját tekinthetjük-e elegendő alapnak ahhoz, hogy rája egymást-megértésüknek művét felépíthessük?

4./ Ellensúlyozhatja-e az írók működése azt az ékverést, amit akár céltudatosan, akár céltudatlanul politikusok visznek véghez a népek között?

5./ Mi a véleménye arról a közeledési áramlatról, amelynek Nagyvárad a kiindulópontja?

945. BABITS MIHÁLY VÁLASZA A FAMILIA C. FOLYÓIRAT KÉRDÉSEIRE

1. Az európai művelődés egy és közös. A román és a magyar irodalom egyaránt része az európai irodalom egységének. Szomorú, hogy oly kevéssé ismerik egymást. Az irodalmak és az írók is, akkor fejlődnek ha egymásra hatnak, kölcsönösen gazdagítván egymást. Az irodalomtörténet eléggé mutatja, hogy sem a nyelv, sem a politika nem lehet akadálya e kölcsönös befolyás és gazdagítás számára.
2. Mindenekelőtt össze kell ismerkednünk. Az erdélyi írókra és fordítókra ezen megismerés közvetítése körül nagy és hasznos munka vár. Nem elegendő, hogy némi fogalmat nyerjünk írókról és műveikről. Be kell hatolnunk azok szellemébe, hogy mindazt felszívhassuk, amit számukra adni és mondani tudunk.
3. Efféle kölcsönös hatás révén feltétlenül kialakulhat bizonyos hangulati és észjárásbeli közösség a két nép szellemi elitjé-

ben. Ez pedig nem maradhat teljesen hatástalan a két nép közti egyéb kapcsolatokra sem.

4. A politikai meghasonlás egyik leggyakoribb és legveszélyesebb eszköze a hazugság: annak a képnek meghamisítása, amely valamely népről a másik lelkében él. Bármilyen módon nyilatkozik is meg ez a hamisítás, az írók sokat tehetnek ellene. Különösen, ha magukban hordozzák a közös érzés és gondolat lehetőségét, amely szembehelyezkedik a meghasonlást felidézõ sugalmazásokkal.
5. Egyetlen szóba foglalva: a váradi kezdeményezés nagy jelentőségű, igazi célt tűzött zászlajára.

Lehet-e vajon napjainkban nagyobb szolgálat, mint a megértés útjait egyengetni: két nép között? S ki hivatottabb erre a szolgálatra, mint az író? Amit tehetünk, az talán egyelőre kevés. De ezt a keveset is meg kell tennünk.

Familia, Nagyvárad, 1935. szept.[?]

946. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Esztergom, 1935. aug. 23.

Kedves Oszkár,

mellékelem Ilonka cikkével együtt, József Attila két versét. Azt hiszem egyetértesz velem abban hogy a *Mint a gyermek...* címűt okvetlen hozzuk le e számban. A másikat megítélésedre bízom. Ha sok az anyag, jövő hóra lehet hagyni pl. Devecserit. A levonatot várom, ölel

Mihály

947. SÉNYI LÁSZLÓ – BABITS MIHÁLYNAK

Marosvásárhely, Bolyai-ház, 1935. aug. 24.

Mélyen tisztelt Barátom

Mint az országrészt legéletesebb irodalmi egyesületének szerény szekértolója az idevaló közönség régi vágyának szeretnék eleget tenni, midőn a jelenkori magyar szellemiség legfőbb vezérének próbálom megnyerni – emelvényünknek egy személyes megtisztelésére.

Engedd meg mélyen tisztelt Barátom a Kemény Zsigmond Társaság erre vonatkozó tiszteletteljes meghívását Elédbe terjesztenem. Méltóztassál Magad meghatározni ezen meghívásunk elfogadásának anyagi feltételeit és szereplésed várható időpontját. Csak épen az utóbbira nézve legyen szabad nekem egy dátumot ajánlanom, és pedig f. évi október 27-ét (vasárnap), mint a helyi viszonyok szempontjából legalkalmasabb időt. Fellepti díjat, sajnos, nem ígérhetek, legalábbis Hozzád méltó nem, mert a többé kevésbé végleg leszegényedett közönség a helyáratat rendre annyira leszállította, hogy még zsufolt ház se bír számbavehető jövedelmet behozni, így a mellett a dologi kiadások árszabása mereven megmarad a réginek. De utazásod fedezetét saját számításod szerint, kívánatra előlegesen is, valamint itt mindenre kiterjedő olyan sziveslátást biztosíthatok, hogy külön feladatodnak tekintem majd ittléted idejének (mit én mindenestre többnaposnak gondolok) a lehető legkellemebbé tételét. Gondom lenne arra is, hogy mentől több érdemes emberrel találkozzál és egyébként is tapasztalataid és tanulságaid legyenek minden téren. Anyagiakban szegények vagyunk, de szív és lélek tekintetében nem fog még legigényesebb várakozásod sem csalódnia. Legalább is minden elődöd ezen argonauta-úton – évek mulva is ismételt elismeréssel emlékezett marosvásárhelyi élményeire. Ha a hön óhajtott szerencse tényleg beköszöntene hozzám, úgy kétségtelenül bekapcsolódna több más erdélyi város is és felhasználnák szintén az alkalmat meg-

felelő felléptetésedre, ami a kirándulás anyagi kilátásait kicsit kikerekítené. Az elsőbbséget minden körülmények között magunknak kívánánk. Ha egyáltalán elhatározod a lejjövetelt úgy első állomásodnak föltétlenül a „székely főváros”-ban kell lennie. Most a fő, hogy – elvben megegyezésre juthassunk; lehetséges e a dolog, vagy sem. Ha erre nézve nagybecsű válaszoddal már megtiszteltél, akkor a szereplés részletkérdéseire nézve is kimerítő javaslatot teszek s egyben kifejtem ittidőződésed többi programját is.

Bizalomteljes várakozással maradok addig is eleve hálás hived:

Sényi László

U.i.: Nagybecsű válaszodat lehetőleg hamar kérném, mert a beutazási engedély végett teendő itteni lépésekre, illetve a kapandó hatósági döntésre az idevaló viszonyokhoz képest némi idő kell. Természetesen mindent magam igazítok el itten. Neked csupán az utleveledről kell majd gondoskodnod.

948. A NEMZEDÉKI KÉRDÉS VITÁJA

AMI „MEGNYUGTAT”

Halász Gábor a *Nyugat* múlt számába nagyon érdekes cikket írt *Az európai irodalom történetéről*. De van benne egy különös passzus; lehetetlen nem idézni. „Megnyugtató – mondja Halász –, hogy az életpéldán kívül semmi sem következik belőle reánk; sem dogma, amit vállalnunk kell, megvan a magunké; sem tanítás, amit átveszünk vagy megtagadunk, megkapjuk azt másoktól; a személyiség radioaktivitása sugárzik felénk a könyvből” – és így tovább.

Mennyi furcsa és jellemző elszólás! Először is világos, hogy a többes első személy itt egy generációt jelent, s a különös, hi-

deg és védekező hang egy ifjabb nemzedék hangja az öregebbekkel szemben. Szinte követeli, hogy fölfigyeljenek rá. Persze, amit itt mond, az elsősorban engem személyileg érint. Hadd induljak hát ki ebből a személyi részből a dolognak. Bevallom, az első érzésem valami értetlen csodálkozás. E hang ellentmondó s indokolatlan. Értem, ha valakit „megnyugtat” az, hogy nem kell idegen dogmákat „vállalnia”; noha akkor sem tudom, miért van itt szükség egyáltalán a megnyugtatóra, mi okozta a nyugtalanságot, mi szükség ártatlan irodalmi fejtegetések olvastára mindjárt dogmát szimatolni s védekező pózba helyezkedni? De ami a dolgot főleg különössé teszi, az, hogy az írónak igazában nincs is kifogása a dogma mint dogma ellen. Hisz maga mondja, hogy az ő nemzedékének is „megvan a magáé”. S idegen tanítások átvétele ellen sem tiltakozik elvileg. Csak éppen tőlem nincs szüksége a tanításra, sem neki, sem nemzedékének; mert, ahogy kifejezi, „megkapják azt másoktól”.

Bizony elég csüggesztő ilyesmit olvasni az írónak, aki mindig táplál magában egy szemert a tanítóból is, s szeretné gondolatait áthagyományozni az úgynevezett utókorra. Nem szívesen látja, hogy tanításait a fiatalabbak *a limine* visszautasítják, s hatása elől tüntetőleg elzárkóznak. Hogy jóhiszeműen előadott komoly véleményeiben és gondolataiban nem hajlandók egyebet méltányolni, mint egyéniségének bukfenceit. Amiket esetleg megbámulnak, de akkor is szépen megmagyaráznak, személyi hajlandóságokból és „rögeszmékből”. S kivált, hogy ez a magyarázat „megnyugtatja” őket: még örülnek, hogy a tanítást ilyenformán nem kell túl komolyan venni.

Ahogy mondtam, az első érzésem a szomorú csodálkozás volt; miért tiltakoznak ezek a fiatalabb írók annyira éppen az én gondolataim hatása ellen, s miért megnyugtató számukra, hogy a tanítást megkapják „másoktól”, s nem kell azt tőlem átvenniük? S amint az okokon tűnődök, sok minden jut eszembe. Végiggondolom Halász Gábornak és kortársainak viszonyát hozzám és az én nemzedékemhez, úgy, amint az több éven át, furcsán, kialakult. Nem érdektelen irodalompszichológiai tanul-

mány. Gondolom, érdekelheti a közönséget is. Engem magamat pedig, amit e tanulmány során fölfedezek, az nemcsak „megnyugtat”, hanem akár arra is alkalmas, hogy büszkévé tegyen.

Noha éppen nem tiszta öröm [...]

A NEMZEDÉK MINT NORMA

Égész természetesnek találom, hogy a generációs probléma éppen annak a nemzedéknek irodalmi gondolkodásában jut különös jelentőségre, amely többé-kevésbé tudatosan érzi, hogy alkothat ugyan kitűnő műveket, de lényegi megújulást az előbbi nemzedékhez képest, forradalmat, mint az, nem remélhet hozni. A harc, melyet ez az utánunk jövő generáció folytat, nem a fiatalabbak természetes harca az érvényesülésért. Hisz az ő érvényesülésüknek semmi sem állt az útjában. Mi nem gáncoltuk el őket hivatalos nagyképpel és zárt pozíciókban, mint minket az előttünk voltak. Sőt magunk segítettük őket a legjobban. Mi adtunk helyet nekik az irodalomban, s mindig szeretettel támogattuk előrejutásukat. Előre is jutottak, jobban, mint mi magunk. Örülünk ennek s annak is, hogy a hivatalos Magyarországhoz s közéleti kívánalmakhoz ők jobban tudtak illeszkedni, mint mi. Persze, ez nem akaraton múlt: mi hiába is akartuk volna. Egy bizonyos: panaszra nincs okuk. Ami panaszuk mégis volt: azt éppen már a fogyatékosági érzés hisztériája szülte.

Ez a fogyatékosági érzés szülte a „nemzedéki elmélet” hangoztatását is, ami különben nem pusztán magyar, hanem európai jelenség. Hisz Európában mindenütt gyengébb nemzedékek léptek az irodalom szinpadára, az elmúlt nagy század utolsó írógenerációjának hatalmas alakjai után. S a generációs elmélet egy kicsit párhuzamos a fajelmélettel. Amint a legyőzött és pozíciójukat vesztett fajok egyéb híján magát a fajt igyekeznek ranggá és pozícióvá avatni: úgy avatják irodalmi ranggá és értékmérővé ezek a magukat gyengének érző generációk magát a generációt – a generációhoz tartozást. A korszellem sugallatát követve a generáció is kollektív és hadakozó szervezetté válik, amelynek

„megvannak a maga dogmái”, s amelyek elfogultságai „kötnek és köteleznek”. Az elfogultság nem is bűn többé, sőt dicsőség és kötelesség ha ennek az ifjabb nemzedéknek dogmáiból és irányzataiból következik. De azonnal megbocsáthatatlan rögeszmévé válik és bűnös elfogultság bélyegét kapja minden vélemény, mely az idősebb generáció szellemiségét árulja el. Bizonytal voltak és vannak elfogultságok bennünk öregebbekben is. De mi azt tartottuk dicsőségünknek, ha azok fölébe tudtunk emelkedni, s gondolkodásunkat sikerült függetleníteni minden generációs megkötöttségtől. Az új nemzedék szerint azonban ilyen, nemzedéki korlátoktól független gondolat nyilván nem is létezik, vagy ha mégis létezni mer, akkor az „szigorúan magánügy”.

Ilyen magánügy Halász Gábor szemében *Az európai irodalom története*: egyszerűen azért, mert ítéletei nem generációs ítéletek. A kritika, melyet a könyvre alkalmaz, teljességgel generációs kritika. Minden szempontja generációs szempont, s még a XIX. század egyes íróira vonatkozó véleményeket is a generációs közvélemény szemüvegén át vizsgálja fölül. A generáció itt normává, mértékké, esztétikává lett. Az imént azt írtam, hogy Halász Gábornak és legjobb kortársainak irodalmi attitűdjét és dogmáit nagyjában nem érzem idegennek a magamétól. Van mégis egy dogmájuk, amely mindenestre teljesen idegen mindattól, amit én valaha hittem, és, ahogy mondani szokás, hirdettem; s ez éppen a generáció mértékké és értékévé emelése. Ez az egy elég, hogy őket ellentmondásokba sodorja, s egész gondolkodásukba bizonyos zűrzavart vigyen.

Megkísérlem ezeket az ellentmondásokat kicsit kitapogatni. A kép, melyet ily módon egy egész nemzedékről festek, bizonytal igazságtalan és egyoldalú. Ahogy az a kép is, melyet e nemzedék kritikusan a mienkről festenek, gyakran bevallottan s programszerűen igazságtalan. Hidegségemet ők nem vethetik szememre: ez az az „elfogultság, amely köt és kötelez”. Próbaképp egyszer a saját mértékeikkel mérek. Az enyimekkel talán máshogy ütne ki: kedvezőbbben. Egy nemzedék értéke az én szememben nem függ az előzővel való szembenállásának szögétől.

S én nem egy költőjét ennek a nemzedéknek igazán szeretem. És sokra tartom. De itt nem is annyira a költőkről van szó. Inkább a kritikusokról: a „kritikai nemzedék” kritikusairól, akikben ez a „generációs tudat” dolgozik, s termi különös ellentmondásait[...]

Nyugat, 1935. szept..

949. SZERB ANTAL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. aug. 31.

Kedves Mihály,

most hogy elolvastam a *Nyugat*ban a cikkedet, amelyről Esztergomban beszélünk, nagy általában kénytelen vagyok igazat adni neked. Teljesen igazad van abban, hogy az én generációmnak legszenzációsabb marhasága a generációs tudat. Csak abban nincs igazad, hogy Halász Gábor írását egyes részletek és mondatok alapján támadásnak érezted, holott a legtöbb olvasó a tisztelet, sőt hódolat hangját olvasta ki belőle.

Biztos vagyok benne, hogy könyved módszere termékenyítően fog hatni a magyar irodalomtudományra. A dolog valahogy a levegőben volt, Thienemann már íratott egypár szakdolgozatot és disszertációt, amelyek egy-egy év irodalmi keresztmetszetét adják. Most a te könyved által ez a kutatómód megkapja a szankcióját.

Csak azt nagyon sajnálom, didaktikai szempontból, hogy az egyes fejezetek elé nem tettél évszámot. Így az a helyzet, hogy miután az olvasó megtudja, hogy „ebben az évben” mi minden történt az irodalomban, kénytelen elővenni az *Irodalmi Lexikont* és megkeresni, hogy melyik is volt az az év.

Azt írod, „azon töröm magam, hogy hiányait némi átdolgozással pótoljam.” Én a könyvedet velem született kajánsággal olvastam végig, keresve benne az ilyen írásban elkerülhetetlen tévedéseket, a gyanusabb dolgoknak utána is néztem, de legnagyobb megdöbbenésemre nem találtam semmi hibát. Nem

is értem, hogy csináltad. Csak egyet, amit a második kiadásra való tekintettel, szigorúan bizalmasan és magunk közt, most megírok: a 343. oldalon azt írod: ő (Conrad) alkotta a háboru utáni kor első nagy regényét: a *Lord Jim* nem a háboru után keletkezett, hanem még a kilencszázas években.

Ne haragudj, hogy háborgattalak és tartsd meg jóindulatodban

hívedet,
Szerb Antalt

950. HALÁSZ GÁBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. szept. 4.

Kedves Mihály,

a kritikus felelősséget idézted elém elgondolkoztató levedben és ezzel a felelősséggel szeretném megindokolni elhatározásomat: ez Illyés-cikket egy-két szerencsétlenül sikerült kifejezésen enyhítve, de lényegében változatlanul leadom a *Protestáns Szemlében*. Nemcsak azért, hogy az Ilonka vártlan cikkének reám vonatkozó célzásaihoz szállítsam az anteaktákat; ez csak magát a közlést teszi szükségessé és nem a változatlanságot. (Hiszen áthangolva jobban kibujhatnék a vád alól; de legyen védelem maga a tett.)

A harci gesztustól teljesen függetlenül azonban képtelen vagyok változtatni felfogásomon. Nem tudom hinni, hogy a kritikus nagyobb felelősséggel tartozik a hatásának, mint az élményének. Ahogy a jó vers, a becsületes kritika is csak úgy születethet meg, ha nem nyújt többet, mint amennyit az impresszió belső rugalmassága elbír. Minden henye szépítése olyan, mint a gipszfigura az épület testén.

Természetes, az élményben tévedhetek – ez az ítélet kérdése. Lehet, hogy ügyetlenül öntöm szavakba – ez a kritika jóságáé. De hogy dadogva vagy ékesszólón csak róla és ne másról beszéljek – ez már az őszinteség követelménye. Ki vagyok szol-

gáltatva annak, amit olvasás közben éreztem – mi ez, ha nem lírai kényszer? – és vagy engedelmeskedem vagy kijátszom: választanom kell. Hidd meg, Mihály, amit Te „éles hang”-nak nevezel, az az én líraiságom: hűség a belső vízió iránt, törekvés a minél teljesebb magakifejeződésre és a tiszta vonalú formálás érzéki öröme. Ha ehhez az elvetélt versösztönhöz még az elvetélt regényírói hajlam is járul, a lélektani tettenérés szenvedélye, kimerítettük a kritikusi „bántás” fogalmát. Nem akarok bántani, csak megfigyelek, nem akarok éles lenni, csak pontos: öncélú vagyok, mint minden alkotó. De mert a l’art pour l’art kifejezés nem versben vagy regényben történik, kijár nekem a „gyanakvó epe” jelző. Lehet, hogy a kritikus bukott író, mint az ördög bukott angyal, de túlságosan romantikus lenne azt hinni, valamilye bosszú beszél okvetetlenkedő megjegyzéseiből. Az ördög nagyon jól érzi magát, mint ördög és amit angyalságából átmentett, szenvedéllyel használja fel ördögsége táplálására.

Ez az ördögség nem túlságosan fekete és nem túlságosan veszedelmes. Közvetlenül alig hat, bármennyire is óhajtaná a kritikusi hiúság az ellenkezőjét; először haragszanak a személyre és elfelejtik a tételeit, később emlegetik a tételeket és elfelejtik a személyt. Mégis a folytonosságában, a nemtágításában, a keménységében van valami, ami végül kivívja az eredményt, a fel-felborzolódlásokon túl a bizalmat és éppen a kihagyás kelte-ne nyugtalanságot. Mint <...> jelzőszirénát a ködben, kellemetlen hallgatni, de veszedelmes lenne elhallgattatni.

Ne haragudj <...> a kritikusi védőbeszédért és azért a fogásért, hogy a személyes hangom elleni kifogásaidat átírtam a műfaj terhére. Hogy pedig a műfaj önértetéből a személyemre is átlóptam valamit, azért külön bocsáss meg.

Igaz szeretettel köszönt

tisztelő, régi híved
Halász Gábor

951. BABITS MIHÁLY – SÉNYI LÁSZLÓNAK

Esztergom, 1935. szept. elején

Mélyen tisztelt Barátom!

Szíves elnézésedet kell kérnem, hogy a megtisztelő és megleghangú leveledre pár heti késéssel felelek. Ugyanis vidéken tartózkodom, s a címemre érkezett leveleket a *Nyugat* szerkesztősége elkésve küldte utánam. (Ezek a szerkesztőségbe érkező levelek ritkán tartalmaznak valami sürgőset, s rendszeren csak akkor küldik el egyszerre, amikor már egy csomóra való összegyűlt.)

A Kemény Zsigmond Társaság meghívását köszönettel fogadom, s igazi örömmel teszek annak eleget. Magamnak is legmelegebb óhajom meglátogatni Erdélyt, melyhez személyileg is sok régi emlék fűz. Lelkes szeretettel vállalkozom erre az argonauta-útra (hogy szép szavadat ismételjem). Remélem, hogy késésem még nem okozott fennakadást a dolog előkészítésében.

Ami kívánságaimat illeti: semmi esetre sem óhajtanék a Társaságnak anyagilag nagyon terhére válni. Az útiköltségeket minimálisan szeretném számítani. Volna mégis egy külön kérés, amit itt elő kell terjesztenem. Az utat ugyanis feleségem kíséretében tenném. Nagy, hosszú betegsége óta sehova sem megyek egyedül, s különben ilyen alkalmakon ő azelőtt is kísérsni szokott. Azt kértem tehát, lehetséges volna-e, hogy az ő költségeit, főleg persze a vasúti költségeket, a Társaság szintén fedezze? Egyáltalán nagyon kérlek, légy szíves ígéreted szerint a részletkérdésekre nézve kimerítő javaslatot tenni. Én a gyakorlati dolgokban meglehetősen nehézkesnek érzem magamat, s nagyon hálás vagyok, hogy azoknak intézését, mint kedvesen írod, vállaljátok. Lehetséges volna-e például a vasúti jegyeket előre megváltani, s azokat előzetesen hozzám juttatni? Ez volna csupán az, amit a költségekből előre kérnék.

Ami más erdélyi városok bekapcsolódását, s egyáltalán az ott-tartózkodás programját illeti, ebben én egész Rátok bíznom

magamat. Állítsátok össze menetrendemet és napirendemet úgy, ahogyan azt jónak találjátok. Én a magam részéről csak egy külön kirándulást szeretnék majd tenni; éspedig Fogarasra, ahol néhány fiatal esztendő töltem. Talán sikerül majd a programot úgy megcsinálni, hogy ez ne essék nagy kerülővel.

Ezekre nézve, mint minden egyebekre, további szíves értesítéset várom. Pár nap múlva Budapesten leszek, s címem I. Attila utca 95. IV. Nagyon kérlek, ide méltóztassál írni. Még egyszer köszönve szíves soraidat és a Kemény Zsigmond Társaság megtisztelő meghívását, maradok mély tisztelettel

Őszinte és kész híved

Babits Mihály

952. BABITS MIHÁLY ÉS BABITS MIHÁLYNÉ – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1935. szept. 19.

Kedves Anyám,

nagyon megrendített és aggodalommal tölt el a Nenne rosszulléte. Ezekben a napokban én is Veled vagyok lélekben. Remélem hogy szegény Nenne mégiscsak jobban lehet már; nagyon sajnálak a gond miatt ami megint rádszakadt. Mi épen most jöttünk be Pestre. Kérlek, tudósítsatok a beteg állapotáról, és a Te egészségedről is. Pista írhat. Sok kézcsókot küld és mielőbbi jobbrafordulást kíván szerető fiad Mihály

Kedves Anyikám! Én is nagy aggodalommal és szeretettel gondolok a kedves Nennére, adná Isten, hogy egészsége helyreálljon. Anyikának is kívánok sok erőt a nehéz ápoláshoz. Kezeit csókolja

Ilonka

953. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Esztergom, 1935. szept. [?]

Kedves Oszkár,

Halász Gábor cikkét ne küldd el, mert mi hétfőn, okvetlenül Pesten leszünk.

Ilonka kérdi, nem jönnél-e ki még egyszer, például vasárnap? Most nagyon szép, meleg napok vannak.

Egyébként semmi értelmét sem látom, hogy a vitát a Halász cikke miatt elhalasszuk. A probléma föl van vetve, az én cikkem vetette föl, és semmi sem áll útjában a megvitatásnak. Ha egyáltalán akarjuk, hogy cikkemre válasz jöjjön a következő számban: ne Halász válasza legyen az egyetlen, ami jön. Ez egyoldalú volna: kell hogy a másik oldal is azonnal megszólalhasson. Cikkem nem Halászcikk, nem lehet hogy csak Halász legyen egyedül és személyi címen válaszoljon. Azok közül, akiket föl kértél, senkisem hajlandó ebben a számban válaszolni? Akkor kérj föl valaki mást vagy másokat. Schöpflint, Füstöt? Mindenesetre olyan valakit aki Halásszal szemben az ellenkező álláspontot képviselheti. Ahogy Pesten mondtam, nem akarok állásponttal egyedül maradni, legalább nem a *Nyugat*-ban és a *Nyugat* nyilvánossága előtt. Még novemberig sem.

A viszontlátásig sok üdvözlettel ölel:

Babits Mihály

954. SÉNYI LÁSZLÓ – A MŰVÉSZETI ÉS KULTUSZ-FELÜGYELŐSÉGNEK

Marosvásárhely, 1935. szept. 17.

Felügyelő Úr!

A marosvásárhelyi Kemény Zsigmond irodalmi társaság nevében tisztelettel kérem a következőket:

Babits Mihály úr, a neves budapesti magyar író, f. évi október hó 27-én társaságunk keretén belül Marosvásárhelyen debütálni fog feleségével, Török Sophie úrnővel együtt.

Minthogy mind a debütáns, mind pedig a felesége csupán saját művéből fog felolvasni, verset és prózát tehát a tiszteletükre rendezendő irodalmi est jellege szigorúan irodalmi és teljesen mentes minden politikai színezettől.

Tekintve továbbá, hogy a fent nevezett író közismerten kizárólagosan irodalmi egyéniség, tisztelettel kérem Önt, szíveskedjék megadni társaságunk és az író számára a fellépéshez szükséges engedélyt.

Az Ön kedvező megoldását várva, maradok mély tisztelettel

Sényi László
főtitkár

955. BABITS MIHÁLYNÉ ÉS BABITS MIHÁLY – SÉNYI LÁSZLÓNAK

Budapest, 1935. szept. végén

Igen tisztelt kedves Uram!

Engedje meg, hogy átvegyem Mihálytól a szót, illetve a levelezést, mert mint kettőnk között a viszonylag „praktikusabb” fél, szeretnék néhány kérdést feltenni, s tanácsot kérni.

Legelőször is az a kérésem volna, hogy a műsor összeállításánál legyen olyan kedves figyelemmel lenni, hogy Mihály sajnos nem egészen egészséges. Ő három évvel ezelőtt nagyon súlyos és hosszú betegségen ment át, s még ma sincs egészen rendben. Szívizomgyulladás volt, s e súlyos bajból a szív még nem szabadult meg egészen. Semmi izgalmat s nagyobb fáradtságot nem bír, nagyon könnyen kimerül. E sok rosszhoz hozzájárul, hogy az utóbbi 1-2 évben betegségéből kifolyólag bronchitist kapott, s ez újabban rettenetesen kínozza, borzasztó köhögés és nehéz légzés gyötri, én tehát érthetőleg amennyire örü-

lök az erdélyi útnak, annyira félek is a vele járó nagy fájdalomtól. Mihály annyira vágyik Erdélybe, s annyira örül az útnak, hogy semmi aggályomra nem hallgat – persze, azért ne-hogy azt gondolja hogy én le akarom beszélni, mert magam is nagyon-nagyon örülök, hogy megismerem Erdélyt s Mihály ifjúkorának helyeit s barátait. De néhány év óta egyik félelemből s aggodalomból a másikba esem, s így talán érthető, hogy az öröm mellett kétségeim is vannak. Tulajdonképpen nem is tudom, hogy fogja kiállni a hosszú utat, előadásokat, sok emberrel való társalgást, amikor itthon sokszor egy ebédet se tud végig-ülni, s le kell közben feküdni, mert úgy kimerül, s oly gyenge lesz a pulzusa. Most valami kúrát kezdett vele az orvos, ez úgy-látszik csillapítja a köhögést, s talán mire utaznánk, már nem lesz aggodalomra okom. De hát mégis el kellett ezeket monda-nom, s kérem, legyen segítőtársam abban, hogy Mihályt na-gyobb fáradtságoktól megkímélhessük. Nem tudom, hol s hány előadást kell tartania. Nagyon kérem, írjon erről. Fogarásról írt egy régi barátja, s kéri, hogy ott is tartson előadást. Mihály ezt szívesen vállalja. Egyebekben mindent Magára s „atyai” gondjaira bíz-nánk. De kérem, ne legyen olyan a terv, hogy egymás után következő napon kelljen utazni, vagy egymás után két előadás, az előadásokon Mihálynak legfeljebb 20-25 percig kelljen be-szélnie. Nagyon szeretném, ha programról s tervekről írna nekünk tájékoztatót.

S most még, ha sok kéréssel nem fárasztottam, szeretnék ruházati dolgokban felvilágosítást kapni Magától: október vé-gén milyen az idő Erdélyben? Télikabátot hozunk vagy átme-netit? S Mihály frakkot is hozzon, vagy elég a szmoking?

Az útlevelünk már megvan, csak vízumot kell még szerezni, ezt az utazás előtti napokban fogom elintézni. A vasúti jegyeket mikor kapnánk? S tényleg lehet vasúti jegy alakban hozzájut-nunk? Nem tudom ugyanis, hogy a román valutát hol szerez-nénk, azt hiszem, nem is lehet, s tulajdonképpen nem tudom, hogy lehet majd román pénz nélkül elindulnunk? Látja, mennyi-

re tanácstalan s ügyetlen vagyok, nagyon reménykedem kedves útbaigazító segítségével.

Most még megköszönöm, hogy engem is szívesen fogadnak, s már előre nagyon-nagyon örülök minden erdélyi látni és beszéltnivalónak. E héten mégegy újabb professzor fogja Mihályt megnézni, s reméljük, hogy nem fog tiltakozni az utazás ellen.

Szíves sorait várva előre is köszönöm kedves fáradozását, s a megismerkedésig is szívélyesen üdvözlöm.

Babits Mihályné

Igen tisztelt kedves Barátom!

Rossz levélíró voltomra való tekintettel a feleségem vállalta ezt a levelet. Most elolvasva úgy látom, hogy kissé túlzott feleségi aggodalmakat öntött bele. Meg kell modanom hogy az utazásra nézve én már tanácskoztam az orvosommal, aki az út tervét jóváhagyta, csupán azt kötve ki, hogy lehetőleg ne nagy strapával csináljam. Kisebb utakat egymás után következő napokon is vállalhatok. S amennyiben hosszabb előadásra volna szükség, azt megszakítással csinálnám, szünet előtt például prózát olvasva s szünet után verset. De hát ezek már részletkérdések. Sokszor üdvözöl ismeretlenül is igaz híved

Babits Mihály

956. A MŰVÉSZETI ÉS KULTUSZ-FELÜGYELŐSÉG – SÉNYI LÁSZLÓNAK

Marosvásárhely, 1935. okt. 3.

A Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság Főtitkár Urának

Az önök f. év szeptember 17-i kérvényére hivatkozva van szerencsénk tudomásukra hozni, hogy a Minisztérium nem en-

gedélyezi a kért előadások megtartását Babits Mihály író, magyar alattvaló számára

Főigazgató
(s.k. olvashatatlan.)

Ügyosztályvezető
(s.k.olvashatatlan)

957. KARINTHY GÁBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. okt. 17.

Kedves Szerkesztő Úr!

Itt küldöm a verseket (a nem befejezett ciklust s egy újat), nagyon kérném, ha csak teheti, csütörtökig olvassa el őket. 3 és 4 közt tiszteletemet teszem majd.

Köszönöm:
Karinthy Gábor

958. LEVÉL ISAC, EMILHEZ HAZA, KOLOZSVÁRRA

Kolozsvár, 1935. okt. 16.

Kedves Jó Uram!

[...] Sejtheti, miről fogok beszélni. A Babits Mihály fogadatlan prókátoraként vetem magam közbe, hogy megkíséreljem kieszközölni Önön keresztül a bukaresti vallás- és művészeti minisztériumtól Babitsék marosvásárhelyi szereplésének engedélyezését. Mert a lapok eddig még meg nem erősített híreiből úgy értesültem, hogy a meghívó Kemény Zsigmond társaság kérése kedvezőtlen elintézészt nyert volna. Ady barátját, a *Nyugat* egykori szívesen látott dolgozótársát, a költő Isac Emilt, aki most magas hivatali állást tölt be Erdélyben, arra akarom megkérni, hogy személye teljes súlyával fellebbezzon e döntés ellen a rosszul informált minisztertől a jobban informált miniszterhez.

Ady fegyvertársairól, a *Nyugat* mai szerkesztőjéről van szó, aki a Pen Club budapesti kongresszusa alkalmával folyóiratában a John Galsworthy, Thomas Mann, André Gide, Massimo Bontempelli, Sigrid Undset, Karel Čapek, Yovan Ducic és annyi európai név társaságában az Ön és Victor Eftimiu alkotásait is találkozási hozta össze a magasrendű szellem örök jegyében és megfontolhatatlan szolidaritása jegyében. Eftimiu akkor ilyen ajánlással küldte versét a magyar folyóiratnak: A csodálatraméltó *Nyugat* jubileumára. Elképzelhetőnek tartja Ön, hogy abban az országban, melynek művészetügyeit magas hatáskörrel Emil Isac is intézi s ahol a Pen Club elnöki székében Victor Eftimiu, a *Prometheus* szerzője ül, Babits Mihály ne szólalhasson meg egy vidéki város dobogóján?

[...]

Az anyakínok boldog részesei mindhalálig szolidárisak, a közös szenvedés jogán. Én tudom, Isac Emil, hogy költőknél sincs ez másként. Erre a szolidaritásra hivatkozva kérem Önt: vesse latba egész presztizsét azért a Babits Mihályért, aki továszallt ifjúságához akar még egyszer, talán utolszor elzarándokolni [...]

Megbízatus és felhatalmazás nélkül, de érzése szerint az összes erdélyi magyar író nevében kéri Önt

régi őszinte híve
Szentimrei Jenő

Brassói Lapok, 1935. okt. 20.

959. LEHR ALBERTNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1935. nov. 23.

Nagyságos Uram!

Nehezemre esik jelen soraimmal zavarni, de megboldogult férjem Lehr Albert és hősi halált halt fiam Lehr Andor, Nagy-

ságod tisztviselőtelepi tanár kartársának emlékezete bátorít fel engem ezen lépésre. –

Sulyos betegen fekszem hatodik hete a gróf Apponyi Albert Poliklinika sebészeti osztályán. – Epeműtéten mentem keresztül, de jelenleg érgyulladás járult betegségemhez, s nehogy ezen bajom trombozissá fajuljon, még 3-4. heti kórházi kezelésre van szükségem. -

82. éves létemre szerény nyugdíjamból még egészségesen is csak a legszűkösebb körülmények közepette tudtam magam fenntartani. A jelen helyzetben pedig az anyagi erőmet felülmúló kórházi költség válságos helyzetbe sodor, mert 110. Pengő nyugdíjamból nem vagyok képes ápolásomat megfizetni. -

Tudomásom szerint Nagyságos Uram a magyar írók és költők ugynevezett „Baumgarten alapítvány”-ának kezelője. -

Amennyiben módjában van, engedje meg, hogy nemesszívűségére hivatkozva arra kérjem, hogy engemet a lehetőséghez képest segélyben részesíteni szíveskedjék. -

Jóindulatát előre is hálásan köszöni,

őszinte tisztelője:

özv. Lehr Albertné

C. Villám-utca 24.sz.

Jelenleg: gróf Apponyi Albert Poliklinika sebészeti osztálya,
VII. ker. Szövetség-utca 14/16. sz.

960. A MAI VÖRÖSMARTY

A székesfehérváriak hívtak meg: tartsak számukra ünnepi beszédet, Vörösmarty születésének évfordulójára.

Vörösmartyról beszélni Vörösmarty napján, s minden városok közt épp a Vörösmarty városában: oly feladat, amely előtt az ember valósággal megint diák lesz. Áhíthatos és félszeg tanuló, mint hajdanán, mikor szívdobogva lépett az önképzőkör pódiumára, hogy elszavalja *A vén cigányt*. Amelynek fenséges és

kissé tébolyult pátoszát bizony csak félig-meddig értette még akkor. [...]

A napokban elővettem ezt a régi írást: hátha fölhasználhatom, kiszedhetnék belőle valamit? Különös csalódás ért és paradox öröm. Néha az is öröm, ha az írásunk elavult. Ez a negyedszázados tanulmány mintha nem is ugyanarról a Vörösmartyról szólna, akiről ma kell itt beszélnem. Vörösmarty azóta megváltozott. Ez nekem öröm és diadal: az én nagy költőm még nagyobbra nőtt, s iskolai szavalmányklasszikusból ismét az irodalom eleven hatóereje lett. Szavai ízét fiatal poéták verssorain érzem, s egy elterjedt új irodalomtörténetben azt olvasom, hogy ő minden magyar költők legnagyobbja. Amint elnézem arcát s tűnődöm változásain, engem magamat is meglep. Elképzelem költészetének tájait, s úgy érzem magam, mint az időgép utasa, aki negyedszázadot átröpülve kiszáll járművéből, s a jól ismert vidéket teljesen átalakulva találja. Bizony, az élet időgépe mindig egy kicsit túl hamar visz. De a halottak még gyorsabban vágtatnak, legalább az eleven halottak, amilyenek az igazi költők. Ők nem fejezték be pályájukat a halállal, s nem hajlandók márványpózban ülni végig az utókor századait.

Vörösmarty tehát megváltozott. Hol van már a Gyulai Pál Vörösmartyja, ez a rokonszenves, *comme il faut* típusa a becsületes nemzeti költőnek? S hol hajdani önképzőköreink ünnepi bálványa? A mai Vörösmarty más. Még csak nem is a lázas és ragyogó dekadens, a csillagok és messzeségek szerelmese, a világ tarkaságának az a különös mártírja, akivé a mi fiatal és „nyugatos” szemünk bűvölte huszonöt évvel ezelőtt.

A mai Vörösmarty mindezen túl van már. Ő magán viseli, régi évszázadának nyomain túl, ennek a rettenetes utolsó negyedszázadnak jegyét is. Mintha ő is keresztülment volna a világháborún és az emberiség minden válságán, amit mi késő olvasók megértünk. Arca mindjobban kezd hasonlítani ahhoz az arcképhez, amelyet az utolsó Vörösmarty-versek maguk festenek költőjükről, s amelyet Gyulai sohasem mert meglátni és hitelesíteni. Annak a költőnek arca volt ez, aki minden dolgok

végére jutott, mindennek, ami emberi, megismerte igazi színét és értékét A „vén cigány” arca, aki túl van már minden borok és zenék mámorán, már nem is maga zenél, hagyja a világot beszélni, és jól tudja, hogy a világ énekének refrénje: *Nincsen remény!*

*Véred megsűrűdött,
Agyvelőd kiapadt,
Fáradt vállaidról
Vén gunyád leszakadt.*

Íme, egy nemzet legnagyobb költőjének önarcképe! De még rettenetesebb az a belső arckép, ami az utolsó hat év verseiből kegyetlen erővel égeti magát belénk:

*Setét eszmék borítják lelkeket,
Szívemben istenkáromlás lakik.
Kivánságom: vesszen ki a világ
S e földi nép a legvégső fajig.*

Micsoda költőarc az, amelyet e megdöbbenő szavak fölfednek? És mégis ez a Vörösmarty-arc tekint ma reánk legelevenebben. Ezt a legvégsőt érezzük az igazinak, a legjellegzetesebbnek. Minden más, régebbi úgy tűnik föl, mintha csak ennek a legsötétebbnek embriója és előkészítője lett volna. Az élet és emberség öröme, a tarka világ gyönyörű útvesztője, a munka szent lelkesedése, a gondolat merész szárnyacsapása, a honfőzés büszke rajongása végső fokon ebbe a határtalan kétségbeesésbe vitt. Érthető ez? Nekünk már érthető és logikus. Iszonyú kort éltünk és élünk még, apokaliptikus rettenetek korát, s mi meg tudjuk érteni a hazájavesztett költőt, aki csalódott Istenben s emberben.

Milyen kor értené meg, ha nem épp a mienk, amelynek közvetlen élménye lett a civilizáció fölbomlása, az erkölcsben és kultúrában vetett hit megrendülése s a nemzetiség eszméinek

kétségbeejtő konfliktusa az emberség eszméivel? Vörösmarty személyes élménye ugyanaz volt, ami ma az egész világ közös élménye. Melyik mai költő fejezte ki ezt a nagy kollektív élményt? Igazában talán egyik se: igazi erővel, mélységgel és fenntartás nélküli őszinteséggel egyik se. Az idegeknek olyan szenvedélyvert izgalmával, mint Vörösmarty, bizonytalannal egyik se [...]

Tudta, hogy miként az emberek, úgy a nemzetek is képesek bűnökre és elfajulásokra. Előre látta a modern nacionalizmus kinövéseit, melyeket csak a mi korunk ismert meg igazán. Érezte a sokféle titkos kapcsolatot, amely szent eszmék és gazdasági érdekek, termés és háborúk, üzleti szabadság és emberi rabság között szövődött e komplikált, modern világban. Tudta, hogy a nemzet önállósulhat azoktól, akik alkotják, mitológiai szörnyvé válhat, mely önmagát gyötri, és saját gyermekeit eszi. Már ő birkózott a nemzet és állam viszonyának s a „totális államnak” problémáival, melyről ma oly sokat beszélünk. Lázás fantáziája elképzelte a nemzetet végső lealjasulásában, amikor polgárai már csak átkozni tudják nevét.

Neve: szolgálj és ne láss bért.

Neve: adj pénzt és ne tudd mért.

Neve: halj meg más javáért.

Neve szégyen, neve átok...

Izgatottan küzdött a zsarnokság és diktatúra gondolatával, mintha érezte volna, hogyan fog ez a gondolat napjainkban új mentségeket és modern szintet kapni. Egy verse, *Az emberek*, szinte politikai kivonat lehetne, melyben a különböző államformák egymás után lealcázódnak, s alcájuk alatt megmutatják a meztelen embert. A nép hull, amint atyái vétkeznek. Jön a Törvény, s a Törvény újra öl... És végre a dicsők: hatalmas lábuk törvény fölött... Egy strófájában mintha a modern háborús propaganda és zurnálizmus kritikáját hallanók:

*Istentelen frigy van közötted,
Ész és rossz akarat!
A butaság dühét növeszted,
Hogy lázítson hadat.
S állat vagy ördög, düh vagy ész.
Bármelyik győz, az ember vész:
Ez örült sár, ez istenarcu lény!
Nincsen remény!*

Íme, a *mai Vörösmarty*: rettenetesen, vérezen aktuális költő. Igazában nem is a témák és gondolatok teszik aktuálissá, hanem az érzés, mely ilyeneket mondhat vele, mint „örült sár”, vagy ami a következő strófában van: „az ember fáj a földnek”. Igen, pontosan ez a mi, mai érzésünk: az ember örült sár, és fáj a földnek. Vörösmarty még azt is elképzei, hogy az Isten elborzad, amint látja zord művét, az embert, és beleőszül a borzadásba. És mégis, nem szeretném evvel a sötét hangulattal fejezni be ezt a sötét elmélkedést. Vörösmarty, annyi kedves, játékos, vidám vers szerzője, távolról sem rideg és embertelen pesszimista, noha a kétségbeesés éppoly erős szenvedéllyé tud nőni benne, mint bármely más érzés vagy izgalom. De éppoly izgatott indulattal kapja meg olykor a misztikus remény, s valami vallásos és víziós hit is. Utolsó nagy verse, *A vén cigány*, mely bizonytal a világ legszebb és legkülönösebb verseinek egyike, a zord fantázia vad és borús képeiből váratlanul prófétai ujjongásba és derűbe torkoll. *Lesz még egyszer ünnep a világon!*

*Majd ha elfárad a vész haragja,
S a viszály elvérzik a csatákon...*

Az utolsó szó, amelyet a sötét félörült és Istennel hadakozó Vörösmarty kimond, ez a ragyogó, józan és vallásos szó: *Béke!* Nemzetünk büszke lehet, mert a magyar hazafiság nagy költője nem a háború véres Túrtaiosza, hanem a béke elragadtatott s önkívületben égő sámánja. Ahogy már régen is írtam róla, a

költő, aki minden dolgok végére jutott, minden dolgok végén új remények kéjét, új örömök borát találja. Ez a kétségbeesett pesszista végső és legszebb szavaival bizni és remélni tanít. Ismét nagyon aktuális tanítás, mert mire van több szüksége az emberiségnek, mint bizalomra és reményre? S mi lehet ma nagyobb bűn és veszély, mint az a sötét megnyugvás a rosszban, amely kajánul és csüggedten ismételteti: ez mindig így volt, és mindig így lesz! Talán ez a megnyugvás teszi lehetővé a világ új katasztrófáját, talán ez a legnagyobb bűn az emberiség ellen! Vörösmarty nem esik ebbe a bűnbe. Szenvedélyes lelke lázadni és kétségbeesni tud, de megnyugodni a rosszban egy pillanatra sem. S minden kétségbeesésen túl újra és újra fölvillog benne a leküzdhetetlen, nagy, vallásos remény, mely a vér és gyász özöne fölött is egy új Noé-bárcáját igéri, s önnön sugaraiból már építi is. Az emberhit új, szent menedékét, mely lassankint magába gyűjti a nemzeteket, hogy megőrizze őket a Béke új világa számára.

Nyugat, 1935. dec.

961. SZARKA GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Székesfehérvár, 1935. dec. 2.

Mélyen tisztelt Mester,
Kedves Mihály Bátyám!

Engedd meg, hogy köszönetünk szóbeli kifejezése után írásban is kifejezést adjak a Vörösmarty Társaság hálájának azért az áldozatért, melyet szombatesti előadásoddal nekünk hoztál. Rosszul mondtam: nem nekünk hoztad, hanem Vörösmarty városának, vagy még inkább Neki, *A vén cigány* Költőjének, akinek tragikus egyéniségét, divinációs éleslátását s a harmóniába való menekülésének misztériumát úgy a lelkünkbe égetted, mint még senki.

S külön és még fokozottabban megköszönjük verseid előadását. Lenyűgözted és felemelted a lelkünket és megfürdetted a

tiszta költészet Bethesda-tavában. Meztelen szívedet, meztelen lelkedet láttuk s van-e aminél nagyobbat költő elérhet?!

S mindezt beteg testtel tetted: a Léleknek, a költészet Ero-
sának nagy diadalünnepe volt ez!

Köszönjük, köszönjük s örökké hálásak leszünk érte.

Mély tisztelettel és szeretettel igaz híved:

Szarka Géza

962. ÉN NEM KÉSZÜLÖK BIHARFÜREDRE

Én nem készülök Biharfüredre. Igaz, hogy a nyáron lelkesen válaszoltam arra a meghívásra, melyet egy román-magyar író-csoport a két nemzet „kultúrközeledésnek” nevében juttatott hozzám. Levelem, mint értesülök, azóta meg is jelent egy kitűnő román folyóirat hasábjain. Ezzel a levéllel ma is teljesen azonosítom magamat. Ma is változatlanul tudok lelkesedni olyan tervért, amely a „szellem hídját akarja verni a népeket elválasztó szakadékok fölött”: hogy az írók hozzák helyre, amit a politikusok elrontottak.

De hát hogyan képzelhető a „kultúrközeledés” két nemezt között akkor, mikor az egyik nemzet nem engedi be az országába a másiknak íróit, akik nyelvük és nemzetük kultúráját viszik testvéreikhez a szomszédba? Sohasem voltam politikus hajlandóságú író, s mindig a nemzetek közötti békét és testvériséget hirdettem. Mégis a román kormány megtagadta tőlem a beutazási engedélyt Marosvásárhelyre, s nem tartotta kívánatosnak erdélyi felolvasásaimat. Herczeg Ferenc a *Brassói Lapokból* úgy értesül, hogy a Biharfüredre való utazásnak nem lenne ilyenmű akadály. A románok készséggel engedélyeznék, hogy összeüljünk a kultúrközeledésről *beszélni*. De mit ér a beszéd, amíg a kulturális együttműködés tényleges lehetőségére nincsen biztosíték, sőt még remény sincs? Enélkül valóban csak üres beszéd marad, vagy ami még rosszabb, politika.

Teljesen egyetérték tehát Herczeg Ferencsel, hogy a biharfüredi értekezlet csak akkor végezhetne hasznos munkát, ha határozottan szembe tudna szegülni a román kormánynak avval az irányzatával, mely a magyar kultúra romániai útjai elé érhetetlen politikai sorompókat állít. Ez az irányzat pedig bizonyosan összefügg a román kormány egész kisebbségi politikájával. Tiltakoznak-e a román írók a kultúra és az európai testvériség nevében ez ellen a ferde kisebbségi politika ellen? Ha igen: a román kultúra nagyszerű érettségéről és szabadságáról tesznek tanúbizonyságot, s minden lelkes rokonérzésem az övék. Ha nem: akkor semmiféle biharfüredi találkozóznak nem látom értelmét.

Pesti Napló, 1935. dec. 25.

963. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1935. karácsony

Kedves Anyám,

rettenetes hercehurcában élek, és csak most, szent Karácsony napján, jutok hozzá hogy karácsonyi jókívánságaimat Neked papírra vessem. Remélem, így is megkapod legalább az ünnep utáni napon, tegnap kellett volna írnom, vagy tegnapelőtt, de hát óráról órára volt valami sürgős tenni vagy elintéznivalóm, és amikor nem volt, olyan fáradt voltam hogy örültem ha egy pillanatra lefekhetek és semmivel sem kell törődnöm... Egészségi állapotom főleg abban hogy kívánnivalót, hogy rendkívül gyorsan és könnyen kifáradok; ez még a régi nagy betegségem maradványa, a szívem fárad ki, s ilyenkor le kell feküdnöm és feketekávé innom hogy kicsit magamhoz jöjjenek. És sajnos, éppen ez a karácsonyi idő az minden évben amikor a legtöbb dolgom és bajom van; így a karácsony körüli hetekben azt sem tudom, hol áll a fejem. Ilyenkor vannak a Baumgarten-alapítvány döntő

tanácskozásai, ilyenkor kell összeállítani a *Nyugat* dupla karácsonyi számát és az újévit egyszerre, nekem magamnak is kellett írnom, egyetmást, azonkívül a sok karácsonyi körkérdés stb. amivel az írókat ilyenkor zaklatják. Gondolhatod hogy eléggé fáradtan jutottam el az ünnepig.

Remélem, kedves Anyám, te egészségben töltötted a karácsonyt, s talán Nenne is jobban van. Nagyon sokat gondolunk rád, bár eljöhethnél az idén is Pestre mint más években! Remélem, nem voltál egyedül az ünnepek alatt, és Pistiék sokat voltak veled. A gyerekek bizonyosan fölvidámitanak; keresztfiunk nagyon kedves lehet, s a kisebbiknek állandó javulása is örömdetes. Amint Pista leveléből értesülök, Nenne mellett megbízható ápoló van, s azért tégedet arra kérlek, sokat pihenj és kiméld magadat.

A mi karácsonyesténk nagyon csöndes volt, Ildikóban gyönyörködtünk, aki már nagy kislány, és a Jézuska nagyon sok mindent hozott neki. Ő már nagyon okos, hisz második osztályba jár, és olyan szépen tud rajzolni hogy az iskola karácsonyi ünnepségén az ő rajza szerint csinálták a diszletet, ami nagy kitüntetés. A rajz a háromkirályokat ábrázolta, és az ünnepségen be is jelentették hogy Ildikó műve.

Hallom hogy Halász Gizi irt már nektek székesfehérvári utunkról, amelyet többszörös elhalasztás után végre megcsináltuk. Sajnos, a dolog nagyon kimerített, Ilonka nem is akarja engedni hogy többet ilyen felolvasó-utakat tegyek. Lehet hogy januárban megint elmegyek egy kis pihenésre valami szanatóriumba, amire az orvos nagyon biztat, s talán az ujságírók szanatórium-egylete beutalhat.

Most hagyok még egy kis helyet hogy Ilonka is irhasson pár sort, s Ildikó is küld egy kis karácsonyi rajzot. Boldog újévet és sok-sok jóegészséget kíván karácsonyi üdvözléssel, s Nennének is mielőbbi javulást, kezedet csókolva

szerető fiad
Mihály

**964. BÁRÓ KEMÉNY JÁNOS ÉS KÁDÁR IMRE –
BABITS MIHÁLYNAK**

Kolozsvár, 1936. jan. 2.

Mélyen tisztelt Urunk!

Bánffy Miklós gróf őexcellenciája útján már a múlt évben bátrak voltunk értesíteni, hogy a kolozsvári Magyar Színház előadni készül a *Vihar* fordítását. Hosszú és gondos előkészületek után, a kegyelmes úr díszleteivel, Beethoven műveiből készült kísérőzenével, a jövő héten, január 9-én, csütörtökön este tartjuk meg a premiert. Boldogok vagyunk, hogy – tudtunkkal – mi vihetjük először a magyar közönség elé ezt a tökéletes fordítást, s rendkívüli megtiszteltetésnek vennénk, ha a bemutató előadáson vendégül láthatnánk.

Természetesen a szokásos tantiémek átutalásáról gondoskodni fogunk.

Mély tisztelettel és nagyrabecsüléssel:

Thalia Kolozsvári Magyar Színház igazgatósága
Br. Kemény János Kádár Imre

965. KASSÁK LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1936. jan. 31.

Kedves Babits Mihály!

Kérlek bocsáss meg, hogy levelemmel háborgatlak, de úgy érzem kénytelen vagyok megírni soraimat és elmondani benne néhány dolgot az úgynevezett Baumgarten-ügyre és a magam személyes ügyére vonatkozólag. Bűn lenne magammal szemben, ha nem beszélnék ezekről a részemre különben nagyon kellemetlen dolgokról s ha nem informálnalak Téged arról, amit én az ügyre vonatkozólag tudok, hallottam és láttam. Elsősorban be kell jelentenem, hogy barátaimtól már január első felében

úgy tudtam, hogy a kuratórium egyhangu határozata folytán megkapom az idei Baumgarten-díjat. Természetes, hogy ez a hír jólesett és úgy láttam, hogy hosszú, hosszú idő után és sok fáradságos munka után ezidén nyugodtan leülhetek tervbe vett új regényem megírásához. 17.-én az egyik újságból tudtam meg, hogy a díjtól szokatlan módon elestem. Nem kellemes meglepetés volt ez a számomra, de majdnem azt mondhatnám, némán tudomásul vettem. A feleségem, aki könnyebben kétségbeeső természet, mint én vagyok, fölkereste doktor Basch urat és érdeklődött nála, hogy ezek után segélyről szó lehet-e a részemre. Basch úr kijelentette, ha a törvényszéki tárgyalásom fölmentéssel végződik, akkor szó lehet arról, hogy 2–300 pengő segélyben részesülök. A további beszélgetés folyamán, úgy módosult a dolog, hogy Basch úr ígéretet tett arra, hogy a bírói fölmentés után hajlandó 1000 pengő segélyben részesíteni. Magam részéről sem a tárgyalás hangjának tónusától, sem Basch úr ígéretétől nem voltam elragadtatva. De azt gondoltam, az én helyzetem olyan, amilyen s valószínűleg akkora segélyt érdelek, amekkorát Basch úr részemre kiutalványozni jónak vélt. Ennyiben az ügy be is lett volna fejezve.

Közben a lapok foglalkozni kezdtek a dologgal, sőt a *Reggeli Újság* 20.-i számában Basch úr is nyilatkozatot adott közre, melyben elmondja, hogyan és miért történt a díj minisztériumi letiltása. A *Népszava* szerkesztője, aki úgy látta politikumot vittek bele ebbe a kimondottan irodalmi kérdésbe, többször is íratott róla lapjában és ezeknek a cikkeknek hatása alatt a munkásszervezetek elhatározták, kérni fogják a szociáldemokrata párt központi titkárságát, hogy a parlamenti frakció egyik tagjával interpelláltasson a Baumgarten-ügyben. Ez 24.-én este történt. 28.-án este 8 óra után telefonált nekem Gellért Oszkár a Lido kávéházba és a Te és Basch úr üzenetét átadva arra kért, járjak el annak érdekében, hogy 29.-én az interpelláció el ne hangozzon. Azt feleltem: arról, hogy a szociáldemokrata párt interpelláltatni akar, nekem is csak közvetve van tudomásom s így nem látom a módját, hogy én az ügybe aktíve beleavatkozhatnék. Ha a párt lemond az in-

terpellációról, nekem semmi kifogásom ellene, annál is inkább, mert én annak megtartására senkit föl nem kértem.

29.-én Gellért Oszkár beszólt hozzám a Parlament kávéházba (délelőtt 12.-kor) – és Basch úr következő üzenetét adta át: Basch doktor úr fönt járt a szociáldemokrata párt központi titkárságában, beszélt Mónus Illéssel, a parlamenti frakció főtitkárával és Kéthly Anna képviselővel, akik azt mondták neki, hogy azért akarnak interpellálni, mert én arra őket fölkertem és a megtartásához ragaszkodom. Ők szívesen lemondának az interpellációról, amennyiben én hajlandó vagyok ebbe beleegyezni. Továbbá azt is üzeni Basch doktor úr, hogy a letiltott díj helyett kapok 1000 pengő segélyt, ezenkívül a leghatározottabban megígéri, hogy 1937-ben megkapom a Baumgarten-díjat. Számomra kétségbeejtők voltak ezek a pillanatok. Nem tudtam megérteni, hogy a szociáldemokrata képviselők hogyan mondhatták azt, hogy én akartam az interpellációt és annak elhangzását vagy el nem hangzását az én akaratomtól teszik függővé. Azt feleltem Gellért Oszkárnak: tévedést vagy rosszakaratu beállítást látok ebben az ügyben; ezenkívül azt mondtam: nem fogadhatom el az 1000 pengő segélyt. Először azért nem, mert tudom, egy fiatal költő ugyancsak 1000 pengő segélyt kap anélkül, hogy ő egy formálisan neki megítélt 3000 pengős díjtól elesett volna, másodszer nem fogadhatom el azért, mert akkor az 1000 pengő ellenében le kellene mondanom arról a 3000 pengőről, amelyet a munkásság akar nekem átnyújtani, hogy így jóvá tegye a minisztérium letiltásából származó anyagi károsodásomat. Ugyanis, azon az estén, mikor az interpellációs határozatot hozták a szervezetekben, azt is elhatározták, hogy gyűjtést indítanak munkásolvasóim között és az összegyűlt 3000 pengőt hírlapi publikálással szolidaritásuk jeléül átnyújtják nekem... Amíg Gellért Oszkárral ilyen értelemben beszélgettünk, Basch doktor úr jött be a kávéházba és ő személyesen még egyszer elmondta mindazt, amit Gellért Oszkár az előbb már elmondott. Előtte is hangsúlyozottan kifejeztem abbeli kétségeimet, hogy a párt titkárságában Mónus Illés és Kéthly Anna azo-

kat mondták volna, amiket most a doktor úrtól hallok. Ő határozottan állította, hogy minden úgy történt, ahogyan azt most elmondta. Engem pedig külön is figyelmeztetni kíván arra, hogy az interpelláció nagyon sokat árthatna a Baumgarten-alapítvány ügyének s nekem, mint írónak nem lehet érdekem az, hogy az alapítvány feletti rendelkezési jogot író társaim kezéből valamilyen illetéktelen fórum kivegye. Megvolt bennem a jó szándék ahhoz, hogy amennyiben csak egy mód van rá, meggyőzzem a párt titkárságát arról, hogy a Baumgarten-alapítvány érdekében Kéthly Anna álljon el az interpellációtól. De kérdeztem, mi történjen velem, aki ebben az esetben következképpen elesem a munkásság által kilátásba helyezett 3000 pengőtől? Basch úr kijelentette: Természetesen én kapni fogok 1000 pengő segélyt, később 1500.-at mondott. Megdöböntő. Hát lehetséges, kívánhatja azt tőlem valaki, hogy én a Baumgarten-díj letiltása után most önszántamból mondjak le a munkásság részemre kárpótlásul följánlott 3000 pengőjéről? Ezt őszintén (most már látom túl őszintén) elmondtam Basch doktor úrnak és azt is mondtam, eltekintve minden egyéni sérelmetől, legalább 2000 pengő segélyt kérek abban az esetben, ha a munkásság 3000 pengőjétől elesem. Ebből nagy vita alakult ki, amely sem morálisan, sem esztétikailag nem nevezhető illőnek. Végül is Basch úr úgy határozott, hogy ahogyan most az említett fiatal költő a neki szánt 1000 pengőt segély formájában megkapja s ahogyan Pap Károly annak idején segély formájában megkapta a díj egész összegét, én is meg fogom azt kapni két részletben. Az én kérésem az volt, hogy maradjunk a 2000 pengőnél, de végül is abban állapodtunk meg, hogy most kapok 1000 pengőt, még ebben az évben megkapom a második 1000 pengőt, a harmadik részt pedig 1937-ben, amennyiben a kuratórium, akkor a díjra nem ajánlana. Hangsúlyozom, hogy ez az ajánlat nem az én agyamban fogamzott meg, nem is vettem szívesen, de végül is ebben a formában megállapodtunk. Be kellett látnom, ha mindez nem is a legszebb keretek között történik meg, a munkásság részéről várható 3000 pengő helyett kárpótol a 3000 pengős segély s így

ezt a számomra nagyon keserű ügyet újabb anyagi károsodás nélkül és anélkül, hogy a sajtónak további szóbeszédre adtunk volna alkalmat, – lezártnak tekintem.

Igen ám, de 30.-án délelőtt 11 órakor fölkérettek a szociáldemokrata párt titkárságába, hogy megkérdezzék tőlem: 29.-én délután, az utolsó pillanatban miért kértem Kéthly Annától, hogy okvetlenül és föltétlenül álljon el az interpellációtól? (Azért történt ez szerdán délután ilyen későn, mert előzőleg 1/2 1 órától, körülbelül 1/2 4 óráig tartott Basch urral a tárgyalásunk.) A párt titkárságon megdöbbenve kellett hallanom Mónus Illéstől, hogy mindabból, amit Gellért Oszkárnak és nekem Basch ur elmondott, egyetlen szó sem hangzott el a Mónusék és Basch ur között lefolyt tárgyalás alkalmával. Se Mónus Illés, se Kéthly Anna nem mondta Basch urnak azt, hogy én a párt titkárságát vagy őket személy szerint az interpellációra kértem vagy utasítottam volna. Ellenben igaz az, hogy Basch ur kérte őket a Baumgarten-alapítvány és az én érdekemben, (tudtomon kívül) hogy álljanak el az interpellációtól, különben veszedelemben forog az alapítvány léte és elvágjuk annak a lehetőségét, hogy én valaha is megkaphassam a díjat – holott ő Basch úr itt Mónus Illés és Kéthly Anna előtt kötelezően kijelenti, hogy engem az idej el-esett díjért annak megfelelő segéllyel kárpótól és jövő évre biztosítja számomra a díjat. Mónus Illés és Kéthly Anna, miközben hangsúlyozottan kijelentették, bárha a Baumgarten-alapítvány mai kezelési módját a maguk részéről nem tartják kielégítőnek, hajlandók elállni az interpellációtól, tekintettel az alapítvány közügyi és Kassák anyagi érdekeire. Megbeszélték Basch urral, amennyiben én a titkárságot idejében fölkérem arra, hogy az interpellációtól Kéthly Anna álljon el, akkor a párt teljesíteni fogja kérésemet. – Ezt a kérést én megtettem, az interpelláció elmaradt és természetesen a munkásság által megindított akció, az én részemre összehozandó 3000 pengő érdekében is – mint aktualitását veszített mozgalom, megszűnt.

Az elmondottakon kívül Kéthly Anna még azt is kijelentette előttem, hogy az interpellációs idő előtt beszélt Tasnády állam-

titkárral, aki azt mondta neki, hogy ő előtte, övele senki semmit nem beszélt Kassák jelöléséről, ő minden előzmény és minden további nélkül elfogadta azt a listát, amelyet a kuratórium benyújtott. No, most már úgy a párt titkársága előtt, mint én előttem teljesen össze van zavarva az ügy. Nem tudom mennyi a valóság alapja azoknak az információknak, amelyeket én nagyon szavahihető barátaimtól kaptam arravonatkozólag, hogy a kuratórium részemre megszavazta a díjat és a nevemet a listán a minisztériumba fölterjesztette – én nem tudom mennyi igaz azokból az újságközleményekből, amelyekben az jelent meg, hogy a minisztérium az én díjamat letiltotta. Ezekre az újságközleményekre nem jelent meg hivatalos cáfolat, ha csak az nem, amelyet a *Magyarország* 29-i számában Basch ur adott közre s amelyet másnap ugyanabban a lapban megcáfolt és apokrifnak jelentett ki. Basch úr nyilatkozatai homlokegyenest ellent mondanak egymásnak, a különös ügyre nemhogy világosságot derítettek volna, hanem az egészet még jobban összezavarták. Nincs kedvem hozzá, hogy levelemben Basch ur nyilatkozatából idézzek, gondolom, hogy ez Előtted felesleges szószaporítás lenne.

Kedves Babits Mihály, én jóakarattal némán tűrtem, <hogy> ennek a kavarodásnak a hullámai átcsapjanak fejem felett, de most nem vagyok benne biztos, hogy ez a magatartásom helyes volt. Ugy érzem, mintha valami nagyon méltatlan dolog történt volna velem. És ez a méltatlanság legfőképp Basch doktor ur részéről ért, aki ferde helyzetbe állította be előttem a tényeket. Most nagyon rossz érzéssel gondolok vissza Basch ur és köztem lefolyt tárgyalásra. Mért kellett ezt így összekeverni? Milyen rossz színe van az egésznek kifelé s milyen keserű szájjíze marad utána annak, aki csak egy szót is kimondott az ügyben.

Még egyszer kérlek, ne haragudj, hogy ilyen hosszú levéllel háborgatlak, csak hosszú töprengés után szántam rá maga a megírására, de úgy éreztem, hogy mindezt el kellett Neked mondanom ilyen részletesen és a – saját szavaimmal.

Őszinte üdvözléssel:

Kassák Lajos

966. EGY MINISZTERI BESZÉD KAPCSÁN

– Súlyos következményekkel járhat, ha egy nemzet rossz irodalmon nevelődik.

Ezt a mondatot egy magyar politikus mondta: a belügyminiszter Szombathelyen.

És én ezt örök mementóként írnám minden politikus elé, akinek politikája, akármilyen vonatkozásban, érintheti az irodalmat [...]

A magyar politikus mindezt rendesen nem hajlandó megérteni. Mondják, a modern politika alapelve demokratikus. S a legtöbb magyar kultúrpolitikus irodalompártolásában van is valami demokratizmus, ami a csőcseléknek kedvez. Itt a fő jelszó az „írónyomor enyhítése”: mentül több embernek megadni a lehetőséget, hogy író legyen vagy maradjon! Irodalmi alapjainknál s egyéb irodalomtámogató intézményeinknél a legfőbb törekvés „mentül szélesebb körökre” kiterjeszteni az intézmény áldásait, mintha valami demokratikus jogról lenne szó, melyet széles körök egyenlő igénnyel követelhetnek. Az irodalom pedig arisztokratikus valami, s teljesen félreismeri az a politika, mely szociális és demokratikus alapon akarja szervezni.

A belügyminiszter távol van ettől a félreismeréstől. Nem áll a demokratikus kultúrelv alapján, amelynek folyamánya: „mentül több írót és mentül több olvasót!” „Az írók túlságosan is elszaporodtak” – mondja egy helyt, s nyomatékosan hangsúlyozza, hogy „csak jó irodalmat szabad olvasni”. A „balkáni ponyva” olvasásával szaturált alacsony ízlésű olvasó számára „jobb lett volna, ha analfabéta marad”. Oly szokatlan hangok ezek, hogy nem állhatom idézés nélkül. Ez a miniszter tudja, mi kell az irodalomnak. Tudja, hogy az irodalmon nem lehet pusztán anyagi támogatással segíteni. Az irodalomnak igényeit kell visszaadni, szuverenitását, függetlenségét. Csak ez biztosítja hasznosságát és fontosságát! Mert ami hasznos és fontos lehet benne, az éppen a szellem szabad fölénye, mely elfogulatlanul, párt, cél és korlátok kötöttsége nélkül, mintegy szabad szárnyalásban, mindent megpróbálva, semmitől vissza nem riadva éli újra a világot, s puhatólja ki szellemi lehetőségeit egy író lelkén át.

A belügyminiszter hangsúlyozza, hogy ennek a léleknek elsősorban szabadnak kell lennie, szabadnak és függetlennek! S hogy az íróval nem tesz jót az, aki anyagi előnyöket, teret, levegőt ad neki, de mindezeket feltételekhez köti: az írónak feltételek nélküli támogatás kell! Az írónak feltétlen szabadság kell, feltétlen jog hozzányúlni az élet minden dolgához, a legégetőbbekhez és legkényesebbekhez is, és pedig a nemzeti élet dolgaihoz éppúgy, mint az egyén életének dolgaihoz. „A nemzet sorsdöntő kérdései, főleg történelmi időkben, az irodalmat nemcsak foglalkoztatják, de attól egyenesen elválaszthatatlanok.”

Az író azonban nem újságíró, és nem is publicista. Őt nem kötik a pillanat céljai, sem a politika aggályai. Bizonyos területenkívüliséget élvez, akár a röplő, aki fölülről néz, és túllát a határokon, megszabadulva a földi perspektíva kötelező egyoldalúságától. A belügyminiszter nem habozik kimondani, hogy az ilyen minden politikai céltól és kötöttségtől fölszabadult látás „még az aktuális politikai kérdések helyes felfogásának és megítélésének szempontjából is” többet jelenthet minden politikus meggyőzni akarás célzatosságánál. S így proklamálja, politikus létére és a politika oldaláról, az irodalom szuverenitását, a *l'art pour l'art* elvét, mely politikázók és politikusok szemében egyébként vörös posztó szokott lenni.

„Az irodalom célja az alkotás, az önmagáért való alkotás. A napi kérdések irányzatok kezelése, a ma problémáinak sajtó jellegű földolgozása, *beteg irodalom*.” Hasonló gondolatokat nemegyszer írtunk le a *Nyugat* hasábjain; aminthogy a miniszter egész beszéde az irodalomról feltűnő egyetértést mutat a *Nyugat* három évtizedes számtalanszor leírt s változatlanul hirdetett programjával. De ha a politikus mondja el ezt a programot: nem jelenti-e ez az irodalom és politika különös új találkozását, a magyar gondolat és cselekvés új harmóniában való egymásba csengését? Amire érdemes fölfigyelni, ha csak pillanatnyilag is. S érdemes kívánni, hogy ne legyen pillanatnyi.

Nyugat, 1936. febr.

967. RADNÓTI MIKLÓS – BABITS MIHÁLYNAK

[H.n.] 1936. febr. 6.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

Ne haragudjék, hogy levéllel zavarom, de ma hiába kerestem személyesen, ezért választom ezt a megoldást. Mellékelten küldök egy „Naplójegyzetet” Berzsenyi halálának 100 éves évfordulójára és kérem Szerkesztő Urat, hogyha megfelel, közölje a *Nyugat*ban.

Nagyon kérem, ne haragudjék kérésemért, de szeretném, hogyha Szerkesztő Úr a mellékelt levelezőlapon értesítene arról, hogy használhatja-e a cikket. Azért kérem ezt, mert hogyha a *Nyugat* nem közli, szeretném máshol értékesíteni, és a cikk most időszerű.

Még egyszer kérem Szerkesztő Urat, hogy ne haragudjék zavarásomért és mély tisztelettel köszöntöm

őszinte, igaz híve
Radnóti Miklós

968. RADÓ ANTAL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1936. febr. 7.

Igen tisztelt Tagtársunk!

Kaden-Bandrowski Juliusz, a legjelentősebb lengyel regényírók egyike, a varsói Szépirodalmi Akadémia főtitkára és a lengyel Pen Club egyik legérdemesebb tagja, holnap szombaton délután öt óraker meglátogatja az Otthon-kört, ahol a Magyar Pen Club részéről is üdvözölni fogjuk.

Igen fontos volna, ha ez alkalomból igen t. Tagtárs úr is eljönne az Otthonba.

Szíves üdvözlettel

Radó Antal
ügyvezető alelnök

Kérlek, jöjj el!

969. KASSÁK LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1936. febr. 9.

Kedves Babits Mihály,

ezúton értesítelek, hogy a Baumgarten-alapítvány segély-alapjából kiutalványozott első részletet (azaz egyezer) pengőt megkaptam.

Fogadd érte köszönetemet és őszinte üdvözetemet.

Kassák Lajos

970. TAMÁS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1936. febr. 26.

Mélyes tisztelt Mester,

miután telefonon hiába próbáltam elérni Önt, ezúton hozom szíves tudomására, hogy Székely István választ kapott Londonból, a *Gólyakalifát* illetően. Azt írták, hogy előbb színopszist szeretnének látni a könyvből. Miután tudom, hogy Ön nagyon el van foglalva, szívesen megcsináljuk ezt mi ketten, hátha sikerül még a nyárra összehozni a Babits-filmet. Nagyon kérjük, hogy egy kötetet – én már kerestem a Múzeum körúton, de nem kaptam – Székely címére: Nürnberg u. 47. küldessen a Mester.

A premierünkre küldtettem jegyet, remélem elviselhetőnek találták a *Café Moszkvát*. A nagyságos asszonynak annak idején említettem, hogy a kis Pathé Baby géppel szívesen csinálók kisleányukról felvételeket, tehát ha a zord idő kitisztul és süt a nap, várom egy nappal előbb telefonhívásukat és akkor fotografálhatunk.

Nagyságos Asszonynak kézcsókomat, Önt pedig hálás nagy-rabecsüléssel köszöntve maradtam

híve

Tamás István

971. BABITS MIHÁLY – AZ ATHENAEUMNAK

Budapest, 1936. márc. 19.

T.

Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat,

H.

Opciót adok az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulatnak, hogy munkáim külföldi nyelveken való elhelyezésével foglalkozzék. (Ez opció alól kivétel a német nyelvterület, amelyre másnak van opciója.)

Amennyiben az Athenaeum bármelyik munkámat valamelyik külföldi nyelven elhelyezi, a hozzá befolyó honoráriumok összegéből 25%-ot az Athenaeumnak engedek át, míg 75% engem illet.

Önök valamennyi külföldi ajánlatról értesítést küldenek nekem, én viszont értesítem Önöket esetleges külföldi tárgyalásaimról, hogy ugyanazon műre nézve esetleg ne folytassunk párhuzamos tárgyalásokat. Amennyiben én magam helyezem el valamely művemem külföldön, Önök honoráriumomban nem részesednek.

Alant felsorolom azon munkáimat, amelyek külföldön már megjelentek:

Német nyelven:

Der Strochkaliph

Das Kartenhaus

Der Sohn des Virgil Timár és Kentaurenschlacht

Francia nyelven:

Fils de Virgil Timár

Olasz nyelven:

Il califfò della cicogna

Portugál nyelven:

O Filho de Virgilio Timár

Babits Mihály

972. BRENNER OLGA – BABITS MIHÁLYNAK

[H.n.] 1936. márc. 25.

Igen tisztelt Művész Úr!

Bocsánatot kérek, hogy ismeretlenül zavarni bátorkodom.

Édesapámnak, Brenner Józsefnek, (írói nevén Csáth Gézá-
nak) egyik novelláját közölte az *Újmagyarság* újévi albumában,
megfelelő tiszteletdíjat azonban nem küldtek érte nekem, mint
édesapám egyetlen örökösének, aki teljesen árva vagyok. Gyá-
mom az *Újmagyarságot* ezért perelte. A bíróság édesapám írói
értékének megállapítása céljából szakértők véleményét fogja
kérni. Nagybátyám, Kosztolányi Dezső tanácsára a Művész Urat
neveztem meg s nagyon szépen kérem, szíveskedjék érdekem-
ben írói szakvéleményét a bíróság rendelkezésére bocsátani.

Teljes tisztelettel

Brenner Olga
VII. gimn. tanuló

973. BERZEVICZY ALBERT

Még a *Nyugat* legelső évfolyamában (Istenem, milyen rég volt!) írtam egy cikket Berzeviczy Albert könyvéről, a *Beatrix Királynéről*. Azaz hogy a cikk tulajdonképpen nem is a könyvről szólt, mégkevésbé az írójáról, s amint most újra elolvasom, csalódást okoz. Semmit sem tudtok meg belőle arról, ami érdekelne: hogyan láttam abban az időben Berzeviczy Albertet akit még akkor személyesen nem ismertem? Mintha írás közben el is feledtem volna, hogy itt egy könyvről van szó: csak Beatrix királynéira gondoltam akiről a könyv beszél, Mátyás híres udvarára és a gyönyörű magyar reneszánszra, arra a nyugtalan, hol gyűlölködő, hol szerelmes viszonyra, mely a keleti magyar lelket Nyugat kulturájához fűzi...

Nem különös-e, ha egy író így eltűnik a témája mögött? Hogy eszünkbe se jut rá gondolni, milyen a stílusa, mi jellemzi

az egyéniségét, ilyesmivel ő nem toladodik az olvasó és a tárgy közé. Elfeleddeti magát, mintha a jómodor vagy tárgyilagosság ezt követelné; pedig nekem most úgy tűnik föl, hogy ép ez a jómodor vagy tárgyilagosság árulja el Berzeviczyben az íróban Berzeviczyt az embert, akinek távozását ma fájjaljuk. Én a Kisfaludy-Társaság ügyeivel kapcsolatban ismertem őt meg, mint a Társaság elnökét. Ahogy egyszer láttam ebben a minőségben, nem is tudtam többé másként elképzelni. Mintha mindig és mindenütt elnök lett volna, egyformán személytelen és tárgyilagos az emberi viszonyok és a történeti adatok közt. Személyisége legfelebb elnöki buzgalmának némi szertartásosságában bukkan ki, ami ennél a tisztségnél inkább erény mint hiba, mert a reprezentatív rend tiszteletét, a formák iránti érzéket mutatja.

Ez az érzék és tisztelet megvolt benne mindenkinek helye és joga iránt. A társadalom láthatatlan, nagy formális rendjének víziója élt benne, olyan hierarchikus erővel, olyan parancsoló hittel, mint mai nap már csak igen kevesekben. Korunk szereti a »tekintélytisztelet« jelszavát hangoztatni, de voltaképp csak az erőt tiszteli, azt nevezi tekintélynek. Berzeviczy formálizmusa az erkölcsi jogok tiszteletén alapult, s azon a jogászi és liberális elven: mindenkinek megadni a magáét! Ezt az elvet ő még egy másik korból hozta magával, egy régi, szebb, szabadelvűbb korból, mely még általánosan elismerte és vallotta. Ahogy az öreg úr lassan túlélte korát, s a régi elv gyakorlatával mindinkább egyedül maradt: az eleinte vaskalapos, formákba merevült konzervativizmusnak látszott, később azonban mindinkább erény és dicséretreméltó példaadás lett.

Mert szellemi életünk terén épen ez kezdett legjobban hiányozni! Egymás tisztelete, ha csak formalisztikus tisztelete is, s a becsületes igyekezet, mindenkinek megadni a magáét. Ma bizony még az elnökök se nagyon formalisztikusak s legtöbbször egyáltalán nem hajlandók kikapcsolni érdemi véleményeiket. Egy kis formálizmusra nagyonis szükség van, különben még a létjogot is könnyen elvitatjuk egymástól.

Én épen ezt a formálizmust tiszteltem Berzeviczyben, ami

voltakép uri objektivitás volt, s a jogok és emberméltóság iránti tisztelet, egyúttal pedig a legjobb politika. Irodalmi álláspontunk homlokegyenest ellenkezett, ezen a helyen is sokat vitáztunk vele, s ő is a maga fórumairól sokszor pörölt és hadakozott velünk. Véleményeink nem egyszer megbotránkoztatták, s olykor minket is nagyon bántottak az övéi, amelyek egy tájékozatlan és igazságtalan közvéleményt visszhangoztak. Mégis most, hogy meghalt, különös módon inkább szövetségest gyászolunk benne, mint ellenséget. Mikor leggyógyíthatatlanabbnak látszott az »irodalom kettészakadása«, egyetértettünk abban, hogy ez a kettészakadás értelmetlen és meg kell szünnie. Egyetértettünk a szellem jogainak tiszteletében s a törekvésben, hogy megadjuk mindennek a megillető rangját, még annak is, amivel nem rokonszenvezünk. S szövetségesek voltunk a jog és szellem liberális magyar hitvallásában egy egész, új, barbár világ ellen, amely csak pártokra és erőkre esküszik, s a jogot avultnak, a szellemet gyengének ítéli.

Nyugat, 1936. ápr.

974. PAP KÁROLY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1936. ápr. 6.

Igen tisztelt Barátom!

Ez a levél egy hosszú adósság rövid törlesztése szeretne lenni, ami természetesen lehetetlen. E percben csak arra kérhetlek *nézd el részvégtelenségemet*, amellyel betegeskedésemet és gyászodat és sok más egyebet kísértem;

mentségemül legven az a súlyos küzdelem, amelyet készülő könyvemmel kellett és kell vívnom még ma is mindennap: tehát fajtámmal és önmagammal, minden órámban, percemben és pillanatomban mélységes kétségbeeséssel és haraggal!

Elnézésemben *biztos* lévén, mindjárt meg is kérlek valamire: Minthogy alkalmam volt *Illyés* könyvét a puszták népéről

kefelenyomatban elolvasni – tőle kaptam meg –, nagyon szeret-
nék *erről az olvasásról* .. a *Nyugatban* írni.

Kérlek add engedelmedet és
bocsásd meg nyomorúságaimat;
mindhalálíg

szeretettel irántad:
Pap Károly

Feleséged önegységának add át kézcsókomat és a gyermek-
nek ölelésemet!

975. ISAC, EMIL – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1936. ápr. 19.

Mélyen tisztelt Babits Mihály!

Egy kollegiális szívességet kérek és remélem nem haragszik. Szegény Kosztolányi Dezsőről riasztó híreket hallottam. Nem tudom ezeket controllálni, de nagyon aggódom a Kosztolányi sorsáért és talán Ön is tudja, milyen jó barátok voltunk és vagyunk szegény Dezsővel. Ha ideje és alkalma van, juttassa el ezt a levelet Kosztolányinak. Nem tudom ezt a párt sort csupán egy olyanra bízni, aki genialitása mellett emberként is rendkívüli és ez az Ön... Babits Mihály, nekünk költőknek akármilyen nemzethez tartozunk és akármilyen nyelven írunk nem szabad elfelejtenünk, hogy egy nagy család vagyunk, ahol a bábeli zavar megszűnik és egymást szeretni tudjuk. Minden nemzetnek költőit én most is becsülöm és tisztelem és szeretem és felhasználom az alkalmat, hogy Önt, a költőt, ezúttal is legmélyebb szeretetemről és csodálatomról biztosítsam. Ugye elmegy Kosztolányihoz és beszél vele és megírja nekem azt amit az Ő sorsáról megírhat...

Mély rokonszenvvel tisztelő híve

Emil Isac

976. SILLEI REZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Varsó, 1936. máj. 4.

Mélyen tisztelt Uram,

A *Wiadomoáci Literackie* (Irodalmi Hírek) című lengyel hetilap megbízásából magyar számot szerkesztek, melyből az Ön neve sem hiányozhat.

Tisztelettel kérem, szíveskedjék megengedni, hogy egyik költeményét lengyelre fordítva ebben a magyar számban közöltessem. Szíveskedjék velem közölni, hogy melyik költeményét tartja erre a célra a legalkalmasabbnak, kérem egyúttal az ön által kiválasztott költeményt nekem megküldeni.

A lap szerkesztősége a költeményt soronként lengyel garassal honorálja (ami a mai árfolyam szerint megfelel 50 fillérnek), ebből 25 garas a szerzőt, 25 garas a fordítót illeti meg.

Megjegyzem, hogy a *Wiadomoáci Literackie* nivója és iránya teljesen azonos a francia *Les Nouvelles Littéraires* című lappal.

Abban a reményben, hogy fenti kérésemet nem tagadja meg, vagyok

kiváló tisztelettel

Országos Széchényi Könyvtár

Sillei Rezső
hírlapíró

977. WEÖRES SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Csöngé, 1936. máj. 14.

[...] Mellékelten küldöm három új versemet. Kísérletszerű dolgok: ... jellemrajz és ballada, ... próbálok utat találni. A modern lírából a tárgyilagos lélekrajz teljesen kipusztult (a Mester régebbi köteteiben még találok néhány példát, amik közül az *Aliscum éjhaju leánya* címűt érzem a legszebbnek, legemberibbnek). Annál gyakoribb a mai költészetben az önelemzés, hangu-

latkép, leírás, kollektív panasz, filozoféma és elvont értelmetlenség. Ha olyan témához nyúlok, mint a *Széchenyi*, nagyon érzem, hogy a modern költészet mennyire hozzászoktatott a puha anyagokkal való pepecseléshez, mennyire elkényelmesített. Nem bírok pl. egy jambikus verset megírni anélkül, hogy trochaeusokat ne keverjek bele; ezt Kazinczy aligha fogadta volna el versnek; és ma „formaművész”-nek számítok. A sapphicum Berzsényinek még szinte házikabátja volt; és *Mocsári dal* című zötyögős, hibás lábakkal telt sapphicumom Fejtő Ferenc szerint „formajáték”. Szeretném elérni Arany fegyelmezettségét, komponálási készségét, Berzsényinek a formák fölötti uralmát, Vörösmarty kifejezőképességének precizitását és sokoldalúságát.

A mai idő rászabadította a művészetekre a disszonanciákat és ezáltal tízszeresére növelte a kifejezés lehetőségeit; talán erről a tarkabarka, sokféle, kényelmes kifejezési lehetőségről kéne lemondanom ahhoz, hogy agyag-gyúróból kőfaragóvá nőhessek; de nincs erőm ekkora aszkézishez [...]

978. BASCH LÓRÁNT – BABITS MIHÁLYNAK

Országos Széchényi Könyvtár
Budapest, 1936. máj. 20.

Kedves Mihály!

Szomory Dezsőtől kaptam egy levelet, amelyben „egy nagyon súlyos műtét után és ezúttal legyőzve emberi büszkeségemet és írói minőségemben egyszerűen” arra *kér*, hogy őt az alapítványból 2000,- pengővel megsegélyezzük. Oly formában kérné, hogy az, „mint egy igazi jótétemény titokban maradjon”. „Ez az első kérelme anyagi segítségért és ehhez is az kellett – mint írja –, hogy felvágják a hasát”.

A levelet egy orvosnő hozta hozzám, akivel közöltem, hogy rajtunk kívül tudomást kell, hogy szerezzen erről a minisztérium – jelentésünk folytán.

Én azt hiszem, ha Szomory Dezső egyszer hozzánk fordul, segíteni kellene rajta. – Ezt idén legfeljebb 1000 pengővel tehetnők külön alapom terhére, a másik 1000,- pengőt csak a jövő évben adhatnók ki és erre legfeljebb csak ígéretet tehetnénk, arra az esetre, ha akkor még életben lesz.

Én a napokban szándékszom őt meglátogatni és ezért kérném mielőbbi válaszodat.

Szeretettel köszönt:

Basch Lóránt

979. PUSZTÁK NÉPE

Gyermekkoromban én is voltam pusztán. Voltam azóta is, birtokos barátaim látogatására; de ez nem sokat számít. Az uri vendég alig jut tul a park kerítésén, ha csak nem kocsikázva, s alig vált szót valakivel az urakon kívül. A gyerek más; ő mindenfelé elcsavarog, s kíváncsisága és fesztelensége összeakasztja mindenkivel.

De micsoda barátkozások voltak ezek, a szépen felöltöztetett, begombolkozott urifiucska barátkozásai a „puszták népével”? Egészen így álltam szóba a majommal is, az állatkerti rács előtt – minden lenézés nélkül, teljes szeretettel, sőt bámulattal a majom iránt. S a puszták népe, noha engedelmesen mulattatta az úrfit, ha kellett, tréfával és játékkal is, idegenebb maradt számomra, mint az akvárium néma halai, melyeket üvegen át nézünk.

Én Illyés Gyulának félig-meddig földije vagyok. Gyermeki kalandozásaim nagyjában azon a vidéken folytak le, amely Illyés új könyvének, a *Puszták Népe*nek, is színhelye. Mégis úgy olvasom ezt a páratlan gazdag és hiteles élményekkel zsúfolt könyvet, mintha valami izgalmas utleírást olvasnék, egy ismeretlen földrésről és lakóiról. Mintha felfedező utat tennék, amely annál inkább tele számomra szenzációkkal és iz-

galmakkal, mert ez az ismeretlen földrész véletlenül a saját szülőföldem.

Milyen valószínűtlen volt hogy akadjon valaki aki képet rajzol ennek a titkos mélységnek belső életéről! Illyés talán az egyetlen ember aki erre vállalkozhatott. A pusztát csak az ismerheti belülről aki maga is a pusztá gyermeke. De ez az ismeret csak akkor válhat tudatossá, ha a pusztá gyermeke kilép a pusztából, és fölébe emelkedik. S aki egyszer kilép a pusztából, az ritkán tart többé a pusztával közösséget. Az többnyire már szintén csak kívülről hajlandó nézni a pusztát. Kivéve, ha költő, akiben gyermekkorának párlata, önnön múltjának lelke él.

Ilyen költő Illyés, ez tette képessé és hivatottá, hogy fölfedezze számunkra az ismeretlen emberfajt, a „puszták népét”.

Előttem ami ebben a felfedezésben a legmegrendítőbb és legmeglepőbb, az hogy a puszták népe *cseléd*. Ezt elméletileg talán tudhattuk is, de éppen itt látszik meg, mennyire nem számít ilyen dolgokban az elméleti tudás. A pusztá úgy lebeg fantáziánkban, mint az idillikus szabadság földje. S a „pusztá fia” szinte szinonim avval hogy a „szabadság fia.” A szó maga idilli és regényes képzeteket idéz. Azt juttatja eszünkbe, hogy „betyár.” Esetleg azt hogy „csikós.” Mindent csak azt nem hogy „cseléd.” Petőfi nem gondol a csikósra, mind cselédre.

*Pusztán születtem, a pusztán lakom,
Nincs födeles, kéményes hajlokom,
De van cserényem, van jó paripám:
Csikós vagyok az alföldi rónán.*

De nemkevésbé gögös ur Petőfinél a pásztor vagy kisbéres. „Nem ül kevélyebben a huszár a lovon, Mint az a kisbéres a vendégoldalon.” Igaz, Kukorica Jancsi cseléd, de ő nem is pusztai, hanem falusi. S ő is hamar elrúgja a cselédséget hogy mesebeli hőssé váljon. „Nem magyar aki szolga!” S most Illyés Gyula arra eszméltet hogy a puszták népe, a magyarság egyhar-

mada és legmagyarabb harmada, a szabadság szimbolikus hónának gyermeke, kivétel nélkül cseléd, azaz szolgál.

Sőt majdnem rabszolga.

Roszbabb a jobbágnál, mert a jobbágnak telke volt, s bizonyos jogai voltak, szabadon költözhetett, vagy legalább lázadhatott vagy szökhetett! A puszták lakójának nincs egy talpalatnyi földje ahol megvethetné lábát, teljesen ki van szolgáltatva, a lázadás lehetetlen és szökni hova szökhetne? Teste-lelke, minden órája és teljes munkaereje a gazdáé akit nem is lát soha, a titokzatos földesuré, akinek legkisebb tisztje és helytartója is szabadon verheti gyermekét és elkivánhatja leányát. Nekem ez a legrettenetesebb abban a képben amit Illyés a puszták népének életéről rajzol: ez a kiszolgáltatottság. Amely apatikusan tűri a rosszat, s már előre belenyugszik mindenbe, az ősi szokás s a megélhetés kényszerénél fogva.

Élég szomorú persze a „pusztaiak és zsellérek” anyagi nyomora is. Illyés erre is rádöbbsent könyvében, alig-ismert állapotokat tárva föl. De én még sokkal szörnyűbbnek érzem az erkölcsei kilátástalanságot, amely tulajdonképpen és definíció szerint azonos a rabszolgasággal. Ez az osztály valóban a mélységben él, vigasztalan sorsára hagyva, a javulás legkisebb reménye, a panasztevés minden lehetősége nélkül. A parasztnak, a gyári munkásnak, még a napszámosnak is akad szószólója: a puszták népével senkisémmel törődik. Egyedül áll, egy láthatatlan hatalommal szemben, amely a feudálizmus tekintélyi rendjét a kapitalizmus nyereszkeskedő érzéketlenségével egyesíti. Reálisul az egész történelem, s minden haladás csak rosszbabbítja sorsát. A patriarkális sugarak kialudtak, de a verseny és szabadság nem nyílt meg számára. A jobbágyság emancipációja őt nem emancipálta; a cigányok megmentéséről volt szó, de az övéről soha. „A divatlapok már a négerek sorsát könnyezik” mondja Illyés a szabadságharc koráról szólva, „de a pusztaiakat még mindig nem látják.” Ma sem látják. Hogy is láthatnák azt aminek nincs módja mutatnia magát, hogy is vehetnék észre ami meg sem mozdul?

Illyés cselekedete az hogy bevilágít ebbe a rettenetes mozdulatlanságba, mint aki reflektorfényt vetít a tengerfenék titkai közé. Ehhez költő kellett: a száraz statisztika vagy szociográfiai adatok sötétben hagynának. Mit jelent az hogy Magyarország népességének harmadrésze cseléd? Illyés megmutatja, mit jelent. Halálos valamit jelent: úgy érezzük magunkat, mintha valami idegen, exotikus és primitív néptörzs életét pillantottuk volna meg, pedig a legigazabb magyar fajta ez. Szikár, kiaszott fajta, de ha egyszer valami véletlen folytán kikerül a cselédsorból és tisztté lép elő, azonnal kitűnik hogy természetből inkább a testességre hajlik, s csak az életmód tette sovánnyá. És így van ez szellemi tulajdonságaikkal is: a szellem éppoly sovány és kiéhezett. A magyarság egyharmada tenger alá került és elevenen el van temetve.

Lélekzetviassafojtva, megmagyarázhatatlan szorongással és titkos büntudattal figyeljük a reflektor fénykörében az ismeretlen lények mozgását, akik mégis testvéreink, az exotikus néptörzs életét s különös szertartásait, mely mégis a mi törzsünk. Az író semmitsem hallgat el, szinte nem marad kérdésünk mikor becsuktuk a könyvet, csak csodálkozásunk. Csodás művészet ez, amely elfelejti hogy művészet: az egyszerű, kristálytisza mondatokban maga az emberi tények gazdag sokasága beszél s szinte észrevétlenül vezet, míg egyszer csak fölszisszenünk a megdöbbenéstől, mert megértettük a lelket, a megérthetlent. Csak a káromkodásról szóló lapra utalok vagy a béreslányokról írt fejezetre. Én meglehetősen megcsömörlöttem az irodalomtól, s mostanában mindjobban iszonyodom attól, hogy irodalmi kritikát vagy méltatást irjak. De nem hallgathatom el a bámulatot, amit Illyés írástudása kelt bennem: olyan ez mint az izmok ereje, amely nélkül lehetetlen volna a cselekedet. Fiatal és nyugodt erő, szinte fölényes; s az egészséges erőnek ez a fölénye megérzik az egész könyv tónusán. Amit elbeszél, az néha a híres orosz írók legsötétebb mélységű témáival rokon. De ahogy elmondja, az csöppetsem orosz. Az teljesen magyar; idegességében is megtart valami nyugalmat s a kétségbeesésben is méltó-

ságot és mértéket, sőt humort. Mélység és kedvesség van ebben a humorban, emberismeret és stílus, majdnem zene; annyira, hogy Illyés prózáját minden igénytelensége mellett is egyenrangúnak érezzük versével. Tökéletes epikai stílus ez, egy nagy regény stílusa. Aminthogy a könyvben egyáltalán egy nagy regény anyaga rejlik.

De ez mégsem regény.

Nyugat, 1936. jún.

980. BISZTRAY GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1936. jún. 2.

Mélyen tisztelt Főszerkesztő Úr,

holnap, szerdán délelőtt 11 órakor a kormányzóné őfőméltósága és Hóman őexcellenciája meglátogatják könyvnapjait a Ferenciek terén. Tisztelettel kérem Főszerkesztő Urat, hogy amennyiben lehetséges volna, úgy bennünket megjelenésével megtisztelni méltóztassék.

Fogadja Főszerkesztő Úr őszinte tisztelem kifejezését.

Országos Széchényi Könyvtár Dr. Bisztray Gyula
a Magyar Szemle
segédszerkesztője

981. A LEGNAGYOBB MAGYAR

Töredék Széchényiről

Széchényi ma is a legnagyobb magyar. Úgy gondolok rá, mintha élne; holott nem egy előre úgy gondolok, mintha már rég halott volna. Széchényi él, beszél, újat és újat mond, vitázik velünk elevenekkel, korhol bennünket, felel és kérdez, kiszámíthatatlan. Néha fölmerül bennem a kérdés: milyen minőségben

bitorolja halott létére az életnek ezt a jogát? Nem mint politikus: a politikus nem élheti túl korát. A politika az időponthoz igazodik, s az időpont elmúltával már csak a történelem számára érdekes. Nem is mint író: hisz nem is volt író. Az írás mindig csak eszköz volt számára, akár másoknak írt, akár magának: programplakát vagy gyónócédula.

Az a Széchenyi, akitől ma sem tudok megszabadulni, nem államférfiú vagy irodalmár voltában izgat. Hanem, minden ilyen külső szerepétől függetlenül, emberi és magyar voltában.

– Mit ér az ember, ha magyar? – kérdezte Ady Endre. De nem ő először, s nem ő utoljára. Azt mondhatnám: az egész magyar történelem ezt kérdezi. Amit Ady versével, szavaival, ugyanazt kérdezte Széchenyi egész életével. Nincs még egy élet, mely oly ellenállhatatlanul veti föl a „magyarság és emberiség viszonyának problémáját”. Frázis-e a „végzetes magyarság”? Széchenyire nézve csöppet sem frázis: számára a magyarság valóságos végzet és átok [...]

Ma, ahogy mondani szokták, a nacionalizmus válságát éljük Európában! Rettenetes és vészekkel terhes válság, amilyent nem ismer még a világtörténet. S ez válságos pillanata egyúttal annak a nagy kísérletnek is, amelyet a magyar nemzet életével játszik a sors! Egész létünk és minden értékünk kockán van. Éppen úgy, mint Széchenyi idején. Átéltünk egy katasztrófát, mint ő. Legéletbevágóbb problémáink azok, amik neki egészen egyéni és személyes problémái voltak. A „magyarság és emberiség viszonya”! S maga a sors kényszerít, kezdetlegesen és elülről kínlódni újra végig a problémákat, ahogyan azok Széchenyi előtt is fölvetődtek. Kell-e egyáltalán lenniök nemzeteknek? S üdvös-e a nemzetekre szakadás az emberiség szempontjából? Ilyesmiket kérdezett magától az ifjú Széchenyi, mikor először döbbsent rá, hogy ő is egy nemzethez tartozik! Egy szegény, kicsi, árva és elsüllyedt nemzethez, amelynek még nyelvét sem ismeri, amelynek talán nincs is kiművelt és használható nyelve, vagy ha van is, az már romló és kiháló nyelv: egy nemzethez, amely maga is elfelejti önmagát... Miért rázta föl álmá-

ból, miért galvanizálta életre a tetszhalottat, csak hogy eggyel több hang hallassék a jövő bábeli hangzavarában? „Egy nemzettel ajándékozni meg az emberiséget”!... De vajon a megajándékozott hálás lesz-e az ajándékért? S a fölébresztett áldja-majd az ébresztőt, ki őt „kínra és vérré költi”?... Széchenyi, tudjuk, hosszan tűnődött e kérdéseken, sok-sok álmatlan éjszakán át, önszemrehányások és öngyilkossági tervek közt. Nem jobb lett volna-e, ha soha „be nem tanulja a huszonnégy magyar szót”, amellyel, mintegy első tőkével a hatvanezer pengő forint mellé elindult nemzetteremtő útjára?

A nemzet azonban ebben az időben már megvolt, élt, szenvedett, és nem lehetett többé visszaparancsolni az öntudatlanságba. S Széchenyi egész élete hozzákötődött, mint a művészé alkotásához. De egy kicsit fölötte is állt, mint a művész az alkotásának. Széchenyi távol volt attól, hogy a nemzeti létet az emberi élet egyetlen méltó formájának tartsa. Ez a modern eretnecség még nem érintette. Nagy magyar szatírájának első lapján nyíltan kijelenti, hogy „bizonyos lángeszűek” nem tekinthetők egy-egy nemzet sajátjainak. „És ez helyes – teszi hozzá –, mert ezek alkotják azon kapcsot, mely nemzeteket egybenfüggő láncolatba fűz.” De ugyanezen az oldalon írja le ezt a másik mondatot is: „Mily kimondhatatlan jótéteménye a gondviselésnek az, hogy az emberiséget több nemzetekre szakítá!” A nemzetformáló művész szegénynek, sivárnak érezné a világot a nemzeti különbségek nélkül. Irodalmi munkáiban unos-untón visszatérő téma a különböző nemzetek elütő karaktereinek ecsetelgetése. Látható gyönyörködéssel időzik ezen. Örökké szomjas amatőrlelke ujjongva élvezi a nagy Koncert változatos hangjainak gazdagságát.

Ez a nacionalizmus nem egészen olyan, ahogy ma szokás érteni. De épp evvel kapcsolódik mai kérdéseinkhez: mint felelet vagy vita. A mai nacionalizmus ellentétbe állítja a nemzetet, egyik oldalon az emberiséggel, másfelől az egyénnel, az egyén „önzésével”. Széchenyinél még szó sincs ilyen ellentétről. Ellenkezőleg, az ő nacionalizmusa az emberiség szempontjaiból indul ki, az emberiséget akarja gazdagítani. És az egyént is csak

gazdagítani akarja. S egyáltalában: több egyéni szint akar vinni az emberiségbe, nem pedig több nyájszellemet. Fszé ágában sincs elnyomni az egyén „önzését”. Sőt inkább erre az önzésre, az egyén és nemzet érdekközösségére akar építeni, egészen a liberális angol gazdaságtan szellemében. „Honszeretet s önérdék” – ahogy Arany zengi a Széchenyi-ódában... Ezt, mondom, a korabeli demokratikus liberalizmus sugallhatta; de ami mögötte van, az távol áll minden demokratizmustól. Az távol áll attól, hogy az embereket egyenlősíteni kívánja. Hogy elnyomja, ami kiválni és különbözni akar [...]

„Senki sem hozott több zűrzavart a világba, mint én” – jegyezte naplójába Széchenyi 1848. szeptember 4-én. Gyötrődése sohasem volt aktuálisabb, mint ma. Volt-e valaha kor, melyben az egyén könnyebben vette magára a felelősséget, „zűrzavart hozni a világba”? Széchenyi példája a lelkekre hatás kiszámíthatatlan veszéyleinek problémáját veti föl: az agitátor problémáját. Mondják, *Werther* nyomán fölszökött az öngyilkossági statisztika. Széchenyi egy egész nemzet öngyilkosságát hányja magának szemére. „Ezer és ezer embert öltem meg – írja egy levélben. – Én vagyok az Antikrisztus, az Apokalipszis bestiája.”

Örülete logikus volt, s igazában nem is örület. Csak természetes következése annak a lelkiismereti érzékenységnek, mely már ifjúkori följegyzéseiben is jelentkezik. Talán vallásos terheltség: egy vallási rögeszmében szenvedő apa öröksége. Amit a vallásos nevelés s a nagyvilági élet igényei közti kiáltó ellentét még súlyosbított. A mohó lélek semmiről sem tudott lemondani... nem tudott választani. Így állt elő a rettenetes hasadás tudat és élet közt, amit a *Napló* külsőleg is jelképez, mint állandó lelkivizsgálat és cinikus kórus. Cselekedet és megbánás azonos volt ebben az életben. Semmi előny és kiválóság, a bölcső tündéreinek ezer ajándéka, nem védhette meg az önkínzástól, sőt önmegvetéstől. Ez mindig új ösztönzést jelentett, s mindig új megbánást. Kívülről nézni cselekedeteinket oly gyötrelem, mely még a szentet is vezeklésre hajtja. Legalább a katolikus szentet, aki hisz a szabadságban. Széchenyi katolikus lélek volt, nyug-

talán, vezeklő, s naplóit nem ok nélkül hasonlítják össze az ágostoni vallomásokkal.

Mindezek a szokatlan előzmények talán kellettek hozzá, hogy legyen egyszer egy politikus, aki mélyen és lelkileg átéli a saját tetteinek következményeit. E cikk elején „kísérleti népnek” neveztem a magyart. Éppígy kísérleti léleknek nevezhetném a legnagyobb magyar lelkét. Mintha egy nagy pszichológiai kísérletre szemelte volna ki őt a sors. A kérdés izgató: hogyan bírja egy ember egy nemzet megteremtésének felelősségét? S egyáltalán: hogyan bírja a politikai cselekedet felelősségét? S mit jelent a politikai cselekedet? Széchenyi élete mélyein szenvedte végig ezeket a kérdéseket, amiket más államférfiú legfeljebb elméletileg tesz föl magának. Mit jelent *változtatni*, s mi csoda veszélyekkel jár, föloldani csak egyetlen szemét is a szimbolikus Harisnyának, melyről a *Hitel* beszél, s mely amaz egyetlen szem nyomán talán egészen fölbomlik... Cselekedet és óvatosság: nem ellentmondás-e ez máris? Aki boldogítani akar, nem tehet-e épp ezzel gyógyíthatatlanul boldogtalanná? Szabad-e rombolni a bizonytalan építésért. De másrészt szabad-e állni hagyni, ami összedőlhet, vagy ráépíteni a rozoga alapra? Mi jobb, tűrni a meglévő rosszat, vagy kockáztatni a még rosszabbat? Cselekedet és tétlenség egyforma veszély lehet. A tétlenség is cselekedet! Ki találhatja meg itt a bizonyosságot? S nem bűnös-e, aki bizonyosság nélkül cselekszik, vagy nem cselekszik? Ki oldja meg valaha ezt a dilemmát? Ha a bűnt az okozott baj méri, nem kell-e a legjobb szándékú politikusra nagyobb irózzattal tekinteni, mint a vérszopó szörnyetegre, akitől minden kitelik? Soha nem volt szörnyűbb ez a kérdés, mint ma. Mondják, a politikust a siker igazolja. De ki fogja megrendelni a sikert? S hogyan fog vezekelni a cselekvés embere, a felelősség merész vállalója, ha a siker elmarad?

Örülettel? Öngyilkossággal?

De hát föltámasztja-e ezzel azokat, akik hibája folytán elpusztultak? S hoz-e új virágzást a nemzetre, melyet könnyelműen vagy szerencsétlenül nyomorba juttatott?

Újra és újra mondom: sohasem voltak kérdések maibbak. Hisz sohasem voltak idők veszélyesebbek. Mi ismerjük a nyomort; de minden pillanatban megismerhetjük a végveszélyt is. Itt állunk a nagy világérdekek keresztútján: kis nemzetünk léte egy hajszálon függhet. Szinte ajtónk előtt a rettenet, amit Széchenyi a „csillagokból olvasott”. „Vér és vér mindenütt! A testvér a testvért, a népfaj a népfajt fogja mézárolni engesztelhetetlenül és örülten. Keresztet rajzolnak vérből a házakra, melyeket le kell égetni.” Ki fogja e rémségek küszöbén sorsunkat vállalni? Reformszavaktól hangos a levegő, s újból divat lett közöttünk a Széchenyi-póz... Itt is, ott is föltartják ujjukat, mint a szeleburdi stréber az iskolában... Csodálkozom, és ijedség fog el. Szobámba vonulok, s föllapozom az igazi Széchenyi írásait. Lapjaikról a pokol levegője csap ki, a vigasztalan szenvedés tűrhetetlen atmoszférája. Bár mentül gyakrabban föllapoznák ők is. Ez az ellenméreg.

Szép Szó, 1936. jún.

**982. ZAHLER GÉZA – A NYUGAT
KIADÓHIVATALÁNAK**

Országos Széchenyi Könyvtár
Pozsony, 1936. júl. 8.

Tek. Nyugat Kiadóhivatala, Budapest

Tisztelettel közöljük, hogy az itteni államügyészség b. lapjuk júliusi számát Babits Mihály cikke miatt elkobozta és kérjük, szíveskedjenek a nekünk szállított példányszámmal számlánkat mentesíteni.

Teljes tisztelettel
NOVITAS
Dr. Zahler Géza
Könyv- és lapügynökség
kiadóvállalat
Zahler

983. BASCH LÓRÁNT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1936. aug. 17.

Kedves Mihály

Most beszéltem át Sárközivel az összművek kiadását aminek utolsó terminusa 1932. április lett volna. Azóta megjelent az *Eliza pilóta* és az újabb versek is, úgy, hogy még két kötettel kellene kiegészíteni. Az Athenaeum a részletüzletet újból megindítja és pedig Zilahy művének újbóli kiadásával. Az így bevezetett részletüzletbe Sárközi nézete szerint második tételként műveid összkiadása könnyen volna beilleszthető. A részletüzletnél szívesen keresnek összkiadási alkalmat, írói jubileum stb. Nem lehetne-e ilyet találni?

Sárközi azt ajánlotta, hogy Vadnayval kíséreljem meg barátságosan az összművek elmaradt kiadását; ő most szabadságon van, augusztus végén jön vissza és így szeptember elején felkeresném. – Ha nem tudnék békés úton kötelező ígéretet kapni, csak az esetben vetném fel a jogkérdést. Sárközinek is az az érzése, hogy most időszerű az összkiadás ügyének felelevenítése. Anyagi haszonnal, úgy látom, ez a kiadás az első 1000 példányoknál nem járna, de azért mindenképp ragaszkodni kellene a szerződés teljesítéséhez.

Ilonkának kezét csókoltatom és sokszor szívből köszöntelek

Basch Lóránt

984. RÁDAY PÁL DR. – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1936. szept. 10.

Igen tisztelt Uram,

az elmúlt napokban ajánlással fordultunk Önhöz, s kértük bízson meg bennünket, hogy a három utódállamban mi helyezük el honorárium ellenében az írásait.

Már első levelünkben is említettük, hogy az Ön budapesti lapokban megjelent írásait a legtöbb utódállambeli napilap kiollózza és lehozza anélkül, hogy Önnek bármilyen csekély összeget is fizetne.

A továbbiakban meg akarjuk szervezni az Ön számára a velünk ugyanis összeköttetésben álló amerikai magyar nyelvű lapokat, úgyszintén a magyarországi vidéki lapokat, hogy azok is vegyenek át az Ön írásából.

Legnagyobb sajnálatunkra nem adott választ ajánlatunkra, miért is újólág kérjük, hogy az Önnek küldött válasz-levelezőlapot saját anyagi érdekében töltsse ki és közölje, hogy hol kereshetnénk fel az ügy megbeszélésére.

Szíves válaszát várva, vagyunk teljes tisztelettel:

Ráday Pál dr.
a *Magyar Futár* felelős szerkesztője

985. KELECSÉNYI FERENC – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1936. szept. 19.

[...] *Gazette de Hongrie* címen francia nyelvű politikai, gazdasági és irodalmi hetilapot adok ki Budapesten, mely immár nyolcadik évfolyamába lép és úgy bel-, mint a külföldön szép olvasottságnak örvend. Lapom minden nyáron egy novelláskötetet ad ki, amely a jelenkori magyar írók novelláit tartalmazza kitűnő francia fordításban. Már öt ilyen kötet jelent meg és jövő nyáron jelenik meg a hatodik. [...]

Lapom egyik munkatársa lefordította franciára a *Karácsonyi Madonnát* és mély tisztelettel kérem, szíveskedjék megengedni, hogy ezen novellát egyrészt a *Gazette de Hongrie*-ben közölhessem, másrészt pedig, a szedést félretéve, a jövő évi novellaanthológiában megjelentethessem. A lap anyagi helyzete sajnos

nem teszi lehetővé, hogy legjobb szándékom dacára írói honoráriumot tudjak fizetni. [...]

986. RESTSÉG DICSÉRETI

Örök feladatban élek,
mint a befogott diák.
Nem ismerek szabadságot,
csupán felszabadulást.
Mennyi munka, vád, ígéret!
Multam foglya vagyok én.
Igy fonódik önnön únt
hálóiba aki vén.

Be jó volna szabad lenni,
ujra ifju és szabad,
kit e földön nem nyugóz még
se szerep, se feladat!
Nekem már csak ritka-ritkán
mosolyog egy pillanat,
bús diákként, lecke végén,
visszalopni magamat.

Szép szabadság, tarts soká,
ne tűnj mindjárt semmibe!
Kezdhetnék most ami tetszik...
és nem kezdek semmibe.
Félek minden új munkától:
mind csak új rabságba ránt.
Gyülölöm az első lépést,
mely megköti az irányt.

Óh az átkozott első sor,
mely ha a papíron áll,
mint egy szigorú egyenlet,
mind a többit vonja már!

Amig tiszta, úgy írom
tele, ahogy akarom...
Csak a resté a valódi
gazdagság és hatalom!

Hófehér lap a jövődő,
teljes és határtalan
szabadság, míg nem mozdúlok.
Mért tegyek hát én magam
talpam alá síneket?
szemeimre ellenzőt?
Mért vesztsem el egy útnyi
keskenyért a nagy mezőt?

Igy tesz tétlenné a tettvágy.
Ajkam annyiféle hang
ostromolja hogy már néma.
Szó, dal, alkotás, kaland
int felém, de basamód
nyúlok én el lankatag,
míg a világ fut s az évek
rekordokat ugranak.

Én már tavaly is itt ültem,
ahol az idén ülök.
Toll helyett egy szivart rágok
s feledem hogy vénülök.
Pedig jön-jön a sötétség,
a hegy árnya egyre nő
s szemem előtt mind szűkebbre
zsugorodik a mező.

Nyugat, 1936. okt.

987. DR. SIVA JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Cluj, 1936. nov. 18.

Mélyen tisztelt Főszerkesztő úr,

előre is elnézését kérem, hogy levelemmel zavarom.

A *Keleti Újság* egész szerkesztősege nevében nagyon kérem, hogy újabb versei közül egyet, vagy kettőt karácsonyi számunk részére közlésre legyen szíves átengedni. Természetesen az sem baj, ha a kérdéses versek egy időben Pesten is megjelennek, mivel a magyarországi sajtótermékek úgysem jöhetnek át ide. [...]

Bízvást mondhatom azt is, hogy az egész erdélyi magyar olvasóközönség nevében fordulok Önhöz a fenti kéréssel, mert nagyon szomorú állapot az, hogy ujságot olvasó közönségünknek csaknem teljesen nélkülözniök kell azt az élvezetet és gazdagodást, melyet a Babits-versek olvasása jelent.

Kérésünk teljesítése külön fáradságot nem okozna a Főszerkesztő úrnak, mert pesti munkatársunk utasításunkra személyesen fogja felkeresni a kézirat átvétele végett.

Alkalmatlankodásunkért ismételten bocsánatát kérve, maradok Főszerkesztő úrnak mély tisztelettel

hódoló híve:
Keleti Újság
Dr. Siva Jenő

988. SZEKFŰ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1936. dec. 8.

Kedves Barátom,

meleg köszönet kedves soraidért, melyeket nem sajnáltál az én polémiámra vesztegetni. Nagyon jól estek nekem; – mint állandó olvasód, magam is hittem, hogy az egész magatartás, melyet ez ügyben tanúsítanom kellett, nem fog a Te visszatetszé-

seddel találkozni. Hisz régesrégóta tudom, mennyire ugyanazon vonalban haladunk, ha a Te életed magasabb síkon folyik is, mint az enyém és ha a részletek sokban különböznek is egymástól. – Sokszor éreztem a hiányát a Veled való beszélgetésnek.

Én a Magy. Történet megírása idején nem igen éltem társas életet, s ez mentsen ki, hogy feleségemmel együtt addig nem tettük Nálad és a kedves Nagyságos Asszonynál tiszteletünket. Nem tudom, nem volnánk-e alkalmatlanok, ha ezt most, a közeljövőben megtennénk? Szívesen tennénk.

Kézcsókom jelentésével a Nagyságos Asszonynak, Téged szívesen köszönt

Szekfü Gyula

989. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Mindig valami ellentmondást láttam ebben a szóban: *gyász-ünnep*. A halál gondolata rettenetes, s a gyász nyomasztó és sívár érzés, nem ünnepre való. De mikor egy író hal meg, a halál sem teljes halál, s a gyász nem marad sokáig pusztá gyász. Az író élete nem múlik el, csak befejeződik, elkészül, mint egy könyv. Ez éppen annyira kezdet, mint vég. Búcsút mondok, s úgy érzem, indulásnál vagyok jelen. Kosztolányi Dezső indul el, immár végleges és teljes ragyogásban, a jövőbe, a magyar messzeségbe.

Elindul, amerre Ady Endre és Tóth Árpád már előtte elindultak. A magyar költészet század eleji megújulása így lesz szinte szemünk láttára az irodalomtörténeté, s mi, akik még tanúi és munkásai voltunk, egyre magányosabban érezzük magunkat az élők közt. De személyi fájdalomunkat el kell most fojtanunk. Ami az irodalomtörténeté, az nem okvetlen a múlté még, s aki meghalt, az sokszor elevenebb az élőknel.

„Az ember meghalt, a mű él” – szokták mondani: de ez nem egészen így van. A műben is az ember él: igazában ő tartja élet-

ben a művet is, amely mintegy második teste lett neki, szavakból épült test, az elvesztett, sejtekből és rostokból épült test helyett. Kosztolányi Dezső szavai épek, mint az egészséges sejtek, s jól tartanak, mint az erős test rostjai. Szilárdak, a magyar nyelv legjobb anyagából valók, s kibírják a korok időváltóságait. A szellem, amely beljünk van zárva – vagy a belőlük épült életműbe, mint egy mesebeli varázsló palackjába – élni fog és hatni pusztá létével, örök magatartása példájával, míg a magyar nyelv él.

Elérkezett-e már az ideje, hogy ezt a szellemet nyugodtan leírjuk, jellemezzük, osztályozzuk, mint valami természeti tüneeményt, ahogy a múlt század irodalmárai szeretnék leírni, bélyeggel ellátni, osztályozni a szellemeket? Találhatunk-e jelzöt, amely egységbe foglalja minden gazdagságát, s megállapítja helyzetét, szerepét, igaz jelentőségét? Ő maga sohasem akart más lenni, mint költő és a szavak művésze. A közönség úgy ismerte őt meg, mint könnyű és finoman dekadens versek szerzőjét, melyek a gyermekkor édes és zavaros emlékeit öntötték tiszta rímekbe s kedveltető ritmusokba. *A szegény kisgyermek panasza*i hamarosan népszerű könyv lett, s írója szívesen állt a felnőtt gyermek s érzékeny poéta kicsit dendis és kacér pózába. Költészetét az életbe vitte s igazában életévé tette. Híres zöld tintája, mellyel verseit és leveleit írta, a „színes tintákról álmódó” gyermek kedvtelését hosszabbította meg, s mesterkéltén ható rímeiben és öltözködésének diszkrét különösségében egyformán volt valami hangsúlyozottan és gyermekesen költői.

A közönség csak a pózt látta, a külsőségeket. A póz mögött azonban már állásfoglalás lappangott. A kor vad akarások és lázongások kora volt, a költők prófétai álmokat szöttek, s eljövendő forradalmak lázait érezték. Ady nagy éveit éltük akkor. Mindenki nagyot akart, mindenkinek mondanivalója s világnézete volt, mindenki újíttott. Csak Kosztolányi volt az, aki tüntetően megelégedett a kicsivel, mondanivaló helyett a rímeket kergette, világnézet helyett a jó stílust. A téma mellékes volt számára. Első novellái közt jelentéktelenségek vannak tökéletes

földolgozásban, s már ekkor kezdte művésztété avatni a pillanatok szánt kicsiny és könnyű újságcikkek írását is.

Versei is távol álltak az újtól és nagytól, ahogy akkor értették. Új helyett inkább a régít kereste, önmaga múltjába és gyökereibe vonódott tekintete, gyermekemlékei közt családjának és szülővárosának képei nyűgözték le, származás, hagyományok, múlt és ereklyék, haza és család mély, mágikus varázs gyanánt hatottak rá. A tények ereje hathatósabban izgatta képzeletét, mint a lehetőségek álmái. Arisztokratikus megvetéssel nézett el az optimisták fölött, kik világot megváltoztatni reméltek. Őt az élet úgy érdekelt, ahogy van. Az élet nagy közhelyei, örök, céltalan és változhatatlan folyása érdekelték. Könnyed s eleinte oly előkelően felületes költészete akkor adott először mély hangokat, mikor amaz ősi, nagy hagyományos életfolyam az ő egyéni életét is sodrába vonta: a családalapítás izgalmában, a férfiúi életküzdelem első diadalai közt.

*Van már kenyerem, borom is van,
Van gyermekem és feleségem...*

Legszebb verseinek egynéhánya, a *Hitves*, az *Ádám fiam útravalója* ebbe a csoportba tartozik. De erről a csúcsról nem vezetett egyenes út tovább. Szörnyű idők következtek, az élet, az emberi és magyar élet, kicsapni látszott rendes medréből, az írók a kultúra válságáról beszéltek, s a vers maga, a rímes és mértékes forma, jó ízét veszítette, s üres játéknak látszott. A rímek szerelmese most hősiezen dobott el magától rímet és mértéket, s meztelenül állt a világ elé. Egy kötet szép szabad verset adott ki; de a verset prózával mímelni nem lehetett számára igazi megoldás. Nem is mímelte többé: őszintén prózát írt, de olyan prózát, amilyent csak egy költő tudhat írni.

Nehéz röviden megérteni, amit a magyar prózával tett. Született versköltő létére jelentősége a prózában nem kisebb, sőt talán még nagyobb, mint versben. Az elegáns könnyedségnek minden művészetét, mindazt a játékos szigort és hanyag áhíta-

tot, a szavak titkaiban való kényes és tanulmányos gyönyörködést, ami jellegzetes rímeit súgta és faragtatta vele, most arra fordította, hogy a nehézkes, elhanyagolt, idegen szavakkal és csúnya pongyolaságokkal zsúfolt magyar prózát könnyűvé, szabatosná és tisztává tegye. Irodalmunkban a nyelv szinte szabad préda, s a legjobb írók is sűrűen és nyugodtan sértik meg szépségét és szeplőtlenségét. Kosztolányi példaadása szükséges volt és időszerű, s harca a nyelv tisztaságáért még túlzásaiban is nevelő hatású. Az ifjabb írónemzedéket a mesterség fegyelmére s szerszámának tiszteletére oktatta. A nagyot akaró szándékossággal s világnézeti habalygásokkal szemben az író szerénységét képviselte, tüntetően és harcosan.

A legapróbb újságcikkben éppoly művészi feladatot látott, mint a nagy regényben. Iszonyodott a nagyszabású témákkal való olcsó hatásoktól, az üres mélységektől, a nagyképű lélektani elemzésektől. *Édes Anna* nem valamely társadalmi mondanivaló példázása vagy lélektani tétel igazolása kedvéért gyilkol. Inkább az elbeszélés irama kedvéért, a művészi szerkesztés kívánalmai szerint. Az író hű marad önmagához, a költőhöz. Legszebb regénye talán az, amelyben családjának és szülővárosának alakjai közé, a szegény kisgyermek világába tér vissza. Még történeti lélekrajza is a költő és költészet kérdéseit kavarja föl. Néróban nem a császár, hanem a költő érdekli. S a véres költő mellé odarajzolta a szelíd és fanatizmus nélküli költő alakját, a sztoikus Senecát, majd később *Esti Kornélt*, ki utolsó novelláinak hőse s önönmagának eszményi mása. Utolsó éveiben mind nagyobb fanatizmussal képviselte a fanatizmusnélküliségnek ezt az álláspontját, a *homo aestheticus* világnézetét, a világot szemlélő szkeptikus költőét, akit csak szavai s mesterségének titkai érdekelnek, s az emberek balga reményei és harcai, vágyak, félelmek és gondolatok hidegen hagynak.

Mégis volt egy gondolat, amely napról napra erősebben foglalkoztatta, s lassankint egészen hatalmába kerítette: a halál gondolata. *Esti Kornél* világnézetellenes világnézetének sötét árnyéka a kétely és pesszimizmus. Ez a nagy ár, melyet fölé-

nyéért és könnyűségért fizet: mert ingyen semmi sincs. Az élet élvezetét az elmúlás félelme tartja egyensúlyban. Kosztolányit már első verseinek idejétől fogva izgatta a halál gondolata, melyről egy régebbi költő azt írta, hogy mind hős, aki „agyában viseli”. Kevés író foglalkozik annyit betegekkel és orvosokkal, mint ő. S mikor maga került szemtől szembe a Rémmel, megdöbbenve néztük rettenetes és hosszú küzdelmét, melyet szinte mindannyiunk nevében vívott meg. Sorsát a fölriadt költészet jajainak hatalmával mindannyiunk sorsává avatta. Utolsó versei, melyeknél őszintébbet, fájdalmasabbat sohasem alkotott, a magyar líra legnagyobb magaslataihoz érnek föl. A halálról szólnak – az ő haláláról s mindannyiunkéról.

1936. dec. 21.

990. LACZKÓ GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1937. jan. 5.

Kedves Barátom!

Harmincéves a *Nyugat* s én harmincéves munkatársam vagyok, tehát mindketten fiatalok vagyunk s így illő lenne, hogy olyan fiatalember, mint én, újra hathatósabban dolgozzék olyan fiatal folyóiratban, mint a *Nyugat*. Ehhez bizony jó lenne egy személyes érintkezés, de foglalkozásom naponta akkor kezdődik (d. u. 5.), amikor Ti összegyűltök (csütörtökön). Számomra valami délelőtti találkozást kellene kitalálni, 12 és 2 között, de hát persze, ilyen szerénytelen nem lehetek. Vegyétek úgy, hogy mindig ott vagyok lélekben és *Nyugatban* a parlamentkávéházi találkozón s Ti is segítsetek abban, hogy többet dolgozzam a *Nyugatban* – ha persze még egyáltalában kellem nekem én, akit úgy vélem ideje lenne már végre – felfedezni.

Baráti szeretettel
ölellek
Laczkó Géza

991. NAGY LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1937. jan. 8.

Kedves Barátom,

segélyügyben kigondoltam egy tízoldalas levelet, melynek azonban csak a tartalmi kivonatát írom le, megmaradva a száraz adatok körében.

1. November 1. óta nem fizettem házbért, tartozásomat most már nem is tudom megfizetni, a lakásból kitesznek, bútor odavész, új lakást kivenni nincs pénzem, de már előlegre sincs.

2. Írógépemre már tartozom, a tartozást lezárolták, az ügy végrehajtás alatt áll.

3. Havi összkeresetem 150 pengő, a feleségemé 40 = 190, ez a létminimum fele.

4. Elfáradtam, már írni sem tudok, novelláimat sorra visszakapom. Az *Új Időknél* például egyfolytában négyet kaptam vissza (az igaz, hogy mind a négy jó volt s épp ezért nem kellettek).

5. Írásaimat mindenütt hevertetik, néhol három hónapig is, például az *Újság*. Honorárium = 15 p.

6. A megélhetésemhez naponta kellene írni egy novellát, írni és elhelyezni, s ennyire nem vagyok képes.

7. Semmiféle betegséget nem tudom gyógyíttatni, de erről csak annyit, hogy új szemüveg kellene már két év óta, de nincs rá pénz.

8. A városon kívül lakom, a Hungária út mellett, s gyalog járok be és ki.

9. Teljesen lerongyolódunk feleségemmel együtt, például nincs bútor, amin aludjunk.

10. Gázt lezárták, mert nem fizettünk, tüzelni valónk elfogyott.

11. Azt hiszem, ami a segélyre való rászorultságot illeti, <in-

nen> beletartozom a legelőkelőbb kategóriába, szóval a segélykérők színe-java közé.

Maradtam tisztelettel és
baráti üdvözlettel
Nagy Lajos

992. BESZÉLGETÉS BABITS MIHÁLLYAL A JUBILÁLÓ NYUGAT HÁROM ÉVTIZEDÉRŐL

(Az *Est* tudósítójától)

[...] A jubiláló *Nyugat* harminc évéről, egzisztenciális jelentőségéről beszélgettem Babits Mihállyal egy napsütéses januári délutánon a költő és szerkesztő könyvtárszobájában.

– A harminc év története harmincéves háború volt, örök harc. De ez olyan harc volt, amely itt nem is harminc évvel ezelőtt kezdődött. A magyar kultúra örök harca volt ez, s kezdődött Szent István királlyal, aki elsőnek akarta a magyar szellemet, a magyar életet nyugati kultúrával megtölteni. A magyar kultúrának Szent István óta mindig két pólusa volt. Egyik az ősi, ázsiai, keleti pólusa, a másik a nyugati. És a magyar kulturális élet csak akkor tudta erejét megtartani és kifejteni, ha mindkét pólussal megvolt az összeköttetése és viszonya.

A *Nyugat* sohasem vesztette szem elől a két irányító csillag egyikét sem. Nyugatosok voltunk, igen – de nem szűntünk meg ugyanakkor magyarok is lenni.

Ady Endre, akinek a neve a *Nyugat* homlokán volt, akinek nevével indult a *Nyugat*, keletibb és magyarabb volt, mint azok, akik őt támadták, és akik ellenünk, a *Nyugat* ellen, állandóan a hagyományellenesség vádját emelték. Ez a vád abból származott, hogy mi szembefordultunk az előttünk járó generációval. [...]

Nemcsak az íróknak fontos és nagy dolog a *Nyugat*, a magyar olvasónak is szüksége van rá. Szüksége van az egyetlen magyar folyóiratra, amely tiszta irodalmi szempontokat követ,

és nem ismer mást, csak a tehetséget, nem ismeri a politikát és az aktuális jelszavakat. Megtartja a magyar kultúra nagy hagyományát. Azt a nemes nyugatosságot, amely össze tudja egyeztetni a magyar szellemet a nyugati szellemmel. Az igazi irodalmi hagyomány valóban a *Nyugat* hasábjain él.

Büszkeség és fájdalom fog el egyszerre, ha a *Nyugat* múltjára gondolok. A *Nyugat*nak sok nagy halottja van, nevüket felidézni büszkeség és fájdalom egyszerre. Nagyszerű névsor, amely Ady Endrével kezdődik és Tóth Árpáddal végződik! Harminc éven keresztül a magyar irodalom története a *Nyugat* történetéhez van kötve. A legnagyobb magyar nőíró, Kaffka Margit, éppúgy a *Nyugat* felfedezettje és a legszűkebb köréhez tartozó munkatársa volt, mint az új erdélyi irodalom legnagyobb alakja, Kuncz Aladár. A nemrég elhunyt Kosztolányi Dezső a *Nyugat* főmunkatársa volt[...]

Milyen lesz a *Nyugat* a jövőben? Ígérjem-e, hogy az lesz, ami volt? A fő dolgokban bizonytalannal megmarad a réginek, a tehetség tiszteletéből, a tiszta irodalmi szempontok követéséből, a magyar kultúra két örök csillagához való igazodásból nem fog engedni soha. Ebben marad: az Ady Endre és az Osvát Ernő folyóirata.

Mégis: változni fog, mert a megmerevedés a halált jelentené. Örök ifjúságát, erejét csak a folytonos változás biztosíthatja. Nem mintha meg akarna hajolni a változó kor változó bálványai előtt. De bizonyára meg fog teleni az új nemzedék legjobbjainak új eszményeivel, melyeket éppen a tömegek bálványainak szembeszögeznek. Csak így lehet méltó munkájához, s maradhat tovább is, ami volt: magyar szellemi elit folyóirata, azé a humanisztikus műveltségű középosztályé, mely egész történetünk folyamán a magyar szellem hagyományait megőrizte, s az európai fejlődéshez igazította. Hisszük, hogy a vádaskodások és félreértések megszűntével ez a középosztály is mindinkább ráismer benne a maga folyóiratára, és büszkén vallja is magáénak.

Közli: Bakos Ákos

Az Est, 1937. január 14.

993. REMÉNYIK SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1937. jan. 14.

Mélyen Tisztelt, Kedves Barátom!

A hírlapok tudósításai után, pár nappal ezelőtt kaptam meg a hivatalos értesítést a Baumgarten-alapítvány kuratóriumától az engem ért váratlan, nem-álmódott nagy kitüntetésről.

Engedd meg, hogy életemnek ezt a nagy ajándékát egyenesen Neked köszönhessem meg, aki tudomásom szerint Lelke, vezére s döntő szava ennek a fórumnak. Rajtad keresztül köszönöm meg mindazoknak, akik melletted költészetemet így elismerték.

Különösen mélyé és bensőségessé teszi a kitüntetés miatti örömeimet az a tudat, hogy Te, Kedves Barátom, akit én ma, de pályám kezdetén is már, a magyar vers legfőbb bírójának, értőjének és érzőjének vallottam, Te erősíted most gyakran csüggedő szívemet ilyen fölemelő mozdulattal.

Örömmel siettem volna személyesen a 18-i ünnepélyetekre, hogy megszorítsam ottani íróársaim kezét, a Te kezedet. Sajnos, beteg vagyok s jelenleg kórházi kezelés alatt állok, s kezelőorvosom véleménye szerint nem kockáztathatom a felutazást.

A díj felvételére sógoromnak, dr. Imre Kálmánnak, a Studium könyvkiadó vállalat igazgatójának fogok megbízást és meghatalmazást adni.

Isten legyen mindannyiunkkal.

Nagy tisztelettel és őszinte szeretettel köszönt

régi híved:
Reményik Sándor

994. „ÓRIÁSI FESZÜLTSGEBEN VÁRTUK...”

[...] Óriási feszültségben vártuk a Baumgarten-díj kiosztását. Arról beszélünk, hogy amikor Attila egyszer Kosztolányinak

akart egy verset ajánlani, ő mosolyogva mondta, hogy ne neki ajánlja, hanem Babitsnak. Helyre kell hozni a *Toll*-beli kritikát, különben sohasem kap Baumgarten-díjat, ezt meg kell értenie. Fejtő és Tibor hangosan erősítették, hogy *A város peremén* és *A Dunánál* után lehetetlen, hogy megint csak kis díjat kapjon. Végre jött Attila: – Semmi! – Lehetetlen! – kiáltottuk mind. Attila halvány volt, de nyugodt, csöndes. Leült, keresztbe vágta lábszárait, és úgy monda maga elé: – Én már elintéztem magammal. Nem elég, hogy az ország első költője vagyok? Még a díjat is megkapjam? Az már sok volna. – Hallgattunk. [...]

Vágó Márta

995. THOMAS MANN LEVELE

Thomas Mann nyílt levelet intézett a bonni egyetemhez, mely megfosztotta díszdoktorságától.

Nem arról akarunk beszélni, ami ebben a levélben politika. Birodalmak és vezérek nem érdekelnek. A levél tartalmát vizsgálni nincsen szándékunkban.

Annál inkább izgat a szerző magatartása. A hang, ahogy megszólal, megkap és lenyűgöz. Egy nagy írástudó a XX. században. Dante leveleire gondolunk, melyeket korának fejedelmeihez intézett, s eláll a lélegzetünk.

Soha egyenesebben nem nézett farkasszemet a szellem a hatalommal. Soha tisztábban nem fogalmazta mondanivalóját.

Íme, az igazi, a klasszikus ellentét, iskolapélda. Íme, az örök harc egy jelenete, mely az emberiség igazi harca, végig a történelmen. Mert, hogy egyik sereg szemben áll a másik sereggel, az esetleges és nem nagyon fontos, az idők távlatában. A lényeges mindig és mindenütt az volt, ahogy a sereg szemben áll a seregtelennel, a magányossal, a fegyvertelennel. Aki mégis egy csöppet se gyöngébb önála. Akivel kezdettől fogva harcol, akit máig sem tudott legyőzni. Ámbár talán sohasem volt oly közel a győzelemhez, mint ma.

Remegve, elfojtódottan figyeljük a harci párbeszédet, időleges és bizonytalan sáncaink mögül. Mitológiai jelenetnek vagyunk tanúi, homéri szócsatának. Pedig csak egy modern író van előttünk, szemüveges, nyugodt és tárgyias beszédű, csak néha futja el a belső indulat. Szerény, polgári modor, távol a tragikus fenségtől. Mi láttuk Szókratészt a méregpohárral, Senecát a fürdőkádban. Dantét a kolduslépcsőn... „Ha hazámban maradtam, vagy oda visszatértem volna, valószínűleg már nem volnék életben.”

Mi teszi harcossá ezt a tiszta művészt, aki mindig csak szemlélő volt és nem cselekvő? Mi az, ami ily tragikusan és mindig új csatába vonja a szellemet, melynek természete pedig épp az, hogy ne csatázzon? Hogy kívülről és fölülről nézze a csatát! Mi teszi a pártnélküliséget pártállássá? a magányost önmagában is haddá és seregek kényszerű ellenfelévé?

Thomas Mann maga beszél, a maga nevében. Fénylő, tanáros szemüvege alól a legfinomabb szellemek egyike néz a hatalom farkasszemeibe. Aki szemben áll vele, nem érti őt. Örök, legyőzhetetlen, mitikus ellenség; neve, mint a bibliai örököse: légió.

Nyugat, 1937. febr. 1.

996. TÖRÖK SOPHIE NAPTÁR-FELJEGYZÉSEIBŐL

1937. febr. 11. (d. u. Schillnél Mihállyal) D. u. Bartóknénál teáztam (ő fekszik) Pasaréten. Mihály kávéházban. (Ekkor fedezte fel Schill, hogy a nehéz légzés nem asztma, hanem a gégeben van valami. Mi borzasztóan örültünk, hogy *csak* gége!)

márc. 13. Este Mihállyal színházban: Amerikai Elektra, páholyt vettünk Halász Gábor és Ortutayékkal. A darab nagyszerű, nagyon tetszett Mihálynak is, aki sajnos rettenetes hangos légzéssel küzdött.

997. HALÁSZ GÁBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1937. febr. 23.

Kedves Mihály,

ma értesítést kaptam róla, hogy cikkem egyelőre nem közölhető, mert véleményed eltér az enyémtől. A cikket, annál inkább, mert az antológiára várakozás miatt már úgyis késett egy hónapot, nagyon szerettem volna már nyomtatásban látni. De – igazam van, nincsen igazam – csak úgy számítana számomra, ha teljesen a magam ítéletét tükrözné úgy, ahogy az bennem eredetileg megfogamzott, azután ítéljenek az olvasók. Bármilyen vitának <...> megnyugtató hatásában – ne haragudj – nem tudok hinni és fáradt is vagyok hozzá. Belátom azonban, hogy mint szerkesztőnek teljesen méltányos és jogos az álláspontod. Arra kérlek tehát, a cikket juttasd vissza hozzám, egyben légy szíves tudomásul venni elhatározásomat, hogy a *Nyugat* munkatársai sorából kilépek.

Remélem barátságodban, melyre méltattál, ez a lépésem épp oly kevésbé fog változást előidézni, mint amilyen változatlan ragaszkodással és tisztelettel vagyok

készséges híved

Országos Széchényi Könyvtár Halász Gábor

998. REIMANN PIROSKA – BABITS MIHÁLYNAK

Milanino, 1937. febr. 24.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Január 11.-én nyolc versemet küldöttem el Önnek, s igen kértem, hogy írja meg, mit tart róluk. Ha a versek nem nyerték meg a tetszését, akkor már mint a *Nyugat* régi előfizetője is megérdemelnék annyit, hogy levelemre választ kapjak.

Őszinte híve:

Reimann Piroska

999. KÉPES GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Sárospatak, 1937. febr. 24.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr,

kérem, beküldött verseimet dobja a papírkosárba, ha eddig még esetleg nem tette meg. Ugyanis válaszára hasztalan várva, más folyóirathoz juttattam el őket.

Tisztelettel
Képes Géza

1000. A HUMANIZMUS ÉS KORUNK

Nemrég nemzetközi ankétot tartottak Budapesten, „a humanisztikus szellem feladatáról a mai lélek formálásában”. S egy folyóirat szerkesztője avval a kérdéssel fordul hozzám: mit mondtam volna, ha ezen az ankéton résztveszek?

A téma érdekelt. Sőt izgat, mintha a saját ügyemről volna szó. *Anch'io...* én is humanista vagyok. Titkos büszkeség fog el, mint egy magas cím és nemes hivatás választottját. De rögtön kételyeim támadnak: mi az a humanista? Mit jelent a „humanisztikus szellem”? Micsoda értelmet lehet adni ennek a szónak napjainkban? Ha őszinte vagyok, azt kell felelnem, amivel a híres Huizinga kezdte felszólalását a budapesti ankét ülésén: „nem tudom”.

S mégis valahogy nagyon jól tudom. Minden kétséget kizáróan érzem, mi köt össze ismeretlen emberekkel, akik szintén „humanisták”. S mi köti össze egymással a budapesti ankét legtöbb résztvevőjét is. A köznyelv humanitáson egyszerűen emberiséget, emberszeretetet szokott érteni. Ez a szimpla és köznap értelemezés szóba se került az ankéton; mégis erre gondolok, amint az elhangzott beszédek szövegét lapozom. Holott mi köze ennek a humanizmus tudományos fogalmához? A történeti

és kulturális humanizmus egészen más. Azt nem olyan könnyű értelmezni, legalább korunkhoz való vonatkozásában. [...]

Ahogy mondtam: kultúránk egységének (ami az életet jelenti) még sohasem volt ilyen válsága. Fanatikus képrombolások akadtak; de az új eszme, amelynek nevében a képrombolás történt, maga is a közös kultúra gyökeréből nőtt ki. A kereszténység fanatizmusa veszélyeztethette az antik örökség egy részét, de maga is antik örökség volt, benne is egység és hagyomány élt tovább, ha megszegényedve és megcsonkulva is. A humanistának nem volt egyéb feladata, mint kiteljesíteni és visszahódítani. Ma azonban magát az egység és hagyomány elvét kell megmenteni. A hely és pillanat lázadásának korát éljük. Nemzetek és társadalmi osztályok külön erkölcsöt s külön kultúrát igényelnek s készek a közös hagyományt azonnal megtagadni mihelyt ápolása nem szolgálja az ő külön érdekeiket. Maga a kor, a pillanat is szeretné megtagadni az átöröklött s minden következő korokra nézve érvényes kultúrát, s az újat, az életszerűt követeli ami csak az övé legyen, a koré, az életé, a pillanaté! Egész országok, nagy birodalmak nyíltan, hivatalosan és hatalmi szóval kikapcsolták magukat a kulturális hagyomány évezredes folyamából s oly kultúráról álmodnak, mely nem lenne egyéb küzdelmeknek harcieszközénél.

Szóval műveltségünk egész területét a forradalom és fanatizmus szelleme borítja el. Ebben a válságos helyzetben halkán és félénken, mégis (úgy érzem) bizonyos szektaszerűséggel, jelentkeznek a humanisztikus mozgalmak. A humanisták összetartanak és megismerik egymást, akár valamikor a Petrarccák korában; de nem körmondataik szép latinságáról, hanem szellemük belső latinságáról. Az öröklött kultúra őrei ők: latinok, még ha nem is tudnak latinul. Humanisták, még ha nem is tudják, mi az a humanizmus. Egyelőre azonban inkább hasonlítanak a középkori szerzeteshez, aki a fenyegető barbárság közepette cellájában dugdosta féltett latin könyveit, óva és tartogatva a szellemi kincset egy jobb jövőre számára, mely majdan ismét megbecsülni tudja, mint a reneszánsz gögörs literátorához, akinek tö-

megek tapsoltak, s fejedelmek hízelkedtek. Csendes örök, csöppetsem harciasak; s a küzdő század gyermekei megvetik őket és azzal vádolják, hogy szökevény gyanánt kivonták magukat az Élet sodrából s az Ember nagy ügyét cserbenhagyták.

Valójában nincs igazabb harcosa az Életnek, mint a humanista, az Ember ügyének nincs hasznosabb szolgálója. A legveszélyeztetettebb pontot őrzi ő, s kulturális embersége mindinkább azonosul a morális emberséggel. Táborok állnak egymással szemben, fegyverek, melyek közül nem egy magában elegendő századok alkotásait napok alatt megsemmisíteni. Egy új háború talán nemcsak emberek tömegeinek kiirtója, hanem ahogy mondani szokták, kultúránk végítélete lesz. Az emberrel és kultúrával azonban senkisé sem törődik! Nemzetek, osztályok, pártok és eszmék el vannak foglalva önmagukkal, a saját küzdelmeikkel és érdekeikkel. Az Ember ügye nem ügye senkinek. Minden kis országnak akad féltője; a „nemzeti kincs” és „nemzeti lélek” mindenütt fanatikus oltalmazókra, elszánt védőkre talál. A föld, a tornyok, a házak védőre találnak. De ki védi meg az Ember kincsét, az Ember lelkét, a kultúrát, amit pár évezred nagyszerű munkájával fölhalmozott, kiépített magának? A legmagasabbat, amit az ember alkotni bírt! S ami egészében maga az ember, az emberiség szelleme és öntudata! A kis csoport, amely ezeket védi és kész őrizni s rejtegetni a kezdődő barbár idők viharai között valóban megérdemli a „humanista” nevet, mert amit tesz s amit képvisel, a legtisztább „humanizmus”, az az emberiség.

Ezt mondtam volna el, mentül hangosabban, ha a humanista ankét szónokai között hivatva lettem volna szavamat fölemelni.

Apolló, 1937. 1.

1001. BÍRÓ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1937. márc. 4.

Tisztelt Barátom!

Hivatkozással legutóbbi megtisztelő látogatására, van szerencsém mellékelten a *Nyugat* jubileumi alapja részére 2000 pengőt átküldeni.

A folyóirat további fejlődéséhez sok sikert kívánva, vagyok szíves üdvözlettel

Tisztelő híve
Bíró

P 2000,- mellékelve!

1002. PUSKIN

Hölgyeim és Uraim!

Mi magyarok abban a kivételes helyzetben vagyunk, hogy Puskin egyik legnagyobb és valósággal mézédés költeményét, az *Anyegint* tökéletes illúziót keltő fordításban olvashatjuk. Mi nemcsak egy nevet ünneplünk Puskin ünnepén. Nem csupán egy idegen nemzet költőjét ünnepeljük, akinek nagyságáról legfeljebb közvetett sejtelmünk lehet; ünneplünk nemcsak az irodalomtörténeti tudat és a nemzetközi udvariasság ünnepe. Mi úgy ünnepelhetjük Puskint, mintha a magunk költője volna. Költészete lelkünknek egy részévé lett, akár valamelyik nagy magyar költőé. Ifjúságunk költője: akire emlékezni annyi, mint az ifjúságra, a tavaszra emlékezni. Tavasz, te szerelem idénye, jöttöd mily bánatos nekem! Akármilyen bánatos a tavasz, mégiscsak tavasz az; csupa édes-vidám szín és friss-meleg valóság. Ilyen nekünk Puskin költészete. Mi nem az irodalomtörténet avult romantikusát látjuk a nagy orosz dalnokban, nem a byroni pesszimizmus képviselőjét. Számunkra otthonos ő és derűs. Az orosz otthonok illata árad belőle. Virágos mezők lehelete! Ebben a

levegőben a pózok elvesztik hitelüket, a byroni hős realizztikusan s némi öngúnnyal ábrázolt világfivá válik, de a hősnő, a kedves Tatjana mintha rokonunk volna... A milió mindennél fontosabb lesz, a döntő szerepet a részletek veszik át – üdén ömlő, könnyű gazdagsága a részleteknek! Frissek, élesek és mégis levegősek. Itt érzem először azt a bűbájos „orosz ízt” az irodalomban, amely a nagy regényíró munkáiból oly jó ismerősöm. Az *Anyegin* számomra az első orosz regény – noha amellett megmarad igazi lírának, édesbús, tündéries poézisnek.

De jól tudom, hogy az *Anyegin* még nem az egész Puskin. Sőt, talán nem is a legmagasabb csúcsa a puskinsi hegyláncoknak. Ködökön és messzeségeken át tökéletes fordításokból és prózai kivonatokból próbálok fogalmat alkotni a többi csúcson. Regények, drámák és a nagy hírű lírai életmű, amelyről azt mondják, akik eredetiben ismerhetik, hogy nincsen zeneibb az egész világirodalomban. Lehet, hogy igazságtalanság Puskit az *Anyeginon* keresztül látni. Milyen más lehet például az a költemény, amelynek címe: *Cigányok* – milyen más és milyen hatalmas! A kedélyes udvarházak eleven és bizalmas levegője után a vad Kaukázus bérceinek szabadon süvöltő szelei! A nomád és morál nélküli cigányság élete, a zordon természet szűz fenségű scenáriájában. S micsoda emberi tragédiát helyez el Puskin ebbe a milióbe. Szociális regény lehetne ez, vagy görög dráma!

A primitív erkölcs összeütközése a kultúra „moráljával” – a különböző kultúrfokok világnézetének összeférhetetlensége –, örök és biztos csődje a kultúrlélek új, regényes nosztalgiájának a primitív élet felé: nem egy modern regény elemezte ezeket azóta! A szabadság szomjának drámája, amely ebben a néger vérű, ifjú költőben égett. Ő is a szabadság költője volt, mint Petőfi... Csakhogy ő nem élt meg szabadságharcot soha, a cárok udvarának nehéz légkörében fulladozott haláláig. S a halál nem a forradalom csataterén érte utol, hanem nyomorult párbajban, melyet az udvari intrika kényszerített rá. Alakja sohasem tűnhetett föl időszerűbbnek és tragikusabbnak, mint napjainkban. Ez a mélységes, kiirthatatlan és reménytelen vágya a szabadság-

nak különös hangsúlyt kap a modern diktatúrák árnyékában. A cárok nem uralkodnak többé, s olykor minket is el-elfog a vágy, mint a Puskin hőstét, kitörni innen, itthagyni ezt a zarnoki, rideg és pusztító civilizációt, s visszamenekülni valami naiv és primitív világba, ősi indulatok, bujdosó cigányok és vad hegyek közé... Igen, Puskin a tavasz költője – egyúttal a szabadságé is, s ünnepét stílszerűen tartjuk ebben a márciusban, szinte közvetlen a Petőfié mellett. Mi, akik Petőfi népének valljuk magunkat, Puskit sem érezhetjük egészen idegennek. Minden időbeli és nyelvi távolság ellenére hozzánk is szól ő, mikor egyik utolsó versében mintegy költői végrendelet gyanánt büszkén énekli, amit előre lát:

*a nép sokáig még szeret, emleget,
mert a szabadság szent jogát s a Jót
daloltam én e durva korban.*

1937. márc. 21.

1003. BABITS MIHÁLY ÚJ KÖNYVE

A tavaszi könyvpiac első irodalmi napsütését jelenti Babits Mihály új könyve, a *Hatholdas rózsakert*, amely most van sajtó alatt.

– A *Hatholdas rózsakert* kissé játékos könyv és meglehetősen változatos. A kötet fő részét a két nagy gádorosi novella foglalja el. Akik olvasták hosszú regényemet, a *Halálfiait*, azok ismerik Gádorost és lakóit. A novellák olyan emberekről szólnak, akiket a regény csak mellékesen, olykor csak két sorban említett. A mellékalakok főalakokká válnak. A regény nem mondhatott el mindent. A legjelentéktelenebb szereplő is megérdemli, hogy egy pillanatra reá essék a reflektor fénye. Az új novellák új oldalról világítják meg Gádoros életét, a kisváros különös átkát és komédiáit. A kötet többi darabja sokféle csapong, olykor fantasztikus tájakra, de itt se hiányzik a komé diai

hang. Egy nyelvtudományi humoreszk is található itt és néhány szabályszerű fantasztikus novella. Szóval sok minden van a kötetben, sötét és derűs színek, egypár olyan írás, amely nekem kedves és talán másoknak sem érdektelen.

Színházi Élet, 1937. márc. 21-27.

1004. HATHOLDAS RÓZSAKERT

Kritikák

[...] A kötet címnovellája a *Hatholdas rózsakert*, vidéki történet. Témáját tekintve alig több vidám karcolatnál. Humoreszk, ahogy íróink a századforduló táján az efféle, anekdotikus végre kihegyezett, mulatságosan torzító elbeszéléseket nevezték. Sipulusz nyilván ezt a címet adta volna neki: Vőlegényfogás a kisvárosban. Babits Mihály viszont szinte tüntetően a „nagy irodalom” legelőkelőbb eszközeivel formálja ki a látszólag igénytelen anyagot, mintegy dokumentálásul annak, hogy a tárgy semmi, a forma a minden. [...]

Országos Széchényi Könyvtár Kárpáti Aurél

Magyarország, 1937. márc. 18.

*

[...] A *Hatholdas rózsakert* gazdag és magas mű, odaillesik a Babits-novellák első vonalába. Ami itt, az első vonalban is külön megbecsülést biztosít neki, az a humora. Babitsnál a humor ritka ragyogás. [...] A *Hatholdas rózsakert*nek azonban szinte uralkodó eleme. Nem afféle régimódi, széles mosolyú derű ez (bár abból is van benne valami), nem is a „könnyek közt” aranyló napfény (bár attól sem idegen), hanem egy ösztönös férfikajánság, amely a káröröm perceiben cinkos és meleg jóbarát is tud lenni. [...]

Külön íze és árnyalata ennek a humornak, hogy szinte sehol sem ütközik ki a felületén. [...] Itt a humor mindenütt a felszín alól dereng. [...] Ízt és árnyalatot ad e humornak az egész babitsi oeuvre, amelynek pátosza néma zeneként festi alá ezt a novellát is –, az egész babitsi mű, hiszen az új Babits-élmény menthetetlenül összeömlik összes Babits-émlékeinkkel, s a régi sorok kölcsönszínével, a régi lapok kölcsönfényével együtt hat olyanul, amilyennek érezzük és élvezzük. [...]

Kardos László

Nyugat, 1937. máj.

*

[...] Új novelláskötete, a *Hatholdas rózsakert* mintegy egységbe foglalja és szemléltetően tárja elénk az író prózájának különböző természetét és sajátosságait. Ezek a novellák három területen határolódnak el élesen a látásmód és az ábrázolás szempontjából. A kötet címét adó *Hatholdas rózsakert* és a *Házaspár Gádoroson* c. novellák a *Halál fiai* [!] világának és stílusának egyenes folytatói, ezt akkor is észrevennők, ha az író külön nem figyelmeztetne rá. E nagy regény némely alakjának további történetét mondja el itt az író, a háború előtti Magyarország sváb vidékének életét tárva elénk. Gruber Franci furcsa házassági kalandja során nemcsak a sváb lelket és alaptermészetet rajzolja elénk, hanem példaképet nyújt arra is, hogy ennek a népnek milyen lehetett volna – az irodalma.

Babits stílusa és alakjainak természete egységes, mind a kettőt a szenvedély hiánya, a ridegség jellemzi, amely annyira szembetűnő, hogy önkéntelenül is megérezzük kapcsolatát a svábság másik írójának, Molter Károlynak stílusával és alakjaival. Ez a körülmény, azt hiszem, azt igazolja, hogy mind a kettő a maga igazi mivoltában látják meg hősüknek a lelkét, noha nem egy magyar olvasó arról panaszkodik, hogy „nem bírja” ezt a száraz és szenvtelen világot.

A novellák másik csoportja *A gólyakalifával* tart rokonságot,

ahol nem a külső valóság ábrázolásához való ragaszkodás a fontos, hanem a lélek belső rugóit ragadva meg, mintegy képzeleti síkba vetül a történet. [...]

A harmadik csoportba tartozó novellák a tanulmány és az elbeszélés házasságából születtek és ez a napjainkban egyre nagyobb tért hódító műfaj, mint itt is láthatjuk, igen nagy lehetőségeket rejt magában. [...]

Böződi György

Pásztortűz, 1937. júl. 15–31.

*

[...] A kötet talán legjelentősebb darabja a *Tó a hegyek között* című. Ebben a novellában egy napihír nyomán ír Babits a hegyek közé rejtett pici tóról, ahol holtan találják Benedek tanítót és egy grófi komornát. E tó körül tényleg a halál settenkedik. A levegő sűrű és párás, a vidék gyönyörű és elhagyatott. Fojtó és magábaölelő az atmoszféra. Aki egyszer olyan lelkiállapotba kerül a „pici tó”-hoz, annak éppen úgy meg kell halnia, mint a tanítónak és a komornának.

A történet halálos, szomorú, emberi véggel telített árama még sokáig ott remeg az ember bensejében.

Országos Széchényi Könyvtár Vészi Endre

Szocializmus, 1937. nov.

1005. DR. PÁLFY JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged sz. kir. város közönsége és hatósága nevében mélységes gyásszal jelentem, hogy városunk hű fia és rajongó szerelmese

JUHÁSZ GYULA

költő, a magyar irodalom büszkesége, a Petőfi Társaság, a Kisfaludy Társaság, a Dugonics Társaság és számos más irodalmi társaság tagja,

hosszú szenvedés után folyó év április hó 6-án, 54 éves korában meghalt.

A megboldogult hült tetemeit f. hó 8-án d. e. 12 órakor fogjuk örök nyugalomra helyezni a Kulturpalota kupolacsarnokából.

Az engesztelő szentmise áldozat f. hó 8-án d. e. 10 órakor fog a Fogadalmi templomban az Egek urának bemutatatni.

Halála mélyen átértzett fájdalommal tölti el mindannyiunk szívét és pótolhatatlan veszteséget jelent városunknak és az egész magyarság számára.

Juhász Gyula emlékét örökéletű alkotásain kívül szívünk kegyelettel őrzi meg.

Szeged, 1937. évi április 6.

Dr. Pálffy József
m. kir. kormányfőtanácsos
Szeged sz. kir. város
polgármestere

1006. KILÉNYI IRMA – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1937. ápr. 8.

Igen tisztelt Uram!

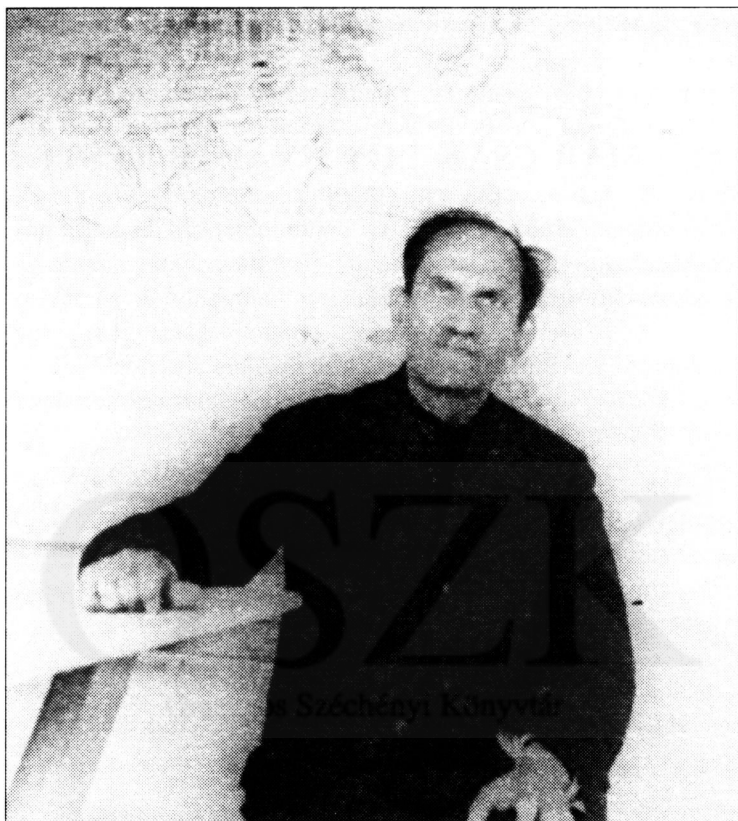
Küldöm Juhász Gyula utolsó írásai közül azt, amit már régen a *Nyugat*nak szerettünk volna adni, de szegény, drága Gyula nem volt megelégedve ezekkel az írásokkal s nem engedte közzélni. Könyörgök, közlés után címemre szíveskedjék visszaküldeni, nekem ma drágább minden betűje, mint valaha.

Hálás köszönettel. –
híve:
Kilényi,
Juhász Gyula titkára

**„... MÁR CSAK EGY NYALÁB TESTI
FÁJDALOM...”**

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Babits Mihály 1939 nyarán Esztergomban

1007. TÖRÖK SOPHIE NAPTÁR-FELJEGYZÉSEIBŐL

1937. ápr. 9. D. e. 11-kor Zsidókórházban Polacsek M. gégéjét tükrözte, M. még a folyóson rettenetes és feltűnést keltő köhögőrohamot kapott. Utána Schill és Bársony Tivadar röntgennel vizsgálták (nyelőpróba mutatta a *daganatot!*) Az eredményre mi a kertben várakoztunk.
10. Délelőtt újra a Zsidókórházban, Bársony és Schill nyelvpróbát csináltak és az megmutatta a daganatot. Az eredményre mi a kertben várakoztunk, oda jött ki Schill, szűkszavúan közölve, hogy a gégében daganat van és operálni kell. Mihály kétségbeesetten kiáltott: nem engedem magam operálni. Ha ekkor Schill, mint régi háziorvos okosan és gyengéden rábeszéli, talán az életét menti meg. De ő nyeglén vállat vont: ahogy tetszik!
13. D. e. Zsidókórházban. Vérképet csináltak, gégét Polacsek érzéstelenítve vizsgálta. Utána én Párisi áruházban vásároltam, Mihály ott nagy köhögőrohamot kapott.
14. D. u. Schillel Winternitz professzort kerestük fel Park szanatóriumban. De azt mondta, nem láthatja mi van a gégében, gégészhez menjünk, Lénárt-hoz utasított.
16. Mihállyal moziban Gréta Garbo Kaméliás hölgnél, a haldokló jelenet, s főleg a gyóntató pap jelenet rettenetesen felizgatott, e percben rettegve megéreztem a Szörnyűséget, ami közeleg felénk.
17. D. e. Schillel (Szigony utcában) Lénárt professzornál. Ez a világ legaljasabb szadista gonosztevője, egy buta parádés kocsis külsejével, kéjlelő élvezettel közölte Mihállyal, hogy sajnos nem tud semmi jót se mondani, még a vizsgálat is

életveszélyes. Szegénykém halálosan elsápadt, s ezt kiáltotta: akkor inkább operáció nélkül halok meg! Hazafelé az autóban leírhatatlanul különös, elszánt és meggyötört arccal beszélt, hogy hiszen mindig tudta! Tudta, hogy ötvenhárom éves korában kell meghalnia! Ha ez a sátáni Lénárt nincs, talán idejében operálták volna, ő és Schill a gyilkosa.

(ápr. 17. szombat. El nem felejtetem, hogy értünk haza a lakásba, úgy néztünk körül a napszobában, mint idegen helyen, mintha a halából jöttünk volna. Délután szörnyű migrénem volt, fekve fogadtam Prahács Margitot, s szólni se tudtam a rémülettől.)

18. Ebéd után elmentünk Förster doktorhoz a János szanatóriumba tanácsért, aki hévvel, de nem megnyugtatóan rábeszélte a műtetre. (Utána Mihály én és Ildikó /:Fórum:/ moziban: Dzsungel királynője. Rettegtünk a magányos vasárnap délutánoktól, s ezért mentünk mindig moziba, de az utcán megint elért a rémület, M. fuldokolva köhögött s nehezen járt.)
21. D. u. Schillel Laub László gégésznél. Engem kizártak s Mihály megrémült, hogy eltávolítottak, s őt orvul el akarják /:öt:/ szállítani (mert Laub közben taxiért telefonált) s kirohant nevemet kiáltozva rémületében.
27. D. e. Schütz Antal (M. kívánt vele beszélni, gyónt is).
28. 1/2 5-kor Schillel Korányi professzornál, aki szintén rábeszélte Mihályt a műtetre, nagyon okos, meleg és megnyugtató hatást tett, M. most először kezdett gondolni rá, hogy talán átengedi magát a rettegett műtétnek.

**1008. BUDAPEST ALPOLGÁRMESTERE – BABITS
MIHÁLYNAK**

Budapest, 1937. máj. 14.

262.240/1937.–XIV.

Nagyságos
Babits Mihály úrnak

Budapest

Mély tisztelettel értesítem a székesfőváros szépirodalmi Kazinczy érmének odaítélésére alakított bizottság határozatáról, mellyel a bizottság ez évben

Nagyságodnak

adta ki a Kazinczy halála százéves évfordulója emlékére alapított Kazinczy érmet.

Az érem alapításával a székesfőváros a mellékelt alapítólevél szövege szerint, a magyar szépirodalom kiválóságainak jutalmazását kívánta szolgálni, éppen ezért őszinte örömmel tölt el, hogy a leghivatottabb testületek kiküldötteiből alakuló bizottság az elbírálásra kerülő évkörből egyedül

Nagyságod

munkásságát emelve ki, a második ízben kiadásra kerülő érmet egyhangú határozattal

Nagyságodnak

ítélte oda.

Nagyságod munkásságának méltatását és értékelését az illetékes bizottság határozatával elvégezte és abban világosan leszögezte. A székesfőváros közönségének, mint az érme alapítójának és az elismerés juttatójának nevében nekem csupán annak a meggyőződésnek határozott kifejezése lehet feladatom, hogy a bizottság döntésében az egész közönség állásfoglalását képviselte.

Az érem ünnepélyes keretek között való átadását magam kívánom elvégezni, mert a székesfővárosra tartom kitüntetésnek,

ha kiválóságainak megbecsülését ily módon is kifejezésre juttathatja.

Az átadás időpontja tekintetében az érmek nyerteseivel egyetértőleg óhajtok eljárni, addigis, legőszintébb nagyrabecsülésemet tolmácsolva, a székesfőváros nevében köszöntöm

Nagyságodat,

a székesfőváros szépirodalmi Kazinczy érmének nyertesét, az alapítólevél szellemében végbement dönés szerint az ő eszményeinek korunkban is hű meglevenítőjét.

[olvashatatlan aláírás]
alpolgármester

1009. RAFFAELLI RAFAELA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1937. jún. 11.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr,

megbocsásson, hogy így egészen ismeretlenül és szürke nővér létemre jövök. Magam sem hittem volna sohasem, hogy egyszer még így szemtől-szemben állhatok Szerkesztő Úrral, – száz akadálya volt annak! – de mostanában úgy hallottam, hogy beteg, s most elhatároztam, hogy jövök egy kis örömszerzésre. Sokat tépelődtem, hogy vajon egyáltalán megtehetem-e, – hiszen csak csekélységet hozhatok –, mégis úgy gondolom, jogom van hozzá, hogy egy talán nagyon szenvedő embertestvérnek enyhületet szerezzek – és a kicsi öröm is néha szinte kedvesebb és hasznosabb a lélekrendítő nagy örömnél.

Van messze-messze a sötét Ferencvárosban egy nagy szürke ház, a Ranolder-intézet. Ennek képzős növendékei nemcsak megtanulták a magyarórán, hogy Babits Mihály irodalmi életünk egyik legnagyobb élő értéke, hanem tanárnőjük időről-időre közszemlére teszi az iskola folyosóján egy-egy csokorra való versét, vagy amit még jobban szeretnek: felolvassa nekik a legszebbeket. Így aztán a fiatal lélek fogékonyágával nagyon meg

is szerették őt és hálásak neki a műélvezetért, melynek emlékét egész életükre magukkal viszik. Különösen akkor volt nagy a boldogságuk, amikor az *Amor Sanctus* megjelent. – Bebizonyosodott, hogy a művészlélek tendenciája a felfelé emelkedés, nem bírja ki odalent. – Élénken emlékezem, hogy akkoriban valóságos ünnepi hangulat volt nálunk.

Ime Szerkesztő Úr, van egy kis publikuma nálunk (és bizonyára sok helyen van ez így!) – mely ha nem is jelentős és irodalmi súlyú, de önzetlen lelkesedésében és szeretetében egyáltalán nem marad el a nagyok mögött. A nagy poéta bizonyára megérti és méltányolja a gyermekhódolatot és az jóleső érzéssel töltheti el a szívét.

Még azt is hozzáteszem, hogy a mi kislányaink szeretetük megnyilatkozását más területekre is átviszik. Amikor meghalották, hogy a szeretett költő beteg, azonnal elhatározták, hogy imádkoznak érte. Azóta napirenden van a kérdés: Vajon használt-e az imádságunk! Vajon jobban van-e már? – Már sokan tapasztalták, hogy a gyermekek imádsága igen hatásos. Szeretném hinni, hogy Szerkesztő Úr egészségi állapota már jobbra fordult. De akárhogy van is, szolgáljon megnyugtatóra, hogy egy egész kis sereg gyerek imádkozik érte.

Mondanom sem kell, hogy a jó Istennél én magam emlegetem Szerkesztő Urat legtöbbit. (Megvallom, hogy szokásom, hogy művészekért, nagyokért imádkozom, akik bizonyos értelemben az életüket adják nekünk, és viszonzásul csak elismerést és tapsokat kapnak.) Mellékelve küldök egy kis Boldogasszony-érmét is. A mi nővéreink világszerte ezt adják a szegényeknek, betegeknek, testi-lelki szenvedőknek. A neve – „médaille miraculeux” – mutatja, hogy a Szűzanya sokszor könyörgött ki csodát a beléje helyezett bizalom viszonzására. Nagyon boldog volnék, ha Szerkesztő Úr jó szívvel fogadná és magánál hordaná. Igen megnyugtatóna, ha tudnám, hogy e kis Mária-tisztelet-aktussal a mennyei Anya és Királynő közbenjárását biztosítaná magának Szerkesztő Úr. (Még azt sem bánnám, ha kérésemet naivnak találná és megmosolyogna érte!)

Szívből kívánom, bár látnók egészségesen a legközelebbi akadémiai nagygyűlésen s élveznők kettőzött lelkesedéssel gyönyörű verseinek felolvasását.

Mély tisztelettel üdvözlöm
Szerkesztő Urat

Raffaelli Rafaela nővér
tanár

1010. BABITS MIHÁLY – RAFFAELLI RAFAELÁNAK

Budapest, 1937. jún. 29.

Kedves Rafaela nővér,

nagyon elkésve küldöm ezt a dadogó köszönetet a megható ajándékért és még meghatóbb szavakért amik az ajándékot kísérték. Mentse késésemet hogy a levél otthonomtól távol ért, betegem, és különböző izgalmak között hányódva.

Mivel viszonzhatnám küldeményét? Mihelyt hazamegyek, eljuttatom címére valamelyik újabb könyvemem; de micsoda szégyenkező viszonzás ez annyi meleg és lelkes érzésért, s azokért az Istennek kedves, szívekből jött imádságokért, amelyekre én, szegény bűnös lélek, nagyon is rászorultam!

A csodálatos érmet mindig magamnál hordom azóta. Ha lelkem mélyére nézek, érzem hogy titkon és tudat alatt ebben bírom, jobban mint bármi másban, a reám váró veszélyek és fájdalmak előtt. Nem a hideg, élettelen ércben, hanem a hozzáfűződött lelki erőmben, az imák hatalmában!

Kedves leveléből annyi melegség és részvét árad, hogy csak egyet tudok mondani – azt hogy az Isten áldja meg érte! Nem is merek célozni rá, hogy milyen méltatlan vagyok én erre. Kérem, kedves nővér, foglaljon továbbra is imáiba, és higgye el hogy semmi sem okozhatott volna nekem több örömet és enyhületet a szorongások között, mint ismeretlen, ked-

ves lelkek szeretetéről hírt adó szavai és irgalmas lélekkel küldött ajándéka.

Babits Mihály

1011. FELLNER PÁL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1937. júl. 7.

Igen tisztelt Barátom!

Hegedüs Lóránt és Fenyő Miksa említést tettek nekem a *Nyugat* küszöbön álló 30 éves jubileumáról.

Engedd meg, hogy ebből a szép alkalomból legmelegebb jókívánságaim kíséretében átnyújtsak jubileumi juttatás fejében *P 1000,-, azaz: Egyezer pengőt.*

Maradván őszinte nagyrabecsülésem nyilvánításával

kész híved
Fellner Pál

A *Nyugat* számára 1000 P azaz Egyezer pengőt átvettem.
Bp. 937. júl. 9.

Országos Széchényi Könyvtár Gellért Oszkár

1012. HOL ÉLT BABITS MIHÁLY?

[...] Eladják [az Attila útca 95–99-ben volt] öröklakást, s újabb lakást bérelnék az Attila utca 65/b. számú ház első emeletén. 1937 augusztusának végén költöztek ide. A lakás régi, tágas, jó meleg, ablakaiból, balkonjáról kilátás nyílik a Vérmezőre, amelynek ködös őszi, havas téli képe föl-fölbukkan Babits írásaiban. [...]

Sárközi György

Babits Emlékkönyv

1013. MŰTÉT ELŐTT?

[...] A betegség fölismerését követő izgalmak, a döntésre való fölkészülés, hogy merje-e vállalni a műtét kockázatát, annyira kimeríteték, hogy 1937. május 8-án beköltözött a margitszigeti Nagyszállóba, s ott lakott június 3-ig. A nyarat most is esztergomi nyaralójában szerette volna tölteni, de orvosi tanácsra elállt tőle; a felesége viszont semmiképpen sem akart a városban maradni nyárára, ezért a Zugligetben vettek ki egy kis villában lakást, s ott laktak június 26-tól augusztus 21-ig. Ebben az időszakban írta – valószínűleg június utolsó napjaiban vagy július elején – *Balázsolás* című versét. Ez a verse azt mutatja, hogy lélekben már fölkészült a rettegett műtetre –, de még hónapok teltek el, mire végleg elszánta magát rá, s mire olyan sebészt találtak, akiben Babits is megbízott. [...]

Belia György

1014. BALÁZSOLÁS

Szépen könyörgök, segíts rajtam, Szent Balázs!

Gyermekkoromban két fehér gyertyát tettek keresztbe gyenge nyakamon
s úgy néztem a gyertyák közül,
mint két ág közt kinéző ijedt őzike.

Tél közepén, Balázs-napon
szemem pislogva csüggött az öreg papon,
aki hozzád imádkozott
főlem hajolva, ahogy ott térdeltem az
oltár előtt, kegyes szokás
szerint, s diákul dönnyögve, amit sem én
s ő se jól értett. De azért
te meghallgattad és megóvtad gyermeki
életem a fojtogató

torokgyíktól, s a veszedelmes mandulák
lobjaitól, hogy fölnövén
félszáz évet megérjek, háládatlanul,
nem is gondolva tereád.
Óh ne bánd csúf gondatlanságom, védj ma is,
segíts, Sebasta püspöke!
Lásd, így élünk mi, gyermek módra, balgatag,
hátra se nézünk, elfutunk
a zajló úton, eleresztve kezetek,
magasabb szellemek – de ti
csak mosolyogtok, okos felnőttek gyanánt.
Nem sért ha semmibe veszünk
s aztán a bajban újra visszaszaladunk
hozzátok, mint hozzád ma én
reszkető szívvel... Mosolyogj rajtam, Balázs!
ki mint a szepegő kamasz,
térdeplek itt együgyű oltárod kövén –
mosolyogj rajtam, csak segíts!
Mert orv betegség öldös íme engemet
és fojtogatja torkomat,
gégém szűkül, levegőm egyre fogy, tudóm
zihál, s mint aki hegyre hág,
mind nehezebben kúszva, vagy terhet cipel,
kifulva, akként élek én
örökös lihegésben. S már az orvosok
kése fenyeget, rossz nyakam
fölvágni, melyet hajdan olyan megadón
hajtottam gyertyáid közé,
mintha sejtettem volna már... Segíts, Balázs!
Hisz a te szent gégédet is
kések nyiszálták, mikor a gonosz pogány
kivégzett: tudhatod, mi az!
Te ismered a penge élet, vér izét,
a megfeszített percekét,

a szakadt légcső görcseit, s a fulladás
csatáját és rémületét.
Segíts! Te már mindent tudsz, túl vagy mindenem,
okos felnőtt! Te jól tudod,
mennyi kint bír az ember, mennyit nem sokall
még az Isten jósága sem,
s mit ér az élet... S talán azt is, hogy nem is
olyan nagy dolog a halál.

Pesti Napló, 1937. aug. 15.

1015. A SZENVEDÉS VERSE

Babitsnak ez a verse nem arra keresi a választ, *miért* a szenvedés. Ha válaszol, csak közvetve válaszol erre a kérdésre. Arra keresi a választ, hogyan lehet, hogyan kell elviselni a szenvedést.

Nagy vers a költő életművében is, nagy a korszak termésében is, az a magyar költészet egészében is. Jeles életrajzírója is érezte, tudta ezt. Külön fejezetet nyitott neki. Mondani azonban, valamilyen okból, sajnálnivalóan keveset mondott róla: nemcsak mennyiség, hanem minőség tekintetében is. Pedig nemcsak roppantul fontos tárgyról, hanem a költő világnézetéről is gazdag alkalmat nyújt szólni.

A vers élményalapja nagyon is valóságos. Egy pesti kórház különszobájában feküdt a költő a torokrák sejtett gyanújával vagy tudott tényével. Bölcsek orvosok bizakodással, rokonszenvező ismerősök részvétellel, állhatatos barátok áldozatkészséggel ölelték körül. Nem első találkozása volt ez a testi szenvedéssel, s még kevésbé a lelkiével. Hanem azért ennyire közelről – a bizakodás, a részvét, az áldozatkészség védőközege ellenére – sem érintette meg még soha a nagy szenvedés, a végső szenvedés, a halál szele.

S ezt a közelséget, ezt az érintettséget a korszak szorongató politikai világhelyzete még komorabbá fokozta föl. Mert ha bi-

zonyos korszakok megkönnyítik az egyéni szenvedés elviselését, vagy éppen értékteremtővé emelik a vele, az ellene való küzdelmet – mások ellenkezőleg: hallatlanul súlyosbítják terheit, fojtogatóvá teszik légkörét, értelmetlenné végigvitelét. Babis, aki már a húszas éveket is megszenvedte, a harmincas évek derekától egyre erőteljesebben érezte előbb a szellemi látóhatár beárnyékolódását, majd mind kínlódóbban vette tudomásul a politikai élet folyvást fokozódó szorítását. Napjaink történeti kutatásai igazolják, egyre kísérletezett valaminő kitöréssel a szorításból. Ám ha egészségesen nem sikerülhetett neki ez, betegségében még megalázottabban kellett átélnie a szellemi kiszolgáltatottságot és tehetetlenséget az egyre barbárabbá váló viszonyokkal szemben. A küzdelmet azonban nem adta föl. Azzal védekezett, amivel – a maga szemléletén belül – védekezhetett: a szellem erőfeszítésével. Mind a közélet, mind a magánélet síkján; mely utóbbi ezúttal a szenvedés tartományát foglalta magába. Értelmező lírai formát adott kegyetlen tapasztalatának, hogy világítson, tanulsággal szolgáljon magának is, másoknak is.

Ezzel a versével összefüggésben, s egész költészetével kapcsolatban is folyton fölvetik méltatói katolikusságának kérdését. Fontos kérdés kétségtelenül. De nem ez az alkalom, ahol e bizonyult kérdésre meg kellene kísérelnünk választ adni. Annál kevésbé, mert itt nem is szükséges erre teológiai pontosságú választ adni. Katolicitása – ha ennek kívánjuk nevezni – oly fokozatban s oly minőségben van itt jelen, mint szemléletének legfőbb értekezői foglalatában, *Irodalomtörténetében*. Az egyház liturgiája és martirológiája az európai magatartás- és gesztusformák egyik legnagyobb gyűjtőmedencéje, kohója és kincsháza – így summázhatjuk aforisztikusan, egyetlen kifejezésbe fogva felfogását. Ebben az értelemben bánik ebben a versében is a vallásos és egyházas motívumkinccsel, ebben az értelemben a vallásos és egyházas hittel. [...]

Németh G. Béla

1016. AZ ATHENAEUM – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1937. szept. 4.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr,

összes verseinek imprimált első 18 ívét ma adjuk nyomásra. Ebből az alkalomból arra gondoltunk, hogy miután ez a kötet hosszú időn át mint önálló kötet is keresett lesz, célszerű lenne 500 példánnyal többet nyomtatni belőle, vagyis 1000 példány helyett 1500 példányt. Mivel ezt a többletet csak nyomdai kényyszerűségből kívánjuk most kinyomtatni, azt hisszük méltányos az az ajánlatunk, hogy ehhez a többletnyomáshoz hozzájárulását kérjük, a többletet crudoban raktárunkon elhelyezzük és csak az ezer példány elfogyta után hozzuk majd kötve, vagy fűzve forgalomba. A honorárium a forgalombahozatalkor lenne esedékes.

Kérjük e mindkét fél érdekét szolgáló javaslatunkhoz szíves sürgős hozzájárulását, hogy nyomdai rendelkezésünket már eszerint tehessek meg.

Kiváló tisztelettel
Athenaeum
Irodalmi és Nyomdai
Részvénytársulat
Erényi

1017. BABITS MIHÁLY – DR. VADNAI BÉLÁNAK

Budapest, 1937. szept.

Mélyen tisztelt Vezérigazgató Úr,

ágyban fekvő súlyos beteg vagyok, egy nehéz műtét előtt, amelybe az orvosok nem mernek addig belefogni míg kissé jobb állapotba nem jutottam. Így csak írásban, pár tördékes szóval tudom megköszönni a küldeményt és a megtisztelően lelkes és meleg szavakat, melyek a küldeményt kísérték.

Boldog és büszke vagyok hogy kiadóm érzése és szavai szerint munkáim e valóban reprezentatív kiadása legnemesebb ki-

adói törekvéseinek beteljesülését jelenti. Hiszem hogy irodalom és közönség egyformán méltányolni fogja ezt a kiadói teljesítményt. Az én célom most csak annyi, hogy megköszönjem azt a sok szeretetet és gondot, azt a minden részletre kiterjedő figyelmet és a legtisztább irodalmi szándékokkal szemben tanúsított tökéletes megértést, amit e könyv előállításának munkája alatt szünet nélkül tapasztaltam, s aminek eredménye most itt van előttem.

Igazán szép könyv, már megjelenésében is jelentős, imponáló bizonyága a kiadó komoly kulturális szándékának. Azt hiszem, a magyar könyvkiadás történetében nincs is ennek párja. Magyar kultúránk fölényét és érettségét semmisem dokumentálhatja jobban mint egy ilyen könyv.

Még egyszer: boldog és büszke vagyok, hogy az én munkám adott alkalmat erre a tüntető dokumentációra. És még egyszer köszönöm a kiadó gondját, szeretetét, megértését. Igaz tisztelettel és kézzszorítással küldi köszöntését a Vezérigazgató Úrnak

Őszinte híve
Babits Mihály

1018. TÖRÖK SOPHIE NAPTÁR-FELJEGYZÉSEIBŐL

1937. szept. 11. Klopstock [Róbert tüdősebész] telefonált, hogy [Rudolf] Nissen [kórházi sebész, egyetemi tanár] holnap érkezik [Isztambulból].
12. Zuhog az eső. D. u. eljöttek hozzánk Nissen professzor, Klopstock, és Laub gégész. Szorongva vártuk Nissent, ablakból néztük, ahogy a taxiból kiszálltak.
 13. D. e. Siesta szantóriumban M-lyal röntgenfelvételek. Polgár röntgenorvos velünk jött, /:délfelé:/ konsiliumra érkezett Buday Kálmán, Förster, aztán Nissen, Winternitz, Klopstock, később Laub, 1 1/2 órát tanácskoztak, Nissen egyhavi fekvést ajánl, operáció addig elhalasztva.

- szept. 14. Éjjel M. vesekő rohamot kapott.
15. Reggel Förster dr. M-nak injekciót adott, még egész nap rosszul volt.
24. D. u. M-lyal Schillnél. M.-nak cukorkurát rendelt.

1019. ÖSSZES VERSEI

1902–1937

Levelek, kritikák

A gyönyörű könyvet és a megtisztelő dedikációt hálásan köszöni

igaz híve

Herceg Ferenc

Budapest, 1937. okt. 8.

Országos Széchényi Könyvtár

*

Kedves Barátom,

[...] odaállítom könyvespolcomon művedet Arany, Vörösmarty és Petőfi műve mellé, csodálattal látom, hogy a sor töretlen, a magyar irodalom él.

S várom a pótkötetet.

Mély tisztelettel
és szeretettel köszönt
Márai Sándor

1937. október 9.

*

Kedves Barátom,

mély megilletődéssel vettem és olvastam így egyfolytában nagyszerű könyvedet! Nagy öröm volt látni, hogy nőnek így együtt az ismertnél és tiszteltnél is nagyobbra, és hogyan emelkedik a monumentalitásuk mindvégig. Nem tudom, az utolsó egyszerű versek nem a legnagyobbak-e az egész oeuvreben!

Sokat gondolkodok rád, nagy szeretettel, gyógyulásodat minden nap szentmisémbe foglalom

Hálával és szeretettel köszönt

Sik Sándor

Szeged, 1937. okt. 16.

*

[...] Babits alakja hosszú ideig viták középpontjában állt, de tudnunk kell, hogy a támadások indítóokai az esetek nagyobb részében politikai vagy irodalompolitikai természetűek voltak; költészete ellen tulajdonképpen csak két vádat szoktak felhozni: a hagyományokkal szakító „nyugatossgot” és a kultúra ihleteit túlságosan is érvényesítő tudós, mesterkélts „formai játékot”. Ma, nagyarányú életművének egésze előtt, el kell hogy némuljanak e vádak. Babits valóban a kultúra költője; a Dunántúlról származik, arról a pannon tájról, amely a legrégebb, legfolytonosabb kultúra földje a magyar medencében; olyan magyar patricius család gyermeke, amelyben eleven valóság s termékeny hagyomány volt a konzervatív polgári műveltség szelleme; attól a katolicizmustól nyerte ifjúsága legmélyebb benyomásait, amelyik megingathatatlan magyarságának talaján állva nyugodtan tárhatta ki szemét és szívét a nemzetekfeletti szellem mély inspirációinak. Költészetének legnagyobb fejlődésléte történeti jelentősége éppen az, hogy a magyar lírát a régi és modern világirodalom rendkívül sok termékenyítő elemével gazdagította. Természetes, hogy művészetében nagy szerep jut az öntudat válogató, rendező és formáló erőinek. De „száraz formaművészet” ez? Aki csak egy kicsit elmélyed Babits nagy lírai életművének

tanulmányozásába, látni fogja, hogy ez az öntudatos „poeta doctus” irodalmunk legszemélyesebb, leglíraibb költői közé tartozik. S hogy engedte magára hatni a világirodalom nagy költőit? Nem egyedül ő tette ezt nagy íróink közül, akik mind azt a példaadó magyar szellemi magatartást képviselik, amely nem tűri magyarság és európaiság szembeállítását s elsősorban azokat a magyar értékeket érzi és tudja nagyoknak, amelyek az európai szellem távlatában sem veszítenek jelentőségükből. Az, hogy Babits „nemzeti költő”-e a szó hagyományos értelmében, vitatható. De a nagyság egy bizonyos határon túl kinő a hagyományból: maga is hagyománnyá válik s arra kényszerít, hogy újra fogalmazzuk megszokott fogalmainkat. Babits a költészetnek, a nyelv művészetének, a formák szépségének s a lélek nagyságának múlhatatlan értékeit ajándékozta és ajándékozta folyvást, ezután is a magyarságnak. Mondhatná-e valaki még ma is, hogy nem a miénk ő s hogy nincs helye nagyjaink között?

Keresztury Dezső

Magyar Szemle, 1938. márc.

1020. SZÁNTÓ JUDIT NAPLÓJÁBÓL

[...] Mielőtt szanatóriumba mentem [1937. okt. 23-án] elmentem Babitshoz, kérve őt arra, hogy ne tagadja meg a nagy Baumgarten-díjat, mert [József] Attila halálát jelentené. „Menjen haza asszonyom és mondja meg a férjének: operáció előtt vagyok, a pénzt megkapja Attila. Nyugtassa meg. [...]

1021. AZ ORSZÁGOS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI TANÁCS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1937. okt. 23.

Értesítem nagyságodat, hogy a magyar irodalom külföldi vonatkozásainak és irodalmunk termékei idegen nyelvű fordításai

ügyeinek gyorsabb és szakszerűbb előkészítése érdekében elnökletem alatt működő bizottságot alakítottam, melynek tagjául szerencsém van Nagyságotat tisztelettel felkérni.

Egyben tudatom Nagysággal, hogy a bizottság előadójául dr. Hankiss János tanácstagot, tagjaiul pedig: dr. Gerevich Tibor, dr. Horváth Henrik, dr. Horváth János, Harsányi Zsolt, dr. Sebestyén Károly, dr. Voinovich Géza és Zilahy Lajos tanácstagokat kértem fel.

[olvashatatlan aláírás]

v. b. t. t.

elnök

1022. AZ ATHENAEUM – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1937. dec. 6.

Nagyságos
Babits Mihály
szerkesztő urnak,
Budapest.

Örömmel közöljük, hogy Nagyságod műveinek gyűjteményében második kötetként is megjelent a *Kártyavár* és *Timár Virgil fia*. Azt reméljük, hogy a karácsonyi könyvpiacra úgy ez a kötet, mint az *Összes Versek* kelendő lesz. Egyidejűleg mély tisztelettel eljuttatunk a kötetből tíz tiszteletpéldányt. Három lapunkban egy-egy cikk fog megemlékezni a kötet megjelenéséről, egyébként azonban a kötetet a sajtónak nem küldjük szét, régi munkákról lévén szó.

Kiváló tisztelettel

Athenaeum

Irodalmi és Nyomdai

Részvénytársulat

[olvashatatlan aláírás]

1023. CSERÉPVALVI – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1937. dec. 9.

Mélyen tisztelt Uram!

Kiadóvállalatunk e hó folyamán *Európai költők antológiája* címen verseskötetet ad ki.

Ezen kötet részére szerkesztőbizottságunk Öntől 3 verset választott ki leközlésre:

Bakkhülidész békedala

Husvét előtt

Zsoltár gyermekhangon. [!]

Mély tisztelettel fordulunk Önhöz nb. beleegyezéséért. Amennyiben jelen sorainkra 3 napon belül nem kegyeskedik válaszolni, azt tisztelettel olybá vennénk, hogy ezen leközlést engedélyezni méltóztatott.

A honorariumot illetőleg készséggel állunk nb. rendelkezésére.

Mély tisztelettel
Cserépfalvi

1024. A PEN CLUB – BABITS MIHÁLYNAK

Országos Széchényi Könyvtár Budapest, 1937. dec. 23.

Igen Tisztelt Tagtársunk!

Van szerencsénk értesíteni, hogy a Magyar Pen Club december 11-diki rendes közgyűlése

társelnökké

választotta.

Reméljük, hogy e minőségben buzgón részt fog venni egyesületünk vezetésében,

és maradunk
igaz nagyrabecsüléssel
Radó Antal
elnök

1025. BERDA JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Úpest, 1937. dec. 31.

Kedves Mester,

ebben a pillanatban már 1938-at írunk s én már előkészítettem magam József Attila és Czigány Dezső példájára. Tudom január 18-án is meg főgnak bélyegezni engem, de vigasztaló az a tény, hogy jan. 19 én már a másvilágról figyelem a földi hiábavalóságokat!

Igaz híve:
Berda József

1026. EZERKILENC SZÁZHARMINCNYOLC JANUÁR

KOPONYÁKAT RAJZOLGATVA. Ez a két mottó ahogy egymással szembenéz, mintha ma a pogány és keresztény lélek nézne szembe. (S mindegyik kicsit ijedten a másiktól.) A két lehetséges emberi magatartás a halál irányában. Nincs más lehetőség!

Mindegyik ijesztő! Hirtelen és készületlenül zuhanni az ismeretlenbe. Vagy ellenkezőleg, várni, készülni rá, árnyékban élni, a haláltudat rettentő szorongásában, melyet a boldog állatok nem ismernek... Ki méri, hogy melyik rosszabb? Ezt mindenki csak maga döntheti el a maga számára, máshogy a keresztény és máshogy a pogány. Mondd meg, mit jelent számodra a halál, és megmondom, ki vagy.

Különbözik-e az élettől – egy külön birodalom? Vagy a halál is csak az élethez tartozik, és az életben van? Ha az első az eset, akkor a halálra valóban készülni kell, ahogy a hívő keresztények minden időben ájtatosan készültek rá. S nincs nagyobb szerencsétlenség, mint ha ez a minden percben várható esemény készületlenül ér. Ez talán eldönti sorsunkat, időtlen időkre. A halál vagy semmi, vagy mihelyt valami, akkor már sokkal-sokkal

több és fontosabb az életnél. Még a Matuzsálemek élete is csak kicsiny és jelentéktelen előszobája ennek a félelmetes örökkévalóságnak.

Lám-lám, magam is koponyákat rajzolgotok a papír szélére. Valamikor semmi volt nekem a halál; csak most döbbenek rá, mennyire pogány voltam. Aki a halálban csak az élet végét látja, annak számára a halál minden réme voltaképp ideát van az életben. Nem is a haláltól fél, inkább csak a halál félelmétől fél. A borzadály a Semmi közelségén, a kétségbeesés, hogy mindent itt kell hagyni, a halálküzdelem gyötrelmei igazában mind az élő gyötrik, a halott mindezt már nem érzi. S mindettől megment a hirtelen halál! Kinek van hát igaza: Pliniusnak vagy a litániának? Egy barátom azt mondja, az ő számára nincs halál. „Vagy én vagyok, vagy a halál; amíg én élek, számomra nincs halál; amint a halál megjelenik, már nem létezem én!” Viszont vannak, akiknek a halál bejön az életükbe, melljük ül az íróasztalhoz, és telerajzolja koponyákkal a papirosukat.

Nyugat, 1938. jan.

1027. BRAND ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Selyp, 1938. jan. 20.

[...] Néhány kollégámmal irodalmi estet szeretnénk rendezni. Azonban fiatal, tehát kis fizetésű tisztviselőként lévén, anyagi erőink sajnos nem engedik meg, hogy az Ön verseskötetét megszerezhessük és így én most ezzel a furcsa kéréssel fordulok Ön-höz, szíveskedjék néhány versét nekem elküldeni, hogy tervünket megvalósíthassuk. [...]

1028. TÖRÖK SOPHIE NAPTÁR-FELJEGYZÉSEIBŐL

1938. febr. 5. d. e. János-ban electrocardiogr. utána

- Valival Városmajor templ.-ben Kriegsau hár-
munknak balázs áldást adott.
- febr. 8. 9 kor konzilium: Nissen, Schill, Laub, Winternitz
Loránt d. u. Basch és Nissen. Cser Laci és egy
jezsuita
9. M. reggel áldozott (Rosman pater)
 10. Reggel 9-kor műtét.
 11. Reggel kötözés
 12. Reggel kanülcseré fejét fogtam, később Nissen
kiküldött a műtőből.
d. u. jött Vera ápolónő este 10 kor kanül elfor-
dult, Laubot hívtam, Licht dr. lebeszélte, újra
hívtam, 11 kor jött, azonnal műtőbe, 12 kor jött
Nissen, addig fuldoklott, Basch és Ilona, is ide-
jöttek, Nissen el utazott.
 16. Mihály az ételt félrenyeli. láza 39. (kanülon jön
vissza) Elmondtam Schillnek, folyosón, ideges
vita.
 17. Ugyanekkor orrszondát kapott, ezen tápláljuk.
Reggel műtőben, borzasztó kínzás után fémka-
nült betenni nem tudták, gumit tettek (Wintern,
Laub, Schill) Egész nap szivattyúval tisztítják a
kanült, Laub éjjel is jött, Klopstock szomszéd
szobában lakik.
 18. Reggel 9.kor Röntgen, onnan fuldokolva hozták
vissza, gumi kanül eltömődött, szivattyú nem se-
gített, eszméletét veszítette Balogh dr. kanült ki-
tépte és mesterséges légzést alkalmazott. Laub
nagyobb gumikanült tett be.
- márc. 11. d. e. röntgenben kanülcseré, és kanül nélkül fel-
vétel, kis fuldoklás, vér és fájdalom.
18. d. e. röntgen. M. ideges. (vita, ha hazamegyek
aludni, mikor jöjjenek be, d. e.? d. u? stb.)

1029. SZENTIMREI JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1938. febr. 5. előtt

Kedves Babits Mihály! Kós Károly házánál szeretettel gondolunk Rád. És mielőbbi teljes felgyógyulásodat kívánjuk. Ilonkának kézsókjait küldi: Szentimrei Jenő

Albrecht Dezső
Kéki Béla
Dr. Seress Gyula
Dr. Ferenczyné
Dr. Buzás Lajos
Buzásné

Brandt
Bene Istvánné
Szabó T. Attila
Bene István
Asztalos Judith
Ágnes

Erőt, egészséget kíván őszinte szívvel Kós Károly

1030. LÉGCSŐMETSZÉS

[...] 1938. február 10-én végezte el Rudolf Niessen professzor a trachertomiát, a légcsőmetszést, hiszen akkor a költő légcsöve már annyira összeszűkült, hogy alig kapott levegőt, gyakorlatilag megfulladt volna [...] Egy térszűkítő folyamat lépett föl nála, amiről akkor nem tudták, és nagyon-nagyon sokáig nem tudták, hogy milyen daganat. Felmerült a gégedaganat valószínűsége is. [...]

Varga János interjúja dr. Szállási Árpád körzeti orvossal, orvostörténet-kutatóval

1031. BALASSA JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1938. febr. 22.

Nagyságos Asszonyom,

Nagy és őszinte örömmel üdvözlöm Nagyságos Asszonyt és

Mihályt a sikerült operáció után. Nagy megkönnyebbülés mindenki számára, aki őt szereti és nagyrabecsüli – és ezek közé sorozom magamat – az a tudat, hogy nemsokára mint egészséges embert láthatjuk. Kérem, adja át legmelegebb baráti üdvözetemet Mihálynak.

Tisztelettel és szeretettel
Dr. Balassa József

1032. BUDAY GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

London, 1938. márc. 11.

Igen tisztelt Uram,

csak egyike vagyok a néhány ezer magyar többékevésbé írástudónak és olvasónak akik – ha talán geográfice nincs is módunk rá, de valóságosan annál inkább szorongó szívvvel és aggódással álljuk körül betegágyát.

Kell, hogy ez a szerető ragaszkodásunk és féltésünk eljusson a beteghez, és kell, hogy erőt adjon a betegség legyőzésére.

Úgy szeretnék a többiek között s innét messziről is, valahogyan hozzájárulni a közös és szerető ápoláshoz! De tehetetlenségemből csak annyira tellik, hogy megírom, mekkora szeretettel és bizakodással kívánok mielőbbi és teljes gyógyulást – feleségének tiszteletteljes kézcsókomat küldve, vagyok igaz és tisztelő hívük

Buday György

1033. SZALATNAI REZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Pozsony, 1938. ápr. 1.

Mélyen tisztelt Uram!

Engdje meg, kérem, hogy felhívjam figyelmét arra a Babits-félórára, melyet a pozsonyi rádió közvetít április 4-én, hétfőn

este 6.15–6.45 órakor. Én tartom a bevezető előadást az Ön költészetéről s én válogattam össze a verseket, melyeket az előadás után recitálni fognak. Örülnénk annak, ha az előadást meghallgatná s érezné, hogy a csehszlovákiai magyar literátorok figyelmé és ragaszkodása ez.

Jó egészséget kíván igaz, tisztelő híve

Szalatnai Rezső

1034. JOÓ TIBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1938. ápr. 10.

Kedves Mihály Bátyám!

Engedd meg, hogy amikor a szanatóriumból hazatértél, őszinte szívbeli örömömnek kifejezést adjak, s engedd meg, hogy a szokásos virágcsokor helyett az öröm, szeretet és jókívánság jeleként ezt a kis verset küldjem el, melyet a muzeumi kéziratárban egy XVIII. század eleji papírdarabon találtunk. Nekem igen szép.

Ifjuság mint sólom madár
addig víg még szabadon jár.
De jaj nekem szegénynek már
szabadulást szívem nem vár.
Most meg vagyok határozva
Szabadságom bé van zárva.
Mint megnyomorodott árva,
ki magánosan jár sírva
Mennék én is ha mehetnék
szárnyaimra ha kelhetnék
Segítséget ha kaphatnék
s úgy a búnak véget vetnék.

Őszinte tisztelettel és ragaszkodással

hálás híved
Joó Tibor
XI. Lenke ut. 49.

1035. SZILASI VILMOS – BABITS MIHÁLYNAK

Brissago, 1938. ápr. 11.

Drága Mihályom és Ilonkám!

Hála Istennek a sok aggodalom és könyörgés nem volt hiábavaló. Sok változó hír után, melyeket különböző barátaink ismerve nagy szorongásunkat és a kényszerű távollét által még fokozott tehetetlenségünket sűrűn küldtek, végre megjött a föl-szabadító hír, hogy mélyen szeretett drága Mihályunk végre otthon van szokott környezetében. Rendkívül nagy öröm ez, valódi husvét-i nagyszerű ajándék a sorstól. [...]

Tegnap kaptam meg az *Ezüstkort* gyönyörű új köntösében s nem tudtam megállni, hogy új lapokról új érdeklődéssel ne olvassam el megint e nagyszerű tanulmányokat, – e nagyszerű hangjait a legeuropaibb és leghunánusabb és legklasszikusabb gondolkodónak. Meglepő így, keletkezésük sorrendjében látni az összetartozó tanulmányokat. A látszólagos eklektikus és játékos témaválasztás mögött monumentális, következetes és szigorú gondolkozási rendszer emelkedik ki, egységesebb és intenzívebb, mint majdnem minden, amit a kor filozófiája létrehozott. A <szell> szellem életének rejtett, de alapvető jelenségeit <re> a rendkívüli művész biztos visioja fedezi föl. Régi meggyőződésem, mit könnyen tudok bizonyítani, hogy Mihály a legfilozófikusabb költő a világirodalomban, – nem teorema-k által, nem is úgy, vagy azért, hogy mély gondolatokat fogalmaz axiomatikus formában. Hanem sokkal mélyebbről jövően, azáltal, hogy a gondolkodás, gondolati alkotás, és az egész légköre a gondolatok életének megvilágító művészi és költői élménye.

A szellem leheletnyi energiái, melyeket belső telítettségük oly ismeretlen módon konkrét hatóerőkké valósít, a legapróbb részletekig ismertek előtte, mert köztük mozog művészi tapasztalata, belőlük származik költői impetususa és őket fedezi föl minden foglalkozásában. Csodálatos foglalkozás, csodálatos termékeny és termékenyítő alkotás. Psychologia, vagy a szellemi élet metaphysikai analysise alig tud ily mélységekig jutni, mint amilyeneket a költői visio benyomássá és élménnyé tesz. Minden tanulmányban, – majdnem azt kéne mondanom, minden lélekzétvételnél ugyanazok a centrális kérdések feszítik a mondanivalót: mely jellemző jegyekben, milyen összefüggésekben és mily motivációkban jelentkeznek a szellem valódi életének egy-egy mocnása, hogyan adják ki az egyes fölfedezett töredékek szellemi életünk térképét, azt a szabad területet, melyet csak ily nagy költő tud lassanként felfedezni, – az egyetlent, mely számkra adva van s melyen minden valódi orientationkat véghez kell vinnünk. – Ez irányban alig van különbség Mihály prózai munkái és költeményei között. A különbség inkább csak az, hogy emezekben a kutatás izgatottabb, a föllelés gyorsabb, önkéntelenebb, ha izoláltabb is, amazokban skeptikusabb, módszere-sebb, tehát lassabb, de ép úgy felvillanásaikban produktív. Nagy föladat volna s már régen esedékes ennek a csodálatos szellemi teremtésnek karakterét meghatározni és alapvonalait megrajzolni. Remélem egyszer lesz hozzá erőm elég. [...]

Sok meleg öleléssel és igaz hű barátsággal

Vilitek

1036. SÍK SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1938. ápr. 12.

Kedves Barátom,

felgyógyulásod híre nagy-nagy öröm, nemcsak számomra, hanem az egész szegedi literátus fiatalság számára is. Engedd

meg, hogy igaz örömmel üdvözöljelek és kegyelemteljes husvéti ünnepeket kívánjak neked is, igaz és hősiés Ápolódnak is.
Mély tisztelettel és szeretettel

Sík Sándor

1037. AZ ATHENAEUM – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1938. ápr. 14.

Nagyságos
Babits Mihály urnak
Budapest

Mellékelten mély tisztelettel megküldjük Nagyságodnak *Írás és olvasás* címen most megjelent kötetének első példányát. Reméljük, hogy Nagyságodnak örömet szerzünk az impozáns kötettel, amelyet igyekeztünk nagy belső értékéhez méltó formában megjelentetni.

Kiváló tisztelettel:
Athenaeum
Irodalmi és Nyomdai
Országos Széchényi Könyv Részvénytársulat
Erényi

1038. BÁLINT GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1938. ápr. 20.

Kedves Mihály bátyám!

Bocsáss meg, hogy egy nagy kéréssel zavarlak. In medias res: Verával együtt nagyon kérünk, vállald el keresztapaságunkat. Tudom, hogy valószínűleg nehezedre esnék, hogy a szertartáson megjelenj – de a személyes részvétel nem is kötelező, elég, ha valaki képviseledben eljön.

Hazudnék, ha tagadnám, hogy a mostani eseményeknek részük volt elhatározásomban. Az is igaz viszont, hogy nem gyakorlati eredmények eléréséért teszem – ilyesmit ma már úgysem remélhetnék. Ha van is e lépésem mögött valami opportunizmus, úgy inkább csak lelki opportunizmusról lehet szó; olyasféle érzésről, hogy *valahová tartozni kell*. Egyre nagyobb lelki és szellemi elszigeteltségben élek – azt hiszem, ezt meg fogod érteni. Hogy épen a katolicizmust választottam, ebben, azt hiszem, neked van a legtöbb részed: a Dante-fordításnak, a Szent Ágoston-tanulmányoknak, a *Psychoanalysis Christiana*-nak és más verseidnek. Ne haragudj tehát, hogy téged terhellek e kéréssel.

A szertartás dátumát még nem tudom. Ha megengeded, egy-két nap múlva telefonálok a válaszodért.

Örömmel hallom, hogy állapotod egyre javul. További gyors gyógyulást kívánok

igaz szeretettel
Bálint György

1039. BABITS MIHÁLY – ILLYÉS GYULÁNAK

Budapest, 1938. ápr. 22.

Kedves Gyuszikám, telefonon nem tudok hozzád férni, de mégsem állhatom meg, hogy valahogyan ne küldjek hozzád egy jelképes kézszorítást. Most olvastam a *Magyarországot*, s szükségét érzem, hogy szóljak hozzád, ha csak írásban is. Azaz nem is szólni akarok, csak ahogy mondtam, megszorítani a kezedet, addig is míg személyesen találkozunk. Sok-sok melegséggel köszönt

Mihály

1040. A TÖMEG ÉS A NEMZET

1938. május

Öt hétig lebegtem különös öntudatlanságban. Alighogy kissé fölocsúdtam, az első hír, mely a világból hozzám ért, ijesztő volt és szinte apokaliptikus. Ausztria bukásának híre volt ez. Még a csöndes szantórium falait is megrázták hullámai, heteken át másról sem hallottam, mint „pánikhangulatról”, vagy ami még jobban lehangolt, kritikátlan, naiv reményekről. A tét hazárdnak látszott, minden fogalmon túl: csak végletekről volt szó. Magyarország elpusztul. Magyarország visszanyeri integritását. „Egy kardcsapás nélkül mienk újra minden.” „*Hannibal ante portas: végünk van!*”

A fejem örvénylett; beszélni még nem tudtam; gondolataim kaotikus tervekben forrongtak. Írni szerettem volna; ódákat és esszétet terveztem, nemzetem sorsáról, helyzetünk nagy veszélyeiről s a magyar szellem elpusztíthatatlan erejéről, melyben erősen hiszek, mert magamban érzem azt. Nagy terveimet kicsi és szomorú kérdések zavarták meg, nem volt idő a messze jövőről töprengeni. A jelen beleszólt, elég csúnya szókkal. Körülöttem a zsidókérdést vitatták s a sajtó megrendszabályozásának módszereit. A témák színvonala egyre süllyedt; alig éreztem, hogy közöm van hozzájuk. Nem a nemzetről volt többé szó, csak osztályokról, fajokról, pártokról.

Tulajdonképpen miért is írok erről, mi kényszerít, hogy félig még betegem, fölvegyem a tollam? A politika mindig nagyon távol állt tőlem, és távol áll most is. Eszem ágában sincs az a naivság, hogy beleszólhatnék az eseményekbe. Mint avatatlan, nem is igen mernék beleszólni. Amit itt ma mondani kell, és mondani lehet, azt megmondták mások, nálamnál sokkal hozzáértőbbek. Ez nem az én terem, a költő itt idegen madár. Itt fajok és osztályok küzdelme folyik, amelybe én nem állhatok bele, mert nem állok sem faji, sem osztályalapon. A tempót egy bárbar kor irama diktálja, mely nem az én korom. Én még egy régi,

szellemibb korból jöttem, mely előtt a legszentebb kapocs a nemzet kapcsa volt, szellemi kötelék. Ez a kor megveti a szellemet, s megveti a szellemi kapcsokat. Rosszul ismeri ezt a szomorú XX. századot, aki a „nacionalizmus korának” nevezi. A nacionalizmus kora a liberális XIX. század volt, ez alkotta meg a modern nemzeti közösségeket, éppen azért, hogy különböző elemeiket egyenlő jogok birtokosaivá s közös kultúra és hagyomány részeseivé tette. A mi századunk most megbontja ezeket a szellemi kapcsokat; kedvesebb neki a testi kötelék, amit a faj jelent, vagy az érdekközösség, amit az osztály képvisel. [...]

Úgy látszik, egyszóval, nem sok a remény a közeljövőben, hogy a Szellem ismét úr legyen a nemzeten – ahogy történetének klasszikus korszakában, az Eötvösök és Deákok idejében úr volt –, s ellen tudjon állni a szörnyű politikai divatoknak, a barbárság különböző ragályainak, melyek ma fertőzik Európát. Megtörténhetik, hogy egy ideig nem is igen mer hangot adni: elhallgat, hisz néhányszor elhallgatott már századaink alatt. Elhallgat, mint kilencszáztizenkilenc tavaszán. Az írók máris különös öncenzurára érzik magukat kényszerülve. Mégis, ahogy e cikk elején írtam, én szívem legmélyén gyógyíthatatlan hiszek ennek a magyar szellemnek mindent kibíró erejében. Elhallgat, de nem hal meg. *Fluctuat, nec mergitur*. Lassan ébrednek tudatára ennek a bizonyosságomnak, mely fittyet látszik hányni a tényekre: nem tartozom azok közé, kik nemzetük sorsán kétségbeesni tudnak.

Nem, ez a nemzet nem vész el.

A jövő bizonytalanságát és kétséges. Ha csak rá is gondolok erre, tele vagyok ijedt kérdésekkel, amikre nem tudok felelni. Hogyan állunk meg, Európa nagy válságában, megszegényedett szellemmel s megingott elvekkkel? Hánynak fog használni közülünk, és kiknek, ha a gyűlöletes korhullám hátára kapunk? S mivel fogjuk ezt a hasznot megfizetni? Nem úgy leszünk-e, mint a bibliai Ézsau, aki szent jogokat játszott el egy tál lencséért? Nem zuhanunk-e súlyos gazdasági katasztrófába, ezt a lencsés-tálat szorongatva? S nem fogunk-e, mint a hazardőr, egyre na-

gyobb tétet kockáztatni, szellemekben és anyagiakban, ha egyszer e lejtőn megindulunk? Engem főleg a szellemi rész izgat. Mi lesz, ha elborít bennünket a zsarnokságnak és barbárságnak az az áradata, mely ebben a szomorú Európában mindennütt ott les már az ajtó küszöbén, ahol az emberi jogokból és közszabadságokból egyetlen parányi rést engednek?

Nem én vetem föl ezeket először. Ennek a kis országnak legkomolyabb politikusai sorra fölvetették. Ha ők nem tudnak felelni, hogyan tudhatnék én? Egyet azonban tudok: a szabad magyar szellem súlyos válságokon mehet át, de kialudni nem fog. Ezt tudom, mert érzem: úgy érzem, ahogy magamról éreztem egész hosszú betegségem alatt, hogy nem fogok meghalni. Mélyen a tudat alatt ült bennem ez az érzés; lelkem legbelsején egy pillanatig sem vettem a veszélyt komolyan. S amint kábultan, lábadozva s félig még lázasan, hallgattam az első híreket, melyek a politika szédítő fordulatairól s Magyarország új, kockázatos helyzetéről beszéltek, szinte azonosítottam magamat hazámmal: mindez csak múló betegség!

Így érzem ezt ma is, s nem tud ijeszteni a dilemma, hogy zsidók leszünk vagy németek. Én még mindig azt akarom hinni, hogy a zsidók és németek lesznek közöttünk előbb-utóbb igaz magyarokká. A politikai divatok jönnek, és eltűnnek. Eltűnik maga a korszellem is, mely sugallja őket. Minálunk Magyarországon azonban a korszellem mögött, s attól túlkiáltva, de meg nem fójtva, él egy másik szellem is, mely nem függ a korszellemtől! Ez a magyarság régi, nemes és keresztény szelleme, mely már Szent István korában hátat fordított a barbárságnak, szakított a pogány törzsélettel, s asszimilálni kezdte az idegent.

Ez a szellem adta meg az európai Magyarország erkölcsi erjét s életlehetőségét a művelt népek közt. Keleti jellemünk s nyugati kultúránk találkozott ebben a szellemenben, becsületes lovagiasság s belátó okosság. A szabadság pogány szeretete egyesült a béke és igazság krisztusi hitével! Hogy megszüljék többek közt a magyar jogérzetet, mely nemzetünk egyik büszkesége.

Ennek a szellemnek kivirágzása volt a XIX. század magyar

liberálizmusa. A legtisztább keresztényi érzés sugallta: az emberszeretet s az emberi lélek szabadságának tisztelete. [...]

Faji kérdés, s mindaz, ami ezzel összefügg, magában kicsi dolog, s ahogy mondtam, voltaképp semmi közöm hozzá. Sőt osztom a Schopenhauer véleményét, amely szerint a faj mint olyan (ez a materiális és tenyésző principium) többnyire csúnya és ellenszenves valami. Az emberi nagyság vagy szentség vagy szellem mindig az egyénben jelentkezik, sohasem a fajban. De itt most többről van szó, mint egyszerűen fajküzdelemről és faji kérdésről. Igazában vallási kérdésről van szó, éspedig a mi keresztény vallásunk kérdéséről, nem a zsidókérdésről. Megyünk-e tovább a keresztény elvek útján, ahogy mentünk már majd ezer éven át, vagy visszatérünk érzésben a törzsi pogányságba? Hiszünk-e még kortól és helytől független erkölcsi igazságokban, ahogy vallásunk tanítja hinni? Vagy csak koráramlatokban, „fajtánk igazában” s a „mai idők követelményeiben” hiszünk? Én katolikus vagyok. Számomra az igazság is csak katolikus lehet: azaz egyetemes érvényű, minden fajokon és századokon fölül álló!

S ez az oka, amiért – mondom, még betegen s nagy fájdalom között – majd két hete rovgatom már ezt az írást, szinte soronként, ahelyett, hogy egy aktuális politikai nyilatkozat egyszerű aláírásával könnyítettem volna lelkiismeretemen. Politikához nincsen közöm; amihez közöm van, az az erkölcs. Ez az írás erkölcsi hitvallás. Az érdeksata engem nem érdekel. Annál inkább érdekel az, ami fölötte áll minden küzdő érdekeknek.

A gyakorlati kérdésekhez, megvallom, nem értek. Én nem vagyok reálpolitikus, s nem ítélném meg a pillanat szükségességeit. Feladatomban épp az ellenkezője. Nem kell alkalmazkodnom a körülményekhez – de nem is szabad! Író vagyok, a szellem embere. A cselekvés rabszolgái evickéljenek kis kényszerek között, segítsenek magukon s pártjaikon, ahogy tudnak. Az én szolgálatom: megőrizni népem legtisztább erkölcsi hagyományait, nem engedni, hogy az igazság szelleme elavuljon. A kezdődő barbárság lármája közt ébren tartani a lelkiismeret

sajgó nyugtalanságát. Megóvni egy jobb idő számára az embe-
riesség megvetett eszméit, a szellem és szabadság tiszteletét.
Ezek a nemzet igazi szentségei. Ha őket az áradat prédájául en-
gedjük, micsoda anyagi előny vigasztalhat? Akkor többé talán
nem is nemzet a nemzet. (Csak tömeg vagy állam.) S minden
bizonytalannal nem magyar a magyar!

Pesti Napló, 1938. máj. 15.

1041. BUJDOSSY ILONA – BABITS MIHÁLYNAK

Los-Angeles, 1938. jún. 12.

[...] Hálával telt szívvel olvastam czikét *A Tömeg és a nemzet*
a *Pesti Napló* máj. 15 ki számába. Mely bizonyára balzsamként
hatott sok othon élő magyar [...] lelkére, akik csak a gyűlölet
hangját halhatták az utolsó hónapokba. Micsoda arczul csapás
a legutolsó új törvény Pesten amely kimondja hogy a zsidóság-
nak hány százaléka mit csináljon Szt István Királynak akinek a
900 éves kereszténységét és vele a magyarok kereszténységét
fogják ünnepelni augusztusba.

Hiszen a Numerus Clausus megteremtése maga megbotrán-
koztatta a művelt világot és bizony mi külföldön élő magyarok
sokszor zavarba jöttünk mikor (arrol) kezdetek beszélni, hogy
hogyan is lehetséges ilyen törvényt hozni egy kulturával rendel-
kező országba. Mert erre nem tudunk felelni. [...]

1042. ISMERETLEN – BABITS MIHÁLYNAK

[H. és i. jelölés nélkül]

Igen tisztelt Babits Mihály író úr.

A tömeg és a nemzet c. cikke különleges alkotás.

Az író úr azt mondja, hogy 2 hét alatt készült el. A komoly
olvasó pedig azt mondja:

Egész életembe foglalkoztattni fog.
Erőt és egészséget adjon Önnek az Ur.

1043. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

[H. n.], 1938. júl–aug. eleje

Kedves Oszkárom,

nagyon köszönöm, hogy törődöl dolgaimmal, és segítesz az okmányok megszerzésében. Én a mostani körülmények között csakugyan nehezen tudnám ezeket egymagam összeteremteni. A küldött ívet kitöltve itt mellékelem. Ami a lakásaimat illeti: 15 évig laktam *Reviczky u. 7.* alatt; innen 1931. májusában költöztem *Atilla u. 95* alá; s onnan 1937. augusztusában *Atilla u. 65/b.* alá. A keresztlevélért egyidejűleg írok a szekszárdi plébániára. A gyorsaság és egyszerűség kedvéért a keresztlevelet egyenesen a Te címre kérem küldetni, a *Nyugathoz*, a költségeket nyilván utánvételezni fogják, nagyon kérlek, előlegezd ezt az összeget és váltsd ki a levelet.

Kéziratból egyelőre csak a két *Árkádiát*, azaz *Úrjáratot*, küldöm; aminek oka azonban nem a lustaság (ezuttal), hanem az hogy kezembevettem, szinte csak véletlenül, a *Jónás könyve* című elkezdett hosszú versemet, s azóta nem tudtam tőle megszabadulni. Erősen dolgozom rajta, s nemsokára befejezem. A szeptemberi *Nyugatban* mindenesetre jöhet; nagyon kíváncsi vagyok, mit fogsz hozzá szólni?

Remélem, Gyuszi megírta a *Kölcsey*-cikket. Kíváncsi vagyok rá, valamint másik cikkére és a többi nem-látott kéziratokra is. Halász Gábortól tudom hogy ő is megírta már *József Atillát*. Kérlek, küldd ezeket mihelyt lehet, s azt is írd meg, hogyan csinálod a szám beosztását. Multkor nem volt időnk beszélgetni. Gondolom, Halász Gáborral kezdjük a *Figyelőt*.

Ilonka most fejezi be *Curie*-cikkét; ezt megvárom hogy leveletem elküldhessem.

Kérlek, írd meg, mikor s hol hívhatnálak föl telefonon? Ha nem írsz semmit, esetleg szombaton este 1/2 8 tájban lakásodon fölhívlak.

Még egyszer köszönöm sok kedvességedet; kérlek ne haragudj hogy ennyi alkalmatlanságot csinálok. Szeretettel ölel, Gizinek is kézcsókját jelentve

Mihályod

1044. KÖLCSEY

Többet beszéltek róla pár hét alatt, mint talán az egész száz éven át. Úgy kellett újra felfedezni; szinte elmerült a saját dicsőségében. Ahogy nagyjaink közül annyian. Már csak egy arany név volt, a saját sírja fölött. Már csak egyetlen verset jelentett, sőt inkább csak egy strófát. S ez a vers is olyan már számunkra, mintha nem is egy költő verse volna, hanem titokzatos módon mindnyájunké, az egész nemzeté. Aki a *Himnusz*t hallotta, nem a költőre gondolt. A nemzetre gondolt. Így azonosodott a költő nemzetével, hogy neve is már alig jelentett mást, mint a magyarság sóhajtó száját s fohászkozó keblét.

De éppen ez az elszemélytelenedés mutatta nagyságát. Olyan valaki volt, aki képviselni tudta a magyarságot. Akiből maga a magyarság beszélt: a magyarság, mely tudnivalóan nem annyira tömeg, mint inkább szellem. Nem a „milliók hangja...” Hanem az érzés, az öntudat, mely teljes gazdagsággal és erővel csak egyesekben él, néha csak kevesekben. Az idők ma megint megérettették velünk ennek az öntudatnak szükségét; mint ahogy válságok idején eszmél az ember igazán magára.

Milyen minőségben képviselte Kölcsey a magyarságot, ahogy csak a legnagyobbak képviselhetik, a vezérszellemek? Kihez folyamodunk, mikor őt lapozzuk föl szorongattatásunkban, mint valami kalauzt vagy jóskönyvet? A költőhöz? A politikushoz? Bizonyos, hogy a legszebb magyar versek néhányát

ő írta meg. De ha Parnasszusunk fejedelmeinek nevét kérdezik, nem ő jut eszünkbe. A politika elvonta a költészettől. Viszont a politikusok mégis inkább költőnek tekintették. „Kölcsey szónoklatokat írt az országgyűlésen”, mondja Kemény Zsigmond, „versek helyett az irodalom számára”.

A célt a cselekvésben látta, akár a politikusok. „Az élet fő célja a tett”, kiáltotta egyszer. Csakhogy a cselekvésben is a tökéletességet szomjazta, mint a költő a versben. Ideálja a görögség álma: a tökéletes szépség és igazság. Aggodalmasan kereste és nélkülözte ezt, s ez az aggodalmasság tette őt bírálóvá és elégedetlenné. „Én ha időm és alkalmam volna, az egész világot szeretném recenseálni”, írja Kazinczynak. És csakugyan egy nagyszerű versében, melyet közvetlen a *Himnusz* után írt, az egész világot „recenseálja”. Költőkkel szemben is ő a nagy „recensens”, irodalmunk első kritikai lángelméje. Sokan még ma is rossz néven veszik kíméletlenségét, mellyel a legnagyobbak gyengéire is rátapintott.

Ugyanezt az aggodalmas szigort alkalmazta a politikára. Kiterjed ez adatainak gyűjtésétől kezdve országgyűlési beszédek stilizálásáig. Most, az évforduló alkalmából csodálkozva fedezték föl az első magyar falukutatót abban, akit feszesen dikciózó s mondatainak ritmusára mindenekfölött ügyelő szónoknak ismertek. A valóságban a magyar nép életének és viszonyainak vizsgálata ugyanabból az aggodalmas lelkiismeretességből fakadt nála, mint a körmondatok zengzete. A tökéletesség szomja mindenütt: a tökéletes szépségé és igazságé. S ennek csak végső betetőzése, hogy mikor a megváltozott utasítások folytán nem cselekedhetett többé eszményei és elvei szerint, lemondott képviselői megbízatásáról, visszavonult a politikától.

Valóban, a tökéletesség szomja és igénye nagy akadály a politikusoknak. Minden léptét nehezíti s végül is lehetetlenné teszi mozgását. A tökéletesség nincs otthon e földön. Az emberi cselekedet már lényegénél fogva tökéletlen, mert a tökéletlen valóságokhoz kényszerül alkalmazkodni. Mi kellene cselekedeteink tökéletes szépségéhez és igazságához? A tökéletes szabad-

ság kellene: ami nem adatott a politikusnak. A politikus a viszonyoktól függ. A cselekedet sohasem szabad. Szabad csak a gondolat lehet e földön; és a szó, a kimondott gondolat. De ez néha már maga is cselekedet. Sőt a legnehezebb része a cselekedetnek: a kezdete. Úttörő, indító, világító.

A szó, amely már-már cselekedet – de a cselekedet tökéletlensége s megalkuvásai nélkül – ez Kölcsey igazi birodalma. S ebben van nagysága. Egészen tisztán költő csak ritkán volt, egészen tisztán politikus soha. Szónok volt. A szó embere, mely hidat csinál a gondolatokból a cselekedetbe. Nem az öncélú szép szóé, hanem azé, mely mozgatni és változtatni kíván; akarattal jön és akaratra hat; szabadság szüli s maga is fölszabadít s szabadságot teremt. Kölcsey előtt valósággal ez látszik a szónoki művészet lényegének: a szabadsággal való kapcsolata. „A szónokság szabad nép körében támadt, s a szabad nép életéhez tartozik”, mondja. „Szó szavakat húz maga után; élő tanácskozásban fejlődik ki s tartatik fenn a szabadság szelleme; s jaj a nemzetnek, mely írott parancsokat némán olvas, s vakon engedelmeskedik.” [...]

Kölcsey éppen abban korszerű ma, amiben határozottan és kiáltóan korszerűtlen. S ez talán a korszerűség legszebb és legtermékenyebb formája. Világnézete ellenkezik a ma divattal, s megerősít ellentmondásunkban mindazzal szemközt, ami korunk szellemében kóros és veszélyes. Még emberi jelleme is ellentmond annak, ahogyan a mi korunk szereti képzelni a magyar lánglelket, az újtó és jövőéért harcoló magyart. Nem a Koppányok vére lázad benne. S csöppet sem „őserő”, ahogy ezt ma értik. Ellenkezőleg, finom, nyugati elme, kiművelt, s ahogy leírtam, aggodalmasan szigorú s óvatos; hazáját a nagy európai kultúrközösségekben óhatja látni, s protestáns létére mély rokonszenvet érez a katolicizmus nemzeteket átölelő egyetemessége iránt. Szent István gyermeke, mint minden igaz nagy magyar.

Szavaiban sem görget sziklát, inkább csak körmondatokat, kimérve s művészi. Nemzeti vérmesség helyett kedélyén a sötétben látó ember csüggettsége uralkodik. Fajához szigorú, sőt

kegyetlen. Egy megrázó költeményében az egész magyar fajtát korcsnak mondja. Egy másikban, mely ennek folytatása, pusztulásukat jósolja, s odáig megy, hogy ezen nem is talál sírni-valót: „más hon áll a négy folyam partjára, / Más szózat és más keblü nép, / S szebb arcot ölt e föld kies határa”... Szörnyű, önkínzó látomás, melyért ma talán nemzetgyalázás vádját kiáltanák. De titkon mégis mindennél jobban szereti ezt a sokat szenvedett népet, s bízik jövőjében, ahogy mindannyiunknak biznunk kell, ha élni akarunk. Nem a szerencsében bízik, nem az erőben; inkább az igazságban, a szenvedés jogában. „Megbűnhődte már e nép / A multat s jövődöt.” Ezek a sokszor vitatott szavak igazában ugyanazt jelentik, amit ama másik hatalmas kiáltás: „Egy ezredévi szenvedés / Kér éltet vagy halált!”

Pesti Napló, 1938. aug. 24.

1045. OLÁH GÁBOR – BABITS MIHÁLYNAK

Debrecen, 1938. aug. 26.

Kedves Mihály!

Sokan sokat és szépet írtak Kölcseyről e napokban, de többet és szebbet senki nem mondott róla, mint a Te cikked a *Pesti Napló* aug. 24-iki számában. Rövidségében mindentmondó, őszinteségében szívbemarkoló, igazságában lesújtó és mégis főlemelő. Nagyokról csak nagyok mondhatnak igazat és ennyire szépet. – Nekünk itt Debrecenben úgy zúgtak a szavaid szívünkbe, mint egy szellemi Vezérnek Európa központjából szétküldött üzenete, amely nem háborút rejteget, nem békét emleget, hanem szabadságot és igazságot kiált. Nem is tudod talán, milyen jól esett.

Örülök s velem és velünk örül minden magyar, hogy nagy betegségedből talpra álltál és újra a régi Babits-zengéssel fúvod ezüstkürtödet. Tartson meg az okos Gondviselés sokáig. És

szólj hozzánk mindig, valahányszor a magyarság sorsába vágó dolgokról esik szó.

Nagy tisztelettel és hű szeretettel:

Oláh Gábor

1046. BABITS MIHÁLY – KARINTHY FRIGYESNÉNEK

Esztergom, 1938. aug. 30.

Nagy gyászodban mély részvétellel osztozunk

Babits Mihályék

1047. EZERKILENC SZÁZHARMINCNYOLC SZEPTEMBER 29.

[...] 1938. szeptember 29-én [került sor] a müncheni négyhatalmi konferenciára és az egyezmény megkötésére: Chamberlain angol és Daladier francia miniszterelnökök megállapodtak Hitlerrel és Mussolinivel, hogy Csehszlovákiának át kell adnia a Szudéta-föld németek lakta területeit Németországnak.

Magyarországnak azt tanácsolták, hogy egyezzen meg külön Csehszlovákiával [...] a németek és az olaszok – az antanthatalmak, tehát Anglia és Franciaország *nélkül* – Bécsben, saját szakállukra döntőbíráskodásra ültek össze, ahol november másodikán kihirdették a magyarlakta Felvidék és a déli Kárpátalja visszacsatolását Magyarországhoz [...]

A lakosság mámoros boldogsággal ünnepelte a Felvidék magyarlakta részeinek visszatértét. A kormányzó ünnepélyesen bevonult Komáromba (november 6.) és Kassára (november 11.) [...]

Nemeskürty István

1048. ÁLDÁS A MAGYARRA

Ne mondjátok, hogy a haza nagyobbodik.
A haza, a haza egyenlő volt mindig
ezer év óta már, és mindig az marad,
mert nem darabokból összetákolt darab:
egytest a mi hazánk, eleven valami!
Nem lehet azt csak úgy vagdalni, toldani.

Máskor is hevert már elköötözött tagokkal.
Zsibbadtan alélt a balga erőszakkal.
De mihelyt fölengedt fojtó köteléke,
futni kezdett a vér elapadt érébe.
Visszakapta ami soha el nem vezett.
Nagyobb nem lett avval. Csak egészségesebb.

Lám, igaz jószágunk visszatér kezünkre,
bár a világ minden fegyvere őrizze.
Mert erős a fegyver és nagy hatalmasság,
de leghatalmasabb mégis az igazság.
Útja, mint a Dunánk és csillagok útja:
nincs ember, aki azt torlaszolni tudja.

Él a nagy Isten és semmisse megy kárba,
Magyarok se lettünk pusztulni hiába,
hanem példát adni valamennyi népnek,
mily görbék s biztosak pályái az égnek.
Ebből tudhatod már, mi a magyar dolga,
hogy az erős előtt meg ne hunyászkodna.

Erős igazsággal az erőszak ellen:
így élj, s nem kell félned, veled már az Isten.
Kelnek a zsarnokok, tűnnek a zsarnokok.
Te maradsz, te várhatsz, nagy a te zálogod.

Zsibbad a szabadság, de titkon bizsereg,
és jön az igazság, közelebb, közelebb...

1938. nov. 2-6.

Pesti Napló, 1938. nov. 6.

1049. JÓZSEF JOLÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1938. nov. 18.

Mélyen tisztelt Uram!

Szíves türelmét, elnézését és megértését kérem alábbi soraimért.

Most decemberben lesz egy éve, hogy eltemettük Balatonszárszón drága testvérünket – József Attilát. Avval a szörnyű vigasszal búcsuztunk tőle, aki küzdelmes életünk minden büszkesége, reménysége és öröme volt, hogy jobb neki. Hugom Attila szörnyű halála előtt félévvel jutott özvegységre, három kis gyereket kell felnevelnie havi 150 pengő kegydíjből. Engem egy hónappal azelőtt hagyott el férjem olyan körülmények között, hogy még megmaradt pár darab butoromat kellett eladnom, mindenemet zálogba kellett tennem, hogy kifizessem otthagyt adósságait és legyen annyi pénzem, hogy leutazhassak a nagyon beteg Attilával hugomhoz. Nem tudom elmondani, milyen reménytelen körülmények között próbáltuk ott tákolgatni magunkat és egymást. Egy hónapot tölthettünk még együtt hárman.

Ha nem is lett volna probléma ott a fűtött szoba és mindennapi meleg ebéd – mi nagyon sokat éhezünk és fáztunk életünkben – akkor is gyötrelmes és majdnem elviselhetetlen lett volna azt nézni, azt látni, ahova Attila jutott. Én voltam a legidősebb testvér, hosszú ideig, anyánk hosszú és rettenetes betegsége alatt – rákja volt – és halála után én voltam a családfenntartó. Attila volt a legkisebb, az egyetlen fiú, rajta csüngtünk, érte dolgoztunk, mennyi örömet jelentett nekünk okossága, tehetsége és idejutottunk a reménykedések és rettenetesen

küzdelmes esztendők után, borzalmas halálához. Csak azt tudom mondani még erről, hogyha nincs a hugom három kis gyereke, akiket nekünk fel kell nevelnünk, mi is vele, utánna menünk volna.

Attila halála hosszú hónapokra beteggé tett. Egy pár jóbarátja törődtek velem, tartottak el, szegény és gondokkal küzdő írók. A Baumgarten-díj töredék reám eső része és amit Attila könyve apránként jövedelmezett, hozzásegített, hogy lassan-lassan összeszedjem magamat, hogy legyen egy kis albérleti szobám és nekilássak az álláskeresésnek, vagy valamilyen exisztenciát teremtsék magamnak.

Mindezt azért írtam le, hogy ehhez kérjem a segítségét. Állást szerezni még nem tudtam, bár Illyés Gyula is szólt már érettem az Est lapoknál, hogy alkalmazzanak – kitűnő gépíró vagyok, nagyon alkalmas szerkesztőségi munkára – de addig is, amíg sikerül így elhelyezkednem, ellátnának alkalmi gépírási munkákkal. Attila írógépe még mindig zálogban van sok egyéb holmival együtt, ha ezt ki tudnám váltani, megkereshetném azt a keveset, amire legszerényebb megélhetésemhez szükségem van.

Mélyen tisztelt Uram! Nagyon szépen kérem, hogy kétségbevonhatatlan és mindenkiben tiszteletet keltő tekintélyével járjon közbe, hogy kaphassak annyi segílyt, amennyiből Attila írógépét, télikabátomat kiválthassam a zálogból és elsején kis házbéremet ki tudjam fizetni. Dolgozni szeretnék és ehhez kérek segítséget a tél küszöbén. Tudom, hogy kérésem szokatlan és semmi olyant nem tudok felmutatni, ami egyébként természetessé tenné, hogy a Baumgarten-hagyaték kuratóriumához fordulok, de bízva bízom abban, hogy nem teljesíthetetlen. A szerencsétlen sorsú József Attila emlékére hivatkozva kérem ezt, ki őt a magam nyomorúságos eszközeivel felneveltem, dédelgettem és elvesztettem. Nem szabad odajutnom, ahova ő jutott, helyt kell állnom hugom kis gyerekeiért, hugoméért, ki beteg és megöszült Attila halála után és aki már csak azért tudja elviselni és vállalni velem együtt az életet, mert még kötelességeink vannak a gyerekekkel szemben. Egyedül állunk mindaketten a világon.

Nagyon szépen kérem, vizsgálja meg és tegye magáévá kérésemet. Ez a kétségbeesett reménykedés és a nagy költő iránti lelkes szeretetem tesznek bizakodóvá, hogy megértésre találok.

Tisztelő híve:

József Jolán

V. Pozsonyi ut 43. IV. 3.

1050. LEVÉL A TÁVOLBÓL

Babits Mihálynak küldöm

[...] Nem kételkedem benne, hogy van eszményed és fennen hirdetett, mély meggyőződésed. Abban sem kételkedem, hogy ennek levonod konzekvenciáit, és eszményedért, meggyőződésedért ki is állj, ha kell. Csak úgy van, hogy nem kell. Olyan az eszményed, olyan természetű a meggyőződésed, hogy nem veszélyeztette eddig sem létedet, sem jólétedet. Eddig így volt [...]

Ám az emberiség haladása, fejlődése a humanizmus irányában: történelmi fogalmak, tehát időbeli kategóriák. Aki „időtlen”, tehát absztrakt eszmék körében él, aki nem tekint célt, tehát nem ismer utat, annak nem ügye a haladás, a fejlődés, az emberiség szabadulása. Mert az emberek szörnyű testi, lelki, szellemi ínsége hétköznapi durva valóság, és a kizsákmányolóik, hóhéraik ellen való harc napi politika és nyers csatazaj. Aki konokul másról beszél, az lelépett a történelem útjáról, és megállt. Az nem holnapos. Ami az ilyen distanciáltságban „maradandó”, az csak negativum. A fontaine lumineuse szakadatlan színváltozása a homályos szeműnek maradandó szürkeség [...]

Balázs Béla

Új Hang [Moszkva], 1938. dec.

1051. WEÖRES SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Csönge, 1938. dec. 8.

Kedves Mester,

régebb ideje szándékszem már írni a Mesternek – gratulálni akarok a *Jónás Könyvéhez*. Éppoly élményszerűen hatott rám, mint valaha gyerekkoromban a *Nyugtalanság Völgye* és *Recitativ*. Sajnos, mennél jobban „értek” a versekhez, annál kevesebb képességem van a hedonisztikus vers-élvezésre (és tán mindenkinél így van ez többé-kevésbé); de a *Jónás Könyvét* úgy tudtam élvezni mégis, mintha életemben először olvasnék költői munkát. Mennyi kor stílusa vegyül benne teljes összhanggal. Preklasszikus lenyűgöző-erő; gótikus naív realizmus; <...> renaissance-festőkre emlékeztető élénkszinű jelenetek (pl. „a tenger sok nagy tornya”, „ingó és hulló kék hullámfalak”); magyaros humor (a vízbedobatas előtti tárgyalás); filmszerűség (a csatornákon át menekülő próféta); stb. És döbbenetesen találkozik benne a biblikus és modern emberség. Sok-szólamú vers ez: ezerféle humánus árad és lüktet benne; és ezerféle proteuszi szépség; és végeredményben mégis mind szervesen-egy. – Remélem, Mesternek lesz még kedve és ihlete a verses epikához, epyllionhoz. Azt hiszem, példátlanul-szép művek lennének [...]

Nagyságos Asszonynak kézcsók. Kedves Mindnyájuknak minden jót kívánok.

Mester igaz tisztelő híve
Weöres Sándor.

1052. AZ ATHENAEUM – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1938. dec. 19.

Igen tisztelt Főszerkesztő ur!

A *Timár Virgil* olaszországi jogainak eladásából a Corbaccio

cégtől 1500.- Lira előleg folyt be hozzánk, mely összeg pengőben 389.30-at tesz ki. Megállapodásunk értelmében ebből bennünket 25% illet meg, melynek levonása után fennmaradó összeget:

P 291.96

jelen levelünkkel egyidejűleg van szerencsénk nb. címére eljuttatni.

Kérjük az összeg átvételét levelünk másolatán elismerni és vagyunk

Kiváló tisztelettel
Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T.
Külföldi Osztály
Kádár

291.96 azaz Kettőszázkilencvenegy pengő 96 fillért átvettem.

Budapest, 1938. december 19.

1053. SOMLAY ARTUR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1938. dec. 31.

Kedves jó Babits Mihály! Nézegetem mulasztásaimat – bűneimet az elmúlt év során. Elém ágaskodik Babits Mihály levele. Nem válaszoltam rá. Alázatosan bocsánatot kérek. – Nem ménség, hogy erőimen felül elfoglalt, úzótt ember vagyok. Sajnálom, nagyon sajnálom, hogy ilyen ostobaságot követtem el.

Adjon a jó Isten mindnyájuknak Áldást, Békességet, Erőt, Egészséget!

Boldog új esztendőt!

Szeretettel köszönti
Somlay Artur

**1054. BABITS MIHÁLY ÉS BABITS MIHÁLYNÉ
SZILASI VILMOSNAK**

Budapest 1939. jan. 17.

Kedves Vilikém,

holnap lesz a Baumgarten-díjkiosztás, és én nyakig benne vagyok azokban a komplikált és kicsinyes gondokban, amelyekről ittléted alkalmából Neked is panaszkodtam, azokban a köteles tennivalókban, amelyek közt legtehetségtelenebbnek érzem magamat. Nagy öröm, egy pillanatra kiszakítanom magam, hogy Teneked írjak.

Drága Vilikém! Mihály kb. még 2 hétig írná ezt a levelet, de elvettem, hogy sietve elküldjük, hogy születésnapodra odaérjen szívből jövő gratulációnk. Isten étesen Vilikém, és érzünk meg mindannyian jobb időt mielőbb! Nagyon készülünk húsvétra. Hozzátok, dehát ki tudja, milyen lesz a helyzet akkor. Mindenesetre még idejében írok erről, és Ildikóval addig is izgatottan ábrándozunk róla! Szeretettel ölellek mindkettőtöket, Lilukát nagy hűséges szeretettel, Neked Vilikém még egyszer nagyon jó születésnapot!

Ilonka

Kedves Vilikém Isten éltesen! Legközelebb többet

Mihály

1055. RÓNAI PÁL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1939. febr. 3.

Mélyen tisztelt Uram,

Annak idején bátor voltam levonatban megküldeni Szerb Antalnak azóta a *Nouvelle Revue de Hongrie*ban megjelent *Babits le poète* c. tanulmányát, amelyet a benne szereplő Babits-

versekkel együtt én fordítottam franciára. Ezek a fordítások most, egy-két régibbel kiegészítve, külön is megjelentek az *Échanges et Recherches* c. folyóirat januári számában Gachot barátom rövid bevezetésével. A kapott példányok egyikét egyidejűleg megküldöm s kérem, fogadja (el) a fordításokat, mint nemes és tiszta művészete iránt érzett csodálatom szerény jelét:

Dr. Rónai Pál

1056. KLEIN, STEFAN I. – BABITS MIHÁLYNAK

Piestany, 1939. febr. 9.

[...] ma mindenekelőtt arról szeretném értesíteni, hogy a svájci kiadó a [*Halálfi* c.] regény ügyében még mindig nem döntött. A svájciak különben is nagyon lassu és kényelmes emberek, de most még jobban megfontolnak mindent, még pedig azért, mert Svájcban általában azt hiszik, hogy hamarosan kitör a háború, és ebben a háboruban Svájc nem maradhat semleges, hanem a demokratikus államok oldalán fog a háboruban részt venni – ha a regényt elfogadják, el mennék néhány hétre Svájcba, hogy ott a fordítást még egyszer gondosan átnézzem és az ide-oda küldéssel ne vesszen el még több idő [...]

1057. REKTORISZ LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Sárbogárd, 1939. márc. 24.

Kedves Misi Bátyám!

Tibi öcsém és én – nem mintha erre bárki is felhívott volna bennünket – beszereztük mind a nyolc dédszülőnk születési anyakönyvi kivonatát, helyesebben keresztlevelét. Engedtünk ennek a mai divatnak. –

Édesanyámnak, ill. Neked Misi Bátyám, nagyatyátok volt

Babits Mihály, kinek neje Blasovits Erzsébet volt. – Ez a Babits Mihály nekem dédatyám volt. Keresztleveléből az állapítható meg, hogy dédatyánk atyja szintén Babits Mihály (várm. főorvos) volt, kinek feleségét Engel Rozáliának hívták. – A szekszárdi sírfeliratok szerint ükanyám, Engel Róza 75 évet élt és 1847-ben halt meg. –

Igazán nem érdekelt volna már ükanyám Engel Róza keresztlevele, de valahogy manapság az „Engel” név nem jól hangzik, s, ha netán valamikor dédatyám anyakönyvének produkálására kerülne a sor, abból kitűnik, hogy anyja Engel Rozália volt. Egy ilyen netáni esetben mindjárt szeretném bizonyítani, hogy Engel Rozália sohasem volt zsidó. –

Nagyanyám, aki a Babits-testvérek közül egyedüli életben levő, azt mondja, hogy dédanyja, Engel Rozália németországi volt, esetleg Bécsben születhetett. Ez mindenesetre abszolút magyarázat az Engel névre. Egyébként is annak idején zsidóval csak igen előkelő mágnások és pénzarisztokraták keveredtek, középosztálybelieknél ez kizárt dolog volt. –

Pista Öcséd szerint Dr. Babits Mihály vm. főorvos és felesége Engel Rozália Somogy-megyéből kerültek Tolna megyébe, Somogyban volt birtokuk.

Ezen adatok előrebocsájtása után a most katonának bevonult Tibi Öcsém nevében is arra kérlek Misi Bátyám, kegyeskedj közölni, mily uton-módon tartanád lehetségesnek néhai Dr. Babits Mihályné sz. Engel Rozália keresztlevelét beszerezni, nevezett a sírfelirat szerint 1772-ben születhetett. Talán Te tudsz valami közelebbi adatot, Misi Bátyám?

Kézcsókjaim átadását kérve, atyafiságos szeretettel ölel

öcséd:
Lali

1058. BERNÁTH AURÉL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1939. ápr. 20.

Kedves Mihály,

nagyon meghatott kedves figyelmed, melyet új könyved elküldésével tanusítottál.

Öröm volt olvasni ezeket a nemes írásokat, viszonthallani egyszerű nyugodt hangodat. Szinte erőt kap az ember olvasásodkor a mai tépelődéseinkben és megfélemlítettségünkben. Mégha a válasz nem is közvetlen, de a magatartás már olyan, mint ami a szívnek kell, s akaratlanul is támogat.

Örülök, hogy kortársad lehetek. Könnyebb elviselni ezeket a nehéz időket tudva, hogy itt vagy.

Szeretettel és hálával:
Bernáth Aurél

1059. AZ ATHENAEUM – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1939. máj. 24.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Műfordítás-kötetét, amely összegyűjtött műveinek 9-ik köteté lesz, szerződésünk szerint júniusban kellene megjelentetnünk. Mindeddig ez is volt a tervünk, abban a reményben, hogy a könyvpiac nyomott állapota valamennyire fölenged. Sajnos még a könyvnapok előzetes szimptomái is arra vallanak, hogy a nyomottság és kedvetlenség egyre tart és így a nyárelő, a lehető legalkalmatlanabb időpont lenne arra, hogy egy 12.- pengős könyvvel álljunk ki a piacra. Azt hisszük mindkettőnk érdeke, hogy a könyv megjelenését szeptember végére halasszuk és azt hisszük, ez ellen Szerkesztő Urnak sincs kifogása. A kötet szedését csak a nyár folyamán végeztetjük el, de Szerkesztő Urnak módjában lesz kényelmes részletekben elvégezni a korrektúra

munkáját még augusztus folyamán. A tizedik kötet megjelentetését ugyanis 1939 karácsonyára terveztük és így végeredményben a sorozat teljes megjelenésében nem történik késedelem.

Igaz tisztelője
Erényi András

1060. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Esztergom, 1939. júl. 11.

Kedves Zsigám, szívből köszönjük gyönyörű könyvedet és sok-sok meleg köszöntést küldünk Esztergomból régi igaz barátaid

Mihály
és Ilonka

1061. SZEKFŰ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1939. júl. eleje

Kedves Barátom,

mivel telefonod már egyáltalában nem válaszol, bizonyosra veszem, hogy már leutaztatok az esztergomi nyaralásba. Engedd meg, hogy így levélben köszönjem meg kedvességedet, mellyel az én szerény cikkemet folyóiratodban kiadtad. Nagyon sokszor gondolunk Rátok feleséggel együtt és ha Neked és a kedves Nagyságos Asszonynak tényleg nem alkalmatlan, akkor egy nap délelőtt jelentkeznénk Nálatok a hegyen és délután visszajön-nénk. Nagyon hálás volnék, ha megírnád, hogy körülbelül mely hetekben lesz ez Nektek legkevésbé alkalmatlan.

Egyúttal igen kérnélek, légy oly jó a *Mi a magyar?* tanulmányok pótlásait ha csak lehet e hó 20-a körül elkészíteni, mert akkor már a Te kéziratodat is nyomdába kellene végkép

adni (a többiek Kodály és Gerevich kivételével már nyomdában is vannak.)

Szíves elnézésedet kérem az alkalmatlankodásért, a Nagyságos Asszonynak kezét csókolva vagyok

régi baráti híved
Szekfű Gyula

1062. AMIKOR A LAVINA ELINDULT

Áttekintve azt a roppant mennyiségű könyv-, folyóirat- és publicisztikai anyagot, amely a háború kitörésének évében s az azt követő hónapokban napvilágot látott, három téma emelkedik ki: ezek foglalkoztatták vizsgálódásunk szempontjából igazán a magyar értelmiséget. Középpontban állt, s minden más kérdést is át- meg átszőtt a *középosztály problematikája*. Még a második uralkodó témát, a *földkérdést* is, a magyar parasztság sorsának, vagy tágabb értelmezésben az ország szociális állapotának megváltoztatására-megoldására irányuló törekvéseket. Mindezek mögött kapott teret az, hogy *hol a helye, mi a feladata Magyarországnak Kelet-Közép-Európában*.

Nyilvánvaló azonban, hogy a keret, amely szükségszerűen behatárolta a politikai gondolkodást, a világhelyzet, illetve annak értelmezése volt: milyen veszélyek fenyegetik az országot, hogyan lehet azokat kivédeni. Az „országgyarapítások” szülte lelkesedés mögött az uralkodó érzés a „nemzeti fenyegetettség” volt, a harmadik birodalom feltartóztathatatlannak látszó, akkor elsősorban Kelet-Európát, s benne közvetlen környezetünket érintő hódításainak következtében. Ez a nácizmus politikai és eszmei penetrációjának hatására is az értelmiség többségében elsősorban – Németh László későbbi meghatározásával – „faji fenyegetettségnek” tűnt [...]

Talán nem esünk túlzásba, ha a középosztály témájával kapcsolatban úgy fogalmazunk, hogy azt nagymértékben a faji

probléma hatotta át. 1939 elejétől már nem annyira a zsidókérdés vonatkozásában, mert a második zsidótörvény 6%-os kvótájával ezt sokan azok közül is megoldottnak tekintették egy ideig, akik a zsidó származású középosztály kiszorításával azonosították. A kérdés inkább az volt, hogy *kik özönlenek be a megüresedő helyekre*. A középosztály megújulásának már komolyabb múltra visszatekintő követelése, amely a harmincas évek első két harmadában – különösen a népi eszmekörben – a paraszti származású értelmiség kinevelésének szükségességével volt nagyjából azonos, most új elemmel bővült: a magyar származású magyarok előnybe részesítése az „asszimiláltakkal” szemben. Nem a szélsőjobb oldali eszméje volt ez, sőt velük szembeni törekvéseket is takart, mégis a faji gondolat olyan csapdája volt, amely a magyar értelmiség többségét foglyul ejtette [...]

[A *Magyar Szemle* 1939. márciusi számában Szekfű Gyula *Időszerű történeti munkák* című tanulmányában foglalkozott az asszimiláció kérdésével, a középosztály nem magyar származású részének magas arányával, és az ún. „törzsökös magyarok” szervezeteinek törekvéseivel, kijelentve] hogy amíg „már disszimiláltak sűrögnek-forognak a magyarnak tartott és tartandó középosztályban, addig tényleg nemzeti szükségletnek látszik, hogy a vezetés a magyaros magyarok kezén legyen.” Javasolja: a „törzsökös” mozgalomnak adjanak olyan elvi alapot, hogy „a magyarság mai birtokállományát ne csökkentse ő maga is azáltal, hogy erőszakkal disszimilálja jó magyarok ezreit.” S hogy mi legyen ez az elvi alap, ahhoz hasznosnak véli, ha a mozgalom olyan „józan és megvesztegethetetlen érzésű magyarokat kérdezne meg, minők például Bethlen István gróf, Ravasz László, Horváth János, Babits Mihály, a fiatalok közül Németh László.”

[...] Németh László mint író az asszimiláció egész problematikáját a magyar irodalmon keresztül vizsgálta [a *Kisebbségekben* című tanulmánykönyvében], de következtetéseit kivetítette az egész magyar fejlődésre, pedig azok – igen sok finom és árnyalt megfigyelés mellett – a maguk minőségében sem voltak

helytállók [...] Babits Mihály [szerint] Németh László túlságosan szubjektív alapra, nagy részben talán csak egy optikai csatlódásra építette messzemenő következtetéseit [...]

Juhász Gyula

1983

1063. PAJZZSAL ÉS DÁRDÁVAL

KI A MAGYAR?

Mostanában sokat tűnődtem a „magyar lényeg és jellem” titkain; írásban is fölvettem a komoly és nehéz kérdést: mi a magyar? Lassankint rájövök, hogy nem ez az igazi kérdés. Legalábbis nem ez, ami ma korszerű; számtalanszor inkább izgatja a kedélyeket a másik és konkrétabb kérdés: ki a magyar? Vagy még pontosabban: ki az, aki nem magyar a magyarok közül – lehetőleg személy szerint és névvel megjelölve? Ez több mint érdekes, ez fölényt és hatalmat ad. Támadó módjára vetjük föl, göggel és biztonsággal. Magunkat persze *a priori* magyarnak ítéljük. Mindenki más kétes, és ki van szolgáltatva bírói önkényünknek. Ha a legtisztább magyar fajtól származik is, még mindig lehet szellemi asszimiláns, „hígmagyar”. Így mindig találhatunk alapot, hogy megvonjuk legalább a szellemi polgárjogot azoktól, akiket nem szeretünk, vagy akik minket nem szeretnek. Fennhatóságunkat kiterjeszthetjük a halottakra is, a régi nagy nevek sem tarthatnak vissza, mindenkit fölülvizsgálunk, és igazoltatunk egy új s minden eddigi érvénytelenítő *shibboleth* alapján. Újrairhatjuk például ebből a szempontból az egész irodalomtörténetet, mint Németh László, akiről a múltkor beszéltem, s aki még Aranyt és Vörösmartyt sem találja elég sűrű magyarnak. Még egyszer vissza kell térnem rá, ő végletes példa s legjellemzőbb tünet. Könyve mindennél jobban illusztrálja, milyen önkényes és akármit megengedő a szellemi fajiságnak ez

a *shibboleth*je. Csakugyan magyarabb Kármán, mint Kölcsey? S Kölcsey és Eötvös kevésbé „magvasak” Kármánnál, mert nem „mélymagyarok”? Micsoda játék ez nagyjaink nevével? Önkényes és öntetszelgő játék! És ez így megy egy egész könyvön át, mindenki osztályzatot kap magyarságából, hogy minő alapon, azt esetről esetre a szerző dönti el. Egy egész korszakot el lehet marasztalni, mert az ősi, sűrű magyar íz hiányzik íróiból; viszont néha az is gyanús, ha megvan, idegen vére vall, neofita buzgalomra, mint Dugonicsban, Gvadányiban; Kisfaludy Károly elég jó osztályzatot kap, sőt Petőfi apjává lép elő, noha tudjuk, hogy Petőfi nem sokra tartotta mint író. De hát az irodalmi érték nem számít ebben az osztályzásban. Eötvösről például elismerhetjük, hogy nagy író, mégis baj van vele, mert a barátai Pepinek hívták. Igaz, hogy Széchenyit is Stefinek hívták. Széchenyi azonban tragikus hős, aki, mint Berzsenyi, mint Kemény, mint Ady, elfulladt a saját dicsőségében, a környező „higszellem” csapdáiban, nyilván mert nem volt eléggé *higmagyar*. Ellenben ha Vörösmartyval, Arannyal történt ugyanez: az természetesen azt mutatja, hogy nem voltak eléggé *mélymagyarok*. Léha és szemérmetlen játék! Így akár Petőfi fölébe állíthatom valamelyik mai kedvencemet, mert ő már azt is ismeri a népköltésből, amit csak Bartókék tártak föl. Másoknál persze az se baj, ha semmi közük is a népiséghez és magyar ízekhez; elég, ha szemben álltak a „higmagyar” nagyokkal, s elpusztultak ama bizonyos csapdáiban. Így lehet Péterfyből is „mélymagyar”, bármennyire Nyugat gyermeke, műveltségében és vér szerint is; s így avatható „lángésszé” például Zilahy [Károly], közepes író és zavaros szellem, de kétségtelenül duzzogó és tüdővész. (Szekszárdon ma is anyám asztalán áll a *Magyar Koszorúsok Albuma*; gyermekkoromban sokat forgattam, más híján és illő unalommal. Zilahy eszméit tartalmazza, díszkötésben. Ki gondolta volna, hogy ez a magyartalan és fellengzős író valaha a „mélymagyarság” példajaként fog fölásatni?) [...]

Nyugt. 1939. szept.

1064. SZILASI VILMOS – BABITS MIHÁLYNÉNAK

Brissago, 1939. aug. 21.

[...] Miska cikke a *Nyugat*ban nagyon boldoggá tett. Bámulatos, hogy mindig bátor az igazságok mellé kiállni, ily szépen és ily meggyőzően, mint azok a legnépszerűtlenebbek. – Mi meg vagyunk. Sok a munka, sok a gond, s most szenvedélyesen aggódunk a békéért, mely akármily rossz v. nehéz, mindig jobb, mint egy szörnyű erőpróba. [...]

1065. BERNÁTH AURÉL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1939. okt. 6.

[...] nagy élvezettel olvastam Némethről írt bírálatodat. Azt hiszem okosabbnak véltük a legényt, mint amilyen [...]

1066. CSER LÁSZLÓ – BABITS MIHÁLYNAK ÉS BABITS MIHÁLYNÉNAK

Szeged, 1939. okt. 13.

[...] A lengyel eseményekkel kapcsolatban itt sok érdekességet hallunk: két lengyel teologus társunk van, akik két héttel ezelőtt menekültek ide, hihetetlen viszontagságokon át.

Szerintük a legrettenetesebb az volt, hogy az orosz támadásra egyáltalán nem számítottak: mindenki Oroszország felé menekült, aztán az oroszoktól vissza, ki ahogy tudott. Hadieszközök jó részét ép akkor adták el külföldi hatalmaknak, a behívások jó része még csak akkor ment szét, mikor a németek betörték. Menekülése közben a két jezsuita többször volt ostromlott városokban, vonatjukat bombázták a németek, erdőkben bujdosnak étlen-szomjan és halottakat temettek napokon át [...]

1067. CSAK ÉNEKELJETEK!

Egy irodalmi társaság évadnyitására

Gonosz esztendőt éltünk át, s minden jel arra vall, hogy még gonoszabbak következnek. Még a Múzsák is a véres hírek tábláit lesik, kábultan s szinte némán, mintha igazolni akarnák a régi mondást, amely szerint „hallgatnak a háborúban”. Csakugyan, mit mondhatnak még? szabad-e szólniok? van-e értelme szavuknak? meg fogja-e még hallani valaki? A magyar Múzsák mindig eléggé kishitűek voltak, ijedős madarak. Történelmünkben van rá példa, hogy félszázadnál tovább a szárnyuk alá dugták csőrüket.

Sietek kimondani, amit főleg a mai időkre való tekintettel mondani akarok: ez a kishitűség oktalan és veszedelmes. Ha egyszer elhallgatunk, annál nehezebb lesz azután újra szólni. Az elhallgatás a szellem jogfeladása. A szellem jogait pedig mindenképp és mindenáron fenn kell tartani. Az *inter arma silent* helyett inkább a Cicero mondását kellene idéznünk: *cedant arma togae!* A fegyverek térjenek ki a szellem útjából, ne akadályozzák, hagyják meg neki terét, engedjék érvényesülni a maga birodalmában. A szellem nem tér ki, nem adja fel önként jogait, legfeljebb az erőszaknak enged. Ami joga, az egyúttal kötelessége is. Amit megtehet, azt meg kell tennie, a végsőkig. Ami helye marad, azt tartania kell.

A háborús idők háborús felelősséget rónak a szellemre is. Minden látszat ellenére az emberiség szomjazza a szellemet, öröklött és fogyhatatlan szomjúsággal. S nem igaz, hogy a háborúban kevésbé szomjazza. Mindig becsesebb, ami veszélyben van, s ahol a forró számum dühöng, cseppnyi ital is valóságos kincs. A világháborúból emlékszünk még erre a szomjúságra, melyet a könyvkiadók statisztikája és pénztárkönyvei is igazolnak. Az angol kiadók ebből az emlékből le is vonták már a tanulságot a jövőre nézve. Háborús bizottságuk, mint olvasom, épp a napokban mondta ki, hogy az angol könyvkiadás nemcsak

nem enged semmit abból a programból, amit még a háború előtt állapított meg a jövő esztendőre, hanem azt még bővíti is, főleg költői és filozofikus művek beiktatásával.

Magyarország kívül maradt a háborún, s kívül akar maradni ezentúl is. Ez még növeli a felelősségünket. Oly időket élünk, amikor az is harcol, aki messze van a harctól, s az is őrt áll, akinek nincs fegyver a vállán. A legnagyobb kincseket talán nem is a fegyverek őrzik. Gyermekkoromban többször átéltem azt az izgalmat, ahogy az utcánkban, olykor a közvetlen szomszédságban is, forró nyári napon kigyulladt valamely ház. Az utca tele volt még nádfedeles házzal, ma is szinte magam előtt látom, amint a gazdák a tetőkön guggolnak, lesve a szállongó szikrákat, hogy rögtön elejét vegyék a veszedelemnek, ha a száraz nád tüzet fogna. Engem azonban a szobába parancsoltak; ott ültem nyüzött latinkönyvem mellett s mint egy kis Nero, verseket pattogtattam a lángok közt, Trója égéséről.

Ez a kép ma gyakran jut eszembe. Az utcán szalad a láng, ég már Ucalegon, őreink fenn guggolnak a tetőn... Mi pedig ülünk be a szobába, és pattogtassuk a verseket, mint jó kisdiákok vagy érzéktelen Nerók... Szinte cinizmusnak érezzük ezt vagy gyáva menekvésnek. Mégis ez az igazi háborús hősiesség, amit számunkra helyzetünk előír. Ez az egyetlen hathatós önvédelme a szellem Varsójának; ez a rendíthetetlen makacsság és passzív ellenállás. Hiába messze a háború, az ágyúk szele idáig csap, s kisebb fuvalmak is megzavarták hajdan az Archimédészek köreit. De Archimédés újra megrajzolta a köröket, s a büszke falak kövei ledőltek, de ezek a körök és négyzetek ma is szilárdak és megdönthetetlenek. A szobor túléli a várost. Ahogy a versek is túléltek Tróját. A versekkel nem bír a háború. A magyar versek is élni fognak, amíg a magyar él, akármily sorsban is. S a magyar élni fog, amíg a versek élnek. Kevés a papirosunk; de bár ezt a keveset csupa remekművekkel tudnánk teleírni!

1068. GAÁL JÁNOS – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1939. okt. 25.

Kedves Miskám!

Már szinte vártam, mikor jelentkezel, hogy igazoljam árja származásodat. – Mellékelve küldöm régi iskolatársi-baráti szeretettel. Ha valamikor hazajössz, ne kerüld el szerény hajlékomat.

Ölel szeretettel:

Gaál János

1069. JÓNÁS PÉLDÁJA

Michelangelo próféta-freskóira kell gondolnom, míg Babits Mihály új hatalmas versét, a *Jónás könyvét* olvasom. Pátosz és közvetlenség, nagyvonalú szárnyalás és éles realitásérzék: ezek az ellentétek csodálatos természetességgel vegyülnek Babits új művében. Michelangelo biblikus képein van ilyen hangulat. Általában latin szellem kell hozzá, földközi-tengeri szellem, melyben a szenvedély oly testvérien tud megférni a józansággal, sőt a humorral is. A magyar szellem – az igazi – is hasonló. Babitsban találkozik a legtökéletesebben a magyarság és a latin-ság. A *Jónás könyve* e találkozás legszebb gyümölcse. Az igazi prófétaság lényegére tanít egy olyan történelmi pillanatban, amikor gyanús próféták serege homályosítja el a napot. Azt hiszem, döntően fontos könyv, nemcsak Babits életművében, hanem egész mai szellemi életünkben.

Elbeszélő költemény, Jónásról szól, a prófétáról. Jónás nem akar próféta lenni: az Úr kényszeríti viharral, cethallal és más szigorú eszközökkel e meglehetősen hálátlan szerepre. Magánember szeretne maradni, kerülni szeretné a megpróbáltatásokat, de meg kell tanulnia, hogy „ki nem akar szenvedni, kétszer

szerved”. Ninivébe, a bűnös városba kell mennie prófétának, vállalnia kell a szerepet, kiáltoznia kell: „mert vétkesek közt cinkos, aki néma”. A város csakugyan bűnös, és Jónás, aki „a kínoknak eleven süket és forró sötétjében” vált prófétává, fanatikusan engesztelhetetlen. Harmincnyolc nap haladékot ad a megtérésre, harmincnyolc nap múlva elpusztul Ninive. A város nem tér meg, és a harmincnyolcadik napon – nem pusztul el. A prófécia nem vált be: Jónás helyzete nevetséges, létjogosultsága megszűnt. Legalábbis így látja, amikor elkeseredetten vonja felelősségre az Urat. Váratlan választ kap, olyan tanítást, melyre nem számított, olyan logikát, melyet eddig nem ismert:

*... Ne szánjam Ninivének
ormát, mely lépcsőt emel a jövőnek?
A várost, amely mint egy fáklya égett
nagy korszakokon át, és nemzedékek
éltek fényénél, s nem birt meg vele
a sivatagnak annyi vad szele?*

*A szó tiéd, a fegyver az enyém.
Te csak prédikálj, Jónás, én cselekszem.
Ninive nem él örökké. A tők sem,
s Jónás sem. Eljön az ideje még,
születni fognak újabb Ninivék
és jönnek új Jónások, mint e tőknek
magvaiból új indák cseperednek...*

Ezzel lényegében véget is ért a történet. A fanatizmus, a prófétai düh nem talál ellenérvet a latin-görög bölcsességre. A görögöknek nem voltak prófétáik, csak filozófusaik, módszerük nem a fenyegetés, hanem a kérdezetés volt. Az Úr hangja a költemény végén athéni hang, mely a mai latin szellemben oly észrevehetően rezeg tovább. Mi a tanulság? Nem kellene többé próféták? De igen, csak nem egészen úgy, mint Jónás hitte. Nem

szabad megmámorosodniuk a saját szenvedéseiktől és a saját pátoszuktól. Több bölcsesség és kevesebb düh: ez a lényeg. Támadniuk kell mindazt, ami Ninivében rossz, de nem szabad presztízskérdésből elpusztítaniuk az egészet. Nem az ő dolguk, hogy technikailag is megvalósítsák erkölcsi követeléseiket. Végzetesen nem értenek az ilyen technikához. „A szó tiéd, a fegyver az enyém.” A fegyver a történelmi erőké, melyek előbb-utóbb szükségszerűen megváltoztatnak minden tarthatatlan állapotot. Tudatossá tenni e történelmi erőket, irányt mutatni nekik, tisztázni a feladatokat, szakadatlanul ismételni az erkölcsi követeléseket: ennyi, nem kevesebb és nem több Jónás feladata. A Jónásokra szükség van, de vigyázni kell rájuk. Nem mindegyik teszi magáévá a görög-latin szellemet, nem mindegyiknek van érzéke a helyes arányok iránt. Gyakran hiányzik belőlük a történelmi érzék, nem tudnak egész korszakokat áttekinteni, nem látják a történelem szakadatlan mozgását, és ezért tiszteletre méltó, de rövidlátó felháborodásukban nem szánják „Ninivének ormát, mely lépcsőt emel a jövőnek”.

Kristálytisza mediterrán és magyar hangon tanítja ezt a nagy leckét Babits új alkotása. Forró hit és tűnődő szkepszis hatja át: hit a küldetésben, és szkepszis a küldetés hatóerejét illetően. A szkepszis nem csökkenti a hit hőfokát: a küldetésben akkor is hinni kell, ha eredménye bizonytalanul távoli, és vállalása veszélyes.

*...szavaim hibátlan
hadsorba állván, mint Ő súgja, bátran
szólhassak s mint rossz gégéből telik
és ne fáradjak bele estelig
vagy míg az égi és ninivei hatalmak
engedik, hogy beszéljek s meg ne haljak.*

E kívánsággal végződik a nagy költemény utóhangja. Költő és próféta programja 1939-ben nem lehet tisztább és merészebb.

Bölcs és heroikus fénye vakítóan hatol át a hanyatló esztendő gyanús félhomályán.

Bálint György

Újság, 1939. dec. 21.

1070. BODOR ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1939. dec. 12.

Kedves Barátom!

Köszönöm jótévő szép könyved ajándékát. Mindig is és most éppen is igen sok ember és magyar ember lelkiismerete számára hevesen aktuális. Mert igen sokan benne vannak-vagyunk ama Tzethal gyomrában, mivel mulasztgatták-mulasztgattuk, hogy Ninivében bármi kis hangjukkal-hangunkkal szót emeljenek-emeljünk. Mert bizony a vallás nem csak a prófétáké, kötelesség a Próféták után hangosan megvalló epifétáknak lennünk. – Megpróbálnám úgy is megköszönni könyvedet, hogy másoknak is fölhívjam reá a figyelmét, már amennyire e papirostan papirosvilágban lehetséges lesz.

Sokért hálás szeretettel üdvözöllek, Kedves Feleségednek kezét csókolom.

B. Aladár

1071. SZABÓ ZOLTÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1939. dec.

Mélyen tisztelt, kedves Mihály Bátyám,

engedje meg, hogy ezuton mégegyszer megköszönjem azt, hogy naptárunk dolgában ennyire segítségemre volt és nagyszerű versével lehetővé tette azt, hogy a Szellemi Honvédelem e kiadványa azzá lehessen, aminek képzeltem és kívántam. A levonatot a napokban fogom elküldeni Mihály Bátyámnak azzal a kéréssel,

hogy a lehető gyorsasággal visszaadni szíveskedjék. Egyúttal kérem, hogy e sorok átadójától vegye át azt az összeget, melyet a Naptár költségvetése elbír és ne tekintse az *Ezerkilencszáznegyven* ellenértékének, csupán köszönetünk és hálaünk jelének.

Kérem Mihály Bátyámat tartsa meg
szeretetében
tisztelő igaz hívét
Szabó Zoltánt

1072. EZERKILENC SZÁZNEGYVEN

Mi minden voltál már nekem, édes hazám!
Egész világ, melyben kedvtellve utazám...
Meghitt otthon, ahol nyujtóztam szabadon...
Keménypados börtön és bujdosó-vadon...
Észrevétlen voltál, mint a jó levegő,
majd égő fájdalom, mint a szoros cipő...
Homlokomon bélyeg... a nyakamon járom...
De mostan kösziklám vagy és erős várom.

Fölforrtak az idők, egy nagy had a világ.
Most gyűrd be, magyar, a süveged taraját,
s amint büszke voltál harcaidra hajdan,
légy büszke békédre e nagy zivatarban.
Mert csodálatos és hősi a te sorsod:
harcolnod kell, mikor más nyugodt és boldog,
s mikor körülötted tombol az egész föld,
te maradsz türelmes, mozdulatlan és bölcs.

Immár a népeket terelik mint nyájat,
emberek futkosnak, mint riadt patkányok,
városok lángolnak telhetetlen tűzben,
nemzetek halálát engedte az Isten.

Te állsz vén bástyádon fürkészve, hallgatag.
Gonosz, szomszéd szelek borzasztják hátadat.
Szemed úgy száll szerzte, mint a bibliai
özönben a Noé csapzott galambjai.

Mire tart a végzet s mily sorsra szánt minket?
Micsoda jövőnek magvaivá rendelt?
Óh, ki tudja, milyen nehéz parancsokat
hordunk már zsebünkben titkos pecsét alatt!

Várakozva állunk, mint ki némán, hosszan
áll egy kényes strázsán, s vigyáz és nem moccan;
s ahogy a rossz évek rozzanva meghagyták,
néz ránk a vén bástya, a nyűgös szabadság.

Meg ne inogj, népem, tarts ki nagy strázsádon,
mert kell ma a bástya az omló világban,
s talán épen ez a te nehéz parancsod:
tartani keményen a kopott ős roncsot.

Mert nem véd az, amit te meg nem tudsz védni,
de rozzantan is szent, amit tiéd s régi.
Átkoztad elégszer... kicsi volt magadnak...
S ma áldott, és tágabb, mint nagy birodalmak.

Mi minden voltál már nekem, édes hazám!
De most érzem csak, hogy mi voltál igazán.
Most érzem, hogy nincs hely számomra kívüled
s mi börtönnek látszott, szabadság tornya lett.

Most érzem, hogy sorsom a hazámnak sorsa,
mint fához a levél, hulltomig kapcsolva,
mert nem madár vagyok, hanem csak falevél,
mely ha fája kidőlt sokáig ő sem él.

1939 vége
A Szellem Honvédelem Naptára, 1940.

1073. NÉMETH ANTAL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1940. jan. 2.

Igen tisztelt és kedves Barátom!

Külföldi utamról hazatérve örömmel és köszönettel vettem szíves soraidat, melyekben értesítesz, hogy az *Oedipus Kolonosban* fordítását elvállalod. Mellékelten küldöm a szerződési íveket, aláírás végett. A szerződés kiállításakor, sajnos, tekintettel kellett lennem arra a körülményre, hogy az *Oedipus Kolonosban* az *Oedipus királlyal* együtt, egy előadás keretében kell színre kerülni. Mivel a színház mai költségvetési keretei között egy előadás kiadásait ebben az esetben sem tudom több jogdíjjal terhelni, tehát kénytelen vagyok a szerződést úgy állítani ki, hogy a 6% tantiem, és az 1.000.- P. előleg, a két fordítást – tehát az egész előadást –, együttesen terhelje. Ez, remélem, nem jelent változást, hiszen az *Oedipus király* régebbi, kész fordításának felhasználásáról van szó. Egyszerűség szempontjából egy szerződés is magában foglalhatja a két művet.

Boldog új évet, és minden jót kívánva, szeretettel köszönt mindenkor tisztelő, készséges híved

és barátod:
Németh Antal

U.i. A szerződés egyik példányát aláírásoddal ellátva, hozám mielőbb visszajuttatni szíves légy, hogy az előleg kiutalását eszközöltetni tudjam.

1074. KOLTAI KASTNER JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Róma, 1940. febr. 14.

Mélyen tisztelt Tanár Úr!

Van szerencsém örömmel közölni, hogy a San Remo-díj bí-

rálóbizottsága, mint előadójától, Arturo Marpicatitól tudom, holnapi ülésén Tanár Úrnak 1938. évi díját (ötvenezer líra) fogja odaítélni. Ezzel az irodalmi díjjal azt a külföldi író jutalmazták, aki az olasz szellem külföldi megismertetése terén szerzett legtöbb érdemet.

Rendkívül boldog vagyok, hogy Tanár Úr régen csodált, gyönyörű Dante-fordítása ebben az elismerésben részesült és örülök, hogy az elsők között lehetek, akik legmelegebb szerencsekívánataikat fejezhetik ki.

A díjat március 30-án San Remóban fogják átadni, s a bizottság (Giulio Bertoni és Arturo Farinelli egyet. tanárok, Arturo Marpicati, az Istituto di Cultura Fascista igazgatója) rendkívül örülne, ha Tanár Úr személyesen megjelenhetnék.

Szerencsekívánataim megisméltése mellett, kérem fogadja Tanár Úr mély tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Koltay Kastner Jenő
egyet. ny. r. tanár
a Római Magyar Intézet
igazgatója

1075. ÖTVENEZER LÍRÁS OLASZ ÍRÓI DÍJAT NYERT BABITS MIHÁLY

A San Remo-i díjak állandó bizottsága egyhangú határozattal Babits Mihályt, a nagy magyar költőt nyilvánította 1938-ra az idegen írók díjának győzteséül. A San Remo-díjjal az Olasz Tudományos Akadémia tudvalevőleg azokat a külföldi írókat jutalmazza, akik az olasz szellem külföldi megismertetése terén a legtöbb érdemet szerezték.

Babits Mihállyal a következő levélben közölték a kitüntetést:

„Boldogan és megtisztelve közlöm Önnel, hogy a San Remo-i díjak állandó bizottsága legutóbbi ülésén a zsüri egyhangú határozatával, Giuseppe Bottai közoktatásügyi miniszter őexcel-

lenciája elnöklete alatt, Önt nyilvánította az idegen írók díjának győzteséül 1938-ra.

A győzelem kihirdetése és a győztes jutalmazása San Remóban történik március 30-án. A rendező- és szervezőbizottság kellő időben egyenesen Önnek küldi San Remóból a szertartás programját és a hasznos és szükséges útbaigazítást. A bizottság Önt San Remóban kedves vendégül látja, és Carlo de Ambrosis, a bizottságok titkára, ugyanott az Ön rendelkezésére fog állni. Ezek szerint kérjük, legyen San Remóban március 30-án, és fogadja el a nemzeti kormány képviselőjének kezéből az ötven ezer líra díjat, amelynek Ön a nyertese.

Gyors válaszát kérve egyúttal lekötelezne, ha lehetőleg postafordultával elküldené San Remóba az arcképét és önéletrajzát, mert szeretnők Önt jobban megismertetni az olaszokkal.

Carlo Formichi”

*

Nagy külföldi sikere alkalmából beszéltünk Babits Mihállyal.

A következőket mondotta:

– Teljesen váratlanul ért ez a kitüntetés, közelebbit még magam sem tudok mondani. Nem ismertem semmi előzményt az ügyben. A hivatalos értesítést Esztergomba címezték, megjárta Esztergomot, majd egy téves budapesti címre kézbesítették, és csak ezután, nagy késéssel kaptam kézhez.

A San Remo-díjat – folytatta Babits Mihály – azok kapják, akik az olasz szellem külföldi megismertetése terén a legtöbb érdemet szereztek. Nagyon valószínűnek tartom, hogy főleg, sőt kizárólag Dante-fordításomért kaphattam meg a díjat. Mint említettem, részleteket még én sem tudok. Március 30-ra, a díj átvételére meghívnak San Remóba, ahol ünnepség keretében akarják átnyújtani. Természetesen lehetőleg el is utazom majd.

Babits Mihályt nagy külföldi sikere alkalmából barátai és tisztelői rengeteg szerencsekívánattal halmozták el.

Magyarország, 1940. febr. 24.

1076. PAULAY ERZSI – BABITS MIHÁLYNAK

[H. n.] 1940. febr. 26.

Kedves Babits!

Remélem, hogy még emlékszik rám, és megengedi, hogy megmondjam, milyen mélységes örömmel töltött el a hír – hogy Italia, új és örök hazám – megtalálta Önben azt a géniust aki Őt oly teljes egészében megérti és aki Dantéját a legeszményibb tökéletességgel tette elérhetővé a magyar lelkek számára.

Ha visszagondolok azokra a percekre amelyekben a legboldogabbnak éreztem magamat a multban, elémtündöklök az a két nagy és számomra olyan ragyogó este – amikor együtt magyaráztuk, dobogó szívvel és tüzes lélekkel a költészet szépségét hallgatóinknak. Egyedül Önnek köszönöm, hogy ezek az emlékek beragyogják még ma is az életemet.

Engedje meg – hogy megszorítsam a kezét – és hogy a legmelegebben üdvözöljem abban a reményben – hogy látni fogom – ha Italiába jön – ahová visszatérek e hét végén.

Hűséges tisztelője és hódolója
Cerrutiné Paulay Erzsi

1077. A SANREMOI GYŐZELEM

Babits Mihály külföldi irodalmi kitüntetést kapott. A kitüntetés olasz és az olasz kultúra külföldi kertészeit illeti. A jutalmazott idegent ilyenkor ismeri meg közelebről a jutalmazó ország, a külföldi díj tehát majdnem annyira használ a kitüntetett költő hazájának, mint amennyire használt a költő a maga hazájában az idegen kultúrának. A jutalom új magyar olvasókat ad Dantenak, de új olasz olvasókat szerez Babitsnak s a magyar íróknak is. Ne feledjük, hogy az utolsó húsz esztendőben a magyar irodalom és művészet nagy területet hódított Délen. Olaszországban jelenik meg a legtöbb könyvfordítás, ott van a leg-

több nemzetközi képzőművészeti kiállítás s mi mind a két résen benyomultunk. A sanremoi díj ezt a rést tágitja.

A költő leghűbb életrajzírója a verse. Legalább is annak, aki tud verset olvasni. Arany János első nagykörösi esztendejét pontosabban össze lehet rakni a költő tíz verséből, mint az emlékezésekből, okiratokból vagy tárgyi emlékekből. A vers az igazi olvasónak még azt a közérzetet, azt a szívnyomást vagy fejgörcsöt is elárulja, amelyben született.

Babits versei szerint Itália volt az első idegen táj s az ókor az első mult, ahová hazájából s a jelenkorból kiröppent. De maga az ókor is Olaszországba csábította, hiszen a félsziget a klasszikus ókor egyik színhelye s még hozzá teljes: Nápolyig Rómáé, attól délre Ógörögországé. A versek szerint tehát a sanremoi díj közel négy évtizedes szövetséget és szerelmet jutalmazott.

De Dante már versírás előtt, serdülő korától kezdve izgatta. Nemrég maga mondta a rádióban, hogy először nem is az olasz irodalommal, hanem Danteval ismerkedett meg. Dante már a korábbi magyar fordításokkal hatalmába ejtette. Ez a boldog fogság másfél évtizedig tartott s annyi gyönyörrel s fájdalommal járt, mint egy eredeti mű. Dantet nem lehet pusztán fordítani, a Dante-fordítás életcél, egy emberi élet alig elegendő rá, mondta egy másik fordítója, a nagy német költő, Stefan George.

Az olasz lángelme azonban a lángelmék bőkezűségével fizetett: a fordítóban megnövelte a költőt. A Paradicsomból visszatérő Babits sokkal nagyobb költő volt annál, aki a Pokol kapuján belépett. Neki köszönhetjük a világirodalom egyik legszebb Dante-fordítását, de egy kicsit Dantenak is köszönhetjük a magyar irodalom egyik legnagyobb költőjét s a katolikus világköltészet büszkeségét.

Cs. Szabó László

Rádióélet, 1940. márc. 8.

1078. SZILASI VILMOS – BABITS MIHÁLYNAK

Brissago, 1940. márc. 3.

Drága Mihályom,

nagyon nagy örömmel olvastam kitüntetésedet az olasz nemzeti díjjal. Hála Istennek, hogy ilyet is megél az ember; egyszer valami tisztességes dolgot az emberektől. S mily kevésbé teljesítette kötelességét Veled, legnagyobb fiával szemben az állam s a nemzeti társadalom, melynek legnagyobb preceptora voltál és vagy. Nagyon remélem, hogy ez az elégtétel örömmel tölt el, s hogy egészséged nem zavarja ezt az örömet. Magunk részéről is fűzünk reménységeket ehhez a gyönyörű alkalomhoz Azt, hogy tényleg vállalkozhatsz a hosszú utazásra, s megjelenhetsz azok közt, akik ünnepelni óhajtanak, s hogy eljössz Ilonkával és Ildikóval együtt hozzánk, akik már oly rég várunk Benneteket. Éppen jól esnek a húsvéti ünnepek, – hogyha, – mint már tavaly terveztük – Ildikónak néhány napot hozzátesztek. Akkor már jöhetnétek virágvasárnap előtt, s innen mehetnétek tovább San Remóba. Szívünknek nagy vágya teljesülne, a baráti szeretet is ünnepet ülhetne, s kifejeznők élőszóval is mindazt a jó kívánságot, amit alkalommal v. alkalom nélkül egyaránt érzünk mindig mindhármóttal szemben. Sok meleg gratulációt küldünk Ilonkának is, a páratlan életmunkatársnak. Isten adja, hogy elég elhatározás és erő legyen Bennetek a hosszú út vállalásához.

Lili nagy szeretettel csókol mindnyájatokat, én sokszor csókolom Ilonkát és Ildikót, s nagy melegséggel meg örömmel ölellek Téged, drága Mihályom, igaz barátod

Vili

1079. BABITS MIHÁLY – ILLYÉS GYULÁNAK

Budapest, 1940. márc. 10.

Nagyságos

Illyés Gyula úrnak

Budapest, 1940. márc. 10.

Ezennel igazolom, hogy mint a *Nyugat* társszerkesztője folyóiratomban megjelenő cikksorozatahoz szükséges tanulmányok elvégzése végett Rómába és Firenzébe óhajt utazni.

Tisztelettel
Babits Mihály
főszerkesztő
és kiadó

1080. BABITS MIHÁLY ÉS BABITS MIHÁLYNÉ – SZILASI VILMOSNAK ÉS SZILASI VILMOSNÉNAK

Budapest, 1940. márc. 24.

Kedves Lili és Vili!

Nagyon kedves leveleteket és hívástokat San Remóból ide kaptuk vissza mert még itt vagyunk Pesten. Holnap reggel (hétfő, 25-ikén) indulunk; San remói címünk: Hotel Bella Vista. Az ünnepség San Remóban 30-án lesz. Legkésőbb ápr. 15-ikéig maradhatunk távol Budapesttől. Nagyon szeretnénk titeket is meglátogatni. Talán ezuttal sikerülhet. Esetleg küldenétek egy expressz levelet a Bella Vistába. Milyen jó lenne ha le tudnátok jönni San Remóba ti is! Vagy írjátok meg, hol és mikor találkozhatnánk! Elsején tul már szabadok vagyunk. Most első állomásunk Bordighera lesz, onnan 29-én megyünk át San Remóba.

A közeli viszontlátás reményében sokszor üdvözlünk a régi nagy barátsággal

Mihály

Szeretettel csókollak a viszontlátásig mindkettőtöket

Ilonka

Kezeiket csókolja:

Ildikó

1081. BERDA JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

[H. n.] 1940. márc. vége

Kedves Mester,

bizonyára olvasta a lapokban, hogy az ügyészség lefoglalta *Béke* című új könyvemet. (Sajnos, egyetlenegy példányt sem sikerült megmentenem.) A lefoglalás – melyet azóta a vádtanács is jóváhagyott – az itt csatolt *Édes pihenés* című vers miatt történt. A vád: szeméremsértés. Mivel az ügy <a> közeljövőben kerül tárgyalásra, *nagyon kérem* Mestert: küldje el nékem *írásbeli szakvéleményét* erről a versről. Vajjon szeméremsértő-e a vers? – ezen van a hangsúly. Nagyon boldog lennék, hisz’ nem politikáról van szó –, ha nem tagadná meg kérésemet és bizonyosságot tehetne az igazi írói szolidaritásról.

Szívésségét előre is köszöni
hálás híve:
Berda József

U.i.: Az inkriminált versben nem egy szekszuális művelet kihangsúlyozása volt a célom; inkább az evés-ivás és alvás epikurosi örömeit akartam magasztalni. A többi csak keret.

1082. VUCETICH NELLY – BABITS MIHÁLYNAK

S. Gimignano, 1940. márc. 24.

[...] Kérem szíveskedjenek értesíteni engem, hogy jönnek-e

Romába vagy ha nem meddig maradnak San-Remoban. Nemcsak arról van szó mennyire szeretném mindkettőjüket üdvözölni, hanem most hogy itt vannak talán könnyebben menne műveiknek elhelyezése, melyek felől már olyan régen tárgyalok. Kérnék tehát azonnali választ Romába (Via di Villa Ruffo 31.) [...]

1083. MAGYAR NEMZETI LANT

Különös, lassu és nehéz tavasz az idei. Még ezeken az élvezeteg, pálmás partokon is, ahol épp ezévben járnom adatott, sőt ítéltetett. A Riviéra déli pompája vesz körül, de idáig hallani Észak ágyuinak hangját.

S nem az élvezeteg pompa, sem az ijesztő hang, nem ejt meg engemet. Ugy járok itt magyarságomban, mint egy vaspáncélban. Ahogyan Zrinyi járhatott s Szárnyas Oroszlán fényűző palazzói között, vagy mégelőbb Balassa, Északon, az Óceánium mellett. Fejemben magyar verssorok zsonganak, egy-egy éppen az ő soraikból. Talán ugyanaz, amely akkor az övékben zsongott. Különösebb értelem vagy összefüggés nélkül jönnek ezek a verssorok, ahogy a tenger hullámai, gyengébb vagy erősebb csapással, hol ezt, hol amazt a sziklát futtatva tajtédba. Így jönnek makacsul, vissza-visszatérve, s mégis váratlanul, valahonnan az emlékezet mélyeiből, a gyermekkor mélyeiből, talán az átöröklött magyarság mélyeiből. Úgy érzem, ezek a verssorok teszik a páncélt, amelyben járok, ezekben öltözködve jár a lelkem, így viszi magával a hazáját, mint a csiga a házát. Ezek a versek bekerítenek, valami területenkívüliséget jelentenek, külön titkos légkört vonnak körém. Ugy járok mint a bűvár, aki a végtelen tenger közepén is a magával hozott levegőt szívja, a saját külön kis atmoszféráját, a megszokott s tüdejének alkalmas elemet, másképp nem is tudna élvemaradni...

Igazában az egész Magyarország egy nagy bűvárharang a „világ bús tengerében”, amely ma újra „forr”, mint valamikor Berzsenyi idején. Mi magyarok otthon is saját külön légkörün-

ket szívjuk. Láthatatlan atmoszféra kerít és véd bennünket, s árad észrevétlen minden szavunkban, sőt minden gondolatunkban, hisz csak magyarul tudunk gondolkozni. Legsűrűbben nagy költőink szavaiból árad, azért van, hogy – ha ezekre gondolok – úgy érzem, sűrített levegőt hoztam magammal. Sűrített levegőre szüksége van annak, aki idegen elembe ereszkedik; de szüksége lehet annak is, aki beteg, aki körül megromlott a légkör, vagy megakadt a szabad áramlás. Ilyenféle gondolatok jutnak az eszembe, ha Magyarországra emlékezem, s közben mormolgatom azokat a kívülről tudott, otthonos verssorokat, amiket sem a pálmafák kéjes hajlongása az áprilisi szélben, sem a tenger fehértarajos lovascsapatainak egyre ismétlődő és szétomló rohama a parti sziklák ellen, sem Észak ágyúinak csak képzelt s mégis mindennél hangosabb visszhangja nem tud elhallgattatni.

A magyar hazafias költészet nem olyan mint más nemzeté, nem szokványosan buzdító vagy ünnepélyes. A magyar honfőköltészet kinlódó, kételkedő, az ellenállásban megizzott hófokú, akár a szerelem, mely annál erősebb, mennél többet küszködik önmagával. Nem köteles és boldog, hanem sokszor tilos vagy kínos érzések éneke ez, s mint egy fájdalmas áram nyilallik végig líránk történetén, amely nemzetünk legbensőbb története. De éppen ezáltal lesz sűrített életté, mintahogy a szerelem minden fájdalma sűrített élet a szerelmes számára.

Sohasem volt nagyobb szükségünk erre a sűrített életre (akár a betegnek a sűrített levegőre), mint manapság. S talán öngyógyító életösztönünket bizonyítja, ha ma ismét s mind jobban és jobban fölébred az érdeklődés, a vágy, az áhítat a „magyar nemzeti lant” iránt.

San Remo, 1940. ápr.

**1084. BABITS MIHÁLY ÉS BABITS MIHÁLYNÉ –
GELLÉRT OSZKÁRNAK ÉS GELLÉRT
OSZKÁRNÉNAK**

[H. n.] 1940. ápr.

Túlesve a szép de fárasztó san remói napokon, sok-sok meleg üdvözlétet küldünk

Babits Mihály

Édes Gizikém!

Szeretettel csókolunk mindannyiatokat holnap indulunk Brissago felé, talán 15-re otthon leszünk.

Csókollak

Ilonka
Ildikó

**1085. BABITS MIHÁLYÉK – SZILASI VILMOSNAK
ÉS SZILASI VILMOSNÉNAK**

Bordighera, 1940. ápr. 4.

Drága Viliék!

Köszönjük kedves lilitlen leveleteket, nagyon fáradtak voltunk ezért holnap (péntek) egyenesen Milanóba megyünk, ahol M-nak dolga van a kiadóval és a jegyünk is úgy érvényes. Szombaton *d.u. 6.40-kor szeretnénk Pallanzóba érn*, (hacsak dolgainkban valami váratlan akadály nem támad, ebben az esetben talán csak hétfőn délután jövünk, *de akkor sürgönyözünk*.)

Szeretettel csókolunk a közeli viszontlátás boldog reményében

Ilonka Mihály Ildikó

1086. BABITS MIHÁLY – SZILASI VILMOSNAK ÉS SZILASI VILMOSNÉNAK

Budapest, 1940. május

Kedves Lili és Vili,

már régen írunk kellett volna hogy megköszönjük Nektek azt a sok kedvességet amivel elhalmoztatok s még egyszer megkérünk, ne haragudjatok a sok bajért amit okoztunk (mert nem voltunk valami könnyű és vidám vendégek) – már rég írunk kellett volna, de a bajaink folytatódtak, s amint látjátok, most is a szanatóriumból küldöm ezt a levelet. Az influenza amelynek, sajnos, tanui voltatok, tulságosan is megviselt s az utazás fáradalmai végkép letörték; kábultan és támolyogva intéztem el milánói ügyeimet s végső kimerültségben, teljesen összeesve értem haza Budapestre. Ilonka azonnal behozott ide a szanatóriumba, ahol csak most kezdek egykicsit magamhoz térni; közben szegény Ilonkának magának is elég baja volt, alighogy megérkeztünk, rászakadtak a költözködés hercehurcai, mindent neki egyedül kellett intéznie s ez sokkal nagyobb dolog volt mint gondolná az ember. A lakás még ma is teljesen fölfordult állapotban van, sívár összevisszaságban, s Ilonka is letört, kimerült, s hozzá még kétségbe is van esve, mert sajnálja a régi lakásunkat, a gyönyörű kilátást, s ebben a nagy rendetlenségben, s ebben a csúf, esős időben mindent kétszeresen szomorúnak és csunyának lát.

De egyre csak a magunk bajain panaszkodom, pedig elsősorban azt akartam megkérdezni hogy Ti hogy vagytok? S főleg Vili teljesen kigyógyult-e már az influenza utó-nyomaiból amelyért még most is magamnak teszek szemrehányást, mért kellett ezt tőlem megkapnia? Kérlek, küldjeteK valami hírt, ha nem is érdemeljük meg nagyon, mert mi mindig olyan nehezen tudunk hírt küldeni magunkról. De annál többet gondolunk rátok, s ebben a sok pesti fölfordulásban, gondban, izgalomban és bajban a szép nyugalmas Brissago valamennyiünknek úgy tűnik föl,

mint az ígéretföldje. Nagyon hálásak vagyunk nektek a szíves vendéglátásért és azért a sok kedvességért amit velünk tettetek, s csak azt kívánjuk hogy akármilyen nyögősek voltunk is, ne legyen nagyon rossz emléketek a velünk töltött napokról.

Sok-sok üdvözlettel és jókívánsággal ölel benneteket régi és mindig hű barátotok

Mihály

1087. BABITS MIHÁLY – KRISTÓF IRÉNNEK

Budapest, 1940. máj.

Kedves Irénke,

már rég meg akartam neked írni ezt a levelet hogy megköszönjem azt a sok kedvességet és áldozatkész barátságot amit irántunk tanusítottál. De láttad, milyen állapotban voltam; s amint Pestre értünk, teljesen letörtem és összeestem. Ilonka behozott ide a szanatóriumba, ahol ma is fekszem és csak most kezdek egy kicsit magamhoz térni. Szegény Ilonka maga is tele van bajjal, gonddal és keserőséggel; azt se tudja hol áll a feje. Amint hazaértünk, rászakadtak a költözködés hercehurcái s mindent teljesen magának kell elintéznie. Ez sokkal nagyobb dolog mint gondolná az ember és sok lenne akárkinek, még ha nem is volna fáradt és ideges sokminden egyébtől is. A lakás még ma is teljesen fölfordult állapotban van, minden dolgunk összevissza és a képzelhető legnagyobb rendetlenségben s Ilonka egészen kétségbe van esve amiatt is hogy új lakásunk nem olyan derűs mint a régi – persze hozzájárul ehhez a benyomáshoz egyelőre ez a rendetlenség is, és a rettenetes rossz idő, ami azóta van, és főleg hogy elvesztettük azt a gyönyörű kilátást ami a Vérmezőre nyílt ablakainkból. Ilonka nagyon érzékeny az ilyen hangulati dolgok iránt, s talán ezek okozzák hogy a hurcolkodás fáradalmai kétszeresen lesújtották és kimerítették.

De nem panaszkodni akarok, hanem, ahogy mondtam, meg-

köszönni baráti segítségedet és türelmedet – mert, gondolom, sok türelem kellett minket elviselni azokban a milánói napokban! Voltaképp azt is Neked köszönhetjük hogy most a költözésködéson mégis csak simán keresztülesünk; mert anyagilag is teljesen letört bennünket, s nem tudom, mit csináltunk volna, ha az utolsó pillanatban, ép legjobbkor, meg nem jön a san remoi pénz, amit Isten tudja, mikor kaptunk volna meg, ha a hivatalos lépések elintézésében Te nem vagy segítségünkre. Tehát most ezennel jelentem azt is, hogy a pénz megérkezett – s addig is míg Ilonka tud majd neked írni, mindkettőnk nevében köszöntlek, s köszönve sok fáradságodat, s meghatóan kedves vendéglátásodat sok kézcsókkal maradok hálás híved

Babits Mihály

Uj címünk: I. Logodi u. 31.

U.I. Könyvküldemény megy, mihelyt lehet

1088. HOL ÉLT BABITS MIHÁLY?

[...] A betegség rengeteg pénzt emésztett fel, a drága otthon kezdte megenni az [Attila utca 95-99-ben volt, majd eladott] öröklakásért kapott összeget. Babitsék arra gondolnak, hogy olcsóbb lakásba költöznek vagy újra öröklakást szereznek. Az utóbbi szándék mellett döntenek s 1940 májusában újra költöznek. Logodi utca 31-be. Háromemeletes, gótikus malterdísszel ékes, elég otromba ház ez. Lépcsőháza sötét, udvara homályos kőkert a Vároldalban. Az elsőemeleti lakás folyosóját nagy vasrácsos kapu zárja el, azontúl jutunk az üvegezett falú előszobába. Onnan tágas, régimódi szobákba lépünk. Babitsné először kétségbeejtette ez a komor ház, szinte sírva nézett az ablakokkal szemben lévő omlatag kőkerítésre. De Babits a régi, vastag falakat barátságosnak találta, szerette a fafűtéses kályhákat is, amelyeknek olyan jó nekitámaszkodni. Talán még a villanylám-

pa helyett is szívesebben látta volna a petróleumlámpa sárga fénykörét... Felesége igyekezett meleggé tenni a lakást, hallját szép régi szőttesekkel, kancsókkal rendezte be, az új kerek asztalt régi selyemterítővel terítette le s szalmafonatú székeket állított köré. A szobák beosztása is jó volt: itt kellett volna egy hosszú és békés életet eltölteni Babits Mihálynak [...]

Sárközi György

1089. TAGAJÁNLÁS A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁBA

Az I. osztály széptudományi alosztályába levelező tagnak ajánljuk Babits Mihály költőt és szépirót [...] Nemcsak akkor költő, amikor írószobájába zárkózik; jól jegyezték meg róla, hogy költőivé változtatja maga körül a mindennapi életet, még betegségét is, verseinek tanúsága szerint [...]

[...] Mindenről saját ismerete, tulajdon élménye alapján beszél; sehol átvétel, kölcsönzés, hivatkozás, – mindenütt eredeti, üde benyomás. E mű nem csupán írójának, hanem egész korunknak becsületére válik.

E munkásság már terjedelménél fogva is elismerést érdemel; színvonala pedig a legfelső fokon mozog mai irodalmunkban.

Még nem olyan régen számos költő és író tartozott az I. osztály körébe. Számuk az utóbbi időben leapadt. Ha e hiányon segíteni kívánunk, – ami helyes volna – az első, aki előtt e kör megnyílik, teljes érdemmel Babits lehet.

Voinovich Géza
Petrovics Elek
Pukánszky Béla
Rédey Tivadar

1940

1090. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Budapest, 1940. máj. 11.

Kedves Zsigám,

nagyon köszönöm meleg és baráti szavaidat.

Távollétem és betegségem miatt annyira elmaradtam a világtól hogy – őszintén bevallom – nem is tudom, mi az a *Magvető*? De akármi is, magától értetődik hogy a kért hozzájárulást versem felvételére – mivelhogy te kéred – szívesen megadom.

Sokszor ölel s igaz szeretettel
kíván minden jót régi barátod
Babits Mihály

1091. BABITS MIHÁLY – NÉMETH ANTALNAK

Budapest, 1940. júl. 3.

Igen tisztelt kedves Igazgató Uram,

Nézd el ezúttal hogy f. é. ápr. 28. kelt szíves és kedves leveledet ily sokáig válasz nélkül hagytam. Rendkívül kínos és komplikált betegségben fekszem hosszú hónapok óta s életem a testi fájdalmak gyötrelmei s a fájdalomcsillapítók okozta kábultság között oszlik meg. Ilyenformán nem is sejthettem, miként és mikor vállalkozhatom újabb feladatra, s bizony ma sem tudok még leveledre pontos választ adni.

Mindazonáltal ma már remélni kezdem hogy betegségem mégsem tart örökké, s mihelyt egy kissé magamhoz térek, belefoghatok valamely munkába hogy várakozásodnak megfeleljek. Most még egyelőre azt sem tudnám eldönteni hogy mi lenne ez; remélem azonban nemsokára ezt a kérdést is megtárgyalhatjuk. Addig is elvi megállapodást csinálhatunk, s hálás volnék ha mint kilátásba helyezted, a szokásos előleget is kiutalhatnád, ami hosszas betegeskedésem költségei között nagyon jókor jönne.

Szíves barátsággal köszönt és sok igaz üdvözlést küld:

készséges híved

1092. BABITS MIHÁLY – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Esztergom, 1940. aug. előtt

Kedves Oszkár,

nagyon kérlek, ha nem tudnál már küldeni korrekturát, javítsd ki magad, szokott szerető gondokkal. (pl. hogy a *szerelemetlenséget* ne szedjék *szemérmertlenségnek*).

Arra kérlek azonban hogy ebben az esetben is küldj nekem egy levonatot a cikkről. El akarom küldeni Erdélybe. (Kérlek azonkívül, küldd vissza a kéziratot is.)

Ilonka versének korrekturáját mellékelem.

Sokszor ölel

Mihály

U.I. A cikk *nem Könyvről-könyvre*. Tehát az alcímek, mint jeleztem, elmaradnak, s az egész egyben szedendő.

Országos Széchényi Könyvtár

1093. AZ ERDÉLYI KÖLTŐ

Erdély Reményik Sándort ünnepli, egy családiás évforduló alkalmából; de ennek a költőnek ünnepe nem pusztán családi és erdélyi ünnep. Vagy ha az, mi is jelentkezünk, mint a családhoz tartozók. Reményik magyar költő. A magyar költő mind egy család. Akár innen, akár túl a Királyhágón, szelleme egyazon családfáról szakadt. Ismerem rokonságát, meg tudom állapítani leszármazását. Minden magyar költő egy kicsit erdélyi is, mert a szellemi családfa gyökerei Erdélybe is elágaznak. De viszont mindenki, aki Erdélyben magyarul versel, ha igazi költő, több mint csak erdélyi.

Reményik Sándor is több mint erdélyi. Mondják, ő az, aki „Erdély legsajátosabb érzéseit” fejezte ki; de ezek a legsajátosabb erdélyi érzések akkor minden magyar érzései voltak. S ma is azok. Ahogy kevés lenne „erdélyi költőnek” nevezni őt, éppúgy nem lehet csupán egy időpont vagy egy helyzet költőjét látni benne, s átutalni a történelembe vagy politikába. [...] ez a költő közelről láthatta a történelem viharait. A hazáját rázták meg.

A magányos költőhöz közelebb van talán a haza, mint más-hoz: minden emberi dolgok közül ez van legközelebb. A nagy történelmi katasztrófák fájóbban érinthetik. Más költő ilyenkor visszahúzódhat egyéni életébe, s otthona körül ernyőt vonhat a vihar elé. Az ő számára ez a menedék nem adatott. Kisebb családja, szűkebb otthona nincsen, mint a haza. Ez a haza – Erdély – Reményik számára valóban az otthon, egy nagy otthon, melyből alig mozdult el életében, s nemcsak a betegsége és a körülmények tartották ott fogva. A madár ragaszkodik a fészkehez, pedig szárnya van. Az örök-hűtlen költő lelkéből sem hiányzik a hűség ösztöne, s nem ismeretlen előtte a hűség halálos kéje sem. Aki önmagához hű, az hű kell hogy legyen otthonához is. Reményik ezt a hűséget kötelességnek érzi, s mások elé is kötelességül írja: „Tizennyolc éve prédikálom: *maradni*, s a fészken megülni!”

*Holttestemet vetném elibéd akadálynak,
Csak azon át inthess búcsút Erdélyországnak.*

A hang egyszerre magas lesz, szokatlanul erős és kiáltó, mi-helyt erről van szó. S az erős szó a halk költőből még erősebben szakad ki, s még szuggesztívebb hatású, mint mástól. Aki hallja, érzi a titkos mélységet, amelyből előtört. A hangos ember páto-sza nem lep meg, és nem hat rám, a halk ajaké egyszerre lenyű-göz váratlanságával és őszinteségével. Különös, hogy Erdély leghangosabb hatású dalnoka ez a csendes, tartózkodó, szemér-mes jellemű költő lett; különös, de nem érthetetlen. És bizo-

nyos, hogy jól történt ez így. Nagy dolog verssel hatni a tömegre, zengő hangot adni egy közösség indulatainak; de egyúttal felelősség is ez. A hangosakban, a könnyű szavú, kész pátoszú poétákban ritkán van meg a leírt szó felelősségének érzése. S nemcsak a szóról kellene itt beszélni, hanem a magatartásról, minden mozdulatról, az egész emberi egyéniség sugalmazó erejéről. A költő Reményik évei nehéz évek voltak. Nehéz és küzdelmes kisebbségi évek, ezer veszéllyel és kelepccével. Azt hiszem, ebben a helyzetben senki sem tudott volna tökéletesebben viselkedni, mint Reményik viselkedett. A költői tehetség nem volt elég itt, sőt nem is volt a legfontosabb. A versekhez ember kellett, s a költő értékei emberi értékek. Ember, erdélyi ember és magyar.

Nyugat, 1940. aug. 1.

1094. ERDÉLY

Rólad álmodtam, Erdély,
kamasz koromban, Erdély,
messzirül süvegeltek
hegyek és fejedelmek.
S ki voltál könyvem, Erdély,
ezeregyéjem, Erdély,
lettél ifjonti házam
és tanuló lakásom.
Három nagy évig, Erdély,
laktam földedet, Erdély,
ettem kürtöskalácsát
s a tordai pogácsát.
Ismertem színed, Erdély,
tündérszín őszöd, Erdély,
üveg eged metélő
csúcsaid gyémánt élet.

Most versbe szállok, Erdély,
az első hírre, Erdély,
hogy varázsod határát
sorompók el nem állják.
Öreg pilóta, Erdély,
ül így gépébe, Erdély,
mégegyszer ifjúsága
tájain szállni vágyva...

1940. aug. 30. – szept. 27.

Híd, 1940. szept. 27.

1095. REMÉNYIK SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, Lorántffy-kórház, 1940. nov. 4.

Igen Tisztelt Kedves Barátom!

Öt hónapja vagyok Budapesten, a történelmi sorsfordulókat éltem át ebben a kicsiny kórházi szobában, alig-alig véve tudomást eddig a körülöttem zúgó eseményekről. Ami nemzetemet, Erdélyt s mindezekben önmagam jobbik lényét érintette, alig jutott tudatom küszöbére. A beteg idegek börtöne minden román börtönnél, minden 22 évi babiloni fogságnál sulyosabb természetű, mert másfajta börtönökben úr lehet a lélek, akárhogy megalázzák, de kényelmes kórházi szobában is nyomorult rab-szolga, mivel önmagát veszítette el. – Most jobban vagyok, s mindezeket csupán azért bocsátottam előre, hogy némileg megindokoljam, miért nem tehettem szívem szerint azt, amit tennem nem engedett a betegség. A *Nyugat* augusztusi számában olvastam *Az erdélyi költőről* szóló tanulmányodat. Most köszönöm csak meg. De egész lelkemből. Akkor is mélyen megindított és magasra emelt, most még inkább, hogy tisztább szemmel olvasom. Én önmagamban mindég elváltakoztam a költőt az ember-től. Csodálkozva érzem, hogy Te, aki az életemből alig ismersz valamit, milyen lényegesen látod az embert is bennem. Tehát a

költészet mégis lényegadás. Én úgy éreztem mindég, hogy az ember semmi bennem, a költő pedig különös percek felvillanásaiból összeragyogó drága káprázat, ajándék-valami. Te azzal végzed, hogy az embert és a magyart egyformán látod bennem, az erdélyi magyart. Köszönöm, hogy látod, igen erős vigasztalás és biztatás ez nekem a jövőre nézve is, ha ilyen számomra adatik még. Külön köszönöm azt, amit „a szerelmetlenség titka-iról” oly finom megértéssel és gyöngéd tapintattal megírtál. Ezt így, velem kapcsolatban még senki el nem mondotta. Általában vallom ma is azt, amit 1918-ban a magam és az erdélyi irodalom „történelemelőtti korszakában” Neked írtam, mikor első szárnypróbálgatásaimat színed elé küldtem: Magasabb, „szakszerűbb” és sulyosabb bírāja az én költészetemnek magyar nyelvterületen nem lehet.

Most pedig még ennyit: Ma vettem a *Nyugat*nak levelét, mely a Te nagybecsű aláírásoddal ellátva is arra kér, hogy az egységes magyar szellemről rendezett vitában magam is részt vegyek írással.

Nagyon kérlek, engedjétek el nekem ezuttal a hozzászólást. Szívesen szóltam volna hozzá, de erőtlén még a hang annyi szenvedés után és fáradt az agy és zavart a szív. Ilyen felelőségteljes hozzászólást csak teljes erőből lehet kicsendíteni. Annál kevésbé tehetem, mert a transzszilvánizmus kérdése óhatatlanul szőnyegre kerül, és én azt sem babonának, sem konjunkturának, de egyszerűen egy puszta színnek vagy árnyalatnak sem tartom a magyar egység keretén belül, hanem mindezeknél sokkal többnek. „Titoknak, Északfoknak, idegenségnek” – de olyan idegenségnek, amelyből megtermékenyül az egyetemes magyar Lélek.

Isten Veled. Hálás tisztelettel
és szeretettel köszönt
régí és mindég igaz híved:
Reményik Sándor

1096. MŰTÉT ÉS BESUGÁRZÁS

[...] Babits életében már tudott volt, hogy a költőnek rákja, mégpedig valószínűleg a felső légutakból kiinduló rákja van, amely miatt előbb gégemetszést, 1938. február 10-én, majd több sorozatban rádium és röntgenbesugárzást, végül a betegség végső stádiumában, amikor nyelése nagyfokban nehezítetté vált, mert a daganat elzárta a nyelőcső bemeneti részét, gyomorsipolyt („gastrostomia”) végeztek 1940. november 18-án. Az első műtétet Rudolf Nissen professzor végezte a Park Szanatóriumban, a másodikat Schmidt Lajos professzor a Siesta Szanatóriumban. [...] Babits Mihálynak a garat vagy a légcső nyálmirigyéből kiinduló daganata volt. A tumor [...] szövettani szerkezete alapján sugárzásra kevéssé érzékeny és így már felfedezésekor, illetve az első műtétkor gyakorlatilag gyógyíthatatlan volt [...]

Dr. Gyenes György

1097. ÜZENET EGY POZSONYI LAPNAK

<Üdvö> Betegszobámból küldöm ezt az üzenetet! A betegszoba falai jobban elválasztanak a külső világtól, mintha országhatárok volnának. De túl a falakon és országhatárokon, mégis közel vagyunk egymáshoz. Nem is lehetünk <egymástól> messze <sohasem>. Lelkünkben hordjuk a magyarságot, ezt a különös lelki kincset, mint a mesebeli testvérek ujjukon a gyűrűt, melyről egymásra ismernek.

Magyarság csak egy van, <és> mégis de hányféle szint tud öltetni ez a magyarság A magyarságnak lényegéhez tartozik <a> hogy tarka <ság> és sokszínű <ség>. <A> dunántúli magyar ismeri Erdély levegőjének ízét is, ha másból nem, Erdély íróiból. S Én dunántúli vagyok, de ismerem Erdély levegőjének ízét is. Én a lankás Dunántúlról jöttem, de ajkamon van Erdély levegőjének íze is, s orromban a Mikszáth hegyi rétjeinek illata. A

hegyvidék magyarja viszont magában hordja az alföldet <is>, akarva, nem-akarva – hisz kívülről tudja Petőfi verseit. <Ilyen> a magyar kultúra természete mi magyarságunk; ahogy egy szép valamely gyűrü ékkövének minden lapja és éle más más színben csillog. Ilyen a <mi> belső magyarság <unk>, mint egy gyűrü ékköve, melynek minden lapja és éle külön színben csillog s mégis egy az egész. S úgy hordozzuk lelkünkben, mint a mesebeli testvérek ujjukon a gyűrűt, amelyről egymásra ismernek.

Babits Mihály Beszélgetőfüzetei. II. 281-282. [1940. dec. 15.]

1098. ALSZEGHY ZSOLT – BABITS MHÁLYNAK

Budapest, 1940. dec. 16.

Kedves Barátom!

Azt hiszem, minden szavamból érezted, mennyire tisztellek, becsüllek és szeretlek. Azt is láthattad, hogy nem csak a nagy költőt látom benned, hanem a mi mindennapi átlagunkon messze túlemelkedő emberi értéket is. És az a meggyőződés, hogy ezt érzed és tudod, adja a bátorságot, hogy őszinte bizalommal arra kérjelek, ne vedd rossz néven, ha az alapítványi tanácsadó testület tagságáról lemondok. De bátorít az is, hogy tudom, a Te egyenes lelkedhez csak az őszinte, egyenes beszéd a méltó.

Az alapítvány kezelése szorosan megszabja a tanácsadó testület hivatását. Azokon a gyűléseken, amelyeken részt venni szerencsém volt, azt a benyomást nyertem, hogy a két kurátor közül Te a szív embere vagy, Basch dr. úr viszont a szigorú elvek embere. A mostani döntés egyik pontjában azonban ezektől az elvektől eltért, amikor Szerb Antalnak nem segélyként ítélte oda a háromezer pengőt, hanem díjként. Ne érts félre; én nagyon értékes embernek tudom Szerbet, értékesnek vallottam már akkor, amikor még nagyon kevesen ismerték; az *Élet* c. folyóiratban nálam kezdte írói pályáját, és örömmel és haszonnal olvastam minden munkáját. Mivel azonban mostanában je-

lentős műve nem látott napvilágot, én úgy érzem, ennek a díj-odaítelésnek valami tüntető íze van. Amilyen természetesnek veszem, ha ezt a jeles tudós író, mai nehéz helyzetében, komoly segítségben részesíti az alapítvány, annyira ellenkezőnek látom a díjjal való kitüntetését azokkal az elvekkel, amelyeket épen Basch dr. úr szokott hangoztatni. Nem tudván ezt a döntést elveimmel összeegyeztetni, kénytelen vagyok a tanácsadó testületben viselt tagságomról lemondani.

Megvallom, fáj ez a kényszerű döntés nekem, mert nem tagadhatom, hogy nagy megtiszteltetésnek éreztem azt, hogy annak idején a tagság betöltésekor reám gondoltatok. Fáj, mert az volt az érzésem, hogy ebben a kitüntetésben a Te szereteted felémfordulását láthatom; fáj, mert le kell mondanom a Veled való találkozásnak ezekről a kedves alkalmairól. De, elvi ellentéttről lévén szó, úgy érzem, nem tehetek másképp.

Nagyon kérek, ne vedd okvetetlenkedésnek mindezt, és arra is, hogy tarts meg továbbra is – nekem olyan nagy örömet jelentő – szeretetedben.

Mély tisztelettel és meleg szeretettel,

igaz híved:
Alszeghy Zsolt

1099. EGYSÉGES MAGYARSÁG

Magyarság csak egyetlenegy van az egész világon. El se lehetne képzelni, hogy több legyen belőle; olyan lenne ez, mintha teszem azt több példány volna egy emberből. A nemzet éppannyira egyéniség, mint az egyes ember.

Lehetséges-e, hogy ez a nemzeti egyéniség lelkében széthasadozzon, ahogy előfordul kóros esetekben egyes embernél is a lelki széthasadás? Igen, nyilvánvalóan lehetséges ez a nemzeteknél is. Sőt, mivel tökéletes egészség nincsen a világon, minden nemzet lelki életében állandóan vannak kisebb-nagyobb hasadások. A társadalmi osztályok nem értik meg egymást, a tö-

megek vágya független a közérdektől, népi ösztön és nemzeti tudat elidegenednek, a jó Menenius Agrippa meséje unos-untón újrakezdődik. Az ősoktól öröklött kultúra, amely a nemzeti közösség magasabb lelki élete, távolról sem fogja át a nemzet egészét egységgé, ahogy kellene. Mindezek hasadástünetek, s mindezek többé-kevésbé megvannak nálunk is.

De hogy vidékek szerint hasadozzon szét a magyarság? Hogy kisebb egységek váljanak ki belőle, amelyek pusztán a maguk külön hagyományaiból akarnának továbbfejlődni? Ilyesmire nem tud példát a történelem az őskor óta, amikor népünk egy részét Ázsiában hagytuk. [...]

Minden, ami lélek, egységes és oszthatatlan. Ebben Aquinói Tamás egyetért Bergson Henrikkel. A lelki magyarság is egyetlen és oszthatatlan, s lényegéhez tartozik az egység. De ennek a magyar lelkiségnek lényegéhez és egyéniségéhez tartozik a sokszínűség is. Megkülönböztető sajátossága ez a sokszínűség az egységben. Mikor nemzeti jellemvonásainkról írtam tanulmányt, ebben találtam meg a magyar jellem egyik kulcsát is. A magyarság szélsőségesebb változatokat egyesít magában, szorosabb egységgel, mint más nemzetek élete és lelke. Fajunk sokféle vért olvasztott magába egy ezredéven át; nyelvünk a legmásfajtabb elemeket tudta befogadni anélkül, hogy különös jellegét elvesztette volna. Így lelkünk és kultúránk sokféle táj színeivel gazdag. Ezer éven át szívta magába egy bekerített, külön kis világ sokféleségét, a történelmi Magyarországot ezt a „magyar glóbuszt”, melynél nincsen összetartóbb és egységesebb, s egységében is változatosabb földdarab a földön. Egyetlenegy testnek érezte, mint ahogy egy az eleven test, bármily különbözők is tagjai. Egy, mert egyetlen lélek járja át, egyetlen érzés és emlékezet. Minden nemzetnek oka van félni a regionalizmustól, a magyarnál ennek a szónak nincs értelme. Hacsak él és össze tud kötni bennünket az emlék és kultúra, s nemzeti tudatunk végképp meg nem hasadozik.

Nyugat, 1941. jan.

1100. GONDOK ÉS GONDOLATOK

[...] Öt világrész népei izgatott várakozásban élnek [...] Abban megegyeznek ellenségek és barátok, hogy ami ma van, csak ideiglenes és átmeneti jelenség, hogy a holnap óriási súlyú meglepetéseket zúdíthat a világra. A magyar nemzet sorsa saját kezében van letéve. Ha a vihar előszele ismét felszabadítja a lelkekben lappangó gyilkos ösztönöket, akkor el kell rá készülnünk, hogy a történelem géniusza végiggázol az országon és évtizedekre vagy évszázadokra megnyomorítja népünket [...]

Herczeg Ferenc

Pesti Napló, 1941. jan. 5.

1101. SMOLKA JÁNOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1941. jan. 24.

Mélyen tisztelt Főszerkesztő Úr!

A magyar film fejlődése során előbb-utóbb eljut addig, hogy a *Gólyakalifából* film lehessen. Miután a legtöbb magyar író film terén én képviselem. (Herczeg Ferenc, Harsányi Zsolt) az iránt vagyok bátor érdeklődni, volna-e mód arra, hogy a *Gólyakalifa* filmre való értékesítésével engem bizzon meg. Egyben vagyok bátor az iránt érdeklődni, hogy régebbi írásai közül mit találna alkalmasnak filmre?

Nagybecsű válaszát várva vagyok

őszinte tisztelője
Smolka János

1102. FÉNY-TORONY

Babits Mihálynak, aki most tartotta székfoglalóját
a Magyar Tudományos Akadémiában.

Jaj, Költőtársam, máig legnagyobb,
Utolsó Fárosz az előttem járó
Nagy nemzedék fény-tornyai közül,
Mondd, szived e kietlen vad világban,
A szenvedély ujuló viharában
Minek örül?
Szeretném megtanulni
Ki művészeted márványcsarnokát
Jártam és fel nem foghatónak láttam,
S meg nem tanulhatónak a csodát –
Szeretném, ki költő-művészetet
Tőled tanulni meddő harcnak véltem, –
Szeretném megtanulni Művész, Tőled:
Hogyan fogsz ki a szenvedésen??
Hogyan fogsz ki rajta, ki nem ereszt?
Micsoda rózsát fakaszt a kereszt
Mely terebélyesedik rajtad s nő –
Bocsásd meg ezt a bús kíváncsiságot –
Alkotni s mosolyogni
Honnan van benned most is az erő?
S vajjon mibe kapaszkodsz?
Hallom, hozzádméltó klasszikusokkal
Társalogsz keresztfádnak éjjelén
Zárt ajakkal és néma hanggal
S hajnalra keresztfádról rózsza hull,
S keskeny csikban elibéd hull a fény.
A Fény – –
Ó Fénytorony –
Utolsó Fárosz az előttemjárom
Nagy nemzedék fény-tornyai közül –

Úgy örülök, ha szived még örül.
Maradj még velünk, utolsó Orom –
A másodízben állig fegyveres
Vad világban – Roppant Fegyvertelen –
Maradj velünk sugárzó fény-torony – –
Nagyon sötét lett künn a tengeren.

Reményik Sándor

Pásztortűz, 1941. febr. 11.

1103. BABITS MIHÁLY – SMOLKA JÁNOSNAK

Budapest, 1941. febr. 27.

Igen tisztelt Uram!

1941. febr. 22-én kelt nagybecsű levelére válaszolva értesítem hogy szíves ajánlata értelmében a *Gólyakalifa* filmen való értékesítésére vonatkozó megbízást 1941. március 10-jétől számított három hónapra készséggel megadom.

Ami az Ady-filmet illeti, ez több meggondolást igényel. A téma bizonyos szempontból kényes számomra. Ezért mielőtt végleges elhatározásomat közölném, pár napi meggondolási időt kérek. Addig is maradok igaz tisztelettel

készséges híve
Babits Mihály

U.I. Betegségem miatt a levél sokáig hevert nálam s elkésve adom föl. Ezért változtattam a szövegben a határidő kezdőnapjának megjelölését. Babits

1104. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1941. febr. vége

Kedves Anyám,

születésnapodra valamennyien tiszta szívből kívánunk minden jót! Reméljük, hogy ez a szép nap ép egészségben és jó hangulatban ért. Jókedvben és egészségben tartson meg az Isten még sokáig, mindannyiunk örömére és vigasztalására.

Én állandóan nyavalyáskodom, nemrég két hetet megint kórházban kellett töltenem, ahol Röntgen-besugárzásokat kaptam. A mesterséges táplálás sok nehézséget okoz, s fájdalmaim is állandóan vannak, emiatt majdnem mindig fekszem. Dolgozni nem tudok, ezért van hogy pl. az Akadémiában amelynek tagja vagyok már majd egy év óta, csak most tartok székfoglalót, azt is Rédey Tivadar barátom (akit te is ismeresz) olvassa föl helyettem. Ennek a meghívóját mellékelem levelemhez, gondolva hogy talán érdekel. – Tibi vasárnaponként el szokott hozzánk jönni, s olyankor nálunk is ebédel. Nagyon kedves kis gyerek.–

Még egyszer minden jót kívánva az évfordulóra, hálás fiui szeretettel kezedet csókolja, s Nennének is kézsókját s üdvözlétét küldi szerető fiad

Mihály

1105. AZ ATHENAEUM – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1941. márc. 20.

Nagyságos
Babits Mihály író urnak,
Budapest

Tisztelettel közöljük, hogy f. hó 27-én új kiadásban bocsátjuk közre Nagyságod Összes versei című kötetét.

Az új kiadásból 1425 honorárium-köteles példány készült. E

menyiségből 425 példányt a most folyó részletakció keretében eladott sorozat céljaira használunk fel kötetenkint 12.- pengős áron; 1.000 példányt könyvkereskedői forgalomba bocsátunk 15.- pengős áron. A 15 %-os szerzői honorárium a 425 db. 12.- pengős példány után 765.- pengő; az 1.000 db. 15.- pengős példány után 2.250.- pengő, összesen tehát 3.015.- pengő. Ez összeget három egyenlő részletben fogjuk kifizetni, és pedig folyó hó 27-én, április 26-án és május 27-én.

Kiváló tisztelettel
AZ ATHENAEUM
IRODALMI ÉS NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSULAT

1106. EGY VERSES LEVÉLRE

Reményik Sándornak

Ha nem tudtam mindjárt felelni,
tulajdonítsad zavaromnak.
Úgy forgattam soká kezemben
zengő leveled, mint aki
nézi, nem hibás-e a címzés.
Nem ismersz, messze vagy, barátom!
Ha látnál, hogy fetrengék itt,
már csak a testben élve, már csak
egy nyaláb testi fájdalom,
erőtlen, gondolattalan:
nem írtad volna amit írtál.
A versed édes és kegyetlen.
Úgy hangzik mint a trombíta
a nyomorék vitéz fülében,
vagy a halott álmai közt,
aki már feltámadni nem tud,
de a hangot, mely költené,

beszövi az álmok közé,
beszövi kínjai közé,
s a költögető hang, a hang
kínok és álmok közt örökre
zeng tovább édesen s kegyetlen.

1941. febr.-márc.
Sorsunk, 1941/1–2. sz.

1107. TÖRÖK SOPHIE NAPTÁR-FELJEGYZÉSEIBŐL

1941. ápr. 10. D.e. 10 kor Esztergomba jöttünk autóval, havazik, légvédelmi szíréna – Mihályt kórházba vittem, mi Ildikó és Mari feljöttünk a házba.
14. Mihályt d.u. hazahoztuk a kórházból.
- máj. 18. D.u. Schill Imre és Berényi dr. konzilium M.-nál
19. Mihályt este bevittük a kórházba
- jún. 3. D.ú. kórházból hazahoztuk Mihályt.
9. d.e. kórházban Reiner dr. ért. R. megvizsgálta M.-t (lumbago)
11. (M. már jobban van, mert lármázik velem – mondta Gyszi)
29. d.u. Berényi dr. (katéter)
- júl. 2. (M. gyónt.)
25. d.e. Ernával Mihályt verandán (fotelbe kiültettük, nagyon szenvedett, 7 perc múlva követelte hogy visszafektessük).
26. Este Erna elutazott, Teri nevű aljas szemét érkezett Ildikóval.
30. d.e. kórházban Rainernél. Terit elküldtem. Este orvos Mihálynál (katéter) Anna ápoló nő 10-kor Fülöp dr.
31. Este 6 kor Fülöp dr. Mihályt fényképeztem.

1108. NÉMETH ANTAL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1941. ápr. 28.

Igen tisztelt és kedves Barátom!

Engedd meg, hogy csendes vidéki magányodban egy tiszteletteljes kérdéssel zavarjalak.

Szeretnék megkérdezni, hogy nincs-e szándékodban valami olyan klasszikus drámai mű lefordítása, amelyet esetleg színházunk előadhatna. Ha időd, kedved és erőd engedi, igaz örömmre szolgálna, ha következő esztendei műsorunkban nemcsak az idei szezonból kimaradt *Oedipus*, hanem esetleg egy másik műfordításod is ott szerepelhetne. Arra kérlek tehát, értesíts, hogy óhajtanál-e részünkre valamit lefordítani, van-e már mű, amelyet e célra kiszemeltél, vagy pedig tehetnénk mi valamilyen propozíciót? Talán felesleges is mondanom, hogy a műfordítói munkára a színház a szokásos és lehetséges előleget most is szívesen kiutalná Részedre és szerződésileg biztosítaná a megfelelő tantiem-százalékot.

Szíves válaszodat kérve és várva, őszinte tisztelettel köszönt

igaz híved és barátod:

Németh Antal

1109. ÍRÓK A KÉT HÁBORÚ KÖZT

Előszó

Mostanában nem sok ujat tudok írni. Az a boldog szellemi feszültség amit az irodalmi alkotás jelent, olyan nekem mint a tilos paradicsom.

Mit csinál az író ha ujat nem írhat?

Körülnéz régebbi írásai között...

Rengeteg írásom van, cikkem és tanulmányom, ami könyv-

alakban még nem jelent meg. Többnyire irókortársaimról szóló kritikák, méltatások, vitacikkek.

Ezeket eddigi köteteimből tudatosan kizártam. Nyers időszérüségük nem is illett volna az elvi tartalmu kötetekbe. De féltem is könyvbe venni őket. Kortársi ítéleteinket oly könnyen megcsúfolja az idő! S ki jósolhatja meg, mit érdemes megőrizni a jövőnek? Az élő irodalom folyékony valami. Ami ma legfontosabbnak látszik, holnapra már elvesztheti a jelentőségét...

Most azonban már itt van a holnap. Pár év óta alig irtam ilyen időszérü irodalmi cikket, s ez a pár év elég volt arra hogy a régieknek némi távlatot adjon. Pár év alatt sok minden kialakult. Kortársaim bevonultak a történelembe. A nemzedék, melynek születésénél asszisztáltam, szellemi életünk derékhadává lett. Az elvi harcok csatasorai nyíltan felállottak. A fiatal írók, kiknek első könyveikre figyeltem föl, elfoglalták helyeiket az irodalomban.

Ujraolvasom cikkeimet e fejlemények világában. Ugy érzem, nem veszítették érvényüket. Egyenkint, s más tartalmu kötetekben szétszórva, talán keveset mondanának. De összegyűjtve, s együtt és egymást támogatva, nem tehetnek-e némi szolgálatot? Bizonyal hozzájárulnak egy irodalmi korszak kibontakozásának megértéséhez. S ez éppen az a korszak melyben mai irodalmunk legtöbb problémája gyökerezik. [...]

Az a két nemzedék, amelyről könyvem szól, általánosságban nem ily szelid. Jellegzetes képviselői nem a halk, gyöngéd lírikusok; ezek, amíg éltek, rendesen háttérben maradtak. A színpadot a harcos temperamentumok foglalták el, akik, úgy érezték, a mai forrongó világban az írónak is ki kell venni részét a küzdelemből. Ezek sokszor egészen ki is sodródtak az irodalomból, valami műkedvelő politika vagy szociológia felé. Mások viszont magát az irodalmat, a szellem tisztaságát és szabadságát védelmezték a politika ellen, mely soha erőszakosabb s szellem-ellenesebb nem volt mint ebben a két háboru közötti időben. Ez is harcot jelentett. Az elefántcsonttornyokon lőrések nyíltak, és ágyucsövek kandikáltak ki. A biztonságérzés mintha

a szellemi világból is kiveszett volna. Maguk a tornyok is gyanusak voltak egymás előtt. Így vetődött föl a nemzedéki probléma is. Az öregek gyanakodtak a fiatalokra, s a fiatalok az öregekre. A közönség kissé tájékozatlanul nézte e csatákat, nem érdekelték az irodalom céhügyei. A közönséget is inkább a politika érdekelte. Aki mégis tiszta irodalmat, költészetet kívánt, szivesebben fordult a könnyű – és dilettánsvérű írókhoz; ezektől a *Nyugat*-kor vívmányait egyszerűsítve és népszerűsítve kapta. Az irodalmi piacot előntötték ezek a dilettánsok. Hozzájuk csatlakoztak a provincialis jellegű fiók-irodalmak szerzői, melyek az ország szétszakadozásával kialakultak; noha ezek közt hamarosan akadt külömb is. [...]

Nyugat, 1941. máj.

1110. TÖRÖK SOPHIE – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Esztergom, 1941. máj. 27.

[...] Györgyike biztosan mesélte, Mihály szegény mennyit szenved, s állapota milyen kinos, mióta októberben a gyomorműtéten átesett. Dehát enélkül már éhenhalt volna! Azt reméltem hogy az esztergomi jó levegő és a kedves táj kissé rendbehozza őt, ezért (és az akkori háborús izgalom miatt is) már április 10-én kihoztam Mihályt ide Esztergomba – sajnos hat héten át rettenetes idő volt, úgy hogy továbbra is csak a zárt, fűtött szobában lehetett tartózkodni és így mindegy volt, hol vagyunk. Mihály most egy hete lenn fekszik az itteni kórházban, mert sok gyötrelméhez még egy ideg zsábát is kapott, pokoli fájdalmakkal, s ezen most vitamin injekciókkal és besugárással próbálnak segíteni – Isten tudja, segítenek-e majd! [...] Anyika tudja, menyire szenvedélyesen szeretett olvasni – most olvasni se nagyon tud már a fájdalomtól, nem is nagyon törődik már semmivel és senkivel. [...] S milyen szeliden tűr! Anyika tudja, kis dolgokban milyen kényes és érzékeny volt, most olyan türelmes, olyan jó, mint egy szent. [...]

1111. MORAVCSIK GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1941. máj. 30.

Mélyen tisztelt Kolléga Úr!

Engedje meg, hogy kérjem szíves tájékoztatását, hogy Sophokles-kötet bevezetésének kéziratára és az *Oidipus király* megküldött hasábjainak korrekturájára mikorra számíthatunk.

Közben elkészült az *Oidipus Kolonosban* fordításának szerdése is és ezt, mihely(t) idevonatkozó szíves értesítését megkapom, rögtön elküldhetem.

A legjobbakat kívánva

vagyok szíves üdvözlettel
tisztelő igaz híve
Moravcsik Gyula

1112. RADNÓTI MIKLÓS NAPLÓJÁBÓL

[1941] jún. 14.

Esztergom. Babitséknál. Gyulával és Pistával. Társaskocsin megyünk, délben indul, megérkezünk, rögtön nekivágunk a hegynek. Fenn a ház elhagyottnak látszik, a verandáról kinyílik a táj. Szétnézünk és kilihegjük magunkat. Aztán Gyula benyit a hallgató házba. Kis idő múlva kijön, bevisz. Mihály az oldalsó szobában fekszik, fájdalmasan sovány és barna. Két kézzel fogja meg a kezünket. Leülünk az ágy körül, én Ildikó kis székére. Szájáról olvassuk a szót, néha nem sikerül, ilyenkor ír. Egymás között beszélgetünk. Ilonka jön be, nem vártak, Gellért elfelejtett bejelenteni. Sört hoz, cigarettát tölt. Könnyebben megy a beszélgetés, Ilonka jobban érti Mihályt, tolmácsol. Irodalomról (a *Csizma az asztalont* olvassa) és a háborúról beszélgetünk. Mihály néha fájdalmas, gyötrődő szájpattintgatással mozdul az ágyban. Gyomrán táplálják, beszélni nem tud és még új fájdalmai is vannak, a veseköve megmozdult, vesemedence gyulla-

dás, zsába, irtózatos. Hamar elfárad, búcsúzunk. Jövünk, gyakran kijövünk... gyógyulj meg Mihály!... Gyula új angol detektívregényeket ígér. Ilonka kikísér. Nincs kedve már élni, – panaszozza elgyötörten [...]

1113. BABITS MIHÁLY – BARANYAI LIPÓTNAK

Levélfogalmazvány

Esztergom, 1941. jun. 26.

M. t. E. úr!

Hosszu irodalmi pályámom sohasem volt műfajom a protekciós–levél; s lenyűgző, kínos betegségem miatt (hónapok óta) nemcsak ilyen, de más levelet is alig írtam már. De most mégis úgy érzem, ezt az egyet meg kell írnom, <mégha> a m. t. E. ur Noha igazán nem szívesen rablom meg ilyesmivel az <m>. t. Elnök úr <drága> idejét

Raics Olga

.....feleségem rokona és családunk intim barátnője,

.....elhelyezkedni. Ha nem volnék ilyen súlyos beteg,

.....hasznos munkaerő lesz; különben atyja is a bankszakmában működött, aBanknál.

Szeretném ha i. t. Elnök úr hamarosan <tudni> bemutatkozásra. Nekem igazán nagy örömet szerezne, ha törekvésében segítségére tudnék lenni.

<Szíves> jóakarátát

Kérem engedje <...> meg hogy fölhasználjam az alkalmat igaz, régi <tiszteletem> nagyrabecsülésem kifejezésére, s szíves jóindulatát előre is hálásan köszönve maradok készséges híve és tisztelője

1114. SZATHMÁRY SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1941. jún. 28.

Igen tisztelt Főszerkesztő Uram!

Mély hálával és megilletődéssel hallottam Weöres Sándor barátomtól, hogy a könyvemről, a *Gulliver utazása Kazohiniában*-ról a *Nyugat*-ban írt értetlen kritikát kifogásolni méltóztatott, sőt könyvemről Grandpierre Emilnek elismerően tetszett nyilatkozni.

Talán nem szerénytelenség megjegyezni, hogy ez utóbbi véleményt a Mester részéről természetesnek is vettem, hiszen könyvem megírásához Swiften és Karinthy-n kívül leginkább az *Elza pilóta* adta az impulzust: a reflexszerűen háboruzó emberiség eszméjét, aminek okait kutatva jutottam el Kazohiniához, mint magyarázathoz. Biztosra vettem, hogy a Mester meg fogja érteni és nem stílusgyakorlatot fog benne kritizálni.

Ezzel kapcsolatban volna egy tiszteletteljes kérelmem:

A *Nyugat* a legelismertebb irodalmi szaklap és egy ilyen kritika feleslegesen sokat árt jobb sorsra érdemes könyvemnek. (Megjegyzem, hogy ugyanaz a Grandpierre Emil a *Pester Lloyd*-ban megdicsérte: „ilyen merész, kegyetlen és amellet élvezetes szatíra magyar nyelven még nem jelent meg.”)

Szeretném tehát, ha Mester valamiképen módját ejtené, hogy a kritika által ejtett csorbát valamiképen, – persze Grandpierre Emil kompromittálása nélkül – jóvátehessem. Ugy gondolom, hogy a *Nyugat* lehozna vagy egy rólam szóló cikket, vagy tőlem vennének be egy ismertetést: mi adta az impulzust *Kazohiniá*-hoz és mi a veleje.

Amennyiben Mester egészségi állapota megengedné, szívesen felkeresném Esztergomban is egy vasárnap, csak szíveskedjék időt és közelebbi címet adni. Nekem is nagy boldogság lenne megismerni Önt.

Szíves válaszát várva jobbulást kívánok és maradok tisztelettel

híve:
Szathmáry Sándor

1115. BABITS MIHÁLY – NÉMETH ANTALNAK

Esztergom, 1941. júl. 6.

Igen tisztelt kedves Igazgató Uram,

Nézd el ezuttal hogy f. év ápr. 28. kelt szives és kedves leveledet ily sokáig válasz nélkül hagytam. Rendkívül kínos és komplikát betegségben fekszem hosszú hónapok óta s életem a testi fájdalmak gyötrelmei s a fájdalomcsillapítók [!] okozta kábultság között oszlik meg. Ilyenformán nem is sejthettem, mi-ként és mikor vállalkozhatom újabb <munkára> feladatra, s bizony ma sem tudok még leveledre pontos választ adni.

Mindazonáltal ma már remélni kezdem, hogy betegségem mégsem tart örökké, s mihelyt egy kissé magamhoz térek, befoghatok valamely munkába hogy várakozásodnak megfeleljek. Most még egyelőre azt sem tudnám eldönteni hogy mi lenne ez; remélem azonban nemsokára ezt a kérdést is meg-tárgyalhatjuk. Addig is elvi megállapodást csinálhatunk, s há-lás volnék ha, mint kilátásba helyezed, a szokásos előleget is kiutalhatnád, ami hosszas betegeskedésem költségei <után> kö-zött nagyon jókor jönne. Szives barátsággal köszönt és sok igaz üdvözetet küld,

Országos Széchényi Könyvtár
készséges híved

1116. BALOGH JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1941. júl. 16.

Hálásak lennénk Colonos magyar korrektúrájáért

Balogh

1117. NÉMETH ANTAL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1941. júl. 21.

Igen tisztelt és kedves Barátom!

Némi távollét után ma olvashattam csak július 6.-áról kelt szíves leveledet, valamint Liszt Nándor igazgatósági titkárnak arra adott ideiglenes választát.

Napokkal ezelőtt már intézkedtem is, még pedig oly módon, hogy mindaddig, amíg nem tudsz dönteni, melyik mű fordításába kezdesz, – a már lekötött két Sophoklesz-dráma előlegét emeltem fel 500-500 P.-vel, összesen tehát 1.000.-P. áll rendelkezésre az állami színházak számvevőségénél.

Abban a reményben, hogy javulásod immár gyors ütemben halad és rövid nyári vakációm után személyesen tárgyalhatjuk meg a további teendőket, őszinte nagyrabecsüléssel köszönt a Nagyságos Asszonynak kézcsókjaimat jelentve

hű híved és igaz barátod:

Németh Antal

1118. EZERKILENC SZÁZNEGYVENEGY. AUGUSZTUS 4.

I.

A második emeleten, az 54-es szobában feküdt, a Siesta szanatóriumában. Ahogy beléptünk, felénk fordította tekintetét. Feje magasra emelt vánkoson pihent, úgy hogy fektében nem fölfelé, hanem maga elé nézett. Karját felénk emelte. Odamentünk, ágya szélére ültem, kezét kezembe fogtam. Egész közel hajoltam hozzá. Ekkor egy pillanatra elmosolyodott. De aztán ismét maga elé irányította tekintetét, homlokát összeráncolta, nagy sötét szeme homályosan is tűzben égett. Olyan volt mint aki ingerületen, haraggal küzdve gondolkodik valami bosszantó kérdés nyit-

ján. Aztán ismét reántekeintett, pillantása megenyhült. Megismert bennünket? Ekkor vettem észre, hogy pehelykönnyű keze egészen hideg.

A szobát majdnem teljesen betöltötte az ágy, az ágy köré zsufolt butorok. Az ágytól jobbra nagy szekrény állt, balra az éjjeli-asztalkán túl párhuzamosan az ággyal felesége heverője, de már közvetlenül az ablak alatt. A heverő lábánál asztal, de a székek már az ágy lábánál. Óvatosan kellett mozognunk, hogy zajt ne csapjunk. Leültünk. Gellért Oszkárral szemben ültünk vele. én a vaságy lábtól eső rácsára hajolva.

Haja egészen rövidre volt lenyírva. Az utolsó esztergomi napokban a borbély félreértésből nyírta így meg. Vagy talán ő rendelte így, megunva a magyarázkodást. Sovány arcát az első tekintetre ez idegenszerűvé tette, majdnem félelmissé és magasztossá: középkori barátokra hasonlított, ahogy csatában magasra emelik a keresztet, vagy hitvallókra, ahogy a máglyán felegyenesednek. De ugyanakkor megindítóan hasonlított gyermekkori arcképeire is. Az addig haj-takarta fül előtt, puhán előregyűrődött ahogy a fej a vankosba nyomódott. A paplan melléig fedte. Karja a paplanon hevert. Jobb kezét néha felemelte, ujjával szája jobb szögletére mutatott, a kiszivárgó kis nedvességre. Felesége azonnal megtörölte. Szemét hosszasan lehúnyta, bólintásképpen s tán köszönetképpen. De legtöbbször csak olyanformán volt eszméletén, mint amikor az ember igen igen mély bódultságba esik: homályosan érezhette mi történik vele, de csak az erősebb jelenségekre figyelt. Az ajtónyílásra mindig felfigyelt.

Az éjjeli szekrényen ott volt Ödipusz fordításának magyar és görög javító példánya. Legutóbbi beszélgetésünkör erről folyt szó: hogy készül-e vele idejére, a nyomtatás határidejére. Felemeltem a kéziratos borítékot. Rámpillantott, aztán pilláját mintegy beleegyezésül leengedte: viheted.

Bejött az ápolónő, táplálékot adott neki, csokoládés tejbedarát. Gumicsövön át táplálták. Mintha segíteni akart volna az ápolónőnek, keze a felemelt paplant igazgatta. Aztán karját

megint maga mellé fektette, tekintetét végighordozta rajtunk.
Igy múlt a délután [...]

Illyés Gyula

Babits Emlékkönyv, 1941.

1119. TÖRÖK SOPHIE – BABITS ISTVÁNNAK

Budapest, 1941. aug. 5.

Mihály ma éjjel meghalt.

1120. CSAK CSONT ÉS BŐR ÉS FÁJDALOM

Babits Mihály halálára

1

Látjátok, annyi szenvedés után most
pihen e hűvös, barna test.
Csak csont és bőr és fájdalom.
S akár a megtépett, kidőlt fatörzs
évgyűrűit mutatja,
bevallja ő is gyötrött éveit.
Csak csont és bőr és test.

De most a nemzeté is
Csak csont és bőr és fájdalom. Íme,
Balázs, kihez könyörgött, vedd karodba!
O, requiem aeternam dona ei... domine!
[...]

Radnóti Miklós

1941. aug.-szept.

JEGYZETEK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A DOKUMENTUMOK JEGYZETEI

517. Kemény György – Babits Mihálynak

In: OSZK KT Fond III/711.

KEMÉNY György (?–?) költő, prózaíró, azok között szerepel, akiket „a kegyelet okán” lehet emlegetni, akik „csupán szociológiai dokumentumokat hagytak ránk” (BÉLÁDI Miklós – POMOGÁTS Béla – RÓNAY László, *A nyugati magyar irodalom 1945 után*, Bp., 1986.12.).

518. Vikár Béla – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond 1358/3. Ezt a dokumentumot a BMKL nem említi.

VIKÁR Béla (1859–1945): folklorista, műfordító. 1920-ban a La Fontaine Irodalmi Társaság és a Goethe Társaság egyik alapítója.

519. Benedek Marcell – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/262/1.

Benedek Marcell (vö.28) 1919 őszétől fordításból, szerkesztésből és lektorálásból élt. 1926-ban kezdett hozzá az *Irodalmi lexikon* szerkesztéséhez. Ennek a 77 éves lexikonnak volt munkatársa – Alexander Bernát, Balassa József, Czebe Gyula, Révay József, Schöpflin Aladár, Szentimrei Jenő, Szerb Antal és mások mellett – BM (BENEDEK István, *Benedek Marcell*, Bp., 1977, 272–275).

520. Az erdélyi irodalom kívülről

In: Téglás 1997¹:155–156.

TAMÁSI Áron (1897–1966): író, 1929-ben, 1930-ban, 1933-ban és 1943-ban Baumgarten-díjat kapott. TABÉRY Géza (1890–1958): író, újságíró. GYALLAY Domokos (1890–1970): író, újságíró. GULÁCSY Irén (1894–1945): író. 1928-ban Erdélyből Magyarországra települt. BERDE Mária (1889–1949): író, költő. NYIRŐ József (1889–1953): író. Az Erdélyi Helikon alapító tagja. Regényei, elbeszélései, 1924-től jelentek meg.

521. Einczinger Ferenc – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/390/3.

522. Klein, Stefan I. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/735/123.

Klein itt ismételt a *Halálfiat*it sürgeti.

523. Kollár Kálmán – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/742/1.

524. Nagy Emma – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/933/3.

NAGY Emma (1895–1957): költő. Polgári iskolai tanár. 1918-tól 1923-ig Marosvásárhelyen tanított. 1924-ben a magyarországi Polgáron telepedett le.

525. A Feministák Egyesülete – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/902/30.

A Feministák Egyesülete 1905-ben alakult. Kezdetben kifejezetten a női egyenjogúságért emelt szót, az 1920-as évek második felében tagította érdeklődési és tevékenységi körét. Hivatalos lapja volt A Nő és a Társadalom. Ebben az újságban BM írásai is megjelentek.

ROLLAND, Romain (1866–1944): francia regény és drámaíró, zenetörténész. Nobel-díjas. 1922-től 1938-ig Svájcban élt. Tevékenyen részt vett a háborúellenes küzdelmekben. 60. születésnapján a különböző európai országok és egyesületek együtt köszöntötték. A Feministák Egyesülete által lefordított Babits-versekről Rolland a következőt írta: „Nagy örömmel tölt el a fájdalomtól és szerettől lángoló versek olvasása–újraolvasása. Babits Mihálynak már személyes hálával tartozom a *Lieber Amicorumban*[a *Barátok könyvében*] nekem szentelt szavai miatt is. Kérem, tolmácsolja ezt Neki csakúgy, mint e lángcsokor miatti csodálatomat.” (Gergelyi Katalin ford.) – Az itt emlegetett *Hűsvét* feltehetően a *Hűsvét előtt* című verset jelenti.

526. Einczinger Ferenc – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/390/25.

527. György Oszkár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/532/30.

529. Politizáljon-e az író vagy ne politizáljon?

In: Téglás 1997¹:169–170.

530. Molnár Antal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/909/4.

MOLNÁR Antal (1890–1983): zeneszerző, zenetörténész.

531. Marconnay Tibor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/871/6.

MARCONNAY Tibor (1896–1970): költő, műfordító, újságíró.

532. Klein, Stefan I. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/735/127.

A szóban forgó regény – fellelhetőleg – a *Haláljiai*.

533. Ximmenes, Emilio Enrico – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1391/3.

Az olasz levél magyarul így hangzik:

Milánó, 1926. máj. 6.

Méltóságos Uram,

Az *Illustrazione Internazionale* a Marcia su Roma V. évfordulója alkalmából megjelenő, átfogó tanulmányára készülve a következő kérdéseket tartalmazó levelet juttatja el a nemzetközi politika, művészet és tudomány legjelesebb személyiségeihez.

1. Milyen gazdasági, politikai, társadalmi, pénzügyi és erkölcsi hásszal jár már ma és jár a jövőben a fasiszmus által Olaszországban bevezetett rendszer?

2. Hogyan vélekedik politikai és erkölcsi szempontból Mussolini nagyságos úrról, a fasiszmus életrehívójáról és megtestesítőjéről?

3. Melyek lesznek a rendszer gyakorlati következményei a jövőt tekintve: milyen kapcsolat fedezhető fel a múlt politikai áramlatainak szellemisége és a mostani rendszer között: ez utóbbinak a doktrínája milyen tudományos alapokon nyugszik?

4. Mit gondol, végét járja-e Olaszországban a parlamentarizmus.

melyre mindenki mindig úgy tekintett, mint egy nép közléte szempontjából leglényegesebb intézményre?

5. Milyen lesz a fasizmus nemzetközi hatása?

Oly módon fordulunk a világ ismert személyiségeihez, hogy nem teszünk különbséget közöttük politikai hiteik szerint, megkeressük azokat is, akik közismerten ellenfelei a fasizmusnak, mert azt gondoljuk, hogy kizárólag a vélemények ütközéséből és azok tudományos magyarázatából születhet meg egy igaz és pontos ítélet a fasiszta mozgalomról.

Egyébként bárhonnán is tekintjük, történelmileg új jelenséggel van dolgunk, amely eredeti és összetett és mint ilyen tanulmányozandó a legalapvetőbb okok és várható következmények fényében.

Ezért azt kérjük a megkérdezett személyiségtől, hogy a lehető legobjektivebb véleményt nyilvánítsa magas színvonalon, tudományosan értékelhető módon és mentesen a közvetlen megértést akadályozható bármilyen preconcepctól vagy érzelmi részrehajlástól.

E.e.Ximenes

(ford. Sipos Áron)

534. Feministák Egyesülete – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/902/31.

535. Gellért Oszkár és OsvátErnő – Babits Mihálynak

In: PIM Kézirattár V. 346.

BM Flaubert *Érzelmek iskolája* című regényéről az 1926. évi júl.-i Nyugat-számban írt.

536. Babits Mihály – Mikes Lajosnak

In: PIM Kézirattár V. 346.

BM feltehetően a *Hegyi szeretők idillje* (megj. Pesti Napló, 1926. jún. 20.) vagy a *Három angyal* című verset küldte (megj. Magyarország, 1926. jún.27).

537. Babits Mihály és Babits Mihályné – Mikes Lajosnak

In: PIM Kézirattár V. 347.

538. Klein, Stefan I. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/735/128.

539. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: BJKL 1959:218–219, 325.

Juhász – valószínűleg – a *Forradalmi naptár* című szonettciklusát és a *Tékozló fiú* című elbeszélését kérte vissza.

540. Integritás Nemzeti Kulturbizottság – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1902/42.

541. Tóth Árpád, Tóth Árpádné, Karinthy Frigyes és Karinthy Frigyesné – Babits Mihálynak és Babits Mihálynénak

In: Tóth Árpád 1973:462:281.

542. Babits Mihály – Sárközi Györgynek

In: Babits és Sárközi 1985:38.

543. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak – 544. Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak

In: Babits és Móricz levelezése 1956:673;674.

1926. okt. 24-én volt a Zeneakadémián BM szerzői estje. Ekkor mutatták be a *Laodameia* zenés változatát. KÓSA György (1897–1984) zeneszerző és zngoraművész munkáját (Téglás 1997:176–177, 479). E szerzői est bevezetésére kérte fel a költő Móriczot. A szerzői estet végül Karinthy Frigyes nyitotta meg.

545. Babits Mihály – az Integritás Nemzeti Kulturbizottságnak

In: OSZK Fond III/83.

546. Kuncz Aladár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/810/5. Ezt a dokumentumot a BMKL nem jelöli.

547. Ódry Árpád – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981:68–69.

ÓDRY Árpád (1876–1937): a Nemzeti Színház színművésze. 1918. okt. 5-én volt önálló estjét a Zeneakadémia nagytermében BM nyitotta meg (vö. Babits 1978, I:824,523–529). A művész önálló estjein rendszeresen mondott Babits-verseket is. Itt az okt. 24-i közreműködését (vö.544) köszönő levélre válaszolt.

548. A Nyugat Kiadó és Irodalmi Rt. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1816/22.

549. Beszélgetések a zsidókérdésről

In: Téglás 1997¹:177–181.

550. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: BJKL 1959:220, 325.

BM Kosztolányi Dezsőnek édesapja, Kosztolányi Árpád halála alkalmából fejezi ki részvétét. – Az *Édes Annát* a Nyugat 1926. júl. 1-jén kezdte közölni folytatásokban. A regény könyvalakban 1927-ben jelent meg.

551. id. Babits Mihályné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond 179/145.

552. Szabó Lőrinc – Babits Mihálynak

In: Szabó Lőrinc Napló... 1974:158–160.

BM és felesége 1926. dec. 16. és 1927. jan. 5. között tartózkodott Újtátrafüreden (Téglás 1997¹:480).

553. Gesztesy Gyula – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/511/1.

555. Beszélgetés Babits Mihállyal és feleségével

In: Téglás 1997¹:185–187.

556. Hogyan végrendelkezett Baumgarten Ferenc a magyar írókra hagyott sokmilliárdos vagyonáról

In: Téglás 1997¹:190.

BAUMGARTEN Ferenc Ferdinánd (1880–1927): esztéta, kritikus. Egyetemi tanulmányait Budapesten kezdte. Itt – feltehetően – találkozott is BM-lyal. 1918-ban megküldte az 1917-ben megjelent könyvét, a Conrad Ferdinand Meyer műveiről szóló alkotását BM-nak, aki ezt köszönettel nyugtázta (vö: **349, 561**).

557. Nagy Emma – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/933/4.

558. Rosenberg, Nina von – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1744/1.

Szilasi Vilmos anyósa, Nina von Rosenberg interveniál itt unokaöccse, DÉRY Tibor (1894–19779 író érdekében (vö. **562**).

559. Révész Béla – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1074/4.

560. Bethlen István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/282. Ezt a dokumentumot a BMKL nem regisztrálja.

BETHLEN István gróf (1874–1947): politikus, 1921–1931 között miniszterelnök.

562. Szilasi Vilmos – Babits Mihálynak

In: Babits–Szilasi 1979:106–107.

563. Berzeviczy az Ady-kérdésről. Berzeviczy Albert elnöki megnyitó beszéde a Kisfaludy-Társaság ünnepi közülésén

BERZEVICZY Albert (18532–1936): történétíró, művelődéspolitikus,

miniszter. 1923–1936 között a KisfaludyTársaság, 1905-től 1936-ig a Magyar Tudományos Akadémia elnöke (vö. **973**).

564. Babits Angyal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/35/143.

565. Babits Mihály nem mer kimozdulni hazulról, mert megrohanják a Baumgarten-igénylők

In: Téglás 1997¹:191–192.

BASCH Lóránt (1885–1966): ügyvéd. Baumgarten Ferenc végrendeletében – BM mellett – őt jelölte alapítványa kurátorának.

566. Marconnay Tibor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/871/9.

567. Lőrinczy György – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/850/1.

LŐRINCZY György (1860–1941): író, szerkesztő, 1908-tól a Petőfi-, 1914-től a Kisfaludy Társaság tagja. 1917 szeptemberében egyike volt BM Petőfi társasági ajánlóinak. Nem értett egyet a költő kizárásával. – Feszty Árpádné és Feszty Masa ügyében személyesen kereste meg BM-t.

568. Hevesi András – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/570/1.

569. Babits Mihály – Falu Tamásnak

In: PIM Kézirattár V. 4320/5/2.

FALU Tamás (1881–1977): író, költő. 1924-től Ócsán ügyvéd. A Petőfi- és a Kisfaludy Társaság tagja.

570. Babits Mihály – Füst Milánnak

In: PIM Kézirattár V. 4140/178/5.

A Baumgarten Alapítvány tervezetét NAGY Zoltán (1884–1945): köl-

tő, író, kritikus készítette el; a Nyugat első nezedékéhez tartozott. Számttevő ügyvédi irodája volt Budapesten (vö.585, 601).

571. Zadravec István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1392/1.

ZADRAVECZ István (1884–1965): ferencrendi házfőnök, tábori püspök.

572. Ignotus – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/610/19.

Ignotus 1927 februárjában jelentette meg a Nyugatban *Teremtő indiskreció. Neovojtina 5.* című írását, melyre BM a következő hónapban válaszolt ugyanott. Ebben a levélben Ignotus erre a cikk-váltásra és a már reklámozott *Halálfiaira* utal (vö:423).

573. Füst Milán – Babits Mihálynak

Idézi: Gellért 1962, II:61–62.

575. Zolnai Béla – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1405/1.

ZOLNAI Béla (1890–1969): irodalomtörténész, nyelvész, 1925–1940 között a szegedi egyetem professzora, az 1927–1944 között megjelenő Széphalom című irodalmi és tudományos folyóirat szerkesztője.

576. Salgó Zoltán – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/2470.

577. A regény sohasem készült el

In: Sipos 1979:61–62.

578. Halálfiái

Az itt olvasható első részlet (Babits 1984:42) a Pesti Naplóban 1921. okt. 2-án megjelent szöveg (vö. 430) újrairt változata. A második rész: Babits 1984:383–384.

579. Babits Mihály nyilatkozik a *Halálfiairól*

In: Téglás 1997¹:192–196.

580. Halálfiak

Török Sophie, *Csontig meztelen*, Bp., 1988, 27. A vers először az *Asszony a karosszékekben* c. kötetben jelent meg 1929-ben.

583. Ritoók Emma – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1080/4. Ezt a dokumentumot a BMKL nem regisztrálja.

584. Szilasi Vilmos – Babits Mihálynak

In: Babits–Szilasi 1979:93–94.

585. Nagy Zoltán – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/942/4.

586. Babits Mihály – Mikes Lajosnak

In: Mikes Lajos levelesládájából 1968:141.

587. Basch Lóránt – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/235/5.

588. Kiss István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/41/56.

KISS István (?–?) Babits Angyal (vö. 1, 6) férje. Az 1927. júl 7-én kötött házasság után a hónap második felében látogatták meg Babitsékat. A levél a szíveslátást köszöni (Buda 1996:19,36,418).

589. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: PIM Kézirattár V. 3195/523.

Kassák Lajos a *Halálfiairól* írt kritikájáról van szó, melyet először a Nyugatnak ajánlott fel közlésre (vö.597).

590. Szabó Lőrind – Babits Mihálynak

In: Szabó Lőrinc Napló... 1974:176–179.

591. A Baumgarten-hagyaték megtámadása kínos feltűnést kelt Németországban

In: Téglás 1997¹:205–206.

593. Leffler Béla – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/825/2.

LEFFLER Béla (1887–1936): író, műfordító. 1919-től követségi sajtóelőadó Stockholmban, 1924-től egyetemi magántanár Debrecenben.

595. Juhász Géza – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/655/4.

JUHÁSZ Géza (1834–1968): költő, kritikus, irodalomtörténész. Legelőször 1916-ban írt Babitsnak (vö. 309). Debrecenben az Ady Társaság egyik vezetője. Az itt jelzett Ady „emlék-ünnepségen” BM beszédét – írja Kardos Pál, az Ady Társaság másikk vezetője – „a közönség tomboló lelkesedéssel” fogadta (Kardos 1972:379). Hankiss Jánossal megírta a jelenkori magyar irodalom történetét (vö. 725).

596. Thienemann Tivadar – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1294/1.

THIENEMANN Tivadar (1880–1985): irodalomtörténész, nyelvész, 1921-től Pécssett, majd 1934-től Budapesten az egyetem professzora.

598. Szilasi Vilmos – Babits Mihálynak

In: Babits–Szilasi 1979:95.

600. Babits Mihály – Szilasi Vilmosnak

In: Babits–Szilasi 1979:96–97.

602. Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapítvány Alapító oklevele

Az oklevélnek bizonyára több változata létezett. Basch Lóránt 1927.

ápr. 16-án egy kész variácót – kísérő levéllel együtt – mindenesetre eljuttatott BM-nak (OSZK Fond III/2396). Ezt a dokumentumot a BMKL nem regisztrálja. A végleges változatot Téglás János szívességéből közlöm.

603. Aszlányi Károly – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/30/2.

ASZLÁNYI Károly (1908–0938): író, újságíró. 1927-ben díjat nyert a Nyugat novellapályázatán. 1930-ban a Nemzeti Színház bemutatta *Székhámos keresztetik* című színdarabját, melynek sikere után a Sporthírlap munkatársaként, ifjúsági regényíróként, humoristaként népszerű, keresett író lett. A felsorolt tények alapján valószínűsíthető e keltezetlen levél megírás-ideje.

604. A debreceni Ady Endre Társaság – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1643/21.

605. Babits Mihály – Tessitori Nórának

In: Babits és Tessitori 1981:25–29.

TESSITORI Nóra (1894–1969): szavalóművész. BM 1918-ban, a kolozsvári Nyugat-est alkalmával ismerkedett meg vele. 1927-ben Szekszárdon találkozott. Ekkor merült fel a szekszárdi Babits-est terve.

606. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak

In: Babits és Móricz levelezése 1956:673.

607. Dienes Valéria – Babits Mihálynak és Babits Mihálynénak

In: Dienesék levelei 1982:49–50.

608. Babits Mihály jelölését a Kisfaludy Társaságba Voinovich Géza a költővel egyetértésben visszavonta

In: Téglás 1997¹:216–217.

VOINOVICH Géza (1877–1952): irodalomtörténész. 1925-től a Kisfaludy Társaság titkára, később másodelnök, majd elnöke. BENEDEK Elek (1859–1929): író, újságíró, lapszerkesztő. 1900-tól a Kisfaludy,

1923-tól a Petőfi Társaság tagja. 1921-től szülőfalujában, az akkor már romániai Kisbaconban élt, 1922-től a Cimborá című gyermekújságot szerkesztette.

610. Babits Mihály – a vallás- és közoktatásügyi miniszternek

In: OSZK Fond III/145/1/3.

KLEBELSBERG Kunó gróf (1875–1932): politikus 1921–1922-ben belügy-, 1922–1931 között vallás- közoktatásügyi miniszter. BM itt az 1920-ban elvesztett nyugdíj ügyében interveniál (vö.398).

611. Bethlen István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1772/2. A BMKL ezt a dokumentumot nem regisztrálja.

612. Babits Mihály – Tessitori Nórának

In: Babits és Tessitori 1981:41.

613. Babits Mihály – Bethlen Istvánnak

In: OSZK Fond III/63.

614. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: PIM Kézirattár V. 3195/573, 3195/610/2.

615. Négyszemközt Babits Mihállyal

In: Téglás 1977¹:219–223.

616. A magyar Goethe Társaság Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1643/41.

617. Szerb író vagyok-e?

In: Téglás 1977¹:225–227.

618. Schöpflin Aladár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1151/21.

619. Pintér Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1817.

621. Bánffy Miklós – Babits Mihálynak

In: SAS Péter, *Bánffy Miklós és Kovács László levelei Babits Mihályhoz*, Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények, 1982/1–2., 133.

BÁNFFY Miklós gróf, írói nevén *Kisbán* (1873–1950): író, grafikus, rendező, politikus. 1912-től a budapesti Nemzeti Színház és az Operabár intendánsa. 1921–1922 külügyminiszter. 1926-ban visszatért Erdélybe, felvette a román állampolgárságot. 1928–1944 között az Erdélyi Helikon főszerkesztője.

622. Babits Mihály – Zolnai Bélának

In: MTA Kézirattár Ms 4120/508. Ezt a dokumentumot a BMKL nem regisztrálja.

623. Balogh József – Babits Mihálynak

In: Kabdebó 1983:190.

BALOGH József (?–?): szerkesztő, könyvkiadó, a Magyar Szemle Társaság főtítkára, 1933-tól a Nouvelle Revue de Hongrie felelős szerkesztője, a Magyar Szemle Társaság Kincsestár elnevezésű sorozatának irányítója. A Magyar Szemle Társaság szerkesztő bizottságának elnöke Bethlen István volt, tagjai sorában szerepelt – többek között – Gombocz Zoltán, Herczeg Ferenc, Hóman Bálint, Kornfeld Móric, Kornis Gyula, Szeffü Gyula.

625. Babits Mihály – a Magyar Írók Egyesületének

In: OSZK Fond III/100.

626. Hegedűs Lóránt – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/56.

HEGEDŰS Lóránt (1872–1943): író, pénz- és adóügyi szakember, politikus. 1905-től a Gyáriparosok Országos Szövetségének igazgatója, majd alelnöke, 1925-től a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének elnöke, 1920–21-ben pénzügyminiszter. 1920-ban az MTA és a Kisfaludy Társaság tagja.

627. Babits Mihály és Basch Lóránt – Ambrus Zoltánnak

In: Ambrus 1963:380,499.

A Baumgarten Irodalmi Alapítvány – a felügyeletet gyakorló minisztérium kívánságára – nyolc tagú tanácsadó testületet hozott létre. A testület első ülésén Ambrus Zoltánt (vö: 331) választotta meg elnökéül, aki ezt a tisztséget haláláig betöltötte.

628. Tamási Áron – Babits Mihálynak

In: Babits és Tamási 1976:55–56.

629. Nagy Sándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1643/22.

630. Az írástudók árulása

1927-ben jelent meg Julien Benda francia író *La trahisou des cleres* című munkája az értelmiség hivatásáról, a korszak kihívásaival szemben tanúsított gyávaságáról. BM az itt (rövidített formában) olvasható tanulmány-esszében értelmezte a francia szerző problémáit. A Benda-szöveg Rónai-Mihály András fordításában – 1945-ben jelent meg magyarul.

631. Koroda Pál – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/769/22.

KORODA Pál (1850–1933): költő, író, 1895-től a Petőfi Társaság tagja.

632. Osvát Ernő – Babits Mihálynak

In: Osvát 1985:388.

634. Babits Mihály huszonötéves írói jubileumán...

In: Téglás 1997¹:232–235, 487.

Az interjú megjelent a kolozsvári Ellenzékben (1928.nov.5.), a Temesvári Hírlapban (nov. 4.) és a Kassai Naplóban (nov.15.). – BM – czekek szerint – 1903-tól számolta pályafutását, az *Induló* (végleges címe szerint: *A zengő szobor dala*) című vers megjelenésétől.

635. Gyászbeszéd Tóth Árpád fölött

In: Babits és Tóth Árpád 1980:118–124.

636. Pap Károly – Babits Mihálynak

In: Babits és Pap Károly 1989:7–9,305.

PAP Károly (1897–1945): író. 1919-ben szolgált a Vörös Hadseregben is. A Tanácsköztársaság bukása után másfél éves börtönbüntetésre ítélték. 1926-tól a Nyugat munkatársa. Büntetett előéletére hivatkozva az Alapítványt felügyelő minisztérium megakadályozta a Baumgarten-díjjal való elismerését. Ebben a levélben a 800 pengős segílyt köszöni meg.

638. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: BJKL 1959:221.

639. Balogh Edgár – Babits Mihálynak

In: GÁL István, *A Sarló Babits képe*, Tiszatáj, 1978/11.,59.

BALOGH Edgár (1906–1996): publicista, szerkesztő. 1924–1929 között Prágában etnográfiai tanult. A Sarló-mozgalom elindítója és vezetője volt.

640. Somlyó Zoltán – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1448/6. Ezt a dokumentumot a BMKL nem regisztrálja.

SOMLYÓ Zoltán (1882–1937): költő, műfordító, újságíró, 1928-tól a Pesti Napló munkatársa, állandó jövedelem nélkül.

641. Babits Mihály álláspontját nem változtatja meg a Petőfi Társaság újabb határozata

In: Téglás 1997¹:248, 448–449.

BM-t 1920. febr. 21-én kizárták a Petőfi Társaságból (vö.392). Koroda Pál 1928 végén javasolta a korábbi határozat visszavonását. Az 1929. márc. 2-i közgyűlés elvetette Koroda Pál javaslatát. A belügyminiszter a döntést okt. 2-án jóváhagyta.

642. Beszéde a Baumgarten-díjak kiosztásakor

Baumgarten Ferenc halálának évfordulóján, jan. 18-án került sor minden évben a Baumgarten-díjak kiosztására. 1929-ben évdíjat kapott Elek Artur, Erdélyi József, Farkas Zoltán, Juhász Gyula, Kárpáti Aurél, Osvát Ernő, Schöpflin Aladár, Szini Gyula, Tamási Áron, Tesánszky J. Jenő.

643. Peéry Rezső – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1007. A dokumentumot a BMKL nem regisztrálja.

PEÉRY Rezső (1910–1977): újságíró, kritikus, lapszerkesztő.

644. Babits Mihály – Horvát Henriknek

In: PIM kézirattár, V. 4327/1/1.

Horvát Henrik a felkérésre 1929. febr. 4-én válaszolt. Levelében jelezte, úgy szeretné összcállítani az antológiát, hogy „szép verseket” adjon a német olvasóknak, elhagyva esetleg közismert, más szempontból fontos alkotásokat.

645. Molnár Antal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/909/6.

646. Költő a pódiumon

In: Téglás 1997¹:249–250, 489.

1929. febr. 3-án a Zeneakadémián ünnepséget rendeztek BM írói munkásságának 25 éves jubileuma alkalmából. A bevezetőt Fenyő Miksa tartotta, fellépett Ascher Oszkár, Medgyasszay Vilma, Nagy Endre, a Stojanovich-tercett. Beszédet mondott Karinthy Frigyes. BM az itt közölt írását és néhány versét olvasta föl.

647. „Sem innenső, sem onnansó: magyar író vagyok”

In: Téglás 1997¹:251–252.

648. Babits Mihály és Babits Mihályné – Szilasi Vilmosnak

In: Babits–Szilasi 1979:121–122.

649. Juhász Géza – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/655/16.

650. Farkas Gyula – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/417/3.

FARKAS Gyula (1894–1958): nyelvész, irodalomtörténész. 1928-tól a berlini Magyar Intézet igazgatója.

653. Babits István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/41/58.

BM testvére, Babits, [IV.] István (vö. 1.) 1929. jún. 15-én kötött házasságot Tamásiban STOCKINGER Georgina Máriával (1910–), akit mindenki Györgyinek szólított. Két gyermekük született: BABITS Tibor Mihály István (1930–1980) és BABITS [V.] István (1933–). (Buda 1996:37–38.)

654. Rédey Tivadar – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1043/25.

RÉDEY Tivadar (1885–1953): irodalom- és színháztörténész, kritikus. 1925–1934 között a Magyar Könyvszemle szerkesztője, 1928-tól a Napkelet színházi rovatvezetője, 1929-től az OSZK hírlaptárának vezetője, 1935-től a könyvtár főigazgató-helyettese. Rédey Tivadar itt Tormay Cécile sokszor elmondott ajánlatát ismétli meg (vö.444).

**655. Paul Winkler Agence Internationale Litteraire –
Babits Mihálynak**

In: OSZK Fond III/1732/59.

**656. Ady-revizió. – 657. Személyi ügy? – 658. Babits
Mihály – Gellért Oszkárnak**

In: KOSZTOLÁNYI Dezső, *Írók, festők, tudósok*, s.a.r. RÉZ Pál, Bp., 1958, 99–108. – Babits 1978, II:257–259. – Gellért 1962:138.

1929 júniusában A Toll vitát kezdeményezett annak tisztázására, „mit is akart Ady, mit is produkált, mi az ő alkotásában maradandó” (A Toll,

1929.jún.30.). A kérdésre válaszolt – sorrendben – Vészi József, Kosztolányi Dezső, Hadik Mihály gróf, Aczél Benő, BM, Zilahy Lajos Márai Sándor, Kassák Lajos, Fenyő Miksa, Ignotus, Dutka Akos, Szász Zoltán, József Attila. Az Ankétot Zsolt Béla írása zárta. Kosztolányi a cikknek ezt a címet adta: *Az írástudatlanok árulása. Különvélemény Ady Endréről.*

659. Bartalis János – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/225/1.

BARTALIS János (1893–1976): költő. A kolozsvári Újságban és 1916-ban a Nyugatban jelentek meg versei. 1920–1933 között Alsókosályon gazdálkodott. Az Erdélyi Helikon írói közösség alapító tagja. 1933–1941 között Ráckeven, Pilisvörösváron, Kiskőrösön tanár.

660. Kuncz Aladár – Babits Mihálynak

In: Kuncz 1982:177.

Kuncz Aladár is, Bánffy Miklós is többször kért BM-től verset, tanulmányt az Erdélyi Helikon számára. Az itt emlegetett „vezető cikk”, végleges címe szerint az *Európaiság és regionalizmus*, 1930. jan. 1-jén jelent meg a folyóiratban (vö.676).

661. Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak

In: Babits és Móricz levelezése 1956:674.

662. Filozopter az irodalomban

In: SZABÓ Dezső, *A magyar Káosz. Pamfletek*, vál., szerk., s.a.r. és az előszót írta NAGY Péter, Bp., 1990, 185–206.

663. Acher Oszkár – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981:1.

664. Az első fordítás

In: SAUVAGEOT, Aurélien, *Magyarországi életutam*, ford. VÁRADY-BRENNER Mária, Bp., 1988, 156–157.

SAUVAGEOT, Aurélien (1897–1990): nyelvész, műfordító, 1923–1931 között az Eötvös Kollégium tanára.

665. Juhász Illésné – Babits Mihálynak

In: Juhász 1981:326.

666. Kuncz Aladár – Babits Mihálynak

In: Kuncz 1982:191.

667. Halott leányával szembenézve lőtte át a szívét Osvát Ernő

In: Téglás 1997¹:270.

668. Ignotus leváltása

In: Ignotus Pállal beszélget Varga János. PIM, kézirat

669. Móricz Zsigmond – Fenyő Miksának. 670. Fenyő Miksa – Móricz Zsigmondnak. – 671. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak

In: Móricz 1984:3–4;5;12–13.

672. Babits Mihály – Áprily Lajosnak

In: PIM Kézirattár V. 4672/1.

673. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: BJKL 1959:222–223.

674. Babits táborában

In: ERDÉLYI József, *Fegyvertelen*, Bp., é.n. [1942], 114–115.

ERDÉLYI József (1896–1978): költő, író, a Nyugat munkatársa. 1925-től Pápán, 1928–1939 között Pilisszántón lakott. 1929-ben és 1931-ben Baumgarten-díjat kapott.

675. Jegyzőkönyv

In: Babits és Pap Károly 1989:39–50.

676. Európaiság és regionalizmus

In: Babits 1977:90–97.

677. Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak

In: Móricz 1984:54–55.

678. Móricz és Babits válaszolnak Ignotusnak

In: Téglás 1997¹:278–279.

679. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: BJKL 1959:224–225.

680. Miniszteri leirat

In: Babits és Pap Károly 1989:55–59.

682. Az istenek halnak, az ember él

A *Tárgyi kritikai tanulmány Babits Mihály verseskötetéről* című József Attila írás szövege a JÓZSEF Attila *Tanulmányok és cikkek 1923–1930* című kötetből való (közéletesi HORVÁTH Iván vezetésével BARTA András, GOLDEN Dániel, HEGEDŰS Orsolya, KIS Zsuzsanna, SERÉNYI Zsuzsa, Bp., 1995, 215–236). A 241. oldalon olvasható jegyzet ebből a kiadásból származik.

683. Szegő Endre – József Attilának

In: József Attila 1976:264–269, 451.

SZEGŐ Endre (?–?): költő, kritikus, verseit az Erdélyi Helikon, bírálatait – az 1930-as évek elején – a Nyugat közölte.

685. A Kisfaludy-Társaság – Babits Mihálynak

In: SÁLI Erika, *Babits Mihály és a Kisfaludy Társaság*, kézirát, megj. előtt

686. Várkonyi Nándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1340/3.

VÁRKONYI Nándor (1896–1975): irodalom és tudománytörténész, 1924-től Pécssett egyetemi könyvtáros.

687. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:181–182.

WEÖRES Sándor (1913–1989): költő, műfordító, drámaíró. 1929 elején Osvát Ernőnek küldte el verseit, 1930-tól Pécssett joghallgató, majd bölcész. Itt jelenik meg az első verseskötete. Itt szervez *Ötöröny* címmel folyóiratot, melybe BM-től kér indító írást (vö.686. – Sipos, 1971:663).

688. Harsányi Lajos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/550/3.

HARSÁNYI Lajos (1883–1959): író, költő, hitszónok. 1920-tól rábapatonai plébános, 1929-től kanonok.

689. Berda József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/270/11.

BERDA József költő. Vö. 1025.

690. Babits Mihály – Balogh Miklósnak

Lelőhely: Babits Mihály Emlékház, Szekszárd, jelzet 71. 2.1.2.

692. Somlyó Zoltán – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond 1148/4.

693. A harcban álló Babits

In: Téglás 1997¹:280–281.

694. Babits Mihály – Fülep Lajosnak

In: Fülep 1992, II:765.

695. Gellért Oszkár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/498/39.

696. Hamvas Béla – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/548/1.

HAMVAS Béla (1897–1968): író, filozófus, 1927-től a Fővárosi Könyvtár könyvtárosa. 1935–36-ban Kerényi Károllyal megalapította a Sziget című folyóiratot.

697. Illyés Gyula – Babits Mihálynak

In: Babits és Illyés 1992:17–18.

ILLYÉS Gyula (1902–1983): költő, műfordító, író. 1927-től a Nyugat munkatársa. 1933-ban Baumgarten-díjas. 1934-ben, az I. írókongresszus vendégeként körutazást tesz a Szovjetunióban. 1937-től a Nyugat társszerkesztője. 1941-ben a Babits Emlékkönyv, majd a Nyugat örökébe lépő Magyar Csillag szerkesztője.

698. Erdélyi József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/403/2.

699. Babits Mihály – Gulyás Pálnak

In: PIM Kézirattár V. 4324/48/2.

GULYÁS Pál (1890–1944): költő, debreceni iparostanonc-iskolában tanár. Juhász Géza sógora. 1927-ben részt vett a debreceni Ady Társaság szervezésében. 1929-ben verssel köszöntötte a városba látogató BM-t.

700. Gara László – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/490/1.

GARA László (1904–1966): író, újságíró, műfordító. 1924-től Franciaországban élt.

701. Pap Károly – Babits Mihálynak

In: Babits és Pap Károly 1989:206–207.

702. Dsida Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/384.

DSIDA Jenő (1907–1938): költő. 1927-től a Páosztörtész technikai szer-

kesztője, 1930-tól társszerkesztője, 1934-től a Keleti Újság szerkesztője, az Erdélyi Szépmíves Céh lektora.

703. Basch Lóránt – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/235/45.

704. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: PIM Kézirattár V. 3195/560.

706. Illyés Gyula – Babits Mihálynak

In: Babits és Illyés 1992:22.

Illyés a *Baloldal és Nyugatoság* című cikke utal.

707. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: PIM Kézirattár V. 3195/604.

708. Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak. – 709. Móricz Zsigmond – Fenyő Miksának. – 710. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak – 711. Fenyő Miksa és Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak

In: Móricz 1984:132; 133–134; 135; 138.

A Nyugat folyóirat ügyeit ekkor három tagú szindikátus irányította: Fenyő Miksa, BM és Móricz Zsigmond. 1930. szept. 8-án BM és Móricz külön megállapodásban rögzítették: BM-nak 10428 pengő „követelése áll fenn” a Nyugattal szemben, amelyet ő „kamatmentesen hitelez a jelen szerződés tartamára” (i.m. 367).

712. Bálint György – Babits Mihálynak

In: Babits és Bálint György 1987:13–14.

BÁLINT György (1906–1943): író, újságíró műfordító. 1926-tól az Estlapok munkatársa. 1933-ban házasságot kötött Csillag Vera grafikussal.

713. Balogh József – Babits Mihálynak

In: BALOGH József, „*Amor Sanctus*”. (*Babits a himnusz-fordító*), Magyar Csillag, 1943/1., 15–16.

714. Kéky Lajos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/707/2.

715. Kuncz Aladár – Babits Mihálynak

In: Kuncz 1982:229.

716. Írórsorsunk és hagyományaink

BM-nak a Kisfaludy Társaságban elmondott székfoglalója nem került be az *Írás és olvasás* és az *Ezüstkor* című gyűjteményes kötetekbe, nem volt olvasható az *Írók két háború közt* című könyvben sem. Az 1977-es *Arcképek és tanulmányok Megemlékezés Benedek Elekről* címmel hozta, négy helyen kihagyással. Itt a Pesti Naplóban megjelent eredeti és teljes szöveg szerepel.

717. Vörösmarty európaisága, Petőfi bátorsága, Arany János kultúrája

In: Téglás 1997¹:286–288.

718. Nagy Endre – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/934/4.

NAGY Endre (1877–1938): író, konferanszié. A Modern Szinpad elnevezésű kabaréjában Ady, Babits, Kosztolányi, Szép Ernő verseit és a nagy klasszikusok alkotásait is bemutatta. Része volt a Nyugat Barátok Köre megszervezésében is.

719. Kuncz Aladár – Babits Mihálynak

In: Kuncz 1982:236.

720. Török Sándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1321/4.

TÖRÖK Sándor (1904–1985): író, szerkesztő. 1929-től a Szegedi Napló felelős szerkesztője, 1931-től a Magyarország és Az Újság munkatársa.

721. A jelen, a fiatalság, a közönség, a politika és „az örök harc 53. éve”

In: Téglás 1997¹:288–290.

722. Hóman Bálint – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/587/3.

1930 utolsó két hónapjában BM-t elárasztották a kérelmező és közbenjáró levelek a Baumgarten-díjak ügyében. SINKÓ Ervin (vö. 489) a Tanácsköztársaság alatti és utáni politikai tevékenysége miatt nem kapott munkát, szegénységére és folyamatos készülő műveire hivatkozva kér támogatást. Hegedüs Lóránt két kérvényt továbbított, a dunántúli evangélikus püspök egyik lelkészét ajánlja például. HÓMAN Bálint (1885–1951): történész, egyetemi magántanár, az OSZK igazgatója (1932–1938 között vallás- és közoktatásügyi miniszter) szintén a támogatók sorába tartozott.

723. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:183–184.

724. A Nyugat-Barátok Köre – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1816/29.

1930 májusában Móricz Zsigmond kezdeményezte a „Nyugatbarátok Irodalmi Szövetsége”-nek és a „Nyugatbarátok Köré”-nek megalapítását. Évi tagdíj fejében tíz szépirodalmi könyv, kedvezményes áron bel- és külföldi könyvek és részletfizetési lehetőség állt volna az érdeklődők rendelkezésére, akik díjtanuln látogatták volna a Nyugatbarátok körének rendezvényeit (MÓRICZ Virág, *Móricz Zsigmond szerkesztő úr*, Bp., 1967, 207–210).

726. Nechanszky Lajos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/945/4.

727. Babits Mihály és Bartók Béla a francia becsületrend lovagjai. – 728. Illés Endre – Babits Mihálynak. – 729. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: Téglás 1997¹:297–298. – OSZK Fond III/616/10. — OSZK Fond III/780.

Kosztolányi 1931. ápr. 8-i hivatalos levélben, a Pen Club igazgatósága nevében is köszöntötte BM-t.

730. Babits Mihály – a „Fekete olvasó”-ról

In: Téglás 1997¹:300–301.

731. A Révai Testvérek Irodalmi Intézet RT – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1858/32.

732. Fábry Zoltán – Babits Mihálynak

In: OSZK fond III/1578/51.

FÁBRY Zoltán (1897–1970): író, publicista, kritikus, 1927–1939 között a Korunk szlovákiai szerkesztője, 1931-től 1936-ig Az Út szerkesztője.

733. Hol élt Babits Mihály?

In: SÁRKÖZI György, *Hol élt Babits Mihály?* Babits Emlékkönyv 1941:222. – JANKOVICH Ferenc, *A magam emberségéből*, Bp., 1967. 198–199.

734. Kovács László – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/789.

KOVÁCS László (1892–1963): író, irodalomtörténész, az Erdélyi Szépmíves Céh lektora, 1932–1945 között szerkesztője – Bánffy Miklóssal együtt – kérte a Kuncz Aladár *Fekete kolsotor* című könyvéről szóló Babits-bírálatot. BM a kért ismertetést jún. második hetében postára adta, az írás az Erdélyi Helikon jún.–júl.-i számában meg is jelent.

735. Füst Milán – Babits Mihálynak

In: Füst Milán levelei 1992:48–49.

736. Fiatalok

In: Téglás 1997¹: 303–304.

737. A Janus Pannonius Társaság – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/633.

BM 1931. jún. 10-én, a Kisfaludy Társaság képviselőjében is, részt vett a Janus Pannonius Társaság ülésén, ahol verseiből is felolvasott.

738. A Vajda János Társaság – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1643/32.

BM 1931. nov. 19-én megtartotta *Korunk szellemei és kulturánk válsága* előadását a Társaságban.

739. A Magyar Külügyi Társaság – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/902/56.

740. Szilasi Vilmos – Babits Mihálynak

In: Babits – Szilasi 1979:131–132.

742. Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak. – 743. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak. – 744. Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak

In: Móricz 1984:195–196; 200; 203–204.

Móricz rendkívüli pénzügyi nehézségekkel szerkesztette a *Nyugatot* (vö. MÓRICZ Virág, *Móricz Zsigmond szerkesztő úr*, Bp., 1967, 192–206). 1931. okt. 4-én ismét a terjedelem és a honoráriumok csökkentésére kényszerült.

745. Glatz Oszkár – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981:19.

GLATZ Oszkár (1872–1958): festő, 1914–1938 között a Képzőművészeti Főiskola tanára.

746. Babits Mihály – Illyés Gyulának

In: Babits és Illyés 1992:73–80.

747. Tolnay Ákos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1732/61.

748. Kelemen Imréné Weininger Gizella – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1729/63.

Kelemen Imre (vö. **10**) 1897-ben vette feleségül WEININGER Gizellát (?-?), akivel 1922-től Szekszárdon éltek. (Buda 1996:27–28.)

749. Babits Mihály – Ady Lajosnak

In: BAKÓ Endre, *Babits Mihály és Debrecen*, Alföld, 1983/11.,71.

A Társaság BM-t, Móricz Zsigmondot és Oláh Gábort választotta meg tiszteletbeli tagnak.

750. Radnóti Miklós – Babits Mihálynak

In: Babits és Radnóti 1974:31–32.

751. Ambrus Zoltán – Ismeretlenek

In: Ambrus 1963:426–427.

752. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:185–186.

754. Halász Gábor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/542/1.

755. A Nyugat régen és most

In: Babits 1977:109–116, 433.

A Nyugat folyóirat első száma – 1908-as évjelzéssel – 1907 decemberében jelent meg. Így kerülhetett sor 1932-ben a folyóirat huszonöt éves jubileumi ünnepségére, melyet jan. 10-én tartottak meg a Zeneakadémia nagytermében. BM a szöveghez az alábbi megjegyzést fűzte: „E felolvasás folyamán a szerző több helyen oly gondolatokat kényszerült ismételni, melyeket már másutt részletesebben kifejtett [...] Az olvasó

meg fogja bocsátani az *önplágiumot*, melyet e közlésnél sem kerülhetek el, az előadás értelmének és egységének csorbítása nélkül.”

756. Szekfű Gyula – Babits Mihálynak

In: Babits és Szekfű 1984:69.

757. Füst Milán – Babits Mihálynak

In: Füst Milán levelei 1992:49–50.

758. Falu Tamás – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/415/3.

Falu Tamás *A halottak is élnek* című regényéről Illés Endre írt.

759. Krúdy Gyula – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/807/4. A BMKL ezt a dokumentumot nem regisztrálja

760. Szenes Erzsébet – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1206/3.

SZENES Erzsébet (1902–1981): költő, író, újságíró, a Kassai Napló, a Prágai Magyar Hírlap munkatársa.

761. Oláh Gábor – Babits Mihálynak

In: TÓTH Endre, *Babits Mihály és Oláh Gábor kapcsolata leveleik tükrében*, Kritika, 1980/8., 21.

762. Falu Tamás – Babits Mihálynak

In: PIM Kézirattár V. 4320/5/1. Ezt a dokumentumot a BMKL nem regisztrálja (vö.758.).

**763. Babits Mihály – a Halálbüntetés Elleni Egyesület
Előkészítő Bizottságának**

In: OSZK Fond III/1796/6.

1931. szept. 12-én Matuska Szilveszter felrobbantotta a biatorbágyi viaduktot. A kormányzat szept. 19-én elrendelte a statáriumot, melyet ki-

terjesztettek „kommunista cselekményekre” is. A statáriumot ellenzők 1932 márciusában csatlakozásra szólították fel BM-t, aki az itt közölt levelet fogalmazta meg. Ez a kezdeményezés 1932. júl. 15-e után, amikor a hatóságok őrizetbe vették a Kommunisták Magyarországi Pártjának két vezető munkatársát, Sallai Imrét és Fürst Sándort, erőteljes politikai szintet kapott. BM sem márciusban, sem később nem vett részt ebben a mozgalomban (vö. **786**).

764. Fodor József – Babits Mihálynak. – 765. Márai Sándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/455/1. – OSZK Fond III/868/2.

FODOR József (1898–1973): költő, író, újságíró, műfordító. Első kötete 1927-ben jelent meg. – MÁRAI Sándor (1900–1989): író, költő. Bécsből, Berlinből, Párizsból küldte haza írásait, tudósításait. 1928-ban költözött Magyarországra. 1930-ban a Nyugat ellen-folyóiratának ter-
vén dolgoztak.

767. Fóthy János – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/458/3.

FÓTHY János (1899–1979): író, költő, műfordító.

768. Az Új Anthológia

In: SOMLYÓ Zoltán, *Párbaj és kultúra. Válogatott publicisztikai írások*, vál. és szerk. ZSOLDOS Sándor, Bp. 1986, 419–422.

769. Babits seregszámlája – fél évszázad távlatából

In: *Új Anthológia. Fiatal költők 100 legszebb verse*, összeáll. BABITS Mihály, hasonmás kiad., szerk. TÉGLÁS János, Bp., 1985, 177–182.

770. Balogh József – Babits Mihálynak

In: BALOGH József, „*Amor Sanctus*”. (*Babits a himnusz-fordító*), Magyar Csillag, 1943/1., 18.

771. Babits Mihály – Erdélyi Józsefnek

In: MTA Ms 5596/270.

Az itt kért tanulmány *A Havas balladái. Román népballadák, népdalok*,

és románcok. Az eredeti versmértékben fordította Kádár Imre. Az Erdélyi Helikon kiadása címmel jelent meg a Nyugat májusi kettős számában.

772. Babits Mihály – Gulyás Pálnak. – 773. Gulyás Pál – Babits Mihálynak

In: PIM Kézirattár V. 4324/48/3. – OSZK Fond III/522/4.

774. Reményik Sándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1061/5.

775. Marconnay Tibor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/871/12.

776. Lesznai Anna – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/638/3.

LESZNAI Anna (1885–1966): költő, író, iparművész. 1913–1918 között Jászi Oszkár felesége. 1919-től Bécsben élt emigrációban. 1930-ban hazatért. 1932-ben önálló kiállítása volt az Ernst Múzeumban. A levél – a kiállítás meghívóján – a megnyitóra invitál.

777. Nemzetközi ankét a költészetről

In: Babits 1977:118–122, 434.

Pesti Napló 1932. máj 25-i számában BM a következő bevezetést fűzte a cikkhez. „A Népszövetség szervei közt működik az *Institut International de Coopération Intellectuelle*. Ennek a tiszteletre méltó testületnek irodalmi szakosztálya Paul Valéry francia akadémikus és John Masefield angol *poëta laureatus* indítványára különös tárgyú nemzetközi ankétet inaugurált. Az ankét kérdés ugyanis körülbelül a következő: „Mit tudnak tenni az egyes nemzetek (az oktatás keretében vagy azon kívül), hogy a költészet iránti érdeklődést kifejléssék[...]? [...] Ez a cikk [...] a magyar válasz.”

778. Babits Mihály – Makkai Sándornak

In: A Helikon... levelesládája 1980:342–343.

MAKKAI Sándor (1890–1951): író, teológus, filozófus. 1918-tól a ko-

lozsvári teológián tanított. 1926-ban jelent meg a *Magyar fa sorsa. A vádlott Ady költészete*. 1926-tól az erdélyi egyházkerület református püspöke.

779. Ignotus Pál – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/611/2.

IGNOTUS Pál (1901–1978): író, publicista, szerkesztő, Ignotus fia, a Nyugat, A Toll, 1936–1939 között a Szép szó munkatársa.

780. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: PIM Kézirattár V. 3195/540.

781. Boncza Berta – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/350.

A BMKL ezt a levelet 1933-ra teszi.

782. Makkai Sándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/865/1.

783. Pap Károly – Babits Mihálynak

In: Babits és Pap Károly 1989:220–221.

784. Reményi József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1057/11.

REMÉNYI József (1891–1956): író, irodalomtörténész. 1914-től az USA-ban élt. A Nyugatot, a Magyar Írást és a szlovákiai Magyar Minervát anyagilag is támogatta. Naplót írt a magyar irodalomról. 1964-ben jelent meg *Hungarian Writers and Literature* című kötete. 1926-tól haláláig a Western Reserve University-n tanított (KERECSENDI KISS Márton, *Emlékkönyv*, Cleveland, 1972).

785. Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak

In: Móricz 1984:244–245.

786. Illyés Gyula – Babits Mihálynak

In: Babits és Illyés 1992:33

Sallai Imre és Fürst Sándor kommunista vezetők lefogás után (vö.763), 1932. júl. 15-ét követően Illyés Gyula, József Attila és Szimonidesz Lajos röpiratot szövegezett a halálbüntetés ellen. Ennek aláíró-ívét mellékelte Illyés ehhez a levélhez. A röpirat szövegezőit – Sallaiék kivégzése után – perbe fogták. Az utolsó tárgyalás 1935. febr. 13-án volt, ahol a Kúria felmentette a vádlottakat.

787. Ismeretlen – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1827/198.

788. A Balatoni Íróhét – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1643/45.

790. A Nyugat Kiadó és Irodalmi R.T. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1816/31.

791. Ajtay József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/10.

792. Basch Lóránt – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/235/60.

A Baumgarten Irodalmi Alapítvány a Bank utcai központban könyvtárat hozott létre. Ennek a használatáról van szó.

793. Gyergyai Albert – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/527/19.

794. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: Babits... szekszárdi levelei 1991:128.

795. Az Uránia Tudományos Egyesület, Bratislava – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1902/109.

Az előadás szövegét okt. 13-i levélben kérték BM-től a Magyar Minerva számára. Ugyanekkor és később más szlovákiai városokba is hívták előadásra a költőt.

796–797. József Attila – Babits Mihálynak

In: József Attila 1976:284–285, 459.

Nem tudható, pontosan mely versekről van szó. Az itt jelzett kötet a *Külvárosi éj*, mely 1932 októberében jelent meg.

798. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:186–187.

799. A Magyar Szemle – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1761/41.

800. Radnóti Miklós – Babits Mihálynak

In: Babits és Radnóti 1974:32.

801. Reményi József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1057/17.

Schöpflin Aladár fia, SCHÖPFLIN Gyula – írói nevén Nagypál István – (1910–): újságíró. 1931-ben a budapesti egyetem hallgatójaként kommunista szervezkedésért több hónapi fogházra ítélték. – Az itt emlegett „napló” a Nyugat nov. 1-jei számában olvasható *Verses napló*.

802. Dr. Kovács Mária – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/902/21.

803. Babits István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/41/63.

BM 1932 novemberében ismét betegeskedett, melynek a híre eljutott Szekszárdra is. Weöres Sándor 1932. dec. 20-án ezt írta Török Sophie-

nek: „...őszinte részvétellel értesültem róla, hogy a Mester beteg” (Weöres 1998:187).

805. Balogh József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/203/33.

806. Elek Artúr – Babits Mihálynak

In: Elek Artur 1984:24.

808. Móricz Zsigmond, Babits Mihály és Schöpflin Aladár – a Nyugat munkatársainak

In: Móricz 1984:285–286, 446.

A Nyugat Irodalmi Társaságot Móricz irodalom- és íróvédő egyesületnek kívánta. Az ülésen – hosszas vita után – kimondták a Társaság megalakulását.

809. Bethlen István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/282.

A Babits Hagyatékban megtalálható Balogh József, Kornfeld Móric, Kühár Flóris és Ravasz László köszönő-levele is.

810. Hatvany Lajos – Babits Mihálynak

In: Hatvany 1985:347.

A levél-kéziratot követve jelölöm a betoldásokat is. A i.h. ezt nem teszi.

811. Pfeiffer Ferenc – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1014/2.

812. Politzer Rózsi – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1827/126.

814. Pap Károly – Babits Mihálynak

In: Babits és Pap Károly 1989:232–234; 226–229.

Az Újság című napilap 1933. jan. 17-én – *Heten részesültek az idén a Baumgarten-alapítványból* – című cikkében az alábbi írta: „Különösen

számítottak irodalmi körökben arra, hogy Baumgarten-díjban ezúttal mégiscsak részesül Pap Károly [...] le kell mondani a jelöléséről, mert a kultuszminisztérium illetékes faktoraik előre jelezték, hogy a díjazásban való részesítését nem hagynák jóvá [...]"

815. Hatvany Lajos – Babits Mihálynak. – 816. Babits Mihály – Hatvany Lajosnak

In: Hatvany 1985:348.

817. Bárdos Artur – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/219/2.

BÁRDOS Artur (1882–1974): színikazdátó, rendező, színházi író. 1932-től a Belvárosi Színház művészeti vezetője.

818. Hatvany Lajos – Babits Mihálynak

In: Hatvany 1985:348–349.

819. József Attila – Babits Mihálynak

In: József Attila 1976:212.

820. Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak. – 821. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak. – 822. Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak. – 823. Gellért Oszkár és Babits Mihály megállapodása

In: Móricz 1984:290, 447–448.

A Nyugat megmentése ügyében Fenyő Miksa után Gellért Oszkár tárgyalta Móriczcal, majd György Ernővel, az Országos Hitelvédő Egyesület igazgatójával, később Fenyő Miksával és Lénárt dr.-ral, a GYOSZ ügyvédjével tárgyaltak. E megbeszélések után értesítették BM-t a Nyugat átadásának feltételeiről. Ezt követően került sor a szerződések aláírására.

824. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:189–191.

Weöres Sándor, az itt kifejtett elvek realizációjaként az 1934-es és 1935-ös verseskötetében egyaránt írt zenei műfaj-imitációkat: ilyen a

Bartók-suite, Suite bourlesque. A „komoly” zenei formák mellett próbálta a „sláger-romantikát és a dzsessz ritmust” is (Sipos 1971:664).

826. Bálint György – Babits Mihálynak

In: Babits és Bálint György 1987: 21,212–213.

Radnóti *Lábadozó szél* című kötetéről írt Bálint György, mégpedig BM *Új népiesség* című tanulmánya után, melyben már szó volt erről a versgyűjteményről.

827. Zadravecz István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1392/2.

829. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:191–192.

830. Hevesi András – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/570/2.

A BMKL 1930. febr. 22-ére teszi a levelet. Ez pusztán csak sajtóhiba: a Nyugat szerkesztésének átvételére történő utalás az 1933. évre enged következtetni.

831. Babits Mihály – Szirmai Albertnek

In: PIM Kézirattár [külön jelzet nélkül]. A BMKL nem regisztrálja a dokumentumot.

832. Márai Sándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/868/3.

BM a Nyugat szerkesztésének átvétele után több költőt és író-t szólított fel a közreműködésre. Zsolt Béla, válaszolva a felkérő levélre, márc. 1-jén az összefogás szükségességéről ír.

833. Szekfű Gyula – Babits Mihálynak

In: Babits és Szekfű 1984:69–70.

835. Parasztság és irodalom

In: Babits 1978, II:384–385.

A jelzett helyen olvasható cikk címe: *Népiesség*. Ez eredetileg két külön írás volt (mely az *Írók két háború közt* című kötetben kapta végleges alakját). Az egyiknek *Új népiesség*, a másiknak *Parasztság és irodalom* volt a címe. Ez utóbbi jelent meg 1933. márc. 1-jén a Nyugatban.

836. József Attila – Babits Mihálynak

In: József Attila 1976:213.

837. Füst Milán – Babits Mihálynak

In: Füst Milán levelei 1992:50.

Füst Milán 1933. febr. 1-jén naplójába a következőt jegyzi be: „Engem a sorsom mindig megaláz [...] Rossz volna megérnem, hogy a törtetés ragyogó ifjú mestere, Illyés Gyuszika előtt is majd ugyanígy kelljen állnom... mert hisz ő lesz majd a Baumgarten-díj kurátora biztos”.

838. Babits Mihály – Kristóf Irénnek. – 839. Kristóf Irén – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/162/2. –804/5.

KRISTÓF Irén (1887–1968): külügyminisztériumi tisztviselő, majd a milánói konzulátus munkatársa, műfordító, Török Sophie valamikori minisztériumi kollégája és barátnője. Armando Tiplaldival lefordította *A gólyakalifát*.

840. Harsányi Lajos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/550/4.

841. Katolikus költészet – Egyház és irodalom

In: BABITS Mihály, Könyvről könyvre, s. a. r. BELIA György, Bp., 1973, 137–139.

844. Isac, Emil – Babits Mihálynak

In: RÁBA György, *Emil Isac levelei Babits Mihályhoz és Kosztolányi Dezsőhöz*, It, 1959/2., 33.

846. Remenyik Zsigmond – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1062/1.

REMENYIK Zsigmond (1900–1962): író. Az 1920-as években Dél-Amerikában élt. 1932-ben jelent meg *Bolhacirkusz* című regénye, mely alig keltett feltűnést.

847. Kosztolányi Dezső – Reményi Józsefnek

In: Kosztolányi 1996:412.

848. IGE – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1643/51.

IGE – Írók Gazdasági Egylete (1932–1944) érdekvédelmi szervezet. Első elnöke Pakots József volt. Az 1933. jún. 10-én kezdődött lillafüredi rendezvényt Pakots József tragikus halála miatt jún. 13-án bekezesztették (vö. 849).

849. József Attila – Babits Mihálynak

In: József Attila 1976:294,463.

Az 1933. jún. 10-én kezdődött lillafüredi IGE-rendezvény idején írta József Attila az *Ódát*, melyet a mellékelt levélben küldött el BM-nak. A vers a Nyugat aug.-i számában megjelent.

850. Gulyás Pál – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/522/5.

851. id. Babits Istvánné Stockinger Györgyi – id. Babits Mihályénak

In: Buda 1996:445–447.

852. Szilasi Vilmos – Babits Mihálynak

In: Babits–Szilasi 1979:133–134.

853. Hegedűs Lóránt – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/562/20.

854. Kiss Géza – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/732.

1907-ben *Kiss József* címmel írt BM A Hét szerkesztőjéről. Ezt az írást – c levélben foglalt kérést teljesítve – megjelentette a *Kiss József és kerek asztala* című kötetben (szer., kiadó KISS Géza, Bp., 1934). A szöveget újraközölte FRÁTER Zoltán, BABITS Mihály, *Magyar irodalomtörténet arcképekben*, Bp., 1996, 138–142.

855. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:197–198.

857. Vikár Béla – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1358/10. A dokumentumot a BMKL nem említi.

858. Bartalis János – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/225/9.

859. Déry Tibor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/368/2.

Déry Tibor (vö. 558) 1920 után a bécsi Magyar Újság munkatára. 1933-ban Bécsben élt.

860. Szirmai Károly – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1248/1. A BMKL ezt a dokumentumot nem jelöli.

SZIRMAI Károly (1890–1972): prózaíró, kritikus. 1925-től a verbászi cukorgyárban tisztviselő. 1933–1941 között a Kalangya szerkesztője.

861. Szabó Pál – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1174.

SZABÓ Pál (1893–1970): író, szerkesztő. 1930-ban megjelent első regényét, az *Embereket* Móricz üdvözölte a Nyugatban. 1935-ben Sinka Istvánnal és Barsi Dénessel megalapították a Kelet Népét.

862. Schill Imre – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1828/14.

SCHILL Imre (1888–1954): belgyógyász, egyetemi magántanár, az 1930-as években a János-szanatórium főorvosa.

863. Illyés Gyula – Babits Mihálynak

In: Babits és Illyés 1992:36–37.

FENYŐ László (1902–1945): költő. 1934-ben Baumgarten-jutalmat kapott. 1936–1940 között a Baumgarten Alapítvány könyvtárában dolgozott.

864. Az 50 éves Babits Mihály beszél életéről és műveiről

In: Téglás 1997¹:322–325.

865. Minden a szón múlik

In: BABITS Mihály, Könyvről könyvre, s. a. r. BELIA György, Bp., 1973, 183–184.

867. Balogh József – Babits Mihálynak

In: Kabdebó 1983:202–203.

Julien Benda (vö.630), a *Novelle Revue Française* munkatársa 1932 végén írta a *Discours à la Nation* című könyvét. Ennek ismertetésére kéri fel itt Balogh József a költőt a *Nouvelle Revue de Hongrie* számára. A cikk végül a *Nyugat* 1934. jan. 1-jei számában jelentek meg a Könyvről könyvre rovatban. Az *Ezüstkor* című kötetben *Nemzet és Európa* címmel volt olvasható; ez a tanulmány „végleges” címe (Babits 1978, II:429–434). – Vö.874.

868. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:198–199, 223.

Az Öttorony című folyóirat végül nem jelent meg.

869. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak

In: Móricz 1984:299.

870. A Britannia Szálloda Igazgatósága – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/2402.

871. Az Athenaeum – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1437/50.

872. Kristóf Irén – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/804/6.

873. Guttman Leonie – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1909/3.

LEOPOLD Lajos (1879–1948): szociológus.

875. Horváth Árpád – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981:85–87, 196.

HORVÁTH Árpád (1900–1944): színházi rendező, kritikus. 1922-től a Nemzeti Színház rendezője. 1935-ben nyugdíjazták.

876. Déry Tibor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/368/3.

Nem lehetetlen, hogy Déry *Szemtől szembe* című könyvét ajánlja BM-nak közlésre (vö. POMOGÁTS Béla, *Déry Tibor*, 1974, 55).

879. Fekete Lajos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/429/8.

881. Kassák Lajos – Babits Mihálynak

In: Sipos 1999²:122.

882. Horváth Árpád – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981:88–92.

BM – Gyergyai Albert 1934 februárjában elküldött levele szerint – azonnal megírta a kért támogató írást, melyet Horváth Árpád febr. 7-én köszönt meg. „Engedje meg – írta BM-nak –, hogy legszebb emlékeim közé sorozzam velem szemben tanusított magatartását” (vö.875).

883. Erdélyi József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/403/5.

884. Vita Zsigmond – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1361.

VITA Zsigmond (1906–): irodalomtörténész. A Pásztortűz, az Erdélyi Helikon, az Erdélyi Fiatalok munkatársa.

885. Remenyik Zsigmond – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1062/2.

886. Balogh József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/203/38.

887. Dutka Ákos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/387/1.

Dutka Ákos (vö.127–128) 1918–1941 között külügyminisztériumi sajtóelőadó. 1917-ben megjelent *Cédrusfa-csellón* című verseskötete után 1934-ben adta ki *A „Holnap” városa* című munkáját.

888. Húsvét előtt Babits Mihálynak

In: Téglás 1997¹:334–344.

889. Svalb Miklós – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1160.

SVALB (helyesen SCHWALB) Miklós (1905–1941): költő, regényíró, az 1934-ben indult *Híd* című folyóirat munkatársa (BORI Imre, *Irodalmunk évszázadai*, Újvidék, 1975, 151). Feltételezhetően az ugyancsak 1934-ben megindult „Híd könyvtár”-ban jelent volna meg ez a kötet.

890. Dutka Ákos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/387/2.

Dutka Ákos *Cédrusfa csellón* című könyvéről A „Holnap” veteránja címmel (vö.887) Heves András írt recenziót.

891. Babits Mihály – Ady Lajosnak

In: PIM V. 2375/3. A BMKL ezt a dokumentumot nem regisztrálja.

1934. jún. 10-én avatták fel Debrecenben a Nagyerdőn Tóth Árpád szobrát. Feltehetően erre az ünnepségre hívták BM-t.

892. Erdélyi Férfiak Egyesületének Kőrösi Sándor Munkás Csoportja – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/902/26.

893. Bánffy Miklós – Babits Mihálynak

In: SAS Péter, *Bánffy Miklós és Kovács László levelei Babits Mihályhoz*, Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1982/1–2., 132.

894. Dr. Schill Imre – Ismeretlen orvosnak

In: OSZK Fond III/1828/15. Ezt a dokumentumot a BMKL nem regisztrálja.

Dr.Schill BM szívizomgyulladásáról, az ingerületvezetés meghosszabbodásáról, veseköves rohamokról tudósítja kollégáját. A morfium (akkor is, most is) a legegyszerűbb fájdalomcsillapító az ilyen esetekben.

895. Babits Mihály – a Nyugat Kiadó és Irodalmi R.T-nak

In: OSZK Fond III/1816/32/a.

896. Alszegehy Zsolt – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/13/11.

**897. Illyés Gyula – Babits Mihálynak. – 898. Nagy Lajos
– Babits Mihálynak**

In: Babits és Illyés 1992:39–40.– OSZK Fond III/938/1.

1934 nyarán Illyés Gyulát (vö. **697**) és NAGY Lajos (1883–1954) író, 1922–1929 között a Nyugat főmunkatársát meghívták Moszkvába, a Szovjet Írók Szövetsége első kongresszusára. A külföldi vendégek – köztük Illyés és Nagy Lajos – körutazáson vettek részt. A szeptemberben ülésező kongresszuson Illyés és Nagy Lajos már nem volt jelen.

899. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak

In: Babits és Móricz 1983:37.

900. Babits Esztergom közönségéhez

In: Téglás 1997¹:355.

**901. Benedek Marcell – Babits Mihálynak – 902. A
nyelvész és az irodalom**

In: OSZK Fond III/262/5. – Babits 1977:397–398.

BALASSA József (1864–1945): nyelvész, a Magyar Nyelvőr szerkesztője, 1920-tól a magyarországi szabadkőművesek nagymestere. Az emlékkönyvvel Balassát 70. születésnapján köszöntötték.

**903. Babits Mihályné – Szilasi Vilmosnak és Szilasi
Vilmosnénak**

In: Babits–Szilasi 1979:140–143.

904. Erdőházi Hugó – Babits Mihálynak

In: TURCZEL Lajos, *Babits Mihály szlovákiai kapcsolatai*, Irodalmi Szemle [Pozsony], 1983/9.,780.

ERDŐHÁZI Hugó (1908?–1982): költő, író. Komáromban tanár, a Magyar Újság munkatársa.

905. Erdős Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/404/1.

ERDŐS Jenő (1912–1981): újságíró, szociográfus. 1932-ben érettségi-

zett Debrecenben. – GÁL István (1912–1982): irodalomtörténész, szerkesztő. Babits-kutató. 1934-ben egyetemi hallgatóként megindította és 1939-ig szerkesztette az Apollót.

906. Szentimrei Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1214/2.

SZENTIMREI Jenő (1891–1959): költő, író, újságíró, irodalomszervező. 1925-től Az Újság és az Ellenzék, 1935-től a Brassói lapok szerkesztője, az Erdélyi szépmíves Céh és az Erdélyi Helikon tagja.

907. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: OSZK Fond III/76.

908. Juhász Illésné – Babits Mihálynak

In: BJKL 1959:236.

909. Balogh Barna – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/200.

910. Babits Mihály – Juhász Illésnének

In: BJKL 1959:236–237.

911. Reimann Piroska – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1051/3.

912. Oláh Gábor naplójából

A *Napló* kiadása folyamatban van. A részletet a sajtó alá rendező Lakner Lajos szivességéből közlöm. OLÁH Gábor (1881–1942): író, költő. BM-lyal egyidőben jártak a budapesti egyetemre. 1904-től Debrecenben reáliskolai tanár.

913. Gelléri Andor Endre – Babits Mihálynak

In: VARGHA Kálmán, *Gelléri Andor Endre*, Bp., 1973, 137–140.

GELLÉRI Andor Endre (1906–1945): író. 1932-ben Baumgarten-jutalmat, 1934-ben Baumgarten-díjat kapott.

914. Mit tegyen az író a háborúval szemben?

In: *Mit tegyen az író a háborúval szemben?*, szerk. és a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, az előszót írta JUHÁSZ Ferenc, Bp. 1991.

A Nyugat 1934 decemberében ankétot indított *Mit tegyen az író a háborúval szemben?* A Babits föltette kérdéshez a folyóirat négy számában (1934. dec., 1935. jan., febr. és márc.) tizennégyen szóltak hozzá: Kosztolányi, Zilahy Lajos, Füst Milán, Kassák Lajos, Szenes Piroska, Gellért Oszkár, Karinthy stb. (I.h. 335–338., 335–338).

915. Sík Sándor – Babits Mihálynak

In: GÁL István, *Radnóti-dokumentumok a Babits-hagyatékban*, Vigilia, 1974/1., 33.

SÍK Sándor (1889–1963): költő, író, 1929-től a szegedi egyetem irodalom-professzora, Radnóti Miklós tanára. – RADNÓTI Miklós (1909–1944): költő, műfordító. 1930-tól a szegedi egyetem magyar-francia szakos hallgatója. Sík Sándor – a Baumgarten-díj lehetőségére gondolva – bizonyára az 1935-ben megjelent *Új Hold* című kötet kéziratát küldte el BM-nak. Radnóti végül 1937-ben kapott Baumgarten-jutalmat.

916. Zek Zoltán – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1395/1.

ZELK Zoltán (1906–1981): költő, író. 1925-től Kassák folyóirataiban, 1928-tól a Nyugatban jelentek meg versei.

918. Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapítvány – József Attilának

In: József Attila 1976:307–308.

Az alapítvány testületi ülésén Kosztolányi Dezső Baumgarten-díjra javasolta József Attilát. A bizottság a 3000 pengős díj helyett az 1000 pengős jutalmat szavazta meg – nagy többséggel (SZABOLCSI Miklós, *Kész a leltár. József Attila élete és pályája 1930–1937*, Bp., 1998, 457–458).

919. Auer Pál – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/32/1.

AUER Pál (1885–1978): emlékiratíró, politikus. Az Egyesült Európa híve.

920. Márffy Ödön – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981:122–124.

921. Kassák Lajos – Babits Mihálynak

In: Sipos 1999²:122.

922. Balassa József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/188/7.

923. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: BJKL 1959:231.

924. A Magyar Téka – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1761/46.

BERCZELI A. Károly (1904–1982): költő, író, műfordító. 1934–1938 között a szegedi egyetem gyakornoka. – Az itt kért bevezető *Előszó helyett* címmel jelent meg Juhász Gyula *Fiatalok, még itt vagyok!* című verseskötetében 1935-ben.

925. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: Babits... szekszárdi levelei 1991:145–146.

1935. márc. 26-án Babits Angyalt megműtötték az I. számú sebészeti klinikán. A család nem számíthatott valójában a gyógyulásra, ennek ellenére – természetesen – a rokonok: Buday Kálmán és Buday László (ez utóbbi akkor az I. számú kórbonctani intézet igazgatója) mindent megtettek. – B. M. a temetésen nem vehetett részt. 1934 decemberétől jelentősen romlott egészségi állapota: ekkor jelentkezett a sipolói légzése, amit először az orvosok asztmának minősítettek, a tavaszon állandósultak vesekő rohamai is: ezért feküdt a Révész szanatóriumban apr. 5-étől 18-áig.

926. Keresztury Dezső Babits Mihálynak

In: KERESZTURY Dezső, *Babits. Levelek, tanulmányok, emlékek*, szerk., vál., a szöveget gond., jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1988, 49–50.

KERESZTURY Dezső (1904–1995): író, költő, irodalomtörténész, kritikus, műfordító. 1929-től a berlini egyetem magyar lektora, 1937–1943 között a Pester Lloyd irodalmi, majd kulturális rovatának vezetője.

928. Vas István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1347/4.

VAS István (1910–1991): költő, műfordító. 1920–1927 között a Dokumentum munkatársa. 1933-tól publikált a Nyugatban, a Korunkban, 1935-től a Válaszban.

929. Az európai irodalomtörténet újszerű feldolgozása

In: „*Nem az öregek a felelősek, hanem a fiatalok*”, ELEK Artúr interjúja. In: Téglás 1997¹: 361–362.

930. Auer Pál – Babits Mihálynak. – 931. Békekiáltvány

In: OSZK Fond III/312/2. – Babits 1978, II: 460–462.

A Békeegyesület ügyében Auer Pál 1935 januárjában már írt BM-nak. Az ott és itt jelzett közgyűlést végül 1935. máj. 21-én tartották meg, azhol új tisztikart választottak. Elnök LUKÁCS György (1865–1950) valamikori főispán, 1905–1906 között vallás- és közoktatásügyi miniszter, a kisebbségi ügyek szakértője, társelnök – Auer Pál és Zilahy Lajos mellett – BM lett. A választás után – amint a Magyar Hírlap 1935. máj. 22-én írta – „BM tartott érdekes előadást a háborúról és a békéről.” – A *Békekiáltvány* szövegét először a Magyarok közölte nyomtatásban 1945 decemberében. A kiáltványhoz Török Sophie a következő bevezetést írta: „Ezt a kiáltványt BM 1935-ben írta azzal a céllal, hogy eljuttatja a Népszövetséghez. Látnoki erővel sejtette meg az új háború közeledését, s úgy érezte, nem szabad hallgatnia.

A tervet szűk baráti körben a Centrál kávéházban adta elő, s bemutatta a kiáltvány első fogalmazványát is [...] az aláírások összegyűjtése közben annyi fanyalgó húzódozással, sőt olykor egyenes visszautasítással is találkozott [...] hogy [...] elkedvetlenedve adta fel lelkesen készült tervét [...] In: *Mit tegyen az író a háborúval szemben?*, szerk. és a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1986, 281–310, 350–356.

932. Az európai irodalom története

Az itt olvasható, a szereplő adatokból nem azonosítható részletek lelő-

helye: HALÁSZ Gábor, *Egy izlésforma önarcképe. Jegyzetek Babits Mihály, irodalomtörténetéhez* In: *Babits Mihály száz esztendeje. Kritikák, portrék*, szerk. PÓK Lajos, Bp. 1983, 217–222. – Gellért 1962: 406–408.

HALÁSZ Gábor (1901–1945): kritikus, irodalomtörténész. 1932-től a Nyugat egyik vezető kritikusa.

933. A Nikotex Részvénytársaság – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/2455.

934. A Kisfaludy Társaság – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1643/60.

935. Pintér Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1018/16–17.

BM korábban az örökbefogadott és nevére vett BABITS Ildikó (1928–1982) utáni családi pótlékért folyamodott.

936. Bánffy Miklós – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1018/16. Ezt a dokumentumot a BMKL nem regisztrálja.

937. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: PMV. 3195/551.

938. Szarka Géza – Babits Mihálynak

In: PIENTÁK Attila, *Babits és Vörösmarty, 1935-ben*, Árgus, 1996/6., 28–31.

„A székesfehérvári Vörösmarty Társaság 1935 nyarán határozta el egy Vörösmarty-ünnepség megrendezését a költő születésének százharmincötödik (és halálának nyolcvanadik) évfordulójára. A Társaság nevében az elnök, vitéz Szarka Géza, fehérvári tanár augusztusban levélben kérte fel Babitsot az esten való közreműködésre.” (I. h. 28). – Vö. 960–961.

939. Sárközi György – Babits Mihálynak

In: Babits és Sárközi 1985:70.

940. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:201–202.

941. Radnóti Miklós – Babits Mihálynak

In: Babits és Radnóti 1974:32.

942. Babits Mihály és Babits Mihályné – Illyés Gyulának

In: Babits és Illyés 1992:45–46.

Illyés a *Halálfi*ai propagandakiadása alkalmából írt a regényről.

943. József Attila – Babits Mihálynak

In: József Attila 1976:313, 468.

944. Tabéry Géza – Babits Mihálynak

In: POMOGÁTS Béla, *Babits és Erdély*, ItK, 1984/6., 641–642.

TABÉRY Géza (189?–1958): író, újságíró. 1926-ban az Erdélyi Helikon társaság egyik alapítója, 1933-ban Berde Máriával és Olasz Lajossal megszervezte az Erdélyi Magyar Írói Rendet.

945. Babits Mihály válasza *Familia* c. folyóirat kérdéseire

In: Biharfüred 1990: 89–90.

946. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: Gellért 1962, II:460.

947. Sényi László – Babits Mihálynak

In: Biharfüred 1990:7–9, 307.

SÉNYI László (1874–1948): hírlapíró, szerkesztő. 1928-tól a Kemény Zsigmond Társaság elnöke. – Vö. **954, 955, 956.**

949. Szerb Antal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1225/12.

Szerb Antal a *Nemzedéki kérdés vitája* című tanulmányra utal (vö. 938). Az írás eredetileg a *Nyugat Könyvről könyvre* rovatában jelent meg, igazodva a rovat tördelési eljárásához. Az itt olvasható a BM által „véglegesített” változat.

950. Halász Gábor – Babits Mihálynak

In: VÉBER Károly, *A kritika felelőssége. Halász Gábor és Babitsék vitája Illyés költészetéről*, Kritika, 1981/8., 27.

951. Babits Mihály – Sényi Lászlónak

In: Biharfüred 1990:10–12.

952. Babits Mihály és Babits Mihályné – id. Babits Mihálynénak

In: Babits családi lev. 1991:152–153.

Kelemen Ilonát 1935. szept. 10-én szélütés érte. 1943-ban bekövetkezett haláláig ágyban fekvő beteg volt.

953. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: Gellért 1962, II:411.

Halász Gábor a *Nyugatnak* írt *Személyes kérdésben* című cikkéről van szó.

954. Sényi László – a Művészeti Kultusz-felügyelőségnek. – 955. Babits Mihályné és Babits Mihály – Sényi Lászlónak. – 956. A Művészeti és Kultusz-felügyelőség – Sényi Lászlónak

In: Biharfüred 1990:13–14; 21–25; 26.

957. Karinthy Gábor – Babits Mihálynak

In: *Babits és Karinthy Frigyes*, szerk., vál., a szöveget gond. és a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1988, 132.

KARINTHY Gábor (1914–1974): költő, Karinthy Frigyes fia, Karinthy Ferenc féléstvére. 1932-ben jelent meg (Devecseri Gáborral szerkesztett közös) verseskötete.

958. Levél Isac Emilhez haza, Kolozsvárra.

In: Biharfüred 1990: 36–43.

Vö. 339, 340, 844, 975.

959. Lehr Albertné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/828.

LEHR Albert (1844–1924): nyelvész, műfordító, gimnáziumi tanár, az MTA lev. tagja.

960. A mai Vörösmarty. – 961. Szarka Géza – Babits Mihálynak

In: Babits 1978, II:482–490. – PIENTÁK Attila, *Babits és Vörösmarty, 1935-ben*, Árgus, 1996/6., 30–31.

A Vörösmarty-ünnepségre, melyen BM *A mai Vörösmarty* című eszszéjét olvasta fel, 1935. nov. 30-án került sor. BM itt – amint ezt Pienták Attila tanulmányában dokumentálja – „a politikailag előrelátó, a szociális-kulturális-erkölcsi válságot csírájában észlelő és jövendő Vörösmartyra tevődik a súlypont” (I. h. 31).

962. Én nem készülök Biharfüredre

In: Téglás 1996¹:377.

963. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: Babits... szekszárdi levelei 1991:153–154.

964. Báró Kemény János és Kádár Imre – Babits Mihálynak

OSZK Fond III/1976/14.

KEMÉNY János báró (1903–1971): író, irodalomszervező, színházigazgató. 1926-ban, váratlan családi örökséghez jutva, Marosvécs tulaj-

donosaként évente összehívta a helikoni találkozót. „A találkozót kulturparlamentnek tekintették: az egységes kritikai szellem megteremtését, az együttélő népek kultúrájának az ismertetését, a nép és az ifjúság nevelését hirdették hármass feladatnak”. (CZINE Mihály, *Kisebbségi magyar irodalmak* – Pannon enciklopédia, *Magyar nyelv és irodalom*, főszerk. SIPOS Lajos, Bp., 1997, 357.)

965. Kassák Lajos – Babits Mihálynak

In: Sipos 1999²:123–127.

967. Radnóti Miklós – Babits Mihálynak

In: Babits és Radnóti 1974:33.

968. Radó Antal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1841/10.

RADÓ Antal (1862–1944): költő, műfordító, irodalomtörténész.

969. Kassák Lajos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/700/4.

970. Tamás István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1273.

971. Babits Mihály – az Athenaeumnak

In: OSZK Fond III/1437/58.

Az Athenaeum Rt. 1936. márc. 5-én kérte az opciót. Márc. 19-én már angol cégekkel tárgyalt *A gólyakalifa* és a novellák fordításáról.

Brenner Olga – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/312/1.

Brenner Olga 1936. máj. 19-én köszönte meg „a meleghangú megemlékezés”-t.

973. Berzeviczy Albert

In: Nyugat 1936/4., 251–252.

Ez a nekrológ gyűjteményes kötetben nem jelent meg.

974. Pap Károly – Babits Mihálynak

In: Babits és Pap Károly 1989:262–265.

975. Isac, Emil – Babits Mihálynak

In: RÁBA György, *Emil Isac levelei Babits Mihályhoz és Kosztolányi Dezsőhöz, It, 1959/2., 334.*

976. Sillei Rezső – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1578/72.

977. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:203–204.

978. Basch Lóránt – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/232.

SZOMORY Dezső (1869–1944): író, színpadi szerző.

979. Puszták népe

In: BABITS Mihály, *Magyar irodalomtörténet arcképekben*, szerk. FRÁTER Zoltán, Bp., 1996.

BM a *Puszták népéről* című írását az *Írók két háború közt* című kötetében együtt közölte a *Három öregről* írt ismertetéssel. *Illyés Gyula versben és prózában* összefoglaló címmel. Ugyanígy olvasható Fráter Zoltán kiadásában is. A jelen közlés a Nyugatban volt változat írásmódját követi.

980. Bisztray Gyula – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/286/2.

BISZTRAY Gyula (1903–1978): irodalomtörténész. 1927–1934 között

a budapesti Egyetemi Könyvtár tisztviselője, 1934-től 1945-ig a kultuszminisztérium munkatársa.

981. A legnagyobb magyar

In: Babits 1978, II:503–511.

A Szép Szó szerkesztői az 1936. júniusi számban, melynek élén József Attila verse, *A Dunánál* állt, kortárs magyarokat szólaltattak meg a „rég-
gi magyarok”-ról. BM ebben az összeállításban a *Széchenyi István* című
esszéjével szerepelt (melynek a címét már az 1938-as *Ezüstkor* című
gyűjteményében *A legnagyobb magyarra* változtatta, ezen a címen sze-
repel itt is). Rajta kívül olvasható volt még – többek között – Móricz
Zsigmond Bethlen Gábor-portréja, Kassák Petőfije, Ignotus írása Deák
Ferencről, Németh Andor novellája Mária Teréziáról. A júniusi szám
„a nemzedéki vagy csoportalakításnak újabb állomása” a Szép Szó ese-
tében, célkitűzése „a magyar múlt vállalása, újabb birtokbavétele”
(SZABOLCSI Miklós, *Kész a leltár*, Bp., 1998, 612.)

982. Zahler Géza – a Nyugat Kiadóhivatalának

In: OSZK Fond III/181/34. A B. M.KL ezt a dokumentumot nem
regisztrálja.

1936 júliusában a Nyugatban megjelent BM cikke, *A Szózat ünnepére*
(Babits 1978, II:512–515). Az 1938-as *Ezüstkor* című gyűjteményben
az 1935-ben Székesfehérváron elmondott esszéjével, *A mai Vörösmar-
tyival* (vö. 960) összevonva jelent meg *Vörösmarty és hazája* címmel.
A Szózat ünnepére című írás miatt koboztatta el a pozsonyi állam-
ügyészség a Nyugat júliusi számát.

983. Basch Lóránt – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/235/74.

984. Ráday Páld dr. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1578/74.

985. Kelecsényi Ferenc – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1785/2.

987. Dr. Siva Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1578/77.

988. Szekfű Gyula – Babits Mihálynak

In: Babits és Szekfű 1984:71–72.

SZEKFŰ Gyula (1883–1955): történész, publicista, 1924-től a budapesti egyetem professzora. 1927–1938 között a Magyar Szemle szerkesztője. Itt – bizonyára – a Mályusz Elemér és közte kiobbant vitára utal, *A Rákóczi-kor társadalma* című 1935-ös Mályusz-könyv kapcsán; ebben a vitában B. M. Szekfű álláspontját osztotta (vö. LACZKÓ Miklós, *Korszellem és tudomány*, Bp., 1988, 45.).

989. Kosztolányi Dezső

In: Babits 1977:416–420.

990. Laczkó Géza – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/818/3.

LACZKÓ Géza (1884–1953): író, műfordító, tanulmányíró. 1908-tól a Nyugat munkatársa. Kiadói lektor. 1923–1939 között a Pesti Napló helyettes szerkesztője.

991. Nagy Lajos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/937.

**992. Beszélgetés Babits Mihállyal a jubiláló Nyugat
három évtizedéről**

In: Téglás 1997¹:383–385.

993. Reményik Sándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1061/6.

994. „Óriási feszültségben vártuk...”

In: VÁGÓ Márta, *József Attila*, s. a. r. TAKÁCS Márta, Bp., 1975,
278–279.

VÁGÓ Márta (1903–1976): író. 1928-ban ismerkedett meg József Attilával. 1936-tól részt vett a Szép Szó szerkesztésében. Ekkor közeli kapcsolatban volt a költővel.

997. Halász Gábor – Babits Mihálynak

In: VÉBER Károly, *A kritika felelőssége. Halász Gábor és Babitsék vitája Illyés költészetéről*, Kritika, 1981/8., 29.

Nem állapítható meg minden kétséget kizáróan, melyik Halász Gábor-írásról van szó. Az mindenesetre tény, hogy a Nyugatban az 1937. év első felében tanulmánya jelent meg *A Proust-élmény nyomában* címmel, „Figyelő”-t írt *A lira ellenforradalma* címmel egy antológiáról, Cs. Szabó László könyvéről, a *Doveri átkelésről*, az év második felében a *Magyar századvég* címmel a XIX. század utolsó éveinek magyar irodalmáról és írt két „Figyelő”-t egy prózai antológiáról és Szerb Antal regényéről, az *Utazás és holdvilágról*.

998. Reimann Piroska – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1051/4.

999. Képes Géza – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/716/4.

KÉPES Géza (1909–1989): költő, műfordító. 1933–1940 között Sárospatakon tanár. *Márványba véslek* címmel jelent meg első verseskötete 1933-ban.

1001. Bíró – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/284.

A „Bíró” aláírással jelölt levél a Rimamurány-salgótarjáni vasmű rt. elnökének, Bíró Pálnak nyomtatott fejléces papírján érkezett.

1002. Puskin

In: Babits 1997:420–423.

A magyarországi orosz emigránsok egyik csoportja Puskin-émlékülés megrendezésére szólította fel a La Fontaine Irodalmi Társaságot. Vikár Béla a Társaság elnöke 1937. febr. 2-án levélben kérte fel BM-t az

elnöki megnyitó megtartására. Az itt közölt emlékbeszéd a márc. 21-én rendezett Puskin-matinén hangozott el.

1003. Babits Mihály új könyve

In: Téglás 1997¹:390.

1005. Dr. Pálffy József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1952. A BMKL ezt a dokumentumot nem regisztrálja.

1006. Kilényi Irma – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/724/2.

1008. Budapest Alpolgármestere – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1819. A BMKL ezt a dokumentumot nem regisztrálja.

1009. Raffaelli Rafaela – Babits Mihálynak – 1010. Babits Mihály – Raffaelli Rafaelának

In: OSZK Fond III/1827/133. – *Két levél*, közli DÉRY Tibor, *Élet és Irodalom*, 1969/52., 3.

1011. Fellner Pál – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/432.

1012. Hol élt Babits Mihály?

In: Babits Emlékkönyv 1941:223.

1013. Műtét előtt?

In: BABITS Mihály *Beszélgetőfüzetei*, a szöveget gond., a bevezetőt és a jegyzeteket írta BELIA György, Bp., 1980, 1, 9.

1015. A szenvedés verse

In: NÉMETH G. Béla, *Babits, a szabadító*, Bp., 1987, 149–151.

1016. Az Athenaeum – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1437/64.

1017. Babits Mihály – dr. Vadnai Bélának

In: OSZK Fond III/48.

„Babits Mihály Összegyűjtött munkái” sorozatjelzéssel jelent meg a I–X. kötet 1937 szeptemberétől 1939 decemberéig az Athenaeum kiadásában kék és fekete kötésben. A sorozatból korlátozott számban készült változat merített papíron, bőrkötéssel (Babits–Szilasi 1979:227).

1020. Szántó Judit naplójából

In: SZÁNTÓ Judit, *Napló és visszaemlékezés*, s a. r. MURÁNYI Gábor, Bp., 1997, 117.

1021. Az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/2017/4.

1022. Az Athenaeum – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1437/67.

1023. Cserépfalvi – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1761/7.

1024. A Pen Club – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1009.

Pen Klub (1926–): írók, költők, esszéírók nemzetközi szervezete. 1932-ben Budapesten tartották a tizedik kongresszusukat. 1936-tól Jules Romain volt az elnöke. A Magyar Pen Klub 1926-ban alakult. 1926–1930 között elnöke Rákosi Jenő, 1930-tól 1932-ig Kosztolányi Dezső volt. 1932-ben Kosztolányit lemondatták, mire 39 író (köztük BM, Illyés, Karinthy, Kassák, Márai) kilépett a szövetségből. 1932–1944 között az elnök Radó Antal lett.

1025. Berda József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/270/22.

BERDA József (1902–1966): költő. A Nyugatban, a Széphalomban, az Est-lapokban és a Szép Szóban publikált. Legkitartóbban ő zaklatta BM-t Baumgarten-díjat és segélyt kérő leveleivel. 1938. jan. 18-a előtti levélben (tehát még a díjazottak nevének közzététele előtt ezt írta BM-nak: „Az ítélete kihirdetésének pillanatában
föbelövöm magamat!
Isten engem úgy segítjen!”

1026. Ezerkilencszázharmincnyolc január

In: Babits 1978, II:561–562.

A szöveg először a *Könyvről könyvre* rovatban jelent meg a Nyugat 1938 januári számában. Az írás első részének címe *A jó halál* volt; később a három részes szöveg összefoglaló címe is ez lett. Itt – az eredeti címmel – ennek az írásnak a második része olvasható.

1027. Brand István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1827/15.

1028. Török Sophie naptár-feljegyzéseiből

„Basch Lóránt emlékezése szerint Klopstock Róbert 1937. ápr. végén kereste őt föl, s ajánlotta neki, hogy a műtét elvégzésére Ferdinand Sauerbruch [aki a modern tüdősebészet megalapozója volt] adjunktusát, Rudolf Nissent kérje föl, mert Nissen kitűnő szakembere az olyanféle műtéteknek, amilyen Babitsra is vár. Basch Lóránt kapcsolatba lépett Nissennel, s a nagyhírű sebész vállalta az operációt.

A műtetre való fölkészülés csak 1938. febr. 4-én kezdődött: a zsidó kórházban megröntgenezték, majd 5-én a János szanatóriumban EKG vizsgálatot végeztek. Innen ment Babits a városmajori templomba, és Balázs-áldást kért. Febr. 8-án reggel Nissen, Winternitz, Schill, Laub orvosi konziliumot tartott. Még ezen a délután Niessen – Basch társaságában – fölkereste Babitsot, s válaszolt páciensének a műtét kilátásait és várható lefolyását illető kérdéseire. Utánuk Cser László ifjú jezsuita (vö. 1066), egy Rosman nevű jezsuitával együtt, tett látogatást Babitsnál; Rosman meggyóntatta, majd másnap reggel megáldoztatta a költőt. A műtét febr. 10-én reggel kilenckor kezdődött a Park-szanatóriumban

[...] Nissen eltávolította a légső felső részére nehezedett daganatot, és nyílást metszett a légsőbe, a szegycsont felső peremének magasságában, a nyílásba pedig kanült helyezett, a levegővétel megkönnyítésére és a váladékok elvezetésére. Az eltávolított daganat szövettani vizsgálata nem tudta egyértelműen megállapítani, hogy a daganat jó- vagy rosszindulatú volt-e. – BABITS Mihály *beszélgetőfüzetei*, a szövget gond., a bevezetőt és a jegyzeteket írta BELIA György, Bp., 1980, I:11–12.

1029. Szentimrei Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1213/4.

1030. Légsőmetszés

In: PIM Hangtár.

1031. Balassa József – Babits Mihálynénak – 1032. Buday György – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/188/10. – Művészek 1981:46, 189.

A Babits-hagyaték több köszöntő levelet, táviratot őriz a sikeresnek gondolt műtét után. Febr. 10-én táviratban üdvöztözte BM-t Horváth Árpád és a debreceni Csokonai Színház „összessége”, Melléky Kornél, Csécsi Imre, Spielmann Jenő volt tanítványa, Teleki Béla, Kárpáti Aurél stb. BUDAY György (1907–): grafikus, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának alapítója és vezetője. 1936 óta külföldön élt.

1033. Szalatnai Rezső – Babits Mihálynak

In: TURCZEL Lajos, *Babits Mihály szlovákiai kapcsolatai*, Irodalmi Szemle [Pozsony], 1983/9., 780.

SZALATNAI Rezső (1904–1977): író, kritikus, irodalomtörténész. 1930-tól a pozsonyi gimnázium tanára.

1034. Joó Tibor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/645/10.

JOÓ Tibor (1901–1945): filozófus, publicista, könyvtáros. 1933-tól az OSZK munkatársa volt.

1035. Szilasi Vilmos – Babits Mihálynak

In: Babits–Szilasi 1979:152–153, 227.

BM Szilasiéknak a merített papíron készült bőrkötéses példányokból küldött, s minden egyes kötetet meleg szavakkal külön is dedikált (vö. 1017).

1036. Sík Sándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1131/6.

1037. Az Athenaeum – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1437/69.

1038. Bálint György – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/196/12.

Ebből a levélből az alábbi részletet közölte TÉGLÁS János (Babits és Bálint György 1987:34): „[...] Örömmel hallom, hogy állapotod egyre javul. További gyors gyógyulást kívánok igaz szeretettel – Bálint György!”

1039. Babits Mihály – Illyés Gyulának

In: Babits és Illyés 1992:60–61.

A Magyarország 1938. ápr. 22-én cikket közölt *A „Márciusi Front” programja miatt elítéltek öt fiatal író*t címmel. Illyés Gyula a tárgyaláson határozottan és bátran vállalta a szerzőséget. A vádlottakat – Illyésen kívül Sárközi Györgyöt, Kovács Imrét, dr. Erdei Ferencet és Féja Gézá-t – bűnösnek mondták ki a nemzetgyalázás vétségében, s ezért mindannyiukat egyformán egy hónapi fegyházra, egy évi hivatalvesztésre és politikai jogainak egyévi felfüggesztésére ítélték. Az ítéletet a felebbviteli bíróság 1938 novemberében hatálytalanította.

1040. A tömeg és nemzet

In: Babits 1978, II: 568–573.

1938. márc. 12-én és 13-án, tehát BM műtét utáni időszakában, szállták meg a németek Ausztriát és csatolták a Német Birodalomhoz. Imrédy Béla miniszterelnöki kinevezése után, 1938 májusában hirdették ki az

ún. zsidótörvényt, mely meghatározta, hogy bizonyos munkakörökben hány százalékban alkalmazhatók zsidó vallású állampolgárok. – A Pesti Naplóban a törvény közzétételét követően több magyar író és művész tiltakozott ez ellen. BM szükségesnek ítélte – olvasható a cikkben –, hogy egyszerű aláírás helyett hangsúlyozottan fejezze ki ellenvéleményét.

**1041. Bujdosy Ilona – Babits Mihálynak – 1042.
Ismeretlen – Babits Mihálynak**

In: OSZK Fond III/1827/22. – In: OSZK Fond III/1827/192.

1043. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: Gellért 1962, II:552–553.

Az állami alkalmazottaknak és különböző munkaköröket betöltő személyeknek visszamenőleg, több generációra igazolni kellett vallási hovatartozásukat annak érdekében, hogy a munkakörre vonatkozó kizáró rendelkezés alól mentesüljenek (vö. **1040**).

1045. Oláh Gábor – Babits Mihálynak

In: TÓTH Endre, *Babits Mihály és Oláh Gábor kapcsolata leveleik tükrében*, Kritika, 1980/8., 21.

1046. Babits Mihály – Karinthy Frigyesnének

In: *Babits és Karinthy Frigyes*, szerk., vál., a szöveget gond. és a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1988, 135, 167.

Karinthy 1938. aug. 29-én halt meg.

1047. Ezerkilencszázharmincyolc szeptember 29.

In: NEMESKÜRTY István, *Búcsúpillantás*, Bp., 1995, 153–154.

1049. József Jolán – Babits Mihálynak

In: *József István két levele József Attila halála után*, közli GÁL István, Magyar Nemzet, 1976. máj. 9.

1050. Levél a távolból

In: Babits és Balázs Béla 1988:238–239.

BALÁZS Béla (1884–1949): író, költő, esztéta. BM-lyal egyidőben járt a budapesti egyetemre. A Holnap antológiában jelentek meg versei (vö. **116–117**). 1910-ben a Renaissance egyik szerkesztője, ide hívta munkatársnak BM-t (vö. **183**). A Tanácsköztársaság idején a közoktatásügyi népbiztosság osztályvezetője. A bukás után emigrált. 1931-től Moszkvában élt.

1051. Weöres Sándor – Babits Mihálynak

In: Weöres 1998:215–216.

A *Jónás könyve* 1938 szeptemberében jelent meg a Nyugatban.

1052. Az Athenaeum – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1436.

1053. Somlay Artur – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981: 152–153.

SOMLAY Artur (1883–1951): színész, a Vígszínház és a Nemzeti Színház tagja.

1054. Babits Mihály és Babits Mihályné – Szilasi Vilmosnak

In: Babits–Szilasi 1979:157–158

Szilasiné 1939. jan. 8-án kelt levélben kérte Babitsnét, hogy férjét köszöntsék levélben a jan. 19-én esedékes 50. születésnapján.

1055. Rónai Pál – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1087/2.

RÓNAI Pál (1907–1992): nyelvész, műfordító. 1934-től francia nyelvet és irodalmat tanított Budapesten.

1056. Klein, Stefan I. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/735/250.

1057. Rektorisz Lajos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1054/4.

REKTORISZ Lajos (?-?): sárbogárdi ügyvéd, Halassy Melanie-nak (Halassy Szilárd és Babits Ilona gyermekének) a férje (Buda 1996: 10–11).

1058. Bernáth Aurél – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981:36–37, 187.

Bernáth Aurél – feltételezhetően – az akkor megjelent Babits-könyvet a *Keresztül-kasul az életemen* című munkát köszöni meg. A kötet 1939. ápr. 4-én jelent meg.

1059. Az Athenaeum – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1437/72.

BM az itt megfogalmazott ajánlatot nem fogadta el. A Kiadó respektálta a szerző álláspontját, s az eredeti megállapodás szerint azonnal elkezdtek a kötet nyomtatását.

1060. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak

In: Babits és Móricz levelezése 1956:37.

BM – feltehetően – az 1939-ben megjelent Móricz-művet, az *Életem regényét* köszöni meg.

1061. Szekfű Gyula – Babits Mihálynak

In: Babits és Szekfű 1984:73–74.

Szekfű itt a *Még egyszer az asszimilációról* című cikk megjelenését köszöni meg.

1062. Amikor a lavina elindult

In: JUHÁSZ Gyula, *Uralkodó eszmék Magyarországon*, Bp., 1983, 7, 10, 17, 23.

1063. Pajzzsal és dárdával

In: Babits 1978, II:613–614.

Németh László 1939-ben jelentette meg a *Tanu-könyvtár* első kötete-ként a *Kisebbségben* című munkáját. A könyvet – BM mellett, többek

között – Cs. Szabó László, Szabó Dezső, Gogolák Lajos, Nagy Tibor, Joó Tibor, Vajda Endre, Pogány Ö. Gábor bírálta.

1064. Szilasi Vilmos – Babits Mihálynének

In: Babits–Szilasi 1979:162.

1065. Bernáth Aurél – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981:39.

1066. Cser László – Babits Mihálynak és Babits Mihálynének

In: OSZK Fond III/348/4.

CSER László (1914–): jezsuita pap, verseket, regényeket, útirajzokat, hitbuzgalmi műveket írt. Babits István, BM öccse, első feleségének, Stockinger Györgyinek az öccse (vö. **1028**).

1067. Csak énekeljetek!

In: Pesti Napló, 1939. okt. 15.

Itt az első közlés szövege olvasható. A Belia 1978, II:666–667 szövege hiányos.

1068. Gaál János – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1650/49.

1069. Jónás példája

In: BÁLINT György, *A toronyőr visszapillant*, szerk., az utószót írta KOCZKÁS Sándor, s. a. r. KOCZKÁS Sándor és MAGYAR István, a bibliográfiát és a névmutatót összeáll. MAGYAR István, a jegyzeteket írta RÉT Rózsa és KRISTÓ NAGY István, Bp., 1966, II, 470–472.

1070. Bodor Aladár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/288.

BODOR Aladár (1880–1952): költő, író, újságíró. 1938-tól a Magyar Nemzet belső munkatársa. – *A Jónás könyve* 1938 szeptemberében je-

lent meg a Nyugatban (vö. **1051, 1069**). A *Jónás imáját* 1939. dec. 12-én közölte a Tükör.

1071. Szabó Zoltán – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1176/1.

SZABÓ Zoltán (1912–1984): író, újságíró, szociográfus, szerkesztő. 1936-ban megalapította a Szolgálat és Írás Munkatársaságot. 1939-től a Magyar Nemzet munkatársa, 1939 júliusától – egy éven át – a lapban a Szellemi Honvédelem című rovat szerkesztője. 1939 novemberében (teljesen ismeretlenül) levélben fordul BM-hoz, találkozót kérve tőle; ekkor a II. világháború kirobbanását követő harmadik hónapra, a Magyar Nemzet oldalszáma is csökkent, a Szellemi Honvédelem rovatot pedig (a cenzúra erőteljes fellépésére) a felére kellett húzni. Ebben a helyzetben jelent meg 1939 végén „a Szellemi Honvédelem naptára, mely népi kalendárium formájában amolyan nemzeti breviárium szerepét kívánta betölteni. Több mint másfélszáz lapon Szabó Zoltán szerkesztő az élő magyar irodalom majd minden jelentős képviselőjétől közölt rövidebb-hosszabb terjedelmű írást. Általános meglepetésre együtt szerepelt BM és [az *Ezerkilencszáznegyven* című versével] és Szabó Dezső, rajtuk kívül olyan jelentős alkotók, mint Móricz, Kassák, Márai, Sík Sándor, Cs. Szabó, Illyés, Kodolányi, Tamási, Veres Péter, valamint a fiatalabb nemzedék ismertebb képviselői (BORBÁNDI Gyula, *A magyar népi mozgalom*, Bp. 1989, 331).

1073. Németh Antal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1976/18.

NÉMETH Antal (1903–1968): rendező, színigazgató,ínházelméleti író. 1935 őszétől a Nemzeti Színház igazgatója.

1074. Koltay Kastner Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/750.

A boríték verzóján [Török Sophie] tintairású feljegyzése: „Ez volt az utolsó öröm, utolsó dicsőség és remény ami érte őt, nagyon boldogan hozta haza a kávéházból, ahol a Nyugat szokott összeülni, s ott Gellért adta át neki. Ez nyilván számolgtatás mennyi lehet 50 000 líra?” Ugyanitt a költő ceruzairása: „3000 [és] 8000.” (BMKL 1993, III:258). – KOLTAY KASTNER Jenő (1892–1985): irodalomtörténész. 1935–

1940 között a római egyetem vendégtanára és a Magyar Akadémia igazgatója.

1075. Ötvenezer lírás olasz írói díjat nyert Babits Mihály

In: Téglás, 1997¹: 412–413.

1076. Paulay Erzsi – Babits Mihálynak

In: TÉGLÁS János, *Költő a pódiumon. Jászai Mari, Paulay Erzsi és Ödry Árpád levelei Babitshoz*, Dunatáj, 1983/3., 63–68.

PAULAY Erzsi (1886–1959): színésznő, a Nemzeti Színház tagja. 1916 óta személyesen is ismerte BM-t, 1917-ben és 1918-ban közös irodalmi estjük volt. Az I. világháború után Cerutti, Vittorio olasz diplomata felesége lett.

1077. A sanremoi győzelem. – 1078. Szilasi Vilmos – Babits Mihálynak

A San Remo-i díj odaítélése nagy visszhangot váltott ki. A Magyarország mellett (vö. **1075**) febr. 27-én az Esti Újság, 28-án (interjú keretében) a Magyar Rádió adott hírt. Febr. 25-étől társaságok és magán-személyek köszöntik levélben BM-t. A köszöntők között ott volt Szilasi Vilmos is (Babits–Szilasi 1979:162–163).

1079. Babits Mihály – Illyés Gyulának

In: Babits és Illyés 1992:70–71.

Illyés mint hadköteles férfi nem utazhatott külföldre az 1939. szept. 1-jén kitört háború miatt. BM ezzel az igazolással segítette munkatársát, hogy az útlevelét kiválthassa s Olaszországba utazhasson.

1080. Babits Mihály és Babits Mihályné – Szilasi Vilmosnak és Szilasi Vilmosnénak

In: Babits–Szilasi 1979:164.

1081. Berda József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/270/23.

Az „inkriminált vers” címe: *Édes pihenés*. Feltételezhetően a költemény

első része meríthette ki a „szeméremértés” vádját. „Most, hogy felébredtem, érzem: / mily felséges volt ez az állati / multság veled. Háromszor / támadtam reád s a nagy birkózás, a kiadós munka / annyira kimerített, hogy végül / az áldott bágyadtság altatott el [...]”.

1082. Vucetich Nelly – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1366.

1083. Magyar nemzeti lant

In: *Magyar nemzeti lant*, összeáll. BÓKA László BABITS Mihály előszavával, hasonmás kiadás, szerk. TÉGLÁS János, az utószót írta LAKATOS István, Bp., 1990, 3–5.

1084. Babits Mihály és Babits Mihályné – Gellért Oszkárnak és Gellért Oszkárnének

In: PIM V. 3195/580. A BMKL ezt a dokumentumot nem regisztrálja.

A díjátadásra 1940. márc. 30-án került sor.

1085. Babits Mihályék – Szilasi Vilmosnak és Szilasi Vilmosnének

In: Babits–Szilasi 1979:166.

1086. Babits Mihály – Szilasi Vilmosnak és Szilasi Vilmosnének

In: Babits–Szilasi 1979:168.

Babitsék 1940 májusában az Attila utcai lakásból a Logodi utcába költöztek.

1087. Babits Mihály – Kristóf Irénnek

In: OSZK Fond III/1743/3.

1088. Hol élt Babits Mihály?

In: Babits Emlékkönyv 1941:223–224.

1089. Tagajánlás a Magyar Tudományos Akadémiába

In: Babits Emlékkönyv 1941:75–76.

A tagajánlás – feltételezhetően – 1940 márciusában (valószínűleg a hónap legelején, talán 5-e előtt) történhetett. Az Akadémia szabályzata szerint – a kedvező szavazás után – az ajánlás keltétől számított egy éven belül meg kellett tartani a székfoglalót (vö. **1102**, **1104**).

1090. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak

In: Babits és Móricz 1983:37.

1091. Babits Mihály – Németh Antalnak

In: OSZK Fond III/103. A BMKL ezt a dokumentumot nem regisztrálja.

BM 1940 nyarán kezdett bele – Németh Antal kérésére – az *Oidipus Kolonosban* című Szophoklész-tragédia fordításába. A munkával 1940 novemberében lett kész. Utána a nyomtatott példány korrigálása volt még hátra (vö. **1116**).

1092. Babits Mihály – Gellért Oszkárnak

In: PIM V. 3195/605.

Az erdélyi költő című írásban (vö. **1093**) szerepel „a szerelmetlenség titkai” szöszerkezet.

1095. Reményik Sándor – Babits Mihálynak

In: Nyugat, 1940/12., 532–533.

1096. Műtét és besugárzás

In: Dr. GYENES György, *Adatok Babits Mihály betegségéhez. = Mint különös hírmondó. Tanulmányok és dokumentumok Babits Mihályról*, szerk. KELEVÉZ Ágnes, Bp., 1983, 293.

1097. Üzenet egy pozsonyi lapnak

In: Téglás 1997¹:433.

1098. Alszeghy Zsolt – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/2040/21.

1941 januárjában – végülis – Baumgartner-díjat kapott Kerecsényi Dezső, Reményik Sándor, Réti István, Tompa László, Baumgarten-jutalomban részesült Kállai Ernő, Kolozsvári-Grandpierre Emil, Takáts Gyula. A választás és mérlegetés folyamatáról, benne Szerb Antal esetleges díjazásáról: Bp., 1980, II, 25, 254–256, 266–271. BABITS Mihály *Beszéltetőfüzetei*, a szöveget gond., a bev. és a jegyzeteket írta BELIA György.

1099. Egységes magyarság

In: Téglás 1997¹:435–438.

1101. Smolka János – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1144/1.

1102. Fény-torony

A Pásztortűz 1941. febr. 11-i számában az itt olvasható ajánlással jelent meg a vers. A REMÉNYIK Sándor, *Összes versei*, Bp., 1943., II., 552–553. oldalán csak ez az ajánlás olvasható: „Babits Mihálynak”. – Az ajánlásban szereplő dátum nem pontos. BM 1941. jan. 20-ától az Eötvös Loránd Rádium és Röntgen Intézetben feküdt febr. 2-áig. Az akadémiai székfoglalóra márc. 3-án került sor (vö. 1104).

1103. Babits Mihály – Smolka Jánosnak

In: OSZK Fond III/107.

Smolka János korábban *A gólykalifa* megfilmesítési jogára vonatkozó megbízás mellett felkérte BM-t egy Ady-film szinopszisának elkészítésére is. Erre az ajánlatra vonatkozik a költő utalása.

1104. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: Babits ... székszárdi levelei 1991:179–180.

BM akadémiai tagságára vonatkozóan a következők látszanak valószínűek: a tagajánlás 1940. márc. elején történhetett (vö. 1089). A testület a költőt 1940. ápr. 26-án választotta meg levelező tagnak. A szabályzat

szerint – kedvező döntés esetén – az ajánlástól számított egy éven belül kell megtartani a székfoglalót. Ezért vált sürgőssé az 1941 március eleji előadás. annak ellenére, hogy BM ebben az időszakban még legkevesbé sem volt megfelelő fizikai állapotban. Így került sor arra, hogy előadását a levélben jelzett Rédey Tivadar (vö. **654**) olvassa föl helyette. Az Akadémia Kiadványa (*A Magyar Tudományos Akadémia tagjai, 1825–1973*, összeáll. FEKETE Gézőné, Bp., 1975., 12.) a költőre vonatkozó adatokat a következőkben rögzíti:

Babits Mihály

Nyelv- és Széptudományi Osztály, Széptudományi Alosztály

költő, műfordító, esszéíró

szül. Szekszárd, 1883. XI. 26.

megh. Bp., 1941. VIII. 4.

lev. tag: 1940. IV. 26.

(Illés Sándor szíves közlése)

1105. Az Athenaeum – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1437/77.

1108. Németh Antal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/949/1.

1109. Írók két háború közt

Az itt közölt szöveg az 1941. máj. elején (esetleg április legvégén) megjelent hasonló című könyv előszava. Vö. BABITS Mihály, In: *Írók két háború közt*, Bp., 1941., 5–9.

1110. Török Sophie – id. Babits Mihálynénak

In: Babits... szekszárdi levelei 1991: 180–182.

1111. Moravcsik Gyula – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/921/4.

MORAVCSIK Gyula (1892–1972): klasszika-filológus. 1936-tól egyetemi tanár.

1112. Radnóti Miklós *Naplójából*

In: RADNÓTI Miklós, *Napló*, s. a. r.

RADNÓTI Miklósné, utószó, jegyz. MELCZER Tibor, a szöveget gond. MELCZER Tibor, SZÉKELY SZ. Magdolna, Bp., 1989., 167.

1113. Babits Mihály – Baranyai Lipótnak

In: OSZK Fond III/60.

BARANYAI Lipót (?-?): a Nemzeti Bank elnöke. – RAICS Olga (?-?): francia–német szakos tanárnő. A levélfogalmazványt B. M. feltehetőleg diktálta Török Sophie-nak.

1114. Szathmáry Sándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1186.

SZATHMÁRY (helyesen: SZATMÁRI) Sándor (1897-?): író. 1937-től adták elő rádiójátékait. A *Gulliver utazása Kazahániában* című regénye 1941-ben jelent meg.

1115. Babits Mihály – Németh Antalnak

In: BABITS Mihály, *Beszélgetőfüzetei*, a szöveget gond., a bevezetőt és a jegyzeteket írta BELIA György, Bp., 1980, II, 412.

1116. Balogh József – Babits Mihálynak

In: Kabdebó 1983:200.

1117. Németh Antal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/949/2.

1118. Ezerkilencszáznegyvenegy augusztus 4.

In: Babits Emlékkönyv 1941:268.

A kötet belső címlapjának hátoldalán ez áll: „Az Emlékkönyv írói a tiszteletdíjukat, a kiadók a tiszta jövedelmet Babits Mihály síremlékére ajánlották fel.” Az utolsó oldalon pedig ez olvasható: „A Babits Emlékkönyv 2000 számozott példányban készült 1941 október havában. A nyomás munkáját Lengyel Lajos terve szerint a Hungária Nyomda, a kötést Rudas Sándor könyvkötészete végezte.”

1119. Török Sophie – Babits Istvánnak

In: Babits... székszárdi levelei 1991:182.

1120. Csak csont és bőr és fájdalom

In: „*A dal szüli énekesét*”, összeáll. és szerk. TÉGLÁS János, Bp., 1983, 82.

Babits halálára, tehát még 1941 augusztusában–szeptemberében, verset írt Bóka László, Fenyő László, Gellért Oszkár, Heltai Jenő, Hollós Korvin Lajos, Janovich Ferenc, Jékely Zoltán, Kassák Lajos, Képes Géza, Nagy Zoltán, Sárközi György, Zelk Zoltán. A versek – az 1942-től 1983-ig B. M. emlékezetének szentelt más alkotásokkal együtt – Téglás János gyűjteményében olvashatók.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

MUTATÓK

Babits Mihály műveinek mutatója

(Jelen mutató utal valamennyi Babits-műnek a kötet főszovegében illetve jegyzetanyagában való előfordulására, akár teljes műről, akár részletről vagy csak említésről van szó. Nem utalunk kötetcímekre, interjúkra, nyilatkozatokra valamint azokra a beszédekre és előadásokra, melyek a szerző életében nem jelentek meg nyomtatásban. A mű- és névmutató római számai a kötetre, arab számai az oldalra utalnak.)

- Vers*
- A Danaidák I 160–162, 172, 175, 177, 201, 239, 240, II 22, 189
- Ady Endrének I 205–207
- A gazda bekeríti házát I 527–528
- A gyémántszóró asszony I 460–462, 589
- A halál automobilon I 58, II 136
- A húszéves „Nyugat” ünnepére II 45–46
- A jobbak elmaradnak I 440–441
- A könnytelenek könnyei I 370–372, 373, 391, 581, II 194
- Áldás a magyarra II 685–686
- A lírikus epilógja I 38–39, 40, II 194
- Aliscum éjhajú lánya II 194, 604
- Anyám nevére I 53–54, II 136
- A régi kert I 10–12, 389
- A sorshoz I 200
- A Spinoza-szobor előtt I 35, 62, 72, 87
- A sziget nem elég magas II 136
- A vén kötéltes I 472–473
- A vetkőző lelkek II 433
- A világosság udvara I 28–31, 58, 66, 67, 548
- Az Antikrisztust kelni láttuk őt I 341–342, 578
- Az elbocsátott vad II 481–482, 523
- A zengő szobor dala II 765
- Az őszi tücsökhöz I 177, 200
- Babilon egerei II 239
- Bakhánslárma I 200
- Balázsolás II 652–654, 655, 810
- Bogárkák jó haláláért II 136
- Bomoljatok ti I. Némuljatok el [?]
- Cigány a siralomházban II 20, 237
- Cigánydal II 189
- Cumulus I 178
- Csak a dalra I 367–369
- Csak egy kis méhe... II 433
- Csak posta voltál II 325–326, 433
- Csillagokig! I 387–388, 406
- Csipkerózsa I 200
- Csonka-Magyarország I 524
- Csövek, erek, terek I 499–500, 525
- Dal az esztergomi bazilikáról I 481–482, 490
- Darutörpeharc I 135
- Édes az otthon I 77–78, 550, II 136
- Egyfajta kultúra II 105–107, 239, 309

- Egy szomorú vers *II* 194
 Egy verseskönyv epilógusa *I* 193–195
 Egy verses levélre *II* 737–738
 Éji dal *I* 200
 Éjszaka *I* 116
 Emlékezés *I* 189
 Énekek éneke *I* 391
 Epizódok *I* 31–32
 Erdély *II* 726–727
 Esti dal *I* 200 *II* 189
 Esti kérdés *I* 165, 167, 168–169, 170, 171, 172, 200, *II* 194, 237, 438
 Esti megérkezés *I* 106
 Ezerkilencszáznegyven *II* 706–707
- Fájó, fázó ének *I* 254–255
 Feketeország *I* 96, 97–98, 99, 105, 116, 156, 158, 165, 553
 Fete galante l. Galáns ünnepség
 Fiatalkatonák *I* 262–263, 289
 Fortissimo *I* 300–301, 302, 304, 305, 306, *II* 485
 Füst és korom közül *II* 252, 253
- Galáns ünnepség *I* 116, 179–180, *II* 194
 Golgotai csárda *I* 116, 117, 158, 165
 Gretna Green *II* 136
- Haláltánc *I* 200
 Halavány téli rajz *II* 194
 Három angyal *II* 754
 Három királyok [?] *II* 523
 Haza a telepre *I* 233
 Hazám! *I* 524
 Hegeso sírja *I* 158
 Hegyi szeretők idillje *II* 754
- Helios *I* 43
 Himnusz Irishez *I* 136–138, 145, 156, 165
 Holt próféta a hegyen *II* 310–311, 455
 Húnyt szemmel... *I* 241
 Hús-szigetek a kőtengerben *I* 525
 Húsvét előtt *I* 172, 281–284, 285, 286, 287, 289, 320, 323, 584, *II* 17, 136, 474, 662, 752
- II.* Rákóczi György *I* 21
 In Horatium *I* 41–42, 44
 Isten gyertyája *II* 240, 241
 Itália *I* 121
- Játszottam a kezével *I* 269–270, 271, 272, 273, 275, 277, 278, 280, 568, 569
 Jobb és bal *II* 123–124
 Jónás könyve *II* 678, 688, 702, 703, 704, 705, 818
 Jónás imája 819
- Kanizsai Dorottya *II* 136
 Két nővér *I* 37, 38, 200, 320
 Klasszikus álmok *I* 192
 Könnyű dalt szeretnék írni a kedveshez *II* 136
 Köszöntő *I* 14
- Levél *II* 432
- Május huszonhárom Rákospalotán *I* 224–226, 227, 286
 Márciusi reggelen *I* 88
 [Ma újra csillagos...] *I* 392–393
 Messze... messze *I* 102–103
 Miatyánk *I* 264–265, *II* 401
 Mint forró csontok a máglyán *II* 396–397

- Mint különös hirmondó *II* 523, 433
- Mozgófénykép *I* 107–109, 110, 111, 553
- Naiv csömör I. Egy verseskönyv epilógusa
- Napszálltakor *I* 88
- Némuljatok el [?] *I* 45
- Nincsen kísértet *I* 55
- Óda a bűnhöz *I* 165, 174
- Örök dolgok közé legyen híred beszótt *I* 200
- Örökkék ég a felhők mögött *I* 514–517, 594
- Ősz és tavasz között *II* 530–531, 532
- Paris *I* 73, 116, 549, 550
- Példabeszéd *I* 548
- Pesti éj *II* 136, 478
- Petőfi koszorúi *I* 432–433, 586
- Politika *II* 92–93
- Pro Domo *I* 276–277
- Psychoanalysis Christiana *II* 672
- Recanati *I* 81, 116
- Recitativ *I* 320, 570
- Régen elzengtek Sappho napjai *I* 419, 518, 521
- Restség dicséreti *II* 618–619
- Sírvers *I* 40, 53, 107, 158, 165
- Strófák a wartburgi dalnokversenyből *I* 37, 78–81, 82, 88
- Sugár *I* 135, 147–148, 158, 165, 203, 320, 556
- Sunt lacrimae rerum *I* 202
- Szaladva fájó talpakon *I* 373, 391
- Szálló nap után *I* 344–346
- Szerelmes vers *I* 391, *II* 513
- Szimbolumok *I* 200
- Szittál-e lassú mérgeket *I* 347–348, 579, *II* 136
- Szonettek *I* 200
- Szőlőhegy télen *I* 37
- Tájkép *I* 88
- Theosophikus énekek *I* 37, 127–129
- Tremolo *II* 433
- Turáni induló *I* 115, 553
- Új leoninusok *I* 120–121
- Új mythológia *II* 139–140
- Vakok a hídon *I* 237–239, 240, 241, 242, 566
- Városvég *I* 135
- Vásár *I* 124–125, 135
- „Vén cigány” *II* 234–235
- Vérivó leányok *I* 82, 88, 116
- Verses napló *II* 433
- Vile Potabis *I* 76–77
- Zrínyi Velencében *I* 135–135
- Zsoltár férfihangra *II* 189
- Zsoltár gyermekhangra *I* 316–318, *II* 189, 194, 662

Regény, novella

A fekete olvasó I. Elza pilóta
vagy a tökéletes társadalom

A gólyakalifa I 37, 190, 191,
246–247, 248, 249, 250, 251,
252, 413, 445, 446, 453, 487,
566, 572, II 202, 259, 318,
319, 416, 417, 426, 427, 473,
598, 599, 640, 733, 735, 805

A torony árnyéka I 503 II 24, 316

Az örültek I 18

Bíró uram karácsonyestje I 20

Drága élet II 24

Egy hering története I 17

Elza pilóta vagy a tökéletes társadalom II 298, 299, 458, 459,
460, 461, 462, 463, 464, 465,
466, 467, 468, 491, 508, 515,
616, 776

György, a favágó I 503, II 24, 316

Halálfiái I 406, 408, 409, 410–
412, 413, 453, 497, 556, 557,
584, 585, 594, II 34, 37, 47,
48, 77, 78, 79–82, 83, 84, 85,
86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94,
95, 96, 98, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 120, 121, 122, 137,
143, 211, 212, 213, 214, 215,
318, 319, 399, 460, 510, 638,
640, 691, 752, 759, 760

Hatholdas rózsakert I 66, II 453,
638, 639, 640

Házaspár Gádoroson II 638, 640

Huszdik, huszadik század I 242,
561

Johnny, a tengerész II 24

Karácsonyi Madonna I 378–384,
II 617

Kártyavár I 212, 445, 450, 451–
453, 454, 455, 456, 457, 458,
459, 487, 503, 588, 589, II
400, 510, 599, 661

Kezdődik Éliás testvér hiteles története I 378

Mese a Decameronból II 24, 547
Mythológia I 378, 445

Novella az emberi húsról és
csontról II 107

Szerelem II 24

Timár Virgil fia I 394–395, 396,
397, 398, 399, 400, 401, 402,
403, 406, 453, 583, II 38, 318,
319, 390, 460, 493, 510, 599,
661, 689

Tó a hegyek között II 529, 641

Viszály a tanácsházán I 20

Dráma

A litterátor II 405

A második ének I 208–209, 210,
222, 562, 563

Laodameia I 173–174, 175, 200,
210, 239, 240, 416, 561, II
401, 755

Simóné háza I 106, 107, 115

Vihar I. A második ének

- Tanulmány, kritika*
- A cifra nyomorúság *I* 112
- A dolovai nábob leánya *I* 112
- Ady *I* 154–155
- A férfi Vörösmarty *I* 220–222
- Ágoston *I* 306–311, 323 *II* 672
- A halhatatlanság halála *II* 419–422
- A humanizmus és korunk *II* 633–635
- A kételkedés kötelessége *II* 402
- A kettészakadt irodalom *II* 72–76
- A legnagyobb magyar *II* 610–615, 807
- A magyar jellemről *II* 694
- A mai Vörösmarty *II* 580–585, 801, 804, 807
- Amor sanctus *II* 376–380, 382, 383
- A nemzedéki kérdés vitája *II* 565–569
- A *Nyugat* és az akadémizmus *II* 243–247
- „A *Nyugat* íróinak nevében...”
[Ady temetésén tartott beszéde] *I* 337
- A *Nyugat* régen és most *II* 327–333, 779
- A remény *I* 112
- A Shakespeare-ünnephez *I* 288, 323
- A tömeg és a nemzet *II* 673–677, 814
- A vers jövődje *II* 155–157
- A veszedelmes világnézet *I* 315–316 *II* 161
- A Vörösmarty Akadémiáról *I* 503–506
- Az aranyember *I* 112
- Az első pillanatban *I* 331
- Az erdélyi költő *II* 724–726, 727
- Az európai irodalom története *II* 494, 501, 502, 505, 508, 514, 533, 534, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 554, 565, 568
- Az ifjú Vörösmarty *I* 216–219
- Az igazi haza *I* 339–340, 342, 366, 439, 577, 585
- Az írástudók árulása *II* 161–171, 765
- Az irodalom halottjai *I* 561
- Baloldal és nyugatosság *II* 264–270, 774
- Baumgarten Ferenc és alapítványa *II* 54–56
- Beatrix királynő *II* 600
- Békekiáltvány *II* 534–538, 800
- Bergson filozófiája *I* 165–166, 167, 181
- Berlini napló *II* 195–198
- Berzeviczy Albert *II* 600–602
- Beszéde a Baumgarten-díjak kiosztásakor (1929) *II* 184–187
- Beszéde a Baumgarten-díjak kiosztásakor (1933) *II* 402
- Beszéde a Baumgarten-díjak kiosztásakor (1934) *II* 483, 484
- B. F. huszárönkéntes: elesett az északi harcúterén, 1915. június 1 267–268, 567
- Curriculum vitae *I*, 567
- Csak énekeljetek! *II* 700–701
- Debrecen és Párizs *II* 292–295
- Egyház és irodalom *II* 430–431, 789

- Egy miniszteri beszéd kapcsán *II* 595–596
- Egységes magyarság *II* 731–732
- Elfogy a magyarság? *II* 449–453
- Előszó [Dante, Paradicsom] *I* 426–427, 586
- Előszó [Dante, Purgatórium] *I* 366–367, 581
- Erkölc és iskola *I* 113–114
- Európaiság és regionalizmus *II* 225–230, 769, 771
- Ezerkilencszázharmincyolc január *II* 663–664
- Fiatalok *I* 463–463, 469, 470, 471, 478, 488, 589
- Fogarás *I* 145–146, 554
- Gül baba *I* 112
- Gyászbeszéd Tóth Árpád fölött *II* 179–180
- Indiszkreció az irodalomban *I* 399–400 *II* 759
- Irodalom és társadalom *I* 227–229
- Írók két háború közt *II* 739–741
- Írórsorsunk és hagyományaink *II* 281–284, 775
- Istenkáromlás *I* 305
- Játékfilozófia *I* 36
- Kant és az örök béke *I* 321–322, 323
- Katolikus költészet *II* 429–430, 789
- Két szellem *II* 401
- Kosztolányi Dezső *II* 621–625
- Kölcsey *II* 679–682
- Költészet és valóság *I* 391
- Költő a pódiumon *II* 190–191
- Könyvpropaganda és könyvégetés *II* 440–444
- Kun József *I* 552
- Leibniz, mint hazafi *I* 311–313
- Lovagrend *I* 321, 324–325, 575
- Magyar irodalom *I* 242–244
- Magyar költő kilencszáztizenkilencben *I* 357–357, 359, 579, 580 *II* 136
- Magyar nemzeti lant *II* 716–717
- Minden a szón múlik *II* 459–460
- [„... minden másképp lett”] (Keresztükasul az életemen) *I* 262
- Mit tegyern az író a háborúval szemben? *II* 520–522, 798
- Németek *I* 420–424, 585
- Nemzet és Európa *II* 474–480, 792
- Nemzetközi ankét a költészetről *II* 362–366
- Pajzsral és dárdával *II* 697–698, 699, 817
- Parasztság és irodalom *II* 422–424, 789
- Petőfi *I* 429–433
- Petőfi és Arany *I* 53, 183–184, 188, 561
- Puskin *II* 636–638, 809
- Puszták népe *II* 606–610
- Reviczky Gyula *I* 196
- Sámson *I* 112
- Swinburne *I* 162–163
- Szagokról, illatokról *I* 116

- Személyi ügy? II 205–207, 208, 768
- Tália I 112
- Tanulmány Adyról I 362–363
- Tanulmány a magyar irodalomról francia közönség számára II 108–113, 188, 391
- Tárgyas ragozás kül[önböző] szem[élyű] tárgyakkal I 25
- Thomas Mann levele II 630–631
- Új klasszicizmus felé II 7–11
- Új nemzedék II 340–347
- Üzenet és vallomás II 392–394
- Vázlatok egy nap történetéből I 21
- Műfordítás*
- ANAKREÓN
- Szerelem játéka II 263
- BAKKHÜLIDÉSZ
- Békedala I 285 II 662
- BAUDELAIRE, Charles
- A semmi vágya I 46, 546
- Egy pogány imája I 100
- Spleen I 100
- BRYANT, William Cullen
- Június I 101
- DANTE, Alighieri
- Isteni színjáték I 223, 235–236, 237, 246, 377, 378, 426, 434, 581, 586 II 299, 300, 672, 705, 710, 712
- GOETHE, Johann Wolfgang von
- Iphigenia Auliszban II 308
- HEINE, Heinrich
- Hol vannak ők I 20
- Memento I 116
- KALLIMAKHOSZ
- Mint a vadász... II 263
- LILIENCRON, Detlev von
- Két szicilián I 101
- Várakozás I 100
- LISLE, Charles-Marie-René
- Leconte de
- Vile potabis I 50
- MELEAGROSZ
- Nyíl a fehér szegfű II 263
- NIETZSCHE, Friedrich
- A hét pecsét I 545
- A realiztikus festő I 545
- Boldogságom I 545
- Délen I 59–60
- POE, Edgar Allan
- A harangok I 47–50, 58, 88
- RICHEPIN, Jean
- Dal a földről I 100
- SHAKESPEARE, William
- A vihar I 572
- STURM, Julius
- Enyém vagy I 19
- SZOPHOKLÉSZ
- Oedipus király I 481, 485 II 308, 316, 708
- Oedipus Kolonosban II 708, 739, 742, 745, 746, 747
- WHITMAN, Walt
- Halál-ének I 101

Névmutató

(A kurzivált szám az életrajz oldalszámát jelöli.)

- ÁBRÁNYI Emil *I* 33, 127, 361, 362, 542, 543 *II* 203
- ACHERONTINUS I. DÓCZY Jenő
- ÁCHIM András *II* 516
- ACZÉL Benő *II* 769
- ADDISON, Joseph *I* 239
- ADY Endre *I* 64, 71, 72, 73, 74, 75, 84, 86, 88, 98, 107, 113, 117, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 144, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 172, 181, 183, 184, 185, 187, 192, 196, 198, 199, 205, 228, 253, 258, 266, 277, 291, 296, 323, 332, 337, 338, 342, 362, 363, 391, 404, 435, 446, 447, 463, 465, 474, 475, 479, 486, 505, 508, 509 521, 532, 542, 549, 551, 553, 534, 555, 556, 557, 577, 578, 583, 590, *II* 14, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 69, 72, 73, 74, 75, 77, 84, 110, 111, 112, 135, 167, 188, 197, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 241, 245, 246, 254, 265, 266, 268, 328, 329, 330, 332, 333, 340, 472, 474, 480, 486, 512, 516, 525, 540, 578, 579, 611, 621, 622, 627, 628, 698, 735, 761, 768, 775, 783
- ADY Lajos *II* 322, 498, 779, 795
- ADORJÁN Andor *II* 504
- ÁGOSTON, Szent *I* 306, 307, 308, 309, 310, 311, 323, *II* 95, 377
- AIGNER Károly *II* 288
- AISZKHÜLOSZ *I* 8, 163, 175
- AJTAY József *II* 381, 382, 784
- ALARIK *I* 310
- ALBRECHT Dezső *II* 666
- ALEXANDER Bernát *I* 313, 544, 546, *II* 751
- ALEXI *II* 18
- ALSZEGHY Zsolt *I* 523, *II* 174, 502, 503, 730, 731, 795, 823
- AMBROSIS, Carlo de *II* 710
- AMBRUS Zoltán *I* 134, 332, 507, 531, 573, *II* 158, 173, 223, 323, 384, 403, 765, 779
- ANDOR József *I* 150, 557
- ANDRÁSSY Gyula, ifj. *I* 73, 549
- ANGYAL Dávid *I* 189, 197
- ÁNGYÁN sajtófőnök *I* 488
- ANTAL Sándor *I* 113, 117, 118, 126, 127, 130, 554, 555
- ANTOKOLSZKIJ, Mark Matvejevics *I* 36, 543
- APAFI Mihály *I* 123
- APPONYI Albert *I* 101, 552
- ÁPRILY LAJOS *I* 588, *II* 14, 221, 710, 770
- APRÓ Ferenc *I* 94, 95, 96, 101, 112, 531, 551, 552, 553, 554, 556, 571, 860
- AQUINÓI Tamás, Szent *II* 732
- ARANY János *I* 8, 16, 26, 32, 44, 45, 51, 53, 57, 60, 88, 111, 135, 159, 163, 183, 184, 185, 188, 192, 202, 211, 221, 228, 357, 463, 471, 485, 540, 546, 560, 561, *II* 197, 204, 246, 267, 268, 273, 283, 285, 286, 358, 399, 422, 423, 424, 436,

- 472, 532, 605, 613, 658, 697,
698, 712, 775
- ARETINO, Pietro *I* 66
- ARISZTOTELÉSZ *I* 176 *II* 309
- ARKHIMÉDESZ *II* 701
- ASCHER Oszkár *II* 194, 214,
767, 769
- ASZLÁNYI Károly *II* 135, 762
- ASZTALOS Judith *II* 666
- AUER Pál *II* 524, 525, 526, 534,
798, 800
- AUGUSZ *I* 9
- BABITS Angyal *I* 13, 15, 18,
266, 336, 346, 394, 407, 408,
483, 488, 489, 539, 568, 590,
II 42, 65, 100, 384, 392, 528,
758, 760, 799
- BABITS Ildikó *II* 193, 250, 298,
353, 523, 555, 588, 646, 663,
713, 715, 738
- BABITS Ilona *II* 1057
- BABITS [IV.] István *I* 18, 164,
266, 274, 292, 293, 316, 332,
393, 407, 539, 567, 568, 570,
571, 574, *II* 42, 65, 136, 199,
228, 384, 391, 528, 573, 588,
593, 748, 768, 785, 826
- BABITS [IV.] Istvánné STO-
CKINGER Györgyi *II* 445,
741, 768, 790
- BABITS [V.] István *II* 768
- BABITS Mihály, id. *I* 12, 13, 14,
15, 18, 20, 539
- BABITS Mihályné I. TÖRÖK
Sophie
- BABITS Mihályné KELEMEN
Auróra *I* 10, 12, 14, 18, 95, 96,
101, 105, 116, 144, 164, 188,
223, 230, 231, 244, 261, 266,
279, 331, 346, 393, 394, 406,
500, 538, 539, 540, 552, 553,
554, 556, 558, 560, 563, 564,
565, 566, 567, 569, 576, 578,
583, *II* 41, 100, 199, 320, 321,
383, 391, 392, 445, 528, 529,
573, 587, 588, 736, 741, 756,
784, 790, 799, 803, 804, 823
- BABITSNÉ TANNER Ilona I.
TÖRÖK Sophie
- BABITS Tibor *II* 768
- BACH, Johann Sebastian *II* 324
- BACZUR Gazsi *II* 423
- BADICS Ferenc *I* 280
- BAINVILLE, Jacques *II* 318
- BAJCSY-ZSILINSZKY Endre *II*
516
- BAJZA József *II* 416
- BAKKHÜLIDÉSZ *I* 285
- BAKÓ Endre *II* 779
- BAKOS Ákos *II* 628
- BALASSA Ármin *I* 93, 552
- BALASSA Bálint I. BALASSI
Bálint
- BALASSA Imre *II* 493
- BALASSA József *II* 87, 505, 506,
526, 666, 667, 751, 796, 799
- BALASSI Bálint *I* 26, 130, 132,
184 *II* 472, 505, 716
- BALÁZS Béla *I* 117, 126, 129,
130, 131, 134, 151, 172, 181,
183, 266, 296, 532, 555, 559,
560, 567, 571, 580, *II* 688, 816
- BÁLINT György *I* 532, *II* 277,
369, 458, 556, 671, 672, 705,
774, 788, 814, 818
- BÁLINT Györgyné CSILLAG
Vera *II* 671, 774
- BÁLINT Lajos *I* 249, 289
- BÁLINT Rezső *I* 498
- BALLA Ignác *I* 278, 290, *II* 426,
427

- BALOGH Ármin *I* 544
 BALOGH Barna *II* 513, 797
 BALOGH dr. *II* 665
 BALOGH Edgár *II* 182, 183, 766
 BALOGH József *I* 534, *II* 154, 277, 278, 334, 354, 355, 387, 394, 395, 469, 470, 493, 745, 764, 774, 781, 786, 792, 794, 825
 BALOGH Miklós *II* 251, 772
 BALOGH Vilma *I* 522
 BALZAC, Honoré de *I* 60, 245, *II* 546
 BÁNFFY Miklós *I* 588, *II* 143, 152, 153, 280, 500, 555, 556, 589, 764, 769, 777, 795, 801
 BANGA Ferenc *II* 861
 BÁNYAI Kornél *I* 477, 478, 495, *II* 27, 352, 382
 BARANYAI Lipót *II* 743, 825
 BÁRD Miklós *II* 73, 306
 BÁRDOS Artur *II* 405, 787
 BARKER, Vernon Duckworth *II* 263, 382
 BARSÍ Dénes *II* 791
 BÁRSONY István *I* 361
 BÁRSONY Tivadar *II* 645
 BARTA András *II* 771
 BARTA Lajos *I* 332, 507
 BARTAL Antal *I* 27, 62, 63, 542
 BARTALIS János *II* 209, 210, 352, 454, 769, 791
 BARTÓK Béla *II* 93, 296, 698, 776
 BARTÓKY József *II* 77
 BARTUCZ Lajos *II* 290
 BASCH Edit *II* 301
 BASCH Lóránt *I* 555, 587 *II* 66, 97, 99, 127, 129, 134, 148, 158, 159, 223, 257, 261, 262, 272, 334, 382, 395, 485, 486, 507, 523, 524, 590, 591, 592, 593, 594, 605, 606, 616, 665, 730, 731, 758, 760, 761, 765, 774, 784, 806, 812
 BATA Imre *I* 39, 537 *II* 859
 BAUDELAIRE, Charles *I* 45, 46, 55, 60, 62, 67, 70, 72, 75, 83, 100, 120, 163, 239, 377, 386, 545, 546, 549, 550, 579, *II* 309, 430, 516
 BAUMGARTEN Ferenc *I* 327, 575, *II* 48, 49, 51, 54, 55, 56, 104, 105, 125, 127, 128, 129, 149, 151, 152, 160, 185, 757, 758, 767
 BAUMGARTEN Izidor *II* 48
 BAYER Ágost *II* 142, 143
 BAZIN, René *II* 294
 BEATRIX *II* 600
 BECK Ö. Fülöp *II* 292
 BEDŐ Krisztina *II* 859
 BÉKÁSSY Ferenc *I* 253, 267, 533, 566, 573
 BÉKÁSSY István *I* 572
 BÉKÁSSY Istvánné *I* 304, 572–573 *II* 92
 BEKE Manó *II* 307
 BEKE Ödön *I* 297
 BÉLÁDI Miklós *II* 751
 BÉLDI Pál *I* 123
 BELIA György *I* 21, 28, 32, 62, 63, 65, 66, 86, 531, 532, 533, 534, 538, 540, 541, 542, 546, 547, 548, 549, 551, *II* 652, 789, 792, 810, 813, 823
 BELIÁNÉ SÁNDOR Anna *I* 531, 538
 BENCZUR Gyula *II* 264
 BENDA, Julien *II* 162, 163, 164, 165, 166, 169, 469, 470, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 765, 792
 BENDA László *I* 33

- BENDE László *I* 166, 540, 542, 558
BENE István *II* 666
BENE Istvánné *II* 666
BENEDEK Elek *II* 138, 279, 283, 762, 775
BENEDEK István *II* 751
BENEDEK Marcell *I* 34, 543, *II* 13, 27, 307, 505, 751, 796, 860
BENEDEK Mihály *I* 535
BEÖTHY Zsolt *I* 61, 338, 361, 547
BÉRCI Ede *I* 95
BERCZELI Anzelm Károly *II* 527, 799
BERDA József *II* 250, 298, 353, 663, 715, 772, 812, 820
BERDE Mária *II* 14, 560, 751, 802
BERÉNYI dr. *II* 738
BERÉNYI László *II* 466
BERGER Győző *II* 43
BERGSON, Henri *I* 165, 166, 167, 181, 448, 544, 556, 558, *II* 732
BERINKEY Dénes *I* 576
BERNÁTH Aurél *II* 693, 699, 817
BERTONI, Giulio *II* 709
BERZEVICZY Albert *I* 538, *II* 58, 65, 69, 72, 73, 75, 76, 77, 138, 139, 191, 285, 554, 600, 601, 757
BERZSENYI Dániel *I* 175, 463, *II* 179, 430, 597, 605, 698, 716
BETHLEN Gábor *II* 807
BETHLEN István *II* 53, 141, 142, 395, 398, 696, 757, 763, 786
BETHLEN Istvánné *II* 53, 141
BÍRÓ *II* 636
BÍRÓ Lajos *I* 134, 150, 320, 332, 360, 362, 557, 580
BÍRÓ Pál *II* 809
BISZTRAY Gyula *I* 522, 556 *II* 145, 610, 806
BLAU Ármin *I* 94
BOCCACCIO, Giovanni *I* 63, 69
BODNÁR Zsigmond *I* 25, 61, 541, 542
BODOR Aladár *II* 705, 818
BODRI Frenc *I* 571
BOGNÁR István *II* 412, 415, 416
BOHUNICZKY Szefi *II* 292
BOISSARD, Maurice *I* 554
BOISSIER, Marie Louise Gaston *I* 26
BÓKA László *II* 509, 821, 826
BOKÁNYI Dezső *I* 74
BONCZA Berta *I* 341, 343, 344, 363, 364, 365, 391, 532, 578, 581 *II* 370, 371, 783
BONTEMPELLI, Mssimo *II* 579
BORBÁNDI Gyula *II* 819
BORI Imre *II* 794
BORNEMISSZA Elemémé *II* 500
BOROMISZA Jenő *I* 100
BOROMISSZA Tibor *I* 100, 552
BOROS Ferenc *I* 252, 306, 573
BOROS Miklósné *I* 535
BOROSNYAY Károly *I* 95
BORS László *I* 290
BORSÁNYI György *I* 579
BOTTAI, Giuseppe *II* 709
BOURGET, Paul *II* 9
BÖHM Henrik *I* 454
BÖHM Vilmos *I* 325, 329, 575
BÖLÖNI FARKAS Sándor *II* 398, 404, 405
BÖZÖDI Görgy *II* 641
BRADLEY, William Aspenwall *II* 318, 319
BRAND István *II* 664, 832
BRANDT *II* 666
BRAUN Soma *II* 543

- BRENNER József I. CSÁTH Géza
 BRENNER Olga *II* 600, 805
 BRÓDY Mihály *I* 62
 BRÓDY Pál *I* 332, 571
 BRÓDY Sándor *I* 509 *II* 77
 BROWNING, Robert *I* 81
 BRUEGHEL, Pieter, id. *I* 239, 240
 BRÜLL Adél *I* 73, 113
 BRYANT, William Cullen *I* 101
 BUDA Attila *I* 215, 533, 539,
 540, 542, 562, 563, 565, 583,
 592, *II* 760, 779, 859, 860
 BUDAY Béla *I* 541
 BUDAY Dezső *I* 17, 279, 541, 569
 BUDAY György *II* 667, 813
 BUDAY Kálmán *I* 495, 498, 499,
 592 *II* 528, 657
 BUDAY László *II* 439, 440, 458,
 528, 799
 BUJDOSSY Ilona *II* 677
 BURCKHARDT, Jakob *I* 69
 BURJÁN Károly *I* 278
 BURNS, Robert *II* 422
 BUTLER, Samuel *I* 424
 BUZÁS Lajos *II* 666
 BUZÁS Lajosné *II* 666
 BYRON, George Gordon *I* 44,
 56, 67, 162, 163
- CAESAR, Gaius Julius *II* 552
 CALDERÓN, Pedro *I* 249
 ĚAPEK, Karel *II* 188, 579
 CARDUCCI, Giosué *I* 44, 120,
II 31
 CARRERA, Mario *I* 466
 CASANOVA, Giovanni Giaco-
 mo *II* 548
 CATO, Marcus Porcius *II* 152
 CATULLUS, Gaius Valerius *I* 67,
 175
- CHAMBERLAIN, Arthur Neville
II 684
 CHOLNOKY Viktor *I* 134, 183,
 198
 CICERO, Marcus Tullius *I* 63, 86
II 700
 COLERIDGE, Samuel Taylor *I*
 120
 CONRAD, Joseph *II* 570
 CROMWELL, Oliver *II* 210
 CURIE, Eve *II* 672
 CZEBE Gyula *II* 126, 751
 CZIGÁNY Dezső *II* 663
 CZINE Mihály *I* 536 *II* 805
 CZÓBEL Ernő *I* 34, 543
- CSAJKOVSZKIJ Pjotr Iljics *II* 349
 CSÁNK Endre *II* 179
 CSÁSZÁR Elemér *I* 457, 526,
 586, *II* 544
 CSÁSZÁR Imre *I* 278
 CSÁTH Géza *I* 74, 106, 134, 183,
 550, 579 *II* 600
 CSATHÓ Kálmán *I* 361, *II* 256
 CSÉCSI Imre *II* 813
 CSENGERY János *II* 13
 CSER László *II* 665, 699, 812, 818
 CSERZY Mihály *I* 93, 552
 CSÉVE Anna *I* 533
 CSERÉPFALVI Imre *II* 662, 811
 CSIKY Gegely *I* 112
 CSINSZKA I. BONCZA Berta
 CSISZÁR Mirella *I* 532, 533
 CSÓK István *II* 307
 CSOKONAI VITÉZ Mihály *I* 63,
 130, 132, 170, 184, *II* 472, 546
 CSOKONAY Zsigmond *I* 16, 540
 CSONKA Ferenc *I* 94
- DALADIER, Édouard *II* 684
 D'ANNUNZIO, Gabriele *I* 120

- DANTE, Alighieri *I* 119, 120, 176, 219, 223, 224, 230, 235, 236, 237, 307, 312, 366, 378, 426, 434, 497, 563, 581, *II* 12, 13, 75, 111, 150, 154, 167, 205, 210, 227, 249, 255, 281, 299, 377, 381, 421, 540, 630, 631, 709, 710, 711, 712
- DARWIN, Charles *I* 401
- DEÁK Ferenc *II* 674, 807
- DÉKÁNI Árpád *I* 215, 562
- DÉRY Tibor *II* 51, 56, 57, 352, 454, 455, 481, 585, 757, 791, 793, 810
- DESCARTES, René *I* 142
- DEVECSERI Gábor *II* 563, 804
- DÉZSI Lajos *I* 61, 547
- DICKENS, Charles *I* 245 *II* 94
- DIDEROT, Denis *I* 403
- DIENES Barna *I* 271, 568
- DIENES László *I* 331
- DIENES Pál *I* 167, 229, 230, 245, 330, 416, 449, 544, 564, 575, 585
- DIENES Valéria *I* 37, 167, 229, 230, 246, 321, 406, 407, 448, 449, 544, 556, 558, 564, 566, 568, 576, 588, 590, *II* 137, 762
- DIMITRIEVICS Ápisz *I* 259
- DIÓSZEGI András *I* 531
- DÓCZY Jenő *I* 405, 474, 475, 520, 590
- DOHNÁNYI Ernő *I* 93
- DOMOKOS László *I* 115
- DORÉ, Gustave *II* 357
- DOSZTOJEVSZKIJ, Fjodor Mihajlovics *I* 522 *II* 94, 294
- DÓZSA György *I* 185, *II* 268
- DRAGITS Imre *I* 13
- DREYFUS, Alfred *I* 18
- DSIDA Jenő *II* 260, 261, 555, 556, 773
- DUCCIO, Buoninsegna di *II* 378
- DUCIC, Yovan *II* 579
- DUGONICS András *II* 698
- DUHAMEL, Georges *I* 511
- DUNÁNTÚLI I. RÁKOSI Jenő
- DUTKA Ákos *I* 113, 126, 129, 130, 151, 555, *II* 494, 497, 498, 769, 794, 794
- DUUN, Olav *II* 215
- ECKHARDT Tibor *II* 307
- ÉDER Zoltán *I* 64, 102, 179, 213, 271, 297, 531, 533, 548, 562, 563, 564, 567, 572, 860
- EFTIMIU, Victor *II* 579
- EGRI Viktor *II* 467
- EGRY *II* 9
- EINCZINGER Ferenc *I* 478, 590 *II* 14, 15, 18, 751, 752
- EINTUS *I* 443
- ELEK Artúr *I* 165, 198, 405, 534, 558, 584, *II* 395, 462, 556, 767, 786, 800
- EMERSON, Ralph Waldo *I* 120
- EMMA *I* 146, 147
- EMŐD Tamás *I* 113, 126, 129, 130, 151, 555
- ENDRŐDI Sándor *I* 278
- ENGEL Rozália *I* 65
- EÖTVÖS József *II* 675, 698
- ERDEI Ferenc *II* 814
- ERDÉLYI József *II* 223, 256, 257, 258, 262, 267, 305, 350, 352, 355, 382, 395, 491, 511, 512, 767, 770, 773, 781, 794
- ERDŐHÁZI Hugó *II* 508, 509, 796
- ERDŐS Jenő *II* 509, 510, 796
- ERDŐS Renée *I* 377, 582
- ERÉNYI András *II* 656, 671, 694
- ERÉNYI Gusztáv *II* 556
- ERŐDI Béla *I* 361

- ERŐS Ferenc *I* 476
 ERZSÉBET *I* 9
 ETSY Emília *I* 443
- FABCHICH József *I* 175
 FÁBRY Zoltán *II* 301, 777
 FALLENBÜCHL Zoltán *I* 531
 FALU Tamás *II* 70, 335, 336, 338, 339, 758, 780
 FALUDI (FAULSTICH) Ádám *I* 16
 FALUDI Jenő *I* 492, 591
 FALUS Ferenc *I* 456
 FARINELLI, Arturo *II* 709
 FARKAS Ferenc *I* 544
 FARKAS Gyula *II* 50, 194, 195, 768
 FARKAS Imre *I* 100, 279, 552
 FARKAS Zoltán *II* 264, 512, 767
 FÁY Dezső *II* 381
 FAZEKAS Imre *I* 32
 F. CSANAK Dóra *I* 534
 FEHÉR Erzsébet *I* 534
 FEHÉR Ferenc *I* 557
 FÉJA Géza *I* 477, 478, 489, 814
 FEJES Sándor *I* 494, 496, 593 *II* 472
 FEJTŐ Ferenc *I* 404, 583, *II* 547, 605, 630
 FEKETE Lajos *II* 271, 455, 485, 793
 FEKETÉÉK *I* 365
 FEKETE Éva *I* 535
 FEKETE Gézané *II* 824
 FELEKI Sándor *I* 361
 FELLNER Pál *II* 651, 810
 FENYŐ László *II* 272, 292, 352, 433, 456, 457, 792
 FENYŐ Miksa *I* 134, 149, 155, 156, 178, 185, 188, 189, 191, 197, 199, 252, 277, 413, 414, 449, 485, 492, 502, 507, 557, 558, 559, 560, 561, 566, 584, 585, *II* 218, 219, 220, 221, 244, 262, 263, 273, 274, 276, 277, 408, 414, 446, 511, 525, 651, 767, 769, 770, 774, 787
 FENYŐ Miksáné *II* 440
 FERENC Ferdinánd *I* 259
 FERENC József, I. *I* 456
 FERENCZI Sándor *II* 307, 443
 FERENCZI Zoltán *I* 278, 361, 586
 FERENCZY Ferenc *I* 361
 FERENCZY József *I* 361
 FERENCZYNÉ dr. *II* 666
 FEST Guido *II* 443
 FESTETICS Taszilo *II* 375
 FESZTY Árpádné *II* 68, 158, 758
 FESZTY Masa *II* 68, 158, 758
 FICHTE, Johann Gottlieb *II* 474, 476, 478
 FINÁCZY Ernő *I* 85, 86, 551
 FINÁLY Gábor *I* 297
 FISCHER Béla *II* 306
 FISCHER Izidor *I* 215, 562
 FLAUBERT, Gustave *I* 60, *II* 27, 754
 FLORES, A. *II* 390
 FODOR Gyula *I* 488
 FODOR József *II* 256, 262, 339, 353, 781
 FORBÁTH Imre *II* 270
 FORMICHI, Carlo *II* 710
 FORTUNATUS, Venatius *II* 552
 FÓTHY János *I* 470, 589 *II* 348, 781
 FÖLDESSY Gyula *I* 405, 474, 475, 590
 FÖLDI *I* 365
 FÖLDI Mihály *I* 576, *II* 525
 FÖRSTER Gyula *I* 495, 501, *II* 458, 646, 657, 658

- FRANCE, Anatole *I* 60, 220, 227, 228 *II* 246
- FRANYÓ Zoltán *I* 183, 560
- FRÁTER Zoltán *II* 791, 806
- FREUD, Sigmund *I* 190, 250, *II* 236, 406
- FRIDECZKY Józsefné *I* 271
- FRIDRICH András *I* 178, 179
- FRISS Endre *II* 271
- FUSTEL DE COULANGES *I* 26
- FÜLEP Lajos *I* 409, 534, 584, *II* 16, 254, 255, 395, 449, 772
- FÜLÖP dr. *II* 738
- FÜRST Sándor *II* 781, 784
- FÜST Milán *I* 188, 189, 190, 232, 507, 508, 510, 534, 561, 593 *II* 70, 72, 175, 222, 232, 303, 304, 334, 335, 393, 425, 461, 574, 758, 759, 777, 780, 789, 798, 860
- GAÁL Gábor *II* 198
- GAÁL János *II* 762, 818
- GAÁL Mózes, id. *I* 229, 232, 233, 245, 297, 564 *II* 175
- GACHOT, François *II* 272, 692
- GÁL István *I* 509, 531, 532, 533, 535, 575, 584 *II* 767, 797, 798, 860
- GALSWORTHY, John *II* 215, 579
- GARA György *II* 417
- GARA László *II* 259, 318, 773
- GARAMSZEGI Pálné *II* 861
- GARAY János *I* 9, 16, 209 *II* 281
- GARBO, Greta *II* 645
- GÁRDONYI Géza *I* 32, 332, 378, 582 *II* 472
- GÁVRA Miklósné, özv. *I* 182, 560
- GÁVRA Sándor *I* 182
- GEBHARDT József *I* 22
- GEIGER Gyula *I* 407
- GELLÉRI Andor Endre *II* 436, 517, 520, 797
- GELLÉRT Oszkár *I* 134, 158, 201, 332, 435, 436, 460, 485, 486, 496, 503, 508, 534, 563, 589, 590, 592, *II* 23, 27, 30, 31, 100, 142, 147, 208, 221, 255, 256, 260, 262, 271, 274, 279, 311, 312, 313, 357, 367, 368, 369, 374, 395, 410, 411, 413, 439, 446, 472, 488, 510, 511, 552, 556, 563, 574, 590, 591, 593, 651, 678, 718, 724, 742, 747, 754, 760, 763, 768, 772, 774, 783, 787, 797, 798, 801, 802, 803, 815, 819, 821, 822, 826
- GELLÉRT Oszkárné *II* 143, 718, 821
- GEORGE, Stefan *I* 386, *II* 532, 712
- GEREVICH Tibor *II* 661, 695
- GERGELY József *I* 88, 551
- GERGELYI Katalin *II* 752, 860
- GERŐ László *I* 498
- GESZTESY Gyula *II* 45, 756
- GIDE, André *II* 294, 318, 430, 579
- GIOTTO, Bondone di *II* 378
- GLATZ Oszkár *II* 315, 317, 778
- GLÜCKLICH Vilma *II* 27
- GOBINEAU, Joseph Arthur de *I* 69
- GOETHE, Johann Wolfgang von *I* 56, 62, 66, 100, 401, *II* 145, 360, 546, 547
- GOGOLÁK Lajos *II*
- GOLDEN Dániel *II* 771
- GOMBOCZ Zoltán *II* 764
- GOMBOS Béla *I* 487, 488, 591
- GONCOURT fivérek *I* 507, *II* 547
- GORKIJ, Maxim *I* 511 *II* 142

- GOYA, Francisco *I* 111
 GÖDEL, Kurt *II* 401
 GÖRÖMBEI András *I* 536
 GRATZ Gusztáv *I* 260, 567
 GRILLPARZER, Franz *I* 249
 GULÁCSY Irén *II* 14, 751
 GULYÁS Pál *I* 584 *II* 258, 350, 355, 358, 360, 444, 773, 782, 790
 GUNDA Béla *II* 509
 GUTTMANN Leonie *II* 473, 474, 793
 GVADÁNYI József *II* 698
 GYALLAY Domokos *II* 14, 191, 751
 GYENES György *II* 729, 822
 GYERGYAI Albert *II* 173, 272, 307, 369, 383, 433, 784, 795
 GYÓNI Géza *I* 266, 278, 569
 GYÖKÖSSY Endre *I* 32, 543
 GYÖNGYÖSI István *II* 472
 GYÖRGY Ernő *II* 787
 GYÖRGY Oszkár *I* 40, 46, 58, 70, 74, 75, 85, 373, 478, 479, 536, 545, 546, 549, 550, 581, 590, *II* 19, 20, 89, 752
 GYULAI Ágost *I* 272, 568
 GYULAI Pál *I* 61, 132, 218, 547 *II* 581
 HAÁSZ Andor *I* 234
 HADIK Mihály *II* 769
 HALASSY Melanie *II*
 HALASSY Szilárd *II*
 HALÁSZ Gábor *I* 527, *II* 327, 373, 462, 512, 550, 558, 565, 566, 568, 569, 570, 571, 574, 631, 632, 678, 779, 801, 803
 HALÁSZ Gizella *II* 588
 HALLER *I* 366
 HALMOS mérnök *II* 509
 HAMVAS Béla *II* 256, 264, 773
 HANKISS János *II* 292, 293, 661, 761
 HARANGHY Jenő *II* 472
 HARSÁNYI Lajos *I* 202, *II* 249, 250, 428, 429, 772, 789
 HARSÁNYI Zsolt *II* 661, 733
 HARTMANN János *I* 113
 HAŠEK, Jroslav *II* 188
 HATVANY Lajos *I* 153, 197, 198, 199, 303, 304, 305, 332, 336, 346, 439, 446, 534, 557, 572, *II* 198, 307, 368, 398, 399, 404, 405, 406, 525, 786, 787
 HATVANY Lajosné *I* 534
 HAUSER Arnold *I* 571
 H. BAGÓ Ilona *I* 535
 HEGEDŰS Ármin *I* 454
 HEGEDŰS-BITE Gyula *I* 58, 71, 74, 88, 547, 551
 HEGEDŰS Gyula 1. Hegedűs-Bite Gyula
 HEGEDŰS Lóránt *II* 157, 158, 191, 446, 651, 764, 776, 790
 HEGEDŰS Orsolya *II* 771
 HEGEDŰS Sándor, ifj. *I* 356, 361, 579
 HEIDEGGER, Martin *I* 585 *II* 122, 125, 446
 HEINE, Heinrich *I* 20, 33, 60, 62, 224, 403 *II* 37, 172, 546
 HELLER Lajos *II* 384
 HELTAI *II* 19, 826
 HELTAI Jenő *I* 134, 332, *II* 367
 HENDEL Ödön *I* 215, 237, 563, 565
 HÉRAKLEITOSZ *I* 54
 HERCZEG Ferenc *I* 131, 278, 280, 296, 298, 352, 361, 392,

- 570, 572 *II* 21, 150, 256, 516,
586, 587, 733, 764
- HÉRÉDIA, José Maria de *I* 55, 89
- HEVESI András *II* 69, 369, 416,
417, 497, 758, 788
- HEVESI Sándor *I* 88, 551, *II* 306,
307
- HEVESY Iván *I* 239
- HILARIUS, Szent *II* 376
- HINDENBURG, Paul von *I* 266
- HIRSCHLER József *II* 255
- HITLER, Adolf *II* 684
- HOFFMANN, Ernst Theodor
Amadeus *I* 58 *II* 415
- HOHENBERG hercegnő *I* 259
- HOKUSAI *I* 239
- HOLLÓS István *I* 190, 191, *II*
306, 307
- HOLLÓS KORVIN Lajos *II* 826
- HÓMAN Bálint *II* 290, 334, 395,
610, 764, 776
- HOMÉROSZ *I* 145, 175, *II* 540
- HOMOK I. CSERZY Mihály
- HOMOR István *I* 94, 100, 116
- HORATIUS, Quintus Flaccus *I*
26, 60, 63, 163, 175
- HORTHY Miklós *I* 369, 390
- HORVÁT Henrik *I* 177, 353,
446, 559, *II* 70, 71, 189, 262,
433, 661, 767
- HORVÁTH Árpád *II* 480, 481,
490, 793, 794, 813
- HORVÁTH Ágoston *I* 21
- HORVÁTH Gedeon *II* 861
- HORVÁTH Gedeonné *II* 861
- HORVÁTH Iván *II* 771
- HORVÁTH János *I* 203, *II* 159,
379, 395, 661, 697
- HUGO, Victor *II* 150
- HUME, David *I* 26, 45
- HUNYADI János *I* 9
- HUNYADI Mátyás *II* 600
- IBSEN, Henrik *I* 60
- IGNOTUS *I* 73, 134, 150, 153,
156, 158, 181, 182, 198, 229,
277, 279, 297, 298, 324, 328,
332, 396, 399, 479, 480, 492,
507, 543, 560, 564, 572, 575,
583, 591, *II* 71, 72, 88, 176,
219, 231, 239, 244, 245, 246,
247, 253, 312, 315, 329, 414,
415, 418, 421, 432, 461, 759,
769, 770, 771, 807
- IGNOTUS Hugó I. IGNOTUS
- IGNOTUS Pál *II* 218, 367, 369,
770, 783
- ILLÉS Endre *II* 262, 263, 272,
297, 776
- ILLÉS Ilona *I* 535
- ILLÉS Sándor *I* 125, 554 *II* 824,
860
- ILLYÉS Gyula *I* 347, 532, 578, *II*
72, 223, 236, 257, 261, 263,
267, 270, 272, 305, 317, 352,
353, 359, 368, 370, 374, 395,
413, 429, 430, 431, 434, 449,
450, 451, 452, 456, 457, 486,
503, 509, 556, 559, 602, 606,
607, 608, 609, 610, 672, 678,
687, 714, 738, 742, 743, 748,
773, 774, 778, 784, 789, 792,
796, 802, 803, 806, 809, 811,
814, 819, 820
- ILLYÉS Gyuláné *II* 374
- ILYÉS János Jenő *I* 426
- IMRE Kálmán *II* 629
- IMRE, Szent *II* 264
- IMRÉDY Béla *II* 814
- ISAC, Emil *I* 319, 574, *II* 440,
578, 579, 603, 789, 804, 806

- ISTVÁN, Szent *II* 109, 198, 329, 504
- IVÁNFI Jenő *I* 278
- IVÁNYI *I* 112
- JAKAB Ödön *I* 361 *II* 138
- JAKUBOVITS Sándor *II* 48
- JALSOVICZKY Károly *II* 555
- JAMATZKY Sándor *I* 455
- JAMES, William *I* 26, 52, 60, 167 *II* 419
- JANCSÓ Elemérné MÁTHÉ SZABÓ Magda *I* 535
- JANKOVICH Ferenc *II* 302, 777, 826
- JÁNOS evangélista *I* 241
- JÁNOS, Keresztelő Szent *I* 521
- JÁSZAI Mari *I* 444, 494, 587, 592, 820
- JÁSZI Oszkár *I* 227, 320, 325, 326, 327, 564, 575, *II* 782
- JÉKELY Zoltán *II* 826
- JÓB Dániel *I* 134
- JÓKAI Mór *I* 7, 8, 17, 363, 485, *II* 68, 118, 158, 362
- JOÓ Tibor *II* 488, 668, 669, 813
- JÓZSA Imre *I* 495
- JÓZSEF Attila *I* 443, 534, *II* 241, 242, 352, 353, 386, 407, 408, 424, 425, 444, 524, 559, 560, 563, 629, 630, 660, 663, 678, 686, 769, 771, 784, 785, 787, 789, 790, 798, 802, 807, 808, 809, 815
- JÓZSEF főherceg *I* 329
- JÓZSEF Jolán *II* 686, 688
- JUHÁSZ Andor *I* 535
- JUHÁSZ Ferenc *II* 798
- JUHÁSZ Géza *I* 295, 534, *II* 113, 135, 194, 292, 293, 761, 768, 773
- JUHÁSZ Gézané *I* 534
- JUHÁSZ Gyula *I* 34, 35, 40, 51, 56, 57, 58, 64, 66, 71, 74, 84, 85, 88, 93, 96, 99, 100, 104, 111, 113, 114, 117, 118, 119, 122, 126, 127, 129, 132, 134, 148, 149, 151, 156, 183, 214, 222, 223, 230, 231, 279, 306, 332, 435, 441, 442, 443, 533, 534, 543, 546, 548, 549, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 562, 563, 565, 573, 587, *II* 30, 153, 181, 215, 241, 487, 513, 514, 527, 641, 642, 755, 766, 767, 799
- JUHÁSZ Gyula (történész) *II* 697, 817
- JUHÁSZ Illésné *I* 306, 573, *II* 215, 513, 514, 770, 797
- JUSTH Zsigmond *I* 36, 543, 544
- KABOS Ede *I* 87, 551
- KABDEBÓ Lóránt *I* 534, 536 *II* 792
- KÁDÁR *II* 690
- KÁDÁR Imre *II* 589, 782, 804
- KAFFKA Margit *I* 134, 198, 332, 333, 509 *II* 474, 628
- KÁLLAI Ernő *II* 823
- KÁLLAI Miklós *II* 272
- KALLÓS Ede *I* 495 539
- KÁLNAI Adolf *I* 94
- KÁLVIN János *I* 151
- KANT, Immanuel *I* 85, 307, 321, 322, 323, 324
- KAPOSY Ferenc *I* 494, 495, 496
- KAPOSY József *I* 496
- KARÁDI Éva *I* 535
- KARAFIÁTH Jenő *II* 352
- KARDEVÁN Károly *I* 113

- KARDOS László *I* 536, 563, *II* 135, 272, 277
- KARDOS Pál *I* 287, 534, 544, 570, 761
- KAREN-BANDROWSKI, Juliusz *II* 597
- KARINTHY Ferenc *II* 804
- KARINTHY Frigyes *I* 37, 183, 204, 250, 320, 332, 521, 544, 561, 579, 590, *II* 20, 27, 33, 128, 464, 744, 755, 767, 798, 803, 811, 815
- KARINTHY Frigyesné *II* 33, 683, 755, 815
- KARINTHY Gábor *II* 578, 804
- KÁRMÁN József *II* 698
- KÁROLYI *I* 306
- KÁROLYI Irén *I* 113
- KÁROLYI István *I* 211, 454
- KÁROLYI Mihály *I* 328, 329, 331, 333, 439, 557, 575, 576, 577, 580
- KÁRPÁTI Aurél *I* 409, 458, 477, 481, 584, *II* 85, 307, 526, 639, 767, 813
- KASSÁK Lajos *I* 295, 332, 390, 536, 571, *II* 100, 121, 122, 314, 352, 396, 89, 512, 526, 547, 590, 593, 94, 598, 760, 769, 793, 798, 799, 805, 807
- KÁTAI Lajos *I* 94
- KAZÁR Emil *I* 17, 18, 541
- KAZINCZY Ferenc *I* 392 *II* 245, 283, 329, 442, 605, 647, 680
- KÁZMÉR Ernő *I* 250
- KÉKI Béla *II* 666
- KÉKY Lajos *II* 247, 279, 554, 775
- KELECSÉNYI Ferenc *II* 617, 618, 807
- KELEMEN Gizella *II* 42
- KELEMEN Ilona *I* 15, 335, 336, 501, 540, 576 *II* 41, 320, 321, 384, 573, 588, 736, 803
- KELEMEN Imre *I* 13, 15, 28, 157, 164, 540, *II* 320, 321, 779
- KELEMEN Imréné WEININGER Gizella *II* 319, 321, 779
- KELEMEN József *I* 9, 10, 540, 549
- KELEMEN Józsefné RAÁ CZ Cenci *I* 10, 15, 65, 540
- KELEMEN Mihály *I* 19, 22, 68, 541, 548
- KELEMEN Péter *I* 242, 566
- KELEMEN Tekla *I* 541
- KELEVÉZ Ágnes *I* 531, 533, 534, 545, 822, 860
- KEMÉNY György *II* 11, 12, 751
- KEMÉNY János *I* 588, *II* 286, 589, 804
- KEMÉNY Simon *I* 130, 134, 150, 332, 507, 557
- KEMÉNY Zsigmond *II* 366, 371, 680, 698
- KENDI Boriska *I* 112
- KENEDI Géza *I* 148, 556
- KENYERES Zoltán *I* 4, 134, 324, 534, 536, 555, 557, 574, *II* 860
- KÉPES Géza *II* 509, 633, 809, 826
- KERECSENDI KISS Márton *II* 783
- KERECSÉNYI Dezső *II* 823
- KERÉNYI Károly *II* 773
- KERESZTURY Dezső *II* 529, 660, 799, 800, 859
- KERNSTOK Károly *I* 334
- KERTÉSZ dr. *II* 388
- KESZI Imre *II* 509
- KÉTHLY Anna *II* 591, 592, 593
- KILÉNYI Irma *II* 642, 810
- KIRÁLY György *I* 388
- KIRÁLY István *II* 859

- KISFALUDY Károly *II* 698
 KISFALUDY Sándor *I* 63
 KIS Lajos *I* 94
 KIS Zsuzsanna *II* 771
 KISS Böske *I* 271
 KISS Ernő *I* 211, 562
 KISS Géza *II* 447, 791
 KISS István *II* 99, 100, 760
 KISS József *I* 71, 145, 149, 332, 392, 509, 549, *II* 38, 447, 472, 791
 KISZELA Vilmos *I* 455
 KLANICZAY Tibor *II* 859
 KLEBELSBERG Kunó *I* 488, 586, 589, *II* 128, 234, 540, 763
 KLEIN, Stefan I. *I* 378, 412, 413, 445, 446, 503, 582, 584, 588, 593, 594, *II* 15, 24, 25, 30, 89, 69, 752, 753, 754, 816
 KLIMA Lajos *I* 564
 KLOPSTOCK Róbert *II* 657, 665, 812
 KÓBOR Tamás *I* 183
 KOCZKÁS Sándor *II* 818
 KOCZTUR Gizella *I* 536
 KODÁLY Zoltán *II* 93, 696
 KODOLÁNYI János *II* 487, 819
 KOLLÁNYI Boldizsár *I* 113, 148, 149, 151, 556
 KOLLÁR Kálmán *II* 15, 16, 752
 KOLOZSVÁRI-GRANDPIER RE Emil *II* 744, 823
 KOLTAY-KASTNER Jenő *II* 708, 709, 819
 KOLUMBUSZ Kristóf *I* 469
 KOMJÁTHY Aladár *I* 215, 237, 245, 260, 261, 274, 327, 330, 349, 365, 385, 395, 417, 418, 437, 485, 488, 495, 563, 566, 567, 575, 581, 583, 591
 KOMJÁTHY Aladárné *I* 497
 KOMJÁTHY Béla *I* 100
 KOMJÁTHY Jenő *I* 44, 100, 545, 562
 KOMLÓS Aladár *I* 398, 582, 583, *II* 40, 255, 256, 262, 292
 KOMOR András *II* 262
 KONTESVELLER Károly *I* 179 *II* 576
 KOPPÁNY *II* 681
 KORNFELD Móric *I* 414, 585, 593, *II* 334, 395, 764, 786
 KORNFELD Móricné *I* 502, 593 *II* 175
 KORNFELD Zsigmond *I* 593
 KORNIS Gyula *II* 764
 KORODA Pál *I* 361, *II* 171, 172, 765, 766
 KÓS Károly *II* 666
 KÓSA György *I* 175, *II* 755
 KOSÁRYNÉ RÉZ Lola *II* 263
 KOSZTOLÁNYI Árpád *II* 756
 KOSZTOLÁNYI Árpád, ifj. *I* 74, 550
 KOSZTOLÁNYI Dezső *I* 34, 35, 36, 37, 40, 41, 44, 45, 51, 52, 54, 56, 58, 63, 70, 71, 72, 74, 75, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 100, 104, 105, 106, 115, 134, 135, 150, 164, 183, 200, 204, 205, 290, 314, 332, 353, 361, 397, 442, 449, 495, 507, 508, 509, 533, 534, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 553, 555, 557, 558, 562, 574, 583, 587, 590, *II* 12, 40, 93, 182, 204, 205, 208, 209, 222, 232, 241, 271, 298, 313, 338, 352, 413, 443, 527, 600, 603, 621, 622, 623, 624, 625, 628, 629, 756, 768, 769, 770, 771,

- 775, 776, 777, 789, 790, 798,
799, 808, 811
- KOVÁCS Imre *II* 814
- KOVÁCS László *I* 292, 571, *II*
303, 764, 777, 795
- KOVÁCS Mária *II* 391, 785
- KOZÁRY Gyula *I* 113
- KOZMA Andor *I* 538, 565
- KÖGLER Antónia *I* 391
- KÓHALMI Béla *I* 331, 547
- KÖLCSEY Ferenc *I* 175, *II* 179,
678, 679, 680, 681, 682, 698
- KÖNIG Görgy *I* 396, 495, 583
- KÖRÖSI Albert *I* 232
- KŐSZEG Ferenc *I* 535
- KŐSZEGI László *I* 274
- KRATOCHWILL Péter *I* 94, 115
- KRAUS, Karl *I* 403
- KRIEGSAU *II* 665
- KRIKOVICS Lajos *I* 495
- KRISTÓF Irén *II* 425, 427, 428,
473, 720, 789, 793, 821
- KRISTÓ NAGY István *II* 818
- KROMPASZKY Miksa *I* 335
- KRÚDY Gyula *I* 332, 502, 508,
549 *II* 336, 443, 509, 780
- KRÜZSEY Erzsébet *I* 279
- KUN Béla *I* 347, 349, 359, 579
- KUN József *I* 115, 129, 144, 157,
552, 556, *II* 38
- KUNCZ Aladár *I* 297, 447, 448,
86, 487, 491, 535, 588, 591, *II*
35, 152, 210, 216, 217, 279,
281, 286, 287, 303, 628, 755,
769, 775, 777
- KUNFI Zsigmond *I* 336, 339,
355, 576, 577
- KÜHÁR Flóris *II* 387, 388, 389,
395, 786
- KÜLLEY Lea *I* 66, 86, 548, 549,
551
- LACLOS, Pierre Choderlos de *I*
403
- LACZKÓ András *II* 450, 588
- LACZKÓ Géza *I* 332, 508 *II* 306,
625, 808
- LACZKÓ Miklós *II* 808
- LACZKÓ Kriszina *I* 589
- LADÁNY *I* 104
- LAKATOS István *I* 127, 555, *II*
821
- LAKNER Lajos *II* 797, 860
- LÁM Frigyes *I* 249
- LAMBERG, Ferenc Fülöp *I* 330
- LAMPÉRTH Géza *I* 148, 557
- LANDERER Elza *I* 31, 542
- LANTOS Adolf *II* 314
- LÁNYI Viktor *II* 255
- LÁSZLÓ Mihály *I* 361
- LATOURL, Theodor *I* 330
- LAUB László *II* 646, 657, 665, 812
- LAVARDIN, Hildebert de *II* 354
- LÁZÁR Béla *I* 361
- LAZICZIUS Gyula *II* 263
- LE BON, Gustave *I* 120
- LÉDA I. BRÜLL Adél
- LEFFLER Béla *I* 485, 486 *II* 107,
108, 761
- LEHR Albert *II* 579, 804
- LEHR Albertné *II* 579, 580, 804
- LEHR Andor *II* 579
- LEIBNIZ, Gottfried Wilhelm *I*
140, 311, 312
- LEITNER (BÖLCS) Ödön *I* 338,
577
- LÉNÁRT *II* 645, 646, 787
- LENDVAI István *I* 275, 349, 360,
568–569, 577, 579
- LENGYEL Menyhért *I* 290, 320,
332, 502 *II* 27, 306
- LENGYEL Lajos 825
- LEOPARDI, 1546

- LEOPOLD Lajos *II* 473, 793
 LESZNAI Anna *I* 362. *II* 782
 LEVELDI KOZMA Ferenc *I*.
 BÁRD Miklós
 LEWIS, Sinclair *II* 318
 LICHT dr. *II* 665
 LIEBERMANN Tódor *I* 500
 LIGETI Ernő *II* 560
 LILIENCRON, Detlev von *I* 100
 LISLE, Charles-Marie-René
 Leconte de *I* 50
 LISZT Ferenc *I* 9, 83
 LITVÁN György *I* 575
 LIVIUS, Titus *I* 63
 LOCKE, John *I* 36
 LOMBROSO, Cesare *I* 12
 LOVÁSZI Márton *I* 333
 LŐRINCZY György *II* 68, 758
 LUKÁCS Adolf *I* 18
 LUKÁCS Edit *I* 18
 LUKÁCS György *I* 131, 156,
 181, 182, 183, 185, 323, 324,
 404, 535, 557, 560, 580
 LUKÁCS György (miniszter) 800
- MACH, Ernst *I* 26
 MACKENSEN *I* 290
 MADÁCH Imre *II* 197, 480
 MADZSAR Józsefné JÁSZI
 Alice *I* 321
 MAGYAR István *II* 818
 MAGYARÁSZ Ferenc *I* 68, 548
 MAKKAI Sándor *II* 366, 371,
 372, 782, 783
 MALONYAY Dezső *I* 278
 MÁLYUSZ Elemér *II* 808
 MANN, Thomas *I* 397, 404 *II*
 215, 579, 630, 631
 MANOJLOVICS, Todor *I* 113
 MÁRAI Sándor *II* 255, 256, 340,
 418, 544, 658, 769, 781, 788,
 811
 MARCEL, Gabriel *II* 399, 400
 MARCO I. MÁRKUS László
 MARCONI, Guglielmo *II* 349
 MARCONNAY Tibor *II* 23, 67,
 68, 361, 362, 753, 758, 782
 MÁRFFY Ödön *I* 391, 578, *II* 525,
 799
 MARGALITS vizsgálóbíró *I* 302
 MARGÓCSY István *I* 586
 MÁRIA Terézia *II* 110, 807
 MARIO, Pilo *I* 120
 MARKOS György *I* 330
 MARKOVICS és felesége *II* 44
 MÁRKUS László *I* 88, 551
 MÁRVÁNYI Judit *I* 535
 MARPICATI, Arturo *II* 709
 MARTIALIS, Marcus Valerius *I*
 497
 MARTINKÓ András *II* 860
 MASEFIELD, John *II* 263, 782
 MÁTÉ evangélista *I* 241
 MÁTÉ Károly *II* 306
 MATUSKA Szilveszter *II* 780
 MAUPASSANT, Guy de *I* 403
 MAURIAC, François *II* 318
 MAYLÁTH István *I* 123
 MÉCS László *II* 429
 MEDGYASSZAY Vilma *I* 179,
 559, *II* 177, 433, 508, 767
 MEGGYERS *I* 396
 MELCZER Tibor *I* 533, *II* 825
 MELLÉKY Kornél *II* 813
 MEREDITH, George *II* 272
 MEREZSKOVSZKIJ Dmitrij
 Szergejevics *I* 69
 MÉSZÁROS Károly *I* 567
 MÉSZÖLY Gedeon *II* 373
 MEYER, Conrad Ferdinand *II*
 104, 757

- MEZEI Ernő *I* 361
MICHEL, Francisque *I* 120
MIKES Lajos *I* 408, 490, 491, 535, 584, 591, *II* 98, 128, 754, 760
MIKLÓS JUTKA *I* 126, 130, 151, 157, 555
MIKSZÁTH Kálmán *I* 288, *II* 729
MILOTAY István *II* 128
MISSIK Endre *II* 263
MOHÁCSI Jenő *I* 58, 59, 64, 71, 74, 84, 88, 547, 586
MOHAMED *II* 542
MOHOLY-NAGY László *I* 293, 571
MOLLINÁRY Gizella *I* 591, *II* 176
MOLNÁR államtitkár *I* 93
MOLNÁR Antal *II* 22, 23, 189, 753, 767
MOLNÁR Ferenc *I* 332, 508
MOLO, Walter von *II* 198
MOLTER Károly *II* 366
MONOSTORI Imre *I* 532
MÓNUS Illés *II* 591, 593
MÓRA Ferenc *I* 278, 443
MORAVCSIK Gyula *II* 742, 824
MÓRICZ Pál *I* 361
MÓRICZ Zsigmond *I* 176, 177, 198, 204, 215, 216, 277, 332, 333, 361, 409, 460, 495, 532, 495, 496, 505, 507, 508, 535, 549, 559, 561, 562, 563, 579, 588, 589, 590, *II* 12, 34, 137, 143, 144, 160, 182, 183, 184, 218, 219, 220, 221, 230, 231, 232, 262, 271, 273, 275, 276, 277, 311, 312, 313, 315, 333, 338, 367, 371, 373, 374, 381, 397, 398, 406, 408, 409, 413, 417, 423, 443, 471, 472, 504, 595, 723, 755, 762, 769, 770, 771, 774, 776, 778, 779, 783, 786, 787, 791, 792, 796, 807, 817, 822
MÓRICZ Virág *I* 532, *II* 218, 776, 778
MORVAY Győző *I* 189
MOSOIU, Tiberiu *II* 560, 561
MUCSÁNYI Mariann *II* 860
MUNKÁCSY Mihály *I* 543
MURÁNYI Gábor *II* 128, 811
MURRAY, Ralph *II* 493
MUSSET, Alfred de *II* 171
MUSSOLINI, Benito *II* 25, 381, 684, 753
MUTHER *I* 69
NÁDAI *I* 183
NADÁNYI Zoltán *II* 356
NÁDASS József *II* 183
NAGY Árpád *II* 149
NAGY Emil *II* 360
NAGY Emma *II* 16, 49, 50, 752, 757
NAGY Endre *II* 286, 292, 767, 775
NAGY Lajos *II* 396, 503, 556, 626, 627, 796, 808
NAGY Péter *II* 769
NAGY Sándor *II* 160, 765
NAGY Tibor *II* 509
NAGY Zoltán *I* 495, 507, 508, 512, *II* 97, 758, 760, 826
NAGYFALUSI Andor *I* 443
NAPOLEON, Bonaparte *II* 268
NECHANSZKY Lajos *II* 295, 776
NÉGYEDI SZABÓ Béla *I* 455
NÉGYESY László *I* 26, 33, 34, 35, 51, 58, 61, 62, 201, 542, 546
NEMES NAGY Ágnes *I* 99, 552
NEMESKÉRI Erika *I* 532, 533, 537
NEMESKÜRTY István *II* 684, 815
NÉMEDI Dénesné *II*, 859

- NÉMETH Andor *II* 214, 469, 807
 NÉMETH Antal *II* 708, 723, 738, 745, 746, 819, 822, 824, 825
 NÉMETH G. Béla *I* 402, 583, 810
 NÉMETH László *I* 83, 584, *II* 236, 305, 382, 465, 468, 487, 509, 695, 696, 697, 817
 NERO, Lucius Domitius Tiberius Claudius *II* 701
 NEVELŐS Gyula *II* 551
 NISSEN, Rudolf *II* 657, 665, 666, 729, 812, 813
 NIETZSCHE, Friedrich *I* 26, 36, 45, 46, 51, 55, 59, 60, 82, 111, 174, 403, 544, 545
- NYÁRY *II* 99
 NYÍRŐ József *II* 14, 751
- ODORICS Ferenc *I* 252
 ÓDRY Árpád *I* 328 *II* 36, 91, 432, 756, 820
 OLÁH Gábor *II* 174, 337, 338, 516, 682, 683, 780, 797, 815, 860
 OLASZ Lajos *II* 802
 OLMÜTZER, Helene *I* 555
 OMAR kalifa *II* 440
 ORTUTAY Gyula *II* 631
 OSVÁT Ernő *I* 122, 130, 133, 134, 150, 156, 158, 189, 197, 198, 199, 277, 415, 435, 445, 471, 479, 488, 492, 494, 508, 509, 535, 555, 556, 561, 585, 587, 590, *II* 23, 27, 30, 31, 147, 172, 173, 217, 218, 223, 231, 245, 291, 336, 352, 628, 754, 765, 767, 770, 772
 OSSZIÁN *I* 218
 OVIDIUS, Publius Naso *I* 118, 123 *II* 373
- PAGANINI, Niccolo *I* 176
 PAKOTS József *I* 315, 361, 362, 573, *II* 376, 443, 790
 PALÁGYI Lajos *I* 361, 580
 PÁLFY József *II* 641, 642, 810
 PÁLFFY Ferenc *II* 291
 PALLAVICINI György *II* 21
 PAP Károly *I* 532, *II* 180, 223, 233, 259, 260, 261, 372, 404, 412, 592, 602, 603, 766, 770, 771, 773, 783, 786, 787, 806
 PAPP Anna *I* 535
 PAPP dr. *I* 476, 477, 590
 PAPP Mária *I* 533
 PAPP Zoltán *I* 590 *II* 859, 860
 PASSUTH László *II* 556
 PÁSZTOR Árpád *I* 134
 PATRIÁSZ István *II* 742
 PAUER Imre *I* 85, 551
 PAULAY Erzsébet *II* 711, 820
 PAULER Ákos *I* 26, 542
 PAULOVICS István *I* 196, 197, 561
 PEÉRY Rezső *II* 187, 188, 767
 PEKÁR Gyula *I* 361, 362, 427, 586, *II* 369
 PÉTER László *II* 860
 PETERDI Andor *I* 278
 PÉTERFY Jenő *I* 175, 559, *II* 54, 698
 PETHES Nóra *II* 859, 860
 PETŐFI Sándor *I* 16, 33, 53, 54, 88, 113, 130, 132, 183, 184, 185, 188, 224, 227, 315, 330, 331, 340, 355, 427, 428, 429, 430, 431, 463, 466, 471, 485, 540, 546, 560, 561, 586 *II* 63, 110, 150, 197, 204, 206, 228, 235, 267, 268, 283, 285, 286, 332, 342, 343, 351, 362, 382,

- 423, 424, 472, 607, 637, 638,
658, 698, 730, 775, 807
- PETRÁNYI Ilona *I* 534, 561
- PETRARCA, Francesco *I* 67
- PETROVICS Elek *II* 722
- PFEIFFER Ferenc *II* 399, 400, 786
- PHILIPPE, Jean *I* 52
- PICASSO, Pablo *I* 111
- PIENTÁK Attila *II* 801, 804, 859,
860
- PIKLER Gyula *I* 73, 549
- PINDAROSZ *I* 67
- PINTÉR Jenő *I* 244, 377, 501,
502, 566, 581, 592 *II* 87, 148,
149, 159, 554, 555, 764, 801
- PIUS, XI. *II* 413
- PLATÓN *I* 8, 424 *II* 477
- PLINIUS *II* 664
- PLÓTINOSZ *I* 110
- POE, Edgar Allan *I* 45, 47, 58,
60, 120, 210
- POGÁNY József *I* 185, 560
- POGÁNY Ö. Gábor *II*
- PÓK Lajos *I* 34, 543, *II* 801
- POLACSEK *II* 645
- POLGÁR röntgenorvos *II* 657
- POLITZER Rózsi *II* 400, 402, 786
- POMOGÁTS Béla *II* 751, 793,
802
- PÓR Tibor *I* 442, 443, 587
- PÓSA Lajos *I* 33, 363, 543
- PRAHÁCS Margit *II* 646
- PRÉVOS, Antoine François *I* 403
- PRINCIP, Gavrilo *I* 259
- PROPERTIUS, Sextus *I* 67
- PROUST, Marcel *II*
- PUKÁNSZKY Béla *II* 722
- PUPPITS Géza *I* 21
- PUSKIN, Alexandr Szergejevics
I 89 *II* 636, 637, 638, 810
- QUINTILIANUS, Marcus Fabius
I 86
- RÁBA György *I* 38, 40, 53, 83,
111, 227, 239, 240, 254, 271,
287, 299, 535, 543, 544, 546,
550, 558, 559, 564, 567, 568,
570, 572, 574, *II* 353, 789,
806, 860
- RABELAIS, François *II* 150, 357
- RÁDAY Pál *II* 615, 617, 807
- RÁDICS Károly *I* 532
- RADNÓTI Miklós *I* 532, *II* 322,
323, 352, 389, 522, 559, 597,
742, 748, 779, 785, 788, 798,
802, 805, 825
- RADNÓTI Miklósné *II* 559, 825
- RADÓ Antal *I* 115 *II* 597, 662,
805, 811
- RAFFAELLI Rafaela *II* 648, 650,
810
- RAFFAELLO, Santi *II* 324, 546
- RAFFAY püspök *II* 77
- RAICS Olga *II* 743, 825
- RAITH Tivadar *I* 472
- RÁKÓCZI Ferenc *IID*
- RÁKÓCZY György, II. *I* 8, 21
- RÁKOSI Jenő *I* 133, 148, 152,
236, 272, 273, 274, 278, 304,
434, 501, 538, 556, 565, 568,
587, *II* 128, 497, 516, 811
- RÁKOSI Máttyás *I* 94
- RÁKOSI Viktor *II* 639
- RANSCHBURG Viktor *I* 248, *II* 28
- RAVASZ László *II* 191, 307,
395, 697, 786
- RÉDEY Tivadar *I* 495, 525 *II* 87,
137, 194, 199, 202, 223, 237,
288, 439, 556, 722, 736, 768,
824
- REICHARD Piroska *II* 262, 396

- REIMANN Piroska *II* 515, 632, 797, 809
- REINER dr. *II* 738
- REKTORISZ Lajos *II* 691, 692, 817
- REMÉNYI József *II* 372, 389, 390, 783, 785
- REMÉNYIK Sándor *I* 426, 585 *II* 14, 360, 361, 629, 724, 725, 726, 727, 728, 735, 736, 782, 808, 822, 823
- REMENYIK Zsigmond *II* 443, 492, 790, 794
- RÉT Rózsa *II* 818
- RÉTI *II* 334
- RÉTI István *II* 223, 823
- RÉTI Ödön *I* 443
- RÉVAI József *I* 580
- RÉVAY József *I* 446, 447, 473, 474, 588, 589 *II* 751
- RÉVÉSZ Béla *I* 105, 134, 165, 332, 502, 553, 558, *II* 52, 53, 757
- RÉVÉSZ Ilus *I* 271, 568
- RÉVÉSZ Margit *II* 439
- REVICZKY Gyula *I* 196
- RÉZ Pál *I* 534, 535, 583, *II* 768
- RIBOT, Alexandre *I* 120
- RICHEPIN, Jean *I* 55, 100
- RICHTER Andrea *II* 861
- RIEDER *II* 259
- RILKE, Rainer Maria *II* 532
- RIMBAUD, Arthur *II* 272
- RIPPL-RÓNAI József *I* 376, 449, 450, 487, 588
- RITÓÓK Emma *I* 34, 543, *II* 87, 93, 94, 760
- ROBUR *I* 19, 20
- ROLLA Margit *II* 262, 263
- ROLLAND, Romain *I* 446, 474, 511, 512, *II* 17, 26, 752
- ROMAIN, Jules *II* 811
- RÓNAI Mihály András *II* 765
- RÓNAI Pál *II* 690, 691, 816
- RÓNAY György *I* 52 *II* 436, 468
- RÓNAY László *I* 401, 583, *II* 751
- RONIGER Emil *I* 511
- ROSENBERG, Nina von *II* 51, 52, 56, 757
- ROSMAN pater *II* 665, 812
- ROSTI Magdolna *II* 264
- ROTT Nándor *II* 375
- ROUSSEAU, Jean Jacques *II* 547
- ROZVÁNYI Vilmos *I* 290
- ROZSICS István *I* 534
- RUDAS Sándor 825
- RUPPERT Miklós *I* 69, 548
- RUPPRECHT Tibor I. MAR-
CONNAY Tibor
- RUPPRECHT Tiborné *II* 361
- RUSSEL, Bertrand *II* 155
- SALGÓ Zoltán *II* 76, 77, 759
- SÁLI Erika *I* 191, 582, *II* 771
- SALLAI Imre *II* 781, 784
- SALLÓ László *I* 126, 555
- SALLUSTIUS, Caius Crispus *I* 25
- SAMARINAENU, M. G. *II* 560, 561
- SÁNDOR Dezső *II* 254
- SÁNDOR Imre *II* 509
- SÁNDOR szerb király *I* 289
- SÁRKÖZI György *I* 66, 385, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 478, 494, 495, 496, 512, 513, 514, 532, 589, 593, 594, *II* 34, 101, 237, 256, 263, 271, 272, 292, 201, 305, 367, 558, 616, 712, 651, 755, 777, 802, 814, 826
- SÁROSI Gyula *I* 228
- SAS Ede *I* 361
- SAS Péter *II* 764, 795

- SAUERBRUCH, Ferdinand *II* 812
 SAUVAGEOT, Aurélien *II* 215, 259, 769, 770
 SCHILL Imre *I* 495, 501, *II* 439, 456, 458, 500, 501, 507, 631, 645, 646, 658, 665, 738, 792, 795, 812
 SCHILLER, Ferdinand Canning Scott *II* 155
 SCHILLER, Friedrich von *II* 546
 SCHLOTTER Ferenc *II* 113
 SCHMIDT Jakab *I* 9
 SCHMITT Jenő *I* 34, 543
 SCHMIDT Lajos *II* 729
 SCHOPENHAUER, Arthur *I* 36, 39, 44, 60, 110, 544 *II* 676
 SCHÖNBACH, Anton *II* 539
 SCHÖPFLIN Aladár *I* 115, 134, 153, 159, 175, 198, 285, 289, 320, 332, 333, 385, 460, 495, 497, 506, 507, 508, 510, 553, 582, 588, 593, *II* 12, 73, 147, 148, 158, 223, 224, 262, 263, 287, 390, 397, 398, 413, 439, 461, 512, 525, 541, 574, 751, 763, 767, 785, 786
 SCHÖPFLIN Gyula *II* 390, 785
 SCHÜTZ Antal *II* 646
 SCHWALB Miklós *II* 495, 497, 794
 SCHWEIGER Ödön *II* 553
 SEABROCK *II* 318
 SEBESTYÉN Károly *I* 458, *II* 661
 SENECA, Lucius Annaeus *II* 624, 631
 SÉNYI László *II* 564, 565, 572, 574, 575, 802, 803
 SERÉNYI Zsuzsa *II* 771
 SERESS Gyula *II* 666
 SÉRTŐ Kálmán *II* 487
 SHAKESPEARE, William *I* 25, 44, 45, 83, 93, 100, 218, 288, 323 *II* 552
 SHELLEY, Percy Bysshe *I* 163
 SÍK Csaba *I* 571
 SÍK Sándor *I* 202, *II* 191, 249, 250, 263, 429, 522, 659, 670, 671, 798, 814, 819
 SIKABONYI Antal *I* 511, 512, 593
 SILLEI Rezső *II* 604
 SIMITS Ferenc *I* 94
 SIMONFFY Margot *II* 12, 508
 SIMONYI Zsigmond *I* 25, 62, 542
 SINGER Sándor *I* 570
 SINKA István *II* 791
 SINKÓ Ervin *I* 494, 592, *II* 776
 SIPOS Áron *II* 754, 860
 SIPOS Balázs *II* 861
 SIPOS Domokos *I* 437, 439, 587
 SIPOS Kornél *II* 860
 SIPOS Lajos *I* 4, 124, 172, 213, 321, 343, 370, 377, 392, 406, 456, 531, 533, 535, 536, 545, 547, 554, 555, 558, 562, 563, 566, 573, 574, 574, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 587, *II* 78, 759, 772, 788, 793, 799, 805, 859
 SIPOS László *II* 860
 SIPULUSZ I RÁKOSI Viktor
 SIROLA, Gino *I* 237
 SIVA Jenő *II* 620, 808
 SMOLKA János *II* 733, 735, 823
 SOLTÉSZ Juci *I* 279, 570
 SOMLAY Artur *II* 690, 816
 SOMLÓ István *I* 12
 SOMLYÓ Zoltán *II* 183, 253, 256, 351, 766, 772, 781
 SOMOGYI Gyula *II* 292
 SOÓS Nándor *I* 237, 565, 566
 SPENCER, Herbert *I* 26, 44
 SPIELMANN Jenő *II* 813

- SPINOZA, Baruch de *I* 26, 34,
 35, 36, 38, 45, 51, 60, 72, 140,
 401, 543, 544
 SPITZER, Franz *I* 494
 S. TAKÁCS Zsuzsa *II* 861
 STAUDER Mária *I* 531
 STEFFEN, Albert *II* 415
 STENDHAL *I* 60
 STERN Jolán *I* 580
 STRÉM István *II* 396
 SULLY PRUDHOMME *I* 55
 SUPKA Géza *I* 340, 577, *II* 307,
 404
 SURÁNYI Miklós *I* 298, 299,
 572 *II* 306
 SWINBURNE, Algernon Charles
I 160, 162, 163, 175, 210

 SZABADOS Piroska *II* 27
 SZABÓ B. István *I* 536
 SZABÓ Dezső *I* 294, 349, 350,
 351, 352, 353, 442, 571, 579,
 587, *II* 43, 152, 159, 214, 358,
 516, 517, 769, 819
 SZABÓ Ervin *I* 320, 325, 326,
 327, 575
 SZABÓ György *I* 353, 579
 SZABÓ Imre *I* 95
 SZABÓ István *I* 189, 197
 SZABÓ László, Cs. *II* 712, 818,
 819
 SZABÓ Lőrinc *I* 37, 350, 351,
 353, 365, 377, 387, 406, 470,
 536, 539, 541, 544, 549, 579,
 581, 582, 588, *II* 42, 44, 45,
 88, 101, 113, 272, 277, 305,
 352, 353, 375, 376, 439, 487,
 488, 756, 761
 SZABÓ Lőrincné *II* 42, 44, 45,
 103, 104, 756
 SZABÓ Pál *II* 455, 487, 791

 SZABÓ T. Attila *II* 666
 SZABÓ Tivadar *I* 214
 SZABÓ Zoltán *II* 705, 706, 819
 SZABOLCSI Bence *II* 306, 307
 SZABOLCSI Miklós *II* 798, 807
 SZABOLCSKA Mihály *I* 32, 33,
 148, 542 *II* 247, 279, 332
 SZAKASITS Árpád *I* 251
 SZALATNAI Rezső *II* 667, 668,
 813
 SZALAY rendőrfőkapitány *I* 443
 SZÁLLÁSI Árpád *I* 501, *II* 666
 SZÁNTÓ Andor *I* 235, 565
 SZÁNTÓ Gábor *II* 859
 SZÁNTÓ Judit *II* 660, 811
 SZAPPHÓ *I* 163, 175
 SZARKA Géza *II* 557, 558, 585,
 586, 801, 804
 SZÁSZ Béla *II* 138
 SZÁSZ Károly *I* 66, 119, 501,
 548, *II* 138, 191, 373
 SZÁSZ Zoltán *II* 769
 SZATHMÁRI István *I* 589
 SZATHMÁRY Sándor *II* 744, 825
 SZÁVAY Gyula *I* 361
 SZEBEN Károly *I* 362, 380
 SZÉCHENYI István *I* 74, 218, *II*
 110, 198, 228, 266, 329, 451,
 516, 605, 610, 611, 612, 613,
 614, 615, 698
 SZÉCSI Ferenc *I* 361
 SZEGEDI István *I* 389
 SZEGŐ Endre *II* 242, 243, 771
 SZÉKELY Éva *I* 536
 SZÉKELY István *II* 598
 SZÉKRLY Sz. Magdolna *II* 825
 SZÉKELY Sándor *II* 97
 SZEKFŰ Gyula *I* 532, *II* 92, 154,
 200, 223, 224, 278, 333, 395,
 418, 419, 462, 509, 620, 621,

- 694, 695, 696, 764, 780, 788,
808, 817
- SZEMERE György *I* 361
- SZEMERJAI Károly *I* 95
- SZENES Erzsébet *II* 337, 780
- SZENES Piroska *II* 798
- SZENTIMREI Jenő *I* 285, *II* 510,
511, 556, 579, 570, 751, 797,
813
- SZÉP Ernő *I* 134, 332, 502, 508,
549, *II* 292, 775
- SZERB Antal *II* 76, 541, 558,
569, 570, 691, 730, 731, 751,
803, 809, 823
- SZIGETI *I* 443
- SZIGETI Gyula *I* 215, 562
- SZIKLAY László *II* 509
- SZILÁGYI Endre *II* 432
- SZILÁGYI Géza *I* 160, 183
- SZILÁGYI Jolán *I* 357, 580
- SZILASI Jenő *I* 495
- SZILASI Vilmos *I* 175, 248, 280,
415, 416, 417, 418, 483, 485,
489, 490, 533, 559, 570, 585,
588, 590, 591, *II* 51, 56, 57,
94, 97, 121, 123, 124, 192,
193, 308, 445, 446, 507, 508,
669, 670, 690, 699, 713, 714,
718, 719, 757, 760, 761, 767,
778, 790, 796, 814, 816, 820
- SZILASI Vilmosné *I* 417, 418,
450, 485, 585, 588, *II* 51, 57,
94, 507, 714, 718, 719, 796,
820
- SZIMONIDESZ Lajos *II* 784
- SZINI Gyula *I* 134, 183, 198,
332, 767
- SZINNYEI József *I* 62, 547
- SZIRMAI Albert *I* 179, 559, *II*
417, 788
- SZIRMAI Károly *II* 455, 791
- SZIRMAI Oszkárné *II* 17
- SZÓKRATÉSZ *I* 8 *II* 631
- SZOMORI *I* 112
- SZOMORY Dezső *I* 134, 332,
508, *II* 605, 606, 806
- SZOPHOKLÉSZ *I* 163
- SZŐKE Mária *II* 859, 860
- SZÖLLŐSI Zsigmond *I* 361
- SZÜDY Elemér *I* 488, 591, *II* 90,
288
- SZÜDY Elemérné *II* 90
- SZUPER Mihály *I* 65, 549
- SZUPER Mihályné *I* 65, 70, 549
- SZÜCS Györgyné, özv. *I* 95
- SZÜLLŐ Géza *I* 182, 229, 564
- TABÉRY Géza *II* 14, 560, 561,
751, 802
- TÁBORI Pál *II* 307
- TACITUS, Publius Cornelius *I* 60
- TAINÉ, Hyppolite *I* 26, 62
- TAKÁCS Mária *I* 532
- TAKÁCS Márta *II* 808
- TAKÁTS Gyula *II* 823
- TAMÁS István *II* 598, 805
- TAMÁS, Szent I. AQUINÓI Ta-
más, Szent
- TAMÁSI Áron *I* 532 *II* 14, 159,
160, 486, 488, 751, 765, 767,
819
- TANNER Béla *I* 391
- TANNER Ilona I. TÖRÖK
Sophie
- TANOS Pál *I* 455
- TASI József *I* 535
- TASNÁDY államtitkár *II* 593
- TÉGLÁS János *I* 233, 235, 532,
533, 534, 535, 536, 539, 540,
541, 542, 543, 547, 555, 558,
564, 565, 566, 568, 569, 570,
572, 573, 574, 576, 577, 578,

- 579, 580, 581, 583, 584, 585,
586, 590, 592, 593, 594, *II*
751, 753, 755, 757, 758, 760,
761, 762, 763, 765, 767, 770,
771, 772, 776, 777, 781, 792,
794, 796, 798, 799, 800, 803,
804, 808, 810, 814, 815, 820,
821, 822, 823, 826, 859, 860
- TELEKI Béla *II* 813
- TELEKI Cécile *II* 500
- TENNYSON, Alfred *II* 546
- TERSÁNSZKY Józsi Jenő *II* 147,
262, 264, 373, 395, 487, 767
- TESSITORI Nóra *II* 136, 141,
762, 763
- THEOKRITOSZ *II* 551
- THEREMIN *II* 349
- THIBAUDET, Albert *II* 145
- THIENEMANN Tivadar *II* 114,
306, 569, 761
- TIPALDI, Armando *II* 426, 427,
428, 473, 789
- TIPARY Dezső *I* 477, 478, 590
- TISZA István *I* 328 *II* 112
- TISZA Kálmán *I* 18
- TOLNAI Lajos *I* 17, 452
- TOLNAI Vilmos *II* 306
- TOLNAY Ákos *II* 318, 319, 779
- TOLSZTOJ, Lev Nyikolajevics *I*
60, 326, 615 *II* 161, 294, 424,
467
- TOMPA László *II* 823
- TOMPA Mihály *I* 231, 370, *II*
416, 472
- TOMTSCHKO Balázs András *I*
555
- TOMTSCHKONÉ OLMÜTZER
Ida, özv. *I* 125, 126, 555
- TORDAS György *II* 861
- TORMAY Cécile *I* 433, 434, 438,
439, 440, 586 587, *II* 91, 177,
199, 201, 768
- TOSCANINI, Arturo *II* 255
- TÓTH Anna *I* 535
- TÓTH Árpád *I* 134, 296, 332,
377, 491, 495, 497, 508, 512 ,
533, 536, 571, 579, 590, 593,
II 33, 153, 179, 419, 498, 621,
628, 755, 766, 795
- TÓTH Árpádné *I* 512, 522 *II* 33,
755
- TÓTH Dezső *I* 21
- TÓTH Endre *II* 780, 815
- TÓTH Kálmán *I* 210
- TÖRÖK Sándor *II* 263, 288, 775
- TÖRÖK Sophie *I* 210, 271, 391,
392, 394, 417, 418, 443, 448,
449, 450, 477, 483, 486, 489,
491, 494, 495, 496, 497, 498,
500, 504, 510, 513, 533, 556,
562, 582, 583, 585, 586, 587,
590, 592, 594, *II* 6, 15, 18, 23,
28, 29, 38, 39, 41, 42, 48, 57,
65, 86, 87, 90, 91, 92, 96, 97,
99, 100, 104, 113, 126, 137,
141, 143, 173, 175, 176, 192,
193, 194, 195, 199, 201, 210,
214, 222, 264, 272, 311, 314,
352, 374, 383, 389, 406, 426,
427, 445, 473, 494, 523, 528,
529, 554, 557, 559, 563, 570,
572, 573, 574, 575, 577, 588,
598, 631, 645, 652, 657, 664,
678, 690, 699, 713, 714, 715,
718, 719, 720, 721, 722, 738,
741, 742, 743, 744, 748, 754,
755, 756, 760, 767, 785, 789,
796, 800, 802, 803, 812, 816,
819, 826
- TÖTTÖS Gábor *I* 537, 541, 574

- TREVELYAN, Robert Calverley
II 155
- TRIKÁL József *II* 307
- TROJÁN Pál *I* 215
- TURCZEL Lajos *II* 796, 813
- TURÓCZI-TROSTLER József *II*
197, 280, 287, 488, 509, 556
- TÜRTAIOSZ *II* 203, 584
- UDVARDY Ignác Ödön *I* 113
- UGRÓ Gyula *I* 455
- ÚJFALUSSY Imre *I* 157, 539
- UNDSET, Sigrid *II* 579
- VADAS Ferenc *I* 533
- VADNAI Béla *II* 656811
- VADNAY Béla *II* 616
- VÁGÓ Béla *I* 34, 190, 543
- VÁGÓ Márta *II* 630, 808, 809
- VAJDA Endre *II*
- VALÉRY, Paul *II* 532, 782
- VÁMBÉRY Melanie *II* 17, 27
- VAN GOGH, Vincent *II* 518
- VÁRADI Antal *I* 33, 542
- VÁRADI Béla *I* 273, 291
- VÁRADY Antal *I* 278, 361
- VÁRADY-BRENNER Mária *II*
769
- VARGA János *I* 501 *II* 666, 770
- VARGA József *I* 574
- VARGA Katalin *I* 531
- VARGHA Gyula *II* 73, 76, 191
- VARGHA Kálmán *II* 797
- VÁRKONYI Nándor *I* 297, 572
II 248, 771
- VÁRNAI *II* 262, 263
- VAS Gereben *I* 17
- VAS István *II* 532, 533, 800
- VASS József *I* 413, 414, 584, *II*
516
- VÉBER Károly *II* 803, 809
- VENDEL-MOHAY Lajosné *I* 10,
533, 537
- VENGRINYÁK Edit *II* 859, 860
- VÉR György *I* 35, 443, 543, 539,
540 *II* 495
- VERES Péter *II* 819
- VERGILIUS, Publius Maro *I* 27,
60, 63 *II* 540
- VERLAINE, Paul *II* 20, 309, 430
- VERNE, Jules *I* 7, 17
- VÉRTESY Gyula *I* 361, 362
- VÉSZI Endre *II* 641
- VÉSZI József *II* 769
- VESZPRÉMI Vilmos *I* 114
- VEZÉR Erzsébet *I* 246, 566
- VIKÁR Béla *II* 12, 13, 146, 453,
751, 791, 809
- VILCSEK Béla *II* 859
- VILHELM József *II* 861
- VINKLER József *I* 273
- VISY Beatrix *II* 860
- VITA Zsigmond *II* 466, 491, 492,
794
- VITÁNYI Iván *I* 167, 558
- VOINOVICH Géza *II* 138, 139,
223, 661, 722, 762
- VOLKER, Jiri *II* 188
- VOLLO, F. *II* 202
- VOLTAIRE *I* 403 *II* 150
- VÖRÖSMARTY Mihály *I* 16, 33,
60, 88, 163, 172, 216, 217,
218, 219, 220, 221, 222, 228,
333, 370, 463, 509, 521, *II* 84,
174, 197, 204, 206, 228, 235,
246, 282, 283, 285, 286, 332,
472, 532, 557, 558, 580, 581,
582, 583, 584, 585, 605, 658,
697, 698, 775, 801, 804
- VUCETICH Nelly *II* 715, 821

- WAGNER, Richard *I* 82 *II* 150, 204
- WÁGNER Manó *I* 455
- WELLS, Herbert George *II* 227, 250 *II* 463
- WEÖRES Sándor *I* 535, 537, *II* 249, 291, 324, 325, 387, 411, 412, 413, 415, 416, 435, 448, 470, 471, 558, 604, 689, 744, 772, 776, 779, 785, 785, 786, 787, 788, 791, 792, 802, 806
- WERFEL, Franz *II* 324
- WERNER Adolf *I* 68, 548
- WHITMAN, Walt *I* 101
- WIDMAR, Antonio *I* 495 *II* 18
- WILAMOWITZ-MÖLLENDORF, Ulrich von *I* 429
- WILDE, Oscar *I* 163, 210, 580
- WILDNER Ödön *II* 146
- WILLE, Bruno *I* 44
- WINTERNITZ Loránt *II* 645, 657, 665, 812
- WODICKA építész *I* 477, 478
- WOLFF, Karl *II* 334
- WOLFF, Kurt *I* 412, 413
- WOLFNER József *I* 280, 319, 570, 574
- WOLFNER Lajos *I* 455, 456
- WUNDT, Wilhelm *I* 26
- WZENTEK Irén *I* 70, 549
- XIMENES, Emilio Enrico *II* 25, 26, 753, 754
- YBL Miklós *I* 454
- ZADRAVECZ István *II* 71 *II* 413, 414, 759, 788
- ZAHLER Géza *II* 615, 807
- ZALAI Béla *I* 52, 54, 57, 85, 135, 546
- ZELK Zoltán *II* 262, 263, 352, 523, 798, 826
- ZEMPLÉNI Árpád *I* 314, 573, 579
- ZERKOVITZ Béla *II* 150
- ZICHY Géza *I* 362
- ZICHY János *I* 230, 564
- ZILAHY Károly *II* 698
- ZILAHY Lajos *II* 93, 400, 616, 661, 769, 798, 800
- ZOLA, Émile *I* 17, 18 *II* 246
- ZOLNAI Béla *II* 76, 153, 759, 764
- ZRÍNYI Miklós *I* 217, 218, 315 *II* 716
- ZWEIG, Stefan *I* 263, 511, 567
- ZSOLDOS Sándor *I* 531, *II* 781, 859, 860
- ZSOLT Béla *I* 314, 573, *II* 351, 367, 406, 788

UTÓSZÓ

Az Országos Széchenyi Könyvtár Babits Archívumában – Keresztury Dezső külön engedélyével és Bata Imre segítő támogatásával – az 1960-as évek második felében kezdtem el az összegyűjtött kéziratok, levelek, dokumentumok tanulmányozását. A feltárt anyag ismeretében Király István, az ELTE BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének vezetője kezdeményezte az életmű intenzív kutatását, a kritikai kiadás előkészítését. Király István és Klaniczay Tibor, az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatója közötti megállapodás szerint az ELTE-n a levelek, majd a prózai és drámai művek, az Intézetben a versek kiadásának munkálatai kezdődtek meg.

Az Egyetemen 1985 után megalakult a Babits Kutatócsoport. Az első évek gyűjtő és rendező munkája közben nyilvánvalóvá vált: a kritikai kiadás készítése során szükséges és lehetséges a meghatározott szempontból felgyűlt anyag külön rendszerezése, kiadása is. Az első köteteknek: a regények első kötetének (*A gólyakalijúnak és a Kártyavárnak*), valamint az 1890–1906 közötti levelek közrebecsátásának (a második, harmadik és negyedik kötet befejezésének) munkálatai közben így jelent meg a Babits Könyvtár első darabja (Téglás János munkája, az interjúk, nyilatkozatok, vallomások gyűjteménye), a sorozat második könyve (Buda Attila összeállításában *A Babits család levelezése*), majd a Könyvtár harmadik tagja (Téglás János *A vádolt: Babits Mihály* című kötete). Jelenleg párhuzamosan dolgozunk a második, harmadik, negyedik levelezéskötet, valamint a *Timár Virgil fia*, az *Elza pilóta*, a *Halálfiái*, a drámák és a kisprózai alkotások megjelentetésén (Szőke Mária, Sáli Erika, Pethes Nóra, VEngrinyák Edit, továbbá Sipos Lajos, Buda Attila, Szántó Gábor, Némedi Dénesné, Vilczek Béla, Zsoldos Sándor és a velük együtt munkálkodó magyar szakos hallgatók és doktorandusok végzik a munkát az ELTE Bölcsészettudományi Karán és a Tanárképző Főiskolai Karon). E munkálatokkal egyidőben állítja össze Buda Attila a Babits család levelezésének második darabját, készül Téglás János irányításával a Baumgarten-díj történetének összefoglalása; Papp Zoltán készíti Török Sophie naptár-feljegyzéseinek, Bedő Krisztina Török Sophie válogatott leveleinek kiadását; Pienták Attila összeállította a levelezés kilencedik kötetének első felét; többen – részfeladatot teljesítve – dolgoznak az 5–8. kötetben összefoglalandó korszak egy-egy szakaszának az áttekintésén.

*

A *Babits-Olvasókönyv* e munkálatok részét jelenti. Az volt a cél, hogy a sok kötetben elgondolt teljes anyagot itt erősen és célirányosan szűkített formában mutassuk be, jelezve, mi várható hozzávetőlegesen a prózai és drámai művek, valamint a levelezés megjelenése esetén. E két kötet ebben az értelemben mintavétel és reprezentáció, és (talán) annak jelölése (is), mely területeken szükséges és kívánatos még további kutatás.

A gyűjtemény éppen ezért közös munka is.

Hálával tartozom – mindenre gondolva – a Babits-életmű korábbi kutatóinak: mindenekelőtt Rába Györgynek, valamint tisztelt mentornak, Martinkó Andrásnak, továbbá Bata Imrének, Gál Istvánnak és másoknak. Hálás vagyok a résztanulmányok szerzőinek, a *Babits Mihály kéziratai és levelezése* katalógus, a *Babits-Bibliográfia* összeállítóinak, különböző levelezéskötetek szerkesztőinek, a Benedek Marcell főszerkesztői iránymutatásával megjelent *Magyar irodalmi lexikon*, a Péter László irányításával készült *Új magyar irodalmi lexikon* és a szaklexikonok íróinak: adataikat, sokszor megfogalmazásaikat – a forrás pontos jelölésével – átvettem. Kelevéz Agnesnek köszönöm a PIM Hangtárban lévő dokumentumok átadását.

Köszönettel tartozom a könyv lektorának, a Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék vezetőjének, Kenyeres Zoltánnak: észrevételei, javaslatok, korrekciói jelentősen befolyásolták a munka végső formáját.

Köszönettel tartozom kollégáimnak: Buda Attilának kéziratok átengedéséért, már megjelent és megjelenés alatt lévő munkáinak eredményeiért; hálás köszönet illeti Téglás Jánost az általa szerkesztett könyvekben összefoglalt pontos adatokért, kéziratok átengedéséért, állandó segítségéért. Hálával tartozom Éder Zoltánnak a kritikai kiadásban (és más tanulmányokban) megjelenített összefüggésekért, információkért. Köszönöm Zsoldos Sándornak a levelezéskötetben, a kisprózai alkotások készülő gyűjteményében és a beszélgetésekben átadott adatokat. Hálás vagyok Szőke Máriának, Sáli Erikának, Pethes Nórának, Vengrinyák Editnek, Szántó Gábornak, Némedi Dénesnének, Vilcsek Bélának a segítségükért, Visy Beatrixnek a készülő Füst Milán-napló adataért, Lakner Lajosnak a kiadásra váró Oláh Gábor-napló részleteiért, Illés Sándornak a költő akadémiai tagságára vonatkozó információkért. Köszönöm Papp Zoltánnak, hogy rendelkezésemre bocsátotta Török Sophie naptár-feljegyzéseit, Gergelyi Katalinnak a francia-, Sipos Áronnak az olasz levél fordítását, dr. Sipos Lászlónak és dr. Sipos Kornélnak a Babits Mihály betegségére vonatkozó információk ellenőrzését és magyarázatát, Mucsányi Mariannak a szöveg ellenőrzésében közreműködést.

Külön köszönetel tartozom Pienták Attilának a szövegek felkutatásában nyújtott segítségéért; neki köszönöm a mutatók összeállítását. Hálával tartozom Sipos Balázsnak, aki különböző forrásokra hívta fel a figyelmemet és segített a szövegek ellenőrzésében is.

Megkülönböztetett tisztelettel köszönöm dr. Horváth Gedeon és dr. Horváth Gedeonné szövegformáló-kiigazító segítségét.

Hálásan köszönöm Garamszegi Pálnének a szövegek rögzítését és gondozását.

Tordas Györgynek, a könyv tipográfusának köszönöm gondos szakértelmét és megértő türelmét.

Hálával tartozom Banga Ferencnek a borító- és kötéstervért, a Babits-könyvtár (és a kritikai kiadás) tervezéséért.

Köszönöm Rihter Andreának, a Korona Kiadó műszaki vezetőjének szakértelmét és támogatását.

Köszönöm Vilhelm Józsefnek, a Kiadó igazgatójának nagyvonalú segítségét: nélküle sem a kritikai kiadás eddigi kötetei, sem ez a gyűjtemény nem jelenhetett volna meg.

És külön köszönöm feleségem, S. Takács Zsuzsa megértő, mindenre kiterjedő támogatását.

Sipos Lajos

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

TARTALOM

Első kötet

„Életem egy kis vidéki városban kezdődött...”	5
„Hogy minek készültem? Írónak, írónak!”	23
„Országos hírvé poéta lettél”	91
„Az én életemben a legnagyobb fordulópontra a háború volt”	257
Sziget és tenger	375
Jegyzetek	529
A rövidítések jegyzéke	531
A dokumentumok jegyzetei	539

Második kötet

Új klasszicizmus felé	5
„Örök feladatban élek...”	437
„...már csak egy nyaláb testi fájdalom...”	643
Jegyzetek	749
A dokumentumok jegyzetei	751
Mutatók	827
A Babits-művek mutatója	827
Névmutató	834
Utószó	859

99/107616

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Argumentum Kiadó – MTA Irodalomtudományi Intézete – Petőfi
Irodalmi Múzeum
BABITS SOROZATA

Babits Mihály kéziratai és levelezése. Katalógus I–IV. Összeállította Cséve Anna, Kelevéz Ágnes, Melczer Tibor, Nemeskéri Erika, Papp Mária. Bp., 1993.

Babits Mihály bibliográfia I–II. Összeállította Stauder Mária, Varga Katalin. Bp., Argumentum Kiadó – Magyar Irodalom Háza – MTA Irodalomtudományi Intézete, 1998.

Kelevéz Ágnes: A keletkező szöveg esztétikája. Genetikai közelítés Babits költészetéhez. Bp., Argumentum Kiadó, 1998.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SÍREMLÉK

Engem nem látott senki még. S az évek
suhantak. Minden évben egy-egy fátyol
hullott le rólam: mégis csupa fátyol
a lelkem; s búsán hátrálnak az évek.

Ki fog meg engem? Mint a hal, kisiklom;
Proteuszként változom és elomlok,
mint síma hab. Óh változom s elomlok
míg élek, s minden marokból kisiklom.

De ha meghalok, kikelek mezíten
koporsómból, sírom fölé örökre
szobornak állni s maradvá örökre
láthatóan, mozdulatlan és mezíten.

Madarak jönnek s szállnak: én csak állok.
A nap kisüt s mosolygok; szürke felhő
árnyékoz s elborúlok, mint a felhő;
s zápor is sűrűbb lesz, ahol állok.

Az istenek halnak, az ember él
1929

ISBN 963 9191 39 6

9 789639 191396